«АКАДЕМИК Е.А. БӨКЕТОВ АТЫНДАҒЫ ҚАРАҒАНДЫ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ
НАО «КАРАГАНДИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АКАДЕМИКА Е.А. БУКЕТОВА»
NLC «KARAGANDY UNIVERSITY OF THE NAME OF ACADEMICIAN E.A. BUKETOV»

Мектепке дейінгі және психологиялық-педагогикалық даярлық кафедрасы
Кафедра дошкольной и психолого-педагогической подготовки
Department of Preschool and Psychological-Pedagogical Preparation

Central Asia Innovations

Академик Е.А. Бөкетовтің 100 жылдығына арналған Халықаралық жастар форумының еңбектер жинағы

Ғылыми электрондық басылым

4 сәуір

Сборник трудов Международного молодежного форума, посвященного 100-летию академика Е.А. Букетова

Научное электронное издание

4 апреля

Proceedings of the International Youth Forum dedicated to the 100th anniversary of Academician E.A. Buketov

Scientific Electronic Collection

April 4

Қарағанды · Караганда · Karaganda

2025

«АКАДЕМИК Е.А. БӨКЕТОВ АТЫНДАҒЫ ҚАРАҒАНДЫ УНИВЕРСИТЕТІ» КеАҚ
НАО «КАРАГАНДИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АКАДЕМИКА Е.А. БУКЕТОВА»
NLC "KARAGANDY UNIVERSITY OF THE NAME OF ACADEMICIAN E.A. BUKETOV"

Мектепке дейінгі және психологиялық-педагогикалық даярлық кафедрасы
Кафедра дошкольной и психолого-педагогической подготовки
Department of Preschool and Psychological-Pedagogical Preparation

Central Asia Innovations

Академик Е.А. Бөкетовтің 100 жылдығына арналған
Халықаралық жастар форумының еңбектер жинағы

Ғылыми электрондық басылым

4 сәуір

Сборник трудов Международного молодежного форума,
посвященного 100-летию академика Е.А. Букетова

Научное электронное издание

4 апреля

Proceedings of the International Youth Forum
dedicated to the 100th anniversary of Academician E.A. Buketov

Scientific Electronic Collection

April 4

Қарағанды
Караганда
Karaganda
2025

ӘОЖ 37
КБЖ 74
С40

Техникалық редакторлық алқа — Техническая редакционная коллегия
Жеңіс Гулжан Темірқызы —
пед. ғыл. магистрі, мектепке дейінгі және психологиялық-педагогикалық даярлық кафедрасының аға оқытушысы;
Исхакбаева Толганай Газизовна —
пед. ғыл. магистрі, мектепке дейінгі және психологиялық-педагогикалық даярлық кафедрасының оқытушысы

С40 **Central Asia Innovations** : Академик Е.А. Бөкетовтің 100 жылдығына арналған Халықаралық жастар форумының еңбектер жинағы (04 сәуір 2025 ж.) : ғыл. электр. бас. / Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті ; [техн. ред. алқа: Г.Т. Жеңіс, Т.Г. Исхакбаева]. — Қарағанды: Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің баспасы, 2025. — PDF файл. — Жүйеге қойылатын талаптар: Pentium 4; 1,3 ГГц және жоғары; Internet Explorer Acrobat Reader 4.0 немесе үлкен. — Қазақша — орысша — ағылшынша.

ISBN 978-601-362-327-6

Жинақта Орталық Азия елдерінің 18-40 жас аралығындағы студенттері, магистранттары мен докторанттары, жалпы білім беретін мектептер мен колледждердің педагогтары, мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының тәрбиешілері, педагог-психологтар, әлеуметтік педагогтар, әлеуметтік қызметкерлер, практик психологтар, ғылыми-педагогикалық қызметкерлер, ғалым-психологтар, білім беру бөлімдерінің басшылары мен мамандарының зерттеу жұмыстарының нәтижелері ұсынылған. Авторлар қазіргі білім берудің әртүрлі аспектілерімен байланысты мәселелердің кең спектрін қарастырған.

Басылым білім беру саласындағы жаңа сын-қатерлер мен тенденцияларды зерттеу және талдау үшін құнды ресурс болып табылады.

В сборнике представлены результаты исследовательской работы педагогов общеобразовательных школ и колледжей, воспитателей дошкольных организаций образования, педагогов-психологов, социальных педагогов, социальных работников, практикующих психологов, научно-педагогических работников, ученых-психологов, руководителей и специалистов отделов образования, студентов, магистрантов и докторантов в возрасте от 18 до 40 лет стран Центральной Азии. Авторы рассмотрели широкий спектр проблем, связанных с различными аспектами современного образования.

Издание является ценным источником для изучения и анализа новых вызовов и тенденций в области образования.

The Collection presents the results of research work conducted by teachers from general education schools and colleges, preschool education teachers, educational psychologists, social pedagogues, social workers, practicing psychologists, scientific-pedagogical workers, academic psychologists, heads and specialists of education departments, as well as students, master’s and doctoral students aged from 18 to 40 years from Central Asian countries. The authors examined a wide range of issues related to various aspects of modern education.

The publication serves as a valuable resource for studying and analyzing new challenges and trends in the field of education.

ӘОЖ 37
КБЖ 74

Еңбектер жинағы авторлық басылымда жарияланады
Сборник трудов издается в авторской редакции
The proceedings are published in the author's edition

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің баспасы
100024, Қарағанды қ., Университет к-сі, 28, Тел. (7212) 35-63-16. E-mail: izd_karu@buketov.edu.kz

ISBN 978-601-362-327-6

© Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, 2025

UDC 378

FRONTIER HOTSPOTS AND FUTURE PROSPECTS OF PRESCHOOL EDUCATION RESEARCH IN THE DIGITAL-INTELLIGENT ERA
BASED ON THE REVIEW REPORT OF THE GLOBAL SMART EDUCATION CONFERENCE 2024

GU Songting
Shenyang Normal University
Liaoning, China
550554920@qq.com

ABSTRACT

In the current process of education development, promoting education digitization is a crucial path to open up new tracks for education development and shape new advantages for education development. This research is based on the review report of the 2024 Global Smart Education Conference. With the help of Nvivo software, it deeply analyzes the frontier hotspots and future development trends of preschool education research in the context of the digital-intelligent era. The research summarizes three frontier hot issues: research on digital transformation and innovation of preschool education models, digital technology and preschool children's learning experiences, and research on digital literacy and the transformation of preschool teachers' roles. The development trends of preschool education in the digital-intelligent era are mainly reflected in three aspects: intelligence, personalization, and specialization. Intelligence emphasizes using emerging technologies to enrich the teaching ecology of preschool education; personalization focuses on using digital-intelligent technologies to meet the growth needs of preschool children; and specialization is manifested as relying on smart platforms to improve the teaching skills of preschool teachers.

KEYWORDS

Digital-Intelligent Era; Preschool Education; 2024 Global Smart Education Conference; Frontier Hotspots

1 Research Background

In the current era of globalization and rapid technological development, the integration of digital-intelligent technologies and education has become a focus of widespread attention in the international community. With the proposal of the goal of building an education powerhouse in China, promoting education digitization not only represents a new frontier in education development but also an important measure to tap the unique advantages of digital education, transform the education ecosystem, and thus achieve education modernization. Education digitization is a crucial breakthrough point for opening up new tracks for education development and shaping new advantages for education development (Ministry of Education of the People's Republic of China, 2023). In 2025, the "Outline for the Construction of an Education Power (2024 - 2035)" issued by the Central Committee of the Communist Party of China and the State Council proposed building a learning society and using education digitization to open up new development tracks and shape new development advantages (The State Council of the People's Republic of China, 2025). The "Outline of the 14th Five-Year Plan for National Economic and Social Development of the People's Republic of China and the Long-Range Objectives Through the Year 2035" clearly requires focusing on key areas such as education and digital development, "promoting the inclusive application of digital services", listing smart education among the top ten digital application scenarios, vigorously carrying out the construction of smart education demonstration zones, and further improving the public service

system for digital education resources(The State Council of the People's Republic of China, 2021). The OECD mentioned in "OECD Digital Education Outlook 2023: Building Effective Digital Education Ecosystems" that digital-intelligent technologies can provide new development paths and financial support for teachers' professional development (OECD, 2023). During the 2024 Digital Learning Week, UNESCO released the "Teacher AI Competency Framework" and the "Student AI Competency Framework", which defined the knowledge, skills, and attitudes that teachers and students should possess in AI learning, helping teachers and students understand the role of AI in education and enabling them to use AI in teaching and learning practices in an ethical, effective, safe, and meaningful manner (UNESCO, 2024). At the Yangtze River Delta Kindergarten Principals' Conference in May 2023, some scholars proposed that digital technologies and AI can be used to reform and innovate the management carriers and methods of kindergarten curricula, thereby enhancing the management effectiveness of kindergarten curricula. As a forerunner in basic education reform, preschool education should pay more attention to teaching research and practice in the context of the digital-intelligent era.

The 2024 Global Smart Education Conference was successfully held in Beijing

from August 18th to 20th, 2024. Co-hosted by Beijing Normal University and the UNESCO Institute for Information Technologies in Education, the conference had the theme of "Educational Change and International Understanding". It organized a variety of activities such as plenary sessions, parallel forums, high-level dialogues, roundtable discussions, and workshops around smart education policies, technologies, and practices. The conference held 1 plenary session, 15 thematic forums, and 11 thematic activities, and finally released the "Synthesis Report of the GSE 2024" and other research results and cooperation plans (GSEN, 2024). Since its first launch in 2020, the Global Smart Education Conference has become an important platform for international cooperation and communication in the field of smart education. The conference attracted experts, scholars, and front-line teachers from the global education, technology, and business sectors to jointly explore the implementation paths of education digital transformation, follow the digital strategies and plans of the international community, explore effective methods for education digital transformation, reflect on the current problems and challenges, and share new theories, new technologies, new viewpoints, and new achievements in the field of intelligent education. The "Preschool Digital-Intelligent Education Forum" invited many experts, scholars, and senior educators in the field of early childhood education at home and abroad to jointly discuss important topics such as regional practices for the high-quality digital-intelligent development of preschool education, the construction of digital resource environments, the cultivation of preschool education professionals in the digital age, the evaluation of the quality of kindergarten care and education, and the improvement of an inclusive and mutually beneficial public service system. Therefore, the review report of this conference reflects to a certain extent the current research hotspots and future development trends in the field of preschool education.

2 Frontier Hotspots of Preschool Education Research in the Digital-Intelligent Era

In order to present the research hotspot themes in the review report of the 2024 Global Smart Education Conference more intuitively, clearly, and efficiently, this research adopts the intelligent map visualization method and uses Nvivo12.0 qualitative analysis software to process the report intelligently, and then generates a word cloud map. Through the statistical analysis of the word frequencies of keywords, the influential hotspot high-frequency words in the research field of preschool education in the digital-intelligent era are screened out, so as to determine the research hotspot issues in this field. The specific data processing steps are as follows:

1. Data preprocessing: Only select the titles, abstracts of each chapter in the review report, and the key measures (Key takeaways) proposed after the discussion of the topic.

2. Use Nvivo12.0 software to perform word segmentation and word frequency processing on the text data, remove the theme words of the conference (such as Smart, Education), and eliminate

connectives, numerals, and other words that are obviously irrelevant to the theme. Extract important theme words and finally form a word frequency table ranked in the top ten (Table 1).

3. Visually present the hotspot high-frequency words in the form of a word cloud map

(Figure 1).

TABLE 1 Word frequency table of the GSE 2024 review report.

Serial Number	Word	Count	Similar Words
1	learning	186	acquire, acquisition, condition, determines, instruction, instructional, knowledge, learning, read, reading, studies, study, studying, teaching
2	digital	117	digital, digitalization, digitalized, digitization
3	development	99	acquire, breaking, developing, development,, evolution, evolving, formulate, formulating, growth, modern, produced, rise, trained, training
4	innovation	98	advance, advanced, advancements, advancing, concepts, creation, design, designed, designs, foundation, foundational, foundations, initiated, initiatives, innovate, innovating, innovation, innovations, innovative, institutional, institutions, introduce, introducing, modern, pioneering, pioneers
5	technology	78	engine, technical, technological, technologies, technology
6	teaching	71	command, education', educations, educator, educators, educators', instruction, instructional, pedagogies, pedagogy, teaching
7	skills	70	acquire, acquisition, adeptly, expert, experts, good, practical, practicality, practice, practices, proficiency, science, skill, skills
8	support	59	assistants, assisting, encourage, encouraged, encouraging, fund, funded, funding, helps, keeping, lived, living, reinforcement, reinforces, reinforcing, stand, stands, support, supported, supporting, supportive, supports, sustain, sustainable, underpinned, underpinning, underpins
9	evaluation	57	assesses, assessing, assessment, assessments, evaluation, evaluations, measures, value, values
10	transformation	55	converting, shift, shifting, shifts, transform, transformation, transformations, transformative, transformed, transforming, translate

Figure 1. Keyword word cloud map of the GSE 2024 review report.

It can be seen from the table and figure that the word "learning" appears 186 times, the word "technology" appears 78 times, and the word "support" appears 59 times, indicating that current research on preschool education in the digital-intelligent era pays attention to the issue of children's learning combined with digital technologies. The word "digital" appears 117 times, the word "innovation" appears 98 times, and the word "transformation" appears 55 times, indicating that the participating scholars pay attention to the innovation trend of preschool education teaching models in the context of promoting digital transformation. The word "development" appears 99 times, the word "teaching" appears 71 times, and the word "skills" appears 70 times, indicating that the international preschool education research field also pays more attention to the cultivation of preschool teachers' digital literacy.

Therefore, the integration and application of digital-intelligent technologies in the research field of preschool education have widely penetrated into all aspects. According to the frontier hotspots presented in the review report of the 2024 Global Smart Education Conference, the core concerns mainly involve changes in key areas such as digital transformation and innovation of preschool education models, digital technology and preschool children's learning experiences, and digital literacy and the transformation of preschool teachers' roles.

2.1 Research on Digital Transformation and Innovation of Preschool Education Models

Digital transformation is of great significance for preschool education. It is not only an inevitable requirement for education modernization but also an important way to improve the quality of preschool education and promote the all-round development of children. In the GSE review report, Professor Li Xiaowei from the School of Education of Beijing Normal University emphasized digital parenting practices. Through media utilization and intervention, children can be helped to follow media use rules, correct unhealthy media habits, and select appropriate media products. Ms. Lü Hong, the principal of Yahe Kindergarten Affiliated to Boya Primary School in Chongqing Liangjiang New Area, integrated education and entertainment using intelligent technologies. Through the integration of indoor and outdoor resource sharing, she broke the boundaries of space, time, age, and class, promoting personalized and hierarchical learning. Mr. Zhang Jianping, the director of the Education Bureau of Xiaoshan District, Hangzhou City, proposed establishing a digital-intelligent kindergarten system, connecting kindergartens to form a district-wide digital application path, and building a digital-intelligent early childhood education community to achieve coordinated and inclusive development. Mr. Fang Xuejian, the director of the Education Bureau of Yangzhong City, Jiangsu

Province, shared the experience of cross-regional sharing of digital information resources, covering diverse children's learning materials, teacher training resources, and home-school interaction education resources. It can be seen that in the digital-intelligent era, building a resource sharing platform across regions, forming a digital application path, and promoting the innovation of preschool education models with the trend of digital transformation have become one of the current research hotspots.

2.2 Research on Digital Technology and Preschool Children's Learning Experiences

Digital technology has a profound impact on children's learning experiences. It not only changes the way and content of learning but also greatly enriches the learning environment and resources. In the GSE review report, some participating scholars elaborated on measures such as introducing intelligent teaching equipment, using the resources of nearby primary schools to build an intelligent learning platform and campus management system, constructing a growth curriculum system rooted in kindergarten culture, and exploring the immersive learning experience of VR/AR technologies. The "Future Laboratory" team of NetDragon developed products using 3D education engine technology and AI automation tools, which can provide customized resources or tasks according to students' characteristics, personalities, and learning progress. Mr. Lin Mingxiang, the principal of EIS International Kindergarten in Hong Kong, emphasized the importance of deep learning for young children. Deep learning helps to cultivate students' critical thinking and problem-solving abilities in complex situations, and teachers play a key role in supporting children's deep learning by providing meaningful opportunities, encouraging independent exploration, and giving timely feedback. Therefore, in the digital-intelligent era, providing immersive learning experiences for young children, cultivating their deep learning abilities, and using digital technology to enrich preschool children's learning experiences have become one of the current research hotspots.

2.3 Research on Digital Literacy and the Transformation of Preschool Teachers' Roles

With the rapid development and wide application of digital technologies, preschool teachers need to continuously improve their digital literacy to meet the needs of education modernization. In the GSE review report, Mr. Lu Xuzhong, the director of the Teacher Education Department of the Ministry of Education of China, put forward several suggestions, including strengthening policy support to open up new paths for teacher development, enhancing digital literacy to shape future teachers, and using intelligent platforms to explore new models of teacher professional growth. Professor Zhu Zhiting from East China Normal University emphasized the importance of educational wisdom in smart education and proposed a new education model of the "Integrated Intelligent Classroom", aiming to integrate AI into classroom teaching to promote multi-way interaction between teachers and students. Some participating scholars also proposed that international exchanges should be strengthened to share best practice cases. The improvement of preschool teachers' digital literacy requires not only domestic policy support and training but also international exchanges and cooperation to obtain more advanced concepts and technologies. Therefore, in the digital-intelligent era, exploring new models for cultivating preschool teachers, helping them adapt to education modernization, and thus enhancing their digital literacy and realizing role transformation have become one of the current research hotspots.

3 Development Trends of Preschool Education in the Digital-Intelligent Era

Based on the above analysis of hotspots, through the review report of the GSE 2024, we can glimpse the development trends of preschool education teaching models, preschool children's

learning needs, and preschool teachers' professional growth in the context of the digital-intelligent era.

3.1 Intelligence: Enriching the Preschool Education Teaching Ecology with Emerging Means

In the current era of rapid digital development, intelligent technologies are profoundly reshaping the education landscape. Preschool education, as an important starting point for children's growth, undertakes the crucial mission of cultivating children's comprehensive qualities and stimulating their potential. The digital-intelligent teaching ecology is a comprehensive reflection of digital-intelligent teaching activities and teaching development, concentrating on reflecting a school's digital-intelligent environment, digital-intelligent competence, digital-intelligent resources, and digital-intelligent media (Chen Yongtang and Ai Xing, 2024). The core of AI intelligent teaching tools is human-computer collaboration, which transforms the traditional "teacher - student" binary structure into a "teacher - machine - student" ternary structure. With the continuous progress of artificial intelligence, virtual reality (VR), augmented reality (AR) and other technologies, preschool education can further integrate these emerging means. Firstly, create a more intelligent learning environment for children. For example, develop more AI - based interactive learning applications, and use VR and AR technologies to create immersive teaching scenarios, allowing children to explore and learn in a virtual environment. Secondly, build an intelligent preschool education platform, integrate various educational resources and tools, and achieve intelligent push and personalized recommendation of educational resources. The platform can automatically adjust the teaching content and difficulty according to children's learning progress and interests, and provide teaching assistance tools for teachers to improve teaching efficiency. Finally, use intelligent technologies for real-time learning assessment and feedback. Collect children's learning data through intelligent learning devices, and use data analysis technology to generate personalized learning reports, providing targeted teaching suggestions for teachers.

3.2 Personalization: Meeting the Learning Needs of Preschool Children with Digital-Intelligent Technologies

With the accelerated promotion of education digital transformation, personalized education has become an important development direction in the field of preschool education. The "China Education Modernization 2035" clearly states that it is necessary to "accelerate educational change in the information age, use modern technologies to accelerate the reform of talent training models, and achieve an organic combination of large-scale education and personalized training" (The State Council of the People's Republic of China, 2019). Artificial intelligence technology can meet the needs of personalized, intelligent, and efficient education, helping to cultivate students' innovative thinking, practical abilities, and comprehensive qualities, and fostering more innovative talents for the country (Li Xia, 2024). Firstly, with the help of big data and artificial intelligence technologies, develop accurate personalized learning paths for each preschool child. By analyzing data such as children's learning habits, interests, and knowledge mastery, provide them with the most suitable learning content and methods to meet the learning needs of different children. Secondly, establish a rich intelligent learning resource library, covering various types of learning materials such as e - picture books, interactive games, and video tutorials. These resources can be screened and recommended according to children's personalized needs, enabling children to obtain a better learning experience in self - learning. Finally, use digital-intelligent technologies to strengthen the collaborative education between families and schools. Through intelligent education platforms, parents can keep abreast of their children's learning situations in kindergartens in real - time, and teachers can obtain feedback from parents on their children's learning at home. Both sides can jointly provide personalized learning support for children to form a good educational synergy.

3.3 Specialization: Relying on Smart Platforms to Improve Preschool Teachers' Teaching Skills

In the digital age, improving the professional level of preschool teachers has become an important goal of education reform. The "2024 Work Key Points of the National Education Digital Strategy Action" issued by the General Office of the Ministry of Education clearly states that it is necessary to "improve the intelligent level of the National Education Smart Public Service Platform"(General Office of the Ministry of Education, 2024). At the same time, relevant research shows that the construction and application of smart platforms can provide rich online training resources and professional development opportunities for teachers, significantly improving teachers' teaching skills and the quality of education (Li Xiaowei, 2024). Firstly, develop professional smart training platforms to provide systematic digital literacy training and teaching skills training for preschool teachers. These platforms can be equipped with functions such as online courses, teaching case analyses, and virtual teaching practices. By leveraging big data technology, the training progress of teachers can be tracked and evaluated, and personalized training suggestions can be provided. Secondly, establish teachers' professional development communities to promote communication and cooperation among teachers. Teachers can share teaching experiences and resources in these communities, participate in teaching seminars, and jointly solve problems encountered in teaching. Finally, establish a scientific teacher evaluation and incentive mechanism. Use intelligent technology to objectively evaluate teachers' teaching effectiveness. Through data analysis, comprehensively assess teachers' performance in teaching quality, teaching innovation, and student development.

4 Conclusion

The successful holding of the 2024 Global Smart Education Conference marks the accelerated arrival of the smart education era. The conference aims to promote the effective practice of smart education on a global scale, strengthen international understanding and communication, and jointly explore the development direction and practical paths of education reform in the smart era (Huang Lulu, Feng Tingting, Li Miaohao, et al., 2024). As an emerging force driving the high - quality development of education, digital - intelligent technology needs to make concerted efforts in aspects such as campus infrastructure construction, the opening of high - quality teaching resources, the development and application of smart platforms, and the alignment of education policies and standards. In the digital - intelligent era, students need to possess innovation capabilities, problem - solving abilities, and teamwork skills. Digital - intelligent technology - empowered education can effectively cultivate these abilities in students. As the initial stage of basic education, preschool education should actively explore the effective combination of traditional teaching models and digital - intelligent technology, create teaching models with contemporary characteristics, steadily promote the digital transformation of education in practical teaching, and achieve the goal of sustainable education development.

References:

1. Ministry of Education of the People's Republic of China. Opening up New Tracks f or Education Development through Digitalization [EB/OL]. (2023-10-13) [2025-01-15]. http://www.moe.gov.cn/jyb_xwfb/s5148/202310/t20231013_1085364.html.

2. The State Council of the People's Republic of China. Outline for the Construction of an Education Power (2024 - 2035) [EB/OL]. (2025-01-19) [2025-01-22]. https://www.gov.cn/zhengce/202501/content_6999913.htm.

3. The State Council of the People's Republic of China. Outline of the 14th Five-Year Plan for National Economic and Social Development of the People's Republic of China a nd the Long-Range Objectives Through the Year 2035 [EB/OL]. (2021-03-13) [2025-01-15]. https://www.gov.cn/xinwen/2021-03/13/content_5592681.htm.

4. OECD. OECD Digital Education Outlook 2023: Towards an Effective Digital Educat ion Ecosystem [M]. Paris: OECD Publishing, 2023: 396-398.

5. UNESCO. AI Competency Frameworks for Teachers and Students [EB/OL]. (2024-0 9-29) [2025-01-15]. https://aiedchair.bnu.edu.cn/zh/.
6. GSEN. Synthesis Report of the GSE2024 [EB/OL]. (2024-10-21) [2025-01-15]. https://gse.bnu.edu.cn/wp-content/uploads/2024/10/Synthesis-Report-of-Global-Smart-Education-Conference-2024.pdf
7. Chen Yongtang, Ai Xing. Connotations, Characteristics and Practical Requirements of the Digital-Intelligent Teaching Ecology [J]. Academic Exploration, 2024(7): 148-156.
8. The State Council of the People's Republic of China. China Education Modernizatio n 2035 [EB/OL]. (2019-02-23) [2025-01-15]. https://www.gov.cn/zhengce/2019-02/23/content5367987.htm.
9. Li Xia. Research Trends of Artificial Intelligence Empowering Education in China —— A Literature Visualization Analysis Based on CiteSpace [J]. Educational Information Technology, 2024(12): 14-17.
10. General Office of the Ministry of Education. Key Points of the National Education Digital Strategy Action in 2024 [EB/OL]. (2024-04-30) [2025-01-22]. https://xxglzx.zua.edu.cn/_local/5/58/39/D78D1A3919667A2041E8EDE70CA4C7E6CA0_13CD28.pdf
11. Li Xiaowei. Research on Teachers' Professional Development under Digital Transfor mation [J]. Educational Research, 2024(5): 45-50.
12. Huang Lulu, Feng Tingting, Li Miaohao, et al. Smart Education in the Context of Digital Transformation: Blueprint and Key Paths —— A Review of the 2024 Global Smar t Education Conference [J]. Modern Educational Technology, 2024, 34(11): 36-46.

UDC 378.1

РАЗВИТИЕ СОЦИАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ-ПСИХОЛОГОВ В УСЛОВИЯХ DIGITAL ERA OF SOCIETY 5.0

Г.Т. Женіс[1], К.Л. Полупан[2]
[1]Карагандинский университет имени Е.А. Букетова
г. Караганда, Казахстан
tursynbetg@mail.ru
[2]БФУ имени И. Канта
г. Калининград, Российская Федерация

В условиях Digital Era of Society 5.0 традиционные подходы к обучению и воспитанию требуют значительных изменений. Современные педагоги и психологи должны обладать не только традиционными профессиональными навыками, но и развивать у себя и у своих учеников способность эффективно взаимодействовать в цифровом и социально насыщенном пространстве. Важным аспектом в этих условиях становится развитие социального интеллекта, который позволяет поддерживать продуктивные межличностные отношения, адаптироваться к новым вызовам и решать социальные проблемы, возникающие на стыке технологий и общества.

Социальный интеллект в контексте Digital Era of Society 5.0 является необходимым инструментом для успешной работы в условиях цифровой трансформации. Взаимодействие с высокотехнологичными инструментами, такими как искусственный интеллект, большие данные и умные системы, требует от педагогов-психологов не только технической грамотности, но и способности понимать эмоции, потребности и проблемы других людей. Это особенно важно для специалистов, работающих с детьми и подростками, для которых цифровая среда может быть как источником возможностей, так и рисков. Подготовка будущих педагогов-психологов к этим вызовам требует интеграции социальных и эмоциональных

навыков в учебные программы, что делает эту тему чрезвычайно актуальной для современного образования.

Наконец, развитие социального интеллекта у педагогов-психологов в условиях цифровизации имеет долгосрочное влияние на воспитание и обучение подрастающего поколения. В эпоху, когда технологии становятся неотъемлемой частью повседневной жизни, важно, чтобы специалисты, занимающиеся развитием молодежи, могли не только обучать их техническим навыкам, но и развивать их эмоциональную зрелость, способность работать в командах, управлять конфликтами и принимать этические решения. Социальный интеллект помогает будущим педагогам-психологам быть не только наставниками, но и лидерами, способными сформировать устойчивую и гармоничную социальную среду в образовательных учреждениях, что в конечном итоге способствует более качественному и гуманному воспитанию и обучению.

Социальный интеллект - способность понимать и адекватно реагировать на эмоциональные и социальные сигналы других людей. Он включает в себя эмпатию, умение управлять своими эмоциями и настроениями, а также навыки эффективного взаимодействия в различных социальных контекстах [1].

Цифровая эра общества 5.0 (Digital Era of Society 5.0) – это концепция, выдвинутая Японией, которая представляет собой новый этап в развитии общества, где технологии, такие как искусственный интеллект (ИИ), Интернет вещей (IoT), робототехника и большие данные (Big data), интегрируются с социальной и экономической системой для создания более устойчивого и гармоничного общества [2].

Основные характеристики Общества 5.0:

1. Интеграция цифровых и физических систем: в Society 5.0 происходит слияние виртуального и физического миров. Цифровые технологии, включая ИИ и IoT, помогают создавать более удобную и эффективную среду для жизни и работы. В этой системе технологии не просто автоматизируют процессы, а становятся неотъемлемой частью повседневной жизни, помогая решать проблемы общества, такие как старение населения, изменения климата и социальное неравенство.

2. Человекоцентричность: в отличие от предыдущих стадий, таких как индустриальная революция 4.0, где технологии часто воспринимались как самостоятельные элементы, в Обществе 5.0 ключевым фактором является человек. Цель общества 5.0 — использовать технологии для улучшения качества жизни человека, создания инклюзивной и справедливой социальной среды.

3. Развитие умных городов: в рамках общества 5.0 большое внимание уделяется созданию «умных» городов, где технологии, такие как датчики и устройства IoT, используются для управления инфраструктурой, здравоохранением, транспортом и другими аспектами городской жизни. Эти города могут автоматически регулировать трафик, следить за экологическим состоянием и даже обеспечивать безопасность в реальном времени.

4. Образование и работа в будущем: в Обществе 5.0 идет активная подготовка к изменению подходов в образовании и трудовой деятельности. В условиях быстрого развития технологий появляется потребность в новых навыках, таких как цифровая грамотность, творчество, критическое мышление и социальный интеллект. Образовательные системы должны быть гибкими, чтобы готовить людей к жизни и работе в условиях постоянных изменений.

5. Решение глобальных проблем: одной из важнейших задач Society 5.0 является использование технологий для решения глобальных проблем, таких как изменение климата, старение населения и социальное неравенство. Технологии помогают прогнозировать и эффективно управлять этими проблемами, создавая устойчивые и справедливые условия для всех членов общества.

6. Цифровое здравоохранение и качество жизни: в области здравоохранения технологии позволяют значительно улучшить диагностику, лечение и профилактику заболеваний, а также повысить доступность медицинских услуг для всех слоев населения. Использование

телемедицины, носимых устройств и ИИ помогает повысить качество жизни и продлить ее продолжительность [3].

Несмотря на то, что Общество 5.0 ориентировано на активное внедрение технологий, таких как искусственный интеллект (ИИ), Интернет вещей (IoT), робототехника и большие данные (Big data), основной акцент в этой концепции ставится на человека и его благополучие. Важно, чтобы технологии не заменяли, а дополняли человеческие качества, включая социальный интеллект, который является важным элементом для создания гармоничного и устойчивого общества.

Социальный интеллект включает в себя навыки общения, эмпатии, способности к сотрудничеству и разрешению конфликтов. В Обществе 5.0, социальный интеллект становится не менее важным, чем технологические навыки. Он помогает людям эффективно взаимодействовать с новыми технологиями, адаптироваться к изменениям и решать социальные и этические вопросы, возникающие в процессе цифровизации.

По мнению Sari M.I. и Rochbani I. (2024) в Обществе 5.0 технологии не заменяют, а дополняют человеческие качества. Например, ИИ может помочь с анализом данных или диагностикой, но решения, касающиеся социальной справедливости или этических вопросов, должны принимать люди, используя социальный интеллект [4].

Технологии позволяют людям работать и общаться удаленно, однако, для эффективного сотрудничества важно, чтобы люди обладали высокими социальными навыками, такими как умение слушать, находить общий язык и разрешать конфликты, что также способствует инклюзивности и взаимодействию между различными социальными группами.

Почему социальный интеллект важен в Обществе 5.0?

1. Гармония между технологиями и людьми: Общество 5.0 предполагает слияние физических и цифровых миров, где технологии служат улучшению качества жизни людей, решению глобальных проблем и обеспечению социального равенства. Социальный интеллект помогает людям лучше адаптироваться к этим технологиям и эффективно взаимодействовать с ними, создавая баланс между технологическим прогрессом и человеческими ценностями. Например, технологии могут автоматизировать определенные процессы, но для решения сложных социальных проблем, таких как неравенство, старение населения или экология, важны эмпатия, способность к коммуникации и сотрудничеству.

2. Эмпатия и понимание человеческих потребностей: В Обществе 5.0 важен человекоцентричный подход, при котором технологии служат не только для повышения эффективности, но и для улучшения жизни каждого человека. Для этого необходимы качества социального интеллекта, такие как эмпатия, способность слушать и понимать потребности других, а также готовность к сотрудничеству. Это позволяет создавать более инклюзивные и справедливые системы, например, в образовании, здравоохранении и социальной защите.

3. Решение глобальных и социальных проблем: Общество 5.0 ориентировано на решение таких глобальных проблем, как изменение климата, старение населения, социальное неравенство. Эти проблемы требуют не только применения технологий, но и активного вовлечения людей, которые должны работать вместе, чтобы найти лучшие решения. В этом вопросе социальный интеллект необходим для того, чтобы эффективнее взаимодействовать в командах, понимать культурные и социальные различия и находить общие подходы к решению сложных вопросов.

4. Управление конфликтами и адаптация к изменениям: в условиях быстрого технологического прогресса, который сопровождается значительными социальными и культурными изменениями, важность социального интеллекта становится еще более очевидной. Люди должны уметь эффективно общаться и сотрудничать, адаптироваться к новым условиям, а также разрешать конфликты, возникающие из-за этих изменений. Это невозможно без развитого социального интеллекта, который включает в себя такие навыки, как коммуникация, эмоциональная регуляция и способность работать в группе.

5. Технологии и эмоциональное благополучие: В Обществе 5.0 технологии могут существенно улучшить качество жизни, но также могут возникнуть риски для психического

здоровья, такие как изоляция, зависимость от технологий или потеря личного контакта. Социальный интеллект помогает справляться с этими вызовами, поддерживая эмоциональное благополучие людей, обеспечивая здоровую коммуникацию и устойчивость к стрессам в условиях технологического прогресса.

В эпоху Society 5.0 роль педагогов-психологов становится особенно важной, ведь они оказывают влияние на развитие будущего поколения, которое будет жить и работать в мире, где цифровые и социальные технологии тесно переплетены. Социальный интеллект в этом контексте играет ключевую роль, так как педагоги-психологи должны не только обучать, но и развивать у студентов способности к эффективному взаимодействию, эмпатии, пониманию и разрешению конфликтов, особенно в условиях, когда цифровизация меняет традиционные формы общения и взаимодействия между людьми. Эти специалисты становятся связующим звеном между технологическими инновациями и людьми, помогающими адаптироваться к новым условиям социальной и образовательной жизни.

Образование в эпоху Society 5.0 должно идти в ногу с быстрыми изменениями, фокусируясь не только на технических и цифровых навыках, но и на развитии социального интеллекта. Педагоги-психологи, работающие в этой сфере, становятся не только учителями, но и наставниками, поддерживающими студентов в их эмоциональном и социальном развитии. Важно, чтобы они понимали, как новые технологии влияют на межличностные отношения и психологическое состояние обучающихся. Их задача — не только обучить работать с цифровыми инструментами, но и поддерживать эмоциональную стабильность, помогать развивать критическое мышление и способность к сотрудничеству в условиях виртуального взаимодействия, что становится неотъемлемой частью жизни в Обществе 5.0.

В таком контексте социальный интеллект становится важным качеством педагогов-психологов, ведь они должны не только направлять студентов в профессиональном и академическом росте, но и помогать им ориентироваться в сложном и многогранном мире технологий. Образование в эпоху Общества 5.0 должно стать местом, где учащиеся учат не только пользоваться технологиями, но и развивают умение взаимодействовать в цифровом обществе, а педагоги-психологи, в свою очередь, должны обеспечить создание такого пространства, где социальные навыки, такие как эмпатия, самоосознание и коммуникация, играют ключевую роль. В этом взаимосвязь между социальным интеллектом, образованием и ролью педагогов-психологов в условиях Society 5.0 становится центральной для формирования гармоничной личности в высокотехнологичном мире [5].

В цифровой эре и в контексте Общества 5.0, методы развития социального интеллекта должны учитывать влияние технологий на личные и межличностные отношения, а также обеспечивать способность адаптироваться к быстро меняющимся условиям. Современные подходы ориентированы на развитие как традиционных, так и новых навыков, которые необходимы для успешной социализации и эффективного взаимодействия в цифровом мире.

Один из ключевых методов —обучение через опыт и практические тренировки. Виртуальные тренажеры, симуляции и ролевые игры позволяют пользователям развивать навыки общения и эмпатии в безопасной и контролируемой среде. Это может включать в себя ситуации, требующие эмоционального реагирования, разрешения конфликтов или принятия решений в группе, что способствует улучшению навыков коммуникации и понимания других людей, даже если они общаются через экран.

Также важен метод интерактивного обучения с использованием технологий, таких как онлайн-курсы, вебинары и цифровые платформы для совместной работы. Современные образовательные технологии предоставляют возможности для взаимодействия между людьми с разных уголков мира. Это помогает развивать культурную компетентность, открытость к разнообразию и способность работать в мультикультурных и многоязычных командах. Важно, чтобы педагоги и психологи использовали эти платформы для создания среды, в которой студенты учат не только использовать технологии, но и развивают навыки эффективного общения, поддержки и взаимопонимания.

Развитие эмоционального интеллекта в цифровом контексте также является важной частью формирования социального интеллекта. Использование мобильных приложений и онлайн-тренингов для самопознания, контроля эмоций и развития эмпатии позволяет людям лучше понимать свои чувства и управлять ими. Это также включает в себя обучение людей осознанию того, как технологии могут влиять на их эмоциональное состояние и как справляться с проблемами, возникающими в процессе цифрового взаимодействия, например, с кибербуллингом или информационной перегрузкой.

Не менее важен метод проектной деятельности и командной работы в цифровом пространстве. Совместная работа над проектами через онлайн-платформы помогает развивать навыки коммуникации, управления временем, разрешения конфликтов и принятия решений в группе. Работа в таких виртуальных командах способствует развитию как профессиональных, так и социальных навыков, необходимых для эффективного взаимодействия в условиях современного мира. В таких проектах студенты учат не только как работать с технологическими инструментами, но и как эффективно сотрудничать с другими людьми, учитывая их мнения и потребности. Методы развития социального интеллекта в цифровой эре и в Обществе 5.0 направлены на создание условий для практического применения социальных навыков в цифровом пространстве, что позволяет людям эффективно адаптироваться и функционировать в высокотехнологичном мире, сохраняя при этом свои гуманистические ценности и способность к эмпатии и сотрудничеству [6].

Таким образом, в условиях Digital Era of Society 5.0 развитие социального интеллекта у будущих педагогов-психологов становится важнейшим аспектом подготовки специалистов, которые будут работать в быстро меняющемся и технологически насыщенном мире. Цифровизация образования, а также внедрение инновационных технологий в повседневную жизнь требуют от педагогов-психологов не только высокой технической грамотности, но и способности эффективно взаимодействовать с людьми, развивать у них эмоциональную устойчивость и навыки общения в условиях цифровой среды. Важно, чтобы будущие специалисты обладали не только знаниями в области психологии и педагогики, но и умели адаптировать эти знания для работы в условиях цифровой эры.

Таким образом, развитие социального интеллекта у будущих педагогов-психологов становится ключевым элементом их профессиональной подготовки. Эффективное взаимодействие с учениками, понимание их потребностей и эмоций, способность разрешать конфликты и поддерживать здоровую атмосферу в образовательной среде требуют особого внимания к социальным навыкам. В условиях Digital Era of Society 5.0 эти навыки должны быть интегрированы в образовательные программы, помогая будущим педагогам-психологам не только освоить технологии, но и эффективно использовать их для создания благоприятной и поддерживающей образовательной среды.

Литература:

1. Cui Z. The impact of EFL teachers' open-mindedness and immediacy on their social intelligence: a theoretical review //Frontiers in Psychology. – 2022. – Т. 13. – С. 872250.

2. Хангельдиева И. Г. Общество 5.0 и образование: перспективы и предостережения //Отечественная и зарубежная педагогика. – 2022. – Т. 1. – №. 1.

3. Mourtzis D., Angelopoulos J., Panopoulos N. A Literature Review of the Challenges and Opportunities of the Transition from Industry 4.0 to Society 5.0 //Energies. – 2022. – Т. 15. – №. 17. – С. 62-76.

4. Sari M.I., Rochbani I. T.N. Reinforcing Character Education in the Digital Era of Society 5.0 //Zabags International Journal of Education. – 2024. – Т. 2. – №. 1. – С. 21-26.

5. Лубов П. С. Искусственный интеллект и его роль в сфере образования общества 5.0: социально-философское осмысление //Образование в сложном нестабильном мире. – 2024. – С. 221-228.

6. Potočan V., Mulej M., Nedelko Z. Society 5.0: balancing of Industry 4.0, economic advancement and social problems //Kybernetes. – 2021. – Т. 50. – №. 3. – С. 794-811.

UDC 378

HOW EMOTIONAL INTELLIGENCE AFFECTS LEARNING: A PSYCHOLOGICAL PERSPECTIVE

Büşra Dursun[1], A.M. Toleukutova[2]
[1]PhD candidate, English language teacher
Gazi University
Ankara, Turkey
[2]Karaganda University named after E.A.Buketov
Karaganda, Kazakhstan
toleukutovaa@gmail.com

Emotional Intelligence (EI) is the ability to manage both your own emotions and understand the emotions of people around you. EI plays a crucial role in education, influencing students' academic performance, social interactions, and overall well-being [0]. Unlike traditional intelligence, which focuses on cognitive abilities, EI encompasses skills related to recognizing, understanding, and managing emotions. In reality, emotional intelligence is a kind of ability to assess individuals' trends and conduct them in various ways. These kinds of emotions have a direct effect on individuals' skills for obtaining social and private performances [0]. In today's fast-paced and emotionally demanding world, the ability to regulate emotions and navigate social interactions has become increasingly essential, making EI a highly relevant area of study. As students face growing academic pressures, social complexities, and mental health challenges, developing EI is more important than ever.

Despite the growing recognition of emotional intelligence in education, many students still struggle with managing emotions, coping with stress, and navigating social interactions effectively. The modern education system often prioritizes academic achievements over emotional well-being, leaving students ill-equipped to handle challenges beyond the classroom. This gap can lead to increased anxiety, lower motivation, and difficulties in collaboration, ultimately affecting academic success and personal development. Additionally, while some students naturally develop EI through social interactions, others may lack the necessary support or guidance to build these crucial skills. Addressing this issue requires a more structured approach in educational institutions, integrating EI-focused strategies to enhance learning experiences and prepare students for future success. Developing emotional intelligence in students helps them navigate academic challenges, build resilience, and establish meaningful relationships. Research has shown that students with high EI tend to have better communication skills, increased motivation, and a higher ability to manage stress, all of which contribute to improved academic success. Understanding the impact of EI on education can help educators design better learning strategies that promote both emotional and cognitive growth. This article explores how emotional intelligence impacts learning through psychological theories and practical applications in educational settings.

Theoretical Background

To understand the relationship between EI and learning, we will examine five key psychological theories:

1. Daniel Goleman's Emotional Intelligence model.

Goleman identified five main components of EI: self-awareness, self-regulation, motivation, empathy, and social skills. In the classroom, students with high EI tend to manage stress better, build stronger relationships, and perform well academically. Teachers who understand and foster these components can help students develop emotional intelligence alongside academic skills [0].

2. Mayer and Salovey's Ability model.

According to Mayer and Salovey, EI consists of four abilities: perceiving emotions, using emotions to facilitate thinking, understanding emotions, and managing emotions. These skills help students improve decision-making, problem-solving, and classroom engagement. The ability to

understand and manage emotions can also enhance a student's ability to cope with academic pressure and social conflicts, leading to a more positive learning experience [0].

3. Vygotsky's Sociocultural theory.

Vygotsky emphasized the role of social interactions in learning. Teachers and peers help shape a student's emotional development, and a supportive learning environment fosters better emotional regulation and academic success. Emotional intelligence is not developed in isolation but through social interactions, making peer relationships and teacher guidance crucial in fostering EI [0].

4. Howard Gardner's theory of Multiple Intelligences.

Gardner proposed that intelligence is not a single ability but consists of multiple intelligences, including interpersonal and intrapersonal intelligence. These two forms of intelligence are closely linked to emotional intelligence. Interpersonal intelligence helps students understand and interact effectively with others, while intrapersonal intelligence allows them to regulate their own emotions, both of which are essential in the learning process [0].

5. Piaget's Cognitive Development theory and emotional growth.

Piaget's theory focuses on the stages of cognitive development in children. Emotional intelligence plays a role in each stage, as students must learn to manage frustration, adapt to new learning challenges, and collaborate with peers. Understanding how emotions develop alongside cognitive skills can help educators create appropriate strategies to support students at different developmental stages [0].

Research

To explore the practical impact of EI on learning, a questionnaire conducted among university students. The questionnaire focused on students' emotional awareness, stress management strategies, and how they perceive the influence of EI on their academic success. The collected data helped analyze trends and relationships between EI and learning outcomes.

Survey objectives:

- Examine the frequency of academic stress among students.
- Assess students' efforts in managing negative emotions in a learning environment.
- Determine students' perceptions of emotional intelligence and its impact on learning and social interactions.
- Investigate whether students have received training or guidance on emotional intelligence.

Survey questions:

1. How often do you experience stress related to academic work?
2. How often do you make an effort to deal with negative emotions in a learning environment?
3. Do you believe emotional intelligence influences your ability to learn and interact with others?
4. Have you ever received guidance or training on emotional intelligence in your education?
5. Do you use some strategies to stay motivated during difficult tasks?

Findings and Discussion

The survey was conducted among 10 university sophomore students who are majoring in pedagogy and psychology, and the results provided insights into how emotional intelligence impacts their academic experiences.

Table 1 - survey results

Questions /Participants answer	№1	№2	№3	№4	№5	№6	№7	№8	№9	№10
1st	Some times	Some times	Some times	Some times	Some times	Some times	Some times	Some times	Some times	Some times
2nd	Always	Some times	Some times	Some times	Always	Always	Always	Sometimes	Sometimes	Always
3rd	Yes	Yes	No	No	Yes	Yes	Yes	No	Yes	Yes

Continuation of Table 1

Questions /Participants answer	№1	№2	№3	№4	№5	№6	№7	№8	№9	№10
4th	Yes	Yes	No	No	Yes	Yes	Maybe	Maybe	Maybe	Yes
5th	Yes	Yes	No	No	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes

• In response to the first question, all students (100%) stated that they experience academic stress sometimes, indicating that stress is a common factor in their educational journey.

• Regarding efforts to manage negative emotions, 50% of students answered "Always," while the other 50% answered "Sometimes", suggesting that half of the students actively try to regulate their emotions, while the rest manage them as needed.

• When asked whether EI influences their ability to learn and interact with others, 70% of students agreed, while 30% disagreed, showing that the majority recognize the importance of emotional intelligence in academic success.

• On the topic of receiving guidance or training on EI, 50% answered "Yes," 20% answered "No," and 30% chose "Maybe", indicating that while some students have been introduced to EI concepts, others may lack formal training.

• In terms of motivation strategies, 80% of students reported using specific strategies to stay motivated, while 20% stated that they do not, demonstrating that most students rely on techniques to maintain engagement in their studies.

These findings suggest that while students recognize the importance of EI, there is still a need for structured emotional intelligence training within educational institutions. Professors and peers play a crucial role in fostering EI by encouraging self-reflection, providing emotional support, and creating an inclusive learning environment.

Recommendations:

• Implement emotional intelligence workshops in university courses.

• Encourage students to practice self-reflection and emotional regulation techniques.

• Provide students with strategies for managing stress and maintaining motivation.

• Foster a positive university climate where students feel emotionally supported and valued.

• Develop curricula that incorporate elements of multiple intelligences to cater to different emotional and cognitive needs of students.

Conclusion

Overall, the study underscores the necessity of emotional intelligence in modern education. Beyond academic success, EI plays a fundamental role in mental health, career readiness, and lifelong learning. Addressing emotional intelligence as a core educational component can lead to more resilient, adaptable, and socially competent individuals who are better prepared for personal and professional challenges.

Also, the study highlights the significance of EI in education and suggests ways to integrate emotional intelligence training into university teaching methods. By prioritizing emotional intelligence, educational institutions can empower students not only to excel academically but also to thrive personally and socially in a complex world. Ultimately, fostering emotional intelligence in students equips them with essential life skills, facilitating their holistic development and preparing them for future challenges. Through these concerted efforts, we can redefine success in education to encompass both cognitive and emotional growth, fostering a generation of well-rounded individuals.

References:

1. Zeidner M., Matthews G., Roberts R. D. What we know about emotional intelligence: How it affects learning, work, relationships, and our mental health. – MIT press, 2012.

2. Hashempour S., Mehrad A. The effect of anxiety and emotional intelligence on students' learning process //Journal of Education & Social Policy. – 2014. – Т. 1. – №. 2. – С. 115-122
3. Kanesan P., Fauzan N. Models of emotional intelligence: A review //e-BANGI Journal. – 2019. – Т. 16. – №. 7.
4. Mayer J. D., Caruso D. R., Salovey P. The ability model of emotional intelligence: Principles and updates //Emotion review. – 2016. – Т. 8. – №. 4. – С. 290-300.
5. Lantolf J. P. Introducing sociocultural theory //Sociocultural theory and second language learning. – 2000. – Т. 1. – С. 1-26.
6. Cavas B., Cavas P. Multiple intelligences theory—Howard Gardner //Science Education in Theory and Practice: An Introductory Guide to Learning Theory. – 2020. – С. 405-418.
7. Pakpahan F. H., Saragih M. Theory of cognitive development by Jean Piaget //Journal of Applied Linguistics. – 2022. – Т. 2. – №. 1. – С. 55-60.

ӘОЖ 378.1

МОТИВАЦИЯ БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЕРДІҢ ӨЗІН-ӨЗІ ОҚЫТУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ

М.К. Ельшина[1], Y. Gelişli[2]
[1]Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Қарағанды, Қазақстан
m.yelshina@mail.ru
[2]Гази университеті
Анкара, Түркия

Ғылымның, техниканың қарқынды дамуы, өндірістің өсуі, жаңа білімнің үздіксіз қалыптасуы және ақпаратқа үнемі қол жетімділіктің артуына байланысты өз білімдерін үнемі жетілдіре алатын, өмір сүру жағдайларының өзгеруіне тез және нақты жауап бере алатын мамандар өте жоғары бағаланады. Болашақ мамандарды өз бетінше жұмыс істеу дағдыларымен, өз бетінше білім алу әдіс-тәсілдерімен қаруландыру – жоғары мектептің басты міндеті. Осы орайда, студенттік кезең – өзін-өзі оқыту және дамыту үшін ең тиімді кезең екенін өз еңбектерінде П.И. Пидкасистый, А.Е. Пасекунова, Г.Н. Сериков атап өткен: «Студенттік кезең өздігінен білім алу дағдыларын қалыптастыру үшін оңтайлы субъективті жағдайлармен сипатталады: жастардың физикалық және ақыл-ой күштері барынша дамыған, өзін-өзі реттеудің қол жеткізілген деңгейі олардың алға қойған мақсатқа жетудегі табандылығын, ұзақ ізденуге дайындығын, өзінің «Менін» көрсетуін қамтамасыз етеді» [1]. Сондықтан да, студенттік кезеңнің әлеуметтік функцияларды игеру және қабылдау, азаматтық жетілуді қалыптастыру, белгілі бір кәсіби білім мен дағдыларды игеруге ерекше бейімділігін ескере отырып, жоғары білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі өзін-өзі оқыту дағдылары дамыған болашақ педагогтарды даярлау болып табылады.

Студенттің өзін-өзі оқыту дағдыларын дамытудың бастапқы деңгейін арттыруға оның шығармашылық ізденіске тұрақты мотивациясының болуы ықпал етеді. Мотивация тұлға құрылымында жетекші орын алады. Ю.К. Бабанский, А.Н. Леонтьев және т.б. ғалымдар мотивацияны белгілі бір іс-әрекеттің адамға белгілі бір жеке мағынаны қабылдайтын, оған тұрақты қызығушылық қалыптастыратын және оның қызметінің сыртқы мақсаттары адамның ішкі қажеттіліктеріне айналатын процесс ретінде анықтайды.

Мотивация – бұл өзіне тән іс-әрекеттен ләззат алудан немесе кез-келген тапсырманы орындау міндеттілігін сезінуден туындайтын кез-келген іс-әрекетке деген ұмтылыс. Тұрақты мотивация адамның мақсатқа жету жолындағы кедергілерді жеңуге мүмкіндік беретін ерікті әрекеттерін анықтайды. Г.М. Коджаспированың пікірінше, ерік-жігер адамның өз іс-әрекетін дамыған мақсаттарға, принциптерге, міндеттерге сәйкес саналы түрде бағыттау қабілеті мен

қабілеті, алға қойылған мақсаттарға жету жолындағы қиындықтарды жеңу қабілеті ретінде анықталады [2].

П.М. Якобсон жіктемесінде оқу әрекетімен байланысты оқу мотивациясының үш түрі көрсетілген. Автор аталған оқу мотивациясының үш түрі ешқашан анық түрде кездеспейтінін, біршама күрделі сипатта байқалатынын анықтаған. Сонымен қатар мотивтердің мәні оқу процесі барысында оқушының дәрежесіне, оның қызығушылығы мен қажеттілігінің дамуына байланысты өзгеріп отыратындығын атап көрсеткен [3].

1. Жағымсыз мотивация – нақты оқу әрекетіне жатпайтын оқу уәжсы. Зерттеуші жағымсыз уәжді оқушы оқымаған жағдайда туындайтын ыңғайсыздық пен қолайсыздық деп түсіндіреді.

2. Жағымды мотивация – бұл да нақты оқу әрекетіне жатпайтын оқу уәжі. Оқушылардың тұлғалық-азаматтық және адамгершілік мотивтерге деген қажеттілігіне, ұмтылысына байланысты уәждің екі формасы бөліп көрсетіледі:

а) тұлғаның кең әлеуметтік қажеттілігі мен ниетіне байланысты меңгеруге көзқарасы;

б) тар көлемді мотивтерден құралған уәж, яғни, оқу процесі жақсы баға алуға деген ұмтылыс ретінде сипатталады.

3. Оқу әрекетінің өзінде орналасқан мотивация. Мотивацияның нақты бұл түрі оқуға ынталандырып, білім, білік, іскерлікті меңгеруге итермелейді. Білімді меңгеруге ұмтылысын негізінде қызығушылық, жаңаны білуге деген құштарлық көрініс табады.

М.В.Матюхина оқу мотивациясының қайнар көзін үш мотивке тәуелді деп көрсетті:

- Ішкі – танымдық және әлеуметтік қажеттіліктер (әлеуметтік іс-әрекеттерге және жетістіктерге жету ұмтылысы);
- Сыртқы – қатысушының өмірлік жағдайымен анықталады; оған талап, нәтижелілік, мүмкіншіліктер кіреді;
- Жеке – қызығушылықтар, қажеттіліктер, нұсқаулар, өлшемдер және стереотиптер, сонымен қатар өзін-өзі кемелдендіруге ұмтылу, басқа қызмет түрлерінде өзін-өзі тануы.

Оқу уәжінде ішкі, сыртқы және жеке мотивтердің әрекеттесуі оқыту қызметі мен оның нәтижесіне ықпал етеді. Дамуға деген ынтасы бар студенттер оқуға қызығушылық танытады, ашық және табанды болады.

В.А. Сластенин тұжырымдауынша түрткі студенттердің оқу-танымдық іс-әрекетіндегі маңыздылығын атап көрсетеді:

- жеке тұлғаның қалыптасуының негізі, ол студенттің әрі қарай дамуының факторы ретінде көрінеді;
- ойлау жүйесін реттеуге әсер етіп, интеллектуалды белсенділігінің көзі болады;
- танымдық тапсырмаларды шешуге, ізденуге шығармашылық күш беріп, білім сапасына, оның тереңдеуіне әсер етеді;
- өздігінен білім алуға ұмтылыстың дамуының ішкі шарты болып табылады [4].

Зерттеу мәселесі бойынша алыс және жақын шетел ғалымдарының еңбектеріне талдау жасай келе, мотивация – бұл өзін-өзі оқытудың маңызды элементі және негізі ретінде анықталады. Оның мәні білім алушылардың өз оқуын бастауында және осы жолда өзін ұстауында көрінеді. Оқытуды бастау мотивациясын іске қосу үшін білім алушының құндылықтары мен қалауларына сәйкес келетін, қол жеткізуге болатын мақсат анықталуы керек [5].

Болашақ педагогтердің өзін-өзі оқыту дағдыларының мотивациялық компоненті олардың кәсіби өсу, білімді үнемі жаңарту және педагогикалық тәжірибені жетілдіру қабілетін анықтайтын маңызды факторлардың бірі болып табылады. Ол мотивацияның ішкі және сыртқы аспектілерін қамтиды, олар болашақ педагогтердің өз білімі мен дағдыларын қаншалықты тиімді дамыта алатынын, сондай-ақ мансап барысында өзін-өзі оқытуға қаншалықты дайын екенін анықтайды.

Ішкі мотивация өзін-өзі оқыту дағдыларын дамытуда, әсіресе болашақ мұғалімдерде шешуші рөл атқарады. Бұл оқытудың жеке қажеттілігімен, өзін-өзі жетілдіруге деген

ұмтылыспен және қоғамға оң өзгерістер енгізуге деген ұмтылыспен байланысты. Педагогикалық қызмет аясында бұл мотивация түрі келесі мотивтерде көрінуі мүмкін:

- Мамандыққа деген сүйіспеншілік. Өз кәсібіне құмар болашақ педагог оқытуды қандай да бір міндет ретінде қарастырмайды, керісінше, оны ляззат пен қуаныш әкелетін табиғи процесс ретінде қабылдайды.

- Кәсіби маман ретінде дамуға деген ұмтылыс. Көптеген болашақ педагогтер өздерінің кәсіби құзыреттіліктерін дамытуға ұмтылыс танытады. Яғни, болашақ мамандардың бойында білім беру үдерісін жақсырақ түсінуге, сондай-ақ оқыту сапасын арттыруға және оқушылармен өзара тиімді әрекеттесуге деген талпынысы туындайды.

- Пәнге қызығушылық. Егер болашақ педагог өзінің білім саласына (мысалы, психология, әдебиет, математика және т.б.) терең қызығушылық танытса, бұл оның оқытудың жаңа материалдарын, әдістері мен тәсілдерін өз бетінше іздеуге және меңгеруге деген ұмтылысына ықпал етеді.

Сыртқы мотивация да білім алушылардың өзін-өзі оқытуға ынтасын арттыруда маңызды рөл атқарады. Сыртқы мотивтерге мыналар жатады:

- Оқу орындарының талаптары. Жоғары оқу орындары мен білім беру мекемелері көбінесе болашақ педагог мамандардың білімі мен дағдыларының деңгейіне қойылатын талаптарды белгілейді, бұл оларды үнемі оқуға итермелейді. Бұған біліктілікті арттыру курстары, конференцияларға қатысу, жаңа білім беру технологияларын игеру жатады.

- Еңбек нарығындағы бәсекелестік. Педагогикалық мамандық еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болып қалу үшін білім мен дағдыларды үнемі жаңартып отыруды талап етеді. Оқытушылар жақсы лауазымдарға ие болуға немесе біліктілігін арттыруға ұмтылып, өздігінен оқу және өзін-өзі дамыту мүмкіндіктерін іздей бастайды.

- Мансаптық өсу. Әріптестерді, басшыларды немесе қоғамды мойындату сияқты сыртқы стимулдер де өзін-өзі оқытуға түрткі болып табылады. Кейбір мұғалімдер үшін олардың жетістіктері мен табысты жұмысын өзгелердің мойындауы өз білім деңгейін көтерудің қосымша мотиваторына айналады.

Болашақ педагогтердің өздігінен оқуға деген мотивация деңгейін анықтау мақсатында академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті педагогика факультетінің 1 және 2 курс студенттері (46 студент) арасында зерттеу жүргізілді. Зерттеу құралы ретінде төмендегі көрсеткіштерді бағалауға бағытталған 15 сұрақтан тұратын сауалнама қолданылды:

- Ішкі мотивация;
- Сыртқы мотивация;
- Өзін-өзі оқыту жиілігі;
- Тайм-менеджмент;
- Рефлексия.

Зерттеу нәтижелерінің сипаттамалық статистикасын төмендегі кестеден көруге болады (кесте 1).

Көрсеткіштер	Төмен деңгей, %	Орташа деңгей, %	Жоғары деңгей, %
Ішкі мотивация	22	28	50
Сыртқы мотивация	33	45	22
Өзін-өзі оқыту жиілігі	33	50	17
Тайм-менеджмент	76	17	7
Рефлексия	72	22	7

Деректерді талдау студенттердің көпшілігінің ішкі мотивациясы жоғары екенін көрсетті (50%), бұл олардың өзін-өзі оқытуға және дамытуға қызығушылығын көрсетеді. Сауалнамаға қатысушылардың көпшілігінде (45%) сыртқы мотивацияның орташа деңгейі анықталды, бұл сыртқы ынталандыруға жауап берудегі икемділікті көрсетеді. Сонымен қатар, респонденттердің 22%-ында сыртқы мотивацияның жоғары деңгейі және 33%-ында төмен деңгейі байқалды. Дегенмен, сауалнамаға қатысқан респонденттердің тек 33%-ы аптасына 5

сағат өздігінен оқуға жұмсауға дайын, 50%-ы аптасына 10 сағат және 17%-ы өзін-өзі оқытуға күн сайын 2-3 сағат уақыт жұмсауға дайын екендігін көрсетті.

Сауалнама нәтижесі көрсеткендей, студенттердің көпшілігінде (76%) тайм-менеджменттің төмен деңгейі және 17%-ында орташа деңгейі анықталды. Бұл студенттердің өз уақытын ұйымдастыру, істі кейінге қалдыру проблемаларын немесе жоспарлау дағдыларының жетіспеушілігін көрсетеді. Тек 7% студенттер өз уақыттарын тиімді жоспарлайды.

Сауалнама нәтижесі зерттелушілердің 7%-ы оқу процесін белсенді түрде түсінетінін, қателіктерді талдайтынын және одан әрі даму үшін қорытынды жасайтынын көрсетеді. Студенттердің ең көп үлесі (72%) рефлексияның төмен деңгейін көрсетті, яғни, өздерінің оқу әрекеттерін талдауға бейім емес, өздерінің жетістіктері мен қателіктерін түсінбейді.

Практикалық тұрғыдан алғанда, алынған нәтижелер болашақ педагогтердің, ең алдымен, оқуға деген ішкі мотивациясын арттыру, өз оқуы үшін жауапкершілікті сезіну, өзін-өзі реттеу және уақытты басқару арқылы өзін-өзі оқыту дағдыларын қалыптастыру қажеттілігін көрсетеді. Алынған нәтижелерді талдай келе, студенттерге өзін-өзі оқыту дағдыларын қалыптастыру және өздігінен оқуға мотивациясын арттыруға байланысты бірқатар ұсыныстар әзірленді:

1. Өзін-өзі реттеу дағдыларын дамыту. Студенттерге өз бетінше тәжірибе жасауға мүмкіндік беру олардың өзін-өзі реттеуін жақсарта алады. Себебі, өзін-өзі оқытатын ортадағы студенттер өз мақсаттарын құруда және оларға қол жеткізуде, сондай-ақ осы мақсаттарға жету үшін пайдаланатын материалдар мен ресурстарды жоспарлауда, таңдауда және сыни бағалауда көбірек еркіндікке ие болады. Сондықтан да, болашақ педагогтерге мақсат қою және оқу процесін жоспарлау әдістерін үйрету қажет.

2. Жасанды интеллект технологияларын қолдану. Л.К. Фрайер жасанды интеллект технологияларын қолдану білім алушылардың оқу тапсырмаларын орындауға қызығушылығын, олардың оқуға деген ынтасын арттырады деп санайды [6]. Жасанды интеллект пайдаланушыларға бейімделуге, қойылған міндеттерді тезірек және тиімді шешуге, сұрақтарға жауап табуға, жекелендірілген оқыту мен қолдауды қамтамасыз етуге қабілетті. Мәселен, Coursera, Duolingo және Khan Academy секілді онлайн платформалар білім алушылардың жеке мүмкіншіліктеріне, ерекшеліктеріне қарай оқытуды ұсынады. Сол арқылы студенттердің өздігінен оқуына тиімді жағдай жасайды.

3. Геймификацияны қолдану. Геймификация білім алушылардың қызығушылығын арттыратын, материалды тереңірек игеруге ықпал ететін қиын тапсырмаларды шешуге көмектесетін және кері байланыс алуға мүмкіндік беретін ойын форматында өзін-өзі оқытуды қызықты және мотивациялық үдеріске айналдыруға ықпал етеді. Ойын жаттығулары білім алушыларға білгендерін нақты жағдайларда қолдануға мүмкіндік береді, оларды шығармашылықпен ойлауға және тәжірибе арқылы үйренуге шақырады.

4. Рефлексияны дамыту. Рефлексия оның өзін-өзі оқыту процесінің құрамдас бөлігі болып табылады және студенттің өзін-өзі оқытуға, өзіне болашақ маман және осы процестің субъектісі ретінде жеке-құндылық қатынасын сипаттайды. Сондықтан да, болашақ педагогтердің оқудағы жетістіктер мен қиындықтарды үнемі талқылау үшін өзін-өзі дамыту күнделіктері мен рефлексиялық эсселерді енгізу маңызды болып табылады.

Қорытындылай келе, мотивация болашақ педагогтердің өзін-өзі оқыту дағдыларын қалыптастырудың негізгі факторы болып табылады. Ол студенттердің оқу үдерісіне қатысу дәрежесін анықтап қана қоймайды, сонымен қатар олардың білімді өз бетінше игеру қабілетін дамытуға негіз болады. Ал, қалыптасқан өзін-өзі оқыту дағдылары, өз кезегінде, білімді үнемі жаңартып отыруды және кәсіби өсуді қажет ететін педагог мамандығы үшін өте қажет.

Әдебиеттер:

1 Пидкасистый П.И., Пасекунова А.Е., Сериков Г.Н. Навыки самообразования - важная цель обучения // Вестник высшей школы. – 1987. - №4. – С. 26-34.

2 Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь: Для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений. - М.: Издат, центр «Академия», 2000. – 176 с.

3 Якобсон П.М. Психологические проблемы мотивации поведения человека. – Москва: Просвещение, 1969. – 317 с.

4 Жарықбаев Қ.Б. Психология. – Алматы, 2006. – 378 б.

5 Garrison D.R. Self–Directed Learning: Toward a Comprehensive Model // Adult Education Quarterly. – 1997. – Vol. 1 (48). – P. 18-33.

6 Fryer L.K., Ainley M., Thompson A., Gibson A., Sherlock Z. Stimulating and sustaining interest in a language course: An experimental comparison of Chatbot and Human task partners // Computers in Human Behavior. – 2017. – Vol. 75. – P. 461–468. DOI: https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.05.045

УДК 371.31

ПРАКТИЧЕСКАЯ РЕАЛИЗАЦИЯ PLAYFUL LEARNING НА БАЗЕ КОМПЛЕКСА PLAY HUB ДЛЯ ДОШКОЛЬНИКА

[1]Ю.Б. Иминова, [2]А.М. Жубандыкова
[1]НАО «Казахский национальный педагогический университет имени Абая»,
г. Алматы, Казахстан
iminova.yulduza@mail.ru
[2]НАО «Казахский национальный женский педагогический университет»
г. Алматы, Казахстан
akgul71@mail.ru

На сегодняшний день одним из актуальных вопросов интересующий научное сообщество, педагогов и родителей заключается в том, как обучать детей XXI века для того чтобы быть готовым к глобальным вызовам современности. Принимая во внимание, тот факт, что системы искусственного интеллекта быстро интегрируются во все аспекты нашей жизни, которые приводит к тому, что теряются такие ценности как «живое» общение, выражение собственных эмоций, умение управлять своим поведением, свобода мысли и действий, что может привести к развитию чувства тревожности, скованности и элементарному отстранению от социума. Однако современное общество требует от подрастающего поколения уметь активно сотрудничать, владеть критическим и креативным мышлением, эмоциональным интеллектом. Развитию данных качеств может способствовать игра и игровое обучение (playful learning). И это не случайно, так как ведущей деятельностью дошкольника является игра.

Учитывая возможности игры в Модели развития ДВО РК (2021) в пункте «Изменение подходов к процессам развития, воспитания и обучения»: «Овладение навыками совместной игры, …детского мышления, восприятия, рисования и другими навыками должно происходить в форме игры. Игра – ведущая деятельность и основное средство развития детей» [1]. В настоящее время содержание ГОС ДВО [2] и Типовой учебной программы дошкольного воспитания и обучения [3] реализуется воспитателем в течение дня в игровой форме через разные виды детской деятельности. В этой связи перед нами стоит цель определение алгоритма практической реализации игрового обучения (playful learning) на базе комплекса Play Hub для целостного развития дошкольника.

Для решения поставленной цели, перед нами стоят две задачи:

- проанализировать понятие playful learning в психолого-педагогических исследованиях;
- определить алгоритм практической реализации playful learning на базе комплекса Play Hub.

Для решения первой задачи, проанализировано понятие «playful learning» психолого-педагогических исследованиях зарубежных ученых по базе Scopus. Так в поисковой системе

базы Scopus введен запрос «playful learning» OR «play based learning». Получено 874 документа. Далее наш поиск был ограничен по отраслям знаний только «Социальные науки», и ключевым словам «Child, Preschool», «Preschool Child», «Early Childhood», «Early Childhood Education», «Child», «Play», «Preschool», «Play-based Learning», «Playful Learning», «Playfulness», «Games», «Early Years», «Children», «Child-initiated Play», «Learning», «Kindergarten», «Education», по временному диапазону за последние 10 лет (2014-2024). Согласно данным ограничениям было предоставлено 312 результата (рисунок 1).

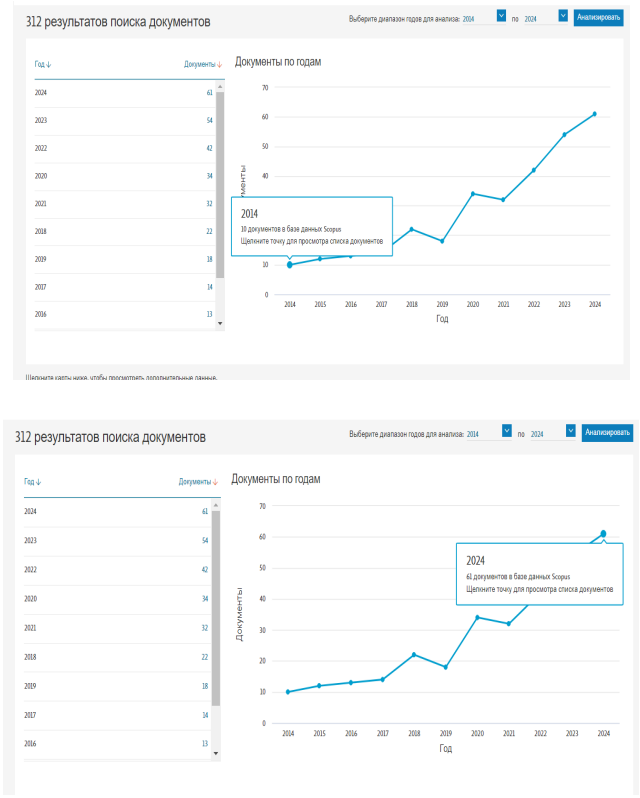

Рисунок 1. Данные по годам базы Scopus

Проанализировав данные, мы видим, что интерес к игровой деятельности в дошкольном образовании на протяжении 10 лет поднимался. К примеру, если в 2014 году в базе имелось 10 статей, то в 2024 году 61 статья (на момент поиска сентябрь, 2024).

Согласно полученным данным, по показателю «Документы по авторам» (рисунок 2) вопросами playful learning (игрового обучения) активно занимаются такие исследователи как Pyle A. (23 публикации) [4], Hirsh-Pasek K. (15 публикаций) [5], Danniels E. (10 публикаций) [6], Golinkoff R.M. (10 публикаций), Bustamante A.S. (7 публикаций), Skovbjerg H.M. (7 публикаций), Arnab S. (6 публикаций), DeLuca C. (6 публикаций), Prioletta J. (6 публикаций), Wickstrom H. (6 публикаций), Edwards S. (5 публикаций), Grieshaber S. (5 публикаций), Hassinger-Das, B. (5 публикаций) и другие.

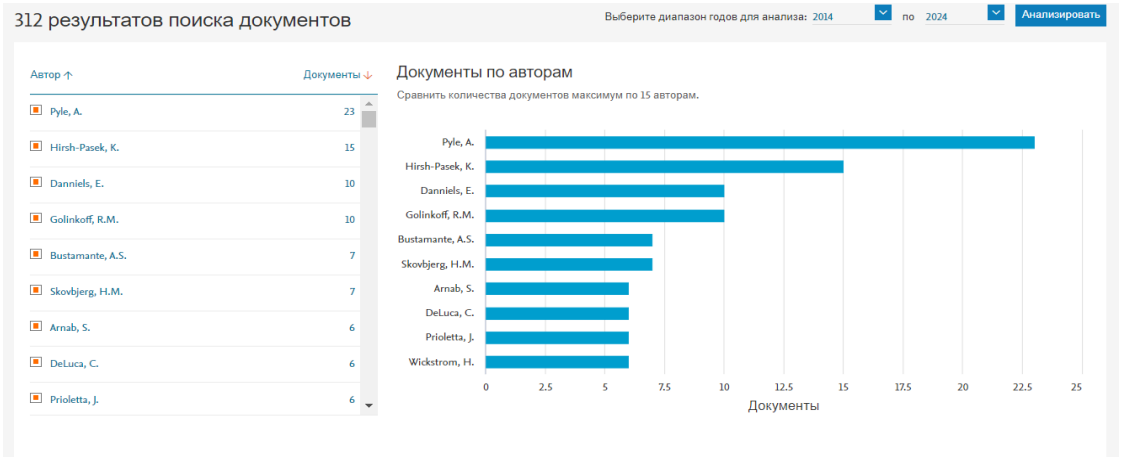

Рисунок 2. Данные «Документы по авторам»

Особый интерес вызвали исследования профессора Angela Pyle занимающейся вопросами в области развития и образования детей раннего возраста. В своем исследовании Angela Pyle исследует баланс между академическим обучением и подходящими для развития практиками в группах, уделяя особое внимание роли игрового обучения в развитии детей и приобретении академических навыков. В рамках этой области она фокусируется на роли учебной позиции педагога в принятии педагогических решений, на том, как дети развивают навыки грамотности с помощью игрового обучения и как методы оценки педагогов поддерживают и расширяют процесс обучения детей в игровом контексте. В исследовании «A scoping review of research on play-based pedagogies in kindergarten education» (Краткий обзор исследований по игровой педагогике в детском саду, 2017) рассматриваются пробелы и несоответствия организации игрового обучения. Автор отмечает, что педагоги должны быть готовы к внедрению и пониманию игры как полезного инструмента для достижения различных целей. Текущие исследования показали, что многие педагоги изо всех сил пытаются объединить концепции игры и обучения, поддерживают игру как важный компонент, но занимаются в основном дидактическим обучением, и выражают заинтересованность в использовании стратегий обучения, основанных на игре, но указывают на практические препятствия, такие как как недостаток профессиональной подготовки, препятствующий эффективному использованию этих стратегий. Выделяя комплексную перспективу, педагогам можно показать, как игра связана как с позитивным обучением в целях развития, так и с академическим обучением, подчеркивая при этом важность интеграции нескольких типов игр, которые охватывают различные виды деятельности и роли педагога. Игра должна быть задумана как полезная для достижения более чем одной цели и в более чем одной форме, чтобы педагоги могли отойти от раздвоенной позиции и стремиться к интеграции развивающих и академических аспектов в одной и той же среде [7].

Согласно анализу фактических данных «Learning through play: a review of the evidence» 2017 года группой исследователей (Jennifer M. Zosh, Emily J. Hopkins, Hanne Jensen, Claire Liu, Dave Neale, Kathy Hirsh-Pasek, S. Lynneth Solis and David Whitebread), в главе Процветание в 21 веке: вызовы и возможности отмечено, что «Сегодняшние дети (завтрашние взрослые) растут, сталкиваясь с быстрыми переменами, глобальными вызовами и возможностью подключения к интернету, и все это влияет на их жизненные перспективы и работу». Исследователи обращают внимание на три конкретные возможности обучения через игру: в процессе развития детей первого года жизни, при вступлении в школьный возраст и закладывании фундамента для обучения на протяжении всей жизни. В дошкольном возрасте неврология предоставляет нам убедительные доказательства глубокого влияния раннего опыта. Для того, чтобы с самого начала наладить здоровые мозговые связи, дошкольникам необходимо чуткое и насыщенное социальное взаимодействие с теми, кто за ними ухаживает, в сочетании с достаточным количеством питательных веществ и окружающей средой,

свободной от токсинов. Игровое обучение создает уникальный контекст для такого поддерживающего и насыщенного обучения в раннем детстве [8].

При проведении анализа, мы задали показатель «Документы по финансирующему спонсору», по результатам которого, определено что большинство исследований игрового обучения, в т.ч. playful learning финансируется Финляндией фондом Lego Foundation. Основная цель данного фонда построить будущее, в котором обучение через игру позволит детям стать творческими, вовлеченными в процесс обучения на протяжении всей жизни. Сегодня мир полон как вызовов, но и также возможностей, что требует от сегодняшнего поколения постоянной переподготовки и обучения в течение всей жизни. В процессе этого многие дети испытывают стресс и конфликты. Это в свою очередь требует создание позитивного опыта и развития навыков по преодолению трудностей, умению противостоять негативным факторам и поддерживать уверенность в себе и возможность изменить ситуацию к лучшему.

Согласно исследованиям LEGO Foundation особое внимание в развитии навыков ребенка оказывает playful learning. Исследователями определены 5 навыков, формирующиеся в игровой форме:

Когнитивные навыки: когнитивная область выходит за рамки традиционного академического контента и навыков, таких как умение считать и грамотность. Это также включает в себя способность детей сохранять внимание, критически мыслить, решать проблемы, принимать решения, рассуждать с использованием фактических данных и оценивать то, что они знают и чего не знают (метапознание);

Социальные навыки: включают сотрудничество, общение и понимание точек зрения других людей посредством обмена идеями, согласования правил и развития эмпатии;

Эмоциональные навыки: включают понимание, управление эмоциями и их выражение путем формирования самосознания и контроля над импульсами, а также сохранение мотивации и уверенности перед трудностями;

Физические навыки: включают понимание движения и пространства посредством отработки сенсомоторных навыков, развитие пространственного восприятия, обретение физической уверенности во всем теле и более целенаправленных движений (мелкая моторика), а также воспитание активного и здорового тела;

Творческие навыки: включают выдвижение новых идей (в том числе «дивергентное мышление», при котором предлагается более одного возможного решения проблемы), определение приоритетов наиболее значимых или актуальных идей для воплощения в реальность, выражение идей и создание ассоциаций, а также символизацию и репрезентацию идей.

Дети развивают данные навыки сложным и взаимосвязанным образом, исследуя реальные ситуации и реагируя на них, как в игре. То есть когда дети становятся активными участниками своего собственного обучения, взаимодействуют с другими людьми, имеют возможность работать методом проб и ошибок, получать удовольствие и соотносить полученные знания с собственным жизненным опытом, они могут практиковать целый ряд навыков, необходимых им для достижения успеха в мире [9].

Исходя из теоретического анализа, сформированного по результатам полученных данных с базы Scopus, перед нами встает необходимость найти решение второй задачи. С этой целью, нами разработан алгоритм практической реализации playful learning на базе комплекса Play Hub.

Игровой комплекс Play Hub действует на базе центра раннего развития детей и исследования семьи (КазНацЖенПУ, Казахстан, г.Алматы). Деятельность центра ориентирована на реализацию вопросов организации воспитания и обучения детей, не посещающих дошкольные организации.

Принципы игрового комплекса Play Hub:

- Доступность: представленные игровые материалы соответствуют международным стандартам качества, принципу доступности и открытости;

- Безопасность: игровой комплекс соответствует требованиям санитарных правил к объектам образования, принципам безопасной среды;

- Инклюзивность: программа игрового комплекса адаптирована для детей с особыми образовательными потребностями, имеются кабинеты специальных педагогов;

- Playful learning: фокус Play Hub направлен на организацию обучения через игру, включающие развитие критического, креативного мышления, эмоционального интеллекта детей дошкольного возраста;

- Партнерство и поддержка: деятельность игрового комплекса направлен на создание партнерских взаимоотношений с семьями, через организацию площадки для общения и обмена опытом.

Игровой комплекс Play Hub предоставляет возможность интенсивного сенсорного развития ребенка в процессе активного взаимодействия. С этой целью комплекс обеспечен такими материалами и оборудованиями как детский стол, стул, кресло «Мяч», песочная терапия, музыкальный уголок, театральная зона, тумба для литературы, доска для творчества и выставок, стеллаж для игрушек, перегородка кабинета с зеркалом Гезелла и другое. Также в каждой тематической зоне имеется набор интеллектуальных игр «Intellectum» [10], которые направлены на развитие критического мышления, креативности, интеллекта, мелкой моторики, групповой работы.

Исходя из вышеизложенного можно отметить, что игровой комплекс представляет широкие возможности для реализации процесса обучения дошкольников в игровой форме. Для ее практической реализации нами разработан алгоритм, включающий 3 этапа:

1. Подготовительный этап:

1.1 Анализ текущей ситуации:

- оценка уровня развития умений и навыков детей дошкольного возраста;

- анализ нормативных правовых актов и программ по дошкольному воспитанию и обучению РК;

- определение целей игровой деятельности.

1.2 Создание развивающей среды:

- организация пространства Play Hub, т.е. игровые зоны, материалы, оборудования;

- подбор игрового оборудования, соответствующего принципам playful learning;

- разработка программы игровых заданий с учетом возраста ребенка.

2. Этап внедрения игровой методики:

2.1 Определение базовых форм организации playful learning:

- свободная игра (free play) — это деятельность, инициируемая и управляемая самим ребенком, без видимого вмешательства взрослого;

- игровое обучение (playful learning) – процесс, в котором педагог (или родитель) направляет игру таким образом, чтобы ребенок осваивал определённые знания и навыки.

На сегодняшний день игра активно начинает проходить трансформацию от «Free Play» (свободной игры) к «Playful Learning» (игровому обучению) предсталеной в виде примера на рисунке 3 [11].

Поднимаетесь по столбу на детскую площадку? Это свободная игра.	→	Добавьте метки с цифрами на те же столбы, и дети будут рассказывать о том, как высоко они забрались – обучение в игровой форме.
Дети на детской площадке возле автобусной остановки? Это Свободная игра.	→	Добавьте головоломки, развивающие пространственные навыки, или специальные игры в классики, развивающие контроль над импульсами, и вы создадите игровое обучение.
Пополнение библиотеки игрушками? Это поощряет свободную игру.	→	Добавьте блоки танграм, которые приглашают семьи поиграть с геометрическими формами, и стену для скалолазания с буквами, и вы получите игровое обучение.

Рисунок 3. от «Free Play» к «Playful Learning»

Исходя из рисунка 1, мы видим, что свободная игра и игровое обучение представляют два подхода, которые используют игру в развитии детей, но при этом имеют отличия в зависимости от степени вовлеченности взрослого и конкретной образовательной цели. То есть свободная игра (Free Play») - это деятельность, инициируемая и управляемая самим ребенком, без видимого вмешательства взрослого. В такой игре дети сами выбирают, чем играть и как играть, нет заранее заданной цели, но при этом, проявляется креативность, воображение и развитие социальных навыков. Игровое обучение (Playful learning) – процесс, в котором педагог (или родитель) направляет игру таким образом, чтобы ребенок осваивал определённые знания и навыки. В такой игре есть конкретная образовательная цель, взрослый может задавать вопросы, направлять сюжет и предлагать игровые задачи, при этом дети являются активными участниками процесса, а игра становится структурированной. На основании вышеизложенного, стоит отметить что свободная игра является полностью детской инициативой, обучение происходит спонтанно, а игровое обучение (Playful learning) это целенаправленный процесс, в котором создаются условия для усвоения знаний через игру.

2.2 Организация игровых взаимодействий:

- введение детей в игровую ситуацию через квесты, интерактивные задания;
- поощрение творчества, ролевых игр, экспериментирования;

2.3 Поддержка инициативности и саморегуляции:

- создание атмосферы сотрудничества и поддержки;
- развитие навыков самоконтроля и командной работы;
- гибкость в управлении игровым процессом в зависимости от потребностей детей.

3. Этап оценки и корректировка процесса:

3.1 наблюдение за игровым взаимодействием:

- отслеживание вовлеченности детей;
- анализ способа решения игровых задач;
- оценка развития когнитивных, коммуникативных и социальных навыков.

3.2 Рефлексия:

- обсуждение с детьми их опыта и впечатлений от игры;
- взаимодействие с родителями по вопросам целостного развития ребенка;
- корректировка содержания игр и методик на основе анализа полученных результатов.

3.3 Документирование реализации Playful learning на базе комплекса Play Hub:

- фиксация наблюдений, успешных игровых кейсов;
- разработка рекомендаций по улучшению игровых методик;
- внедрение инновационных подходов в Playful learning на основе новых исследований.

Предложенный алгоритм практической реализации Playful learning на базе комплекса Play Hub может способствовать созданию системы, направленной на целостное развитие личности дошкольника, развивая их познавательные, социальные, эмоциональные компетенции. А комплекс Play Hub станет не просто игровой площадкой, а полноценной развивающей средой, направленной на развитие 5К: критическое мышление, креативность, коммуникация, коллаборация, конфиденциальность. Таким образом, Playful learning, также известное как управляемая игра, относится к типу игр, в которых дети активно исследуют мир во время увлекательной деятельности, включенной в соответствующий, значимый контекст, который структурируется воспитателями или окружающей средой, чтобы помочь детям сосредоточиться на элементах, способствующих обучению.

В перспективе нашего исследования, реализовать разработанный алгоритм и проверить особенности организации Playful learning в реальных условиях, в т.ч. в игровом комплексе Play Hub.

Литература:

1. Модель развития дошкольного воспитания и обучения. Постановление Правительства Республики Казахстан №137 от 15.03.2021 года.

2. Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года №348.
3. Типовые учебные программы дошкольного воспитания и обучения приказ №422 от 14.10.2022 года министра Просвещения РК.
4. Pyle, A., DeLuca, C., Wickstrom, H., Danniels, E., & Fesseha, E. (2023). Play-based learning and assessment practices in early years: methodological explorations. Educational Research, 65(2), 248–266. https://doi.org/10.1080/00131881.2023.2181201
5. Hirsh-Pasek, Kathy & Blinkoff, Elias & Golinkoff, Roberta & Hadani, Helen. (2020). A new path to education reform: Playful learning promotes 21st-century skills in schools and beyond POLICY BIG IDEAS About the Authors.
6. Pyle, A., & Danniels, E. (2017). A continuum of play-based learning: The role of the teacher in play-based pedagogy and the fear of hijacking play. Early Education and Development, 28(3), 274–289. https://doi.org/10.1080/10409289.2016.1220771
7. Pyle, Angela & DeLuca, Christopher & Danniels, Erica. (2017). A scoping review of research on play-based pedagogies in kindergarten education. Review of Education. 5. 10.1002/rev3.3097.
8. Jennifer M. Zosh, Emily J. Hopkins, Hanne Jensen, Claire Liu, Dave Neale, Kathy Hirsh-Pasek, S. Lynneth Solis and David Whitebread. (2017). Learning through play: a review of the evidence. The Lego Foundation, 40 P. https://cms.learningthroughplay.com/media/wmtlmbe0/learning-through-play_web.pdf
9. The Lego Foundation https://learningthroughplay.com/
10. Настольные игры «INTELLECTUM (ИНТЕЛЛЕКТУМ)», Астана https://intellectumgames.tilda.ws/
11. Playful learning landscapes action network. Transforming community spaces into joyful learning opportunities. https://playfullearninglandscapes.com/wp-content/uploads/sites/7/2022/02/PLLAN-Playbook.pdf

ӘОЖ 378

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРМЕН ТЕАТРЛАНДЫРЫЛҒАН ӘРЕКЕТТІ ҰЙЫМДАСТЫРУ

Нурмаханбетова А.К.
Алматы. Білім басқармасы
153 бөбекжай-балабақшаның меңгерушісі
Алматы қ., Қазақстан

Бүгінгі таңда балалардың негізгі қабілеттері қалыптасатын және дамитын, мектеп жасына дейінгі кезеңдегі тұлға дамуының ерекше өзектілігіне айырықша назар аударылуда. Оның ішкі мәдениетінің байлығы, зияткерлік еркіндігі, биік шығармашыл әлеуеті, жоғары көркемдік талғамы, тұлғааралық, ұлтаралық және әлеуметтік қарым-қатынаста төзімділік таныта білуі қазіргі заманғы жан-жақты дамыған тұлға қалыптастыруға қажетті жағдайлар болып табылады.

Балабақшадағы театр әрекеті – бұл баланың шығармашылық әлуетін ашуына, тұлғаның шығармашылық бағытын тәрбиелеуге жақсы мүмкіндік.

Балалар айналадағы әлемде қызықты идеяларын байқап, олады іске асырып, өзіндік кейіпкердің көркем бейнесін жасауға үйренеді, оларда шығармашылық қиял, ассоциативтік ой, күнделікте ерекше сәттерді көруге білуі дамиды.

Театрлық әрекеттің тәрбиелеу мүмкіндіктері кең. Онда қатыса, балалар айнала әлеммен барлық алуан бейне, бояу, дыбыс арқылы танысады, дұрыс білікті қойылған сұрақтар оларды ойлауға, талдауға, қорытынды жасауға мәжбүрлейді. Өзіндік айтулары, реплика, кейіпкерлердің бейнелілігінің жұмыс үрдісінде балалардың сөздік қоры білдірмей

артырыдады, тілдің дыбыстық мәдениеті, оның интонациялық құрылымы жетілдіреді. Онымен қатар, ұжымдық театрлық әрекеті баланың тұлғасына біртұтас әсеріне, әрекет жасауға бағытталған, оның барлық мүмкіндіктерін белсендіре отырып; барлық жүргізуші психикалық үрдісінің дербестік шығармашылық дамуына; тұлғаның өзін-өзі тану, өз ойын білдіруіне себеп болады; баланың әлеуметіне жағдай жасайды, онымен қатар оның бейімделу қабілетін күшейтеді, коммуникативтік ауып кетуін түзетеді; қанағатандыру, қуаныш, елеулілік сезімдерін сезінуге көмектеседі.

Театр – балаларға арналған демократиялық және қолжетімді өнер түрінің бірі, ол замануи педагогика мен психологияның актуалды проблемаларын шешуге көмектеседі:

• балалардың көркемдік білім және тәрбиелеу;

• эстетикалық сезімді қалыптастыру;

• адамгершілік тәрбиесі;

• тұлғаның коммуникативтік сапасының дамуы (вербалды және вербалды емес қатынас түріне үйрету);

• еркіндікті тәрбиелеу, ес, қиял, инициативтік, қиялдау, сөйлеу (монолог және диалог) дамыту;• жағымды эмоционалды көніл күй жасау, кернеулікті түсіру, ойын арқылы келіспеушілікті жағдайларды шешу.

Театрлық әрекет тәртіптің әлеуметтік дағдының тәжірибесін қалыптастыруға көмектеседі, өйткені әр шығармашылық әдебиет немесе ертегіде балаларға арналған адамгершілік бағыты бар (достық, жақсылық, адалдық, өткірлік және т.б.). Ертегі арқылы бала әлемді ой мен ғана емес, жүрекпен сезеді. Сезіне ғана қоймай, адалдық пен зұлымға өз көзқарасын көрсете біледі.

Театрлық әрекет балаға әр-түрлі кейіпкерлердің атынан көптеген проблемалық жағдайларды шешуге көмектеседі. Бұл жасқаншақты, өзін-өзіне қорғаншақтықты, ұялшақты жеңуге көмектеседі.

Театрлық әрекет – балаға әсер ететін тиімді әдістерінің бірі, онда оқыту ұстанымы – ойнап оқыту – өте жарқын көрсетіледі

Театрландырылған әрекет - баланың сезім, әсерленушіліктің және ым, іс-қимылдар, дауыс ырғағы, түрлі жағдайларда өзін адамның орнына қоя алу арқылы адамның эмоционалдық жағдайын анықтаудың даму көзі деп айта аламыз.

Театрландырылған ойынның дамушы әлеуеті мен мектепке дейінгі ұйымда оның жеткіліксіз қолданылуы арасындағы қарама-қайшылық тек ғылыми түрде дәлелденген және тәжірибелік-бағдарланған педагогикалық технологиялардың жағдайында ғана шешіледі. Оны түсіну үшін, біріншіден театрландырылған ойын дамуы концепциясының негізінде жатқан негізгі теориялық идеяларды ашу, ұғымдарды анықтау керек.

Театрландырылған ойындарға тән ерекшеліктер-мазмұндарының әдеби немесе фольклорлық негізі және көрермендердің бар болуы (Л.В. Артемова, Л.В. Ворошнина, Л.С. Фурмина және т.б.). Оларды екі негізгі топқа бөлуге болады: драматизация және режиссер топтары (олардың әрқайсысы, өз кезегінде, бірнеше түрлерге бөлшектенеді) [1].

Балабақшадағы театрландырылған іскерлік бағдарламасы: 5 бөлімнен тұрады.

Театрландырылған ойын. Кез келген өмірлік мән жайда өз құрбыластарымен және үлкендермен қарым-қатынас жасай білуге, кез-келген жұмысқа шығармашылық қабілетпен қарауға, эстетикалық сезіммен ойнау арқылы мінез құлқын дамыту. Бұл бөлімдегі ойын 3-ке бөлінеді:

- дамытушылық
-әсемділік
- театрлық.

Ырғақты иілгішті (ритмопластика)– бұған кешенді (комплекст) ырғақтылық, музыкалық, иілгіштік ойындар мен жаттығулар кіреді. Дене қозғалысының нақтылығымен еркіндігін дамытуда, өзінің денесінің сыртқы қоршаған ортамен байланысқан қарым-қатынасын сезінуге балаларды эстетикалық, психологиялық қабілетін дамытады.

Сөз мәдениеті және техникасы. Ойындар мен жаттығулар сөйлеу логикасы мен дикциясын дұрыс артикуляциясын меңгере білуге, сөйлеу құрылымын еркін айтуға, тыныс алуын дамытуға бағытталған. Бұл бөлімге сөздермен айтылатын ойындар кіргізілген. Бейнелеу арқылы сөйлетуін дамыту, шығармашылық фантазиясын дамыту, шағын әңгіме және ертегі құрастыра білуге үйретеді. Жаттығулар 3-ке бөлінеді:**тынысалу және артикуляциялық,дикциялық және интонациялық сөздер мен шығармашылық ойындар [2].**

Театр мәдениеті: Балаларға театр өнерінің шынайы сезімдерін меңгерту. Бөлімнің негізгі тақырыптары: театр өнерінің ерекшеліктері, театр өнерінің түрлері, қойылымның жасалуы, сыртқы және ішкі театр, көрермендер мәдениеттілігі.

Қойылыммен жұмыс – жанама бөлім, авторлық саханалауға негізделген. Оған кіретін тақырыптар.

-қойылыммен таныстыру

- қойылымды мазмұндап, талдау, кейіпкерлендіру.

-Қойылымға қажетті құралдар дайындау. Көріністі безендіру.

-Дайындық

Қойылымды саханалау.

Театрландырылған ойынның жіктелуі.

Драматизация **Режиссерлық**

Драматизациялық ойында бала – артист, интоноция, мимика, пантомима арқылы өз бетімен бейне жасайды, өзіндік әрекет етіп рөлді ойнайды. Бұрыннан жасалған саханалық қойылымда бала ойын – драматизациясында қандай бір сюжетте ойнайды. Ойын драматизациясы көрерменсіз музыкалық сипаттағы орындау болады.

Драматизация түрлері:

- жануарлар, адамдар, ертегілер бейнесіндегі кейіпкерлер ойыны;
- мәтін бойынша негізделген диалог, маналог, рөлдік ойындар;
- шығармашылық көрсетілім;
- бір немесе бірнеше шығарма арқылы қойлым қою.

Ал , драматизация ойынның екі түрін қарастыруға болады.

Саусақтар ойын драматизациясы. Балалар атрибуттарды саусақтарына киеді. Ертегінің мәтінін айта отырып саусақтарын қимылдатып сюжет жасайды. Көріністі ширманың сыртында тұрып, немесе топта еркін қозғала жүріп көрсетеді.

Қуыршақ бибабомен ойын – драматизациясы. Бұл ойында саусақтарға қуыршақ бибабаоны киеді. Ширмада ойнайды. Бұл қуыршақтарды ескі қуыршақтардан жасауға болады.

Режиссерлық ойында балалар әрекет етуші бейне болмайды, өзі режиссер және сахна қоюшы рөлінде ойнайды, ойыншықтардың орынында болады. Мұнда бала қозғалмайтын пішіндер және ойыншықтармен әрекет етеді, сондықтан ойында интонация мен мимика ерекше орын алады.

Балалар театрының бірнеше түрлері бар:

Ең көп тараған түрі :**ойыншықтар театры** -Бұнда балалар қысқа тақпақтарды жаттап, оның өзіне тән орындау кезінен бастап-ақ кішкене көлемді спектакельдер ойнайды. Ондағы адамдар рөлін ойыншықтар орындайды.

Жіптің көмегімен басқарылатын қуыршақтарды – маринеткалар дейді. Оларды әр түрлі материалдардан жасайды. Жұмсақ ойыншықтарды да қолдануға болады. Мұндай ойыншықтар қозғалысқа ағаш таяқшалар арқылы келтіріледі, яғни екі айқастырылған ағаш арқылы жіп өткізіліп ойыншыққа байланады. Қолмен қуыршақтарды басқарады. Театр

қуыршағының биіктігі баланың биіктігігіндей болады. Бала өзіне кастюм, үлкен бетперде. Үлкен алақандар киеді, олар тірі қуыршаққа ұқсайды. Өздері қуыршақты жасауға болады. Оның негізі болып үш бұрышты орамалды алуға болады. Бір бұрышын қуыршақтың басына, екі бұрыштарын резинка арқылы баланың саусақтарына бекітіледі. Қуыршақтың басына тесмалар қосады, ол қуыршақ пен жүргізушінің мойынына ілінеді. Бұл қуыршақтар балаларға әнмен, бимен, ойынмен көрсету арқылы шығармашылықтарын дамытады. Бұл балалардың өздерін еркін сезінуіне, өз күшіне сене білуге көмектеседі.

Саусақ театрында– саусақтардың көмегімен қандайда болмасын ертегіні немесе өлең-тақпақ шумағын саханалау болып табылады. Саусақ театры арқылы баланың сөйлеуге деген талпынысы, қабілеті дамып, ынтасы артады және шығармашылық әрекетіне жол ашылады. Саусақ ойынын ойнай отырып, балалар қоршаған ортадағы заттар мен құбылыстарды, жан-жануарларды, құстарды және ағаштарды бейнелей алады. Саусақтарының қозғалыс қимылына қарап, бала қуанады шаттанады, сөз айтуға тырысады және өлеңде үйренген сөз шумақтарын қайталап айта отырып, есінде сақтайтын болады. Сонымен қатар балалар екі қолын қимылдата отырып, оң, сол, жоғары, төмен т.б. түсініктерді бағдарлай алуда үйренеді.

Үстел үстіндегі театры -Сәбилер тобынан бастап-ақ тақпақ пен қысқа өлеңдерді айтқызғанда көркем сөздер әсерлі естілу үшін стол үстіндегі театрды қолданған жөн. Мұнда үстелде құламай тұратын және қозғалтқанда еш кедергісіз жүретін ойыншықтар қолданылады. Үстел үстіндегі қуыршақтар театрдың бірнеше түрі бар: әр түрлі биіктегі конустан, цилиндрдан, қораптардан жасалған ойыншықтар; таяқшадан жасалған театр; «киндер- театр»; магнит театры; «мачалка театр»; үстел үстіндегі кейіпкерді тоқымадан немесе крючокпен тоқуға болады (олар өздерінің формасын ұстағандай пластмас бутылкаларға кигізіп қойады); ағаш ойыншықтар, саздан жасалған ойыншықтар (дымковски ойыншықтар).

Суреттер (картиналар) театры -Декорация мен кейіпкердің – суреттері. Олардың әрекеттері шектелген. Ойнаушының дауыс ырғағы (интонация) арқылы кейіпкердің мінез-құлқы беріледі. Кейіпкер әрекет барысында пайда болады, балалардың қызығушылығын арттырады.

Стенд-кітапша театры - Бірін-бірі ауыстыратын иллюстрациялық оқиғалар көрсетіледі. Стенд-кітапшаның беттерін ашу арқылы жүргізуші әр түрлі сюжеттерді көрсеттеді (оқиғалар, кездесулер).

Фланелеграф театры - Суреттер мен кейіпкерлер экранда көрсетіледі. Оларды фланельдер ұстап тұрады. Мұндағы суреттерді балалар мен бірге ескі кітаптардан, журналдардан қиып алуға болады.

Трафарет театры -Трафарет театры арқылы сөз құрамының байлығын, диалог, монологты дамытуға болады. Балалар дайын трафареттердің көмегімен болашақ кейіпкерлердің суреттерін жасайды. Оларды түрлі-түсті бояулармен бояйды, дайын бейнелерді қайшымен қияды. Бұл жерде балалардың шығармашылық ойлау қабілеттері дамиды. Ұжымдасып жұмыс істеу үрдісінде әрбір бала өзіне берілген бейненің түр-тұлғасын, қимыл- қозғалысын өзгерте алады.

Көлеңкелі театр - Жарық өте жақсы түскен экранда адамдар, жануарлар және құстардың пішіндерінің қозғалысына қарауды балалар өте жақсы көреді. Ертегі, әңгіме, өлең, әндерді көлеңке театры арқылы айтуға болады. Көлеңке таетрдың қойлымын көрсетуге үш тәрбиеші қатысады. Біреуі мазмұнын оқиды, екеуі көріністі көрсеттеді. Көлеңке театрдың сақанасы экран болады. Экранды ағаштан немесе қалың кардоннан жасайды, ою- өрнекпен өрнектейді. Кейіпкерлерді көрсету үшін – оны экранның арт жағынан ұстайды. Кейіпкерлерді қара түспен жуқа кардоннан жасайды, жіп арқылы қозғалтады. Кейіпкерлерді көрсеткенде қол көрінбеу керек. Бұл көріністер балалардың шығармашылықтарын арттырады, ой өрістері дамытады.

Драматизация ойындарында бала «әртіс» рөлін атқарып, вербалдық және вербалдық емес айқындықтың кешенді құралдарының көмегімен өз бейнесін құрастырады. Драматизация

ойындарының түрлеріне жануарлар, адамдар және әдеби кейіпкерлердің бейнесіне еліктеу; мәтін негізіндегі рөлдік диалогтар; шығармаларды сахналау; бір немесе бірнеше шығармалардың негізінде спектакльдерді қою; алдын-ала дайындықсыз сюжетті (немесе бірнеше сюжеттерді) сахналаумен жүзеге асырылатын суырыпсалма ойындар жатады [3].

Режиссер ойынындағы «әртістер» ойыншықтар немесе олардың орынбасарлары болып табылады, ал бала «сценарист және режиссер» рөлін атқарып, «әртістерді» басқарады. Кейіпкелерді «дыбыстандырып» және сюжетті түсіндіріп, ол вербалдық бейнеліліктің түрлі құралдарын қолданады. Режиссер ойындарының түрлері үстел, жазықтық және көлемді, ойыншық (бибабо, саусақтық, қуыршақтар және т.б.) сияқты балабақшаларда пайдаланылатын театр алуан-түрлілігіне байланысты айқындалады [4].

Барлық театрландырылған ойындарға тән қасиет көрермендердің бар болуы. Сонымен қатар, олар әдеби және көркем шығармашылықпен (А.Н. Леонтьев) байланысты «шекара» қызметін көрсетеді. Театрландырылған ойынды (әсіресе драматизацияны) назардың ойын үдерісінен оның нәтижесіне ауысуы сипаттайды, бұл тек қатысқандарға ғана емес, сонымен қатар көрермендерге де қызықты болып келеді. Оны көркем әрекетінің түрі ретінде қарастыруға болады, бұл театрландырылған әрекеттің дамуын көркем қызметінің мәтінінде жүзеге асырылуының орынды болуын білдіреді.

Сонымен, театрланған әрекетті дамыту бойынша жұмыс істеу жүйесі үш кезеңге бөлінеді:

1. Әдеби және фольклорлық шығармалардың көркем түрде қабылдануы;

2. Негізгі («әртіс», «режиссер») және қосымша («сценарист», «көркемдеуші», «костюмер») позицияларға тұру үшін арнайы дағдыларды меңгеру;

3. Өзіндік шығармашылық әрекеті [5].

Мектепке дейінгі жасы үлкендеу балалардың театрлық ойынның үдерісіндегі эмоционалдық дамуы мәселесіне талдау жасау, келесі қор ытындыларды жасауға мүмкіндік береді:

- мектепке дейінгі балалар үшін театрландырылған ойын өмірді ұйымдастыру формасына айналып, олардың психикалық дамуында шешуші маңыздылыққа ие болады;

- осы қызметтің баланың тұлғасына жан-жақты әсері оны педагогикалық құралдарының ең тиімдісі ретінде қолдануға мүмкіндік береді;

- психологиялық-педагогикалық жағдайларды жасау мектепке дейінгі балалардың сахналандырылған ойынның дамуына негіз болып табылады.

- театрландырылған ойын сезімдер және терең қасіреттердің даму көзі болып табылады, рухани құндылықтарға қатыстырады;

- театрландырылған ойындар баланың эмоционалдық ортасын дамытады, оны кейіпкерлерге және ойнатылған оқиғаларға ниет білдіруге үйретеді.

- театрландырылған ойын балаларда эмпатия дамуының маңызды құралы болып табылады, дәлірек айтқанда ым, іс-қимылдар, дауыс ырғағы, түрлі жағдайларда өзіңді адамның орнына қоя алу, жәрдемдесудің барабар тәсілдерін табу арқылы адамның эмоционалдық жағдайын анықтау.

- мектепке дейінгі балаларға араналған әрбір әдеби шығарма немесе ертегі әрдайым адамгершілік бағыттылығына ие болуына байланысты, сахналандырылған әрекет мінез-құлықтың әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Театрландырылған әрекетте баланың психикалық өмірінің барлық жақтары көрсетіледі және қалыптасады. Балабақшаға дейінгілердің ойынға қажеттілігін және ойнау ниетін кейбір оқыту міндеттерін орындау үшін пайдалану керек. Ойын толық оқыту үдерісіне енгізілген жағдайда, ол тәрбелеу құралына айнала алады. Ойынды басқару, балалардың ойындағы өмірлерін ұйымдастыру кезінде тәрбиеші бала тұлғасы дамуының сезім, сана-сезім, жігер және жалпы мінез-құлық сияқты барлық жақтарына әсер етеді.

Театрландырылған әрекеттің тәлімдік мүмкіндіктері кең болып табылады. Оларға қатысқан балалар бейне, дыбыстар арқылы қоршаған ортамен танысады, ал дұрыс қойылған сұрақтар балаларды ойлауға, талдауға және түйіндеуге мәжбүрлейді.

Балалар өз беттерімен ойнаған дербес іс-әрекетінде де театр ойындарының түрлерін жиірек қолданатын болды. Драмалық жанрға бейімделген ойындар өздігінен туындап тәрбие жұмыстарының барысында ертегілер, сюжетті көріністер де жиі қолданылып, тіпті кейде ертегінің кейбір бөліктері өзгертіліп отырылды. Топ ішінде емін- еркін жүріп, өздеріне сабақ уақытында керекті ойын құралдарын өздері таңдап алып отырды.

Балалардың шығармашылығы тек ролдерді орындаған кезде ғана емес, сонымен қатар қуыршақтар, декорациялар дайындағанда да көрінді. Қуыршақтардың түр-түрін, шымылдықтар, декорация жасау кезеңдегі ұжымдық жұмыстар балалардың ұйымшылдығы мен белсенділігін арттырды. Балалардың шығармашылық қабілеттерін, сөйлеу мәдениеті мен ой-өрісін, дүниетанымын жетілдіруде театр ойындар түрі тиімді нәтиже береді.

Қорыта келе, театрландырылған әрекет түрлі ойындар, кейіпкерлердің ілікпе сөздерінің мәнерлілігімен жұмыс істеу арқылы баланың сөздігі жандандырылуына, сөйлеудің дыбыстық мәдениетінің жетілуіне көметктеседі. Орындалған рөл баланы жалықтырмай айқын, түсінікті сөйлеуге шақырады, оның грамматикалық құрылымын, диалог жүргізуін жақсартады.

Әдебиеттер:

1. Мектепке дейінгі ұйымдарда театрландырылған әрекетті ұйымдастыруға әдістемелік ұсынымдар. – Астана, 2016. -36 б.

2. Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін театр және театрландырылған қойылымдар арқылы дамытудың маңызы.- Алматы, 2021.

3. Андабекова С. Мектепке дейінгі педагогика. -Астана, 2019

4. Мектепке дейінгі ұйымдарда театрландырылған әрекетті ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана: 2020

5. «Нұр Болашақ» мектепке дейінгі ұйымдар одағы. Мектепке дейінгі ұйымда оқу-тәрбиелік процесте ойын технологиясын қолдану: әдістемелік құрал. - Астана, 2020

ӘОЖ 371.4

ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯНЫ МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Қашқынбаева З.Қ.
М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті
Тараз қ., Қазақстан
zagira_k@mail.ru

Цифрлық технологиялардың өмірге және өндіріске қарқынды енуі экономиканың цифрлық трансформациясына және соның салдарынан білім берудің цифрлық трансформациясына әкелді. Бұл қайта құрулардың түпкі мақсаты, біріншіден, дамыған цифрлық білім беру ортасын қамтамасыз ету арқылы білім беру сапасын арттыру, екіншіден, қазіргі цифрлық қоғамда өмір сүруге және жұмыс істеуге дайын түлекті даярлау болып табылады.

Білім берудің цифрлық трансформациясы екі кезеңнен өту арқылы білім беру сервистері мен жүйелерінің, цифрлық білім беру контенті мен технологиялық ресурстардың жиынтығы ретінде цифрлық білім беру ортасын құруды қамтиды:

1) білім беру процесін материалдық-техникалық жарақтандыру-компьютерлендіру кезеңі;

2) білім беру процесіне цифрлық білім беру ресурстарын, платформаларды, білім беру контентін белсенді енгізу – ақпараттандыру кезеңі.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының басшыларының алдына үш құрамдас бөлікті: талаптарды, жағдайлар мен мүмкіндіктерді ескере отырып, цифрлық білім беру ортасын қалыптастыруды стратегиялық жобалау міндеті қойылды.

Қазіргі уақытта қоршаған цифрлық кеңістік баланың жас кезінен бастап өмірінің ажырамас бөлігі болып табылады. Сандық ресурстар ата-аналармен, жақындарымен, құрдастарымен және тәрбиешілерімен бірге әлемді танудың, қоршаған орта мен әлемнің даму заңдылықтары туралы идеяларды қалыптастырудың қайнар көзіне айналады. Қазіргі балалар үшін гаджеттер арқылы танымдық, зерттеушілік ойын әрекеті күнделікті, тартымды әрекет, жаңа білім мен тәжірибе алудың қолжетімді тәсілі болып табылады.

Осылайша, цифрлық ұрпақтың ерекшеліктері мектепке дейінгі балалық шақ кезеңінен бастап оқыту мен тәрбиелеу жүйесін қайта қарауға қойылатын талаптардың біріне айналады. Әлеуметтік жағдайдың тағы бір талабы – дайындық тобының түлегі мектепте цифрлық технологиялар мен заманауи техникалық жабдықтарды қолдануға және пайдалануға дайын болуы үшін балабақша мен мектептің сабақтастығын сақтау қажеттілігі.

Екінші жағынан, ақпараттық-технологиялық технологиялардың барлық жетістіктерін жаппай дамыту және енгізу, ол электронды оқыту құралдарын қолдануды ұйымдастыруға, олармен жұмыс істеу уақытына, қолданылатын цифрлық білім беру мазмұнының мазмұнына және т. б.

Мектепке дейінгі білім беру үшін өзекті нормативтік-құқықтық құжатқа – мектепке дейінгі білім берудің маңыздылары:

- бала әлеуметтік навигацияны қоғамда бағдарлау ретінде жүзеге асыруға және нақты және цифрлық өзара әрекеттесуде қауіпсіздік ережелерін сақтауға қабілетті; баланың әртүрлі танымдық дағдылары бар.

- әлеуметтік-коммуникативтік даму және танымдық даму, мектеп жасына дейінгі балаларда қоршаған әлемді тану үшін кейбір цифрлық құралдарды қолдану дағдыларын дамыту.

- дамытушы пәндік-кеңістіктік ортаны ұйымдастырудың ерекшеліктері, цифрлық білім беру ортасының элементтерін, интерактивті алаңдарды бала мен ересек адамның ынтымақтастығы мен шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыру кеңістігі ретінде пайдалануға болады (кванториумдар, мультстудиялар, роботтандырылған және техникалық ойыншықтар және басқалар).

Сандық білім беру мазмұнын қолданудың техникалық ерекшеліктері санитарлық ережелерді реттейді, бұл білім беру қызметінде қолданылатын цифрлық білім беру мазмұнын тексеру қажеттілігін көрсетеді.

Әлеуметтік желілер мен мессенджерлерді қолдана отырып, білім беру ұйымдарында ақпаратты беру тәсілдеріне де шектеулер қолданылады. Әлеуметтік жағдайдың талаптары мен нормативтік базаның талаптары басшылар мен мұғалімдерді білім берудің цифрлық трансформациясы жағдайында білім беру процесін ұйымдастыруда шебер теңестіруге мәжбүр етеді.

Мектепке дейінгі ұйымдардың басшылары мен педагогикалық қызметкерлері оқушыларда ақпаратты алудың цифрлық құралдары, оларды қауіпсіз пайдалану, бірақ белгілі бір жаста қаражаттың өзіне сүйенбей-ақ, сондай-ақ ұжым ішінде және ата-аналар жұртшылығымен өзара іс-қимылда цифрлық құралдар мен бағдарламаларды пайдаланудағы шектеулерді ескеру қажет. Осылайша, әлеуметтік орта мен нормативтік-құқықтық актілердің талаптары цифрлық білім беру ортасын қалыптастыру жағдайларын қамтамасыз ету болады.

Балабақшаларда қамтамасыз етілген алғашқы шарттардың бірі материалдық-техникалық жарақтандыру болды. Менің ойымша, бұл жағдайды ең жылдам қамтамасыз етуге болады. Ата-аналардың сұранысы мен жалпыға бірдей компьютерлендіруге ұмтылу үшін балабақшалар Smart жабдықтарын, проекторларды, интерактивті панельдерді, үстелдерді, балалар компьютерлерін және басқа жабдықтарды сатып алуға қаражат бөледі. Бұл жабдықты ұтымсыз пайдалану қаупі бар екенін түсіну маңызды, өйткені цифрлық трансформацияның тиімділігін анықтайтын келесі шарт-басшының және оның қызметкерлерінің цифрлық құзыреттілігі. Материалдық-техникалық жарақтандыруды қалыптастыру педагогикалық ұжымның әлеуметтік жағдайлары мен мүмкіндіктері контекстінде ұйымның даму стратегиясына сәйкес келуі керек. Егер құзыреттілік деңгейі жеткілікті қызметкерлер болмаса,

сондай-ақ осы құралдарды пайдалануға заңнама талаптары тыйым салса (мысалы, 7 жасқа дейінгі дербес компьютерлер) сәнге ұмтылудың қажеті жоқ.

Сатып алынған жабдықты сауатты пайдалану үшін осы жабдықты техникалық баптауда ғана емес, сонымен қатар цифрлық құралдармен оқыту әдістемесін қолдануда да құзыреттілік қажет. Бұл ретте мемлекеттік және жеке ұйымдардың біліктілікті арттыру курстарын қолдана отырып, құзыреттілікті арттыру құралдарының алуан түрлілігі байқалады.

Бүгінгі таңда жеке цифрлық контентті (сервистерді, платформаларды немесе MS Office бағдарламалық пакетін, смарт-жабдыққа арналған бағдарламалық қамтамасыз етуді пайдалана отырып), инженерлік білім беру пропедевтикасын және LEGO жабдықтарын пайдалана отырып бағдарламалауды және т. б. әзірлеу бағыттары бойынша біліктілікті арттыру курстары әзірленді және жоғары сұранысқа ие. Бірақ цифрландыруда болып жатқан өзгерістердің жоғары белсенділігіне байланысты біліктілікті арттыру курстарын мұқият таңдау, мектеп жасына дейінгі балалармен, атап айтқанда, жұмыс істеу кезінде ескірген немесе қол жетімді емес нәрсені зерттемеу үшін белгілі бір бағыттың, қызметтің, ресурстың даму перспективаларын түсіну қажет.

Мектепке дейінгі білім беруде ата-аналар қоғамымен консенсус, білім беру қатынастарының барлық қатысушылары үшін цифрлық технологияларды енгізу мен уақыт талаптарын, ата-аналардың сұранысын және балалардың қауіпсіздігін ескере отырып пайдаланудың тиімді стратегиясын әзірлеу маңызды.

Барлық талаптар мен шарттар сақталған кезде мектепке дейінгі білім берудің цифрлық трансформациясы мүмкіндіктердің бай әлемін ашуы керек: білім беру процесін геймификациялау үшін (балалардың мотивациясын арттыру және күрделі процестерді қабылдауды жеңілдету мақсатында), балабақша мамандарының деректерді жинау мен өңдеуді жеңілдетуі үшін, ғылым мен техниканың жетістіктерін жекелеген санаттармен жұмыс істеуде пайдалану үшін қазіргі цифрлық әлемде қауіпсіз мінез-құлық негіздерін қалыптастыру үшін, мектеп жасына дейінгі балаларда алгоритмдік және инженерлік ойлау негіздерін қалыптастыру үшін балалар, бұл балаларға болашақта табысты оқушылар мен жұмысшылар болуға мүмкіндік береді.

Мектепке дейінгі білім берудің цифрлық трансформациясына шолу қорытындысында тиімді цифрландыруды қамтамасыз ету бойынша негізгі ұсыныстарды бөліп көрсетуге болады:

1. Цифрлық құзыреттілікті арттыру-бұл мектепке дейінгі ұйымның цифрлық трансформациясының ғана емес, сонымен бірге қазіргі уақытта дамудың қажетті шарты. Талаптарға жауап беру және цифрландырудың барлық артықшылықтарын алу үшін заманауи жабдықтармен жұмыс істеудің, қолжетімді ресурстар мен қызметтерді, цифрлық білім беру мазмұнын іздеудің және іріктеудің практикалық дағдылары қажет.

2. Білім беру жүйесінде болып жатқан қарқынды өзгерістер жағдайында құзыреттіліктің құрамдас бөлігі ретінде бейімделу икемділігі мен сыни тұрғыдан маңызды. Бір жағынан, мектепке дейінгі ұйымдар мен педагогикалық қызметкерлерге әртүрлі жабдықтар мен білім беру әзірлемелері ұсынылады, екінші жағынан, олардың барлығы мектепке дейінгі жастағы білім беру стандарттарына сәйкес келмейді. Балаларға цифрлық білім берудің тиісті құралдары мен құралдарын таңдай білу маңызды. Сонымен цифрлық транформация - бұл тиімді техникалық құрал деп сеніммен айтуға болады, оның көмегімен мектепке дейінгі ұйымдағы жұмысты айтарлықтай түрлендіруге болады. Цифрлық трансформацияны дамыту нәтижесінде жүргізген ғылыми зерттеулерде ақпаратты берудің мультимедиалық тәсілінің арқасында мектеп жасына дейінгі балалар келесі нәтижелерге қол жеткізеді: форма, түс және шама ұғымдарын оңай ұғып алады; сандар мен жиын ұғымдарын терең түсінеді; жазықтық пен кеңістікте бағдарлау біліктілігі тез пайда болады; назар аудару мен жадтың элективтігі жаттығады; оқу мен жазуды ерте меңгереді; сөздік қоры белсенді түрде толықтырылады; ұсақ моторикасы дамиды, көз қозғалыстарының нәзік үйлесімі қалыптасады; жай реакциясының да, таңдау реакциясының да уақыты азаяды; мақсатқа талпынушылық пен жұмылдырушылық тәрбиеленеді; елестету мен шығармашылық қабілеттер дамиды; көрнекілік-бейнелік пен

теориялық ойлау элементтері дамиды. Демек, балабақшаның білім беру ортасына цифрлық трнсформацияны қосу – баланың ойын кеңістігін байытуға бағытталған практикалық іс-әрекеттердің нәтижесі, педагогке қол жетімді әдістеме құру, цифрлық жабдықты енгізу болып табылады.

Мектепке дейінгі ұйымдарда білім беру процесінде цифрлық трансформацияны дамыту - күрделі компьютерлік бағдарламалар нәтижесінде дайындалған цифрлық ресурстарды пайдалануды арттыру болып табылады. Цифрлық ресурстар баланың жаңа сөздер мен басқа тілді меңгеруіне, жаңа білім мен біліктерді меңгеруге ықпал етеді. Цифрлық ресурстар ретінде қазіргі уақытта көптеген шетел порталдарында әр түрлі дамытушы және үйретуші балалар ойындары ұсынылады. Олар балалардың үйде, көшеде өз бетімен немесе педагогтың бақылауымен де білім алумен айналысуына көмектеседі. Осы ойындар арқылы балалар оны қоршаған табиғат пен әлеуметтік ақиқат туралы алғаш рет абстрактылы ойлауға үйренеді.

Қазіргі балалар медиа әлеммен ерте кездеседі. Сондықтан да цифрлық ресурстардың пайдалы және зиянды тұстары да бар, оны да ескеруіміз қажет. Цифрлық ресурстарды барлық ұйымдастырылған оқу қызметтерінде тіл дамытуда, математикада, музыкада, әртүрлі әрекеттерде қолдануға болады, Мысалы: таңертеңгілік жаттығуды педагогтың орнына мультфилм немесе ертегі кейіпкерлерінің арқылы өткізу. Ең бастысы-роликті табу немесе оны өз бетінше жасау. Мектепке дейінгі мекеме қызметінде цифрлық жабдықтарды пайдалану мектепке дейінгі білім беруге инновациялық үдерістерді енгізуге, ақпараттық ресурстарға қол жеткізу мүмкіндігін кеңейтуге, білім беру саласындағы басқарудың барлық буындарын жетілдіруге мүмкіндік береді, компьютерде жұмыс істеу дағдыларын дамытуға және шығармашылық қиял мен қиялды арттыруға көмектеседі. Осылайша, білім беру процесінде цифрлық жабдықты дәстүрлі құралдармен, формалармен, әдістермен, педагогикалық технологиялармен үйлесімде жүйелі қолдану осы процестің тиімділігін бірнеше есе арттырады; сандық технологияларды қолдану білім беру процесін ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Нурмухамбетова А.Н. Цифрлық білім беру технологияларының мектеп жасына дейінгі балаларға әсері. - Павлодар: Павлодар МПУ. 2018.

2. Кожахметова Д. Мектепке дейінгі жастағы балалардың білім алудағы цифрлық құралдардың тиімділігі. -Астана: Назарбаев Университеті. 2018.

3. Литвинова С.Н. Цифровые инструменты в работе с детьми дошкольного возраста. -М.: Издательство Юрайт, 2021. -188 с.

4. Применение цифровых технологий в дошкольном образовании // Всероссийское сетевое издание Дошкольник [Электронный ресурс] / Н. П. Крючкова, 2020.

5. Титова Н. Цифровая трансформация системы образования // Директор школы, гимназии, лицея. – Минск, 2021. – Вып. 20 – С. 34-37.

УДК 378.147

DIGITAL TRANSFORMATION OF EDUCATION: THE NEED TO DEVELOP EMOTIONAL INTELLIGENCE AMONG TEACHERS

A.E. Akhmetova[1], L.A. Shkutina[2], K.L. Polupan[3], N.V. Mirza[4]
[1,2,4] Karaganda University named after Academician E.A. Buketov
Karaganda, Kazakhstan
[3] I. Kant Baltic Federal University
Kaliningrad, Russian Federation

The XXI century is characterized by the rapid development of interactive information and communication technologies. This process is aimed at improving all aspects of human activity,

including the modernization of the educational system, the introduction of new approaches and methods of organizing the educational process, as well as the search for effective models of teaching and upbringing and means of motivating students. Digital information technologies open up new opportunities for students' self-education and increase the importance of various forms of learning in accordance with personal development priorities and educational goals.

The digital transformation of education is one of the key areas of modernization of the education system. The introduction of digital technologies, distance and blended learning, the use of artificial intelligence and educational platforms is changing traditional methods of teaching and interacting with students. However, along with the advantages of digitalization (flexibility, accessibility, and personalization of learning), new challenges arise related to a change in the structure of communication, a decrease in emotional contact, and an increase in cognitive load among both students and teachers.

One of the most important factors for successful adaptation of teachers to the digital environment is the development of emotional intelligence. The ability to recognize, understand, and manage one's emotions, as well as interact effectively with students and colleagues, is becoming an integral competence of a modern teacher.

Everyone has emotions, and their emotional state can change over different periods of time, which in turn depends on many factors. The scientific world's interest in emotional intelligence has been around for a long time.

This study is based on the basic principles of humanistic psychology. Rogers [1], A. Maslow [2]), the ideas of the activity approach (V.V.Davydov [3], A.N. Leontiev [4]), in the main provisions of the theory of emotional intelligence of the Russian psychologist D.V. Lyusin (2004) [5], the models of P. Saloway, J. Meyer, and D. Caruso [6].

Emotions affect the functions of organs and tissues of the body, and, consequently, affect health. The harmonious development of a child's personality is possible in the presence of health, defined by the World Health Organization as a state of physical, mental and social well-being of a person [7]. Special studies (L.S.Vygotsky, P.K.Anokhin, S.L.Rubinstein, R.S.Nemov and others).

Studying this problem will make it possible to understand the content of emotions, i.e. to disassemble an emotion into its component parts, and also allow for a better understanding of the mechanisms of emotion, their functions, the influence of emotions on motivation, organization and orientation of perception, thinking and action from the field of emotions.

Emotion (from Latin. emoveo - I shock, I excite) is a mental reflection in the form of a direct biased experience of the relationship of phenomena and situations to needs [8].

Emotions are a person's reaction to the effects of internal and external stimuli that have a pronounced subjective coloring: they are usually situational in nature and express a person's assessment of a certain situation related to meeting a person's needs at the moment [9].

However, the ability to effectively manage emotions, to be aware of their impact on behavior and interaction with others requires a more complex skill — emotional intelligence (EI). Emotional intelligence goes beyond the simple perception of emotions. It includes the ability to recognize, understand, and regulate one's emotions, as well as the ability to empathize and interact effectively with others.

With the introduction of strict quarantine measures worldwide during the COVID-19 pandemic, digitalization of education has become a necessity. According to the UN, the pandemic has affected 94% of the world's students, which is about 1.6 billion students in 190 countries [10]. Despite the fact that the closure of educational institutions has dealt a serious blow to the traditional education system, digital learning tools have helped mitigate the consequences. The restrictions caused by the pandemic have led to a significant increase in demand for digital educational technologies [11].

Digitalization of education, on the one hand, provides educators with new opportunities to personalize learning, use interactive methods, and expand access to educational resources. On the other hand, it also creates new challenges. An increase in the amount of information, the need to master new technologies, and a change in the format of communication with students can all lead to stress and emotional burnout for teachers.

In the context of digitalization, when traditional forms of communication may be limited, emotional intelligence is becoming a key factor in the successful professional activity of a teacher. It allows you to effectively resolve conflicts, maintain psychological safety in the classroom and adapt to new technological requirements.

In this regard, we have identified the need to develop emotional intelligence among teachers, as it affects:

- psychological readiness, in which developed emotional intelligence helps teachers cope with emotional overload and prevent emotional burnout, which is especially important in conditions of intensive use of digital technologies.

- effective interaction, where emotional intelligence allows teachers to better understand the needs of students and create individualized learning approaches, which is especially important in hybrid and online learning formats.

- adaptation to changes where digitalization requires teachers to quickly adapt to new technologies and teaching methods. Emotional intelligence helps them cope with these changes and maintain motivation for continuous development.

Based on the analysis of research on this topic, we have developed strategies for the development of emotional intelligence.:

- Trainings and seminars on the development of emotional intelligence may include practical exercises on self-awareness, empathy and emotion management.

- Digital tools can be used to create online platforms where educators can share experiences and receive support in developing emotional intelligence.

- Partnership, the creation of communities of educators where they can share experiences and support each other, is important for the development of emotional intelligence.

Thus, it can be concluded that the digital transformation of education requires not only technical innovations, but also the development of emotional intelligence among teachers. Developed emotional intelligence allows teachers to effectively adapt to new conditions, maintain psychological safety and create individualized approaches to learning. Therefore, strategies for the development of emotional intelligence should become an integral part of professional development programs for teachers in the context of digitalization of education. Therefore, strategies for the development of emotional intelligence should become an integral part of professional development programs for teachers in the context of digitalization of education. For the further development of this area, it is necessary to introduce an assessment of emotional intelligence into the teacher certification system, this will allow assessing the level of development of emotional intelligence of teachers and identify areas requiring development. Development of specialized training programs for educators aimed at developing specific aspects of emotional intelligence, such as self-awareness, empathy, social competence, and self-regulation. Accordingly, the implementation of these measures will create a system for the continuous development of teachers' emotional intelligence, which will contribute to improving the quality of education and improving the psychological climate in educational institutions.

Литература:

1. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. Пер. с англ. М.: Издат-кая группа "Прогресс", "Универс", 1994. - 480 с.

2. Маслоу А. Мотивация и личность. СПб.: Питер, 2003. - 352 с.

3. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. М.: ИНТОР, 1996. -554 с.

4. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. М.: Мысль, 1975.-216 с.

5. Люсин Д.В. Современные представления об эмоциональном интеллекте // Социальный интеллект: Теория, измерение, исследования / Под ред. Д.В. Люсина, Д.В. Ушакова. - М.: Институт психологии РАН, 2004. - С. 29-36.

6. Mayer J.D., Caruso D.R., Salovey P. Emotional Intelligence meets traditional standards for an intelligence // Intelligence. 1999. - P. 267-298.

7 Всемирная организация здравоохранения. Устав ВОЗ [Электронный ресурс]. – 1948. – Ст. 1. – URL: https://www.who.int/ru/about/governance/constitution (дата обращения: 28.03.2025).
8. Нуркова В.В., Березанская Н.Б. Психология: Учебник. - М.: Юрайт-Издат, 2004. – 484с.
9. Изард К.Э. Психология эмоций / Перев.с англ. - СПб.: Питер, 2000. - 464с.
10. Концептуальная записка: образование в эпоху COVID-19 и в последующий период. [Электронный ресурс]. URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_-_education_during_covid 19_and_beyond_russian.pdf (дата обращения: 10.04.2021).
11. Куценко С.М., Малацион С.Ф. Об организации дистанционного обучения в условиях пандемии // Ученые записки ИСГЗ. 2020. № 1 (18). С. 89-98.

基于 CLASS 的师幼互动质量评估：一项元分析研究[1]*

富建业，金芳
（沈阳师范大学 学前与初等教育学院，沈阳 110034）

摘要：本研究通过元分析方法对中国 2017 年 1 月至 2024 年 4 月期间的师幼互动质量进行了深入探讨，基于 CLASS 工具对 1389 份样本数据进行了综合评估。研究发现，中国师幼互动在情感支持领域表现良好，尤其在积极氛围维度上得分较高，但在教育支持领域，尤其是认知发展方面存在不足。与加拿大、德国和比利时等国家相比，中国在情感支持和活动组织领域的部分维度排名较低。研究还揭示了师幼互动质量在不同地区、不同年龄班及不同活动领域的显著差异，其中北部地区、大班以及社会领域的师幼互动质量较高，而西部和南部地区、中班以及艺术和语言领域的师幼互动质量较低。本研究提出了加强幼儿认知与创造性思维培养、优化教育氛围、强化幼儿主体性以及差异化优化师幼互动的策略，旨在提升师幼互动质量，促进幼儿全面发展。研究结果为缩小国际差距、改善幼儿园教育实践和政策制定提供了数据支持和方向指导。

关键词：师幼互动质量，元分析，CLASS 评估

CLASS-BASED EVALUATION OF THE QUALITY OF TEACHER-CHILD INTERACTION: A META-ANALYSIS STUDY*

Fu Jianye, Jin Fang
School of Preschool and Primary Education,
Shenyang Normal University, Shenyang 110034, China

Abstract: This study uses meta-analysis methods to conduct an in-depth discussion on the quality of teacher-child interaction in China from January 2017 to April 2024, and based on the CLASS tool, 1,389 sample data were comprehensively evaluated. The study found that Chinese teacher-child interaction performs well in the field of emotional support, especially in the dimension of positive atmosphere, but there are shortcomings in the field of educational support, especially in cognitive development. Compared with countries such as Canada, Germany, and Belgium, China ranks lower in some dimensions in the field of emotional support and event organization. The study also revealed significant differences in the quality of teacher-child interaction in different regions, classes of different ages, and different areas of activity. Among them, the quality of teacher-child interaction in the northern regions, large classes, and social fields is higher, while the quality of teacher-child interaction in the western and southern regions, middle classes, and art and language fields is lower. This study proposes strategies to strengthen the cultivation of young children's cognition and creative thinking, optimize the educational atmosphere, strengthen the subjectivity of young children, and differentiate and optimize the interaction between teachers and children. It aims to improve the quality of teacher-child interaction and promote the all-round development of young

[1]* 本研究系2024年度国家社会科学基金教育学一般项目“组态视角下幼儿园教师工作重塑的影响机制及驱动路径研究”（BQA240217）的阶段性成果
通讯作者：金芳（1978–），女，辽宁开原人，沈阳师范大学学前与初等教育学院 教授，硕士研究生导师，研究方向：幼儿教师专业发展，E-mail:jinfang1997@163. com

children. The research results provide data support and direction guidance for narrowing the international gap, improving kindergarten education practice and policy formulation.
Keywords: Teacher-child interaction quality, meta-analysis, CLASS evaluation

一、问题提出

师幼互动是教师和幼儿之间相互作用、相互影响的行为和过程，对营造良好的课堂氛围，提升幼儿参与的积极性具有重要意义[1][2]。2022 年教育部印发的《幼儿园保育教育质量评估指南》将师幼互动列为教育过程的三项关键指标之一，要求教师以亲切和蔼、支持性的态度和行为与幼儿互动，为幼儿提供有针对性的支持[3]。近年来，多项实证研究的证据证明师幼互动对幼儿语言能力、社会性、自我控制以及学习品质等方面具有重要的影响。例如郑孙萍基于广西民族地区 33 名教师和 318 名幼儿的研究发现，广西民族地区师幼互动质量与幼儿国家通用语言词汇发展密切相关[4]；李延方以 570 位幼儿作为样本进行调查，结果表明师幼互动质量与幼儿社会性发展存在显著相关[5]，吴盼盼以 60 名教师及 446 名幼儿家长为样本的调查研究也支持了这个结论[6]；文彦茹等人研究了 319 名幼儿及其教师，同样发现师幼互动质量与幼儿社会情绪发展呈显著正相关[7]；于晓文等人对 243 名幼儿和 18 名教师进行研究，发现师幼互动与幼儿自我控制能力存在显著正相关关系[8]；欧春辉[9]、王伟[10]以及李贞慧[11]分别研究了师幼互动与学习品质间的关系，均得出师幼互动质量正向预测幼儿学习品质的结论。此外，宋爱芬等人在研究师幼互动对入学准备的影响后发现，师幼互动质量能稳定正向预测幼儿入学准备[12]。由此看来，师幼互动对于幼儿多方面的发展都至关重要。随着教育观念的进步，人们越来越重视教育的质量而非仅仅是数量，近年来师幼互动总体质量或有所改善，师幼互动作为影响教育质量的关键因素之一也成为近年来研究的焦点。因此，本研究对我国 2017 年 1 月 1 日-2024 年 4 月 1 日发表的以课堂互动评估系统 CLASS（The Classroom Assessment Scoring System，2008）为师幼互动质量评价工具的研究进行元分析，揭示我国 2017 年以来师幼互动质量的具体情况，为师幼互动质量状况以及后续开展的相关研究提供佐证和参考。

二、研究过程与方法

（一）文献搜集

文献检索利用布尔逻辑检索法，采用“师幼互动 AND CLASS”的检索式在中国知网 CNKI、万方数据知识服务平台、百度学术进行主题检索，广泛搜集相关文献。文献纳入标准如下：第一，研究内容必须包含师幼互动的质量。第二，研究工具必须包含课堂互动评估系统 CLASS（The Classroom Assessment Scoring System，2008）。第三，研究方法必须采用量化的手段，能够提供包含样本量、平均值、标准差等效应值。第四，干预性研究实验组和对照组的前测数据。第五，文献形式包括但不限于学术期刊文章、专著章节、会议论文、学位论文。第六，文献发表时间区间为 2017 年 1 月 1 日至 2024 年 4 月 1 日。文献排除标准：第一，重复文献。第二，撤稿文献。第三，编码信息和数据报告不完整的文献。第四，仅研究师幼互动质量的某一领域的文献。第五，个案研究。第六，某两种特定类型幼儿教师间的比较研究。经以上标准严格筛选后，共有 38 篇文献纳入本研究。其中，宋爱芬等人的《

师幼互动质量干预课程设计及其实施效果》中的实验组和对照组的前测数据均被本研究接受，因此最终共计有 39 组数据纳入此次元分析。

（二）文献编码

确定原始文献后，为方便后续各项指标的计算，首先对原始文献进行编码。本研究编码内容包括：1——发表年限；2——样本量；3——调查地区；4——年龄班；5——活动领域；6——测评结果。其中，调查地区包括 C=中部地区（湖北武汉、河南、湖南长沙、河北石家庄）、E=东部地区（上海、浙江、安徽宣城、江西南昌、福建、江苏南京）、W=西部地区（四川、新疆和田、青海西宁、重庆）、N=北部地区（北京、辽宁、吉林）以及 S=南部地区（广西、海南三亚、广东、贵州贵阳）；年龄班分为 M=中班、B=大班和 U=未分类[①]三种情况；活动领域分为 S=科学、A=艺术、C=社会、L=语言、H=健康以及 F=全领域[②]五种情况；测评结果包括课堂互动评估系统 CLASS 工具 3 大领域和 10 个维度的均值和标准差。前 5 项信息的具体编码如表 1 所示。其中，宋爱芬等人的《师幼互动质量干预课程设计及其实施效果》中的实验组和对照组的前测数据用字母 a 和 b 加以区分。

表 1 元分析文献的数据编码表

作者	发表年份	样本量	调查地区	年龄班	活动领域
李延方等	2017	42	S	M	F
黄晶晶	2017	32	C	B	S
付丽霞	2017	35	C	B	H
杨海亚	2017	30	E	U	S
王一雯	2017	12	W	M	S
张建欣	2019	48	C	U	S
王铧莹	2019	18	E	U	S
陈婕	2019	90	N	U	F
周永丽	2019	112	E	U	F
宋爱芬等 a	2019	12	S	U	F
宋爱芬等 b	2019	12	S	U	F
徐秀秀	2019	15	E	U	A
明珠	2019	32	E	B	A
赵洁	2019	24	E	U	S
丘文金	2019	33	E	U	H
康丽华	2019	24	N	U	H
马宗玲	2020	33	E	M	A
马波	2020	67	W	U	F
刘凌等	2020	30	N	M	F
余斯思等	2020	80	N	U	F
王晶晶	2020	48	C	B	S
李丹恒	2021	12	C	M	L
郑孙萍	2021	33	S	U	F
白晶晶	2021	28	W	U	L
潘洁	2021	24	S	U	L
李延方	2021	9	C	U	F
梁家瑞	2021	12	W	U	L
魏江柳	2021	32	W	B	S

彭荣等	2021	30	C	B	A
张雪薇	2021	36	N	M	C
欧春辉	2022	16	S	B	F
司帅	2022	24	W	B	A
白硕	2022	36	N	B	S
李晶晶	2022	24	C	U	A
高隽泓	2022	90	E	U	H
何佳霖	2022	18	W	U	L
强乐	2023	96	E	U	F
丁楠	2023	12	E	U	F
蒙青青	2023	28	S	U	F

经整理，纳入此次元分析文献的总样本量达到了 1389 份，有效数据共 39 组。其中，以发表在 2019 和 2021 年的文献居多，分别为 10 篇（11 组数据）和 9 篇；其余依次为 2022 年 6 篇、2017 年 5 篇、2020 年 5 篇、2023 年 3 篇；2018 年和 2024 年并未查找到符合本研究纳入标准的文献。本次元分析文献的调查地区涵盖了 21 个省份，调查地区的分布较均匀，根据文献量由多到少依次为东部地区（E）11 篇、中部地区（C）8 篇、西部地区（W）7 篇、南部地区（S）6 篇（7 组数据）以及北部地区（N）6 篇。文献库中针对特定年龄班研究的文献共有 15 篇，其中，中班（M）有 6 篇，大班（B）有 9 篇，针对小班研究的文献并未被观测到，因此也没有相应编码；研究对象不区分年龄班或为混龄班的文献占大多数，共 23 篇（24 组数据）。元分析中涉及到五大领域活动中师幼互动质量研究的文献共 25 篇，分别为科学（S）9 篇、艺术（A）6 篇、语言（C）5 篇、健康（H）4 篇以及社会（C）1 篇；包括集体活动、一日活动、区域游戏在内的，不在五大领域活动范畴内研究的文献共 13 篇（14 组数据）。

（三）研究方法

“元分析是将多个独立研究结果进行再处理的统计学方法，通过将相关系数、均值、标准差等标准化结果转换为效应值并进行比较分析，从而得出相应结论。”[13]本研究采用 Comprehensive Meta Analysis2. 0 软件作为元分析工具，对 39 组师幼互动质量相关研究的数据进行整合和比较分析，探寻我国师幼互动质量的整体水平、各领域和各维度之间的相关性以及不同调查地区、年龄班和活动领域条件下师幼互动质量的差异性。本研究中元分析所使用的效应值为两种指标，第一种指标是皮尔逊积矩相关系数，用于师幼互动质量各领域和各维度之间相关性的检验。由于该相关系数的分布非正态分布，因此在计算其效应值的时候，将各个研究的相关系数进行了 Fisher's Z 的转换使其标准化。Cohen 提出，小效应、中效应和大效应分别对应的 r 值是 0. 1、0. 3 和 0. 5[14]。第二种指标是 Standardized Mean Difference（SMD），用于不同调查地区、年龄班和活动领域条件下师幼互动质量的差异性检验。根据 Cohen 提出的效应量统计理论，影响效果为小、中等和显著的 SMD 临界值分别为 0. 2、0. 5 和 0. 8[15]。

三、元分析结果

（一）异质性检验

在元分析中，异质性检验用于评估研究结果之间的差异程度是否超出了由抽样误差所能解释的范围，并基于此选择适合的效应模型。本次元分析中使用的异质性检验方法包括 Q 检验和 I^2检验。Q 检验是基于卡方分布的统计检验，用于检验研究间效应量的变异是否显著；而 I^2检验则量化了异质性的大小，表示由研究间差异引起的总变异的百分比。异质性检验结果如表 2 所示，其中两项数据的消极氛围（NC）标准差为 0.00，故没有参与本次检验（消极氛围 df=36）。

表 2 效应值异质性检验结果（Q 统计）

内容维度	异质性				Tau^2			
	Q 值	df（Q）	P 值	I^2	Tau^2	SE	方差	Tau
情感支持领域（ES）	5752.678	38	0.000	99.339	0.606	0.253	0.064	0.778
积极氛围（PC）	3325.046	38	0.000	98.857	0.534	0.248	0.061	0.730
消极氛围（NC）	182347.448	36	0.000	99.980	7.063	4.788	22.924	2.658
教师敏感性（TS）	3298.582	38	0.000	98.848	0.865	0.334	0.112	0.930
关注幼儿观点（RSP）	2893.874	38	0.000	98.687	0.751	0.271	0.073	0.867
活动组织领域（CO）	4415.125	38	0.000	99.139	0.686	0.312	0.097	0.828
行为管理（BM）	2336.066	38	0.000	98.373	0.511	0.189	0.036	0.715
活动安排效率（PD）	4485.133	38	0.000	99.153	0.846	0.444	0.198	0.920
教育活动指导（ILF）	4154.328	38	0.000	99.085	1.101	0.535	0.286	1.049
教育支持领域（IS）	10401.372	38	0.000	99.635	1.319	0.577	0.332	1.149
认知发展（CD）	7537.298	38	0.000	99.496	1.543	0.642	0.413	1.242
反馈质量（QF）	6895.285	38	0.000	99.449	1.370	0.562	0.316	1.171
语言示范（LM）	8306.273	38	0.000	99.543	1.762	0.743	0.552	1.327

Q 检验显示，师幼互动中三大领域和十个维度上的 Q 值在 2336.066−182347.448 之间，P 值均小于 0.001，可知各效应量之间表现异质；I^2在 98.373−99.980 之间，由效应值真实差异造成的观察变异大于 98%，由随机误差导致的观察变异小于 2%。固定效应模型假设所有研究的真实效应量是相同的，而随机效应模型允许不同研究的真实效应量之间存在差异。因此，本研究采用随机效应模型。

（二）出版偏倚检验

在进行元分析时，为了评估出版偏倚的可能性及其对综合效应量估计的影响，采用了失安全系数（Fail−safe N）作为一种敏感性分析方法。失安全系数由 Rosenthal 在 1979 年提出，它量化了在保持当前综合效应量显著性水平不变的情况下，需要额外多少个未发表的、效

应量为零的研究才能使效应量不再显著。具体来说，失安全系数的计算基于已发表研究的 Z 值总和，以及已发表研究的数量。使用以下公式进行计算：Nfs, 0. 05 =（ΣZ / 1. 96）^2 - k，其中 Nfs, 0. 05 表示在 α= 0. 05 显著性水平下所需的失安全系数，ΣZ 是所有研究 Z 值的总和，k 是已发表研究的数量。根据经验法则，如果失安全系数远大于 5k（k 为已发表研究的数量），则认为元分析结果较为稳健，不太可能受到未发表研究的影响。出版偏倚检验结果如表 3 所示。

表 3 CLASS 三大领域和十个维度的效应值失效安全系数（Nfs.05）表

内容维度	Rosenthal’s N
情感支持领域（ES）	5297
积极氛围（PC）	9812
消极氛围（NC）	4549
教师敏感性（TS）	4685
关注幼儿观点（RSP）	1187
活动组织领域（CO）	2694
行为管理（BM）	3589
活动安排效率（PD）	1442
教育活动指导（ILF）	7227
教育支持领域（IS）	1005
认知发展（CD）	6774
反馈质量（QF）	567
语言示范（LM）	5515

元分析中，计算得到的各领域和维度的失效安全系数值的范围为 567-9812 且大部分失效安全系数大于 1000，远高于 195 的临界值，这表明即使存在一定数量的未发表研究，综合效应量估计仍然具有统计学意义，因此可以认为出版偏倚不太可能对结果产生显著影响。

（三）整体性分析

1. 我国师幼互动质量的整体水平

本研究通过元分析方法，基于 39 项独立研究的数据综合评估了师幼互动各领域和维度的效应，其总体效应值如表 4 所示。

表 4 1389 份样本 CLASS 的总体效应值

内容维度	均值	标准差	下限	上限	Z 值	P 值
情感支持领域（ES）	4.810	0.126	4.562	5.058	38.031	0.000
积极氛围（PC）	5.162	0.120	4.928	5.397	43.185	0.000
消极氛围（NC）	4.348	0.437	3.491	5.205	9.941	0.000
教师敏感性（TS）	4.246	0.151	3.950	4.542	28.111	0.000
关注幼儿观点（RSP）	4.076	0.141	3.800	4.353	28.901	0.000
活动组织领域（CO）	4.482	0.135	4.217	4.747	33.178	0.000
行为管理（BM）	4.566	0.117	4.335	4.796	38.862	0.000

活动安排效率（PD）	4.553	0.150	4.259	4.846	30.415	0.000
教育活动指导（ILF）	4.354	0.170	4.021	4.687	25.596	0.000
教育支持领域（IS）	3.716	0.186	3.353	4.080	20.023	0.000
认知发展（CD）	3.628	0.201	3.235	4.021	18.076	0.000
反馈质量（QF）	3.824	0.189	3.453	4.195	20.205	0.000
语言示范（LM）	3.787	0.214	3.368	4.207	17.684	0.000

从总体上看，1389 份样本的三大领域和十个维度均反映师幼互动质量处于中等水平。三大领域的效应值由大到小排序依次为情感支持领域（4.810）>活动组织领域（4.482）>教育支持领域（3.716）。十个维度上的平均效应值在 3.6-5.2 之间，均处于中等水平。按照效应值，十个维度由高到低排序为：积极氛围>行为管理>活动安排效率>教育活动指导>消极氛围>教师敏感性>关注幼儿观点>反馈质量>语言示范>认知发展。

2. 我国师幼互动质量的国际比较

本研究在对 2017 年 1 月 1 日-2024 年 4 月 1 日发表的文献进行元分析后，采用国际比较的视角对中国、越南、加拿大、德国和比利时五个国家的师幼互动质量进行了系统的比较研究。我国与他四国师幼互动质量的比较情况如表 5 所示。

表 5 中国、越南、加拿大、德国、比利时 CLASS 三大领域和十个维度均分与标准差

	中国 N=1389	标准差	越南 N=1218	标准差	加拿大 N=2434	标准差	德国 N=177	标准差	比利时 N=23	标准差
情感支持领域（ES）	4.81	0.13	1.78	0.50	5.52	0.32	4.45	1.43	5.36	0.82
积极氛围（PC）	5.16	0.12	2.88	0.28	5.72	0.18	6.04	0.72	5.73	0.97
消极氛围（NC）	4.35	0.44	0.66	0.15	1.78	0.17	1.26	0.33	1.87	0.95
教师敏感性（TS）	4.25	0.15	1.88	0.25	5.18	0.03	5.42	0.78	5.09	0.91
关注幼儿观点（RSP）	4.08	0.14	1.71	0.26	4.84	0.80	5.08	0.94	4.53	0.71
活动组织领域（CO）	4.48	0.14	3.24	0.08	5.42	0.12	4.79	0.57	5.39	0.71
行为管理（BM）	4.57	0.12	3.25	0.15	5.59	0.27	5.69	0.77	5.25	0.85
活动安排效率（PD）	4.55	0.15	3.38	0.12	5.93	0.10	4.92	0.99	5.86	0.66
教育活动指导（ILF）	4.35	0.17	3.09	0.21	4.79	0.02	3.77	1.01	5.05	0.82
教育支持领域（IS）	3.72	0.19	1.47	0.07	3.12	0.02	2.37	0.32	2.43	0.80
认知发展（CD）	3.63	0.20	1.36	0.22	2.56	0.30	1.81	0.73	1.84	0.84
反馈质量（QF）	3.82	0.19	1.59	0.17	3.34	0.17	2.48	0.90	2.30	0.85

语言示范（LM）	3.79	0.21	1.47	0.19	3.50	0.20	2.83	0.83	3.14	0.92

研究结果表明，此五国在情感支持领域的均分排名由高到低分别为：加拿大（5.52）>比利时（5.36）>中国（4.81）>德国（4.45）>越南（1.78），中国的得分居中。具体而言，德国在积极氛围、教师敏感性以及关注幼儿观点上的均分最高；而中国在消极氛围这一维度均分最高，在其余三个维度均排名第四。此五国在活动组织领域的均分排名由高到低依次为：加拿大（5.42）>比利时（5.39）>德国（4.79）>中国（4.48）>越南（3.24），中国的得分位居第四。其中，德国、加拿大和比利时分别在行为管理、活动安排效率和教育活动指导上的均分最高，而中国在行为管理和活动安排效率的均分排名第四，在教育活动指导维度排名居中。此五国在教育支持领域的均分排名由高到低依次为：中国（3.72）>加拿大（3.12）>比利时（2.43）>德国（2.37）>越南（1.47），中国的得分位居第一，且在三个子维度上的得分均居于首位。

总体而言，此五国的元分析结果共同显示情感支持领域和活动组织领域的得分相对较高，教育支持领域的得分相对较低。而中国在情感支持领域和活动组织领域的排名均不占优，在教育支持领域则“独占鳌头”。

3. 我国师幼互动质量各领域和维度间相关性分析

本研究从完整汇报师幼互动质量各领域和维度间相关性的14篇文献中提取了三大领域和十个维度的相关系数和样本量进行相关性分析。相关性分析通过计算皮尔逊相关系数（Pearson's correlation coefficient）并进行 Fisher's Z 转换使其标准化来完成。其中，三大领域间相关程度的效应值如表 6 所示。

表 6 三大领域间相关程度的效应值

	效应值	下限	上限	Z 值	P 值
情感支持领域*教育支持领域	0.548	0.450	0.633	9.226	0.000
情感支持领域*活动组织领域	0.643	0.541	0.726	9.516	0.000
活动组织领域*教育支持领域	0.585	0.461	0.686	7.691	0.000

三大领域间相关程度的效应值在 0.54−0.65 之间，根据 Cohen 提出的小效应、中效应和大效应分别对应的 r 值 0.1、0.3 和 0.5，可以判定三大领域间存在正向强相关，且相关性显著（$p<0.01$）。其中，情感支持领域和活动组织领域的相关程度最高。

在探究十个维度的相关程度时发现相关程度的效应值大于 0.5 的相关关系有 9 组，分别是积极氛围*教师敏感性、教师敏感性*关注幼儿观点、教师敏感性*教育活动指导、活动安排效率*教育活动指导、教育活动指导*认知发展、教育活动指导*反馈质量、认知发展*反馈质量、认知发展*语言示范以及反馈质量*语言示范，效应值最高的维度组合为活动安排效率*教育活动指导（0.646）。由此可见，教育活动指导对活动安排效率具有重要影响。

（四）差异性分析

1. 不同地区的师幼互动质量比较

本研究结果揭示了师幼互动质量在不同地理区域间显著的区域性差异，这些差异在三个主要领域及十个具体维度上均达到统计学意义（p<0. 01）。深入分析效应量指标发现，北部地区在师幼互动质量方面表现最为优异，西部和南部地区相对较低，而南部地区处于最低水平，如表 7 所示。

表 7 不同地区师幼互动质量差异性分析

内容	调查地区	k	平均数	标准差	95%置信区间		双尾检验		组间效应
					下限	上限	Z	p	
情感支持领域（ES）	C	9	5. 008	0. 259	4. 500	5. 516	19. 323	0. 000	Q=8. 056 df=4 p=0. 090
	E	10	5. 047	0. 243	4. 571	5. 524	20. 757	0. 000	
	N	6	4. 902	0. 242	4. 427	5. 376	20. 243	0. 000	
	S	6	4. 463	0. 160	4. 149	4. 777	27. 836	0. 000	
	W	8	4. 408	0. 221	3. 974	4. 842	19. 913	0. 000	
积极氛围（PC）	C	9	5. 304	0. 184	4. 943	5. 665	28. 798	0. 000	Q=2. 163 df=4 p=0. 706
	E	10	5. 310	0. 196	4. 926	5. 693	27. 142	0. 000	
	N	6	5. 244	0. 266	4. 723	5. 765	19. 732	0. 000	
	S	6	4. 790	0. 394	4. 017	5. 563	12. 148	0. 000	
	W	8	5. 023	0. 266	4. 502	5. 544	18. 900	0. 000	
消极氛围（NC）	C	9	5. 024	0. 532	3. 982	6. 066	9. 450	0. 000	Q=6. 131 df=4 p=0. 190
	E	9	4. 737	1. 123	2. 535	6. 939	4. 217	0. 000	
	N	6	5. 132	0. 804	3. 556	6. 709	6. 380	0. 000	
	S	5	4. 447	0. 683	3. 109	5. 785	6. 515	0. 000	
	W	8	2. 511	0. 934	0. 680	4. 342	2. 688	0. 007	
教师敏感性（TS）	C	9	4. 230	0. 362	3. 520	4. 939	11. 679	0. 000	Q=15. 906 df=4 p=0. 003
	E	10	4. 444	0. 206	4. 041	4. 848	21. 569	0. 000	
	N	6	4. 960	0. 292	4. 387	5. 532	16. 982	0. 000	
	S	6	3. 720	0. 184	3. 359	4. 082	20. 177	0. 000	
	W	8	3. 868	0. 329	3. 224	4. 513	11. 759	0. 000	
关注幼儿观点（RSP）	C	9	4. 158	0. 322	3. 528	4. 789	12. 930	0. 000	Q=7. 726 df=4 p=0. 102
	E	10	4. 343	0. 263	3. 827	4. 859	16. 493	0. 000	
	N	6	4. 325	0. 375	3. 591	5. 059	11. 547	0. 000	
	S	6	3. 548	0. 202	3. 153	3. 943	17. 592	0. 000	
	W	8	3. 839	0. 348	3. 157	4. 522	11. 028	0. 000	
活动组织领域（CO）	C	9	4. 643	0. 312	4. 032	5. 255	14. 891	0. 000	Q=62. 258 df=4 p=0. 000
	E	10	4. 637	0. 131	4. 380	4. 894	35. 394	0. 000	
	N	6	4. 905	0. 303	4. 311	5. 499	16. 177	0. 000	
	S	6	3. 439	0. 117	3. 210	3. 668	29. 461	0. 000	
	W	8	4. 437	0. 176	4. 091	4. 782	25. 167	0. 000	
行为管理（BM）	C	9	4. 801	0. 274	4. 264	5. 338	17. 526	0. 000	Q=33. 150 df=4 p=0. 000
	E	10	4. 701	0. 165	4. 377	5. 025	28. 470	0. 000	
	N	6	4. 961	0. 322	4. 329	5. 593	15. 390	0. 000	

	S	6	3. 488	0. 193	3. 110	3. 867	18. 070	0. 000	
	W	8	4. 628	0. 127	4. 379	4. 877	36. 435	0. 000	
活动安排效率（PD）	C	9	4. 725	0. 321	4. 095	5. 355	14. 706	0. 000	Q=7. 101 df=4 p=0. 131
	E	10	4. 703	0. 127	4. 455	4. 952	37. 084	0. 000	
	N	6	5. 003	0. 372	4. 274	5. 731	13. 453	0. 000	
	S	6	3. 727	0. 396	2. 950	4. 503	9. 401	0. 000	
	W	8	4. 443	0. 270	3. 914	4. 972	16. 462	0. 000	
教育活动指导（ILF）	C	9	4. 402	0. 425	3. 568	5. 236	10. 346	0. 000	Q=16. 748 df=4 p=0. 002
	E	10	4. 507	0. 172	4. 170	4. 844	26. 239	0. 000	
	N	6	4. 875	0. 367	4. 156	5. 594	13. 288	0. 000	
	S	6	3. 584	0. 196	3. 200	3. 968	18. 288	0. 000	
	W	8	4. 266	0. 198	3. 878	4. 654	21. 537	0. 000	
教育支持领域（IS）	C	9	3. 672	0. 434	2. 821	4. 523	8. 455	0. 000	Q=8. 746 df=4 p=0. 068
	E	10	3. 618	0. 343	2. 947	4. 290	10. 561	0. 000	
	N	6	4. 511	0. 339	3. 846	5. 175	13. 300	0. 000	
	S	6	3. 337	0. 209	2. 928	3. 746	15. 989	0. 000	
	W	8	3. 526	0. 538	2. 472	4. 581	6. 553	0. 000	
认知发展（CD）	C	9	3. 526	0. 438	2. 667	4. 385	8. 042	0. 000	Q=3. 917 df=4 p=0. 417
	E	10	3. 526	0. 394	2. 753	4. 298	8. 950	0. 000	
	N	6	4. 425	0. 541	3. 364	5. 486	8. 176	0. 000	
	S	6	3. 303	0. 189	2. 934	3. 673	17. 507	0. 000	
	W	8	3. 483	0. 536	2. 432	4. 534	6. 496	0. 000	
反馈质量（QF）	C	9	3. 904	0. 440	3. 041	4. 767	8. 866	0. 000	Q=9. 121 df=4 p=0. 058
	E	10	3. 724	0. 274	3. 187	4. 262	13. 580	0. 000	
	N	6	4. 578	0. 334	3. 922	5. 233	13. 686	0. 000	
	S	6	3. 412	0. 203	3. 014	3. 810	16. 797	0. 000	
	W	8	3. 560	0. 552	2. 478	4. 642	6. 450	0. 000	
语言示范（LM）	C	9	3. 962	0. 404	3. 170	4. 755	9. 798	0. 000	Q=8. 617 df=4 p=0. 071
	E	10	3. 613	0. 343	2. 941	4. 284	10. 546	0. 000	
	N	6	4. 544	0. 339	3. 879	5. 210	13. 389	0. 000	
	S	6	3. 355	0. 245	2. 876	3. 835	13. 714	0. 000	
	W	8	3. 535	0. 668	2. 226	4. 843	5. 294	0. 000	
注：C 代表中部地区，E 代表东部地区，N 代表北部地区，S 代表南部地区，W 代表西部地区。									

2. 大班和中班的师幼互动质量比较

在本研究中，大班与中班的师幼互动质量在三个领域及其涵盖的十个维度上呈现出显著**的**统计学差异（$p<0.01$）。**由效**应量分析可知，在师幼互动的三个主要领域，以及积极氛围（PC）**等八个具体**维度上，大班的师幼互动质量均显著优于中班。相对而言，中班在消极**氛**围（NC）**和活**动安排效率（PD）这两个维度上的效应量指标超越了大班。综合考量这些**数据，可以得出**结论：大班在师幼互动质量的整体表现上明显优于中班，如表 8 **所示**。

表 8 大班和中班师幼互动质量差异性分析

内容	年龄班	k	平均数	标准差	95%置信区间		双尾检验		组间效应
					下限	上限	Z	p	
情感支持领域（ES）	B	9	5. 286	0. 167	4. 959	5. 614	31. 672	0. 000	Q=3. 168 df=1 p=0. 075
	M	6	4. 807	0. 212	4. 392	5. 222	22. 717	0. 000	
积极氛围（PC）	B	9	5. 664	0. 096	5. 476	5. 851	59. 179	0. 000	Q=3. 102 df=1 p=0. 078
	M	6	5. 128	0. 288	4. 563	5. 694	17. 777	0. 000	
消极氛围（NC）	B	9	3. 179	0. 342	2. 509	3. 848	9. 305	0. 000	Q=0. 906 df=1 p=0. 341
	M	6	4. 329	1. 159	2. 057	6. 601	3. 734	0. 000	
教师敏感性（TS）	B	9	4. 733	0. 253	4. 237	5. 230	18. 674	0. 000	Q=0. 827 df=1 p=0. 363
	M	6	4. 297	0. 407	3. 500	5. 095	10. 563	0. 000	
关注幼儿观点（RSP）	B	9	4. 561	0. 222	4. 125	4. 997	20. 507	0. 000	Q=2. 083 df=1 p=0. 149
	M	6	3. 957	0. 354	3. 262	4. 651	11. 165	0. 000	
活动组织领域（CO）	B	9	4. 790	0. 240	4. 320	5. 260	19. 979	0. 000	Q=0. 001 df=1 p=0. 971
	M	6	4. 779	0. 204	4. 379	5. 178	23. 447	0. 000	
行为管理（BM）	B	9	4. 875	0. 200	4. 484	5. 267	24. 412	0. 000	Q=0. 055 df=1 p=0. 814
	M	6	4. 807	0. 212	4. 392	5. 222	22. 684	0. 000	
活动安排效率（PD）	B	9	4. 861	0. 253	4. 365	5. 357	19. 208	0. 000	Q=0. 233 df=1 p=0. 630
	M	6	5. 002	0. 146	4. 716	5. 288	34. 262	0. 000	
教育活动指导（ILF）	B	9	4. 639	0. 291	4. 069	5. 208	15. 961	0. 000	Q=0. 044 df=1 p=0. 833
	M	6	4. 543	0. 350	3. 856	5. 230	12. 962	0. 000	
教育支持领域（IS）	B	9	4. 115	0. 261	3. 604	4. 626	15. 775	0. 000	Q=0. 175 df=1 p=0. 676
	M	6	3. 873	0. 515	2. 863	4. 883	7. 516	0. 000	
认知发展（CD）	B	9	4. 068	0. 244	3. 590	4. 547	16. 659	0. 000	Q=0. 191 df=1 p=0. 662
	M	6	3. 756	0. 672	2. 439	5. 074	5. 588	0. 000	
反馈质量（QF）	B	9	4. 339	0. 269	3. 812	4. 866	16. 132	0. 000	Q=0. 652 df=1 p=0. 419
	M	6	3. 897	0. 477	2. 962	4. 831	8. 174	0. 000	
语言示范（LM）	B	9	4. 302	0. 241	3. 830	4. 775	17. 853	0. 000	Q=0. 344 df=1 p=0. 558
	M	6	3. 993	0. 470	3. 071	4. 914	8. 491	0. 000	
注：B 代表大班，M 代表中班。									

3. 不同活动领域的师幼互动质量比较

本研究的分析结果表明，在不同活动领域，师幼互动质量在三个领域及其包含的十个维**度上**显示出显著的统计学差异（$p<0.01$）。总体来看，社会领域的师幼互动质量是最高的，艺术领域的师幼互动质量相对较低，而语言领域的师幼互动质量最低，如表 9 **所示**。

表 9 不同活动领域师幼互动质量差异性分析

内容		k	平均数	标准差	95%置信区间	双尾检验	组间效应

	活动领域				下限	上限	Z	p	
情感支持领域（ES）	A	6	4. 872	0. 292	4. 300	5. 444	16. 689	0. 000	Q=15. 397 df=4 p=0. 004
	C	1	5. 420	0. 077	5. 270	5. 570	70. 696	0. 000	
	H	4	5. 367	0. 363	4. 655	6. 079	14. 771	0. 000	
	L	5	4. 266	0. 335	3. 610	4. 922	12. 746	0. 000	
	S	9	5. 051	0. 225	4. 610	5. 491	22. 467	0. 000	
积极氛围（PC）	A	6	5. 088	0. 318	4. 464	5. 711	15. 992	0. 000	Q=10. 496 df=4 p=0. 033
	C	1	5. 250	0. 105	5. 044	5. 456	50. 000	0. 000	
	H	4	5. 763	0. 132	5. 505	6. 022	43. 677	0. 000	
	L	5	5. 361	0. 542	4. 300	6. 423	9. 898	0. 000	
	S	9	5. 410	0. 133	5. 149	5. 672	40. 558	0. 000	
消极氛围（NC）	A	5	4. 308	1. 534	1. 302	7. 314	2. 809	0. 005	Q=23. 215 df=4 p=0. 000
	C	1	6. 620	0. 093	6. 437	6. 803	70. 929	0. 000	
	H	4	4. 849	1. 729	1. 460	8. 238	2. 804	0. 005	
	L	5	3. 436	1. 351	0. 788	6. 084	2. 543	0. 011	
	S	8	3. 709	0. 753	2. 233	5. 185	4. 924	0. 000	
教师敏感性（TS）	A	6	4. 066	0. 361	3. 360	4. 773	11. 275	0. 000	Q=61. 650 df=4 p=0. 000
	C	1	5. 040	0. 105	4. 834	5. 246	48. 000	0. 000	
	H	4	4. 836	0. 532	3. 793	5. 879	9. 084	0. 000	
	L	5	3. 574	0. 159	3. 263	3. 885	22. 503	0. 000	
	S	9	4. 619	0. 133	4. 359	4. 880	34. 803	0. 000	
关注幼儿观点（RSP）	A	6	3. 926	0. 385	3. 172	4. 681	10. 198	0. 000	Q=74. 415 df=4 p=0. 000
	C	1	4. 790	0. 110	4. 574	5. 006	43. 545	0. 000	
	H	4	4. 700	0. 385	3. 945	5. 454	12. 204	0. 000	
	L	5	3. 804	0. 060	3. 686	3. 921	63. 452	0. 000	
	S	9	4. 444	0. 122	4. 206	4. 683	36. 516	0. 000	
活动组织领域（CO）	A	6	4. 525	0. 178	4. 177	4. 873	25. 486	0. 000	Q=69. 909 df=4 p=0. 000
	C	1	5. 610	0. 082	5. 450	5. 770	68. 694	0. 000	
	H	4	4. 934	0. 539	3. 878	5. 990	9. 161	0. 000	
	L	5	4. 312	0. 196	3. 928	4. 697	21. 983	0. 000	
	S	9	4. 685	0. 166	4. 359	5. 012	28. 157	0. 000	
行为管理（BM）	A	6	4. 520	0. 174	4. 179	4. 862	25. 946	0. 000	Q=59. 387 df=4 p=0. 000
	C	1	5. 390	0. 083	5. 227	5. 553	64. 680	0. 000	
	H	4	4. 950	0. 473	4. 022	5. 878	10. 457	0. 000	
	L	5	4. 321	0. 132	4. 062	4. 579	32. 715	0. 000	
	S	9	4. 674	0. 166	4. 348	5. 000	28. 078	0. 000	
活动安排效率（PD）	A	6	4. 895	0. 138	4. 625	5. 165	35. 554	0. 000	Q=45. 385 df=4 p=0. 000
	C	1	5. 720	0. 095	5. 534	5. 906	60. 211	0. 000	
	H	4	5. 002	0. 623	3. 781	6. 224	8. 028	0. 000	
	L	5	4. 431	0. 366	3. 714	5. 148	12. 115	0. 000	
	S	9	4. 743	0. 166	4. 418	5. 067	28. 644	0. 000	

教育活动指导（ILF）	A	6	4. 271	0. 287	3. 708	4. 834	14. 873	0. 000	Q=57. 785 df=4 p=0. 000
	C	1	5. 710	0. 112	5. 491	5. 929	51. 134	0. 000	
	H	4	5. 049	0. 550	3. 972	6. 127	9. 184	0. 000	
	L	5	4. 253	0. 227	3. 807	4. 699	18. 701	0. 000	
	S	9	4. 633	0. 186	4. 268	4. 998	24. 859	0. 000	
教育支持领域（IS）	A	6	3. 539	0. 368	2. 819	4. 260	9. 629	0. 000	Q=114. 804 df=4 p=0. 000
	C	1	5. 320	0. 100	5. 124	5. 516	53. 200	0. 000	
	H	4	4. 761	0. 450	3. 878	5. 643	10. 575	0. 000	
	L	5	3. 555	0. 147	3. 266	3. 843	24. 167	0. 000	
	S	9	4. 150	0. 217	3. 724	4. 576	19. 101	0. 000	
认知发展（CD）	A	6	3. 392	0. 453	2. 503	4. 280	7. 482	0. 000	Q=53. 137 df=4 p=0. 000
	C	1	5. 240	0. 128	4. 988	5. 492	40. 831	0. 000	
	H	4	4. 579	0. 402	3. 792	5. 366	11. 398	0. 000	
	L	5	3. 574	0. 250	3. 084	4. 064	14. 295	0. 000	
	S	9	4. 135	0. 215	3. 714	4. 557	19. 235	0. 000	
反馈质量（QF）	A	6	3. 848	0. 339	3. 182	4. 513	11. 333	0. 000	Q=85. 275 df=4 p=0. 000
	C	1	5. 320	0. 110	5. 104	5. 536	48. 364	0. 000	
	H	4	4. 858	0. 517	3. 844	5. 872	9. 391	0. 000	
	L	5	3. 505	0. 183	3. 146	3. 864	19. 135	0. 000	
	S	9	4. 215	0. 227	3. 770	4. 661	18. 540	0. 000	
语言示范（LM）	A	6	3. 928	0. 334	3. 272	4. 583	11. 746	0. 000	Q=85. 648 df=4 p=0. 000
	C	1	5. 400	0. 092	5. 220	5. 580	58. 909	0. 000	
	H	4	4. 860	0. 448	3. 982	5. 737	10. 852	0. 000	
	L	5	3. 640	0. 205	3. 238	4. 042	17. 748	0. 000	
	S	9	4. 105	0. 250	3. 614	4. 596	16. 392	0. 000	
注：A 代表艺术领域，C 代表社会领域，H 代表健康领域，L 代表语言领域，S 代表科学领。									

四、分析与讨论

（一）积极氛围的优势与认知发展的挑战

我国师幼互动在情感支持领域表现最为突出，而在教育支持领域表现相对较弱。具体来说，我国在情感支持维度的积极氛围方面达到了较高水平，而在教育支持维度的认知发展方面则处于较低水平。这与本研究中所比较的其他四个国家的师幼互动发展态势具有一致性。

在学前教育理念不断演进的背景下，幼儿教师通过参与专业培训与持续发展活动，增进了对高质量师幼互动重要性的理解，并在教学实践中更加重视营造积极的互动环境[16]。此外，教师们逐步掌握了深层扮演策略，运用幽默感以加强与幼儿间的情感纽带及提升互动的质量[17]。与此同时，政府及教育行政部门对提升学前教育质量予以高度重视，并通过制定相应的政策与评估标准来激励和指导教师优化师幼互动的积极氛围[18]。这些措施共同促进了幼儿教师在师幼互动中提供的情感支持。

然而，在我国学前教育领域，师幼互动中的认知发展正遭遇若干挑战。文化背景方面，

中国多元的文化和社会背景造成了师幼互动模式的差异，这些差异导致了部分地区幼儿的认知发展欠佳。政策因素方面，尽管《幼儿园教育指导纲要（试行）》强调教师应关注幼儿在活动中的表现和反应，形成合作探究式的师生互动，但在实际操作中可能存在政策执行不到位的情况[19]。在实践方面，教师在教育支持过程中倾向于使用封闭式问题而非开放式问题，这种做法抑制了幼儿的思考能力和创造性表达的发展[20]。此外，教师在设计和实施教学活动时，未能充分安排那些能够激发幼儿进行分析和推理的互动环节，也较少提供机会让幼儿展现其创造性思维，以及自主构建思想和创作作品。同时，教师对幼儿将所学知识与个人生活经验相结合的能力关注不足。除此之外，幼儿园在教育资源、教学材料以及学习环境方面的配置未能完全满足幼儿认知探索和学习的需求，这些因素综合影响了教师引导幼儿认知发展的能力水平。

（二）我国师幼互动质量的国际排名

在与越南、加拿大、德国和比利时等国家的比较中，我国在师幼互动质量的情感支持和活动组织领域的部分维度排名较低。

在情感支持领域，尽管我国在师幼互动的积极氛围维度上取得了较高的评价，但与加拿大、德国和比利时等国家相比，仍存在一定的差距。政策因素方面，我国的学前教育政策在实施过程中缺乏对情感支持领域的具体指导和评估标准，导致教师在实际操作中难以达到国际水平。资源分配方面，我国在教育资源的分配上可能存在不均衡，特别是在经济欠发达地区，教育资源的不足限制了教师在情感支持方面的专业发展和实践能力[21]，而优化资源配置是这些国家教育体系的一个重要组成部分。德国的教育体系以严谨和多样化著称，不存在竞争激烈的状况，教育机会遍及社会各个阶层[22]。比利时的教育制度由政府监管并提供大部分财政支持，学前教育普及且免费，高等教育收费低廉，这种财政支持和教育政策的实施促进了教育的均衡发展[23]。加拿大的教育体系运行方式是全球发达国家中最地方化的，教育及医疗由各省负责，这种教育体系增强了各省的办学积极性，并使各省有高度责任感[24]。越南通过实施教育质量提升计划，优化教育资源配置，特别是在农村和偏远地区，通过增加教育投入和改善基础设施，提高教师的专业发展水平，确保所有学生都能获得高质量的教育[25]。这些国家的教育体系通过优化资源配置来提高教育质量，从而在师幼互动的情感支持领域表现出色。文化因素方面，中国传统文化强调师道尊严，教师在互动中可能更倾向于指导而非情感支持，这与西方国家倡导的平等互动模式存在差异。此外，这些国家的教育体系强调课程设计的多元文化背景，以适应不同文化背景的学生需求。这些国家通过实施具有高度适应性和综合性的教育体系，成功地创造了一个能够满足不同学习者需求并尊重多元文化背景的教育环境，这为构建积极的教育氛围提供了有力支撑。这种教育环境的优势在于其能够促进学生的社会情感发展，增强个体的归属感和参与度，从而在师幼互动中形成更为积极和谐的教学气候。我国幼儿教师相比于其他国家幼儿教师更多地使用批评和惩罚的方式对待幼儿，另外，在与幼儿互动中，我国教师往往表现出反应较慢，有时候对于幼儿的互动意向和互动信号不能及时作出反应，这降低了教师在情感支持领域的敏感性得分。“关注幼儿观点”的得

分相对较低，这可能源于教育实践中教师的主导性倾向较为显著。在此类互动中，教师往往占据主导地位，进行控制和引导，从而导致幼儿作为互动主体的地位被边缘化。此外，部分教师过分依赖于既定的教学流程和标准答案，这种做法未能为幼儿提供充足的表达自身观点和思考的机会，进而限制了幼儿意见的呈现及教师对这些意见的关注和响应。

在活动组织方面，尽管《幼儿园教育指导纲要（试行）》强调活动组织的重要性，但在实际执行中可能存在政策落实不到位的情况，导致师幼互动的活动组织质量不高。教育体系和文化背景的差异可能导致我国教师在行为管理上采取更为严格或传统的手段，这与其他国家更为灵活或包容的方法形成对比。中国的教育文化传统上更注重教师的指导作用，而非幼儿的自主探索和互动，这与西方国家倡导的以儿童为中心的教育理念存在差异[26]。我国幼儿园教师在活动安排上更倾向于传统的教学模式，而不够注重幼儿的个体差异和兴趣点，导致活动安排不够灵活和个性化，影响了活动的效率[27]。相关性分析结果揭示，教育活动指导对提升活动安排效率具有显著的影响力。我国在教育资源的分配上存在不均衡，特别是在经济欠发达地区，教育资源的不足限制了教师在活动组织方面的专业发展和实践能力[28]。在我国幼儿园教育活动指导过程中，教师缺少灵活多变的指导策略，导致教学活动在激发学习兴趣和提高教学效果方面存在局限。此外，教育活动指导未能充分考虑幼儿的个体差异和具体需求，导致幼儿在活动中的学习体验和成果呈现不一致性，进而影响了教育活动的整体质量和教育成效。

（三）调节变量对我国师幼互动质量影响的分析

在地域性差异上，北部地区的教育体系较为发达和周全，这体现在为教师提供高标准的专业培训以及持续的职业发展途径，从而增强了教师的教学技巧和互动效能。进一步而言，该地区的教育政策似乎更加倾向于促进幼儿的全面成长，涵盖了情感、社交和认知等多个关键领域[29]。这种全面关注有益于构建一个积极的教育氛围，并进一步提升了师幼互动的整体质量。西部地区在师幼互动质量方面的得分较低归因于若干核心问题。首先，该地区教育工作者的专业知识、教学理念与方法论与教育发达地区相比存在一定差距[30]，这直接制约了师幼之间的有效互动。其次，教育政策的不均衡分配及资源投入的不足，可能导致西部地区在教育革新与实践应用方面进展缓慢，进而限制了师幼互动质量的提升与创新。在南部地区的某些区域，教育观念仍固守于传统的教师中心教学法[31]。这种偏向限制了教师在与幼儿互动过程中的应变能力，以及对幼儿主动性与创造性的积极促进。

大班在师幼互动质量的综合评估中表现出比中班更高的水平。在学前教育领域，大班幼儿普遍达到更高级的社会性发展水平，展现出更为成熟的语言表达和自我调控技能，这些发展特征为有效的师幼互动提供了支持[32]。与此同时，大班教师凭借其积累的丰富教学经验，运用更为高级的教学策略，能够促进幼儿的积极参与和认知发展[33]。其次，班级规模也是一个重要因素，大班可能拥有更合理的师幼比例，这使得教师能给予每个幼儿更多的关注和互动机会，进而提高互动质量[34]。此外，大班的班级氛围往往更为正面和成熟，幼儿的行为问题发生率较低，这为提升师幼互动的质量创造了有利环境[35]。

在活动领域上，社会领域中的师幼互动显示出最高的水平。在社会领域活动中，课程内容与幼儿的日常生活及兴趣紧密相连，增强了幼儿的参与意愿，进而提高了师幼互动的质量。教师在该领域的教学策略中，特别强调了对幼儿社会交往技能及团队合作精神的培养，这为形成积极的师幼互动提供了基础[36]。同时，社会领域的教学内容因其与幼儿价值观和情感的高度契合性，易于激发幼儿的情感共鸣，促进了师幼间情感支持和积极氛围的建立[37]。而在艺术领域，教师所具备的专业素养与教学能力是实现高质量师幼互动的关键因素。当前，教师在该领域的专业发展水平尚未达到预期，进而影响了与幼儿建立积极互动关系的能力[38]。艺术教学活动的设计未能细致入微地关照到幼儿的个性化需求，导致幼儿在活动中的主动性与创造性受限[39]。同时，教育实践中对艺术教学的深层目标与内容的掌握存在欠缺，这在一定程度上限制了教学方法和互动策略的多元化发展[40]。在语言教育领域，教师的专业素养与教学技巧尚显不足，这直接影响了与幼儿建立有效互动的能力[41]。在语言活动的实施中，对幼儿个体化需求的关注未获充分重视，进而限制了幼儿在活动中的主动参与及其创造性表达的能力[42]。此外，教育实践中对语言领域教学目标与内容的深层次理解尚显欠缺，导致所采用的教学方法与互动策略缺乏多样性与创新性[43]。

五、总结与建议

（一）整体性视角下的师幼互动优化

1.培养幼儿认知能力与创造性思维

在我国幼儿园教育领域，师幼互动环节中幼儿认知发展面临诸多挑战。鉴于此，幼儿园教师应致力于培养幼儿的认知能力和创造性思维。在教学实践中，教师应营造一个开放、和谐、平等和自由的教育氛围，以激励幼儿主动探索世界并表达个人见解。教师可以实施启发式教学法，这种方法以教师为主导、幼儿为主体，能够调动幼儿的积极性，调节课堂氛围，并拉近师幼关系，从而促进幼儿的认知能力和创造性思维的发展[44]。教师应鼓励幼儿提出问题，以此培养他们的创新意识。同时，教师需认真倾听幼儿的疑问，评估问题背后的价值，并发掘其中的创新元素。此外，教师应为幼儿提供充足的时间和空间进行独立思考与探索，避免过早地要求得出结论，从而确保幼儿有足够的机会进行思考和创造性表达。在提问策略上，教师应采用开放式和启发式的问题，以促进幼儿的发散性思维，激励他们从多角度审视问题。

2.强化幼儿主体性，优化教育氛围

师幼互动质量提升的重点在于加强幼儿的主体地位和营造积极的教育环境。具体而言，教师需尊重幼儿的自主意愿与选择权，赋予幼儿在教育活动中根据自身兴趣做出选择的自由。此外，教师应通过有效沟通和正面反馈，构建积极的师生关系，确保幼儿感受到尊重与理解，进而增强其自信心和参与教育活动的积极性[45]。同时，教育活动应与幼儿的生活和兴趣相结合，利用周边环境与社区资源为幼儿创设课程内容，以支持幼儿在原有水平上的发展。教师应致力于创造一个既安全又充满支持的学习环境，鼓励幼儿在该环境中自由地探索与学习，以实现其全面发展。

（二）差异性视角下的师幼互动优化

在探讨提升我国西部和南部地区师幼互动质量时，我们首先需认识到有效利用当地文化资源的重要性。通过结合西部和南部地区的文化特点和资源，使教学内容丰富，师幼互动的趣味性和文化相关性增强[46]。此外，争取政策层面的支持和合理分配教育资源，对于确保师幼互动质量提升所需的物质基础和专业人才供给至关重要。通过这些综合措施，可以缩小师幼互动质量的地区差异，实现教育公平，并为幼儿提供更加多元和具有地域特色的教育体验。

鉴于本研究未包含小班师幼互动的探讨，本研究特此提出针对中班师幼互动质量提升的学术建议。教师应积极倡导幼儿在教育活动中主动表达与参与，以实现儿童的主体性发展。通过构建一种以儿童为中心的教育模式，其中儿童的主动表达（“发声”）得到教师的积极响应（“回声”），从而形成一种互动性强、关系密切的教育观念[47]。此外，建议教师应用持续共享思维理论，促进建立基于平等与尊重的师幼关系，并营造一个开放、包容且尊重的沟通环境[48]。

在探讨活动领域对师幼互动质量的影响时，本研究强调艺术与语言领域中师幼互动强化的必要性。在艺术教育领域，教师应致力于提供充沛的情感支持，构建一个积极的互动环境，以促进幼儿在艺术创作中的积极参与[49]。教师需确立与幼儿间的平等互动关系，尊重幼儿作为艺术学习主体的地位，并对其创造性表达进行细致的观察与支持[50]。同时，教师应精准把握介入时机，为幼儿在艺术创作过程中遇到的挑战或作品提升提供适宜的引导和支持。在语言教育领域，教师应激励幼儿自由地表达思想，以增强其运用语言的自信心[51]。通过设计朗读、讲故事、戏剧表演等多样化的语言活动，教师可有效激发幼儿对语言的兴趣。此外，教师需识别并尊重幼儿在语言能力上存在的个体差异，为每个幼儿提供定制化的支持，以满足其独特的学习需求[52]。

注释

这里的未分类大部分是指研究对象包括三个年龄班的情况，个别研究包括两个年龄班。

这里的全领域指幼儿园五大领域范畴外的师幼互动质量研究，包括集体活动、一日活动、区域游戏等。

参考文献

[1]张志虹.幼儿阅读中良好师幼互动支持策略[J].文理导航,2024(4):19-21.

[2]邬晓菁.探究在角色游戏中构建良好师幼互动关系的策略[J].教育界,2024(4):110-112.

[3]教育部.教育部关于印发《幼儿园保育教育质量评估指南》的通知[EB/OL](2022-02-10)[2024-03-24].https://www.gov.cn/zhengce/zhengceku/2022-02/15/content_5673585.htm.

[4]郑孙萍.广西民族地区师幼互动质量与幼儿国家通用语言词汇发展的关系研究[D].广西师范大学,2021.

[5]李延方.幼儿园师幼互动质量与幼儿社会技能的关系[J].中华女子学院学报,2020,32(1):74-81.

[6]吴盼盼.教师社会情感能力与3-6岁幼儿社会性的关系[D].广西师范大学,2023.

[7]文彦茹,王军利.乡镇普惠性幼儿园师幼互动质量及其对幼儿社会情绪发展的预测作用[J].幼儿教育,2023(Z3):9-14.

[8]于晓文,赵一名,金芳.师幼互动质量对3-6岁幼儿自我控制能力的影响[J].幼儿教育,2022(Z3):64-68+91.

[9]欧春辉.班级结构性质量对幼儿学习品质的影响：师幼互动质量的中介作用[D].广西师范大学

, 2022.
[10]王伟. 大班科学教育活动中师幼互动质量与幼儿学习品质的关系研究[D]. 云南师范大学, 2022.
[11]李贞慧. 师幼互动质量对幼儿学习品质的影响研究[J]. 科技风, 2023(32):59-61.
[12]宋爱芬, 盖笑松, 王国霞等. 师幼互动与教师资质对幼儿入学准备的影响[J]. 教育研究与实验, 2023(2):129-136.
[13]和文斌, 董永权. 教育游戏对学生学习效果的影响研究——基于 41 项实验和准实验的元分析[J]. 现代教育技术, 2021, 31(04):44-50.
[14][15]Cohen J. Statistical power analysis for the behavioral sciences (2nd ed.)[M]. L. Erlbaum Associates, 1988.
[16][20][27][30]赵敏芳, 沈欣, 吴钢, 等. 从 CLASS 结果的中美比较看我国学前教育的师幼互动[J]. 教育进展, 2020, 10(5):9.
[17]王少杰, 吴伯驹. 幼儿园教师积极型幽默风格对师幼互动质量的影响——情绪劳动的中介作用[J]. 陕西学前师范学院学报, 2024, 40(3):65-71.
[18]邓进红, 汤广全. CLASS 视角下早教课程师幼互动特征分析——基于 A 市 3 所早教机构课程视频的内容分析[J]. 陕西学前师范学院学报, 2020, 36(1):1-6.
[19][28]刘腾腾, 郝翌钧, 秦元东. 近十年我国幼儿园师幼互动的研究综述——基于 CiteSpace 的知识图谱分析[J]. 早期教育, 2022, (43):2-7.
[21]陈秋珠. 师幼互动的研究热点与发展趋势——基于共词分析的知识图谱研究[J]. 西北师大学报：社会科学版, 2017, 54(6):5.
[22]Atmacasoy A.K-12 Education in Germany:Curriculum and PISA 2015[R/OL].Middle East Technical University,2017:1-17[2024-12-06].https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED577138.pdf.
[23]Willems K,Groof J D.Higher Education Systems and Institutions,Belgium[J].The International Encyclopedia of Higher Education Systems and Institutions,2020:1-9.
[24]UoPeople.Understanding The Canadian Education System[EB/OL](2022-06-01) [2024-12-06].https://www.uopeople.edu/blog/understanding-the-canadian-education-system/.
[25]Vietnam Ministry of Education and Training.Education Sector Development Plan 2019-2025[EB/OL][2024-12-06].http://moet.gov.vn/.
[26]杨爱仙. 幼儿园教学活动中师幼互动的难点与优化路径探讨[J]. 教育观察, 2022(6):12-14, 73.
[29]唐怡. 关于师幼互动的文献综述[J]. 人间, 2016, 221(26):98.
[31]李辉辉, 刘晓琪. 幼儿园师幼互动质量影响因素:基于文献的探索[J]. 吉林省教育学院学报, 2023, 39(9):152-160.
[32]程艳. 尊重幼儿发展的个体差异——学习《3-6 岁儿童学习与发展指南》的启示[J]. 中文科技期刊数据库（文摘版）教育, 2017, (2):111.
[33]黎明. 课堂教学策略[M]. 云南大学出版社, 2010.
[34]梁慧娟. 儿童为本 过程导向 持续改进——聚焦过程质量的幼儿园保育教育质量评估[J]. 上海托幼, 2022(4):14-16.
[35]陈潇霞. 基于教师指导行为的幼儿园班级心理氛围营造[J]. 课程教育研究（学法教法研究）, 2020, (11):93.
[36]陈小凤. 幼儿园社会领域集体教育活动的师幼互动研究[D]. 西南大学, 2016.
[37]王文焱. 幼儿园师幼互动中的教学支持研究[D]. 青岛大学, 2019.
[38][49]李晶晶. 幼儿园美术教学活动中师幼互动质量现状研究[D]. 河南科技学院, 2022.
[39]张舒涵, 方建华. 幼儿园艺术领域教学活动中师幼言语互动的静态—动态分析——基于改进型弗兰德斯互动分析系统[J]. 陕西学前师范学院学报, 2021, 37(6):14-21+29.
[40][50]陈伊雯. 互动的艺术——幼儿园美术活动中的有效师幼互动研究[J]. 教师, 2018(24):2.
[41]李令. 幼儿园语言教育活动中师幼互动的重构——基于后现代主义的视角[J]. 湖南第一师范学院学报, 2021, 21(1):78-82.
[42]曹高慧, 王春燕. 幼儿园语言教学活动中的师幼互动研究——基于课堂评价评分系统(CLASS)视角[J]. 幼儿教育, 2014, (9):6-11.
[43][52]苏丹蓉. 探讨幼儿园语言教育活动中的师幼互动现状与对策[J]. 名师在线, 2022, (26):5-7.
[44]韩龙淑. 数学启发式教学研究述评[J]. 教学与管理：中学版, 2008(11):3.
[45]曾晓滢. 幼儿园组织氛围及其与教师发展和教育质量的关系——基于文献的考察[J]. 教育导刊:下半月, 2021(12):6.
[46]刘晶波. 国外学者关于师幼互动问题研究的文献综述[J]. 早期教育, 2000(13):22-23.

[47]靳甜.师幼互动质量提高的方法探讨——基于“马赛克方法”的思考[J].新课程研究,2022(5):4-7.
[48]原晋霞,曾晓滢.幼儿园游戏活动中师幼互动质量提升策略——基于持续共享思维理论[J].陕西学前师范学院学报,2023,39(2):61-68.
[51]任钰欣,杨静夷.绘本教学活动中师幼言语互动质量提升研究——基于新手-专家教师对比[J].陕西学前师范学院学报,2023,39(12):61-68.
[53]Leroy S,Desmottes L,Bergeron-Morin L,et al.An overview of the quality of interactions in Belgian pre-kindergarten classrooms[C]//International Congress for the Study of Child Language.2017.
[54]Bihler L M,Agache A,Kohl K,et al.Factor Analysis of the Classroom Assessment Scoring System Replicates the Three Domain Structure and Reveals no Support for the Bifactor Model in German Preschools[J].Frontiers in Psychology,2018,9.
[55]Bouchard C,Cantin G,Charron A,et al.La qualité des interactions en classe de maternelle 4 ans à mi-temps au Québec[J].Canadian Journal of Education/Revue canadienne de l'éducation,2017,40(3):272-301.
[56]Duval S,Bouchard C,Lemay L,et al.Examination of the quality of interactions as observed in childcare centers and reported by early childhood educators[J].SAGE Open,2020,10.
[57]Hoang N,Holopainen L,Siekkinen M.Classroom quality profiles and associations with children's classroom engagement in Vietnamese kindergartens[J].Learning Environments Research,2019,22(2):193-208.
[58]校欣玮,顾荣芳.家长健康素养干预效果的研究——基于元分析方法[J].学前教育研究,2024,(2):65-81.
[59]李昌庆,何木叶,齐静怡.我国小学生心理健康状况的元分析[J].健康研究,2024,44(1):6-10.
[60]李静静,丁洁.家庭环境对幼儿学习品质发展的影响——基于 34 项实证研究的元分析[J].陕西学前师范学院学报,2024,40(1):34-44.

ӘОЖ 373.2

БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ЖАСАУДА АРТ-ТЕРАПИЯ ӘДІСТЕРІНІҢ СИПАТЫ

Жандилдина Роза Есентаевна
Махина Сәрменкул Қуандықовна
Сейдина Балмуздақ Зикировна
Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық педагогикалық университеті
Арқалық қ., Қазақстан
roza.zhandildina@mail.ru

Мектепке дейінгі балалық шақ-бала өміріндегі маңызды кезеңдердің бірі. Осы кезеңде бала айналасындағы әлемді белсенді біледі. Балабақшада бала басқа адамдармен өзара әрекеттесудің алғашқы тәжірибесін алады, олардың арасынан өз орнын табуға тырысады, өзімен және басқалармен бірге өмір сүруді үйренеді және алғашқы қарапайым білім алады. Мектепке дейінгі білім беру мамандарының міндеті-баланың тәжірибесі, дағдылары мен білімі оған ыңғайлы психологиялық жағдайда және оған қажет дәрежеде болуы.

Өзектілігі: Бүгінгі күннің қажеттіліктері мен үміттерін сәтті қанағаттандыру шартына айналуы үшін мектепке дейінгі білім беру саласында қандай әдістерді қолдануға болады? Біздің ойымызша, арт-терапияны тиімді әдістер санатына жатқызуға болады. «Арт-терапия» термині (арт – өнер, арт терапия – арттерапия) «адамның психикалық күйін білдіру мақсатында пластикалық өнермен емдеу» дегенді білдіреді.

Бүгінгі балалар – біздің болашағымыз, бұл – еліміздің болашағы. Мектепке дейінгі жаста өнер – терапия. Баланы музыкаға, жалпы өнерге баулу құралдарының бірі көркемдік педагогика – бұл дамуды анықтайтын және қамтамасыз ететін ғылыми білім салаларының (өнер және педагогика) синтезі. көркемдік және көркемдік-шығармашылық әрекеттер

(музыкалық, бейнелеу, көркемдік және сөйлеу, театр және ойын) арқылы тұлғаның көркемдік мәдениетінің негіздерін қалыптастыруға бағытталған балалардың көркемдік дамуының педагогикалық түзету-бағытталған процесінің теориясы мен тәжірибесі.

Соңғы кездері елімізде көпшілікке беймәлім бұл бағыт ерекше назар аудара бастады. Мұның себептері емдеу процесінің «жұмсақтығы» мен тартымдылығында, өз тәжірибесі мен қақтығыстарын визуалды және пластикалық түрде пайдалануда жатыр. Балаларға арналған арт-терапия психотерапияның басқа әдістерін қолдану жастың кішілігіне және вербалды қарым-қатынастағы шектеулерге байланысты қиын болған жағдайда тиімді, бұл әдіс алмастырылмайды[1].

Балалар арт-терапияны ұнатады, сондықтан бұл сабақтарда мәжбүрлеу элементі жоқ, бірақ қызықты уақыт ретінде қабылданады. Мәжбүрлеусіз психотерапия әлдеқайда тиімді. Арт-терапияны тағайындау: шығармашылық арқылы адам психикасын жетілдіру. Сөйлеу патологиялары бар балаларда сөйлеу мен эмоционалды сфераның бұзылуының күрделі үйлесімі кездеседі. Нашар сөйлейтін балалар ересектердің эмоционалды қолдауын қажет етеді, олар эмоционалды қарым-қатынас кедергілерін жеңу үшін қажет. Баланың психикасы өте осал және мұқият болуды талап етеді, өйткені нәресте өзін және айналасындағы әлемді енді ғана тани бастайды. Өз жолында балалар көбінесе күрделі қиындықтарға тап болады: отбасында, балабақшада, мектепте, қарым-қатынаста және өздерімен жалғыз. Ересектер оларға көмектескісі келеді, ал баланың өзі ештеңені түсіндіре алмайды. Мұндай жағдайларда арт-терапия көмектесе алады.

Балалардың арт-терапиясы - бұл шығармашылық пен ойынға негізделген психологиялық көмектің қарапайым және тиімді әдісі. Басқаша айтқанда, бұл шығармашылықпен емдеу.

Арт-терапияның негізгі мақсаты-Өзін-өзі көрсету және өзін-өзі тану қабілетін дамыту арқылы тұлғаның дамуын үйлестіру. Арт-терапия психиканы кедергісіз емдейді, сыртқы әлеммен таныстырады, айналаңыздағы әлемді әдемі және қонақжай көруге мүмкіндік береді.

Арт-терапия балаға өзінің эмоцияларын, сезімдерін модельдеу,сурет салу, табиғи материалдардан дизайн жасау арқылы білдіруді ұсынады.

Арт-терапия-бұл жұмыстың ең жұмсақ әдісі, қиын мәселелермен байланыс. Бала сөйлемеуі мүмкін немесе өз проблемаларын өздері тани алмайды, бірақ дене қимылдары арқылы мүсіндеу, қозғалу және өзін білдіру.

Сондай-ақ, арт-терапия сабақтары психикалық стрессті жеңілдетеді. Өнермен айналысуда баланың осы мәселеде өзінің сәттілігін сезінуі өте маңызды. Егер ол өзінің эмоцияларын білдіру мен бейнелеуде, ерекше қолөнер, суреттер жасауда сәттілік бар екенін көрсе, оған қарым-қатынаста сәттілік келеді және әлеммен өзара әрекеттесу конструктивті болады. Оның психикасындағы шығармашылықтағы жетістік бейсаналық түрде қарапайым өмірге ауысады. Арт-терапия бұл процесті барлығына қуанышты, қызықты, сәтті, жеке етуге мүмкіндік береді[2].

Арт-терапия өздігінен сөйлеуге негізделген және белгілі бір дәрежеде оның нәтижелері мен автордың кәсібилігін бағалаудағы эстетикалық өлшемдерді елемейді. Екеуі үшін де, екіншісі үшін де нәтиже емес, шығармашылық процестің өзі маңызды.

Балалар арт-терапиясын жүргізуге арналған көрсеткіштер:

* қыңырлық;
* агрессия;
* қорқыныш; тика, кекіру, обсессия және т. б.;
* көңіл-күйдің жиі өзгеруі;
* сөйлеу және психикалық дамудың кешігуі;
* дағдарыстық жағдайлар;
* мектептегі қиындықтар, құрдастарымен және/немесе ересектермен қарым-қатынас;
* қозғыштық немесе апатизм;
* тұрғылықты жерін өзгерту;
* балабақшаға / мектепке дайындық және бейімделу кезеңі;
* балаға ата-аналық бақылауд…

Арт-терапия қандай әсер етеді, оның ерекше белгілері қандай?

- Жағымды эмоционалды көңіл - күй қалыптастырады.

– Қандай да бір себептермен ауызша талқылау қиын болатын нақты проблемаларға немесе қиялдарға жүгінуге мүмкіндік береді.

- Бұл символдық деңгейде әртүрлі сезімдермен тәжірибе жасауға, оларды зерттеуге және әлеуметтік қолайлы түрде білдіруге мүмкіндік береді. Суреттер, суреттер, мүсіндер бойынша жұмыс–деструктивті және өзін-өзі бұзатын тенденцияларды жоюдың қауіпсіз әдісі адамға басылатын ойлар мен эмоциялар арқылы жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

- Шығармашылық өзін-өзі көрсетуге, қиялды, эстетикалық тәжірибені, бейнелеу іс-әрекетінің практикалық дағдыларын, жалпы көркемдік қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

- Баланың күнделікті өмірге бейімделу қабілетін арттырады. Шаршауды, жағымсыз эмоционалды жағдайларды және олардың оқумен байланысты көріністерін азайтады.

- Жеке дамудың әртүрлі ауытқулары мен бұзылыстарын түзетуде тиімді. Ол адамның сау әлеуетіне, өзін-өзі реттеу мен емдеудің ішкі механизмдеріне сүйенеді.

Мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс кезінде келесі арт-терапиялық әдістерді қолдануға болады:

Шашыратып бояу. Ең қанықкан және эмоционалды жарқын гуашь немесе акварель бейнелері. Балалар бояуларды үшін тартымды пішінге айналдыруға болады: олар үңгірге кіре берісті бояумен жаба алады; шашырандылар, дақтар, түрлі сызықтар қалалар, табиғат құбылыстары, ертегі тіршілік иелерін жасайды; еденге боялған өз силуэтін түрлі-түсті қарындаштармен бояй алады[3].

Монотопия. Тегіс бетке – әйнекке, пластикалық тақтаға, пленкаға, қалың жылтыр қағазға-гуашь бояумен сурет салынады.

Бояу қолданылатын материал судың өтуіне жол бермеуі керек. Үстіне қағаз парағы салынып, бетіне басылады. Айна бейнесіндегі әсер шығады. Түпнұсқамен салыстырғанда аз айқын болуы мүмкін, бұлыңғыр, әртүрлі бояулар арасындағы шекаралар жойылуы мүмкін. "Монотип" атауы гректің "монос" – "бір" сөзінен шыққан, өйткені бұл техникада тек бір ғана із қалдырады. Егер сіз бір нәрсені өзгерткіңіз немесе жақсартқыңыз келсе, жаңа "түпнұсқа" жасауыңыз керек, яғни бәрін қайтадан салыңыз.

Бір парақта сіз бірнеше әсер жасай аласыз. Егер басып шығарудан кейін бала сол негізде сурет салуды жалғастыра берсе және баспа парағын қайта тіркесе, сурет өзгеріп, авторды жаңа шығармашылыққа шабыттандырады. Іс-әрекеттерді рәсім Көңілді болғанша немесе ең тартымды нәтиже алғанға дейін қайталауға болады. Қажет болса, дайын басып шығаруды "тіркеуге" болады – суретті аяқтау үшін қажетті элементтерді жоғарыдан сызыңыз немесе желімдеңіз.

Балабақшалардың барлық қызметкерлеріне белгілі" кляксография " бұл монотиптің нұсқасы. Парақ жартысында бүгіліп, қайтадан үстелге қойылады. Бүктеменің бір жағында бояу дақтары қолданылады (хаотикалық немесе белгілі бір сурет түрінде).

Бояуды тікелей бүктеу сызығының жанында немесе парақтың жартысының екінші бөлігінде қолдануға болады-бұл түпнұсқа мен болашақ әсер бір тұтасқа біріктірілгеніне немесе екі түрлі кескін арасындағы қашықтыққа байланысты болады. Содан кейін парақ қайтадан бүгіліп, алақанмен тығыз үтіктеледі. Бояу парақтың екінші жартысында симметриялы түрде басылады. Бүктелген парақ ашылып, көз алдында бір нәрсе пайда болады! Әдемі ерекше әсер жіптердің көмегімен алынады. Егер жіп (ұзындығы 30-40 сантиметр) бояуға түсіп, содан кейін парақтың сыртына тек ұшын қалдырып, параққа өз қалауыңыз бойынша орналастырылса, содан кейін оны басқа парақпен жауып, қолыңызбен басып, жіпті парақтар арасындағы кеңістіктен тартыңыз, содан кейін боялған жіптің екі жағында да ерекше іздер қалады.

Шыныға сурет салу.Балаға әйнек ұсынбас бұрын, оның жиегін шеберханада өңдеу керек (Қауіпсіздік техникасы). Қағазға сурет салудан айырмашылығы, әйнек жаңа визуалды әсерлер мен сезімтал сезімдер береді. Балалар сурет салу процесін өз қолына алады: гуашь (бұл оның қасиеттері әйнекке сурет салуға жақсы) ақырын сырғиды, оны щеткамен де, саусақтармен де

жағуға болады, өйткені ол беткі материалға сіңбейді және ұзақ уақыт кебпейді. Балалар үлкен әйнектерге сурет салғанды ұнатады, мысалы, 25х40 см немесе 40х70 см – оларда бұрылатын жер бар. Тікелей сурет салу кезінде әйнекті дымқыл жөкемен жуып, жаңа үлгіні жағып, қайтадан жууға болады.

Саусақпен сурет салу. Жоғарыда аталған суреттерді жасаудың барлық дерлік тәсілдерінде балалардың саусақтары мен алақандарымен сурет салуға өздігінен ауысуы туралы түсініктемелер болды.

Саусақтарыңызбен ешқашан сурет салмасаңыз да, саусағыңызды гуашқа түсіргенде сезінетін ерекше сезімтал сезімдерді елестете аласыз — тығыз, бірақ жұмсақ, бояуды құмыраға араластырыңыз, белгілі бір мөлшерде алыңыз, қағазға салып, алғашқы соққыны қалдырыңыз. Бұл бүкіл рәсім!

Көрнекі әсерлерге қол жеткізу үшін баланың алақандары мен саусақтарымен бояуды қолдану арқылы мотористі жақсы үйлестіру қажет емес. Қозғалыстар сыпырылған, үлкен, мәнерлі немесе керісінше, нүктелік, жергілікті, жыртылған болуы мүмкін. Саусақтардың қалыңдығы қазірдің өзінде жұқа соққылар мен сызықтар жасайды.

Сондықтан суреттерді жасаудың бұл әдісі баланың жеке басын проективтік түрде ұсынады. Саусақтармен сурет салу-бұл лас ойын, оның барысында деструктивті импульстар мен әрекеттер әлеуметтік түрде қабылданады. Бала, өзі байқамай, әдетте жасамайтын әрекеттерге батылы жетуі мүмкін, өйткені ол қорқады, қаламайды немесе ережелерді бұзу мүмкін емес деп санайды. Бір балада саусақтармен сурет салудың үрдісі мен өнімі бұрынғыға ұқсамайды. Әр жолы ол жаңа жолмен жүреді: басқа түс таңдалады, сызықтардың қатынасы, қарқыны, ырғағы және т.б. сондықтан бояу нәтижесін болжау мүмкін емес: нәтижесінде қандай кескін пайда болатыны белгісіз.

Сурет салу процесінде бала эмоционалды түрде қабылдаудың жаңа тәжірибесі, балаға тән емес мінез-құлық сипаттамаларының үлгілері мен бейнесін кеңейтеді және байытады. Кейбіреулер қызығушылық танытып, осы әдісті қолданып, щеткаға немесе губкаға көбірек таныс сурет құралы ретінде оралады. Кейбір балаларға саусақтарымен сурет салуды бастау қиын.

Құрғақ жапырақтармен сурет салу (сусымалы материалдар мен өнімдер) Әр күзде, қыркүйек айының соңында мен сары, қызыл, қызыл жапырақтарды жинаймын, оларды терезе үстінде кептіремін, желдетуге арналған тесіктері бар картон қорапқа саламын. Құрғақ жапырақтар балаларға үлкен қуаныш әкеледі. Егер сіз олармен ешқандай әрекет жасамасаңыз да, оларды алақаныңызда ұстасаңыз да, әдеттегі пластиктен әсерлер қатты эмоционалды жауап береді.

Құрғақ жапырақтар табиғи, хош иісті, жеңіл, өрескел және жанасуға нәзік. Қағаз парағына түтіктен сығылған желіммен сурет салынады. Содан кейін құрғақ жапырақтар алақандар арасында ұсақ бөлшектерге сүртіліп, желім үлгісінің үстіне шашырайды. Артық, жабыспаған бөлшектер шайқалады. Тоналды және текстураланған қағаздағы суреттер керемет көрінеді.

Сондай-ақ, сіз ұсақ сусымалы материалдар мен өнімдердің көмегімен суреттер жасай аласыз: жарма (жарма, сұлы және басқа да жарма, қарақұмық, тары), түйіршіктелген қант, вермишель және т.б. кішкентай балалар параққа желіммен борпылдақ материалдарды тікелей сақтау контейнерінен немесе тұтас уыс-түйірлерден құйып алады. Көбінесе балалар парақтың бүкіл бетін дәнді дақылдармен толтырады, тіпті егер бұған дейін аздап желім қолданылса да. қажет емес материалдарды сілкіп тастағанда, кескін тек желімдеу орнында қалады. Құрғақ жапырақтармен немесе борпылдақ өнімдермен сурет салу баланың айналасындағы физикалық кеңістікті алады. Материалдар шашырайды, жұмыс орнының айналасында ұшады, үстелдің, еденнің бетін жабады. Қолдардағы жеңіл және нәзік құрғақ жапырақтар ұсақ шаңға айналады.

Суреттерді жасаудың сипатталған әдісі моторикалық ыңғайсыздық, негативизм, қысу бар балаларға жарамды, жаңа кеңістікте бейімделу процесіне ықпал етеді, сәттілік сезімін береді[4].

Қоршаған кеңістіктің заттарымен сурет салу. Менің тәжірибемде балалар жалбыз қағазымен, резеңке ойыншықтармен, текшелермен, губкалармен, тіс щеткаларымен,

таяқшалармен, жіптермен, коктейль сабандарымен, өшіргіштермен және тағы басқалармен сурет салды. егер ол таза түрде зиянкестер болмаса, басқа балалардың құқықтарын бұзбаса. балалардың сурет салу үшін типті заттарды пайдалану бастамасы әрдайым құпталады, Баланың бастамасы бойынша айналадағы заттарды тарту психолог үшін шығармашылық белсенділікке, бейімделу процесінің сәттілігіне, өзін-өзі бағалауды арттыруға, өз идеяларын ұсынуға және қорғауға күштердің пайда болуымен таныс.

«Блотография» сурет салудың өте танымал әдісі, қиялды дамытады, бояу тамшысын әр түрлі бағытта үрлеу арқылы орындалады, ол балаларға бейнені жандандыру, ойластыру, қажетті бағытты орнату және қажет болған кезде қиындықтар туғызады. үрлеу кезінде дем шығару күші. Терапия ретінде ол қозуды жоғарылату үшін қолданылады.

Көбік суреті. (Тәжірибелік жұмыс).Қырыну көбігі сурет салу үшін өте ерекше бет болып табылады. Ондағы бояуды әдемі виньеткалармен, бұрылыстармен және басқа да өрнектермен созуға және бұруға болады. (суға сурет салу) ұқсайды және әрбір жаңа сурет бірегей.

Қырыну көбігіне сурет салу кезінде монотиптік принцип қолданылады - бірегей басып шығару арқылы сурет салу. Мұндай ерекше өрнектері бар қағазды сыйлықтарды орау үшін, ашық хаттар мен панельдер жасау үшін, қолданбаларға фон ретінде және т.б. Бұл әдіс қиялды, қиялды дамытуға көмектеседі, таңғажайып тыныштандыратын әсерге ие. Мазасыздық пен қорқыныштың алдын алу және түзету үшін ұсынылады[5].

Практикалық жұмыс. Көптеген балалар қолдарының контурын қағазға түсіреді. Мұндай контурды үш өлшемді сызбаға айналдыру қиын емес. Мұны істеу үшін сізге тек түрлі-түсті фломастер мен шыдамдылық қажет. Әдетте, балалар жұмысты жеке орындайды, әрқайсысы өз суретін немесе үш өлшемді кескінді жасайды. Бірақ ұжымдық туындылар жасау – ерекше ғанибет. Тапсырманы ұжымдық орындау барысында келіссөздер жүргізу, берілу, ортақ іске өз үлесін қосу, бастама көтеру, өз кеңістігін қорғау дағдыларын дамытуға жағдай жасалады.Аяқтағаннан кейін ортақ өнімді бірге таңдану процесі жүреді.Технологиялық әсер: көрермендерді әрқашан әлемге жаңа көзқараспен қарауға мәжбүр ететін немесе «миымызды бұзатын» нәрсе қызықтырады. Қол-көзді үйлестіру, тыныштандыру.

Сондықтан арт-терапия өте тиімді.

Рефлексия

– Жұмыс істегенде не сезіндіңіз, не алғыңыз келеді, сізге не кедергі болды?

Қорытынды: арт-терапияның әртүрлі әдістерін өз жұмысыңызда біріктіре отырып, сіз тез оң нәтижелерге қол жеткізе аласыз, өйткені мұндай әрекет өте ерекше, қызықты және қызықты және бұл өз кезегінде педагогикалық процеске қатысушыларға өзара әрекеттестік орнатуға және нәтижеге жетуге көмектеседі.

Балалармен жұмыс жасауда арт-терапияның көптеген түрлері бар. жаңалары үнемі дамып, тәжірибеге енгізіліп отырады.

Арт-терапияға көрсеткіштер: Жоғарыда сипатталған әдістерді қолдану емделудің өздігінен жүруіне негізделген. Алайда, бұл белгілі бір дәрежеде шығармалардың нәтижелері мен олардың кәсібилігін бағалау үшін қолданылатын эстетикалық критерийлерді елемейді.

Балалармен жұмыс жасаудағы арт-терапия оның нәтижесіне емес, шығармашылық процестің өзіне бағытталған.

Балалармен жұмыс жасауда арт-терапия әдістері келесі жағдайда қолданылады:

- Қыңыр.
- Олар агрессивті.
- Кекештіктен немесе тиктен азап шегіңіз.
- Олар үнемі қорқынышта және обсессияға ие.
- Олар көңіл-күйдің жиі өзгеруімен сипатталады.
- Ақыл-ой мен сөйлеуді дамытуда кідірістер болыңыз.
- Біз дағдарыстық жағдайға тап болдық.
- Апатия немесе қозғыш.
- Біз олардың тұрғылықты жерін ауыстырдық.
- Балабақшаға, мектепке баруға дайындық немесе бейімделу кезеңінде.

- Гиперактивті.

Арт-емдеудің ерекшеліктері: Балаларға арналған арт-терапияның белгілі бір түрлерін қолдану арқылы бұл бағыттағы міндеттер тез және тиімді шешіледі.

Бұл техника мыналарға мүмкіндік береді:

- балада жағымды эмоционалды көңіл-күй қалыптастыру;
- пациент үшін белгілі бір себептермен ауызша талқылауға қиын болатын қиялдарды немесе проблемаларды тікелей шешуге;
- эксперименттерді символикалық деңгейде әртүрлі сезімдермен өткізуге, оларды зерттеуге және қоғамға қолайлы формада көрсетуге мүмкіндік беру;
- өз ойын шығармашылықпен көрсету, қиялын дамыту, эстетикалық тәжірибе жинау, сонымен қатар бейнелік іс-әрекеттегі практикалық дағдылар;
- нәрестенің күнделікті өмірге бейімделу қабілеттерін арттыру, шаршауды, сонымен қатар оқу процесіне байланысты жағымсыз эмоционалды жағдайларды азайту;
- емдеу және өзін-өзі реттеудің ішкі механизмдеріне сүйене отырып, жеке тұлғаның дамуындағы бар бұзушылықтар мен ауытқуларды тиімді түрде түзету.

Қорытындылай келе жалпы арт-терапия баланың немесе ересек адамның қандай да бір қимылды таңдауына қарамастан, баланың өзін-өзі тануына және өз әлемінде өмір сүруіне демеу беру болып табылады. Сурет салу ешқандай ересек адамның көмегінсіз ең күшті өзін таныту түрімен байланысты болады. Өзінің ішкі сезімі мен өзін теңестіруді көрсетуіне жол ашады. Балалардың сезімін сурет салу арқылы бейнелеу әдістері шектеусіз.

Балалар бояуға қолын малып қағаз бетіне із қалдыруды жақсы көреді. Бала бояу түрін өзінің жай күйіне байланысты таңдайды. Бояудың түстері сезімнің жағдайына тең келеді. Сурет терапиясымен айналысу – үлкен профессионалды дайындықты, яғни егжей-тегжей, толықтай дайындықты, сонымен қатар психотерапия аймағында іргелі білімді талап ететін қиын іс-әрекеттің бірі. Қазіргі кезде мұндай мамандар жоқтың қасы болып табылады. Осыған қарамастан арт-терапияны қолдануға деген қызығушылық өте жоғары[6].

Шығармашылықпен емдеу–жеке тұлғаның гармониялық дамуы, әлеуметке адаптациялануының кеңеюіне мүмкіндіктерін жоғарылату. Яғни бұның барлығын шығармашылық іс-әрекет арқылы жүзеге асыру болып табылады. Сонымен қатар микро және макроорталарда қоғамдық әрі мәдени іс-шараларға белсенді қатысуларын кеңейту. Жеке тұлғаның өз шынайы келбетін ашып көре алуына, өзін тани білуіне, ішкі «Менін» айқын көруіне мүмкіндіктер береді.

Әдебиеттер:

1. Гүлмира Амановна Қасен Ұлмекен Болатовна Төлешова Анар Бекетбаевна Мукашова Арт-терапиялық практикум Оқу-әдістемелік құралы .2020 ж

2. Мадалиева З.Б. Жалпыға арналған арт-терапия / З.Б. Мадалиева, Л.К. Көмекбаева, М.М. Сүлеймен. – Алматы, 2016.

3. Арт-терапия – новые горизонты / под ред. А. И. Копытина. – М.: Когито-Центр, 2013

4. Копытин А. И. Основы арт-терапии. – СПб.: Лань, 1999.

5. Рудестам Н. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы: теория и практика. – М.: Прогресс, 1990.

6. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы: теория и практика / пер. с англ. – М.: Прогресс, 1990.

УДК 14.07.03

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ДЕТЕЙ С ТРУДНОСТЯМИ В ОВЛАДЕНИИ ПИСЬМЕННОЙ РЕЧЬЮ

Ким Е.Н.
Жетысуский университет имени И.Жансугурова
г. Талдыкорган, Казахстан

lena.08@mail.ru

В последние годы все больше становится детей с трудностями обучения в начальной школе, несмотря на то, что до поступления в первый класс они проходят подготовку в садах, нулевых классах и детских центрах развития. Проблема нарушения письма – одна из самых актуальных для школьного обучения, поскольку письмо является средством дальнейшего получения знаний детьми. Дисфункции в письменной речи являются одной из наиболее частых причин неуспеваемости младших школьников. Согласно исследованиям Г.А. Каше, Р.Е. Левиной, Р.И. Лалаевой, Л.Ф. Спировой, специфические трудности письма при обучении в начальной школе обнаруживаются почти у четверти учащихся [1, 2, 3, 4]. Мы заинтересовались данной проблемой и решили провести научное исследование, посвященное этой теме.

Для начала остановимся на теоретических основах письменной деятельности.

Письмо – это форма речевой деятельности, которая предполагает запись своих мыслей с помощью графических знаков и кодов. Навык письма формируется в результате участия всех отделов коры головного мозга. Психофизическая основа письма предполагает взаимодействие работы нескольких анализаторов - речевого, слухового, зрительного, двигательного. В процессе написания слов и предложений принимают участие большинство психических процессов (память, мышление, воображение, а также внимание, которое является внутренним и внешним) [5, 6].

Письменная речь включает в себя пять психофизических компонентов: акустический (услышать звук и выделить его); артикуляционный (установить последовательность звуков); зрительный (представить графический образ звука, перевести звуковую структуру слова в графические знаки); пространственный (удержать в памяти графические символы и их организацию в пространстве); грамматический (применить орфографические и пунктуационные правила) [5, 7].

А.Р. Лурия выделил три последовательных шага письма [8]:

1. Анализ звуковой структуры того слова, которое должно быть написано.
2. Выделение фонем или их комплексов должно быть осуществлено в зрительной графической схеме. Каждая фонема означает соответствующую букву, которая подлежит написанию.
3. Превращение требуемых для написания букв в нужные графические формы посредством объединения отдельных элементов.

В дальнейшем эти элементы объединяются в сознании человека и происходит их автоматизация. Однако не всегда этот процесс завершается правильно, возможно развитие нарушений, получивших в специальной литературе название дисграфий.

Авторы по-разному подходят к определению дисграфий. Приведем вашему вниманию лишь некоторые из изученных нами толкований.

Дисграфия - это нарушение процесса письма, которое проявляется в виде стойких и повторяющихся ошибок, возникающих вследствие несформированности высших психических функций, которые участвуют в процессе письма [3].

Дисграфия - это нарушение письма, причиной возникновения которого является недостаточная работа любого из анализаторов (слухового, зрительного или двигательного), так как процесс письма осуществляется благодаря их взаимодействию [9].

Дисграфия - это стойкая невозможность овладевать навыками письма, основанными на правилах графики, несмотря на то, что у человека есть достаточно высокий уровень интеллектуального и речевого развития, а также он не имеет грубых нарушений слуха и зрения [10].

Отсюда следует, что в науке нет четкого понимания того, как именно следует анализировать данное явление. Ранее считалось, что патология письма является проявлением умственной отсталости, однако в 1877 г. немецкий учёный А. Куссмауль принял решение отказаться от данной интерпретации и трактовать нарушение письменной речи как

самостоятельную аномалию, которая не имеет отношения к снижению интеллекта [11].

Научная этиология дисграфии связывает происхождение проблемы с влиянием биологических (органических) и социальных (функциональных) факторов.

Неоспоримыми биологическими причинами являются органические повреждения зон головного мозга, которые принимают участие в процессе письма (как правило, теменная или височно-затылочная область правого полушария). Стоит отметить, что в список также входят генетические и экзогенные факторы (патологии при беременности и родах, инфекции у детей), а также травмы головы.

Функциональные факторы являются следствием воздействия как внутренних (например, хронические соматические заболевания), так и внешних (неправильная речь других людей, недостаток речевой компетенции, дефицит общения, полиязычие) факторов, которые тормозят развитие психических функций, принимающих участие в процессе письма [12].

Нарушения в написании слов, которые касаются букв и слогов, являются речевыми симптомами дисграфии. Это может быть: искажение написания букв, их замена или же пропуски; изменения в написании слова (например, добавление новых букв и слоговых окончаний); изменение структуры предложения.

Неречевые симптомы, как правило, связаны с нарушением функций мозга, неврологическими расстройствами, нарушениями восприятия, памяти, моторики; пространственной дезориентацией, психическими расстройствами и прочее [13].

В литературе имеется несколько способов классификации дисграфии. На наш взгляд, наибольший интерес представляет классификация, предложенная Р.И. Лалаевой. Автором выделено 5 разновидностей данного нарушения [3]:

1. Артикуляторно-акустическая дисграфия. На основе неправильного произношения звуков в процессе проговаривания, происходит отражение данных дефектов в процессе написания слов. Обычно проявляется в заменах, перестановках и пропусках букв.

2. Фонетическая дисграфия, основанная на нарушении дифференциации фонем. Её принципом является неточность слуховой дифференциации звуков, которая проявляется в виде дефектов слуха, а также аудиального анализа, который включает в себя выбор фонемы. Как правило, ученик заменяет на письме буквы, близкие по звучанию. Смешиванию подлежат сочетания свистящих и шипящих согласных, звонких и глухих согласных, африкатов и их компонентов (например: ч-щ «мочный, учелье», ц-с «куриса, пальсы», з-ж «привежли, полозение», б-п «богода, пельё», г-к «клавный, сорога»). Проявляется также в неправильной дифференциации твёрдых и мягких согласных («конки, лустра»). Распространенной ошибкой также является замена гласных букв, несмотря на то, что они находятся в сильной позиции (под ударением), например: о-у «туча – точа», е-и «лес – «лис»).

3. Дисграфия, вызванная неспособностью к языковому синтезу и анализу. Ученику сложно выделить отдельные слова из общего потока речи, он не может разделить их на слоги и дифференцировать на звуки. Как следствие, он начинает писать с ошибками. Наиболее распространенные из них: пропуски согласных (строка – «трока», дожди – «дожи»); пропуски гласных (санки – «снки»», «корова – «крова»); добавления лишних букв (стол – «стлол», доска – «доская»); перестановки букв (двор – «довр»); пропуски и перестановки слогов (голова – «говола», покупал – «попал»). На уровне предложения можно выделить следующие ошибки: слитное написание слов в предложении (На ветвях ели и сосны. – «Наветвях елии сасны») или, напротив, раздельное написание слов (Летом дети идут на реку– «Летам де ти и дут на реку») [3].

4. Аграмматическая дисграфия обусловлена несформированностью лексического строя речи, в частности морфологических и синтаксических обобщений. В основном, проявляется в 2-м классе, когда ученик, который уже овладел навыками письма, начинает изучение грамматики. В то же время, обнаруживается стойкая неспособность к усвоению правил (согласование слов по числам и родам, склонение существительных, спряжение глаголов и т.д.). На уровне слова проявляется следующим образом: искажение суффиксов (козлята – «козлёнки», рука – «рукища»); неверный выбор окончаний («много карандашов»); замена падежей местоимений (возле неё – «возле ней»); нарушение согласования частей речи

(красивые девочки - «красивая девочки») и слов в предложении (Дети ходят в школу. – «Дети ходит школу»). Кроме того, в предложениях не всегда соблюдается последовательность событий, которые описываются, нарушаются логические и смыслове связи между отдельными предложениями [3].

5. Оптическая дисграфия является следствием недостаточного развития пространственных и зрительных функций: анализа, синтеза и гнозиса. Выражается в искаженном отображении букв на письме (зеркальное написание букв, лишние элементы); в замене и смешении букв, имеющие одинаковые графические элементы (л-м, п-т, в-д). Оптическую дисграфию разделяют на литеральную и вербальную. Литеральная оптическая дисграфия сопряжена с трудностью воспроизведением изолированных букв при чтении и письме. В случае вербальной дисграфии, воспроизведение букв сохраняется, но при написании слов отмечаются их искажения и замена [3].

На сегодняшний день существует большое количество методов коррекционной работы по преодолению дисграфии. В процессе педагогического воздействия учитываются такие факторы, как симптоматика, структура дефекта, психологические особенности учащихся. Остановимся на их характеристике.

И.Н. Садовникова [14] предлагает методику, которая содержит четыре направления работы. Для того чтобы развить пространственно-временные представления, на начальных этапах необходимо их уточнение. Второе направление работы предполагает развитие фонематических способностей. Третья ступень - совершенствование словаря за счет изменения его структуры и количества слов. Устранение речевых неточностей и развитие связной речи посредством знакомства с многозначными словами, синонимами, антонимами, омонимами - это четвёртое направление.

А.Н. Корнев [10] разработал схему комплексного подхода к преодолению дисграфии, включающей в себя психотерапию, медикаментозное лечение и педагогическое воздействие. Как считает автор, психотерапевтическая работа должна охватывать все сферы деятельности с детьми, но при этом она должна проводиться не только в отношении детей, но и их родителей. В качестве самостоятельного направления автор указывает формирование навыков чтения и письма, предполагающее реализацию следующих разделов: развитие речевых навыков, которые являются необходимыми для овладения грамотой; формирование зрительно-пространственного восприятия и наглядно-образного мышления; образование графических способностей; выработку сукцессивных способностей ребенка; выстраивание способности к концентрации, распределению и переключению внимания.

М.А. Поваляева [15] предлагает коррекционную работу, предусматривающую реализацию целого комплекса задач: формирование психических способностей, исправление недостатков в развитии личностных качеств, совершенствование коммуникативных умений, психосоматическое оздоровление, психологическую помощь родителям, а также поддержку детей на домашнем обучении. Автор предлагает использовать в работе когнитивные техники и нейролингвистическое программирование, а также психологические методы консультирования.

Как видим, существует большое количество трудов, посвященных проблеме дисграфии. Однако реформирование системы образования требует поиска новых подходов к обучению детей с подобным нарушением. Поэтому, взяв за основу труды Лалаевой Р.И., Корнева А.Н., Садовниковой И.Н., Ястребовой А.В., мы приступили к опытно-экспериментальной работе с целью поиска эффективных форм и методов коррекции дисграфии учащихся начальной ступени школы.

Исследование проводилось на базе IT школы-лицея №28 имени К.Касымова во 2 «З» классе с сентября 2024 года по февраль 2025 года. В исследовании приняли участие учащиеся в возрасте от 7 до 8 лет в количестве 29 человек. Экспериментальная работа проводилась в три этапа: констатирующий, формирующий и контрольный.

Констатирующий этап эксперимента был направлен на выявление уровня развития письменной речи у учеников 2 "З" класса. При этом решались следующие задачи: провести

анализ уровня сформированности навыка письма у обучающихся 2-го класса; а также определить, какие именно ошибки характерны для учеников, узнать их причины и найти пути для исправления.

Исследовательская работа была проведена с использованием трёх основных типов письменных работ: списывание, изложение и диктант. Она помогла решить названные выше задачи.

1. Списывание с печатного текста.

Цель: Выявить способность ребенка к самостоятельному списыванию печатного текста без ошибок.

Инструкция. Дети читают текст и самостоятельно записывают его к себе в тетради.

Текст: Вчера я была в гостях у подруги. Сначала мы с Айханым смотрели мультфильм, потом делали уроки. Айханым познакомила меня со своим питомцем - котом Барсиком. Я отлично провела время в гостях [16].

Оценка:

3 балла – задание выполнено безошибочно (высокий уровень);

2 балла - допущено не более 3-х ошибок (средний уровень);

1 балл – допущено 4 ошибки и более (низкий уровень).

2. Изложение.

Цель: выявить способность написания текста по памяти без ошибок.

Инструкция. Чтение учителем, обсуждение прочитанного, пересказ текста учащимися, его повторное прочтение и воспроизведение, запись текста на память.

Текст: Алёша заболел. Он лежал в кровати и печально смотрел в окно. Вдруг в дверь постучали. На пороге комнаты появились ребята. Они принесли угощения и открытку. Мальчику стало хорошо. Друзья о нём помнят [16].

Оценка:

3 балла – ребёнком составлен достаточно полный и связный рассказ, раскрыта его тема, дети, последовательность в повествовании соблюдена, связь между отдельными эпизодами соблюдается; повествование построено в соответствии с грамматическими нормами языка;

2 балла – ребёнком составлен рассказ, в котором достаточно полно раскрыто содержание темы, но отмечаются отдельные недочеты в построении фраз и их связности, присутствуют орфографические ошибки (не более 3-х);

1 балл – ребёнком составлен рассказ, в котором отмечается пропуск важных моментов и целых фрагментов, что нарушает его смысл; допущено большое количество ошибок (более 5-ти).

3. Диктант.

Цель: выявить способность самостоятельного написания связного рассказа, не допуская ошибок.

Инструкция. Чтение текста учителем, разбор сложных слов, запись текста под диктовку.

Текст: Я люблю животных. У меня живёт щенок Шарик. У него белая шерсть и пушистый хвост. На ушке у Шарика чёрное пятнышко. Он очень дружелюбный [16].

Оценка:

3 балла – задание выполнено безошибочно (высокий уровень);

2 балла - допущено не более 3-х ошибок (средний уровень);

1 балл – допущено 4 ошибки и более (низкий уровень).

Задания, предлагаемые в данной подборке, направлены на выявление особенностей нарушения письма и уровня развития письменной речи, поэтому они не предполагают помощь учителя или подсказки. Результаты первичной диагностики по выявлению особенностей нарушения письма у учащихся 2 «З» класса, представлены в Таблице 1.

Таблица 1. Результаты первичной диагностики

Вид работы	Уровень					
	Высокий	%	Удовлетворительный	%	Недостаточный	%

Списывание	9	31%	14	48%	6	21%
Изложение	2	7%	15	52%	12	41%
Диктант	6	21%	15	52%	8	27%

Качественный анализ работ позволил выявить ошибки следующего порядка:

1. Списывание с печатного текста.

А) орфографические ошибки: вчира – вчера, сматрели– мотрели, катом-котом;

Б) дисграфические ошибки: по друге – подруге, Барсиком - Парсиком, в гостях – в готсях.

Таким образом, у 21% учащихся еще не полностью сформирован навык списывания.

2. Изложение».

А) Структурные ошибки: выраженные нарушения связности повествования, ошибки в построении фраз, пропуски важных моментов, нарушения смысла.

Б) орфографические ошибки: забалел - заболел, рибята - ребята, акно – окно.

В) дисграфические ошибки: открытку - открыкту, маличику –мальчику, хорошо – хрошо.

3. Диктант.

А) орфографические ошибки: жывотных – животных, щинок – щенок, у ниво – у него.

Б) дисграфические ошибки: белайя - белая, лублу – люблю, жтвот – живёт, на ужке – на ушке.

Изучение работ показало, что преобладающей является дисграфия, которая основана на нарушении синтеза и анализа языка, а также на нарушении фонетического распознавания.

В ходе формирующего эксперимента, было поставлена цель - научить школьников 2-го класса связному, последовательному, грамматически и фонетически правильному письму, а также исправить дисграфию. На данном этапе, который продолжался с ноября 2024 года по январь 2025 года, было проведено 10 групповых занятий, продолжительностью 30 минут. При этом решались следующие задачи: научить детей составлять предложения (связные высказывания); учить соблюдать правила орфографии в процессе письма; отрабатывать навыки слогоделения и звуко-буквенного анализа; пополнить словарный запас.

Занятия разработаны с учетом общедидактических принципов: воспитывающего обучения; систематичности и последовательности; сознательности и активности; наглядности; учета возрастных и индивидуальных особенностей. Каждое занятие состояло из двух частей: работа по звукопроизношению и развитие грамотной письменной речи. Мы рассчитывали, что в результате предложенной программы, будет происходить развитие письменной речи у учеников 2 «З» класса, что в свою очередь будет способствовать исправлению дисграфии.

Контрольный эксперимент был проведён в феврале 2025 года. Его цель – узнать, насколько продуктивными оказались проводимые нами занятия по коррекции дисграфии у обучающихся 2 «З» класса общеобразовательной школы.

С целью оценки результативности проведенной работы, мы повторно взяли те же методики, что и на констатирующем этапе эксперимента.

Данные, полученные в ходе контрольной диагностики особенностей нарушения письма у обучающихся 2 "З" класса, представлены в Таблице 2.

Таблица 2. Результаты контрольной диагностики

Наименование письменной работы	Уровень					
	Высокий	%	Удовлетворительный	%	Недостаточный	%
Списывание	14	48%	11	38%	4	14%
Изложение	5	17%	14	48%	10	35%
Диктант	9	31%	15	52%	5	17%

С целью сравнения наглядно представим результаты первичной и итоговой диагностики уровня сформированности письменной речи учащихся 2 «З» класса (Диаграмма).

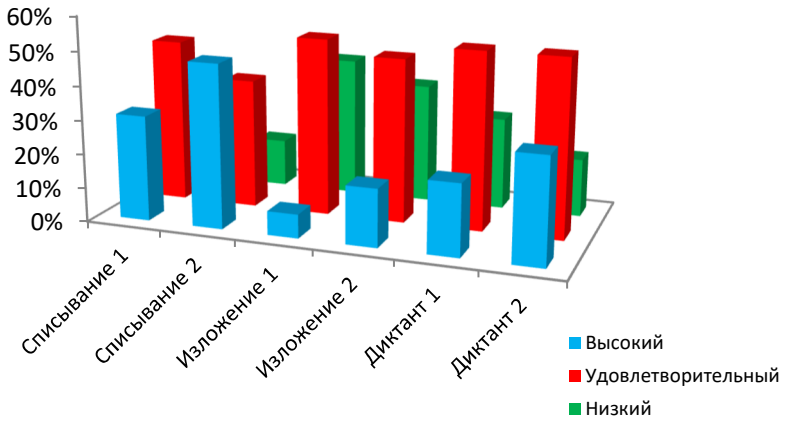

Диаграмма. Сравнительный анализ результатов первичной и контрольной диагностики.

Очевидно, что наблюдается рост уровня сформированности навыка списывания (17%), письма под диктовку (10%) и написания изложений (10 %). Учащимся удалось добиться значительных результатов, несмотря на то, что они все еще не до конца овладели навыком письма под диктовку и допускаются ошибки. Кроме того, при качественном анализе изложений учащихся видно, что чаще всего, тема стала раскрываться детьми достаточно полно.

Итак, мы можем говорить о том, что проведенная работа, направленная на преодоление дисграфических нарушений с помощью системы последовательных занятий, показала свою эффективность.

Результаты нашего исследования могут служить вспомогательным материалом для учителей, логопедов и других специалистов, которые занимаются обучением детей в начальных классах общеобразовательной школы. В этом состоит его практическая значимость. Научно-исследовательская работа занесена в государственный реестр прав на объекты, охраняемые авторским правом (№43979 от 27.03.2024). В первом номере республиканского научно-методического журнала «UZDIK USTAZ» за 2024 год вышла статья о внедрении нашей коррекционной работы (https://cloud.mail.ru/public/J39t/TZ2DHHWo9). Имеются и другие результаты раблоты, представленные в Приложениях А-М.

В перспективе мы планируем провести исследование по изучению зависимости между уровнем развития психических процессов и проявлениями дисграфии в младшем школьном возрасте.

Литература:

1. Каше Т.А., Филичева Т.Б. Программа обучения детей с недоразвитием фонематического строя речи. М.: Просвещение, 2017.

2. Левина Р.Е. Недостатки чтения и письма у детей. – М., 1940.

3. Лалаева Р.И., Венедиктова Л.В. Нарушение чтения и письма у младших школьников. Диагностика и коррекция. – СПб., 2004.

4. Спирова Л.Ф., Ястребова А.В. Дифференцированный подход к проявлениям нарушения письма и чтения у учащихся общеобразовательных школ // Дефектология. 1988 № 5 стр. 3-9.

5. Цветкова Л.С. Нейропсихология счета, письма и чтения: нарушение и восстановление. - М., 1997.

6. Бельтюков В.Л. Взаимодействие анализаторов в процессе восприятия и усвоения устной речи. – М., 2001.

7. Власова Т.М. Фонетическая ритмика. - М., 2006.
8. Лурия А.Р. Очерки психофизиологии письма. – М., 1950.
9. Токарева О.А. Расстройства чтения и письма (дислексии и дисграфии): хрестоматия по логопедии. – М., 1997.
10. Корнев А.Н. Нарушения чтения и письма у детей: учебно-методическое пособие. СПб., 1997.
11. Хватцев М.Е. Логопедия: учебник для педагогических институтов. – М., 1937.
12. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения. – М.: Педагогика, 2001. - Т.1.
13. Ахутина Т.В., Иншакова О.Б. Нейропсихологическая диагностика, обследование письма и чтения младших школьников. - М., 2001.
14. Садовникова И.Н. Нарушения письменной речи и их преодоление у младших школьников: книга для логопедов. – М., 1995.
15. Поваляева М.А. Справочник логопеда. - Ростов на Дону, 2002.
16. Ким Е. Н. Диктанты с грамматическими заданиями: 1–4 классы: учебно–методическое пособие / Е. Н. Ким. – Талдыкорган: ЖК «Дизайн–ОТ», 2023.

ӘОЖ 37.04

ПСИХОСОМАТИКАЛЫҚ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ АТА-АНАЛАРЫН ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ

Карманова Ж. А., Аутаева І.
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
karmanovazh@mail.ru
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
i19021930@gmail.com

Бүгінгі таңда өмір сүретін кез келген адам үнемі стресс және мазасыздық жағдайында өмір сүретіні сөзсіз, ал бұл оның физикалық әл-ауқатына теріс әсерін тигізбей қоймайды. Психологиялық факторлардың адамның соматикалық жағдайына әсерін зерттеумен "психосоматика"деп аталатын медициналық психологияның салыстырмалы түрде жас саласы айналысады. Сөздің этимологиясы жалпы мағынада оның мағынасын ашады: ежелгі грек тілінен "психо" — "жан" және "сома" — "дене" деген мағынаны беріп, эмоционалды және физикалық күй арасындағы байланыстың болуын символдық түрде көрсетеді [1].

Жасына, психофизикалық ерекшеліктеріне байланысты әртүрлі стресс факторларының алдындағы ең осал топ-жасөспірімдер мен мектеп жасындағы балалар болып табылады. Медициналық және психологиялық ғылымдардағы бірқатар зерттеулерге қарамастан, балалар мен жасөспірімдерде психосоматикалық шағымдар мен бұзылыстардың пайда болуындағы әртүрлі деңгейдегі факторлардың маңызды мазмұны мен рөліне қатысты пікірталас мәселелері әлі де баршылық.

Эмоционалды факторлардың әсерінен жасөспірімдер көбінесе психосоматикалық бұзылыстарға берілгіш болады, бұл олардың физикалық денсаулығы мен оқу үлгерімінің сапасына әсер етеді. Сондықтан білім беру процесінде білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау білім беру процесінің жеке субъектісінің табысты дамуы мен дайындығын қамтамасыз ететін маңызды факторлардың бірі болып табылады.

Этимологиялық тұрғыдан "сүйемелдеу" ұғымы көмек, бірлескен қозғалыс, бір адамның екіншісіне қиындықтарды жеңуге көмектесуі сияқты ұғымдарға жақын. Сүйемелдеу - бұл ұзақ әлеуметтік және психологиялық көмекті жүзеге асырудың ерекше түрі. Зерттеу жұмыстарында Н. В. Осухова психологиялық сүйемелдеу идеялары А. Макаренко мен В. Сухомлинский сияқты педагогтардың зерттеулерінде көрсетілген психологияның,

педагогиканың және әлеуметтік жұмыстың прогрессивті идеяларына сәйкес келетіндігін атап өтеді [2].

М. Р. Битянова, мектепте жағдайындағы сүйемелдеуді баланың білім алу процесінің сәтті өтуі үшін әлеуметтік-психологиялық жағдай жасауға бағытталған психологтың кәсіби қызметінің жүйесі ретінде қарастырады [3].

Білім алушыларға психологиялық-педагогикалық көмектің неғұрлым пәрменді түрлерінің бірі олардың ата-аналарын сүйемелдеу болып табылады. Ата-ана әрекетінің девиантты формалары баладағы психосоматикалық денсаулықтың бұзылуының басым қауіп факторы ретінде әрекет ететіндігі айқын.

Анна Серых, Виктор Басюк, Алла Лифинцева сияқты зерттеушілер ата-ананың девиантты формаларының құрылымына әлеуметтік жетімдік, ата-аналардың маскүнемдігі, отбасылық зорлық-зомбылықтың әртүрлі формалары және қазіргі ата-аналардың ата-аналық функцияларды жеткілікті түрде жүзеге асыруына жол бермейтін жалпы жұмысбастылық сияқты психосоматикалық бұзылыстардың қауіп факторларын қосады [4].

Жоғарыда айтылғандардың барлығы зерттеу тақырыбының өзектілігін және мәселені шешуде кешенді, жүйелі тәсілдің қажеттілігін растайды. Білім алушылардың ата-аналарын психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің негізгі міндеттері:

1) балалардың психологиялық денсаулығын диагностикалауды ұйымдастыру және ауытқулар анықталған жағдайда ата-аналарды уақтылы хабардар ету;

2) балаға және оның отбасына дамудың, оқытудың, әлеуметтенудің өзекті міндеттерін шешуге көмектесу (жәрдемдесу);

3) ата-аналардың психологиялық-педагогикалық құзыреттілігін (психологиялық мәдениетін) дамыту;

4) баланы түзету-дамыту, тәрбиелеу және оқыту нәтижелілігінің мониторингі (Психологиялық-педагогикалық мониторинг).

Психосоматикалық бұзылыстары бар балалардың ата-аналарына психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің біз ұсынатын нысандарында барлық білім беру субъектілерінің өзара әрекеттесуі арқылы жүзеге асырылатын белгілі бір әрекет алгоритмі бар. Төмендегі кестеде ата-аналарға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің негізгі формалары мен әдістері келтірілген.

Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің негізгі түрі	Диагностика және экспертиза	Ақпараттандыру және алдын алу шаралары	Түзетушілік жұмыстар
Мақсаты	Баланың психологиялық жағдайын бақылау, осы мәселеге қатысты ата-аналардың хабардарлық деңгейін зерттеу	Психосоматикалық бұзылыстардың алдын алу мақсатында осы мәселеге қатысты барлық білім беру субъектілерінің хабардарлығын арттыру	Уақтылы мамандандырылған көмекті қамтамасыз ету

Жұмыс формалары	Гамильтонның мазасыздық шкаласы, Бектің мазасыздық шкаласы (Beck Anxiety Inventory, BDI), Бектің депрессия шкаласы (Beck Depression Inventory, BDI), Невротизация және психопатизация деңгейін анықтау сынағы (НПД), психологиялық стресс шкаласы (psychological Stress Measure, PSM-25), симптоматикалық әл-ауқат сауалнамасы (SOS), және т. б.	Интерактивті дәрістер, ата-аналар жиналыстары, тақырыптық семинарлар, тренингтер	Кеңес беру, "Тәуекел тобымен" жеке және топтық жұмыстар, вербалды емес және жартылай вербалды терапияның түрлері (денеге бағытталған терапия)

Мақала материалдарын дайындау кезінде 9-сынып оқушыларының ата-аналарымен шағын зерттеу жүргізілді. Біз барлық ата-аналарға балалардағы психосоматикалық денсаулық жайлы хабардарлық деңгейін анықтау мақсатында шағын сауалнама ұсындық. Ата-аналар жиналысының басында ата-аналар сұрақтар бланкісін толтырды, бұған жалпы 5 минуттай ғана уақыт кетті. Содан кейін біз балалардағы психосоматикалық бұзылыстың түрлері мен белгілері туралы интерактивті дәріс оқып, қатысушыларды негізгі ұғымдармен, симптомдар классификациясымен, назар аударуға тиісті тұстармен таныстырып шықтық. Жиналысқа жалпы 28 ата-ана қатысты. Ата-аналар жиналысы аяқталғанмастан 5 минут бұрын біз ата-аналардан сұрақтар бар бланкті қайта толтыруды сұрадық. Алынған нәтижелерді төмендегі кестеде көрсетілген.

№	Сауалнама сұрағы	Ата-аналар жиналысына дейін	Ата-аналар жиналысынан кейін
1	«Психосоматика», «психосоматикалық бұзылыстар» түсініктері жайлы білесіз бе?	«Иә» - 11 «Жоқ» - 6 «Жауап беруге қиналамын» - 11	«Иә» - 26 «Жоқ» - 0 «Жауап беруге қиналамын» - 2
2	Балаларда кездесуі ықтимал психосоматикалық бұзылыс симптомдары жайлы білесіз бе?	«Иә» - 5 «Жоқ» - 15 «Жауап беруге қиналамын» - 8	«Иә» - 22 «Жоқ» -1 «Жауап беруге қиналамын» - 5
3	Мектеп жасындағы балада психосоматикалық бұзылыс симптомының пайда болуының себептерін білесіз бе?	«Иә» - 4 «Жоқ» - 13 «Жауап беруге қиналамын» - 11	«Иә» - 24 «Жоқ» - 0 «Жауап беруге қиналамын» - 4
4	Балаңызда психосоматикалық бұзылыс симптомдарын байқаған кезіңіз болды ма?	«Иә» - 4 «Жоқ» - 19 «Жауап беруге қиналамын» - 5	«Иә» - 13 «Жоқ» - 11 «Жауап беруге қиналамын» - 4
5	Психосоматикалық бұзылыстардың алын алу немесе түзету жайлы толығырақ білгіңіз келеді ме?	«Иә» - 14 «Жоқ» - 6 «Жауап беруге қиналамын» - 8	«Иә» - 26 «Жоқ» - 1 «Жауап беруге қиналамын» - 1

Жоғарыдағы кестеден ата-аналардың балалардағы психосоматикалық бұзылыстарға қатысты хабардарлық деңгейімен қатар бұл мәселені түзету мен алдын алуға қатысты ақпаратты алуға деген қызығушылықтарының артқандығын байқай аламыз. Бұл аталмыш мәселенің өзектілігін дәлелдей отырып, осы бағыттағы жұмыс түрлерін жалғастырудың маңыздылығын растайды.

Психосоматикалық бұзылысы бар балалардың отбасын психологиялық сүйемелдеу процесі көп деңгейлі, көп қырлы және мұқият таңдалған әдіснамалық-әдістемелік тәсілдерді қажет етеді.

Психосоматикалық бұзылыстары бар білім алушылардың ата-аналарын психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу балалардың өмір сүру сапасын жақсартуда үлкен әлеуетке ие бола отырып олардың үйлесімді түрде дамуына оңтайлы жағдай жасайды. Психологиялық-педагогикалық көмекті ұйымдастыруда және іске асыруда білім берудің барлық субъектілері арасындағы тұтас және үздіксіз ынтымақтастық ерекше маңызды болып табылады. Атап айтқанда, "білім алушы – ата – ана - педагог-психолог" үштігінің сенімді қарым-қатынасы баланың жеке тұлғасын қалыптастыру процесінде қажетті нәтижелерге қол жеткізудің кепілі болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Тур Е. Ю. Психосоматика как компонент комплексного подхода в медицинской и психологической практике // Перспективы развития науки в современном мире: Сборник научных статей по материалам X Международной научно-практической конференции. 2022. Б. 76–84.

2. Осухова Н.В. Психологическое сопровождение личности в кризисных ситуациях: опыт эмпирического исследования. – М.: Варсон, 2008

3. Битянова М. Р. Организация психологической работы в школе. – М.: Совершенство, 1997. – 298 б.

4. Серых А., Басюк В., Лифинцева А. Особенности детских психосоматических расстройств. Развитие личности, (3), 2010. №3. 59-70 URL: https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-detskih-psihosomaticheskih-rasstroystv

УДК 378

МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ МОТИВАЦИОННОЙ СФЕРЫ ОБУЧАЮЩИХСЯ В ОБЛАСТИ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА В УСЛОВИЯХ КОЛЛЕДЖА

Алжанова А.У., Карманова Ж.А.
КГКП «Карагандинский колледж искусств им.Таттимбета»
доктор педагогических наук, доцент кафедры «Педагогика и психология» Карагандинского университета имени академика Букетова.
Караганда, Республика Казахстан

Изучение мотивации обучения является центральной проблемой дидактики и педагогической психологии. Проблема низкой мотивации к обучению не обошла стороной и сферу музыкального образования. На сегодняшний день музыкальное искусство в Республике Казахстан находится не на пике своего развития и требует поддержки государства и общества. Музыкальное искусство очень специфично, обучение в этой сфере строится на профессионализме преподавателей музыкальной сферы, а также на хорошей подготовке обучающихся к профессиональному подходу в области искусства и высокому уровню мотивации в процессе обучения. Сфера профессионального музыкального искусства – это не только конкретная система обучения, методика преподавания, но и передача тончайшего опыта музыкальных впечатлений от педагога к обучающемуся. Система образования в сфере музыкального искусства строится на трех ступенях: детская музыкальная школа - колледж искусств - консерватория (академия, университет). Рассматривая образовательные взаимосвязи в первых двух ступенях образования - детская музыкальная школа и колледж-искусств- можно отметить следующее:

1.Программа детских музыкальных школ рассчитана на семь лет обучения, тогда как требования к абитуриенту, поступающему в учебное заведение организаций Технического и Профессионального образования, к которым относятся все колледжи-искусств, предполагают наличие аттестата о среднем образовании, то есть, девятилетнее образование. Тем самым образуется "вакуум" в два года между окончанием детской музыкальной школы и поступлением в колледж-искусств. За эти два года обучающийся либо теряет полностью интерес к музыкальной профессиональной деятельности, либо теряет соответствующую квалификацию для вступительных экзаменов.

2.Образовательный процесс в детской музыкальной школе не имеет стимулов для получения последующего профессионального музыкального образования обучающимися. Система оценивания портфолио педагогов детских музыкальных школ для получения или подтверждения квалификационной категории не предусматривает в своих правилах условия или поощрения за доведение обучающегося до поступления в колледж-искусств, хотя, именно этот критерий и является самым верным при оценке педагогической деятельности и оценке уровня мотивационной сферы как обучающегося ДМШ, так и самого педагога.

Эти обстоятельства способствуют тому, что обучающиеся колледжа-искусств имеют слабо сформированную мотивационную сферу, которая выражается в низкой успеваемости, среднего качества получения знаний и умений в обучении музыкальному искусству. Особенность организаций ТиПО состоит в том, что образовательная программа рассчитана на срок 3 года и 10 месяцев, и ее цель – сформировать готовых специалистов в области музыкального искусства, способных быть исполнителями, артистами оркестров (ансамблей), а также педагогами ДМШ. Задача не из простых, в виду перечисленных выше факторов. Вопрос получения образования в организациях Технического и Профессионального образования (ТиПО) активно поднимается на уровне Правительства Республики Казахстан и Президента Республики Казахстан Токаева Касым-Жомарта Кемелевича. В соответствии с Концепцией развития высшего образования и науки Республики Казахстан на 2023-2029 года от 28 марта 2023 года «… система ТиПО будет направлена на решение задач по гарантированному получению навыков первой профессии, будет обеспечен полный охват всех желающих получить бесплатное профессиональное образование на основе государственного образовательного заказа. Организациям ТиПО будет предоставлена академическая свобода в содержании для гибкого реагирования на запросы рынка труда и работодателей»[1]. Президент Республики Казахстан Касым-Жомарт Токаев в своем Послании народу Казахстана от 1 сентября 2023 года озвучил следующие ключевые моменты в отношении образовательных учреждений ТиПО: «Мы продолжим реализацию проекта «Бесплатное техническое и профессиональное образование». Ежегодно 50 тысяч абитуриентов поступают на платной основе, 85% из них относятся к категории малообеспеченных. Такое положение нужно исправить. Следует обеспечить стопроцентный охват бесплатным ТиПО по востребованным специальностям» [2].

Действуя в соответствии с актуальной государственной политикой в области организаций ТиПО, наша задача состояла в том, чтобы сформировать мотивационную сферу обучающихся в области музыкального искусства в условиях колледжа. Для той цели нами была разработана модель в виде целого комплекса мер:

1) внедрение новых факультативов в учебный процесс [3];

2) внедрение цифровых технологий в процесс обучения в виде электронного учебного пособия [4];

3) регулярное проведение семинаров и тренингов для обучающихся и преподавательского состава по проблеме формирования мотивационной сферы обучающихся (рисунок 1. Модель формирования мотивационной сферы обучающихся в области музыкального искусства в условиях колледжа).

Исследование по апробации модели формирования мотивационной сферы обучающихся в области музыкального искусства в условиях колледжа проводилось в организации Технического и Профессионального образования КГКП «Карагандинский колледж искусств

им. Таттимбета». В исследовании принимали участие обучающиеся специальности 4S02150100 «Инструментальное исполнительство» в количестве 30 человек, из которых: 15 – студентов контрольной группы, 15 – экспериментальной. Исследование проводилось в период с октября 2023 года по январь 2024 года. Исследование состояло из трех этапов: констатирующий этап (октябрь 2023 года), формирующий этап эксперимента (ноябрь 2023 года – декабрь 2023 года), контрольный этап исследования (январь 2024 года).

Рисунок 1. Модель формирования мотивационной сферы обучающихся в области музыкального искусства в условиях колледжа

В рамках *констатирующего и контрольного этапов* исследования был проведен диагностический комплекс на основе Сводной таблицы А.К.Марковой [5, 69]. А.К.Маркова классифицирует мотивационную сферу обучающихся на шесть уровней, выделяет компоненты, по которым можно оценить уровень мотивации. В своем исследовании мы применили такую же методику для диагностики уровня мотивационной сферы испытуемых контрольной и экспериментальной группы. Диагностика была проведена преподавателями и обучающимися. Необходимо отметить, что данное исследование стало не только основой для констатирующего этапа диссертационного исследования, но и являлось началом формирующего этапа педагогического эксперимента: «… процесс диагностирования у учащихся их мотивов и целей на самом деле уже способствуют их внутреннему осмыслению и саморазвитию. Анкеты или интервью вскрывают на поверхность внутренние мотивы учения не только для учителей, но и для самих учащихся» [5, 67]. На рисунке 2 представлено графическое изображение (в виде диаграммы) средних показателей диагностики каждого компонента преподавателями и обучающимися обеих исследуемых групп на констатирующем этапе.

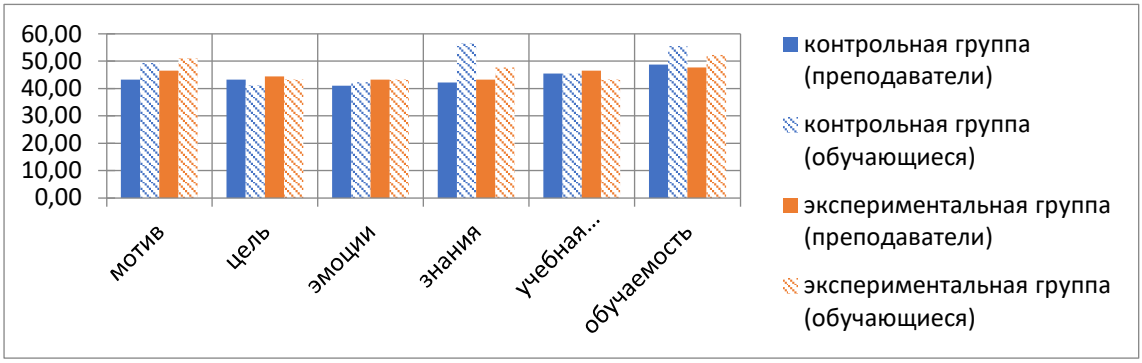

Рисунок 2. Средний показатель сформированности мотивационной сферы обучающихся (констатирующий этап)

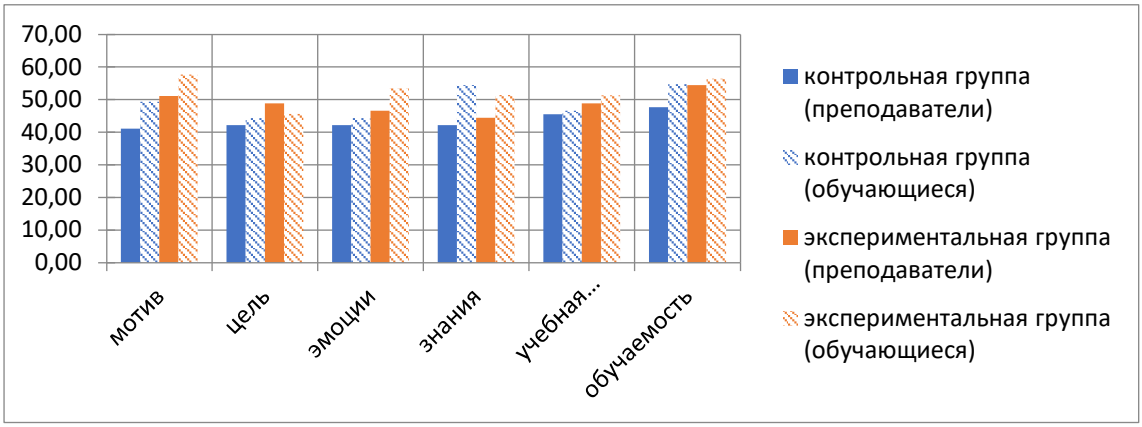

Рисунок 3. Средний показатель сформированности мотивационной сферы обучающихся (контрольный этап)

Результаты исследования:

1.Компоненты «мотив», «цель», «обучаемость» имеют прирост от 3% до 10% в экспериментальной группе, как по мнению экспертной комиссии, так и по мнению самих испытуемых.

2.Обучающиеся проявили большой интерес к обучению с использованием цифровых технологий. Было решено составить электронный учебник по дисциплине «История исполнительского искусства».

3.Примененная диагностическая методика А.К.Марковой была полезна и практично применена самими обучающимися экспериментальной группы для оценивания собственных внутренних мотивов и целей в обучении. По данной таблице можно оценивать процесс обучения в длительном времени и ставить конкретные задачи по повышению каждого компонента мотивационной сферы.

4.Данная модель была успешно внедрена в КГКП «Павлодарский колледж искусств».

Литература:

1. Концепция развития высшего образования и науки Республики Казахстан на 2023-2029 года от 28 марта 2023 года https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000248.

2. Послание Президента Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана от 1 сентября 2023 года https://www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-ekonomicheskiy-kurs-spravedlivogo-kazahstana-18588.

3. Типовая учебная программа: Специальность 4S02150100 - «Инструментальное исполнительство» КГКП Карагандинский колледж искусств им. Таттимбета» за 2023-2024 учебный год.

4. Алжанова А.У., Карманова Ж.А. Искусство Барокко. Эл.уч.пос. – Свидетельство о внесении сведений в государственный реестр прав на объекты, охраняемые авторским правом №40201 от 06.11.2023г

5. Маркова А.К., Матис Т.А., Орлов А.Б. Формирование мотивации учения. – М.: просвещение, 1990. – 192с.

УДК 378.1

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЯ

Молдашов Б.С.

Часто можно услышать, что учащиеся и студенты в школе совершенно безразличны, пассивны, не проявляют внимания и интереса к предметам. Хочу поспорить с этой точкой зрения, поскольку современный технологический прогресс открывает двери для учебы с большой радостью и ценностью. Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) стремительно стали одним из ключевых компонентов современного общества. В современном образовании все большую популярность приобретает компетентностный подход, который подразумевает реализацию образовательных программ, направленных на развитие способности личности самостоятельно, в определенном контексте, применять полученные знания и умения в своей профессиональной деятельности. В настоящее время происходит смена педагогической парадигмы, когда основной целью системы образования становится подготовка специалистов с двойной компетентностью: с одной стороны, строго связанной с профессией, а с другой — способных не только понимать возможности информационно-коммуникационных технологий (ИКТ), но и использовать их, адаптировать для выполнения практических задач, решать специализированные проблемы, возникающие в различных областях человеческой деятельности. Информационные технологии составляют основу формирования общепрофессиональных компетенций современного специалиста любого профиля. Их использование является необходимым условием повышения эффективности образования, разработки более эффективных подходов к обучению и совершенствования методов обучения. В Словаре педагогики II (1967, с. 453-455) термин педагогическая технология используется как интерпретативная технология, педагогическая технология, образовательная технология, исследовательская технология и т. д. [1, с.61] Образовательный словарь II (1989, с. 107). - 108). Вносить вклад. Структура, динамика производства... О содержании и методах обучения в структуре повышения квалификации работников. Если большую часть времени мы говорим о производственной технологии, почему важно говорить об образовательной технологии? Большое значение имеет компетентность преподавателя в сфере коммуникативной деятельности: отношение к языкам (естественному, формализованному и официальному) как к средствам общения; понимание особенностей использования официальных языков; знание современных средств коммуникации и важнейших характеристик каналов связи; владение основными средствами телекоммуникации; знание этических норм общения и основных положений правовой информатики.

Однако с 1980 года появились настольные компьютерные технологии, которые произвели революцию в способах обучения и получения знаний. Информационно-предметная среда со встроенными элементами технологии обучения представляет собой совокупность условий, способствующих активному информационному взаимодействию преподавателя и обучающихся, ориентированных на выполнение различных видов деятельности (информационно-образовательной, экспериментальной и исследовательской) в рамках определенной технологии обучения. Информационно-предметная среда со встроенными

элементами технологии обучения включает средства и технологии сбора, накопления, хранения, обработки, передачи учебной информации, средства представления и извлечения знаний, обеспечивающие их взаимосвязь и функционирование организационных структур педагогического воздействия.

Между тем, Интернет и Всемирная паутина бурно развиваются, сочетание всех этих технологических достижений позволяет надеяться, что растущее население мира будет гораздо более образованным, чем в прошлом. Информационно-образовательная деятельность - это деятельность, основанная на информационном взаимодействии обучающихся, преподавателя и средств новых информационных технологий, направленная на достижение образовательных целей. При этом предполагается выполнение следующих видов деятельности: регистрация, сбор, накопление, хранение, обработка информации об изучаемых объектах, явлениях, процессах; передача больших объемов информации; интерактивный диалог; управление реальными объектами; контроль отображения моделей различных объектов, явлений, процессов на экране; автоматизированный контроль (самоконтроль) результатов образовательной деятельности и коррекция по результатам контроля.

Тысячу лет назад в образовании доминировало устное слово. С 1995 года термин «информационная культура» претерпел большое количество трактовок. Его трактовали в основном через умение целенаправленно работать с информацией и использовать компьютерные информационные технологии, современные технические средства и методы для ее получения, обработки и передачи. [2] Информационную культуру члена современного информационного общества можно определить как относительно целостную систему профессиональной и общей культуры человека, связанную с ними общими категориями (культура мышления, поведения, общения и деятельности) и включающую следующие компоненты: — принятие на личностном уровне гуманистической ценности информационной деятельности человека; — культуру общения и сотрудничества в области информатики и информационных технологий, использование возможностей телекоммуникаций для межличностного и коллективного взаимодействия, нравственное поведение в сфере информационных отношений; — компетентность и свободная ориентация в области информационных технологий, гибкость и адаптивность мышления; — предвидение возможных последствий информационной деятельности, профессиональная и социальная адаптация в постоянно обновляющихся информационных условиях; — использование ИКТ для наиболее эффективного решения профессиональных задач;

Другие приложения могут использоваться для предоставления студентам компьютерных тестов. Их можно немедленно оценивать и анализировать, чтобы можно было разработать план обучения для преодоления любых слабостей, проявляемых отдельными студентами. Таким образом, настольные компьютеры с современным прикладным программным обеспечением могут расширить возможности учителей по обучению традиционными способами. Процесс обучения требует использования многих инструментов и методов для успешной реализации. А образовательные технологии — это то, что помогает повысить эффективность обучения и облегчить усвоение тем или образовательного контента. Например:

С творческой диалоговой, личностно-ориентированной парадигмой, которая базируется на открытости и доступности образования для разных потребителей, на информационных потоках, банках данных и предоставлении доступа к ним через Интернет. Данная модель призвана развивать у обучающихся навигационные компетенции и квалифицированное умение работать в системе «диалога культур». Здесь главным образовательным ресурсом являются не столько знания, сколько умение их добывать, передавать, фильтровать и трансформировать в новый тип знаний.

Хотя вспомогательные технологии имеют решающее значение для учащихся с особыми потребностями, количество исследований, изучающих принятие вспомогательных технологий преподавателями в рамках инклюзивного образования, остается весьма ограниченным. Кроме того, в существующем массиве литературы практически нет комплексного исследования,

посвященного принятию вспомогательных технологий в инклюзивном образовании среди кандидатов в учителя. Таким образом, целью данного исследования является изучение факторов, влияющих на намерение использовать вспомогательные технологии среди кандидатов в учителя, прошедших подготовку в области специального и инклюзивного образования, с помощью расширенной модели принятия технологий (TAM). Данные исследования были собраны онлайн у 311 кандидатов в учителя, обучающихся по 6 различным программам государственного университета. Для анализа использовались факторный анализ, моделирование структурных уравнений (частичные наименьшие квадраты) и буст-анализ. Результаты показали, что конструктами с наибольшим влиянием на намерение использовать вспомогательные технологии были социальное влияние, удовольствие и инновационность соответственно. Наиболее прочная связь в рамках модели была выявлена между самоэффективностью и простотой использования. Результаты дают теоретическую основу относительно роли как индивидуальных, так и институциональных факторов, влияющих на намерения кандидатов в учителя использовать вспомогательные технологии. Кроме того, была проверена модель, которая может быть использована для внедрения вспомогательных технологий в инклюзивное образование. Соответственно, обсуждаются теоретические и практические последствия, а также выделяются рекомендации для будущих исследований.

Современные технологии помогают студентам знакомиться с современным обществом, способствуя реальному интересу, приобретению знаний. Робототехника обучает студентов всем аспектам системы STEM (наука, технология, инженерия и математика). Обучение STEM требует критического мышления и решения проблем, и студенты могут приобретать знания и получать различные решения с помощью робототехнического подхода. [3, с.88]

Цифровая трансформация инклюзивного образования – значимый процесс подготовки обучающихся с проблемами здоровья к жизнедеятельности в отечественной и мировой цифровой реальности. Основная идея исследования заключается в том, что цифровизация выступает целью и средством обеспечения эффективности инклюзивного образования при взаимодействии технологических новаций, педагогических практик, методической, организационной и технической готовности педагогического колледжа к цифровизации.

Цифровые устройства для помощи (assist) в обучении призваны помогать, создавать условия для обучения. К ним относятся средства альтернативной коммуникации и усилители коммуникации. Так, для детей с нарушением зрения компания Hedo Reha Technik GMBH разработала прибор Hedo Scan K, который сканирует печатный текст и воспроизводит его через встроенные динамики. Устройство подстраивается под множество шрифтов, распознает английский, немецкий, итальянский, французский и испанский языки. Один из мексиканских институтов разработал «умные очки», которые могут около 4-5 часов работать без подзарядки и безошибочно распознавать визуальную информацию, а также географическое положение человека. Следует также отметить, что сегодня существует множество приложений, способных помочь ребенку ориентироваться в пространстве и распознавать предметы вокруг себя. Для детей с нарушением слуха (глухие, слабослышащие, позднооглохшие) предлагается беспроводная технология передачи звука – радио класс. В одной из школ Сиднея сейчас успешно тестируется новая система, суть которой заключается в том, что учитель носит нагрудный микрофон, который передает звук на специальное устройство, а в дальнейшем специальная программа преобразует речь в текст и вывод его на экран ноутбука.

Для детей с нарушением речи сотрудники Норвежского университета технологии и науки изобрели устройство, позволяющее детям, страдающим нарушениями голосовых функций, говорить. Основой технологии стал электронный й голос всемирно известного ученого-физика Стивена Хокинга, лишившегося способности разговаривать в результате болезни. Более того, норвежцы разработали электронный голос и с помощью компьютера настроили его, чтобы он произносил звуки по-детски. Для детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата были созданы мембранные клавиатуры с повышенной чувствительностью и клавиатуры с увеличенными клавишами.

Цифровые устройства для расширения возможностей (enable) обучения. Инклюзивное образование имеет возможность «включения» ребёнка с тяжёлой формой инвалидности в учебный процесс с группой обучающихся в онлайн-режиме, используя современные информационно-коммуникационные средства (skype, avay, whatsapp, viber и др.). Учитель на своей странице в социальной сети имеет возможность порекомендовать обучающимся посмотреть интересную информацию по своему предмету, дать домашнее задание в интересном для детей формате, объяснить, что конкретно нужно выполнить и какой результат он хочет от них получить) [5].

Многие считают, что использование технологий в сфере образования сделает учеников более привязанными к машинам, устройствам и менее социально готовыми. Мы видим, что дети этого поколения проводят больше времени с мобильными телефонами и другими электронными устройствами. Даже годовалый ребенок успокаивается и начинает больше интересоваться дисплеем мобильного телефона. Проводятся исследования, чтобы определить, как это повлияет на мозг, но на данный момент машины с искусственным интеллектом будут играть значительную роль.

Литература:

1. Словарь педагогики II (1967 г., стр. 453-455”) [1]
2. Педагогическая энциклопедия II (1989 г., стр. 107-108.) [2]
3. Роль информационных технологий в секторе образования: обзор д-ра Вайшали Лачхвани 2022 г. [3]
4. Качество человеческих ресурсов: Образование – т. III 2014
5. Цифровые технологии как средство развития инклюзивного образования 2022 г.

ӘОЖ. 378

ДӘСТҮРЛІ ЖӘНЕ ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІНІҢ САЛЫСТЫРМАЛЫ СИПАТТАМАСЫ

Ерназаров А.О.
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қызылорда қаласы)
ernazarov.9494@mail.ru

Көптеген әдебиеттерге талдау жасау арқылы, оқыту нәтижелері салыстырмалы түрде жоғары және тұрақты болып екіге бөлінетіндігіне көзіміз жетті. Олай дейтініміз, оқушылар сабақ барынсында алған білімдерін жаңа жағдайларда оңай қолданады және сонымен бірге өздерінің дағдылары мен шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Проблемалық және дәстүрлі оқытудың негізгі айырмашылығы неде? Енді осы сұраққа жауап беруге талпынып көрейік. Оқытудың екі түрінің басты айырмашылығы - мақсат қою және педагогикалық процесті ұйымдастыру принципі. Оқытудың қалыптасқан түрінің мақсаты: ғылыми таным нәтижелерін игеру, оқушыларды ғылым негіздерін білумен қаруландыру, оларға тиісті білім мен дағдыларды сіңіру.

Проблемалық оқытудың мақсаты кеңірек, ғылыми танымның нәтижелерін ғана емес, сонымен бірге осы нәтижелерді алу жолын, процесін игеру, ол сонымен қатар оқушының танымдық іс-әрекетін қалыптастыруды және оның шығармашылық қабілеттерін дамытуды (білім, дағдылар жүйесін игеруден басқа) қамтиды. Мұнда ойлауды дамытуға баса назар аударылады [1]. Түсіндірме-иллюстрациялық оқытуды ұйымдастырудың негізінде тыңдаушыларға ғылымның дайын қорытындыларын оқушыларға беру принципі жатыр. Проблемалық оқыту процесін ұйымдастырудың негізі-оқушының ізденушілік оқу-танымдық іс-әрекеті (білімді игеру проблемасының заңдылығына негізделген), яғни ғылымның ашылуы немесе тұжырымдары, әрекет ету тәсілдері, жаңа пәндерді «ойлап табу» немесе білімді

практикаға қолдану тәсілдері және «шындықты көркемдік бейнелеу» принципі. Проблемалық оқытуды түсіндірмелі және иллюстрациялық оқытудан негізгі айырмашылық оқу процесін ұйымдастырудың сипаты болып табылады. Бұл айырмашылықтың мәні келесідей.

Түсіндірме және иллюстрациялық оқыту кезінде мұғалім фактілерді хабарлайды, оларды өзі талдайды және көрнекілікті қолдана отырып, жаңа ұғымдардың мәнін түсіндіреді, өзі жаңа Теоремалардың, ережелердің, заңдардың және т.б. анықтамасын тұжырымдайды. Мұнда мұғалімнің оқу материалының ақпараттық презентациясы басым және проблемалық жағдайларды әдейі жасау мүмкін емес.

Оқушылар мұғалімнің түсіндірмелерін тыңдап, қабылдайды және есте сақтау арқылы жаңа білімді, ал мұғалімнің іс – әрекетіне еліктеу арқылы жаңа әрекеттерді игереді. Материал неғұрлым күрделі болса, мұғалім оны егжей-тегжейлі түсіндіреді. Ассимиляция көптеген жаттығуларды орындау арқылы бекітіледі, әдетте шығармашылық белсенділікті қажет етпейді. Проблемалық оқыту кезінде мұғалімнің қызметі қажет болған жағдайда ең күрделі ұғымдардың мазмұнын түсіндіре отырып, жүйелі түрде проблемалық жағдайларды тудырады, оқушыларға фактілерді хабарлайды және олардың оқу-танымдық қызметін ұйымдастырады. Фактілерді талдау негізінде студенттер өз бетінше қорытынды жасайды және жалпылайды, ұғымдардың, ережелердің анықтамасын тұжырымдайды (мұғалімнің көмегімен) немесе белгілі білімді жаңа жағдайда дербес қолданады. Проблемалық оқыту кезінде мұғалім оқушылардың жаңа білім, дағдыларды игеру, бекітілген дағдыларды қайталау және пысықтау бойынша өзіндік жұмыстарын жүйелі түрде ұйымдастырады. Оқушылардың өздері жаңа білім алады, оларда ақыл-ой операциялары мен іс-қимыл дағдылары дамиды, зейін, шығармашылық қиял, болжам дамиды, гипотезалар мен оларды негіздеу арқылы жаңа білімді ашу және жаңа әрекет тәсілдерін табу қабілеті қалыптасады.

Дәстүрлі және проблемалық оқыту әдістерінің салыстырмалы сипаттамасы. Егер сабақ дәстүрлі оқыту әдісіне негізделген болса, онда оқушылар дайын білім алады, оларды арнайы жаттығулар, мұғалім сұрақтары мен оқу әдебиеттері арқылы бекітеді. Алғашқы процесінде жаңа білім, бұрын зерттелген материалмен байланысты. Оқушыларға дайын білім алу, түсіну, есте сақтау және қайталау қажет. Демек, оқушылардың іс-әрекеті репродуктивті болып табылады. Проблемалық оқытуды ұйымдастырған кезде оқушылардың білімі проблемалық мәселелерді өз бетінше шешу арқылы алынады [2]. Дәстүрлі оқыту көрнекі-иллюстрациялық әдістің басым болуымен сипатталады, онда дайын білім туралы хабарланады, дайын мысалдар келтіріледі. Проблемалық оқытудағы мұғалімнің қызметі өзіндік жұмыс негізінде зерттеу қызметін дамытуға және оқушылардың оқу әрекеттерін басқаруға бағытталған. Дәстүрлі оқыту кезінде оқушылардың іс-әрекеті репродуктивті болып табылады: дайын оқу материалын жаттау, білімді бекіту жаттығуларын орындау, дайын білімді жаңғырту. Проблемалық оқыту өзін-өзі дамытуға бағытталған: студенттер мәселені шешудің жолдарын өз бетінше іздейді, өзін-өзі бақылау мен өзін-өзі бағалауды жүзеге асырады. Дәстүрлі оқытуда мотивация мұғалімнің іс-әрекетімен тікелей байланысты, мысалы, оқу материалының қызықты презентациясы. Проблемалық сабақ барысында студенттер көптеген маңызды дағдылар мен дағдыларға ие болады, ең бастысы, олардың қызметі интеллектуалды мотивтермен нығайтылады.

Көптеген заманауи педагогикалық технологиялар оқытуда проблемалық жағдайларды қолдануды мақұлдайды. Мұндай технологияларға проблемалық оқыту технологиясы, проблемалық-дамытушылық оқыту технологиясы, эвристикалық оқыту, жобалық оқыту, пікірталас технологиясы және басқалары жатады.

Проблемалық жағдайларды шешу тек білімді игеруді ғана емес, сонымен бірге оқушылардың ақыл-ой қызметі арқылы жүзеге асырылатын шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған. Яғни, проблемалық жағдайларды шешу барысында студенттер өздері жаңа білім алады. Сабақтағы белгілі бір проблемалық жағдайды шешу оқушылардың қызығушылығын оятады, олардың танымдық белсенділігін арттыруға көмектеседі. Ең алдымен, проблемалық жағдайларды жасау кезінде мұғалім олардың пайда болуының негізінде әрқашан қайшылық болатынын есте ұстауы керек. Мұғалім проблемалық жағдайды

қалыптастырудың және оны шешудің үлкен тиімділігі үшін нақты және көрінетін немесе тіпті арнайы ұйымдастырылған қайшылықтарға барынша назар аударуы керек. Ең функционалды және кең таралған проблемалық жағдайларды қарама қайшылықтардың мазмұндық жағының сипаты бойынша Махмутовтың пікірінше төртке бөліп қарастырған:

- жаңа фактіні түсіндіру үшін оқушылардың бұрынғы білімінің, жаңа мәселені шешу үшін бұрынғы дағдыларының жеткіліксіздігі;
- бұрын игерілген білімді және (немесе) іскерлікті, дағдыларды түбегейлі жаңа практикалық жағдайларда пайдалану қажеттілігі;
- мәселені шешудің теориялық мүмкін жолы мен таңдалған әдістің практикалық мүмкін еместігін арасында қайшылықтың болуы;
- оқу тапсырмасын орындаудың іс жүзінде қол жеткізілген нәтижесі мен оқушылардың оны теориялық негіздеу үшін білімінің болмауы арасында қайшылықтың болуы.

Проблемалық оқыту кезінде оқушылардың қызығушылығын оятуы керек екенін есте ұстаған жөн. Мысал сабақ кезінде оқушылардың таңдану, қызығушылық сияқты жағымды эмоциялары олардың ынтасын арттыруға ықпал етеді. Сондықтан, проблемалық жағдайларды педагогикалық техниканың әдістерін қолдана отырып жасауға болады: таңдану, кешіктірілген жұмбақ, қатені ұстау.

Проблемалық жағдайды тудыру үшін оқушының алдына тапсырма қойылуы керек, оны орындау кезінде оқушы үйренуге жататын жаңа білімді немесе іс-әрекетті ашуы керек. Проблемалық тапсырмалар сұрақтар, практикалық тапсырмалар, ситуациялық тапсырмалар болуы мүмкін. Проблемалық тапсырма бір белгісіз элементті (іс-әрекеттің қатынасы, тәсілі немесе шарттары) қамтуы керек, оның қажеттілігі оқушының тапсырманы орындау барысында туындауы керек. Проблемалық тапсырмалар студенттерді алдағы ішінара іздеу немесе зерттеу жұмыстарына әкеледі [3]. Проблематиканың жоғары деңгейі студенттердің мәселені бөліп көрсетуге және шешуге арналған білімдері мен дағдыларын анықтауға бағытталған ситуациялық тапсырмаларды қамтиды. Ситуациялық тапсырма белгілі бір жағдайдың сипаттамасын және сот түріндегі сұрақ бөлігін немесе шешілуі керек қайшылық түріндегі шартты қамтуы мүмкін. Проблематиканы, оқу материалының мазмұнындағы қарама-қайшылықтарды, проблемалық тапсырмаларды тұжырымдауды табудан басқа, мұғалім қайшылықтың қандай құралдармен жасалатынын анықтауы керек (эксперимент қою, оқиғаның сипаттамасы, теориялық есептеулер және т.б.), сонымен қатар қайшылықты шешудің мүмкін жолдарын анықтап, оқушылардың ойларын бағыттау үшін сұрақтар тұжырымдауы керек.

Сабақта проблемалық оқыту келесі құрылымға ие: проблеманы көрсету, мәселенің шешімін табу, шешімді сипаттау, шешімді жүзеге асыру. Проблемалық сабақтың құрылымында проблеманы көрсету өте маңызды. Сабақтың барысы мен оқу материалын игеру проблеманы қоюға байланысты болады: немесе студенттер мәселені шешу барысында бәрін өз бетінше үйренеді, сабақ процесіне белсенді қатысады жаңа, немесе егер проблемалық жағдай сәтсіз болса, мұғалімнен дайын жауап алады.

Туындаған қайшылық проблемалық жағдайдың пайда болуына итермелейді. Қарама-қайшылық туындаған қиындыққа немесе таңдануға байланысты болуы мүмкін. Шын мәнінде, сондықтан проблемалық жағдайлар екі түрге бөлінеді: таңданыспен және қиындықпен пайда болды. Қиындықпен туындаған проблемалық жағдайлар тапсырманы орындау қажет болғанда пайда болады, бірақ оны орындау мүмкін емес. Қиындық тудыратын бағдарламалық жасақтаманың проблемалық жағдайын жасау үшін мұғалім оқушыларға тапсырма берілген кезде, не мүлдем мүмкін емес, не оқушыларға таныс емес және бұрын шешілген тапсырмаларға ұқсамайтын әдісті қолдана алады.

Проблемалық оқыту технологиясының негізгі мақсаты – оқушыны өз бетімен ізденуге үйрету, олардың танымдық және шығармашылық икемділіктерін дамыту. Проблемалы оқыту технологиясының ерекшелігі де оқушының белсенділігін арттыру және оқу материалдарын баланы қызықтыратындай құпиясы бар мәнге жеткізу. Себебі, оқушы материалдарды сезім

мүшелері арқылы қабылдап қана қоймайды, білімге деген қажеттілігін қанағаттандыру мақсатында меңгереді.

Сонымен, проблемалық жағдайлар оқушылардың оқуға деген белсенді көзқарасына оң әсер етеді, олардың шығармашылық әлеуетін және оқу мәселелерін шешуде танымдық қызығушылығын қалыптастырады. Кемшіліктерге проблемалық жағдайларды жасау көп уақытты қажет етеді, мұғалім тарапынан белгілі бір дағдылар мен білімді қажет етеді. Дегенмен, білім беру процесінде проблемалық жағдайларды пайдаланудың артықшылықтары кемшіліктерден басым.

Әдебиеттер:

1. Жанбосынова А.К. Проблемалық оқытудың теориялық негіздері мен тәжірибесі // Қазақстан педагогикалық ғылымдары журналы. – Алматы, 2022. - №3. Б.45-52.

2. Меңлібекова Г.Т. Қазіргі заманғы білім беру технологиялары және олардың тиімділігі // Білім және ғылым журналы. – Алматы, 2021. - №5. – Б.98-105.

3. Кенжебеков М. Оқытудың инновациялық әдістері және олардың білім сапасына әсері // Ұстаз тәжірибесі. – Алматы, 2020. - №7. – Б. 123-130.

ОӘЖ 376.4

ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН БАЛАЛАРДЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛДАУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

Әділханова А.Е.
«Психология» мамандығының 3 курс студенті
Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті
Атырау қаласы, Қазақстан
adilkhanova.04@bk.ru

Қазақстандық білім беру ұйымдарында инклюзия мәселесін жетілдіру уақыт талабы, қоғамның даму көрсеткіші ғана емес, бұл ерекше балалардың дене, ақыл-ой қабілеттері мен әлеуметтік мәртебесіне қарамастан олардың оңтайлы әлеуметтену және қолжетімді, толыққанды білім алу құқығын жүзеге асыру мүмкіндігін қарастырады. Инклюзивті білім беру жалпы білім беруде өзгеріс енгізуге, барлық балалардың жеке, даралық білім беру қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып оқыту үшін жағдай құруға бағдарланған. Осыған орай инклюзивті білім беру тәжірибесін дамыту қажеттілік болып табылады. Қазіргі таңда инклюзивті орта құру, мүмкіндігі шектеулі балаларға психологиялық қолдау көрсету өзекті мәселе. Инклюзивті санатқа жататын тұлғалардың бірі - психикалық дамуы тежелген балалар.

Тақырыптың өзектілігі. Психикалық дамуы тежелген балаларға психологиялық қолдау көрсету қазіргі уақытта білім беру мен әлеуметтік қызмет көрсету саласының маңызды аспектілерінің біріне айналды. Инклюзивті білім беру жүйесінің дамуы барысында, психикалық дамуы тежелген балалардың әлеуметке бейімделуін қамтамасыз ету, олардың білім алу процесіне толық қатысуын қолдау қажеттілігі туындайды. Осы мәселелерді шешу үшін психологиялық қолдау көрсету тәсілдері мен әдістерінің жаңаша бағыттары мен инновациялық шешімдері өте маңызды. Психологиялық қолдау әр баланың ерекше қажеттіліктерін ескере отырып, оның дамуына оң ықпал етуі керек. Бұл тұрғыда заманауи тенденциялар мен әдістерді зерттеу балалардың психикалық денсаулығын сақтауға, олардың толыққанды өмір сүруіне көмектеседі.

Психикалық дамуы тежелген балаларға инклюзивті білім беру туралы сөз қозғамас бұрын, ең алдымен «психикалық дамудың тежелуі» ұғымының өзін нақтылап анықтаған жөн. Психикалық даму тежелуі терминін 1959 жылы Г.Е. Сухарев енгізген. Психикалық даму тежелуі дегеніміз жастық нормаларға байланысты психикалық даму қарқынының тежелуі.

«Психикалық дамудың тежелуі» (ПДТ) ұғымы орталық жүйке жүйесінің органикалық бұзылысы бар немесе функционалды жеткіліксіздігі байқалған балаларға қатысты қолданылады. Оларға эмоционалды-ерік саласының жетілмеуі, танымдық әрекетінің дамымауы тән, олардың сапалық ерекшелігі уақытша, емдік және педагогикалық факторлар ықпалымен толығады [1].

Біздің осы тақырып аясындағы зерттеу мақсатымыз психикалық дамуы тежелген балалардың әлеуетті мүмкіндіктерін, инклюзивті ортада білім алуы мен өмірлік құзыреттілігін қалыптастыруға жасалған жағдайлар мен кедергі келтіретін факторлары анықтау. Осыған орай психикалық дамуы тежелген балаларды психологиялық қолдаудың заманауи тенденциялары мен инновациялық әдістерін қарастыру көзделді.

Зерттеу жұмысы психикалық дамуы тежелген балаларға психологиялық қолдау көрсету саласындағы қазіргі заманғы тәсілдер мен ғылыми зерттеулерді терең талдауға негізделген. Мақалада инклюзивті білім беру жүйесіндегі психологиялық қолдау әдістері мен олардың практикалық қолданылуы ғылыми тұрғыдан талқыланған. Бұл зерттеу балалардың психоэмоционалдық жағдайын жақсартуға бағытталған инновациялық әдістер мен құралдардың тиімділігін бағалауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, зерттеу заманауи психологияның инновациялық бағыттарын, оның ішінде психологиялық әдістердің ықпалын ғылыми негізде қарастырады.

Психикалық дамуы тежелген балаларға психологиялық қолдау көрсету бүгінгі таңда білім беру мен әлеуметтік қолдау жүйелерінің ең маңызды әрі өзекті тенденцияларының біріне айналып отыр. Заманауи қоғамның білім беру жүйесінде инклюзивті білім беру мен арнайы қажеттіліктері бар балаларға қолдау көрсету басты бағыт ретінде қарастырылады. Заманауи психологиялық қолдау балалардың жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, оларға толыққанды білім алу және әлеуметтік өмірге бейімделу мүмкіндігін ұсынады [2]. Білім беру жүйесінің бір бөлігі ретінде психологиялық қолдау кешенді және инклюзивті тәсілдерді қажет етеді, бұл қазіргі уақытта ғылыми зерттеулер мен тәжірибеде жаңашылдықтар мен жаңа үрдістердің дамуына ықпал етеді.

Психикалық дамуы тежелген балалардың дамуында бірқатар ерекшеліктер мен қиындықтар бар, олар психологиялық және әлеуметтік тұрғыдан қолдауды қажет етеді. Мұндай балаларда когнитивті, эмоционалдық, әлеуметтік және мінез-құлықтық ауытқулар болуы мүмкін. Осы ауытқулардың орнын толтыру үшін баланың даму деңгейін ескере отырып, кешенді психологиялық қолдау қажет [3]. Психикалық дамуы тежелген балалардың білім алудағы қиындықтарын жеңу үшін арнайы психологиялық әдістерді қолдану маңызды.

Ғылым мен білім берудегі заманауи тенденциялар психикалық дамуы тежелген балаларға арналған психологиялық қолдаудың жаңа әдістерінің дамуына ықпал етуде [4]. Психологиялық қолдау көрсетудің инновациялық тәсілдері, әсіресе инклюзивті білім беру жүйесінде, балалардың психикалық және әлеуметтік дамуындағы ауытқуларды жеңуге бағытталған.

Заманауи тенденциялардың негізінде бірнеше маңызды аспектілер бар:

Қазіргі кезде әлемде және Қазақстанда да *инклюзивті білім беру* кеңінен дамып келеді. Инклюзивті білім беру дегеніміз әрбір балаға оның даму деңгейіне қарамастан білім алу мүмкіндігін беру. Бұл үрдіс психикалық дамуы тежелген балаларды жалпы білім беру жүйесіне интеграциялау арқылы олардың қоғамға бейімделуін, білім алу мүмкіндігін арттыруды көздейді.

Заманауи психологиялық қолдау инклюзивті білім беру ортасын құруды қамтиды, онда психикалық дамуы тежелген балалар барлық балалармен бірге білім алады. Бұл тәсіл балаларға қоғаммен бірге дамуға мүмкіндік береді [5]. Демек, заманауи инклюзивті кеңістікте әр баланың ерекше қажеттіліктеріне сәйкес қолдау көрсетіледі, бұл психологиялық қолдауды қамтиды. Инклюзивті білім беру психикалық дамуы тежелген балаларды өз құрдастарымен бірге оқыту мен дамытуды маңызды санайды.

Заманауи ақпараттық технологиялардың қолданысқа енуі - заманауи тенденциялардың бірі ретінде психикалық дамуы тежелген балаларды қолдауда үлкен рөл атқарады. Мобильді

қосымшалар, виртуалды оқу құралдары, арнайы оқу бағдарламалары мен психологиялық тренажерлар психикалық дамуы тежелген балалар үшін тиімді құралдар болып табылады. Мысалы, интерактивті бағдарламалар мен ойындар балаларға оқу материалдарын қызықты әрі қолжетімді түрде ұсынады. Бұл балалардың ынтасын арттырып, олардың оқу процесіне белсенді қатысуына жағдай жасайды.

Заманауи психологиялық қолдау әдістері эмоциялық интеллектіні дамытуға бағытталған. Психикалық дамуы тежелген балалар жиі стресске ұшырайды, себебі олар өз сезімдерін түсініп, басқара алмайды. Осы себепті эмоциялық қолдау өте маңызды. Мұнда балалардың психоэмоционалдық жағдайын жақсартуға бағытталған ойындар мен әдістер қолданылады. Арт-терапия, музыкалық терапия, дене шынықтыру жаттығулары мен басқа да шығармашылық әдістер психикалық дамуы тежелген балаларға олардың эмоцияларын дұрыс түсінуге және басқаруға көмектеседі. Осы тәсілдер балалардың өзін-өзі тану деңгейін арттырып, олардың психоэмоционалдық ахуалын тұрақтандырады [6].

Психикалық дамуы тежелген балалардың ата-аналарына психологиялық кеңес беру қазіргі психологиялық қолдаудың маңызды компоненті болып табылады. Ата-аналарға балаларының психологиялық ерекшеліктерін түсіндіру, оларға даму кезеңдерінде қолдау көрсету, отбасында дұрыс тәрбие мен білім беру дағдыларын қалыптастыру осы бағыттағы заманауи тенденциялардың бірі. Психолог мамандар ата-аналарды баланың қажеттіліктері мен даму ерекшеліктері туралы ақпараттандырып, отбасы ішіндегі қарым-қатынасты жақсартуға көмектеседі. Бұл тәсіл балалардың психоэмоционалдық дамуына оң әсер етіп, олардың қоғамға бейімделуін жеңілдетеді.

Заманауи психологиялық қолдау әдістері психикалық дамуы тежелген балалар үшін тиімді нәтижелер көрсетеді. Жеке бағдарланған және кешенді әдістер балалардың өзін-өзі бағалауының артуына, қарым-қатынас дағдыларын жақсартуға, оқу процесіне белсенді қатысуға мүмкіндік береді [7]. Қазіргі психологиялық қолдау жүйесі балалардың әлеуметтік бейімделуін жеңілдетеді және олардың толыққанды өмір сүруіне жағдай жасайды.

Психикалық дамуы тежелген балаларды психологиялық қолдау - бұл тек білім беру жүйесінің бір бөлігі ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік интеграция мен психологиялық қалыптасудың негізі. Заманауи тенденциялар мен инновациялық тәсілдер балаларға психоэмоционалдық, әлеуметтік және когнитивті даму бағытында қолдау көрсету үшін өте маңызды. Инклюзивті білім беру, технологиялық құралдар мен терапия әдістерін қолдану балалардың әлеуметтенуін жақсартуға және олардың білім алуына оң әсер етеді.

Қорытынды түйін жасар болсам, психикалық дамуы тежелген балаларды психологиялық қолдау мәселесі қазіргі заманның маңызды және қажетті тенденциясы болып табылады. Заманауи білім беру жүйесі мен психологиялық қолдау әдістері балалардың жеке қажеттіліктеріне сәйкес келетін жаңа тәсілдерді енгізу арқылы осы салада үлкен прогреске жетіп келеді. Инклюзивті білім беру, жаңа технологиялар мен инновациялық терапия әдістері психикалық дамуы тежелген балалардың толыққанды өмір сүруін қамтамасыз етуге және олардың әлеуметке оңтайлы бейімделуіне мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Абилова О.А., Лекер А.Ғ. Мектепке дейінгі ұйымда психикалық дамуы тежелген балаларды педагогикалық және психологиялық қолдау. «Қазіргі кезеңдегі мектепке дейінгі білім берудің өзекті мәселелері» тақырыбында Халық. ғыл.тәжір. конф. матер. жинағы.– Өскемен: С. Аманжолов атындағы ШҚУ «Берел» баспасы, 2024. – 304 б.

2. Бабкина Н. В., Коробейников И. А. Психологическое сопровождение ребенка с задержкой психического развития. М.: Наука, 2020. 213 с.

3. Марковская И. Ф. Задержка психического развития. Клиническая и нейропсихологическая диагностика. М.: Компенс-центр, 1993. 198 с.

4. Инденбаум Е. Л., Коробейников И. А., Бабкина Н. В. Дети с задержкой психического развития. М.: Просвещение, 2019. 47 с.

5. Бабкина Н. В. Современные тенденции в образовании и психолого-педагогическом сопровождении детей с задержкой психического развития. Известия РГПУ им. А. И. Герцена. 2021. № 202. С 36-44.

6. Ушакова В.Р. Сухонина Н.С. Психолого-педагогическая помощь детям с ограниченными возможностями здоровья методами арт-терапия. Учебно-методическое пособие. Симферополь: ИП Хотеева, 2019

7. Дмитриева Е. Е. Социально-личностная готовность детей с задержкой психического развития к обучению в школе // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития. 2017. №

УДК 378.1

ПРИМЕНЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В НАУКЕ И ОБРАЗОВАНИИ

Жанашев Д. Ж.
Карагандинский технический университет имени Абылкаса Сагинова
Колледж инновационных технологий
daribekzanasev@gmail.com

Искусственный интеллект (ИИ) быстро меняет облик современного общества, оказывая значительное влияние на научные исследования и образовательные практики. Новейшие технологии в области машинного обучения и обработки больших данных приводят к созданию инновационных решений, способных как ускорить научные открытия, так и повысить эффективность обучения. В статье рассмотрены практические примеры применения ИИ: от анализа данных в биологии, астрономии и климатологии до персонализации учебного процесса на платформе Duolingo. Также анализируются глобальные инициативы, такие как рамки компетенций ЮНЕСКО, и обсуждаются ключевые вызовы, включая вопросы этики и защиты данных.

Цель работы – продемонстрировать потенциал ИИ как инструмента для решения сложных задач и обозначить направления дальнейших исследований в науке и образовании.

1. Применение ИИ в научных исследованиях

1.1 Анализ данных и моделирование

В научной сфере ИИ позволяет обрабатывать огромные объёмы данных, получаемых с помощью спутниковых систем, сенсоров и лабораторных приборов. Среди ключевых примеров можно выделить:

Биология и медицина:

Система AlphaFold (DeepMind, 2020) предсказывает трёхмерную структуру белков, что способствует разработке новых лекарственных средств и углублённому пониманию молекулярных процессов.

Астрономия:

Алгоритмы глубокого обучения классифицируют галактики и обнаруживают экзопланеты на основе данных космических телескопов, расширяя наши знания о Вселенной.

Климатология:

Прогнозирование погодных условий и моделирование глобальных климатических паттернов с применением ИИ позволяет разрабатывать точные сценарии и адаптационные стратегии.

1.2 Преимущества и вызовы

Преимущества:

- Ускорение исследований за счёт автоматизации обработки данных.
- Повышение точности за счёт выявления тонких закономерностей.

- Внедрение инновационных методов и междисциплинарных подходов.

Вызовы:

Трудности интерпретации «чёрных ящиков» глубоких нейронных сетей.

Риск предвзятости моделей при несбалансированном обучении.

Высокие вычислительные затраты, ограничивающие доступ некоторых исследовательских центров.

2. Применение ИИ в образовательном процессе

2.1 Персонализация обучения: пример Duolingo

Платформа **Duolingo** является ярким примером использования ИИ для адаптации учебного процесса:

Адаптивное изменение сложности: Система Birdbrain анализирует успехи пользователя и подстраивает задания под его уровень.

Интерактивное обучение: Сервис Duolingo Max (на базе GPT-4) предлагает функции «Explain My Answer» и «Roleplay», что помогает глубже понять изучаемый материал.

Генерация контента: Применение больших языковых моделей позволяет создавать актуальные и разнообразные уроки.

2.2 Другие направления в образовании

ИИ также применяется для: **Профилирования и прогнозирования успеваемости:** Системы раннего предупреждения позволяют выявлять студентов, испытывающих трудности.

Интеллектуального тьюторинга: Персонализированная обратная связь улучшает усвоение материала.

Автоматизации оценивания: Автоматизированные системы могут достигать высокой точности оценки знаний (до 98% согласованности с оценками преподавателей).

Пример адаптивных систем приведён в таблице 1.

Таблица 1

Платформа	**Область**	**Использование ИИ**	**Примечания**
Duolingo	Языковое образование	Персонализация, адаптация сложности	Birdbrain, GPT-4
Платформы для STEM	Техническое обучение	Прогнозирование, тьюторинг	Анализ поведения
Корпоративное обучение	Бизнес-образование	Индивидуальные учебные планы	Автоматизированное оценивание

2.3 Преимущества и риски

Преимущества:

Индивидуализация обучения и повышение мотивации студентов.

Снижение нагрузки на преподавателей благодаря автоматизации оценивания и анализа.

Риски:

Необходимость защиты конфиденциальности данных учащихся.

Этические вопросы, связанные с уменьшением личного контакта между преподавателем и студентом.

Технические сбои, влияющие на стабильность образовательного процесса.

3. Глобальные инициативы и политика в области ИИ

3.1 Рамки и рекомендации ЮНЕСКО

ЮНЕСКО активно разрабатывает документы для обеспечения безопасного и этичного использования ИИ:

AI Competency Framework for Students and Teachers (2024): Рекомендации по развитию цифровой грамотности и компетенций для безопасного применения ИИ.

Guidance for Generative AI in Education (2023): Руководство по использованию генеративного ИИ, устанавливающее принципы прозрачности и этичности.

3.2 Этические и правовые аспекты

Основными задачами являются: Разработка этических стандартов для защиты личных данных. Обеспечение равного доступа к технологиям для всех слоёв населения. Международное сотрудничество через семинары, тренинги и конференции.

4. Будущие направления развития ИИ

4.1 Перспективы в науке

Ключевые направления: Улучшение интерпретируемости алгоритмов, Междисциплинарное сотрудничество для решения комплексных задач. Разработка гибридных моделей, сочетающих классические и новые методы.

4.2 Трансформация образования

В образовании ожидается: Гиперперсонализация обучения с использованием детального анализа данных о поведении студентов. Применение интерактивных образовательных роботов и виртуальных ассистентов. Автоматизация административных процессов для повышения эффективности работы учреждений.

4.3 Преодоление вызовов

Для успешного внедрения ИИ необходимо: Усиление мер по защите конфиденциальности данных. Разработка и соблюдение этических норм. Обеспечение равного доступа к технологиям для всех слоёв общества.

5. Заключение

Интеграция ИИ в науку и образование открывает широкие перспективы для персонализации обучения, повышения эффективности образовательного процесса и ускорения научных открытий. Технологии ИИ позволяют не только обрабатывать и анализировать огромные массивы данных, но и выявлять сложные закономерности, которые традиционными методами остаются незамеченными. Это способствует развитию междисциплинарных исследований, интеграции знаний из различных областей и созданию инновационных методик как в научной, так и в образовательной сферах.

Однако внедрение ИИ сопряжено с рядом серьёзных вызовов. Одной из ключевых задач остаётся обеспечение защиты конфиденциальности данных, что требует разработки и внедрения надёжных механизмов шифрования и анонимизации. Также необходимо уделять внимание устранению предвзятости алгоритмов, поскольку необъективность обучающих выборок может приводить к ошибочным выводам и негативно сказываться на качестве принимаемых решений.

Гармоничное сочетание инновационных подходов и строгих нормативных требований станет залогом успешного применения ИИ как для решения текущих задач, так и для преодоления будущих вызовов.

Литература:

1. Jumper, J., Evans, R., Pritzel, A., et al. (2021). Highly accurate protein structure prediction with AlphaFold. Nature, 596(7873), 583–589.

2. Reichstein, M., Camps-Valls, G., Stevens, B., et al. (2019). Deep learning and process understanding for data-driven Earth system science. Nature, 566, 195–204.

3. Duolingo. (2023). Introducing Duolingo Max: A learning experience powered by GPT-4. Retrieved from *https://blog.duolingo.com/duolingo-max/*

4. UNESCO. (2024). AI Competency Framework for Students and Teachers. Retrieved from *https://www.unesco.org/en/articles/what-you-need-know-about-unescos-new-ai-competency-frameworks-students-and-teachers*

5. UNESCO. (2023). Guidance for Generative AI in Education and Research. Retrieved from *https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693*

6. Russell, S. J., & Norvig, P. – Искусственный интеллект: современный подход. Издательство «Питер».Основные темы и методы ИИ изложены на страницах 45–67, 112–130, 245–260

7. Соловьёв, В. В. – Искусственный интеллект: алгоритмы и модели. Издательство «Наука».Основные разделы по теории и алгоритмам представлены, на страницах 78–95.

8. Бабич, А. С. – Машинное обучение: теория и практика. Издательство «Вильямс».Практическое применение алгоритмов рассмотрено на страницах 34–56.
9. Иванова, Н. И., & Петров, В. М. – Искусственный интеллект в образовании: инновационные технологии и методики. Издательство «Питер».Актуальные вопросы применения ИИ в образовательных технологиях на страницах 100–120.
10. Сидоров, А. П. – Большие данные и ИИ в науке. Издательство «Инфра-М».Анализ использования ИИ для обработки больших данных представлен, например, на страницах 50–70.

ӘОЖ 373.2

БАЛА ДАМУЫНДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬДЫ ОЙЫНДАРДЫ ҚОЛДАНУДА ПЕДАГОГИКАЛЫҚ-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МАҢЫЗЫ

Жандилдина Роза Есентаевна
Жусупова Жанна Азатовна
Оспанбекова Мейргул Несипбековна
Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық педагогикалық университеті
roza.zhandildina@mail.ru

Қоршаған дүние туралы түсінік ойын арқылы қалыптасады. Л.С.Выготский: «Ойнай жүріп балалар қоршаған орта жайында білімдерін толықтырады, дербес шешім қабылауға дағдыланады, ойлау барысында ұтқырлық пен тапқырлық танытады – дейді. Бұл өмір тәжірибесінен алынған. Ойын – бала табиғатымен егіз, өйткені бала ойынмен өседі, оның жан-жақты дамуына тікелей ықпал етеді. Ол баланың миын жаттықтыратын, әрі тынықтыратын негізгі жаттығу. Ойынның баланың интеллектуалдық дамуына ықпал ету мүмкіндігі педагогика ғылымы саласында жан-жақты қарастырылып, ойын әрекеті оқу әрекетінің жетекші формасына айналған. Ойын, ойыншық сөздері ой сөзімен тікелей байланысты, сөйтіп, ойнау біруақытта ойлаумен әрекеттеседі

Ойын – балалар өмірінің нәрі, яғни оның рухани жетілуі мен табиғи өсуінің қажетті алғышарты және халықтың салтын үйренуде, табиғат құбылысын тануда олардың көру, есту, сезу қабілеттерін, зейінділік пен тапқырлықтарын дамытады. «Адам өркениетке бейім болуы үшін балалық шақты бастан кешуі міндетті, егер ойын мен қызыққа толы балалық шақ болмаса, ол мәңгілік жабайы болып қалған болар еді» деп К.Чуковский бала денесінің дамуы мен ой-дүниесінің өркен жаюы ойынға тікелей тәуелді екендігін атап көрсеткен[1].

Интеллект (лат intellectus-таным, ұғыну, аңдау) – жеке тұлғаның ақыл-ой қабілеті. Ақыл-ой сезімі адамның таным әрекетімен байланысты. Алғашында бұл термин адам психикасының орынды ойлау функцияларын белгілесе, қазіргі кезде оған барлық танымдық үдерістер кіреді. Жеке тұлғаның ақыл-ой қабілеті. Ақыл-ой сезімі адамның таным әрекетімен байланысты.Интеллект–адамның болмысты тануының негізгі нысаны.Интеллект ақпаратты мақсатты бағытта қайта өңдеуге, реттеуге, оқуға қабілеттіліктің күрделі жүйелерінің танымдық іс-әрекеті.

Алғашында бұл термин адам психикасының орынды ойлау функцияларын белгілесе, казіргі кезде оған барлық танымдық үрдістер кіреді. Интеллект – адамның болмысты тануының негізгі нысаны.

Интеллект функциялары:

- оқуға деген қабілеттілік;
- қоршаған болмысының заңдылықтарын белсенді меңгеруге қабілеттілік.

Интеллект ұғымының құрылымы күрделі және көп деңгейлі. Оның тұтастай бірлігі ақыл-ой қабілеттерінің өзара әрекеттесуі негізінде байқалады.

- биологиялық тұрғыдан интеллект – адамның жаңа жағдайларға саналы түрде бейімделу қабілеті;
- педагогикалық тұрғыда интеллект – оқуға деген қабілеттілік, білімділік деген ұғымдарымен сипатталады.

Интеллект анықтамасы көп кездеседі. «Интеллект кең мағынада – танымдық іс--әрекеттің барлығы, ал тар мағынада–адамның ақыл-ой қабілеттілік сферасын сипаттайтын жалпыланған түсінік. Интеллектуальды қабілеттіліктер адамға қоршаған әлеммен қатынасын және заңдылықты байланысын ашуға, өзінің ақыл-ой процесін тануға және оларға әсер етуге,жаңа ситуацияға тез үйренуге және ақиқатты белсенді бейнелеуге рұқсат береді.М.А.Холодная көзқарасынша, ақыл-ой қабілеттілігі өз негізінде ұйымдасқан индивидуальды тәжірибенің ерекше бейнесіне ие, яғни адам қоршаған әлемді қалай көрсе солай түсінеді [2].

Интеллект қабілеттері арқылы таным, оқу, логикалық ойлау, талдау арқылы ақпараттарды жүйелеу, олардың қолдану аясын анықтау, заңдылықтары мен ерекшеліктерін табу, ұқсас ақпараттармен салыстыру іске асырылады.Американдық ғалым Дэвид Векслердің пайымдауынша интеллект – ақылмен іс-әрекет жасау, рационалды түрде ойлау және өмірлік мәселелерді дұрыс жеңе білу, яғни интеллект – адамның қоршаған ортаға бейімделе алу қабілеті.

Адам интеллектісінің маңызды сапаларына оның:

- талаптылығы, ойының тереңдігі, жылдамдығы;
- логикалық ойлау, ойлаудың дәлдігі, сын тұрғысынан ойлауы, ойының кеңдігі жатады.

Академик Н.Н.Моисеев интеллект деп – адамның мақсат қоя білуін, өз ресурстарын жоспарлау, мақсатқа жету стратегияларын құра білуі деп түсіндіреді.Теориялық және практикалық интеллект жеке адамның эмоциялық-еріктік ерекшеліктерімен байланысты.

Интеллект түрлері:

- абстрактылы интеллект
- ересектер зияты
- нақты интеллект
- кристалданғая интеллект
- қарапайым интеллект
- жануарлардың зияты
- жасанды интеллект

Интеллектті диагностикалау интеллект коэффициентімен жүргізіледі. Интеллект даму кезеңдері туралы Ж.Пиаже төмендегідей етіп көрсетті:

1.Сенсемоторлы интеллект 0-2 жас. Сыртқы дүние заттары мен құбылыстарымен жасалған іс-әрекеттер. Баланың іс-әрекеті топтама құрайды.

2.Операцияға дейінгі интеллект 2-8 жас. Баланың тілі шығып, оның жасаған іс-әрекетінің нәтижесі еріксіз ойлаумен байланысты. Бұл кезең 2 фазаға бөлінеді. а) тілі шыққаннан бастап 1,5-4 жасқа дейін; в) когнитивті құрылымдардың қалыптасуы 4-7 жасқа дейін.Бала интеллектісі жағынан мына қасиеттері арқылы ажыратылады: ойлаудың өткірлігі, есте сақтауының ерекшелігі, жан-жақты білім құмарлығы, оңай және ұқыпты оқуы, өз ойын дұрыс жеткізе білуі, практикалық білімге қабілетінің жоғарылығы, құрдастары білмейтін көп нәрсені білуі, тапсырмаларды шешуде ерекше қабілеттілік көрсетуі т.б.

Интеллектуалдық ойындар– баланың мектепке дейінгі жасынан бастап, танымдық қабілеті мен әлеуметтік дағдыларының негізін қалайтын, білім алу және тәрбие процесіндегі жетекші іс-әрекеттің түрі, өмір құбылыстарының бірі, сондай-ақ баланың ақыл-ойын қалыптастыруға бағытталған әсерімен ерекшеленетін әрекет.

Интеллектуалдық дамыту ойынының түрлері мен қызметі сан алуан. Соның ішінде ойын оқу қызметі, ойын-жаттығу, сергіту ойындары, дидактикалық ойындар, логикалық ойындар, грамматикалық ойындар, математикалық ойындар, ұлттық ойындар т.б. Ал интеллектуалдық дамыту ойындары – балалардың ой-өрісін, сөздік қорын, тіл байлығын молайтады. Оларды ізденімпаздыққа ынталандырады, жауапкершілікті сезінуге тәрбиелейді. Баланың белсенділігі артады, ойынның келесі күрделі кезеңіне өтуге талпынады. Ойынды түрлендіру әрі тілді, әрі

ақыл-ойды дамытуға, демалыс сәттерін тиімді пайдалануға септігін тигізеді. Ойыншы әрекет үстінде өзін-өзі еркін ұстауға, қысылмауға, басқалармен тіл табысуға, жолдастық, достық сезімінің оянуына мүмкіндік жасайды[3].

Әлеуметтік өмірде интеллект үш негіз арқылы қалыптасады: тіл (белгілер), субъект пен объекттің өзара әрекетінің мазмұны (интеллектілі құндылықтар),және ойлау ережелері (ұжымдық логикаға дейінгі нормалар).Адамның интеллектісі көп жағдайда ақыл-ой қабілеттерінің жиынтығы деп түсіндіріледі. Ж.Пиаженің зерттеуі көрсеткендей интеллектілі іс-әрекет тұрақты және бейімделгіш ақыл-ой құрылымының ішкі іс-әрекет жүйесін көрсетеді.Интеллект жас ерекшелік дамуының белгілі бір кезеңдерден өтеді: сенсомоторлы және іс-әрекетке дейінгі кезең іс-әрекет кезеңіне ауысады; нақты іс-әрекет кезеңінен кейін (кіші мектеп жасы)жеткіншектік кезеңде аяқталатын ойлаудың формалы–логикалық іс-әрекет кезеңіне ауысады.

Интеллектуальдық дамыту ойындарының жүйесі мектепке дейінгі ұйымдардағы балалардың алған білімін бекітуде, тың ойлау, мәселені шешу, топ құра алу және шығармашылықпен ойлауға баулиды. Әр ойын түрлі алаңда логика құруға бағыттайды. Стратегиялық ойындарда ойын құруды, өзгерген жағдайларға қарай жаңа жоспар құру және қарсыласының ойын анықтауды үйренеді. Сонымен қатар, стратегиялық ойындарда қарсылас болуға лайық деңгейде жетіледі. Жүйенің қолданылуымен балалар қоғамға пайдалы, әлеуметтік бағыты мықты және тіл байлығы мол тұлға болып қалыптасады. Жүйеде қолданылатын ойындар балалардың: жоспарлау, өлшеу, зеректік, мәселені шешу жолдарын қарастыру, жаңа әдіс-тәсілдерді байқау, сын тұрғысынан ойлау және зерттеушілік қырларын дамытады. Топтық ойындар әлеуметтік ортаға бейімделуге көмектеседі. Мұндағы басты мақсат – әр баланың өзін жақсы танып, қабілеттерін, қызығушылығын, әлсіз тұстарын байқау қабілетін үйрету. Орта құрып, ережелерде тұрақталатындай өзін бейімдеуге үйрету. Балалардың жаттығу барысында өзін басқа балалармен салыстыру және бейімділіктерін байқауға мүмкіндік жасау. Басынан өткен жағдайларға қарай қиялдауына көмектесу және қиялын жалғастыратындай жұмыстар ұсыну.Педагогтар үшін әр ойын оқу қызметі тәрізді арнайы дайындықты қажет етеді.

Сонымен, интеллектуалдық дамыту ойыны баланың даму құралы, таным көзі, білімділік, тәрбиелік, дамытушылық мәнге ие бола отырып, адамның жеке тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді.Сондықтан да интеллектуалды ойындардың білімдік, тәрбиелік, дамытушылық мәні зор.Интелектуалды ойындар арқылы балалар жоспарлау, өлшеу, зеректік, мәселені шешу жолдарын қарастыру, жаңа әдіс-тәсілдерді байқау, сын тұрғысынан ойлау және зерттеушілік қырларын дамытады.Топтық ойындар әлеуметтік ортаға бейімделуге көмектеседі. Мұндағы басты мақсат – әр баланың өзін жақсы танып, қабілеттерін, қызығушылығын, әлсіз тұстарын байқау қабілетін үйрету. Орта құрып, ережелерде тұрақталатындай өзін бейімдеуге үйрету. Балалардың жаттығу барысында өзін басқа балалармен салыстыру және бейімділіктерін байқауға мүмкіндік жасау. Басынан өткен жағдайларға қарай қиялдауына көмектесу және қиялын жалғастыратындай жұмыстар ұсыну. Тәрбиешілер үшін әр ойын оқу қызметі тәрізді арнайы дайындықты қажет етеді. Сонымен, интеллектуалдық дамыту ойыны баланың даму құралы, таным көзі, білімділік, тәрбиелік, дамытушылық, мәнге ие бола отырып, адамның жеке тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді. Сондықтан да интеллектуалды ойындардың білімдік, тәрбиелік, дамытушылық мәні зор.

Интеллектуалдық ойындар– баланың мектепке дейінгі жасынан бастап, танымдық қабілеті мен әлеуметтік дағдыларының негізін қалайтын, білім алу және тәрбие процесіндегі жетекші іс-әрекеттің түрі, өмір құбылыстарының бірі, сондай-ақ баланың ақыл-ойын қалыптастыруға бағытталған әсерімен ерекшеленетін әрекет[4].

Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде интеллектуалдық ойын түрлерін жиі пайдалану барысында балалардың танымдық қабілетін, алған білімдерін одан әрі дамыту, тереңдету, олардың ізденпаздығын арттыру, ой-өрісін кеңейту, шығармашылық қабілетін дамыту, оқуға белсенділігін арттыру мақсаты көзделеді.

Интеллектуалдық ойын–танымдық қызығушылығын күшейтіп, логикалық ойлауына, басқа адамдармен іскерлік қатынастарына әсер ететінін анықтайды. Ойын бұл еркін және өзіндік әрекет, ол баланың жеке қызығушылығынан туады, баланың жеке қажеттілігі мен шектеулі мүмкіндіктері ашылады. Мұндай ойындар адамдардың өмір тәжірибесінде үлкен маңызға ие. Ал бүгінгі заман талаптарынан туындаған, баланың интеллектісін дамытып, өзіндік көзқарасын қалыптастыруға тікелей ықпал ететін ойындар әлемдік тәжірибелерге сүйене отырып әзірленіп, олардың бірыңғай талаптарға негізделген жүйесі құрылуда. Оларды баланың жасына сәйкес ақыл-ойын дамытатын интеллектуалды ойындар кешені деп атауға болады.Интеллектуалдық дамыту ойыны – баланың мектепке дейінгі жасынан бастап, танымдық қабілеті мен әлеуметтік дағдыларының негізін қалайтын, білім алу және тәрбие процесіндегі жетекші іс-әрекеттің түрі, өмір құбылыстарының бірі, сондай-ақ баланың ақыл-ойын қалыптастыруға бағытталған әсерімен ерекшеленетін әрекет.

Мұндай ойындар барысында:

- әлеуметтік топта оның рөлі мен тәртіп ережесі игеріледі;

-топтың, ұжымның, баланың тұлғалық және жеке даму мүмкіндіктері қарастырылады.

Интеллектуалдық ойындардан күтілетін нәтижелер:

- баланың ақыл – ойы дамиды;сөздік қоры молаяды, ойын еркін жеткізуге талпынады;

- тілдік қарым-қатынасқа еркін араласады;қоршаған ортаны танып білуге қызығушылығы артады;ұжымдық іс-әрекетке бейімделеді;

- еңбеккке тәрбиеленеді;бірлескен ұжымдық дағдылары жинақталады;

- әр баланың ақыл-ой деңгейі, өзіндік мінез-құлқы қалыптасады; бәсекелестікке, тапқырлыққа, төзімділікке, адамгершілікке тәрбиеленеді.

Қорыта айтқанда, ойын баланың жасына, қабылдауына, түсінігіне қарай күрделене түрлене отырып, оның ақыл-ойын дамытатын мақсатқа бағдарланады. Нәтижесінде баланың есею кезеңінде өзімен бірге дамитын интеллектуалды ойындар жүйесі құрылады. аталған ойындар кешені баланың қиялын, бейнелі ойлауын, зейінін, есте сақтау қабілетін дамытады. Құрбыларымен бірлесіп ойнауға, өзара қарым-қатынас жасауға үйренеді. Интеллектуалдық дамыту ойыны – әлеуметтік қызмет, ол баланың жасына қарай, өзін қоршаған ортаны танып білуге, оны өзгертуге құштарлығын арттыратын құрал. Ойын арқылы бала білім алады, тәрбиеленеді, қоршаған ортаны құрметтеуге үйренеді, ынтымақтасып жұмыс істеуге дағдыланып, ұтылуға емес, ұтуға тырысады. Ойын баланың психикасында сапалы өзгерістер туғызады, оқу әрекетінің негіздері қаланады.

Әлебиеттер:

1. Холодная М.А. Практическая психология. М.,2001.
2. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта. М.: 2005.
3. Андреева И. Н. Азбука эмоционального интеллекта. Петербург, 2012.
4. Практический интеллект. Р.Дж.Стернберг, Дж.Б.Форсайт, Питер, 2002.

УДК 37.091.3

AI IN LEARNING PROCESS: VALUABLE RESOURCES FOR TEACHERS.

О.Г. Искакова, О.О. Клявинш
КГКП «Саранский высший гуманитерно-технический колледж имени Абая Кунанбаева»
evefess@gmail.com, oksanocka_89@mail.ru

Modern Technologies in Education: The Role of AI Tools

Modern technologies significantly simplify the process of preparing educational materials. The integration of artificial intelligence (AI) into education has transformed traditional teaching methodologies, providing innovative tools for both educators and students. The use of AI tools in

education opens up new opportunities for teachers, enabling them to create interactive and adaptive assignments in real time. Additionally, AI enhances personalized learning, allowing students to receive customized educational experiences based on their needs and abilities.

Key AI Tools in Education

Today, there are many tools that assist educators in organizing the learning process. These tools streamline lesson planning, assessment, and student engagement. Let's explore three key solutions: Brisk Educator Free, InsertLearning, and Formative.

1. Brisk Educator Free – Automating Task Creation

Brisk Educator Free is a tool that generates questions based on textual material. This tool is particularly useful for preparing tests, quizzes, and independent work, allowing teachers to quickly create differentiated assignments for various student groups.

Key Advantages:

- **Time-saving:** Automates the process of question generation, reducing workload.
- **Adaptability:** The ability to tailor assignments to different student levels.
- **Integration:** Seamlessly works with Google Classroom, facilitating assignment distribution and collection.
- **Enhanced comprehension:** By generating thought-provoking questions, students are encouraged to engage deeply with the material.

Brisk Educator Free is especially beneficial in large classrooms where individualized instruction can be challenging. By automating question generation, educators can focus on more strategic teaching aspects rather than spending excessive time on task preparation.

2. InsertLearning – Creating Interactive Lessons

InsertLearning is a service that transforms static web pages into interactive educational resources, making learning more engaging and participatory.

Key Features:

- **Interactive elements:** Teachers can add annotations, videos, and questions directly onto web pages.
- **Collaborative learning:** The tool allows students to comment and discuss embedded materials.
- **Engagement boost:** Encourages active reading and participation through interactive features.
- **Flexible accessibility:** Works across different devices, making learning available anytime and anywhere.

This tool is particularly effective in distance learning, where student engagement can be a challenge. By allowing teachers to incorporate multimedia elements into lesson materials, InsertLearning fosters a more dynamic and immersive learning experience.

3. Formative – Assessment and Feedback

Formative focuses on instant testing and student response analysis, making assessments more effective and interactive.

Key Benefits:

- **Real-time feedback:** Teachers can monitor students' answers live and provide immediate corrections.
- **Variety of assignment types:** Supports multiple formats, including multiple-choice questions, essays, and practical exercises.
- **Seamless integration:** Works with major educational platforms like Google Classroom and Microsoft Teams.
- **Data-driven insights:** Allows educators to track student progress and identify areas requiring additional support.

Formative improves the assessment process by making it more objective and transparent. Instant feedback not only benefits students but also helps teachers refine their instructional strategies to better address learning gaps.

The Impact of AI Tools on Education

The application of AI tools in education makes the teaching process more efficient and engaging. Brisk Educator Free, InsertLearning, and Formative help teachers tailor assignments to students' levels, increasing their motivation and academic performance. Modern technologies contribute to the individualization of the learning process, making education more accessible and interactive.

1. Personalized Learning

AI-driven educational tools adapt to students' strengths and weaknesses, offering customized learning paths. This individualized approach ensures that students receive the support they need in specific areas, ultimately improving overall comprehension and retention.

2. Increased Student Engagement

Interactive tools like InsertLearning make learning more dynamic. When students actively participate in lessons rather than passively consuming information, they are more likely to stay engaged and retain knowledge.

3. Reduction of Teacher Workload

AI automates repetitive tasks such as grading, assignment generation, and progress tracking. This allows educators to focus more on instructional quality and student interaction rather than administrative duties.

4. Enhanced Collaboration

Many AI-powered tools facilitate collaborative learning by allowing students to work together on assignments, discuss content in real time, and receive instant feedback. This fosters teamwork and communication skills essential for their future careers.

5. Accessibility and Inclusivity

AI tools help bridge educational gaps by providing assistance to students with disabilities. Features such as text-to-speech, automated translations, and personalized pacing ensure that all learners, regardless of their abilities, can access and benefit from educational content.

Conclusion

Artificial intelligence is reshaping the educational landscape, making learning more efficient, personalized, and interactive. The tools discussed—Brisk Educator Free, InsertLearning, and Formative—exemplify how AI can support teachers in delivering high-quality education while simultaneously benefiting students. As AI technology continues to evolve, its role in education will only expand, leading to smarter and more adaptive learning environments. By embracing AI-driven solutions, educators can unlock new possibilities for teaching and learning, paving the way for a more innovative and inclusive future in education.

References

1. Kuznetsov A. I. Digital technologies in education: theory and practice. - M.: Education, 2021. - 256 p.

2. Petrov V. S. Artificial intelligence in training: modern approaches and prospects. - St. Petersburg: Science, 2020. - 198 p.

3. Johnson M., Smith K. AI Tools in Education: Enhancing Learning Through Automation. - New York: Academic Press, 2022. - 320 p.

4. Official website of Brisk Educator Free [Electronic resource]. - URL: https://www.brisk.educator (date of access: 10.02.2025).

5. Official website of InsertLearning [Electronic resource]. - URL: https://www.insertlearning.com (date of access: 10.02.2025).

6. Official website of Formative [Electronic resource]. – URL: https://www.formative.com (accessed: 10.02.2025).

ӘОЖ 373.21

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР: PLAY HUB МОДЕЛІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ӘЛЕУМЕТТЕНУГЕ ЫҚПАЛЫ

Майлыбаева Гульмира Сабыровна
Кенбаева Құралай Муратқызы
І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті,
Талдықораған қаласы, Қазақстан Республикасы
kenbaeva0107@mail.ru

Қазіргі әлемде білім беру жүйесі қоғамдық дамудың маңызды және негіз қалаушы саласы болып табылады. Білім беру процесінде әрбір балаға тең мүмкіндіктер ұсыну, оның жеке қасиеттерін, қабілеттері мен қажеттіліктерін ескеріп, қолдау көрсету өте маңызды. Бүгінгі таңда білім беру жүйесінің ең өзекті бағыттарының бірі – инклюзивті білім беру. Инклюзивті білім беру, ең алдымен, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың қоғаммен және оқу үдерісімен толыққанды өзара әрекеттесуіне мүмкіндік беру болып табылады. Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік саясатының маңызды басымдықтарының, негізгі принциптерінің бірі ретінде «Сапалы білім алуға барлығының құқықтарының теңдігі, әр адамның интеллектуалды дамуын, психофизиологиялық және жеке-дара ерекшеліктерін ескере отырып, халықтың барлық деңгейі үшін білімге қолжетімділігі» нақтыланған[1].

Инклюзивті білім беру термині соңғы бірнеше жылда жиі қолданылып жүр, алайда оның нақты ұғымы мен мәні көптеген елдерде әлі де зерттеуді қажет етеді. Ағылшын тілінен аударғанда «inclusion» - «қосу» деген мағынаны, қосқанда да барлық қажеттілігі болған субъектілерге қолдау көрсетуге кепілдік беретін қосу жүйесі.[2] Инклюзивті білім беру - бұл жалпы білім беру жүйесінде ерекше қажеттіліктері бар балаларға білім алу жағдайларын теңестіруге бағытталған процесс. Әсіресе, ерекше қажеттіліктері бар балаларды мектептерде және балабақшаларда жалпы білім беру процесіне қосу – осы жүйенің басты мақсаты болып табылады. Инклюзивті білім беру балалардың тек қана білім алу мүмкіндіктерін кеңейтуді емес, сонымен қатар олардың әлеуметтік, психологиялық, эмоциялық дамуын да қолдауды көздейді. Бұл жүйе ерекше қажеттіліктері бар балаларға қолайлы оқыту жағдайларын жасауға бағытталады.

Инклюзивті білім беру жүйесінің басты мақсаттары:

– Тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ету: Балалардың барлық қажеттіліктерін ескере отырып, олардың білім алу жағдайларын теңестіру.

– Әлеуметтік бейімделуді қолдау: Ерекше қажеттіліктері бар балалардың қоғамда дұрыс орнығуына жағдай жасау.

– Жеке даму деңгейін қолдау: Әрбір баланың даму деңгейіне сәйкес білім беру және оны жеке қабілеттерін дамытуға бағыттау.

– Инклюзивті мәдениетті қалыптастыру: Балалардың бір-біріне деген құрметін, түсіністігін, ынтымақтастығын қалыптастыру.

Инклюзивті білім беру тұрақты дамудың, қоғамдағы тұрақтылықтың, күрделі қоғамдық ортаға адамның әлеуметтенуінің арқауы болуы қажет. Адамдардың әлеуметтену және бейімделу мүмкіндіктері тек қана өмірлік жағдаяттарға немесе жеке мінез-құлыққа қатысты ғана болмайды, сонымен қатар, білім алу арқылы да жүзеге асады. Кең мағынадағы білім алу дегеніміз - бұл адамның өмір сүру салты, нақтылы әлеуметтік-экономикалық жағдайда индивидуалды жеке тұлғалық капиталын іске асыру үшін өмірлік тәжірибесінің жинақталуы[3].

Инклюзивті білім беру жүйесі педагогтардың арнайы дайындықтарын, түрлі инновациялық әдістер мен педагогикалық құралдарды қолдануды талап етеді. Бұл әдістер педагогтардың баланың жеке қабілеттері мен ерекшеліктеріне сәйкес жұмыс жасауына

мүмкіндік береді. Инновациялық әдістерді қолдану арқылы білім беру жүйесі барлық балалар үшін тең мүмкіндіктер ұсынады.

Инклюзивті білім беру жүйесінде қолданылатын инновациялық әдістердің бірі – *Play Hub* моделі. Бұл әдіс ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін арналған оқыту ортасын ұйымдастыруды мақсат етеді. *Play Hub* орталығының мақсаты – балалардың әлеуметтік қарым-қатынастарын дамыту және оқу процесіне бейімделуін жеңілдету. Бұл модельдің ерекшелігі – балаларға қызықты, әрі қолайлы ортаны қалыптастыру. Мұндай орталар баланың когнитивтік дамуына, әлеуметтік дағдыларының қалыптасуына және өзара қарым-қатынасқа түсуде оң әсерін тигізеді. «...Мұндай ортада қажеттіліктер мен мүмкіндіктерге сәйкес жеткілікті біліктілікпен кәдімгі білім беру бағдарламасын түсіндіру және қолдану үшін тиісті және жеткілікті ресурстарды пайдалана отырып тәрбиешілер, ата-аналар және процестің басқа қатысушылары бірлесіп жұмыс істейді», - деп Торонтодағы Йорк университетінің профессоры доктор Г. Банч жазады[4, 14-16 б].

Зерттеулер көрсеткендей, *Play Hub* моделін қолдану балалардың зейінін шоғырландыруға, олардың оқуға деген қызығушылығын арттыруға және танымдық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Бұл әдіс балалардың қажеттіліктерін ескеріп, оларды толыққанды дамытуға мүмкіндік береді. Play Hub орталығының басты ерекшелігі – балаларды дамытуға бағытталған жан-жақты және инклюзивті ортаны құру. Заманауи психологтардың пайымдауынша, әр баланың еркін ойын ойнайтын орны болуы керек және мұндай кеңістік жасыл желексіз және көліктерге толы іргелес аумақтар емес.

Playhub (ағылш. play hub - ойын орталығы) - бұл бүкіл отбасымен ұзақ уақыт белсенді демалуға арналған үлкен ойын алаңы болып табылатын жаңа қала құрылысы. Алғашқы ойын-сауық орталықтары Санкт-Петербургте «Жаңа Голландия», «Мега-Парк» сияқты ірі саябақтар мен қоғамдық орындарда және Карповка өзенінің жағалауындағы қайта қалпына келтірілген аумақта пайда болды.

Play Hub орталықтары ата-аналарға қолдау көрсету мақсатында ата-аналар мен балалардың оқуын дамытуды қалай қолдай отырып және басқа балалар мен отбасыларға бағытталған қызметтер мен іс-шаралар туралы ақпаратқа қол жеткізетін орталық ретінде жұмыс істейді. Аталмыш орталық қоғам үшін қызмет етуге және білім беруге, ең алдымен денсаулық сақтау, тамақтану және т.б. байланысты іс-шараларға кеңістік ұсыну арқылы қызмет етуге бағытталған.

Ерекше білім алатын балаларға арналған Play Hub орталықтары әлемнің сегіз елінде белсенді жұмыс істейді. Олар Хорватия, Венгрия, Италия, Латвия, Нидерланды, Словакия, Словения және Түркия.

Мектеп жасына дейінгі баланың сапалы ұйымдастырылған ойын кеңістігінің құрылымдық моделі балаға бағдарланған. Ойын кеңістігінің төрт компонентінің келісілген үйлесімі мектеп жасына дейінгі баланың психологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ететіндігі және оның басқалармен өзара әрекеттесу процесінде оның ынтымақтастығының жоғары деңгейде дамуына ықпал ететіндігі дәлелденді. Іске асырылған ойын әрекеттерінің мазмұны, ойын кеңістігін материалдық жағынан толтыру, оның динамикасы мен ұтқырлығы, барлық балаларды белсенді ойын әрекетіне қосу іс жүзінде басқа тәсілдерді қажет ететіні анықталды. Мектеп жасына дейінгі балаларға ойын алаңын ұйымдастырудың сапасына қатысты тәрбиешілердің қажетті және нақты идеялары арасында тұрақты қарама-қайшылықтар да болғанын атап өткен жөн.

Мектеп жасына дейінгі балалар үшін ойын алаңын сапалы ұйымдастыру мәселесі қазіргі қоғам жағдайында табысты тұлғаның дамуына жаңа ережелер мен талаптарды белгілейтін ерекше маңызға ие болуда. Өз мүмкіндіктерін түсіну, бастамашылдықты ашу және мектеп жасына дейінгі балаларда өзін-өзі жан-жақты жүзеге асыру қабілеттерінің жоғары деңгейін қалыптастыру ойын кеңістігінің барлық құрылымдық компоненттерінің болуын және өзара байланысын қамтамасыз етуін көздейді.

Мектеп жасына дейінгі баланың психикалық дамуына ойын кеңістігін ұйымдастыру және әсер ету мәселесін қарастыру қоғамның құндылық бағдарын қалыптастыруға, теріс әлеуметтік

әсерлерге қарсы тұруға, өзін-өзі ашуға, өзін-өзі көрсетуге, өзін-өзі танытуға, оның құндылық бағдарын қалыптастыруға қарқынды көңіл бөлуімен шартталған. Мектеп жасына дейінгі балаға жеке қарым-қатынасқа түспей-ақ бірқатар әлеуметтік функцияларды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін заманауи озық технологиялардың пайда болуы оның психикалық дамуына кері әсерін тигізеді және дараландыру мен интеграциялық үдерістердің бұзылуына әкеледі; бала өмірінің физикалық (мінез-құлық, әрекеттер), эмоционалдық (эмоционалдық көріністер, тілектер) және психикалық (идеялар, пайымдаулар) өлшемдеріндегі дисгармония болуы да мүмкін. Мектеп жасына дейінгі баланың эмоционалдық-психикалық жүйесінің жұмысында тұтастықтың болмауы өмірлік құзіреттіліктің қалыптаспауына, қызметтің кез келген түрін сәтсіз жүзеге асыруға және жағымсыз әлеуметтік әсерлерге жауап ретінде сапалы белсенділік деңгейінің болмауына әкеледі. Мектеп жасына дейінгі бала дамып келе жатқан ойын кеңістігі жағдайында ғана өзінің өмірлік іс-әрекетінің белсенді субъектісі бола алады. Мектеп жасына дейінгі баланың жас әлеуетін одан тыс жүзеге асыру мүмкін емес. Ойын кеңістігі мектеп жасына дейінгі инклюзивті білім алатын балалардың психикалық дамуының маңызды факторы және оның өмірлік құзыреттілігін қалыптастырудың қажетті шарты болып табылады.

Кең мағынада заттық-кеңістік дамытушы орта – мектеп жасына дейінгі баланың жан-жақты психикалық дамуын қамтамасыз ететін, әр түрлі әрекеттерді қолдаудың әлеуметтік және табиғи құралдарының тұтастығын қамтамасыз ететін мектеп жасына дейінгі баланың әлеуметтік-мәдени ортасы. Қазіргі заманғы ойын кеңістігі мектеп жасына дейінгі баланың психикалық дамуы концепциясының басымдылығы ретінде тұлғалық-бағдарлы бағытты анықтайтын оны ұйымдастыруға жаңа көзқарасқа негізделуі керек. Мектеп жасына дейінгі баланың ойын кеңістігін сапалы ұйымдастыру қоршаған ортаның көп функционалдылығына және ойын идеяларын құруды ынталандыратын ойын материалдарына негізделуі керек. Сонымен бірге ойын ортасы мен әсер ету түрі белгіленген ойыншықтар мектеп жасына дейінгі баланың әрекетінің стереотипі мен біркелкі тәсілдерін тудырады. Демек, мектеп жасына дейінгі баланың ойын әрекетінің деңгейі негізінен ойынның дамытуды ұйымдастыру сапасына байланысты. Заттық-кеңістік дамытушы орта мектеп жасына дейінгі баланың өз бетінше іс-әрекетін, оның танымдық, практикалық және шығармашылық қызметін көрсету үшін жасалған жағдайлардың жалпыланған бейнесі ретінде қарастырылуы керек. Заттық-кеңістік дамытушы ортаны ұйымдастырудың тиімді формалары мектеп жасына дейінгі баланың сыртқы шындықты мақсатты түрде тануына, оның шығармашылығын дамытуға және белсенді өмірлік ұстанымын қалыптастыруға ықпал етеді. Орталық – мектеп жасына дейінгі баланың жан-жақты дамуының құралы, бала даралығының көрінісі, әлеуметтік ортамен тиімді қарым-қатынас орнатудағы таптырмас серігі. Ол мектеп жасына дейінгі балаға қоғамдағы өмірге бейімделуге және әлеуметтік өзара әрекеттесу ерекшелігін сапалы деңгейде түсінуге және меңгеруге мүмкіндік береді.

«Play-Hub» орталығындағы инклюзивті баланы табысты әлеуметтендірудің негізгі міндеттерінің бірі – әрбір бала өзін тең құқылы және ұжымның бір мүшесі ретінде сезінетін мейірімді және инклюзивті атмосфераны құру. Ол үшін өзара түсіністікке, ынтымақтастыққа, басқаларды құрметтеуге бағытталған сабақтар мен іс-шараларды өткізу қажет. Сондай-ақ барлық балалардың жеке қажеттіліктері мен ерекшеліктерін ескере отырып, оқу материалдары мен ойыншықтарға қолжетімділігін қамтамасыз ету маңызды.

Инклюзивті білім беруде кеңінен қолданылатын әдіс – ертегілерді педагогикалық құрал ретінде қолдану. Бұл тәсіл балалардың эмоционалдық тұрақтылығын нығайтып, олардың әлеуметтік дағдыларын қалыптастырады. Чехияда ұйымдастырылған «Ертегінің сиқыры» атты біліктілікті арттыру курсы барысында педагогтар ертегілерді ерекше қажеттіліктері бар балалардың танымдық және психологиялық дамуын қолдау үшін тиімді құрал ретінде пайдалану әдістерін меңгерді.

Ертегілер балаларға эмоциялық тұрғыдан әсер етіп, олардың жан-дүниесін тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Бұл әдіс балалардың логикалық ойлау қабілеттерін жетілдіріп, олардың өз-өзін тануына ықпал етеді. Ертегілерді педагогикалық құрал ретінде қолдану

балалардың білім алу мотивациясын арттырып, олардың ішкі дүниесін дамытады. Бұл тәсіл оқушылардың коммуникативтік дағдыларын жақсартып, әлеуметтік бейімделуге көмектеседі.

Инклюзивті білім беру жүйесінде балалардың әртүрлілігін ескеріп, оқу процесін әртараптандыру қажет. Интерактивті әдістер мен көрнекі құралдарды қолдану ерекше қажеттіліктері бар балалардың оқу үлгерімін жақсартуға мүмкіндік береді. Бұл әдістерді пайдалану балалардың қызығушылығын арттырып, олардың оқуға деген ынтасын жоғары деңгейде ұстайды.

Интерактивті әдістер арқылы оқушылар түрлі тапсырмалар орындай отырып, оқу процесіне белсенді қатысады. Көрнекі әдістер мен құралдар (суреттер, диаграммалар, видеолар) арқылы балалардың материалды қабылдау және түсіну деңгейі жоғарылайды. Бұл әдістер ерекше қажеттіліктері бар балаларға оқу мазмұнын жеңіл әрі түсінікті етуге мүмкіндік береді.

Инклюзивті білім беру жүйесінде ата-аналардың рөлі өте маңызды. Ата-аналар баланың дамуының маңызды бөлігі ретінде қарастырылады. Олар баланың үйдегі және мектептегі дамуын үйлестіруде үлкен рөл атқарады. Педагогтар мен ата-аналар арасындағы тығыз қарым-қатынас ерекше қажеттіліктері бар балалардың оқу процесіне белсенді араласуын қамтамасыз етеді.

Зерттеулер нәтижелері ата-аналардың белсенді қатысуы балалардың әлеуметтік бейімделуін жеңілдетіп, оқу процесіне ықпал ететінін көрсетеді. Ата-аналар мен педагогтар арасындағы ынтымақтастық балалардың оқу үлгерімін жақсартуға көмектеседі. Ата-аналардың баланың эмоционалдық және психологиялық жағдайын бақылап, педагогтарға қажетті ақпарат беруі инклюзивті білім беру жүйесінің тиімділігін арттырады.

Инклюзивті білім беру жүйесін жетілдіру мақсатында көптеген ғылыми зерттеулер жүргізілуде. Бұл зерттеулердің нәтижелері ерекше қажеттіліктері бар балалардың оқу процесіне тиімді қатысуын қамтамасыз ету үшін инклюзивті білім беру әдістерін дамыту қажеттігін көрсетеді. Инклюзивті білім беруде ойын әдістерін қолдану, интерактивті әдістер мен көрнекі құралдарды пайдалану, педагогтардың біліктілігін арттыру, ата-аналармен серіктестік орнату сияқты тәсілдер тиімді нәтиже береді.

Зерттеулер нәтижелері бойынша, мектепке дейінгі және бастауыш сыныптарда ерекше қажеттіліктері бар балаларға арналған арнайы оқу стратегияларын қолдану олардың оқу мотивациясын арттырып, танымдық белсенділігін жоғарылататыны анықталды. Ойын әдістері балалардың зейінін шоғырландырып, оларды оқу процесіне қызығушылықпен қатысуға ынталандырады.

Ата-аналардың баланың дамуындағы маңызды рөлі туралы жүргізілген зерттеулер де өте маңызды. Педагогтар мен ата-аналар арасындағы тығыз қарым-қатынас ерекше қажеттіліктері бар балалардың әлеуметтік бейімделуін жеңілдетіп, олардың білім алу процесіне белсенді араласуын қамтамасыз етеді. Ерекше сұранысты қажет ететін балаларға білім беруде аса үлкен жауапкершілік оқытушыларға түседі. Мұғалімдер өз методикасын қалыптастырып немесе өзге де әдіс-тәсілдерді тиімді пайдалана білуі қажет [5 – 209б].

Инклюзивті білім беру жүйесі – бұл тек қана ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін емес, жалпы білім беру жүйесі үшін де маңызды бағыт. Бұл жүйе барлық балаларға тең мүмкіндіктер ұсынуға бағытталған. Инклюзивті білім беру жүйесінде инновациялық әдістерді қолдану балалардың танымдық, әлеуметтік және эмоционалдық дамуын қолдайды. Play Hub моделін, ертегілерді педагогикалық құрал ретінде қолдануды, интерактивті әдістер мен көрнекі құралдарды пайдалану, ата-аналармен серіктестік орнату сияқты тәсілдер балалардың білім алу процесін жеңілдетеді және олардың әлеуметтенуін жеңілдетеді.

Зерттеу нәтижелері инклюзивті білім беру жүйесін жетілдіру үшін жаңа әдістерді енгізудің маңыздылығын көрсетті. Мұндай әдістер балалардың оқуға деген ынтасын арттырып, олардың білім деңгейін жақсартуға мүмкіндік береді. Инклюзивті білім беру жүйесі жаңа тәсілдерді қажет етеді, сондықтан мұндай әдістерді кеңінен енгізу білім беру жүйесінің барлық деңгейінде инклюзивтілікті қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. ҚР «Білім туралы» Заңы. - Астана, 2007 (15 сәуір 2016 жылы өзгертулер мен толықтырулар енгізілген).
2. Хабаршы ҚазҰПУ, «Арнайы педагогика» сериясы №2(41), 2015, 20 б.
3. Мовкебаева З. А. Инклюзивті білім Беру Негіздері // Оқу құралы. - Алматы: ЖК «Балауса»-2016. -320б.
4. Перфильева М.Ю. және т. б. Мүгедектердің қоғамдық ұйымдарының инклюзивті білім беруді дамытуға қатысуы / ред. Т. Г. Туркина. URL: http:// www.old.perspektiva-inva.ru 14-16 бет.
5. Тлегенова Г.А. Кенбаева Қ.М. Инклюзивті білім беруде ағылшын тілін оқыту әдістемесі, І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, «ХАБАРШЫ» ғылыми журналы, 2023 жыл, 209б.

ҚОСЫМШАЛАР

Зерттеу жұмысы бойынша жеткен нәтижелер тізімі:

- Жалпы білім беретін мектептерде «Инклюзивті білім беру мен үйде оқытуды ұйымдастыру және арнайы балалармен жұмыс жасау» тақырыбы бойынша Республикалық тәжірибелік семинарға қатысып өз тәжірибесімен бөліскені үшін «Алтын білім кілті» ғылыми әдістемелік зерттеу орталығы, №00495 *сертификаты*, 27.09.2023ж;
- Авторлық құқықпен қорғалатын обьектілерге құқықтардың мемлекеттік тізімге мәліметтерді енгізу туралы *авторлық куәлік.* 2024 жылғы «27»наурыз №44009 Республикалық Әділет министрлігі;
- Чехия мемлекеті, Склад білім беру орталығы ұйымдастырған «Ертегінің сиқыры: балалар мен ересектерді дамыту, тәрбиелеу және психологиялық қолдау көрсету үшін ертегілерді қалай пайдалану керек» онлайн курсынан алынған 72 сағаттық, №00375 *біліктілікті арттыру курсы сертификаты*, 30.01-31.03.2024;
- Play Hub - инклюзивті білім беру жағдайында балабақша мен отбасы іс-әрекетін ұйымдастыру бағдарламасы Талдықорған қаласы №42 балабақшасы, «Қарлығаш» мектепалды даярлық тобы оқу-тәрбие үдерісіне *ендіріу актісі.*
- «Білім берудің заманауи мәселелері: модернизация мен инновация» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясына баяндамашы және ұйымдастырушы ретінде белсенді қатысқаны үшін *алғыс хат*. Екатеринбург қ. Орал мемлекеттік университеті. 13-14.03.2024ж;
- Зерттеушінің Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің 80 жылдығына орай ұйымдастырылған «Балаларды ерте жастан дамыту мен отбасы мәселесі: зерттеу және тәжірибе» тақырыбындағы Халықаралық конференциясында жарық көрген «Мектеп жасына дейінгі балаларға ағылшын тілін үйретудің артықшылықтары» атты *мақала.* Алматы қ. ӘОЖ 37.0(063), 2024ж;
- «Баршаға арналған мектеп» білім беру қоры ұйымдастырған «Төтенше жағдайлар мен зілзалалар нәтижесінде жарақаттан кейінгі күйзеліске ұшыраған мектеп жасына дейінгі балалармен және олардың ата-аналарымен/қамқоршыларымен алғашқы психологиялық көмек көрсету және жұмыс тәжірибесін көрсету» онлайн курсынан алынған 72 сағаттық, №53-2024 *біліктілікті арттыру курсы сертификаты*, 13.06-22.06.2024;
- Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беру мекемелерінің (сондай-ақ мектепке дейінгі ұйымның, колледж оқытушыларына) кәсіби педагоггикалық біліктіліктерән арттыруда «Инклюзивті білім беру мен үйде оқытуды ұйымдастыру және арнайы балалармен жұмыс жасау» тақырыбында қашықтықтан 80 академиялық сағат көлемінде толық оқыту курсынан алынған №ИК7859600 *біліктілікті арттыру курсы сертификаты,* Қазақстан Республикасы

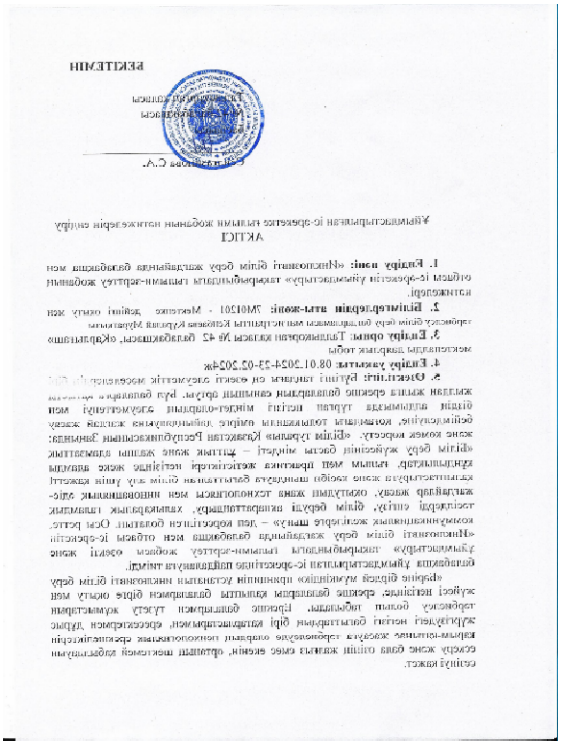

оқу-ағарту министрлігі, Республикалық «Tanym.kz» біліктілікті арттыру орталығы, 11.10-

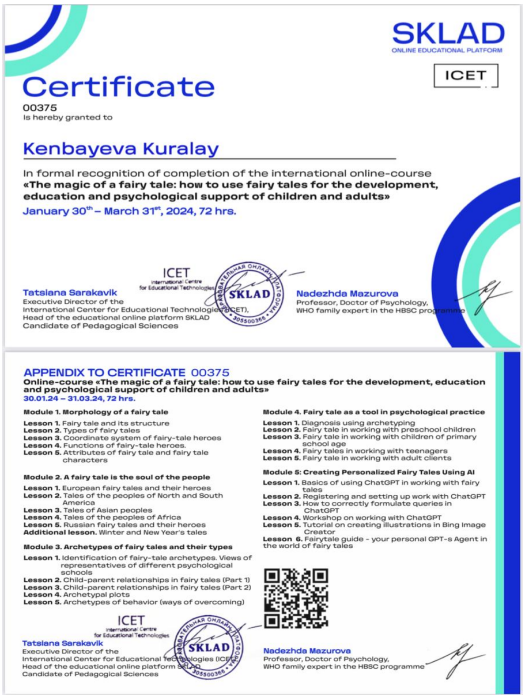

13.10.2024;

Қазақстан Республикасы Ақпараттық және Қоғамдық Даму Министрлігі
Мемлекеттік тіркеу № KZ80VPY00051745
"Алтын білім кілті" ғылыми әдістемелік зерттеу орталығы

СЕРТИФИКАТ

Кенбаева Құралай Муратқызы

Жалпы білім беретін мектептерде "Инклюзивті білім беру мен үйде оқытуды ұйымдастыру және арнайы балалармен жұмыс жасау" тақырыбы бойынша
Республикалық тәжірибелік семинарға қатысып өз тәжірибесімен бөліскені үшін берілді
«Организация инклюзивного образования и домашнего обучения и работы с особенными детьми»
в общеобразовательных школах
награда вручена за участие в республиканском практическом семинаре и обмена опытом

Берілген күні 27. 09. 2023
Тіркеу № 00495

Альжанова Алтынай Абдигаппиевна
"Алтын білім кілті" ғылыми әдістемелік зерттеу орталығының директоры

ОБЩЕСТВЕННЫЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ФОНД «ШКОЛА ДЛЯ ВСЕХ»

School for all
EDUCATIONAL FOUNDATION

СЕРТИФИКАТ № 53-2024

подтверждает, что

Кенбаева Құралай Муратқызы

прошел(-ла) онлайн-тренинг по теме

«Оказание первой психологической помощи и практика работы с детьми дошкольного возраста и их родителями / опекунами, получившими посттравматическое стрессовое расстройство в результате чрезвычайных ситуаций и катастроф»

в полном объеме (72 часа) 13.06 – 22.06.2024

Директор ООФ «Школа для Всех»
Гульбадан Закаева

Тренеры
Гульбадан Закаева, Маржан Таджиева

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ОҚУ-АҒАРТУ МИНИСТРЛІГІ

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

СЕРТИФИКАТ

Кенбаева Құралай Муратқызы

Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беру мекемелерінің(сондай-ақ мектепке дейінгі ұйымының, колледж оқытушыларына) кәсіби педагогикалық біліктіліктерін арттыруда
«Инклюзивті білім беру мен үйде оқытуды ұйымдастыру және арнайы балалармен жұмыс жасау»
тақырыбында қашықтықтан 80 академиялық сағат көлемінде толық оқыту курсын аяқтады

Окончил(-а) полный дистанционный курс обучения в объеме 80 академических часов на тему
«Организация инклюзивного образования и обучения на дому и работа со специальными детьми»
по повышению квалификации учителей общеобразовательных учреждений(а так же дошкольная организация и колледж) Республики Казахстан

Берілген күні: «11-13» қазан 2024 ж.
Дата выдачи: «11-13» октябрь 2024 г.

Республикалық «Tanym.kz» біліктілікті арттыру орталығының директоры
Директор Республиканского центра повышения квалификации «Tanym.kz»
М.Серікұлы
ИК7859600

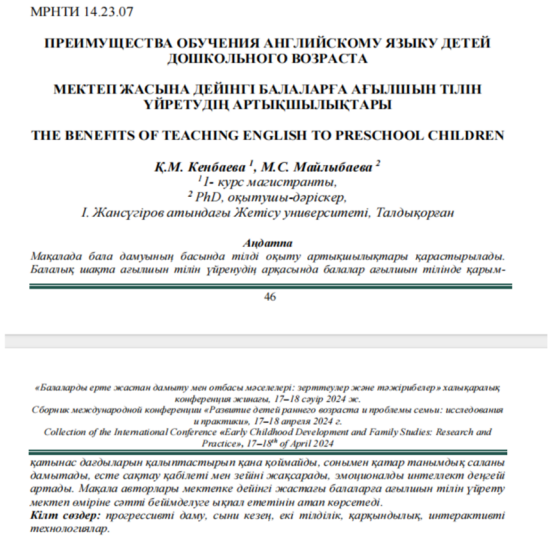
МРНТИ 14.23.07

ПРЕИМУЩЕСТВА ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРҒА АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҮЙРЕТУДІҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ

THE BENEFITS OF TEACHING ENGLISH TO PRESCHOOL CHILDREN

Қ.М. Кенбаева [1], М.С. Майлыбаева [2]
[1] 1- курс магистранты,
[2] PhD, оқытушы-дәріскер,
І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған

Аңдатпа
Мақалада бала дамуының басында тілді оқыту артықшылықтары қарастырылады. Балалық шақта ағылшын тілін үйренудің әрқасында балалар ағылшын тілінде қарым-

«Балаларды ерте жастан дамыту мен отбасы мәселелері: зерттеулер және тәжірибелер» халықаралық конференция жинағы, 17–18 сәуір 2024 жж.
Сборник международной конференции «Развитие детей раннего возраста и проблемы семьи: исследования и практики», 17–18 апреля 2024 г.
Collection of the International Conference «Early Childhood Development and Family Studies: Research and Practice», 17–18th of April 2024

қатынас: дағдыларын қалыптастырып қана қоймайды, сонымен қатар танымдық саланы дамытады, есте сақтау қабілеті мен зейінді жақсарады, эмоционалды интеллект деңгейі артады. Мақала авторлары мектепке дейінгі жастағы балаларға ағылшын тілін үйрету мектеп өміріне сәтті бейімделуге ықпал ететінін атап көрсетеді.
Кілт сөздер: *прогрессивті даму, сыни кезең, екі тілділік, қарқындылық, интерактивті технологиялар.*

UDC 378.1

USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PREPARING FOR CLASSES. MAGICSCHOOL.AI. TWEE.COM

E. I. Korchagina, A. A. Chernysheva
Saran Higher Humanitarian and Technical College named after Abay Kunanbaev
Saran, Kazakhstan, ekaterinakorchagina92@mail.ru, nastai_11@mail.ru

The modern era of digitalization has led to significant changes in the educational sphere, where information technology and artificial intelligence (AI) are becoming an integral part of the learning process. Kazakhstan is actively implementing new approaches in education, which is confirmed by the state program for informatization of secondary schools. Using of AI in the educational process contributes to the individualization of learning, automation of routine tasks and increasing efficiency of lesson preparation.

The use of tools such as Twee and MagicSchool demonstrates how AI helps teachers create educational materials tailored to the needs of students, improving the quality and personalization of learning. Applying of AI to the educational process ensures not only increasing of teachers' efficiency, but also the development of analytical, creative and critical skills of students.

These changes highlight the importance of adapting the educational system to the requirements of modern society and the need to overcome barriers in the integration of information and educational technologies.

The whole world has entered the era of digitalization - a period of development aimed at ensuring the full use of reliable, comprehensive and modern resources in all socially significant areas, including education [1]. Training, educational work and development of a new generation take place in a rich information environment. Currently, a new information approach to the education system is being formed in Kazakhstan, aimed at entering the global educational space [2]. This process is accompanied by significant changes in pedagogical activity. This is evidenced by the State Program of the President "Informatization of the Secondary Education System of the Republic of Kazakhstan", which provides the full equipping of schools with modern technologies [3]. One of the important components of informatization has become the introduction of artificial intelligence both in the educational process and in the process of preparing for lessons in order to optimize and improve the efficiency of the educational process [4].

The twenty-first century is the century of information technologies, which develop every day. Modern people, including teachers, are productive and active users of all the opportunities provided by the information and educational environment [5]. Preparation for classes often takes a lot of time of teachers. So, what function can artificial intelligence perform in the teacher's work? The authors of the book "Artificial Intelligence in Education" claim that by 2030, artificial intelligence will be able to help teachers, collaborate with them and act as an intermediary between them and students [4]. Nowadays, many platforms (Edvibe, Miro, Notion, Trello, Canva, etc.), which teachers use in the educational process. They have installed - neural networks that can generate texts and assignments for them, images, diagrams, cards and other educational materials necessary for teachers in one click [5]. Chatbots are used in foreign language courses to answer questions from course participants, thereby reducing the time of teachers spent on routine activities [6]. GPT chat can check written assignments, point out errors, and demonstrate how to correct them. It gives teachers the opportunity to use the algorithms that underlie artificial intelligence and do their job even better.

We also studied and analyzed the scientific works of local and foreign scientists on the topic of using the capabilities of neural networks in the educational process. The development of artificial intelligence systems was reflected in the research of such scientists as S. Gulomov, B. Begalov, M. Kamilova, T. Bekmuratov, Sh. Madraksimova, N. Ignatiev [1]. Russian scientists M. Akhmetov, A. Bazaeva, L. Bocharova, A. Lobanov conducted scientific research on the development and use of artificial intelligence systems in the field of education [2]. There is still no clear definition of artificial intelligence. One of the main reasons for this is the different interpretations of scientists working in different fields of science. Teachers have always had a large amount of responsibility and work with students on their "shoulders" - monitoring academic performance, selecting assignments in accordance with the level of knowledge of students taking into account the differentiated approach, checking assignments, providing feedback to each student [5].

As the basis of our research, we took the theory of Seymour Papert. Seymour Papert is considered the founder of the use of information and communication technologies (ICT) in education. His work and research, especially in the context of creating a computer-based learning environment, have had a significant impact on the development of ICT in education. Paper developed the theory of constructivism, according to which students learn better through active interaction with information technology, rather than simply through passive perception of the material. His work is based on the theory of not increasing academic performance through forced memorization of facts and rules, but rather integrally developing the cognitive, creative and productive abilities of students. Papert worked on learning theories, and was known for focusing on the impact of new technologies on learning in general, and in schools as learning organizations in particular [4].

Such routine tasks take up a lot of time from the full-fledged process of learning in the classroom. In order to improve the efficiency and quality of education, it is now possible to delegate some of this routine work to artificial intelligence. We agree that a teacher is not able to process such a volume of

text and other information that can be processed by artificial intelligence [4]. Human errors that artificial intelligence cannot make are also excluded.

The purpose of studying this topic is evaluating the effectiveness of using neural networks in the process of preparing for classes, as well as in education in order to optimize the educational process.

Research objectives:

- To review existing works and publications devoted to the use of neural networks in education.
- To study the possibilities of personalizing the educational process using neural networks, taking into account the individual needs and level of training of each student.
- To include models and methods based on neural networks to optimize the management of educational resources and automate the assessment of students' knowledge.
- To collect and analyze data on the effectiveness of using neural networks in education based on the results of an experimental study.
- To formulate recommendations and conclusions on the use of neural networks in education, taking into account the results of the study.

The relevance of using neural networks in the field of teaching foreign languages lies in their potential to create more effective and personalized educational programs. We have considered several aspects that highlight the importance of artificial intelligence in the work of a teacher.

Individualization of learning: Neural networks allow you to adapt learning to the individual needs of each student, taking into account their level of knowledge and speed of learning [8].

Automated assessment: Neural networks can be used to automate the process of assessing student performance, allowing teachers to more effectively track their progress and provide feedback [9].

Applications and creation of interactive tasks: Using neural networks, you can create various interactive tasks, simplify or complicate them to the desired level, which provide students with a deeper immersion in the material being studied and make the learning process more effective and exciting [6].

Analyzing the information provided, we can conclude that the use of neural networks in teaching foreign languages is a promising direction in the educational sphere, which can significantly improve the quality of education and ensure better learning outcomes, as well as help teachers work more effectively [7].

Computerization, which makes education more accessible, should contribute to the development of analytical skills, critical thinking and creativity, rather than facilitate the process of obtaining the necessary knowledge and skills [10].

Modern society sets its own standards; it requires that education be of high quality and improve at the same level as the world around us. Therefore, in order to move to a new level of education, it is necessary to overcome a number of contradictions that the introduction of an information and educational environment into the education system faces [3, 5].

Possibility of using Twee in preparation for lessons.

Twee is an AI-powered tool designed to make lesson planning easier for English teachers. It offers a wide range of features that can help teachers create questions, dialogues, stories, letters, articles, multiple choice questions, true/false statements and more in just a few seconds.

Additionally, the tool can help teachers brainstorm vocabulary related to the topic, create fill-in-the-blank and parentheses drills, and quickly generate discussion questions, facts, and quotes from famous people related to the topic. Twee is also equipped with features for reading, writing, listening, speaking and grammar. It can create text, on-topic dialogues, essay topics, video transcripts, and more.

With Twee, teachers can quickly and easily create engaging English lessons for their students [6].

Possibilities of using MagicSchool.ai in preparation for lessons.

MagicSchool.ai is an innovative educational platform specially designed for educators who want to incorporate artificial intelligence learning materials into their lessons.

MagicSchool.ai Features for Teachers: Artificial Intelligence Courses: This platform offers a wide range of courses covering various aspects of Artificial Intelligence. These courses are designed

for use in the classroom and can be easily integrated into the curriculum. Interactive Lessons: Lessons provide interactive learning, making learning fun and engaging for your students. Support and Resources: The platform provides support and resources for educators, including tutorials, video tutorials, and discussion forums where you can share ideas and experiences with other educators.

Flexibility: You can use the learning materials according to your needs and learning goals. MagicSchool.ai will help you make your lessons more interesting, practical and effective with the help of artificial intelligence.

AI applications such as Twee and Magicschool have become the foundation of our methodological recommendations "USING OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PREPARATION FOR LESSONS. TWEE. MAGICSCHOOL. GAMMA.", demonstrating their practical value in lesson preparation for English teachers. These methodological recommendations provide guidance on integrating artificial intelligence (AI) tools—**Twee, Magicschool, and Gamma**—into lesson preparation to enhance teaching efficiency and improve the quality of educational materials.

Here is an example of listening task which was created by TWEE.COM on the topic: "Advantages and disadvantages of different means of travelling" from our methodological recommendations:

Aim of the task: To enhance students' listening comprehension abilities by exposing them to authentic audio materials that feature instances of phonetic reduction.

You may add the link of any video from You tube and the website will make for you the Warm Up questions on this video. Use the tab Warm Up Discussion questions before listening. (Application 5)

https://www.youtube.com/watch?v=1u3vKYu5vsI

Questions:

1. What are some of the main pros and cons of using cars as a mode of transport?
2. How do trains compare to cars in terms of efficiency and environmental impact?
3. What are the advantages and disadvantages of air travel compared to other forms of transport?
4. When would taking the bus or a boat be a more efficient option than using a car or plane?
5. How do the transportation needs of personal matters differ from those of businesses?
6. What factors should businesses consider when choosing the best method of transporting their cargo?
7. Why is real-time tracking of shipments important for both businesses and individual customers?

Here is an example of writing task which was created by MAGICSCHOOL.AI on the topic: "The Wonderful United Kingdom" from our methodological recommendations:

The aim of task is to develop writing skills based on text and student's creativity.

Designing essay topics that are both engaging and appropriately leveled for diverse learners, however, can be a complex task. MagicSchool.ai provides an innovative solution through its "Hello! I'm Raina" tab, which generates essay topics tailored to any theme and student proficiency level.

Themes for Essay on Student's Burnout for B1 Level Students:

Identifying Signs of Burnout: Discussing the common signs and symptoms of burnout in students and how to recognize them early.

Causes of Student Burnout: Exploring the various factors that contribute to student burnout such as academic pressure, social expectations, and lack of self-care.

Impact of Burnout on Academic Performance: Analyzing how burnout can affect students' academic achievements, motivation, and overall well-being.

Effective Coping Strategies: Providing tips and strategies for students to manage stress, avoid burnout, and maintain a healthy work-life balance.

Support Systems for Burnout: Discussing the importance of seeking help from teachers, parents, and counselors when experiencing burnout and ways to build a support network.

Preventive Measures: Exploring proactive steps that students can take to prevent burnout, including time management, setting boundaries, and practicing self-care routines.

Cultural Perspectives on Burnout: Examining how different cultures perceive and address student burnout, and comparing approaches to managing stress in education systems worldwide.

To evaluate the writing task the teacher can use Rubrics. Rubrics are essential tools for evaluating writing tasks because they provide clear, structured criteria for assessment. Rubrics outline specific criteria for what constitutes excellent, satisfactory, or poor work. This transparency helps students understand what is expected of them and aligns their efforts with the goals of the assignment. Also, rubrics standardize the grading process, ensuring that all students are assessed based on the same criteria.

The following rubric was created on MagicScool.ai in the tab Rubric Generator:

Criteria	5 Points	4 Points	3 Points	2 Points	1 Point
Content Knowledge	Demonstrates extensive, accurate knowledge about the United Kingdom with multiple interesting facts and details	Provides comprehensive information with mostly accurate details	Includes basic information with some accurate facts	Shares limited information with several inaccuracies	Minimal or incorrect information about the UK
Organization	Clearly structured with a logical flow, introduction, body, and conclusion	Well-organized with clear main ideas and supporting details	Somewhat organized with basic structure	Minimal organization with confusing sequence	No clear organizational structure
Language Use	Uses varied, descriptive vocabulary appropriate for Year 4 level	Uses clear and mostly descriptive language	Uses simple language with some descriptive words	Limited vocabulary and basic word choices	Very limited or inappropriate language
Spelling and Grammar	Demonstrates excellent spelling and grammar with no errors	Minor spelling or grammatical errors that do not impact understanding	Some spelling and grammatical errors	Frequent spelling and grammatical mistakes	Numerous spelling and grammatical errors
Creativity and Engagement	Exceptionally creative approach with unique insights and engaging writing style	Creative approach with interesting perspectives	Basic approach with some attempt at creativity	Minimal creativity or originality	No creative elements in the writing

Total Possible Score: 25 points

Note for Teachers:

- Encourage students to use age-appropriate research sources
- Support students in developing their writing skills
- Provide positive feedback and specific suggestions for improvement

More variants of tasks from our methodological recommendations can be found on the following link: https://drive.google.com/drive/folders/1bfiH6lfCD6Uq2Yz6d5sFJnKSlEDlF5mu

In summary, AI offers significant advantages for teachers by streamlining administrative tasks, personalizing learning, improving student engagement, and providing valuable insights. By embracing AI tools, educators can enhance both their teaching effectiveness and their students' educational experiences, fostering a more efficient, inclusive, and engaging learning environment.

References:

1. Gulomov S., Begalov B., Kamilova M., Bekmuratov T., Madraksimova Sh., Ignatyev N. Razrabotka i primenenie sistem iskusstvennogo intellekta v obrazovanii // Nauchno-obrazovatel'nyy zhurnal. 2020. №3. S. 45–57.

2. Akhmetov M., Bazayeva A., Bocharova L., Lobanov A. Ispol'zovanie iskusstvennogo intellekta v obrazovatel'nom protsesse // Sovremennye podkhody k obucheniyu. 2019. T. 12. №4. S. 22–35.3. Papert S. Mindstorms: Children, Computers, and Powerful Ideas. Basic Books, 1993. 230 p.

4. Papert S., Harel I. Constructionism. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation, 1991. 254 p.

5. Lemeshevskiy N.E. Iskusstvennyy intellekt: uchebnoe posobie. Moskva: Yurayt, 2018. 340 s.

6. Kukushkin Yu.A., Zueva M.A. Informatsionnye tekhnologii i ih primenenie v pedagogike. Moskva: Prosveshchenie, 2017. 270 s.

7. Kaplan A., Haenlein M. Siri, Siri in My Hand, Who's the Fairest in the Land? On the Interpretations, Illustrations, and Implications of Artificial Intelligence. Business Horizons. 2019. Vol. 62. Issue 1. P. 15–25.

8. Luckin R., Holmes W., Griffiths M., Forcier L.B. Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education. Pearson Education, 2016. 60 p.

9. Kondakov A.M., Kondratova A.N. Iskusstvennyy intellekt v obrazovanii: vyzovy i perspektivy // Pedagogika. 2021. T. 93. №5. S. 7–18.

10. Chassignol M., Khoroshavin A., Klimova A., Bilyatdinova A. Artificial Intelligence Trends in Education: A Narrative Overview. Procedia Computer Science. 2018. Vol. 136. P. 16–24.

11. Tkachenko S.V. Personalizatsiya obucheniya s ispol'zovaniem tekhnologiy iskusstvennogo intellekta // Informatsionnye tekhnologii v obrazovanii. 2020. №2. S. 19–28.

12. Sapunov V.V., Sakharov K.L. Iskusstvennyy intellekt: teoriya i praktika. Moskva: Logos, 2019. 350 s.

13. UNESCO. Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities for Sustainable Development. Paris: UNESCO, 2021. 120 p.

14. Ivanov A., Ivanova E. The Use of Chatbots for Foreign Language Education: Case Study. Journal of Language and Education. 2020. Vol. 6. Issue 2. P. 95–104.

15. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. 4th ed. Pearson, 2020. 1152 p.

16. Constructionism: Research Reports and Essays, 1985-1990

УДК 159.95

ФОРМИРОВАНИЕ РЕСУРСНОГО МЫШЛЕНИЯ У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В ХОДЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Крысальная А. М. Чемоданова Г. И.
СКУ имени М. Козыбаева, г. Петропавловск
akrysalnaa@mail.com

Современная тенденция к непрерывному развитию цифровой среды приводит к осознанию того, что человечество неизменно оказывается в позиции догоняющего по

отношению к стремительно эволюционирующим технологиям. Цифровизация всех аспектов жизнедеятельности способствует необходимости постоянного обучения и адаптации к новым условиям. Согласно мнению Кашапова М. М. [1], в таких условиях особую значимость приобретает ресурсность мышления, а педагоги с высоким уровнем данного качества будут наиболее востребованы в ближайшей перспективе.

В процессе профессионального становления педагоги проходят различные этапы, на каждом из которых прогнозируют конкретные цели, необходимые для достижения. Дорожкина Е. С. [2] выделяет несколько ключевых характеристик данного понятия, рассматривая становление как процесс развития, в ходе которого будущие педагоги находятся в постоянном поиске новых трендов и методик, направленных на совершенствование образовательного процесса. Кроме того, по ее мнению, становление создает условия, поддающиеся модификации и адаптации для решения конкретных задач и повышения эффективности педагогической деятельности. При этом становление представляет собой уже сформировавшийся аспект, который может быть подвергнут изменениям с целью личностного роста и освоения новых профессиональных компетенций.

Человек, находящийся в социальном пространстве, может реализовать себя в нем только при условии активного участия в определенной деятельности, которая предполагает глубокое погружение в ее специфику и адаптацию к индивидуальным особенностям. В таких условиях, профессиональное становление будет иметь выраженный личностный характер и осуществляться в соответствии с индивидуальной траекторией развития, которую субъект может формировать самостоятельно.

Для успешного протекания процесса профессионального становления и достижения положительного результата необходимо приложить определенные усилия, включая поиск источников информации, предоставляющих знания по выбранной специальности, способствующие расширению представлений по наращиванию навыков и проявлению их в практической деятельности. В ходе освоения новой деятельности неизбежно возникают трудности и ошибки, исправление которых способствует приобретению ценного опыта, позволяющего совершенствовать навыки и повышать эффективность профессионального труда. Однако, как показывает практика, темпы освоения нового навыка или совершенствования имеющегося могут значительно различаться: одни индивиды усваивают материал в кратчайшие сроки, тогда как другим требуется больше времени, дополнительных попыток и усилий. Данный процесс может зависеть от различных факторов. Анализ научной литературы, позволил выделить следующие факторы: личностные особенности темперамента, характера, условий восприятия информации и уровня ресурсности мышления.

Ресурсность мышления представляет собой метапроцесс, обеспечивающий более эффективное использование доступных внешних и внутренних ресурсов для решения поставленных задач. Уровень ресурсности мышления напрямую коррелирует со скоростью обучения индивида: чем он выше, тем быстрее происходит усвоение новых знаний и развития навыков. В данной статье проводится анализ ресурсности мышления у студентов образовательных программ «Педагогика и психология» и «Подготовка педагогов начальных классов» 2, 3 и 4 курсов. а также факторов, способствующих его развитию и эффективному применению в процессе профессиональной подготовки в высшем учебном заведении. Анализ ресурсности мышления, подкреплен данными, полученными в ходе диагностического исследования и динамики данного динамики данного показателя после прохождения педагогической практики.

Рассматривая ресурсное мышление как особый компонент осознания собственного потенциала, Считаем логичным охарактеризовать систему систему принципов, способствующих более эффективному достижению целей при минимальных затратах времени и усилий на поиск необходимой информации.

Принцип оптимальности предполагает выбор наиболее простого и эффективного пути к получению результата. Он обеспечивает возможность оперативной активации уже

имеющихся знаний, ускоренного поиска и освоения новой информации, а также ее практического применения с минимальным уровнем ошибок.

Принцип функциональности заключается в выделении ключевых компонентов деятельности и постановке перед ними конкретных задач. Эффективность выполнения задач возрастает при их разделении на этапы, что позволяет последовательно сокращать количество необходимых шагов, систематизировать и группировать информацию по категориям, облегчая процесс работы.

Принцип интегративности направлен на объединение всех доступных ресурсов - как внешних, так и внутренних - в единую систему, обеспечивающую целостное представление полученных данных и их дальнейшее использование.

Принцип компенсаторности позволяет выявлять слабые стороны мышления и уравновешивать их за счет сильных качеств. Поскольку невозможно достичь одинаково высокого уровня развития всех способностей, данный принцип способствует целенаправленной работе над слабыми сторонами путем эффективного использования доступных ресурсов для устранения пробелов.

Таким образом, система принципов ресурсного мышления обеспечивает оптимизацию когнитивной деятельности, повышая эффективность решения учебных и профессиональных задач.

Согласно Кашапову М. М. [3], ресурсное мышление обладает регуляторной функцией и включает три взаимосвязанные системы: когнитивный контроль, волевой контроль и эмоциональную регуляцию. Рассмотрим их более подробно.

Когнитивный контроль представляет собой совокупность взаимосвязанных процессов, обеспечивающих концентрацию внимания на выполнении конкретной задачи, а также удержание в памяти целей и последовательности действий, необходимых для их достижения на определенном этапе. В контексте ресурсного мышления данный вид контроля тесно связан с принципом оптимальности, способствуя организации наиболее эффективной работы над задачей.

Волевой контроль, или осознанное управление собственной мотивацией и побуждениями, позволяет индивиду не только стимулировать себя к выполнению поставленных задач, но и повышать эффективность своей деятельности. Это достигается за счет внутреннего контроля действий и поиска оптимальных стратегий для достижения желаемого результата. Волевой контроль также способствует структурированию работы: он позволяет четко определить промежуточные этапы, классифицировать их по категориям и самостоятельно устанавливать сроки выполнения задач.

Эмоциональная регуляция представляет собой не только механизм контроля аффективных состояний, но и процесс селективной фильтрации эмоциональных проявлений, которые могут быть социально нежелательными. Это способствует сохранению психологического равновесия и концентрации внимания при выполнении целенаправленной деятельности. Кроме того, способность к эмоциональной саморегуляции играет ключевую роль в поддержании внутренней мотивации, позволяя сохранять интерес к выполняемым задачам. Совокупность данных факторов формирует основу ресурсного мышления, обеспечивающего его полноценное функционирование и способствующего быстрой адаптации к изменяющимся условиям внешней среды.

Ресурс является центральным элементом в системе ресурсного мышления. Согласно Серафимович И.В.[4], он представляет собой условие, требующее когнитивных преобразований для достижения результата, соответствующего поставленной цели. Важно отметить, что любой полученный в процессе преобразований результат также становится ресурсом, который может быть использован при решении последующих задач. При этом результат не обязательно носит положительный характер. Ошибки, допущенные в ходе выполнения задачи, подлежат последующему анализу, что позволяет выявить оптимальные пути решения и способствует накоплению нового опыта. В дальнейшем наличие данного опыта как ресурса способствует более быстрому выполнению аналогичных этапов при

решении новых задач, снижая уровень возникающих трудностей и ускоряя достижение конечного результата.

Шаматонова Г. Л. [5] выделяет основные функции ресурса в жизни индивида. Одной из ключевых функций является преодоление неопределенности. При постановке задачи субъект неизбежно сталкивается с дефицитом информации. На первом этапе осуществляется осознание имеющегося опыта и доступных данных, необходимых для решения проблемы. Затем, опираясь на имеющиеся когнитивные и инструментальные возможности, индивид выявляет пробелы в знаниях и восполняет их с учетом новых условий изменившейся задачи. Таким образом, ресурс играет важную роль в адаптации к неопределенности и способствует эффективному поиску решений.

Ресурс играет важную роль в преодолении сложных ситуаций, возникающих не только в условиях угрозы жизни, но и в профессиональной деятельности индивида. Такие затруднения могут быть обусловлены различными факторами, включая дефицит опыта или недостаточный объем знаний, необходимых для решения конкретных профессиональных задач [6]. В условиях возникновения трудностей человек первоначально стремится использовать доступные ему внутренние ресурсы и только после этого обращается за внешней поддержкой, будь то помощь более опытного специалиста или использование источников, содержащих необходимую информацию .

Следовательно, ключевая особенность ресурсного мышления заключается не только в накоплении и сохранении полученного опыта с его последующей трансформацией в ресурс, но и в способности эффективно применять его в зависимости от конкретных условий и адаптировать к изменяющимся обстоятельствам. Учитывая, что скорость и способы усвоения знаний индивидуальны, а некоторые навыки могут оставаться недоступными для определенных людей, уровень развитости ресурсного мышления у каждого человека является вариативным. Более того, ресурсное мышление носит динамический характер: накопленный опыт постоянно преобразуется в ресурс, а его увеличение способствует повышению уровня общей ресурсности индивида. Учитывая важность ресурсного мышления в подготовке будущего педагога, мы пришли к выводу о необходимости проведения диагностики у обучающихся ВУЗа. Нами были проанализированы 4 диагностики, из которых нами была выбрана методика диагностики профессионального ресурсного мышления, разработанной Серафимович И. В., Е. А. Медведевой и Н. В. Суриной, нами была создана адаптированная версия данной методики для оценки уровня ресурсности мышления у студентов 2, 3 и 4 курсов высшего учебного заведения.

Разработанная методика ориентирована на измерение ресурсности мышления будущих педагогов и включает следующие компоненты: эмоционально-креативный, мотивационно-целевой, личностно-ценностный, коммуникативный и конструктивно-конфликтный. Методика представляет собой анкету, содержащую 30 вопросов с несколькими вариантами ответов, каждому из которых присвоен определенный балл. На основе суммарного количества набранных баллов производился расчет общего уровня ресурсности мышления, который затем соотносился с установленной шкалой для определения соответствующего уровня.

Далее приведены варианты ответов и бальная шкала:

5 баллов – «да», «часто»

4 балла – «скорее да», «скорее часто»

3 балла – «затрудняюсь ответить»

2 балла – «скорее нет», «редко»

1 балл – «нет», «никогда»

При подсчете баллов, было уставнолено максимальное – 150 баллов и минимальное количество – 30 баллов, которые могли набрать респонденты.

Высокий уровень (120-150 баллов): Студент обладает выраженным ресурсным мышлением, высокими показателями по всем основным компонентам. Данный показатель также распределяется на подуровни: 120-130 баллов, низкий уровень в данной категории; 131-140 баллов, средний уровень в данной категории, 141-150 высокий уровень в данной

категории. Средний уровень (90-119 баллов): Присутствуют развитые элементы ресурсного мышления, однако отдельные компоненты могут нуждаться в проработке. Данный показатель также распределяется на подуровни: 90-100 баллов, низкий уровень в данной категории; 101-110 баллов, средний уровень в данной категории, 111-119 высокий уровень в данной категории. Низкий уровень (30-89 баллов): Необходима работа над улучшением ресурсного мышления, что включает развитие как эмоциональных, так и когнитивных ресурсов. Данный показатель также распределяется на подуровни: 30-49 баллов, низкий уровень в данной категории; 50-69 баллов, средний уровень в данной категории, 70-89 высокий уровень в данной категории.

В анкетировании приняли участие студенты 2, 3 и 4 курсов обучающиеся по образовательным программам «Педагогика и психология» и «Подготовка педагогов начальных классов», которые завершили педагогико-психологическую практику, первую педагогическую практику и вторую педагогическую практику. Поскольку педагогическая практика является одним из наиболее сложных этапов профессионального обучения в высшем учебном заведении, студенты нередко сталкиваются с различными трудностями, требующими преодоления в процессе выполнения практических заданий. Возникающие затруднения могут вызывать сомнения в правильности выбора профессии, что в отдельных случаях ставит под вопрос продолжение обучения в вузе.

В общей сложности в исследовании приняли участие шестьдесят три студента. Ниже представлены процентные данные, отражающие уровни ресурсности мышления в разрезе отдельных групп.

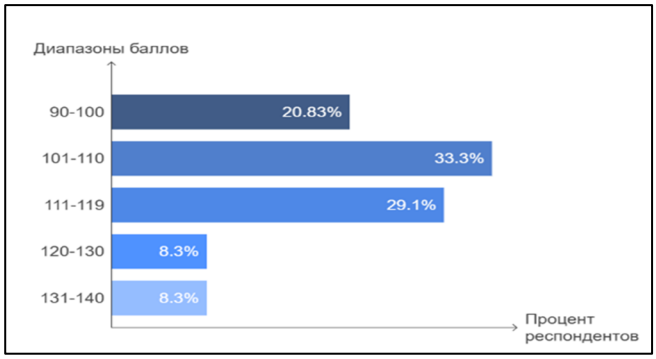

Рисунок 1. Результаты диагностики студентов 2 курса направления «Педагогические науки»

Анализ данных графика показывает, что уровень ресурсного мышления у большинства студентов преимущественно находится в диапазоне от 101 до 110 баллов. Это свидетельствует о преобладании среднего уровня ресурсного мышления среди обучающихся второго курса. Кроме того, 29,1% студентов продемонстрировали высокий средний уровень, что можно считать положительным результатом. Также зафиксированы случаи высокого уровня ресурсного мышления, что указывает на способность данных студентов испытывать минимальные затруднения при освоении учебной программы.

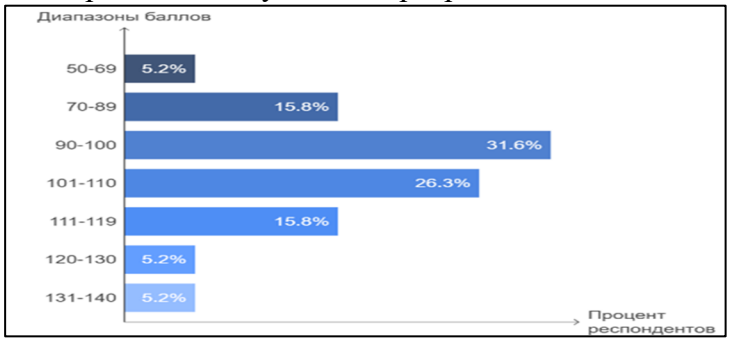

Рисунок 2. Результаты диагностики студентов 3 курса направления «Педагогические науки»

Студенты третьего курса завершили первую педагогическую практику, и анализ процентных данных показывает, что их показатели ресурсного мышления ниже, чем у студентов второго курса. Возможной причиной такого изменения является специфика первой педагогической практики, которая принципиально отличается от психолого-педагогической. В данном случае обучающиеся не только наблюдают за образовательным процессом, но и непосредственно включаются в него, выполняя профессиональные обязанности. Для многих это может привести к когнитивному диссонансу между теоретическими знаниями, полученными в ходе обучения, и реальной практической деятельностью, что может вызывать не только затруднения, но и сомнения в правильности выбора профессии. Третий курс можно рассматривать как переломный этап в профессиональной подготовке будущего педагога, поскольку именно в этот период студенты впервые сталкиваются с необходимостью выполнять профессиональные задачи в реальных условиях, что требует значительных затрат ресурсов и энергии. В отличие от них, студенты второго курса, находясь на этапе прохождения психолого-педагогической практики, все еще сохраняют энтузиазм и анализируют полученный опыт, что может объяснять более высокие показатели их ресурсного мышления.

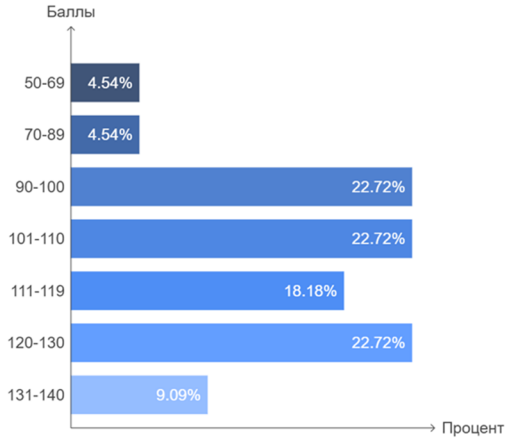

Рисунок 3. Результаты диагностики студентов 4 курса направления «Педагогические науки»

Четвертый курс является завершающим этапом обучения, после завершения которого выпускники, получив диплом, приступят к профессиональной деятельности в образовательных учреждениях. Анализ процентных показателей свидетельствует о том, что большинство обучающихся демонстрируют средний и высокий уровень ресурсного мышления, при этом «разброс» значений является более стабильным по сравнению с показателями второго и третьего курсов. Этот факт может указывать на то, что трудности, возникшие в ходе прохождения практики на третьем курсе, были проанализированы, а также найдены оптимальные пути их преодоления, что способствовало накоплению нового опыта. Кроме того, изучение дополнительных дисциплин позволило студентам совершенствовать профессиональные навыки, что благодаря ресурсности мышления несомненно повысит качество выполнения педагогической деятельности. Таким образом, к последнему курсу обучения уровень ресурсного мышления становится более устойчивым и развитым.

Ресурсность мышления не может быть максимальной, так как на протяжении всей жизни человек получает опыт. Сначала в роли студента, далее начинающего педагога и впоследствии уже состоявшегося педагога, на постоянной основе осваивает и совершенствует имеющийся уровень профессиональных компетенций

Проведенное нами исследование, позволяет заключить, что ресурсное мышление является ядром накопления профессионального и личностного опыта, который играет важную роль в выполнении любой деятельности, не обязательно профессиональной. При этом уровень ресурсного мышления зависит от трудности выполняемого действия, что можно увидеть из полученных результатов диагностики. Если задача сложнее, чем уровень доступных ресурсов, то общий показатель ресурсного мышления может быть ниже. Однако после проведения

анализа и исправления ошибок, после которых возникшие трудности исчерпывают себя, ресурсность приобретает ее более гибкий и адаптивный характер, что позволяет применить полученный опыт в любой ситуации, которая может быть, и не связана с первоначальным источником полученного ресурса. Таким образом, ресурсное мышление – это необходимая часть общего мышления человека и способность преобразовывать любое полученное знание в ценный ресурс, который может помочь в решении сложной задачи и поиска самого оптимального пути решения поставленной задачи.

Статья подготовлена в рамках научного проекта ИРН AP19678852 «Формирование компетенций непрерывного профессионального развития у обучающихся и выпускников направления «Педагогические науки» в условиях академической самостоятельности вуза» по грантовому финансированию Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан (2023-2025 годы).

Литература:

1. Кашапова М. М. Ресурсность мышления как ключевая компетентность педагога// Известия Иркутского государственного университета. Серия: «Психология», 2022. - Т. 40. - С. 18–30.

2. Дорожкина Е. С. Профессиональное становление будущего учителя в воспитывающей среде педагогического вуза// Самарский научный вестник, 2021. - Т. 10, № 3

3. Кашапов М.М. Концептуальная характеристика ресурсного мышления// Психология отношения человека к жизнедеятельности: проблемы и перспективы, 2021. - 244 с.

4. Серафимович И. В, Кашапов М. М., Медведева Е. А., Сурина Н. В. О методике диагностики ресурсности профессионального мышления (для профессий соционимического типа). Известия Саратовского университета. Серия : Акмеология образования. Психология развития, 2023.- Т.12, вып. 1(45). – С 40 – 46.

5. Шаматонова Г. Л., Кашапов М. М Кашапов А. С., Отставнова И. В. Ресурсность мышления как средство реализации творческого потенциала личности// Интеграция образования. 2017. Т. 21, № 4. С. 683–694. DOI: 10.15507/1991 9468.089.021.201704.683-694

6. Мурзалинова А.Ж., Уалиева Н.Т., Чемоданова Г.И., Кабдирова А.А., Айтымова А.Н. Эмоциональный интеллект как background компетенций непрерывного профессионального развития будущих педагогов// Вестник СКУ имени М. Козыбаева, 2025. - 1 (65).

ӘОЖ 378

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БЛОГГИНГ - ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГКЕ АРНАЛҒАН ТРЕНД

Қуанышева Әсем Айқынқызы, Абилова Орынгуль Асылбековна

«Педагог-тәрбиеші және мектепке дейінгі білім беру әдіскері» ББ
1 курс студенті
Ғылыми жетекші: аға оқытушы, магистр
Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті
Атырау қаласы, Қазақстан

Бүгінгі таңда адам өмірінің барлық салалары Интернет кеңістігімен өзара байланысты. Ол бізді оқуға, жұмыс істеуге, демалуға және көңіл көтеруге көптеген мүмкіндіктермен қамтамасыз етеді, ақпараттың шексіз спектріне қол жеткізуге мүмкіндік береді. Желілік ресурстарға қосылу және білім беру ақпаратын іздеу бүгінде білім беру жүйесінің барлығына қажеттілік болып отыр, демек, қазіргі педагогтің міндеті - өзі бүкіләлемдік желінің ерекшеліктерін толықтай меңгеріп, оның кеңістігінде пайда болатын жаңа тенденцияларды

қадағалап отыруы тиіс [1]. Білім беру саласы қызметкерлерінің желілік мүмкіндіктерін пайдаланудың ең кең тараған тәсілі - білім мен біліктіліктің өзіндік деңгейін арттыру үшін ақпаратты іздеу және іріктеу, оқытудың жаңа әдістемелерімен және технологияларымен танысу, дидактикалық материалдар базасын жаңарту. Бірақ Интернет ұсынатын ресурстарды іздеуден және зерттеуден басқа, педагогтер бүгінде жаңа бағыт, өзіндік нишасын – педагогикалық блог жүргізуді меңгеріп отыр.

Педагогикалық блог жүргізу – білім беру саласындағы жаңа тренд болып табылады, себебі ол мұғалімдерге оқу процесін жақсарту, жаңа әдістемелермен танысу және педагогикалық қоғамдастықпен байланыс орнату мүмкіндігін береді. Білім беру орындарында интернет ресурстарының қолданыс аясын кеңейту қажеттілігі бүгінгі күні білім беру жүйесінің басты мәселелерінің бірі болып табылады. Бұл тақырыптың өзектілігі интернеттің білім беру саласындағы маңыздылығының артуымен тікелей байланысты.

Блогосферадағы жұмыс соңғы онжылдықта педагогикалық салада қарқын алып отыр. Блог (ағылш. *blog* немесе "*web log*" – "желілік журнал" / "оқиғалар күнделігі") ең танымал қызметтердің біріне айналды, оның аясында әркім әр түрлі форматтағы белгілі бір тақырыптағы өзінің ақпараттық арнасының тарихын үнемі толықтыра алады. Оқу блогтары қазірдің өзінде өте көп, ал өз мазмұнын жасаумен айналысатын педагогтер қазіргі ақпараттық ортаға өте жақсы араласады. Олар тек білімдерімен ғана емес, сонымен бірге өздерінің идеялары мен жетістіктерімен де бөліседі, сондай-ақ кері байланыс түрінде олар әрдайым объективті болмаса да, өз қызметіне сын айтады, бұл жарияланатын ақпараттың қол жетімділігі мен әр тілек білдіруші үшін сөз бостандығына байланысты [2].

Көбінесе блог белгілі бір тақырыптағы монологтың бір түрі болып табылады, оның бағыты аудиторияның белсенділігімен реттелуі мүмкін. Білім беру блогын өзіндік құрылымы мен өзіндік функционалдығы бар заманауи ашық білім беру технологияларының бірі ретінде қарастыруға болады. Жас ұрпақ көбінесе нақты қарым-қатынастан гөрі онлайн-кеңістікке көп уақыт пен көңіл бөлетін жағдайда, педагогтерге арналған блог оның қызметіне әдістемелік қолдау білдіретін, қызықты және өзінің кәсіби дамуына ықпал ететін орынға айналады.

Осы салада жүргізілген зерттеулер блог жүргізудің қоғамның оған деген оң көзқарасын қалыптастыратын бірқатар сипаттамалары бар деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді [3]:

- жеке тұлға құрған әр блог автормен ұсынылған тақырыптағы ойлары мен ұстанымдарының көрінісі ретінде салыстырылады, бұл оның аудиториясын жалпы көзқарасқа сәйкес қалыптастырады;

- блог - бұл бұрын ұсынылған ақпаратқа сілтемелер қалыптастыруға, сондай-ақ қызығушылық тудыратын сәттерге оралуға мүмкіндік беретін хронологиялық тәртіпте баяндалған ақпараттық ағын; сонымен қатар, хронологиялық реттілік ұзақ уақыт бойы блогер мен оның аудиториясына берілген тақырып бойынша кең көлемді материалдарды ұсынуға және танысуға мүмкіндік береді;

- кез-келген интернет-платформада құрылған блог тек ақпарат көзін ғана емес, оны талқылауға, аудиториямен диалогқа, тіпті пікірталас клубтарына арналған ортаны ұйымдастыруға мүмкіндік береді; аудиторияға сұрақтар қою және пікір қалдыру мүмкіндігі блогердің мазмұнын жақсартуға ықпал етіп қана қоймай, сонымен қатар аудиторияның өзіне деген қызығушылығын арттырады.

Осылайша, біз қазіргі әлемде блог жүргізу белсенді әлеуметтік өзара әрекеттесудің нұсқаларының бірі екенін көреміз, яғни оны білім беру ортасында қолдану қоғамның, атап айтқанда педагогтердің және білім беру мекемелерінің қажеттілігі болып табылады.

Біздің ойымызша, блогерлік қызмет педагогтің өзін-өзі дамуына ықпал етеді, оның кәсіби және ақпараттық технологиялар саласындағы дағдыларын жетілдіреді, педагогикалық ықпал мен әлеуметтік өзара әрекеттесу шеңберін кеңейтеді. Сонымен қатар, блогерлік қызметте педагог өзін кәсіби маман ретінде ғана емес, жеке тұлға ретінде де ашады. Бұл аудиторияны орналастыратын және сенім мен беделге ие болатын ұсынылған ақпаратқа жеке көзқарастың көрінісі [4].

Бұл күндері педагогтердің блог жүргізу олардың хоббиінен мамандығына қарай ауысып отыр, педагог әріптестері оны өте танымал, әрі құрметті болғандықтан және пайдалы ақпараттарымен танысу үшін жиі қарайды. Сонымен қатар, блогтардың кең аудиторияға қол жетімділігі өз жұмысын және оған көзқарасын жариялайтын педагог қызметінің ашықтығын қалыптастырады.

Блогерлік қызметті жүзеге асыру үшін педагогтің платформаны таңдауы көбінесе нақты педагогикалық мақсаттарға байланысты. Қарастырылып отырған тақырып бойынша талқылау фактілерінен басқа, оларға иллюстрациялар бар мәтіндік ақпараттың үлкен көлемін *Вконтакте* сияқты әлеуметтік желілерде немесе *Телеграмм* сияқты жеке жаңалықтар арнасын құруға мүмкіндік беретін мессенджерлерде орналастыру ыңғайлы. Бейне түсіру, монтаждау және бейне мазмұнын дайындаудың басқа да қыр-сырын меңгергендер үшін *TikTok* бейне жасау қызметі және *YouTube* бейне хостингі кең таралған таңдау болып табылады [5].

Педагогтердің блог үшін таңдаған тақырыптары өте ауқымды. Педагогтер мақалалар мен роликтерден құралған пәндік блогтармен қоса, басқа педагогтерге, соның ішінде кәсіби қызметін жаңадан бастаған жас мамандарға қызықты болатын педагогикалық лайфхактары бар әдістемелік блогтар да бар. Осылайша, интернет кеңістігінде педагогикалық тәжірибенің сабақтастығы жүзеге асырылады. Блогта педагог балалармен жұмыс жүргізудің түрлі тәсілдерін, оқу кеңістігін ұйымдастыру және басқа әріптестерге де мотивациялық әсер ету жолдары туралы айта алады. Педагог блогта кәсіби тәжірибеден қызықты оқиғалармен бөлісе алады, бұл оның танымалдылығын арттыруға ықпал етеді, бірақ нақты білім беру мақсаттарын көздемейді. Егер біз оқырмандардың блогерлікке деген құрмет сезімін ескеретін болсақ, онда бұл тұжырымдама педагогикалық қызметке жанама түрде оң әсер етуі мүмкін.

Желідегі пайдаланушылар сапалы, түрлі-түсті, қызықты материалдарға көбірек назар аударады. Егер бұл мәтін болса, онда құрғақ ғылыми мақала емес, қол жетімді және тірі тілде ұсынылған дұрыс бөлшектелген, суреттелген материал. Бейнелер жақсы ажыратымдылықта, дұрыс таңдалған фонмен, таза аудио трекпен түсірілуі керек және тұтастай алғанда ақпараттық материалдарға ғана емес, эстетикаға да назар аудару керек.

Ұзақ уақыт бойы блогерлікті кәсіби қызметпен сәтті үйлестіретін педагог-блогерлердің кейбір мысалдарын қарастырайық.

Екатерина Петровна Тихонова немесе ол өзін онлайн *kate_happy_teacher* деп атады, бастауыш сынып мұғалімі, Телеграммда блог жүргізеді, онда 28 мыңға жуық жазылушысы бар, сонымен қатар ВК-да материалдар жариялайды. Ол Бүкілресейлік тәлімгерлер қауымдастығының мүшесі және көптеген мұғалімдердің жұмысына көмектеседі, өзінің блогында ол кәсіби күйреу, шаршау, оқушылардың ата-аналарымен жанжал жағдайлары және тағы басқалар сияқты тақырыптарды көтереді, сонымен қатар өз тәжірибесін мысалқа келтіріп, басқа мұғалімдерге мотивация мен оң көзқарас беруге тырысады [6].

Федотов Андрей Борисович - Белгородтта тұратын ағылшын тілі мұғалімі, ол 2019 жылы үздік білім беру блогы үшін "Білім туралы" сыйлығының жеңімпазы атанды. Оның Вконтактідегі "блог мұғалімі" тобында 50 мың жазылушы бар. Мектеп тынысына қатысты әзілдерден құралған фото және видео контенттер балалардың, олардың ата-аналары мен мұғалімдердің резонанс тудырды. Ол тіпті орасан көп дәптерлерді тексеру сияқты ең қиын, күнделікті жұмыстарға оң көзқараспен қарауға шақырады. Ол өзінің бейнелерін TikTok-та да жариялайды.

Қазақстандық бірқатар педагог блогерлер өзіндік контенттерін түрлі платформалар арқылы жариялап танымал болып отыр. Мәселен, орыс тілі мен әдебиетінің мұғалімі *Ботагөз Омарова* TikTok-тың Discover List 2025 әлемдегі 50 мықты авторлардың тізіміне енді. Discover List – әлемдегі ерекше контен жасайтын авторлардың еңбегін атап көрсетуге арналған TikTok-тың арнайы жобасы.

Ботагөз Омарова @botagozomarova2 Жетісу облысы Алакөл ауданы Достық кентінен шыққан орыс тілі мұғалімі. Ол платформадағы білім беру мазмұнына дамытуға қосқан үлесі үшін «Оқытушылар» санатына енді. Оның контентінде харизмалық ұсыну, әзіл және

бейстандартты оқыту тәсілдері біріктірілген. Осылайша Ботагөз Омарованың сабақтары тек мектеп оқушыларына ғана емес, білімін жетілдіргісі келетін ересектерге де ұнайды.

Ал енді қазақстандық мектепке дейінгі білім саласына қатысты педагогикалық блок жүргізу мәселесіне тоқталайын. Сантүрлі платформаларды қарастыра отырып, қазақстандық мектепке дейінгі ұйым педагогтері Инстаграмм, Телеграмм және Фейсбук желісін жиі қолданатынын байқадық. Телеграм каналында көбінесе құжаттар мен көрнекіліктер алмасу жүзеге асады. Фейсбук желісінде балабақшалардың күнделікті тынысы мен хабарламалар, атқарылған шаралар көрініс тауып отыр. Бұл процесс Инстаграммда көшірмеленіп жалғасын тапқан. Мектепке дейінгі білім беру саласына қатысты мекемелер, институттар мен орталықтар жоспарларына сәйкес хабарламалар мен жоспарлы шараларды жариялап отыр. Ал жекелеген педагог-тәрбиешілердің блок жүргізу платформалары әлі де дамуды қажет етеді. Десек те, оқырмандарын шабыттандырушы, кеңес беруші педагогтер санаулы болса да бар екенін атап өткен жөн. Мәселен, мектепке дейінгі білім беру саласына қатысты контент ұсынып жүрген *Болат Аувакир - YouTube* және И*нстаграм* парақшаларында балабақша басшыларына, әдіскерлерге және педагог-тәрбиешілерге нормативтік құжаттар бойынша сауатты ақпарат беріп, аттестациядан өту ережелері туралы толық түсінік беріп отырған педагог. Республикалық педагогтер бас қосуларында өзіндік ұсыныс-пікірлерімен көзге түсіп жүрген білікті маман. *YouTube* платформасына 2,22 мың жазылушысы бар. *YouTube* каналында жаңа құжаттар және олардың қолданысы секілді мәселелерді талқылап, жауапты тұлғалармен бетпе-бет жүздесулер жүктелген.

Келесі педагог *Абилова Орынгуль Асылбековна* немесе өзін Жаңашыл педагог деп атаған. “Уақытыңды үнемде, жетістікке жет!” деген ұранымен Инстаграм парақшасында 7 мыңға жуық және фейсбук желісінде “Балабақша_kz” парақшасында 17625 педагог тіркелушісіне кәсіби бағытта әдістемелік көмек көрсетеді. Осы парақшаларда ұсынылған жұмыстарын О.Абилованың өзі ашқан “ҚР-ның жаңашыл әдіскерлері” (300 әдіскер), “Балалар психологиясы” (250 педагог-психолог), Мектепке дейінгі ұйым тәрбиешілері (1025 тәрбиеші) ватсап чат топтарда талқылап, шебер-сынып, семинарлар өткізуге ұйытқы болып жүр.

Мектепке дейінгі білім беру саласында педагогикалық блок жүргізу қажеттілігі байқалады. Педагогикалық блок жүргізу жекелеген педагогтің шығармашылық қабілетін, креативті идеяларын дамытумен қоса, оған тіркелген педагогтердің сұранысына жауап берерлік материалдар іздеу, өңдеу, толықтыру және түсіндіру үшін цифрлық кеңістіктегі қарқынды дамып отырған тиімді ресурстарды меңгеруді қажет етеді.

2017 жылы іске қосылған TikTok платформасы бүгінде мектеп оқушылары мен көптеген ересектер арасында бейнелерді көруге арналған ең танымал ресурс болып табылады, бірақ олардың форматы өте тар уақыт шеңберімен шектелген. Мұғалімдер оқушылармен байланыс орнату үшін олардың не нәрсеге қызығушылық танытатынын білу қажет екенін атап өтеді, сондықтан сол TikTok-ты меңгеру көбінесе балалармен ортақ тіл табуға және өзіне және сөздеріне қызығушылық тудыруға мүмкіндік береді. Ал мектепке дейінгі ұйым педагогтері TikTok платформасын білім беру саласында әзірге кеңінен қолдана қойған жоқ. Десек те, алдағы уақытта жекелеген педагогтер педагогикалық блог жүргізуде осы платформаға да ауысады деген болжам бар.

Сонымен, педагогтердің блогерлік қызметін жалпы талдауға және осы жерде келтірілген нақты мысалдарға сүйене отырып, қазіргі педагог үшін блогер болу ермек емес, бұл шығармашылық жол, оқырмандар аудиториясына әсер етудің өте тиімді әдісі деп сенімді түрде айта аламыз. Педагог үшін жаңа трендтерді үйренудің өзі қазірдің өзінде маңызды міндеттердің бірі болып табылады, өйткені оқырмандармен үнемі өзара әрекеттесу олардың мүдделерін бағдарлауды және олардың не нәрсеге ұмтылатынын түсінуді талап етеді.

Қазіргі уақытта педагогикалық блоггинг білім беру саласында үлкен маңызға ие болып, педагогтар үшін жаңа мүмкіндіктер мен ресурстар ашып отыр. «Педагогикалық блоггинг - заманауи педагогке арналған тренд» деген тақырып аясында жүргізілген зерттеу көрсеткендей, блог жүргізу педагогтар үшін кәсіби дамуға, тәжірибе алмасуға және оқыту процесін тиімді ұйымдастыруға үлкен ықпал етеді.

Педагогикалық блог жүргізу арқылы педагогтер өз тәжірибелерімен бөлісіп, жаңа әдістер мен технологияларды енгізіп, білім беру үрдісін заманауи талаптарға сай жаңарта алады. Сонымен қатар, блог жүргізу тәрбиешілердің шығармашылық әлеуетін арттырып, оларды кәсіби тұрғыдан дамытуға мүмкіндік береді. Бұл үрдіс тек мұғалімдер үшін ғана емес, ата-аналармен және әріптестермен тиімді байланыс орнатуға да пайдалы болып табылады.

Қорытындылай келе, педагогикалық блоггинг заманауи педагогтың қажетті құралына айналып, оқу мен тәрбиелеу саласындағы инновациялық тәсілдерді кеңінен қолдануға жағдай жасайды. Блог жүргізу кәсіби білім мен тәжірибені бөлісу, жаңалықтармен танысу және жаңа идеяларды талқылау үшін тиімді алаң болып табылады, сондықтан олардың маңыздылығы алдағы уақытта да артатын болады.

Әдебиеттер

1. Костикова, Л. П. Цифровые технологии в языковой подготовке студентов вуза: образовательное блогерство / Л. П. Костикова, М. А. Сиваков // Психолого-педагогический поиск. – 2023. – № 2(66). – С. 7-14.

2. Архипова, В. Ю. Блогерство: социологический аспект / В. Ю. Архипова // Мир современной науки. – 2020. – № 3(61). – С. 56-58.

3. Шубина, И. В. Блогерство как социокультурный феномен / И. В. Шубина // Научные труды Северо-Западного института управления РАНХиГС. – 2020. – Т. 11, № 5(47). – С. 213-218.

4. Попова, Д. Г. Блогерство и журналистика: сходства и отличия / Д. Г. Попова // Современные проблемы лингвистики и методики преподавания русского языка в ВУЗе и школе. – 2022. – № 38. – С. 492-496.

5. Вахрушева, Е. Е. Блоги и блогерство как элемент сетевого информационного пространства / Е. Е. Вахрушева // NovaInfo.Ru. – 2023. – № 140. – С. 93-94.

6. Миляева, Е. Г. Блогерство как способ построения цифровой идентичности в условиях Web 2.0 / Е. Г. Миляева // Цифровой ученый: лаборатория философа. – 2023. – Т. 6, № 1. – С. 40-47.

УДК 740.1

МАМАНДЫҚ ТАҢДАУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ФАКТОРЛАРЫ: ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА КӘСІБИ БАҒДАР БЕРУДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Куатова М.К.
Астана қаласы әкімдігінің ШЖҚ «Қалалық мониторинг және жедел әрекет ету орталығы» МКК психологы
kuatovarezerve@gmail.com

Мамандық таңдау бүгінгі күнде жоғары сынып оқушылары үшін ҰБТ сәтті тапсырып, сол жолдағы қиындықтардан өтудің маңыздылығы сияқты, алдын ала ойланып, дайындықты қажет ететін бағыттардың бірі. Бүгінгі таңда кәсіби бағдар беру жұмыстардың қарқыны мен маңыздылығы туралы жар салып айтылғанымен, басқада саларлардың көлеңкесінде қалып қоятындығын ескеру қажет.

Жоғары сынып оқушылары үшін кәсіби бағдар берудің маңыздылығы зор. Бұл кезеңде оқушылар өздерінің болашақ мамандығын таңдауға бет алады, ал дұрыс таңдалған мамандық олардың өмірлік жолына, табысына әсер етеді.

Кәсіби бағдар берудің негізгі мақсаты – оқушыларға өздерінің қабілеттері мен қызығушылықтарына сәйкес келетін мамандықты таңдауға көмектесу. Бұл процесс оқушылардың өздерін тануын, әртүрлі мамандықтармен танысуын және болашаққа жоспар құруын қамтиды. Мамандық таңдаудағы психологиялық факторлардың маңыздылығына тоқталатын болсақ:

- Қызығушылықтар, бейімділіктер, құндылықтар, тұлға түрі және қабілеттер сияқты психологиялық факторлар мамандықтың адамның жеке ерекшеліктеріне қаншалықты сәйкес келетінін анықтауға көмектеседі. Адам өзіне шынымен де қызықты және қабілетімен сәйкес келетін іспен айналысқанда, жұмыс оған ләззат пен қанағаттану сезімін сыйлайды.

- Егер мамандық психологиялық факторларға сәйкес таңдалса, адам өз жұмысында көбірек ынталандырылады, дамуға және жетістікке жетуге ұмтылады. Бұл, өз кезегінде, оның еңбек тиімділігінің жоғарылауына және кәсіби өсуіне әкеледі.

- Егер мамандық дұрыс таңдалса, адам өзін жұмыста жайлы және сенімді сезінеді, бұл қанағаттануға және кәсіби күйіп қалу қаупінің төмендеуіне әкеледі.

- Өз психологиялық ерекшеліктерін түсіну адамға өзінің кәсібінде қай бағытта даму керектігін, табысқа жету үшін қандай дағдылар мен білімді алу керектігін анықтауға көмектеседі. Бұл неғұрлым саналы және мақсатты түрде кәсіби дамуға ықпал етеді.

Кәсіби бағдар беру бойынша мектеп оқушыларын психологиялық тұрғыдан дайындау мен ақпараттандырудың маңыздылығы мен қай сыныптан бастап жүйелі жұмыс жүргізілуі қажет деген сұрақ туындайды.

- 8-9 сынып оқушылары әлі де кәсіп таңдау туралы ойланбайды, сондықтан оларды кәсіптер әлемімен таныстыру, әр түрлі мүмкіндіктер мен перспективалар туралы айту маңызды. Кәсіби бағдарлау коммуникативтік дағдыларды, командамен жұмыс істеу қабілетін, сыни ойлауды және кез келген кәсіпте пайдалы болатын басқа да қасиеттерді дамытуға бағытталған әр түрлі тренингтер мен жаттығуларды қамтуы мүмкін.

- Жоғары сыныптарда оқушылар болашақ кәсібін таңдауға неғұрлым саналы түрде қарайды, сондықтан кәсіби бағдарлау іс-шаралары олар үшін неғұрлым пайдалы және тиімді болады. 10 - 11 сыныптарда жоғары оқу орындарына және колледждерге түсуге белсенді дайындық басталады, сондықтан оқушыларда қайда түскісі келетіні және қандай емтихандарды тапсыру керектігі туралы нақты түсінік болуы маңызды.

2019 жылы Қарақат Әбден – Астана қаласы мәслихатының депутаты, «Қазақ қызы» қоғамдық бірлестігінің негізін қалаушы, Астана қаласы жеке мектепке дейінгі ұйымдар қауымдастығының төрайымының айтуынша: «Зерттеулерге сәйкес, бүгінгі таңда оқушылардың тек 10-15 пайызы ғана болашақта кім болғысы келетінін біледі. Тиісінше, қалған көпшілік, яғни кем дегенде 85 пайыз түлектер «кейін көреміз» қағидасы бойынша мамандық таңдайды. Ал бұл 85 пайыз – өте үлкен көрсеткіш. Статистикаға сәйкес, еңбек нарығындағы вакансиялардың 70 пайыздан астамын жұмысшы және техникалық мамандықтар құрайды. Алайда, мамандық таңдауда оқушылар мен студенттер көбінесе оқу орнының беделі мен мамандықтың атауына ғана сенеді. Нәтижесінде бүгінде, өкінішке орай, еңбек нарығында сұранысқа ие емес заңгерлердің, экономистердің үлкен армиясы пайда болады».

Кәсіби бағдар беру саласындағы тәжірибеме сүйене келе, қазіргі таңда егер жоғары сынып оқушыларын 100% мөлшермен қарастыратын болсақ, өкінішке орай 80% оқушылар мамандық таңдауда 11-сыныпта жаңа оқу жылының басында (яғни қыркүйек-қазан айлары аралығында), тіпті кей жағдайда оқу жылының ортасы дейін болашақта қандай мамандық иесі боламын деген сұрақтың жауабын таба алмай арпалысып жүретін жағдайлар кездеседі.

Жеке консультация алып өзінің мамандығын айқындағысы келетін (дәл жоғарыда аталған категориядағы) оқушылар мен әңгімелесу барысында, көпшілігі өзінің мүмкіндігі мен қабілеті, қалауы мен біліміне емес, болашақта меңгеретін мамандыққа қажетті болған пәнге назар аударып, пәннің арғы жағында тұрған мамандыққа көзжұма қарайтындығы бар.

Университетте оқыған мамандығынан мүлдем өзгеше салада табысқа жеткен көптеген атақты тұлғалар бар:

- Натали Портман – «Оскар» сыйлығының лауреаты, танымал актриса. Оның Гарвард университетінің психология бакалавры дәрежесі бар.

- Дуэйн Джонсон - танымал актер және рестлер. Ол Майами университетінде криминалистика және физиологияны оқыған.

- Квентин Тарантино - мәдениетті режиссер, сценарист және актер. Оның жоғары білімі жоқ, ол 15 жасында кинотеатрда жұмыс істеу үшін мектепті тастап кеткен.
- Стив Джобс - Apple компаниясының негізін қалаушы. Ол Рид колледжіне оқуға түсіп, жарты жылдан кейін оқуын тастап кеткен.
- Билл Гейтс - Microsoft корпорациясының негізін қалаушы. Ол Гарвард университетінде оқыған, бірақ өз компаниясын дамытуға толығымен арнау үшін оны тастап кеткен.

Бұл өз мамандығы бойынша жұмыс істемей табысқа жеткен адамдардың кейбір мысалдары ғана. Олардың көпшілігі өз таланттарының, табандылығының, еңбекқорлығының және жаңа жағдайларға бейімделе білуінің арқасында табысқа жетті.

«Әрбір бесінші жас қазақстандық мамандығы бойынша жұмыс істемейді» - еңбек ресурстарын дамыту орталығының сарапшылары осындай мәліметтерді жариялады. Олардың айтуынша, жас мамандар еңбек нарығында тәжірибелі қызметкерлерге қарағанда бәсекеге қабілетсіз. Оларға дағдылар, тәжірибе және білім жетіспейді. Осы себепті өнеркәсіп пен агроөнеркәсіптік кешенде жастардың жұмыспен қамтылу деңгейі төмендеп, еңбекке қабілетті жастардың қызмет көрсету және сауда салаларына ауысуы байқалады. «Тәжірибелі адамдардан айырмашылығы, жастар еңбек нарығындағы өзгерістерге көбірек осал» - дейді Еңбек ресурстарын дамыту орталығының сарапшылары. Олар білім деңгейі мен түлектердің одан әрі жұмысқа орналасуы арасындағы өзара байланысты байқады. Белгілі болғандай, жұмыспен қамтылған жастардың 20% - ға жуығы мамандығы бойынша жұмыс істемейді.

Кәсіби бағдар беру бойынша әлемдік деңгейдегі мысалдар біз үшін үлгі алатын, үйренетін, және бірлесе қадам басуға таптырмас мүмкіндік болып табылады. Солардың біршамасына көз жүгіртіп өтсек:

Швейцариялық мемлекеттік кәсіби бағдар беру бойынша ақпараттандыру орталығы. Берн Кантон өзінің 8 ақпараттық орталығының тұжырымдамасын әзірледі, ол кәсіби даярлық, колледждерде оқу және мансаптық өсу мәселелері бойынша кеңес беруді жеңілдету үшін автоматтандыру мен цифрландыру элементтерін біріктіреді. Бұл тұжырымдаманың негізгі мақсаты - әртүрлі топтарға, соның ішінде жастарға, білім деңгейі төмен адамдарға және мүмкіндігі шектеулі жандарға, пайдалануда қиындықтарға тап болғандар үшін қолжетімді және түсінікті ақпарат беру бойынша көмек көрсету. Орталықтар заманауи технологияларды пайдалана отырып, тұтынушыларға қажетті ақпаратты табуға және онымен жұмыс істеуге көмектеседі. Бұл өз кезегінде олардың кәсіби бағдарлануына және мансаптық өсуіне ықпал етеді.

Канадада іске қосылған «Нағыз ойын» (The Real Game) - бұл мектеп оқушыларына, жастарға және ересектерге өмірлік дағдылар мен мансапты басқару дағдыларын дамытуға көмектесу үшін цифрлық рөлдік ойындар мен жасанды интеллектің озық технологияларын пайдаланатын бірқатар цифрлық кәсіби бағдарлау бағдарламаларынан тұрады. Ол мансапты зерттеу, жоспарлау және басқару дағдыларын дамытуға, кәсіптердің кең спектрі туралы хабарды арттыруға, білім деңгейі мен өмір салты нұсқалары арасындағы өзара байланысты анықтауға, сондай - ақ еңбек әлемінің өзгеруіне әсер ететін әлеуметтік, экономикалық және технологиялық үрдістердің табиғатын түсінуге бағытталған. "Нағыз ойынның" негізгі элементі - рөлдік ойын. Әрбір студент Канаданың көптеген өнеркәсіп секторларын қамтитын әртүрлі заманауи жұмыс орындарының біріндегі ересек кейіпкерді сомдайды. Рөлдер әдетте кездейсоқ тағайындалады. Оқушылар бірнеше күн, апта немесе ай бойы өз рөлдерін ойнаған кезде, олар өздері және ересек өмірлері туралы құнды және ұзақ әсер ететін түсінікке ие болады. Ойын төрт бөлікке бөлінген: «Күн көру», «Өмір сапасы», «Өзгерістер мен таңдау» және «Жеке саяхат».

2008 Висконсин штатындағы (АҚШ) академиялық және мансаптық жоспарлау. Академиялық және мансаптық жоспарлау (АМЖ) - бұл студенттерді колледжге түсуге, мансапқа және өмірге дайындауға бағытталған жекелендірілген бағдарлама. Бұл Әлеуметтік білім беру департаментінің (DPI) әрбір студенттің орта мектепті бітіріп, жұмысқа дайын болуы туралы жалпы көзқарасының бір бөлігі. 2017 жылдан бастап Висконсин мектеп кеңестері «мектеп округінің 6 - 12 сынып оқушыларына академиялық және мансаптық жоспарлау

қызметтерін көрсетуге» міндетті болды. АМЖ моделі мансапты дамытуды К12 - ге өзін - өзі тану, мансапты зерттеу, сондай - ақ мансапты жоспарлау және басқару үшін енгізу бойынша зерттеу ұсыныстары негізінде жасалды.

Егер әлемдік тәжірибелерді қарастыратын болсақ олар өте көп және әрқайсысының өзіндік ерекшеліктері мен артықшылықтары бар. Дегенмен қазіргі таңда біздің елімізде де аталмыш бағыт бойынша біршама алға бастап келе жатқан дамуларды атап айта аламыз.

Оларға:

«Жаңа мамандықтардың атласы» - жоғары сынып оқушылары мен олардың ата - аналарына болашақ мамандықтар әлемін бірге зерттеуге, перспективаларды талқылауға және оқыту мен мансаптың оңтайлы стратегиясын таңдауға көмектесетін құрал. Сұранысқа ие болатын мамандықтар туралы өзекті ақпарат бар және жастарға өздерінің кәсіби жолдарын саналы түрде таңдауға көмектеседі.

«Skillbox» компаниясы кәсіби бағдарлау саласындағы сарапшылармен бірлесіп, жоғары сынып оқушыларына кәсіби диагностикадан өтуге және мамандық таңдау бойынша ұсыныстар алуға көмектесетін онлайн платформа әзірледі. Платформа пайдаланушылардың қызығушылықтарын, бейімділіктерін және кәсіби түрлерін анықтау үшін заманауи тестілеу және деректерді талдау әдістерін пайдаланады.

QABILET - мектеп оқушыларының қабілеттерін диагностикалау және кәсіптік бағдар беру қызметі. «Qabilet» қызметі - мектеп оқушыларының қабілеттерін диагностикалаудың және кәсіптік бағдар берудің бірыңғай жүйесі, сондай - ақ қабілетті балалар мен талантты жастардың зияткерлік және жеке әлеуетін ашу үшін оларды сүйемелдеу және қолдау қызметін ұйымдастырумен айналысады.

«Атамекен» ҚР Ұлттық кәсіпкерлер палатасы сайтында Қазақстан бойынша ЖОО білім беру бағдарламаларының рейтингі толықтай қамтылып көрсетілген бөлім бар. Оқушы мен ата-ана үшін қажетті мамадықты, саласын, қалалардағы ЖОО туралы ақпаратты, мамандықты таңдап алауға таптырмас мүмкіндік. Ол жерде таңдалған кез келеген мамандық бойынша рейтинг көрсетіледі (яғни сұраныс пен біліктілік деңгейі, тіпті диплом алып сол саланың маманы атанғанда орташа деңгеймен алғашқы жалақы мөлшері мен аталған мамандықтың нарықта қаншалықты сұранысқа ие екендігіне дейін зерттеуге мүмкіндік береді).

Кәсіби бағдар беруде бір ғана бағытпен шектеліп, барша жауапкершілікті білім беру ұйымдарының ұстаздары мен психолог мамандарына жүктей салуға болмайды. Бұл арада жан-жақты жұмыс жүргізілуі қажет. Атап айтсақ:

Арнайы семинарлар ұйымдастыру: Шетелде білім алудың тиімділігі мен мүмкіндіктері туралы ақпарат алмасу бойынша арнайы орталықтармен бірлесе ұйымдастыру; ҚР ЖОО өкілдерімен бірлескен жұмыс.

Түрлі саладағы мамандармен кездесулер мен экскурсиялар: Оқушылардың түрлі кәсіп иелерімен тікелей араласуы, олардың жұмыс барысымен танысуы.

Арнайы психологиялық іс-шаралар: Тренингтер, диагностика, консультация және т.б.

Ата-анамен бірлескен жұмыс: Ата-аналардың балаларының қызығушылықтары мен қабілеттерін білуі, олармен ашық диалог жүргізуі.

Ата-аналармен ақпараттық-ағартушылық жұмыстары: Кәсіп таңдау бойынша тек оқушыларға ғана бағытталған кешенді іс-шарамен шектелмей, ата-анамен ақпараттық ағартушылық жұмыстарын жүргізу.

Оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру: Олардың қызығушылықтары, қабілеттері, армандары әр түрлі. Сондықтан кәсіби бағдар беруде оқушының жеке ерекшеліктерін ескеру қажет. Олармен жеке әңгімелесу, тесттер мен сауалнамалар жүргізу, олардың пікірін тыңдау.

Заман талабына сай болу: Заман өзгеріп, жаңа мамандықтар пайда болуда. Сондықтан оқушыларға тек дәстүрлі мамандықтармен ғана емес, сонымен қатар жаңа, перспективті мамандықтармен де таныстыру қажет.

Қорыта келе, жоғары сынып оқушыларын кәсіби бағдарлау олардың табысты және сұранысқа ие мамандар ретінде қалыптасуында шешуші рөл атқарады. Еңбек нарығы динамикалық түрде өзгеретін және бәсекелестік жоғары болатын қазіргі әлемде мамандықты

дұрыс таңдау қаржылық әл - ауқаттың ғана емес, сонымен қатар жеке қанағаттанудың да кепілі болып табылады. Кәсіби бағдарлау жоғары сынып оқушыларына өздерінің қызығушылықтарын, қабілеттерін, бейімділіктерін және құндылықтарын түсінуге көмектеседі, бұл оларға ләззат әкелетін және олардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес келетін мамандықты саналы түрде таңдауға мүмкіндік береді. Дұрыс таңдалған мамандық – бұл табысты мансапқа жасалған алғашқы қадам, ал кәсіби бағдарлау білім беруді және даму траекториясын таңдаудағы қателіктерді болдырмауға көмектеседі, бұл уақыт пен ресурстарды үнемдейді. Сондықтан жастарға өздерінің кәсіби жолдарын дұрыс таңдауға көмектесу үшін мектепте және отбасында кәсіби бағдарлауға жеткілікті көңіл бөлу маңызды.

Әдебиеттер:

1. «QABILET» қызметі. Балалардың қабілетін диагностикалау және оқушыларды кәсіптік бағдарлау. Толық ақпарат https://qabilet.elbasyacademy.kz/

2. Байқұлақов Шалқар Баяхметұлы, «Еңбек ресурстарын дамыту орталығы» АҚ вице-президентінің сұхбатынан https://khabar.kz/ru/news/obshchestvo/item/156948-kazhdyj-pyatyj-molodoj-kazakhstanets-rabotaet-ne-po-spetsialnosti

3. Қарақат Әбден – Астана қаласы мәслихатының депутаты, «Қазаққызы» қоғамдық бірлестігінің негізін қалаушы, Астана қаласындағы жеке мектепке дейінгі ұйымдар қауымдастығының төрайымы 2019 жылғы сұхбатынан https://maslihat01.kz/ru/news/publikacii/865

4. Международные тенденции и иновации в профориентации https://openspace.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-01/10%20Career%20guidance_Vol%202_RUS.pdf

5. «Атамекен» ҚР Ұлттық кәсіпкерлер палатасы https://atameken.kz/university_ratings

ӘОЖ. 378

КРЕДИТТІК ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА СТУДЕНТТЕРДІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУДЫҢ ШАРТТАРЫ

Қанатқызы Б.
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қызылорда қаласы)
bbekoonn@icloud.com

Қазіргі таңда жоғары оқу орындарында білім берудің кредиттік жүйеге көшуімен байланысты студенттердің шығармашылық әрекетін, білімді өздігінен ізденіс арқылы табудың жолын, жалпы педагогикалық принциптерді басшылыққа алу біліктіліктерін көтеру мәселесі қойылып отырғандықтан, білім беруді ұйымдастырушы-оқытушы мен білім алушы-студенттер арасындағы қарым-қатынас дәрежесі мүлдем басқаша жаңа деңгейге көтерілді. Осының негізінде оқыту әдістері мен оқу әрекеттері түрленіп, өзіндік жұмыстың құрылымы да, мазмұны да, оны ұйымдастырудың педагогикалық-психологиялық мақсаты да кешенді түрде өзгеріске ұшырады. Шығармашылық - өте күрделі психологиялық процесс. Кейбір адамдар білім игеруде, іс-әрекетті меңгеруде, оны белгілі үлгіде жүзеге асыруда жоғары іскерлік көрсетеді. Ал басқа адамдар жаңа туынды жасауға жақын тұрады. Бірақ репродуктивті әрекеттің қандай түрінің де шығармашылық элементі болады, ал шығармашылық әрекетке репродуктивтік қызметтің қатысы болады. Тіпті өте дарынды адамдардың өздері де өмір жолын біреуге еліктеуден, үйренгеннен, тек тәжірибеге ие болғаннан кейін ғана шығармашылық қабілетін дамытқаны белгілі.

Кредиттік жүйенің жоғары білім сапасын арттыру, заманауи талаптарға икемді болу және ұлттық білім беру жүйелерінің ерекшеліктерін ескеру сияқты артықшылықтары бар.Алайда,

бұл жүйенің тиімді іске асуы үшін студенттер мен оқытушылардың психологиялық және педагогикалық тұрғыдан дайын болуы аса маңызды.

Ал енді осы кредиттік оқыту жүйесінде студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамытуды үшін қандай шарттар қажет екендігіне тоқталып өтсек. Кредиттік оқыту жағдайында студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамыту мақсатында белгілі бір психологиялық және педагогикалық шарттар қалыптастырылуы қажет екендігі даусыз. Біздің мақаламыздың өн бойында көрсетіп отырған шарттар білім беру процесінің тиімділігін арттырып, студенттердің ойлау, іздену және өзін-өзі дамыту мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Кредиттік оқыту жағдайында студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін ең алдымен екі маңызды міндетті шешу қажет:

Біріншісі, педагогикалық шарттар ұғымын нақтылау;

Екіншісі, психологиялық шарттар ұғымын анықтау.

Алдымен, «шарт» ұғымына тоқталатын болсақ, бұл - белгілі бір құбылыстың пайда болуы мен дамуына ықпал ететін факторлар жиынтығы. Ол оқыту үдерісінің тиімді өтуін қамтамасыз ететін маңызды жағдайларды білдіреді. Ғалым, Ожеговтың [1] түсіндірме сөздігінде «шарт»– белгілі бір жағдайға тәуелді фактор ретінде сипатталады. Осыған сүйене отырып, педагогикалық және психологиялық шарттар оқу ортасын жақсартуға бағытталған арнайы факторлар ретінде қарастырылады.

Педагогикалық шарттар – білім беру процесін тиімді ұйымдастыруға бағытталған әдістемелік және ұйымдастырушылық негіздер. Олар мыналарды қамтиды:

- Оқу бағдарламаларын икемді ету – студенттердің қызығушылықтары мен қабілеттеріне сәйкес жеке оқу траекториясын құру;
- Оқыту әдістерінің әртүрлілігі – жобалық оқыту, зерттеу әдістері, интерактивті сабақтар және шығармашылық тапсырмалар арқылы студенттердің белсенділігін арттыру;
- Жеке тұлғаға бағытталған оқыту – әр студенттің жеке ерекшеліктерін ескере отырып, білім беру процесін ұйымдастыру;
- Тәжірибеге бағытталған оқыту – студенттерді ғылыми-зерттеу жұмыстарына, стартап жобаларға тарту арқылы олардың шығармашылық әлеуетін дамыту.

Психологиялық шарттар студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін қолайлы психологиялық орта қалыптастыру маңызды. Бұл келесі шарттарды қамтиды:

- Ынталандырушы орта құру – студенттердің еркін ойлауына, идеяларын жүзеге асыруына жағдай жасау;
- Сенімділік пен қолдау көрсету – студенттердің өзіндік ойларын ашық айтуына мүмкіндік беру және олардың бастамаларын қолдау;
- Мотивацияны арттыру – білім алушыларды өздігінен ізденуге ынталандыру, шығармашылыққа жетелейтін тапсырмалар беру;
- Тұлғалық даму мен өзін-өзі жетілдіруді қолдау – студенттердің өз қабілеттерін жетілдіруіне жағдай жасау.

Кредиттік оқыту жүйесінде студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамыту – оқыту процесінің маңызды аспектілерінің бірі [2]. Ол студенттердің өз бетімен білім алуына, зерттеу жүргізуіне және шығармашылық ойлау дағдыларын қалыптастыруына бағытталған. Осыған орай, білім беру ортасында қолайлы педагогикалық және психологиялық жағдайларды жасау –болашақ мамандардың кәсіби және шығармашылық дамуына септігін тигізеді.

Кредиттік оқыту жүйесі жағдайында студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін бірқатар психологиялық және педагогикалық шарттар қажет [3]:

- Оқытушының рөлі: Оқытушылар студенттерге шығармашылық тапсырмаларды орындау барысында дұрыс бағыт - бағдар беріп, олардың психологиялық тұрғыда қолдауы тиіс. Студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін оларды ынталандыру, қызықтыру және дұрыс бағалау маңызды. Оқытушы шығармашылық тапсырмалардың мәнін түсіндіре отырып, студенттерді зерттеу жұмыстарын жүргізуге, жаңа идеялар ұсынуға және тәуекелдерге баруға бағыттауы қажет.

- Мотивация: шығармашылық қабілеттерді дамыту үшін студенттердің жоғары деңгейде мотивацияланған болуы өте маңызды.Олар қызықты және шығармашылық тапсырмаларды орындауға ынталандырылуы тиіс.Бұл мотивация оқу процесіндегі қызығушылықтарды арттырып, студенттердің өздерін жаңа идеялар мен зерттеулерге ұмтылдыруға мүмкіндік береді.
- Шығармашылыққа арналған орта: Шығармашылық қабілеттерді дамыту үшін студенттерге тиісті орта мен жағдайлар жасалуы қажет. Университетте ғылыми-зерттеу орталықтары, шығармашылық жобалар, идеялармен жұмыс істеу алаңдары болуы керек. Студенттер өздерінің шығармашылық әлеуетін жүзеге асыру үшін тиісті ресурстар мен қолдауға ие болуы тиіс.
- Өзіндік жұмыс және дербестік: Кредиттік жүйе студенттерге өзіндік жұмыстар мен жобаларды орындау, дербес зерттеулер жүргізу, ғылыми жұмыстар жазу мүмкіндігін береді. Бұл студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді, себебі олар өздігінен шешім қабылдап, шығармашылық тұрғыдан ойлау дағдыларын жетілдіреді.
- Сабақтар мен педагогикалық әдістердің әртүрлілігі: шығармашылық қабілеттерді дамыту үшін әртүрлі оқыту әдістерін пайдалану қажет. Бұл әдістер проблемалық оқыту, жобалық әдіс, талқылаулар мен пікірталастар, зерттеу жұмыстарын жүргізу және т.б. болуы мүмкін. Әрбір әдіс студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал ететін түрлі мүмкіндіктер ұсынады.

Болашақ педагогтың шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру үшін бірқатар маңызды шарттарды орындау қажет:

1. Шығармашылық орта құру – білім беру мекемесінде студенттердің өнерге деген қызығушылығын арттыруға бағытталған орта қалыптастыру маңызды. Бұл көркем студиялар, музыкалық ансамбльдер және театр үйірмелері арқылы жүзеге асырылуы мүмкін.
2. Практикалық және теориялық білімнің үйлесімі – болашақ мұғалімдерге теориялық біліммен қатар, шығармашылық шеберлік сабақтарын ұйымдастыру қажет.
3. Студенттер мен оқытушылар арасындағы креативті қарым-қатынас–білім алушылар мен оқытушылар арасында шығармашылық қарым-қатынасты дамыту үшін бірлескен жобалар, көрмелер мен қойылымдар ұйымдастыру қажет.
4. Психологиялық қолдау көрсету – студенттердің шығармашылық белсенділігін арттыру үшін оларға мотивациялық және психологиялық қолдау көрсету маңызды.
5. Инновациялық оқыту әдістерін қолдану – білім беру процесінде жобалық оқыту, интерактивті әдістер, ойын технологиялары сияқты тәсілдерді пайдалану болашақ педагогтың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Зерттеушілер болашақ педагогтың кәсіби және шығармашылық дағдыларының дамуына әсер ететін бірқатар негізгі факторларды анықтады:

- Оқу орнының шығармашылық және ғылыми ортасы–университеттің өнерге бағытталған атмосферасы студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.
- Жеке бастың шығармашылық мотивациясы–студенттің өзін-өзі жетілдіруге және жаңа идеяларды жүзеге асыруға деген ұмтылысы.
- Оқытушылардың педагогикалық қолдауы – шығармашылық процессте кездесетін қиындықтарды шешуге көмектесетін психологиялық-педагогикалық көмек.
- Қоршаған әлеуметтік орта – қоғамның мәдени деңгейі, студенттің шығармашылық белсенділігіне әсер ететін маңызды фактор болып табылады.

Сонымен, болашақ педагогтің шығармашылық тұлғасын қалыптастыру – күрделі және көпқырлы процесс. Ол тек жоғары оқу орындарында ғана емес, бүкіл кәсіби өмір бойы жалғасады. Шығармашылық бағыттағы педагогтар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда жетекші рөл атқарады. Сондықтан, оларды даярлау барысында арнайы психолого - педагогикалық, әдістемелік және шығармашылық жағдайлар жасалуы қажет. Бұл жағдайлар болашақ мұғалімнің креативті ойлауын дамытып, оның кәсіби қызметінде шығармашылықты қолдану қабілетін арттыруға мүмкіндік береді деген пікірімізді білдіреміз.

Әдебиеттер:
1. Рахметова Б.К. Жоғары оқу орындарында шығармашылық қабілеттерді дамыту. - Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2021. – Б. 23-25.
2. Полякова И.В. Психолого-педагогические аспекты развития творческих способностей студентов в условиях кредитной системы обучения. - Москва: Академический проект, 2017. – С. 12.
3. Ермекова Г.С. Жоғары білім беру жүйесінде шығармашылықты дамыту жолдары. - Алматы: Мектеп, 2022. – Б. 12-16.

ӘОЖ 378.1

ОҚУ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРАТЫН БІЛІМ БЕРУ ПЛАТФОРМАЛАРЫ

Маженова С.С.
Абай Құнанбаев атындағы Саран жоғары гуманитарлық-техникалық коллдеджі
salta_majenova@mail.ru

Жас ұрпақ - ел тірегі ертеніміздің кепілі. Әрбір оқытушының міндеті білім алушылардың отан сүйгіштікке, ақыл-ойын жан-жақты дамытуға, ұмтылуға тәрбиелеу. «**Сабақ беру – үйреншікті жай ғана** нәрсе емес, ол жаңадан жаңаны табатын өнер» дегеней Жүсіпбек Аймауытовтың ұстаз қай кезде де мектептің жүрегі, ол қоғамның тірегі, ал қоғам тұлғаны қаншалықты жетілдірсе, жетілген тұлға қоғамды соншалықты дәрежеде дамытады. Сондықтан қоғам дамуында білім берудің ең маңызды мәселе екені мәлім.

Ақпараттық заманда ұлттық бәсекеге қабілетті болудың көрсеткіші – білім деңгейімен өлшенеді. Сапалы білім негізі жан-жақты ақпараттық материалдарды, көрнекі құралдар мен ұтымды технологияларды, тиімді интербелсенді әдіс-тәсілдерді пайдалана отырып, білім алушыға ешбір кітаптан таба алмайтын білім беру керекпіз. Өйткені, тек оқулықтағы білімді жеткізуші мұғалімнің құны жоқ деп ойлаймын. Оқулықтағыны оқушының өзі де оқи алады, ал сабақ барысында тиімді оқыту платформаларын пайдалану арқылы мамандыққа деген қызығушылығын арттырамыз.

Өмірдегі көп мамандықтардың ішінде жан-жақты білімділікті, икемділікті, шеберлікті, ерекше балажандылықты, мейірімділікті қажет ететін мамандық - ұстаздық мамандық. Оның себебі, мұғалім еңбегі біріншіден - адамзат қоғамы тарихында жинақталған ғылым негіздерінен білім беруге тиіс болса, екіншіден, үнемі шәкірттерімен қарым-қатынаста болып, білсем, үйренсем деген бала арманы мен оның сырлы тағдырына басшылық етуді мойнына алған маман. Сондықтан осы маман иесі қазіргі заман талабына сай құзіретті маман иесі болуы шарт. Осы құзіреттілікті бойыма сіңіре отырып ел келешегін кемелдендіре алатын білімді ұрпақ тәрбиелеу-біздің яғни педагог қауымының ұстаздық борышы.

Оқытуда жаңашыл әдісті қолдану оқушы үшін де, мұғалімге де шығармашылықпен жұмыс жасауына ықпал етеді.

Оқу тиімділігін арттыратын білім беру платформаларының *өзектілігі* - білім беру саласында, ақпараттық технологиялардың дамуын оқу процессінің тиімділігін арттырады. Яғни, виртуалды сыныптар, форумдар, чаттар және онлайн-курстар білім алушылар мен оқытушылар арасында белсенді қарым-қатынасты қамтамасыз етеді.

Білім беру платформаларының *ғылыми жаңалығы және өзіндік ерекшелігі:*

1. **Қолжетімділік**: Білім беру платформалары ақпаратты қолжетімді етеді, себебі интернет веб. сайт, платформалары, арнайы бағдарламалардың көмегімен жүзеге асады. Оқушылар мен студенттер әлемнің кез келген ауданынан, ауылдан, кез келген уақытта білім алу мүмкіндігіне ие. Бұл әсіресе ауылдық және жергілікті білім жүйелері үшін маңызды.

2. **Жеке, топтық жұмыстар**: Онлайн платформалар әрбір оқушының жеке оқу жолын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Оқытушылар оқушылардың қызығушылықтарына, білім деңгейіне және оқу стиліне сәйкес келетін материалдар ұсына алады.

3. **Білім беру платформалары**: Оқу платформалары жиі интерактивті құралдар мен ресурстармен қамтамасыз етіледі, мысалы, видеолар, квиздер, ойындар және т.б. Бұл оқу процесін қызықты етіп, ақпараттың жақсы меңгерілуіне ықпал етеді.

Оқу тиімділігін арттыратын білім беру платформалары – бұл қазіргі заманда жастар мен ересектер үшін білім алу процесін жеңілдететін және ұйымдастыруды жақсартатын инновациялық құралдар. Мұндай платформалардың ғылыми жаңалығы мен өзіндік ерекшеліктерін сабақтарымда пайдалана отырып, бірнеше топтарға жіктеп бөлдім:

Онлайн тақталар:

https://ziteboard.com, https://www.twiddla.com, https://classroomscreen.com, https://witeboard.com,

https://www.gynzy.com/en, https://www.mindmeister.com, https://ru.padlet.com.

ПрезентацияЛАР:

https://genial.ly/, https://focusky.com/, https://slidesmania.com, https://wwwcanva.com/, https://slidedog.com/, https://sway.office.com, https://cc.nearpod.com, https://create.vista.com

https://docs.google.com/presentation.

Видео байланысТАР:

https://zoom.us/, https://meet.google.com, https://skype.softopad.com, https://teams.live.com, https://clickmeeting.com

QUIZIZZ-ТЕСТ, ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР:

https://wordwall.net/ru/, https://b.socrative.com, https://www.menti.com/, https://www.educaplay.com/, https://quizizz.com , https://madtest.ru https://kahoot.com/

https://www.classtime.com, https://fliktop.com/explore , https://jeopardylabs.com/, https://joyteka.com/, **https://app.quizalize.com**

ФОРМАТИВТІ БАҒАЛАУ, ЖҰМЫС ПАРАҚШАСЫ https://www.liveworksheets.com/, https://www.liveworksheets.com/, https://coreapp.ai/

https://app.wizer.me/, https://www.k5learning.com/, https://interacty.me/ru, https://worksheets.ru/

ФОТО-ВИДЕО

https://www.capcut.com/ru-by/, https://picsart.com/ru/, https://skrinshoter.ru/, https://www.videoleapapp.com/, https://streamlabs.com/ru-, https://www.remove.bg/

https://www.bandicam.com/ru, https://www.googleadservices.com/, https://inshot.com/

Қосымшалар:

https://bookcreator.com/, https://me-qr.com/ru, https://about.flipboard.com/, https://ru.pinterest.com/, https://okulyk.kz/ https://www.storyjumper.com/, https://www.mozaweb.com/ru/, https://www.toonly.com/, https://blabberize.com/, https://tilda.cc/ru/

Оқу тиімділігін жақсарту үшін білім беру ісін басқаруды жандандыру, еліміздің білім беру орындарында оқытудың белсенді және инновациялық әдістері мен технологияларды тиімді пайдалануды қажет етеді.

Оқу тиімділігін арттыратын білім беру платформаларының *сапасы мен тереңдігі* бірнеше маңызды топтарға негізделуі тиіс.

Олардың арасында:

1. **Мазмұнның сапасы**: Платформада ұсынылатын ақпараттың дәлдігі, өзектілігі мен ғылыми негізділігі. Жоғары сапалы контент тарату үшін мамандар тарапынан тексерілген және бекітілген материалдар ұсынылуы қажет.

2. **Интерактивтілік**: Платформаларда оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз ету үшін интерактивті элементтер (видео, тесттер, тапсырмалар) болу маңызды. Оқушылардың материалды белсенді меңгеруі үшін практика мен теорияның үйлесімділігі.

3. **Жекелендіру**: Оқу платформалары әрбір оқушының жеке қажеттіліктеріне, деңгейіне және оқу стиліне бейімделуді қамтамасыз етуі тиіс. Бұл оқушыларға өз қарқынында оқу мүмкіндігін береді.

4. **Пайдаланушы қолайлығы:** Платформаның ыңғайлы, түсінікті болуы керек. Оқушылар мен мұғалімдер үшін оңай бағыттау және қажетті ақпаратты табу маңыздылығы.

5. **Білімді бағалау құралдары**: Оқушылардың білім деңгейін бақылау үшін тиімді бағалау платформалары (тесттер, квиздер, өзіндік бағалау) болуы қажет. Олар оқушыларға өз нәтижелерін көруге және оқу процесін түзетуге, алған білімдерін тексеруге мүмкіндік береді.

6. **Кеңесші және бақылаушы:** Платформаны пайдаланып отырған оқушылар мен мұғалімдермен жедел байланыста болу, сұрақтарға жауап беру және кеңестер беру. Мұғалімдердің жоғары білікті болуы маңызды.

7. **Қосымша ресурстар мен материалдар**: Оқу процесін толықтыратын және тереңдететін қосымша оқу материалдары, мысалы, кітаптар, мақалалар, зерттеулер.

Оқу тиімділігін арттыратын білім беру платформаларының тәжірибелік *маңыздылығы* қазіргі заманғы білім беру жүйесінде зор. Олардың қолданылуы білім алушылардың білім сапасын, оқыту процесінің тиімділігін және жеке тұлғаның дамуындағы бірқатар аспектілерді жақсартуы мүмкін. Төменде осындай платформалардың тәжірибелік маңыздылығына қатысты бірнеше аспектілер келтірілген:

1. **Индивидуализацияланған оқыту**: Білім беру платформалары студенттердің жеке қажеттіліктерін ескере отырып, оқу материалдарын жекелендіруге мүмкіндік береді. Платформалар студенттің деңгейіне, қызығушылықтарына және оқу қарқынына сәйкес контент ұсына алады.

2. **Қолжетімділік**: Онлайн білім беру платформалары әлемнің кез келген жерінен, кез келген уақытта білім алуға мүмкіндік береді. Бұл білімге тең қолжетімділікті қамтамасыз етеді, әсіресе шалғай аудандарда тұратын студенттер үшін.

3. **Интерактивті оқу тәжірибесі**: Көптеген платформалар интерактивті құралдар мен ресурстарды (видео, викториналар, форумдар және т.б.) ұсынады, бұл оқу процесін қызықты әрі тартымды етеді және білімді тереңірек игеруге көмектеседі.

4. **Жеткізудің әртүрлі форматы**: Виртуалды платформаларда әртүрлі оқу материалдары (бейне дәрістер, мәтіндер, презентациялар) ұсынылады. Студенттер әртүрлі форматтағы материалдарды пайдалана отырып, оқу ақпаратын жақсы меңгере алады.

5. **Кері байланыс**: Оқу платформалары оқушылардың прогресін бақылауға және оларға жедел көмек көрсетуге мүмкіндік береді. Студенттер сабақ барысында немесе сабақтан кейін сұрақтарын қоюы мүмкін, ал мұғалімдер тез арада жауап беруге мүмкіндік алады.

6. **Оқыту мен бағалау интеграциясы**: Көптеген платформалар автоматты бағалау жүйелерін қолданады, бұл студенттерге оқу жетістіктерін жедел бағалауға және тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

7. **Құзіреттілікті дамыту**: Білім беру платформалары көбінесе ортақ жобалар мен топтық жұмыстарды ынталандырады, бұл студенттер арасында ынтымақтастықты, коммуникацияны және проблемаларды шешу дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Осылайша, білім беру платформалары оқу процесін тиімді әрі ыңғайлы ету, білім алушылардың өзін-өзі басқару дағдыларын дамытады. Мен өзімнің педагогикалық тәжірибеммен бөлісу барысындағы сабақ жоспармен таныссаңыздар болады.

«Абай Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлық техникалық колледжі» КМҚК
(білім беру ұйымының атауы)
Орта білімнен кейінгі, техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарына арналған педагогінің сабақ жоспары
(сабақтың тақырыбы)
Оқыту әдістері, тәсілдері, құралдары.
Білім алу көзіне қарай оқыту әдістерін топтастыру
Модуль /пән атауы
Педагогика

Педагог: Маженова С.С. дайындады
16.02.2025

1. Жалпы мәліметтер
Курс 3, топ қтә-9-21
Сабақтың түрі: Сабақ типі жаңа оқу материалын меңгеру

2. **Мақсаты, міндеттер**: Оқытудың әдістері, олардың жіктелуі туралы түсінік қалыптастырып, білім алу көзіне қарай топтастырылған әдістерін терең түсініп, қолдана білуге жағдай жасау.

1. **Білімділік**: Оқыту әдістерінің анықтамасы, тәсіл, құрал, жіктелуі, білім алу көзіне қарай топтастырылған әдістер туралы жаңа білімдер арқылы меңгерту;
2. **Дамытушылық**. Оқыту әдістері туралы білімді талдау, олардың ортақ белгілерін анықтау, өз пәніне сәйкес келетін әдістерді іріктей алу, өз жұмысында қолдана алу іскерліктерін дамытуға жағдай жасау;
3. **Тәрбиелілік**: Өз мамандығына жауапкершілікпен қарауға, мұғалімдердің тәжірибелерін талдап, оқыту әдістерін дұрыс таңдай отырып, қарым – қатынас іскерлігін қалыптастыруға тәрбиелеу;
3. **Күтілетін нәтижелер**: Оқыту әдістері туралы ақпаратты түсініп, талдай алады, жіктелуі бойынша айырмашылықтарын ажыратады, өз пәніне қарай әдістерді таңдап, оқытудың жаңа платформаларында қолдана алады.
4. **Қажетті ресурстар**: Педагогика Курманалина Ш. https://kitaphana.kz/refkaz/236-pedagogika/3253-okity-adisi.html Деңгейлеп-саралап, ұжымдық топтық оқыту, сыни тұрғыдан ойлау технологиясы, интерактивті тақта

Көрнекі-құралдар: Презентация, видео-сюжет, педагогикалық жағдаяттар, бағалау парақтары, анықтамалық әдебиеттер.

Әдіс-тәсілдер: Сұрақ-жауап, топтық жұмыс, «Тест» Quizizz бағдарламасы, flippity психологиялық ұсынал, топқа бөлу әдісі, «Джигсо» әдісі, «Mindmeister» платформасы тірек-сызба жазу, Wordwall топқа бөлу әдісі, Адасқан сөздерді орналастыру, «Google форма» бағалау парағы. Joyteka интеллектуалды квест

5. **Сабақ барысы**:

I. Ұйымдастыру кезеңі.

Амандасу, студенттердің қатысуын және аудиторияның дайындығын тексеру, психологиялық ұсынал орнату үшін «Wordwall» платформасында рулетканың көмегімен, таңдалған белгі бойынша (қол алысу, тілек айту, амандасу, күлімдеу) бір – біріне жағымды көңіл-күй сыйлау. https://wordwall.net/ru/resource/68081871

5т ережесін еске түсіру. «5Т» ережесі (тәртіп, талап, тазалық, тыныштық, татулық). Сабақтың мақсат-міндеттерімен, сабақ барысында орындалатын тапсырмалар мен бағалау критерийлерін таныстыру.
Бүгін топпен жұмыс жасаймыз ол үшін «flippity» көмегін пайдаланамыз.

Төмендегі сұрақтарға жауап бер:

http://vurl.li/qmnfr

- Ендеше сабағымызды бастайық.

II. Жаңа оқу материалын меңгеруге дайындық.
Білім беру мазмұны туралы сұрақтар қою арқылы студенттерге «Миға шабуыл» жасап жаңа тақырыпты ашу
Сұрақ: Білім беру мазмұны дидактиканың қай сұрағына жауап береді?
Жауап: «Нені оқыту керек?»
Сұрақ: Білім беру мазмұнын игерту үшін мұғалім нені білу керек?
Жауап: Білімді игертудің жолдарын, яғни оқытудың әдістерін, тәсілдерін біліп, құралдарын қолдана алуы керек.

Бүгінгі өтетін жаңа тақырып: Оқытудың әдістері, тәсілдері, құралдары. Білім алу көзіне қарай топтастырылған әдістер. Сабақтың дәйексөзі: «Сабақ үйренішкі нәрсе емес, жаңадан жаңаны табатын өнер». Ж.Аймауытов

III. Жаңа сабақ кезеңі.

«Топтастыру» стратегиясы әдісін пайдалана отырып, жаңа тақырыпқа ассоциация жасату.
Оқыту әдісі ұғымына ассоциация жасап, сол ұғымдардан анықтама қорытып дәптерге жазыңыздар.

Енді, өз анықтамаларыңызды ұсыныңыздар.
Сіздер, негізгі анықтамадан алыс кеткен жоқсыздар, енді назарымызды тақтаға аударып, оқытудың әдістері, тәсілдері, құралдары ұғымына ғалымдардың берген анықтамасына назар аударайық.
Оқыту әдістері туралы шағын видео дәрісті назарларына ұсыну арқылы.

Активация
Чтобы ак
раздел "Г

«Оқыту әдістері» туралы түсінік қалыптастыру.
https://www.youtube.com/watch?v=INH0fL0QAMM

«Джигсо» әдісі.
Студенттерді 3 топқа бөліп, топтағы студенттерге басшы, оратор, дизайнер, хатшы, тайм спикер, кеңесші міндеттерді тағайындау.
Басшы- демократиялық норма ережелерін қадағалап, топ мүшелерінің қызметтерін бақылау, шешім қабылдау;
Оратор- топтың жұмысын насихаттап, олардың ойын ғылыми тілде жеткізу;
Хатшы- топқа түскен тапсырманы хабарлау, түсіндіру;
Тайм спикер (уақытты үнемдеуші)- топтық жұмысқа берілген уақытты үнемдеу, уақытты белгілеп отыру;
Дизайнер- топтың презентациялық плакаттарын безендіру, эстетикалық талғамға сай әзірлеу;
Кеңесші- тапсырманы орындауға кеңес береді.
- 3 топқа тапсырма беру. Әр топ өзіне берілген ақпаратпен мына нұсқаулық бойынша жұмыс жасайды:
1) Дәрісті толық аяғына дейін толық оқып шығу;
2) Дәріс бойына «Mindmeister» платформасына кіріп, майнд-карта толтыру;
3) Өздеріне берілген ақпаратты қорытындылап «маңызналы сөйлем» жазу.
- Дайындалуға 10 минут, қорғауға уақыт беру.

Жоспары:

Тақырыптың жоспары:
1. Оқыту әдістері, тәсілдері, құралдары
2. Оқыту әдістерін білім алу көзіне қарай топтастырылуы

Дәрістің қр-код

Әдіс– белгілі бір мақсатқа жету, нақты мәселені шешу тәсілі; шындықты тәжірибелік немесе теориялық игеру (тану) тәсілдерінің немесе операцияларының жиынтығы.
Қарапайым сөзбен айтқанда, зерттеу әдісі дегеніміз - белгілі бір мақсатқа жету тәсілі.
XIX ғасырдың 20-30 жылдарында Б.Е.Райков, К.П.Ягодовский түсіндіру, тәжірибелік, зерттеу, зертханалық әдістерін жетілдірді.
Оқушылар сөзден, кітаптан, көрнекіліктен, тәжірибелік жұмыстардан білім алады. Осыны ескеріп 20-30 жылдарда Н.М.Верзилин, Е.Я. Голант сөздік, тәжірибелік, көрнекілік әдістерін ұсынады. Қазір компьютерлік жүйелер арқылы білім алу мүмкіндігі бар.
Оқыту процесінде ең көп тараған дәстүрлі әдіс– *сөздік* немесе мұғалімнің ауызша баяндау әдісі. Бұл әдіс оқыту процесінде басқа әдістерге қарағанда жетекші роль атқарады. Мұғалімнің оқу материалын ауызша баяндауы көп жағдайда түрлі көрнекі және техникалық құралдарды пайдалануымен ұштастырылады.
Ауызша баяндаудың бір ерекшелігі, оқытушының түсіндіруі мен оқушылардың ұғыну процесінің қатар жүруінде. Түсіндіру барысында әңгіме, әңгімелесу, ауызша–жазба және лабораториялық жұмыстарын қажетіне сай қатар қолдану керек. Бұл әдісті қолданғанда мұғалім оқушыларға білім берумен қатар олардың таным белсенділігін арттыруға (зейін, қабылдау, ойлау т.б. процестерін) байланысты әрекет жасайды.

Түсіндіру-жеке ұғым (белгілі білім), құбылыстарды, приборлардың жұмысын жүйелі баяндау үшін қолданылатын, сөз, сөз тіркесінің мағынасын ашу үшін қолданылатын әдіс. Түсіндіру – оқу материалын мұғалімнің логикалық тұрғыдан дәйекті де сындарлы баяндауы. Оның себебі, түрлі заңдылықтар мен ережелерді түсіндіру белгілі дәрежеде логикалық жүйелікті қажет етеді.
Түсіндіру әдісінің мақсаты: заттардың елеулі белгілерін ашып көрсету, фактілер мен құбылыстарды талқылау. Сондықтан мұғалімнің оқу материалын түсіндіруде әрқашанда пайымдау, қорыту, дәлелдеу көп болды. Түсіндіру әдісінің ең маңызды мәселелері– оқушылардың алдына жаңа мәселені айқын, ашық етіп қойып, оқу материалын тыңғылықты баяндап шығу. Түсіндіру әдісінің табысты болуы мұғалімнің нақтылы деректерді қаншама сәтті қолдана білгендігіне ояан қойылатын талаптарды орындауға байланысты: сұрақтарды дәл және анық тұжырымдау; себеп-салдар байланысын ашып, дәлелдер келтіру салыстыру, қатар қою, ұқсатуды, жарқын мысалдар қолдану.
Түсіндіру әрқашанда заттар мен фактілердің, құбылыстардың мәнін ашу, қағидаларды түсіндіру, осылардың негізінде оқушыларға жаңа білімді баяндауда оны терең және түсінікті ұғынуларына мүмкіндік туғызады. Бірақ ол оқушылардың жас ерекшеліктеріне, сынып және пән ерекшеліктеріне қарай өзгеріп отырады.

Әңгімелесу мәні мақсатты, бір-бірімен байланысты, негізгі идеяға бағындырылған, білікті қойылған сұрақтар(диалог) жүйесімен оқушылардың алған білімдерін есеріне түсіртіп, жаңа білімді игеруі, өздігінен ойластырып, қорытындылау іскерлігін жандандыру, құбылыс оқиғаларды әсерлі әңгімелеу. Әңгімелесу әдісі оқытудың түрлі міндеттерін орындайды: бұрынғы оқу материалдарын жаңдмен байланыстыру, жаңа білімді хабарлау, өткенді қайталау. Әңгіме әдісі сабақтың барлық кезеңінде қолданылады. Ұзақтығы-бастауыш сыныптарда 10 минөт, жоғары сыныптарда - 20-25 минөт.
Оқу пікірталастары. Оның оқу- тәрбие процесіндегі ең басты қызметі оқушыларды қандай да бір проблема бойынша түрлі ғылыми көзқарастарды белсенді түрде талдауға қатыстыру, басқа жеке тұлғаның және өзінің көзқарастарының негіздерін түсінуге жағдай жасау. Оқу пікірталастары негізгі мектептің жоғары сыныптарында ішінара орта мектептің бастауыш сыныптарында қолданылады. Жақсы өткізілген пікірсайыс балаларға білім және тәрбие береді, проблеманы түсінуге өз пікірін қорғауға басқалардың пікірімен санасуға үйретеді.
Оқулықпен және кітаппен жұмыс істеу әдісі. Кітап және оқулықтармен жұмыс – оқытудың маңызды әдісі. Бастауыш сыныптарда кітаппен жұмыс сабақта мұғалім басшылығымен жүзеге асады. Одан әрі оқушылар кітаппен жұмыс істеуге өздері үйренеді. Оқушылардың жаңа білімдерді қабылдау, сыныпта алған білімдерін бекіту, біліктілік пен дағды қалыптастыруда тиімді әдіс болып табылады.Баспа материалдарын өз бетімен жұмыстың кей бір тәсілдері бар. Бастауыш сыныптарда кітаппен жұмыс сабақта мұғалім басшылығымен жүзеге асады. Одан әрі оқушылар кітаппен жұмыс істеуге өздері үйренеді. қайнар бұлағы.
Көрнекілік– оқу материалын оқушылардың өз көзімен көріп, қабылдауын жеңілдетуі. «Бес сөздің мағынасын ауызша түсіндіру қиын, жиырма сөздің

Активация
Чтобы ак
раздел "Г

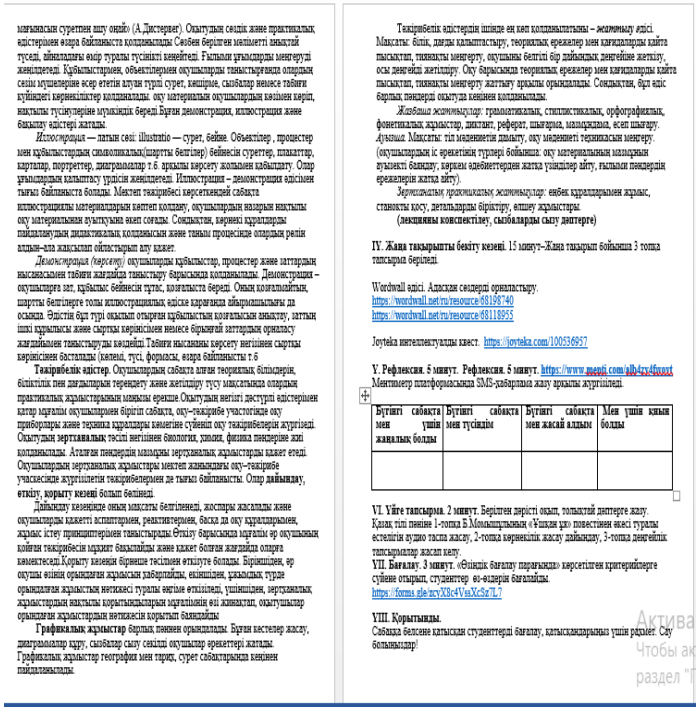

мағынасын суретпен ашу оңай» (А.Дистерверг). Оқытудың сөздік және практикалық әдістерімен өзара байланыста қолданылады. Сөзбен берілген мәліметті анықтай түседі, айналадағы өмір туралы түсініліп кеңейтеді. Ғылыми ұғымдарды меңгеруді жеңілдетеді. Құбылыстарымен, объектілерімен оқушыларды таныстырғанда олардың сезім мүшелеріне әсер ететін алуан түрлі сурет, көшірме, сызбалар немесе табиғи күйіндегі көрнекіліктер қолданылады. оқу материалын оқушылардың көзінен көріп, нақтылы түсініктеріне мүмкіндік береді.Бұған демонстрация, иллюстрация және бақылау әдістері жатады.

Иллюстрация — латын сөзі: Illustratio — сурет, бейне. Объектілер , процестер мен құбылыстардың символикалық(шартты белгілер) бейнесін суреттер, плакаттар, карталар, портреттер, диаграммалар т.б. арқылы көрсету жолымен қабылдату. Олар ұғындардың қалыптасу үрдісін жеңілдетеді. Иллюстрация – демонстрация өлшемен тығыз байланысты болады. Мектеп тәжірибесі көрсетілетін сабақта иллюстрацияны материалдарын кеңтен қолдану, оқушылардың назарын нақтылы оқу материалының ауықтауына әкеп соғады. Сондықтан, көрнекі құралдарды пайдалынудың дидактикалық қолдамысын және таиын процесінде оларды рөлін алдын-ала жақсылап ойластырып алу қажет.

Демонстрация (көрсету) оқушыларды құбылыстар, процестер және заттардың нысанасының табиғи жағдайда таныстыру барысында қолданылады. Демонстрация – оқушыларға зат, құбылыс бейнесін тұтас, қозғалыста береді. Оның қозғалмайтын, шартты белгілерге толы иллюстрациялық әдіске қарағанда айырмашылығы да осында. Әдістің бұл түрі оқалып отырған құбылыстың қозғалысын анықтау, заттың ішкі құрылысы және сыртқы көрінісінен немесе бірыңғай заттардың орналасу жағдайымен таныстыруды көздейді.Табиғи нысанаңы көрсету негізінен сыртқы көрінісінен бастапды (келемі, түсі, формасы, өзара байланысты т.б

Тәжірибелік әдістер. Оқушылардың сабақта алған теориялық білімдерін, біліктілік пен дағдыларын тереңдету және жетілдіру түсу мақсатында олардың практикалық жұмыстарының маңызы ерекше.Оқытудың негізгі дәстүрлі әдістерінен қатар жаңалы оқушылардың бірігіп сабақта, оқу–тәжірибе участогінде оқу приборлары және техника құралдары көмегіне сүйеніп оқу тәжірибелерін жүргізеді. Оқытудың **зертханалық** түсіні негізінен биология, химия, физика пәндерінде жиі қолданылады. Аталған пәндердің мазмұны зертханалық жұмыстары кеңет етеді. Оқушылардың зертханалық жұмыстары мектеп жаныңдағы оқу–тәжірибе участесінде жүргізілетін тәжірибелермен де тығыз байланысты. Олар **дайындау, өткізу, қорыту** кезеңі болып бөлінеді.

Дайындау кезеңінде оның мақсаты белгіленеді, жоспары жасалады және оқушыларды қажетті аспаптармен, реактивтермен, басқа да оқу құралдарымен, жұмыс істеу принциптерімен таныстырады.Өткізу барысында құралдар әр оқушының қойған тәжірибесін құрлит бақылайды және қажет болған жағдайда оларға көмектеседі.Қорыту кезеңін бірнеше тәсілмен өткізуге болады. Бірішіден, әр оқушы өзінің орындаған жұмысын ұқбарлайды, екіншіден, ұжымдық түрде орындалған жұмыстың нәтижесі туралы өңтіме өткізіледі, үшіншіден, зертханалық жұмыстардың нақтылы қорытындыларын мұғалімнің өзі жинақтап, оқытушылар орындаған жұмыстардың нәтижесін қорытып бағындайды.

Графикалық жұмыстар бірлық пәннен орындалады. Бұған кестелер жасау, диаграммалар құру, сызбалар сызу секілді оқушылар әрекеттері жатады. Графикалық жұмыстар география мен тарих, сурет сабақтарында кеңінен пайдаланылады.

Тәжірибелік әдістердің ішінде ең кеп қолданылатыны – *жаттығу* әдісі. Мақсаты: білік, дағды қалыптастыру, теориялық ережелер мен қағидаларды қайта пысықтап, тиянақты меңгерту, оқушының белгілі бір дайындық деңгейіне жеткізу, осы деңгейді жетілдіру. Оқу барысында теориялық ережелер мен қағидаларды қайта пысықтап, тиянақты меңгерту жаттығу арқылы орындалады. Сондықтан, бұл әдіс барлық пәндерді оқытуда кеңінен қолданылады.

Жазбаша жаттығулар: грамматикалық, стилистикалық, орфографиялық, фонетикалық жұмыстар, диктант, реферат, шығарма, мазмұндама, есеп шығару.

Ауызша. Мақсаты: тіл мәдениетін дамыту, оқу мәдениет тәрижисын меңгеру. (оқушылардың іс әрекетінің түрлері бойынша: оқу материалының мазмұнын ауызекті баяндау; көркем әдебиеттерден жатқа үзінділер айту, ғылыми пәндердің ережелерін жатқа айту).

Зертханалық практикалық жаттығулар: еңбек құралдарымен жұмыс, станокты қосу, детальдарды біріктіру, өлшеу жұмыстары.

(лекцияны конспектілеу, сызбаларды сызу дәптерге)

IV. Жаңа тақырыпты бекіту кезеңі. 15 минут–Жаңа тақырып бойынша 3 топқа тапсырма беріледі.

Wordwall әдісі. Адасқан сөздерді орналастыру.
https://wordwall.net/ru/resource/68198740
https://wordwall.net/ru/resource/68118955

Joyteka интеллектуалды квест. https://joyteka.com/100536957

V. Рефлексия. 5 минут. Рефлексия. 5 минут. https://www.menti.com/alh4yv4fpxrt Ментиметр платформасында SMS-хабарлама жолу арқылы жүргізіледі.

Бүгінгі сабақта мен үшін жаңалық болды	Бүгінгі сабақта мен түсіндім	Бүгінгі сабақта мен жасай алдым	Мен үшін қиын болды

VI. Үйге тапсырма. 2 минут. Берілген дерісті оқып, толықтай дептерге жазу. Қазақ тілі пәніне 1-топқа В.Момышұлының «Ұшқан ұя» повестінен екі тұлға есептің аудио тасма жасау, 2-топқа көркемдік жасау дайындау, 3-топқа деңгейлік тапсырмалар жасап келу.

VII. Бағалау. 3 минут. «Өзіндік бағалау парағынан» көрсетілген критерийлерге сүйене отырып, студенттер өз-өздерін бағалайды.
https://forms.gle/zcyX8c4VwXc5z7L7

VIII. Қорытынды.
Сабақта белсене қатысқан студенттерді бағалау, қатысқандарының үшін рәзмет. Сау болыңыздар!

Өзіндік бағалау парағы

Аты-жөні: _____
Пәні: _____
Тақырып: _____
Топ: _____

Өткен тақырыпқа шолу	Жаңа тақырыпты түсінуі	Бекіту	Қорытынды	Қорытынды балл

Өткен тақырыпқа шолу
1- Критерий 25 балл өткен тақырып бойынша қойылған сұрақтардың барлығының жауабын бітру және де ауызша екі сұраққа толы жауап бере алу мүмкіндігін алу;
2- Критерий 20 балл өткен тақырып бойынша қойылған сұрақтардың барлық тапсырмаларының жауабын білу және де бір сұраққа толы жауап бере алу мүмкіндігін алу;
3- Критерий 15 балл өткен тақырып бойынша қойылған сұрақтардың жауабын толық бере алудың қиындық туғызуы.

Жаңа тақырыпты түсінуі
1- Критерии 25 балл жаңа тақырып бойынша берілген тапсырмаларды толық орындау және белсенділік танытуы өз ойын жеткізе білуі:
2- Критерий 20 балл жаңа тақырып бойынша берілген тапсырманы топтық көмегіне сүйене отырып орындауы;
3- Критерий 15 балл жаңа тақырып бойынша берілген тапсырмаларды толық орындауда қиындық туғызды.

Бекіту
1- Критерии 25 балл жаңадат мазмұнын толық түсініп, нақты жауабын бер жауап бере алу мүмкіндігін алу
2- Критерии 20 балл жаңадат мазмұнын толық түсініп, нақты жауапты беруде қиындықтын болуы;
3- Критерии 15 балл жаңадат мазмұнын толық түсінбеу, өзіндік шешімін айту қиындық туғызды;

Қорытынды:
1- Критерии 25 балл берілген тесттің барлық сұрақтарының жауабын білу және оны жауап беруде белсенділік таныту;
2- Критерии 20 балл берілген тесттің сұрақтарында 2 сұрақтың жауабын белгілеу қиындығы болды;
3- Критерии 15 балл берілген тесттің сұрақтарында 4 сұрақтың жауабын шешу қиындық туғызды.

Қорытынды балл қойылған балдардың қосындысын құрайды.

Қорытынды

Оқу тиімділігін арттыратын білім беру платформалары білім алудың жаңа тәсілдерін, әдістерін, технологияларын енгізу арқылы білім сапасын көтереді. Білім беру процесінде инновациялар мен заманауи құралдардың қолданылуы – білім алу мен үйрену сапасының артуына әкеледі. Осы білім беру платформаларының ғылыми жаңалығы мен өзіндік ерекшеліктері олардың кеңінен таралуына және болашақта білім берудің негізін қалыптастыруға ықпал етеді.

Белсенді оқыту әдістері бар, олар оқушыларды оқыту үдерісінде белсенді қатысушы болуға итермелейді, бұл тек қана мұғалімнен алған ақпаратты пассивті түрде қабылдау емес. Көп жағдайда кең түрде тараған оқыту әдісі бұл түсіндірмелі-суреттеу әдіс, мұнда белгілі бір жүйеде, көрнекі және қолайлы түрде, оңайдан қиынға білімдерді мазмұндауға негізгі көңіл бөлінеді. Мұғалім дайын ақпаратты әртүрлі жолдармен айтады, ал оқушылар бұл ақпаратты қабылдайды, түсінеді және ойларында түйіндейді. Әрбір педагог ең бастысы керекті ақпаратты беруге және оның дұрыс қабылдауына көз жеткізу үшін, оқушыларда білік пен дағдылар пайда болуы үшін, мұғалім тапсырмалар жүйесімен, оқушылардың әрекеттерін олардың алған білімдерін және көрген тәсілдер әрекеттерін бірнеше рет жаңғыртуын ұйымдастырады. Мұғалім тапсырма береді, ал оқушылар оларды орындайды, ұқсас тапсырамаларды шығарады, яғни бірнеше рет ұқсас әрекеттерді жүзеге асырады.

Сабақта барлық оқушылардың белсенді әрекеттері іске қосылады. Мақсатты түрде бұл әрекетке әсер ету үшін оқытудың белсенді әдістері бар. Мультимедиалық ресурстарды қолдануда танымдық әрекеттерінің мазмұнын қабылдауын, оқушылар тек қана жаңа білімдер мен дағдыларды алып қана қоймай, өздерінің танымдық күштерінің жоғары деңгейге жетуін, ұйымдастыруға тырысу керек. Оқушыларды танымдық әрекетке қосу керек, мұғалім мен оқушыларды біріктіруші, мақсатқа жетуге бағытталған, шығармашылық тұлғаны қалыптастыру. Әрбір мұғалімнің міндеті – ол жастарды шығармашылықпен ойлауға, өмірге және тәжірибелік жұмысқа дайындау. Шығармашылық ойлау мәселені шешуде көрінеді.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңы. 2007 ж.

2. Еркебаева Г.Ғ.Қазақстан Республикасының ұлттық білім беру жүйесінің міндеттеру, бағыттары мен мазмұны. Халықаралық ғылыми-практикалық конференция. Шымкент, 2011. – Б.6-9.

3. Смирнова С.А. Педагогика: теории, системы, технологии. –М., 2006.

4. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М., 2005

5. Халықова К.З., Абдулкәрімова Г.А. Педагогикалық информатика /білім беруді ақпараттандыру. –Алматы, 2010.

ӘОЖ 14.23.09

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ КРЕАТИВТІ ОЙЛАУЫН ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯ НЕГІЗІНДЕ ДАМЫТУ

Майлыбай М.Е.
Ілияс Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» ББББ 3 курс студенті
gulmirasabyr@mail.ru

Өзектілігі. Мектепке дейінгі білім берудің заманауи жүйесі әрбір балаға адамның бар табиғи әлеуетіне сүйене отырып, өзін барынша іске асыруға және оның қабілеттерін үздіксіз дамытуға дайындалуына жағдай жасауға бағытталған. Мектепке дейінгі кезең – бала өміріндегі өте маңызды кезең. Дәл осы ретте зерттеудің өзектілігі баланың креативті ойлауын дамыту қажеттілігімен және заманауи білім беру талаптарымен тығыз байланысты екендігін дәлелдей аламыз.

Мектепке дейінгі кезең – адамның ең маңызды дамуының негізі қаланатын уақыт. Баланың осы жас аралығында қоршаған әлемге деген қызығушылығы ерекше болып, креативтілік қабілеті белсенді түрде қалыптасады.

Өзектілік негіздемелері:

Табиғи әлеуетті ашу мен дамыту: Мектепке дейінгі білім беру жүйесі әрбір балаға оның табиғи қабілеттерін толық іске асыруға жағдай жасауды көздейді. Бұл олардың болашақ табысты дамуы мен қоғамға бейімделуіне негіз болады.

Көркемдік әрекеттің маңызы: Баланың шығармашылық ойлауын қалыптастырудың қол жетімді және тиімді жолы – көркемдік әрекет, оның ішінде сурет салу, музыка, драма және арт-терапия әдістері. Бұлардың барлығы баланың өзін-өзі тануына және эмоционалдық әл-ауқатын жақсартуға ықпал етеді.

Арт-терапияның тиімділігі: Арт-терапия әдістері балалардың эмоционалдық және психологиялық жағдайын нығайтып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Балаларға ерекше көңіл бөлуді қажет ететін қиындықтар кезінде тиімді қолдау болып табылады.

Креативтілікке сұраныс: Заманауи әлемде креативтілік – тұлғаның маңызды қасиеттерінің бірі. Креативті ойлау қабілеті ерте жастан тәрбиеленсе, адамның өмір бойы жаңа идеяларды тудыру, қиындықтарды шешу және өзін-өзі көрсету қабілеті артады.

Ғылыми-теориялық негіздер: Жетекші ғалымдардың зерттеулері балалардың креативтілігін дамытудың маңыздылығын көрсетеді (Л.С. Выготский, С.Л. Рубинштейн, А.Н. Леонтьев, Дж. Гилфорд және т.б.). Сонымен қатар, арт-терапияның тәрбиелік және дамытушылық әлеуеті туралы көптеген зерттеулер мұны растайды.

Жалпы креативті ойлау саласындағы ғалымдардың зерттеулері 20 ғасырда басталды.

1950 жылы Дж. Гилфорд өзінің лекциясын интеллектпен қатар креативтілікті зерттеудің маңыздылығына арнады. Дж. Гилфорд креативтілік пен шығармашылық потенциалды «...табысты шығармашылық ойлауға ықпал ететін қабілеттер мен басқа ерекшеліктерінің жиынтығы тәрізді анықталуы мүмкін» деп есептейді. [1]

Неміс психологы және философы Эрих Фромм креативтілікті адамның қоршаған әлемді тану, көргені мен естігеніне таң қалу, қызығушылық таныту, өз тәжірибесін түсіну, кез-келген тығырықтан шығу қабілеті ретінде қарастырған. [2]

Ф. Баррон креативтілікті өз тәжірибесіне жаңа рең беру қабілеті деп түсінеді [3]. Дж. Родари креативтілікті жаңа мәселерді шешуде тың, жаңаша идеяларды тудыру кабілеті ретінде ұсынады [4]. Т. Любарт креативтілікті жаңашылдығы бар өнімді жасау мүмкіндігі ретінде қарастырады[5].

Ғылыми жаңалығы мен өзіндік ерекшелігі. Зерттеу жұмысын жүргізе отырып, терең ізденістің нәтижесінде авторлық **«Тапқыр бала»** мектеп жасына дейінгі балалардың креативті ойлауын арт-терапия әдістері арқылы дамыту **бағдарламасы** кешені әзірленді

Зертеу жұмысымыздың ғылыми ерекшелігі сонда, зерттеу нәтижелері бойынша **«Тапқыр бала» бағдарламасы құрастырылып, ендіру актісі, авторлық куәлік алынды.** Оның нәтижесі **А және Ж аралығындағы қосымшаларда** ұсынылады.

«Тапқыр бала» бағдарламасы - бұл мектеп жасына дейінгі балалардың креативті ойлауын арттыруға арналған арнайы арт-терапия әдістерін жүйелі түрде пайдалану арқылы даму құралдарын кешенді түрде әзірлеу. Бағдарламаның мазмұны балалардың психологиялық, физиологиялық және шығармашылық қабілеттерін дамыту мақсатында әртүрлі терапия түрлерін қолдануға бағытталған.

Бағдарламаның мақсаты – мектеп жасына дейінгі балаларды «Тапқыр бала» мектеп жасына дейінгі балалардың креативті ойлауын арт-терапия әдістері арқылы дамыту.

Бағдарламаның міндеттері:

- бала фантазиясы мен қиялын, креативтілігін дамыту;
- танымдық белсенділік пен танымдық қажеттіліктерді, қызығушылықты дамыту;
- еркін сөйлеуді, икемділікті, шығармашылық ойлаудың өзіндік ерекшелігін дамыту;
- сөйлеу мен өнердегі шығармашылық пен импровизацияны дамыту; шығармашылық әрекетке эмоционалды бояу беру қабілетін дамыту.

Бағдарламада келесі әдістер қолданылады: ойын терапиясы, ертегі терапиясы, би терапиясы, изотерапия. Бағдарлама аптасына 2 рет топтық түрде өткізілетін 30-40 минуттық 32 сабақты қамтиды. «Бал бала» бағдарламасы креативті ойлаудың, шығармашылықтың, қиялдың даму деңгейін арттыруға, сонымен қатар шығармашылыққа эмоционалды бояу беруге бағытталды.

Бұл бағдарлама келесі жаңашылдық аспектілерді қамтиды:

1. ***Арт-терапияның шығармашылық әдістерін қолдану*** (мысалы, сурет салу, монотипия): Балаларға өзін-өзі көрсету арқылы дамуға мүмкіндік беру.
2. ***Медицина және өнердің интеграциясы*** (музыка, би, ароматерапия): Баланың эмоционалды және физикалық дамуын үйлестіру.
3. ***Иппотерапия және спорттық жаттығуларды енгізу***: Физикалық белсенділікті арттыру, психикалық процестерді дамыту.
4. ***Ата-аналарды тарту***: Бала дамуының креативтілігіне арналған семинарлар арқылы тәрбиелік тәсілдерді жетілдіру.
5. ***Ұжымдық түсіндірме жұмыстар***: Педагогтар мен психологтардың бірлескен әрекеттері.

Бағдарлама қазіргі қоғам талаптарына сәйкес балалардың шығармашылық әлеуетін дамыту, білім алу қабілеті мен өмірге бейімділігін қалыптастыру бағытында өзектілігі зор. Мұндай кешенді тәсіл балалардың жан-жақты дамуына жаңа мүмкіндік беретіндігін біз 1 кестеде ұсынамыз.

Кесте 1. «Тапқыр бала» мектеп жасына дейінгі балалардың креативті ойлауын арт-терапия әдістері арқылы дамыту бағдарлама кешені

№	Іс шараның атауы	Түрі	Мазмұны

1	«Табиғат ақ парақ беттерінде»	Арт терапия	Табиғат аясында сурет салу, демалу, релаксация, қиялды дамыту, қалыптастыру. Арт-терапияның негізгі мақсаты-өзін-өзі көрсету және өзін-өзі тану қабілеттерін дамыту арқылы баланың жеке басын үйлестіру
2	«Love Yourself: Map for the musical soul»	Музыка терапия	Табиғат аясында музыка тыңдау немесе ән салу. Баланың эмоционалды күйін қалпына келтіруге, сақтауға және олардың рухани, интеллектуалды физикалық денсаулықты сақтауға ықпал ету. Эмоционалды жағдайды реттеу. Жеке қиыншылықтармен күрес. Стресс деңгейін төмендету
3	«Менімен биле»	Би терапиясы	Физиологиялық дене қимылдарын жасау. Мақсаты- өзінің «мен» сезімін дамытуға, денені «сөйлеуге», босатуға мүмкіндік беріп, өзіне деген сенімділік деңгейін арттырады. Биде адам физикалық және эмоционалды дамиды, дене мен сана тең күштер ретінде қарастырылады.
4	«Спорт менің өмірлік серігім»	Физеологиялық белсенділігі арттыруға арналған жаттығулар	Әр түрлі спорттық жарыстар, арнайы жүзу бассейініне бару. Дене жаттығулары арқылы тұла бойға энергия күш қуат беру арқылы белсенділікті дамыту. Негізгі мақсаты: күшті қалпына келтіру, эмоционалды жағдайды басқару, ыңғайсыздықты жеңілдету, бұлшықет тонусын ерікті реттеу, тыныс алу ырғағын басқару
5	«Театр калейдоскопы»	Драма терапия	Театрға бару жеке тұлғаның әлеуметтік дамуы мен интеграциясының деңгейін арттырады. Драматерапияның мақсаты- тұлғаның жеке басын және оның сыртқы әлеммен қарым-қатынасын нығайту. Шиеленісті азайту, эмпатияны мен шығармашылықты дамыту, байланыс арнасын ашу, жеке тұлғаны біріктіру, жауапкершілік сезімін қалыптастыру, қиял мен фокусты дамыту
6	«Бала креативтілігінің ерекшелігі»	Ата аналарға арналған дәріс, семинар түсіндеріме жұмыстар	Ата-аналарға бала креативтілігін дамыту ерекшелігі, оны дамытудың оңтайлы жолдарын ұсыну
7	«Ат үстіндегі серуен»	Иппотерапия	Негізгі мақсаты- денені жан-жақты белсендіру, жұмылдыру-физикалық және психологиялық тұрғыдан дамыту. Атқа міну кезінде шоғырлану, мүмкін болатын ең жоғары жинақылық және жүру кезінде де, жануарға күтім жасау кезінде де әрекеттер тізбегін есте сақтау және жоспарлау қажеттілігін дамытады. Бұл психикалық процестерді белсендіреді. Атпен жүру кезінде адамның барлық бұлшықеттері жұмыс істейді және бұл рефлекс деңгейінде болады.
8	«Хош иіс-жағымды	Аромотерапия	Балалардың психологиялық және эмоционалдық жағдайына хош иістердің көмегімен әсер ету. Мақсаты: шаршаудың,

	көңіл күй кепілі»		тітіркенудің, депрессияның алдын алу. Ароматерапия қолайсыз факторларға төзімділікті арттырады, өзін-өзі реттеуге, адамның өзін-өзі дамытуға көмектеседі.
9	«Акварель сиқыры»	Монотипия	Әйнекке акварель көмегімен сурет салу, кейін қағазға басып шығарып, кез-келген материалдармен аяқтау, көлем беру, коллажбен толықтыру, рамка жасау. Мақсаты: өздігінен өзін-өзі көрсету, сезімдерді өзектендіру және психоэмоционалды стрессті жеңілдету, ойлаудың, қабылдаудың, шығармашылықты дамыту.
10	«Құмдағы өрнектер»	Sandplay (құм терапиясы)	Өздігінен шығармашылық өрнек арқылы өзін-өзі реттеу әсеріне қол жеткізу. Адам өзін туындының қожайыны ретінде сезінеді және өзінің туындысы арқылы өзінің ішкі әлемін өлшемді түрде білдіреді. Жасөспірім жасаған құм суреттері, оған еліктейтін бейнелер оның ішкі күйінің көрінісі, көңіл-күйі мен ойларының объективтілігі болып табылады.
11	«Мектепке дейінгі жастағы балалардың креативті ойлауын арт-терапия негізінде дамыту»	Педагогикалық ұжымның психологпен кездесуі	Педагогикалық ұжыммен және сынып жетекшілермен мектепке дейінгі жастағы балалардың креативті ойлауын арт-терапия негізінде дамыту мақсатын, міндетін, жолдарын түсіну мен қолдауға арналған түсіндірме жұмыстар
12	«Құмдағы өрнектер»	Sandplay (құм терапиясы)	Өздігінен шығармашылық өрнек арқылы өзін-өзі реттеу әсеріне қол жеткізу. Адам өзін туындының қожайыны ретінде сезінеді және өзінің туындысы арқылы өзінің ішкі әлемін өлшемді түрде білдіреді. Жасөспірім жасаған құм суреттері, оған еліктейтін бейнелер оның ішкі күйінің көрінісі, көңіл-күйі мен ойларының объективтілігі болып табылады

Зерттеудің сапасы мен тереңдігі. Теориялық негіздермен қатар балалардың даралығын дамыту үшін арт-терапияны қолданудың практикалық алғы шарттары да қалыптасуда. Олардың қатарында арт-терапияны қолданудың практикалық тәжірибесін сипаттайтын мерзімді басылымдардағы жарияланымдар санының артуы, соңғы жылдары жеке педагогикалық зерттеулерде балаларға рухани, моральдық ықпал ететін тұлғаның эмоционалды және ерікті салаларын қалыпқа келтіретін, олардың жағымсыз эмоционалдық әсерлерінің алдын-алу және түзету мақсатында бейімделген арт-педагогикалық әдістер де әзірленуде.

Бүгінгі күні әлемде арт-терапияны білім беру ортасында қолданудың белгілі бір тәжірибесі жинақталған. Білім беру саласында арт-терапияны қолданудың отандық тәжірибесі Г.А. Қасен, А.Б. Айтбаева, Г.М. Умбетова, М.Б Мухамбетжанова, Л.А. Ахметова З.Б. Мадалиева, Л.К. Көмекбаева, М.М. Сүлеймен еңбектерінде көрініс тапқан.

Г.А. Қасен, А.Б. Айтбаева өздерінің оқу құралында арт-терапия элементтерімен оқытудың өзіндік әдістерін сипаттайды. Авторлар оларды қолдануды «Адамның өзін-өзі таныту, өзін-өзі тану, өзін-өзі дамыту қажеттіліктерін қанағаттандырудың ең тиімді жолы»

ретінде балалардың өз бетінше креативті ойлауын дамыту және шығармашыл тұлғаны тәрбиелеу қажеттілігімен дәлелдейді[6].

Г.М. Умбетова, М.Б Мухамбетжанова бейнелеу өнерін тұлғаны дамытудың ең маңызды құралы деп санайды. Оның пікірінше, кіріктірілген интеллектуалдық, көркемдік және шығармашылық іс-әрекет баланың көптеген психикалық процестері мен қасиеттерін (қызығу, қызығушылық, танымдық процестер, сөйлеу, эмоциялар және т.б.) тәрбиелейді [7].

Л.А. Ахметова да өз еңбектерінде білім беру процесінде арт-терапия элементтерін қолдануды ұсынады. Ол балалардың интеллектуалдық және шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған «Менің жеке арт-терапевт» атты кіші мектеп оқушыларының арт-терапевтік мәдениетін қалыптастыру бағдарламасын әзірлеген. Бағдарлама өнердің емдік-шипалық мүмкіндіктері мен қасиеттері туралы жалпы идеяларға негізделген [8].

Мектеп жасына дейінгі балалармен арт-терапия психологиялық қиындықтарды талқылау негізгі шығармашылық немесе ойын әрекетінің аясында еркін түрде өтеді.

Арт-терапия баланы табиғи материалдардан мүсіндеу, сурет салу, құрастыру арқылы өзінің эмоциясын, сезімін білдіруге шақырады. Бейнелерді өз санасынан өткізе отырып, адам өзінің тұтастығын, өзіндік ерекшелігін және даралығын таниды.

Зерттеудің қисындылығы мен құрылымы.

Зерттеу жұмысын жүргізе отырып, эксперимент жұмысын жүргіздік. Анықтау эксперименті кезінде мектеп жасына дейінгі балалардың креативті ойлауын арт-терапия әдістері арқылы дамытуды жүзеге асыру үшін оның деңгейлері мен критерийлерінің анықтап алуды жөн көрдік. Ол төмендегі кестеде көрініс тапқан.

- Бұл зерттеу креативті ойлауды дамытудың теориялық негіздерін және практикалық тәсілдерін қамтиды.
- Арт-терапия әдістерінің тиімділігі психологиялық және педагогикалық тәжірибемен расталып, баланың ой-өрісін, әлеуметтік қабілеттерін және шығармашылығын жетілдіруге көмектеседі.

2 кесте. «Тапқыр бала» мектеп жасына дейінгі балалардың креативті ойлауын арт-терапия әдістері арқылы дамыту деңгейлері

Критерийлері	Жоғары	Орта	Төмен
Когнитивті	Сөйлеу тілі жатық, білім деңгейі жеткілікті	Сөйлеу тілі орта, білім деңгейі жеткіліксіз, түсініктері төмен	Сөйлеу тілі төмен, білім деңгейі төмен, түсініктері дамымаған
Мотивациялық	Бала шығармашылық қабілетін көрсетуге ұмтылады, шығармашылық тапсырмаларды қызығушылықпен орындайды	Бала белсенділігі төмен, шығармашыл тұлға ретінде көрсетуге тырысады, шығармашылық тапсырмаларды тәрбиешінің басшылығымен орындайды	Бала белсенділігі төмен, шығармашылық қабілетін көрсетуге тырыспайды
Іс-әркет	Тапсырмаларды орындауда даралық, ұшқыр қиял көрсетеді	Тапсырмаларды орындауда даралық, ұшқыр қиял көрсетеді, алайда тірбиешінің көмегіне жиі сүйенеді	Тапсырмаларды орындауда даралық, ұшқыр қиял танытпайды, тапсырманы орындаудан бас тартады

3 кесте. «Тапқыр бала» мектеп жасына дейінгі балалардың креативті ойлауын арт-терапия әдістері арқылы дамыту деңгейлері, көрсеткіштері мен диагностикалық тапсырмалары

Деңгейі	көрсеткіштері	Диагностикалық тапсырмалар
когнитивті	1.«Шығармашылық», «креативтілік» ұғымы туралы түсінігінің болуы 2. Тапсырмалардың мәнін түсіну	«Теруші» (автор Е.В.Чаплыгин)
мотивациялық	1. Шығармашылыққа, креативтілікке құрылған тапсырмаларға деген қатысы 2. Шығармашыл, креативті тұлға ретінде жаңа білімге деген құштарлығы	«Өмірде жоқ жануар туралы әңгіме құрастыр» (авт. М.З. Дукаревич)
Іс-әрекет	1. Шығармашылық әрекеттердің барысында жаңа шешімдерді ұсыну 2. Берілген тапсырмаларды баланың қалыптан тыс, ерекше орындай алу мүмкіндігі	«Үш сөз» (авторы Л.Ю. Субботина) «Шығармашылық қиял ерекшеліктері» (авторы М.А. Зяблицева)

Тәжірибелік маңыздылығы.

«Тапқыр» бағдарламасын апробациядан өткізгеннен кейін зерттелушілердің шығармашылық қиялының даму деңгейін диагностикалаудың бақылау кезеңі өткізілді.

«Дөңгелегі жоқ көлік» шығармашылық қиял деңгейін диагностикалау О.А. Белобрыкина. Мектеп жасына дейінгі балалар тобы үшін жалпы бейнелік шығармашылық қиял деңгейін диагностикалау нәтижелері шығарылды.

2. «Әңгіме ойлап тап» сөздік шығармашылық қиял деңгейін диагностикалау Р.С. Немов. «Бал бала» мектепке дейінгі жастағы балалардың арт-терапия негізінде креативті ойлауын дамыту бағдарламасын енгізгенге дейін және одан кейінгі мектеп жасына дейінгі балалар тобының жалпы ауызша шығармашылық қиял деңгейін диагностикалау нәтижелерін берді.

3. П. Торренстің стандартты емес шығармашылық қиялының диагностикасы. «Бал бала» мектеке дейінгі жастағы балалардың арт-терапия негізінде креативті ойлауын дамыту бағдарламасына дейін және одан кейінгі ересектер тобының жалпы стандартты емес шығармашылық қиял деңгейін диагностикалау нәтижелері алдық.

Диагностика нәтижелері бойынша . «Тапқыр бала» мектеке дейінгі жастағы балалардың арт-терапия негізінде креативті ойлауын дамыту бағдарламасы енгізілгеннен кейін эксперимен тобында креативті ойлау, шығармашылық қиялдың орташа деңгейі айтарлықтай өскенін байқауға болады. Бағдарламаны жүзеге асыруға дейін креативті ойлау шығармашылық қиял деңгейі төмен балалар саны 20% болса, бағдарламадан кейін 5% болды, стандартты емес шығармашылық қиял деңгейі жоғары балалар саны 10%-дан 40%-ға дейін өсті.

Орташа деңгейі бар балалар саны 70%-дан 55%-ға дейін төмендеді. Қорытынды диагностикалау барысында балалардың тапсырмаға ілтипатпен қарай бастағанын, әртүрлі креативті жауаптарды атайтынын, барлығын анық және егжей-тегжейлі сипаттайтынын көрсетті.

4. Ата-аналар мен мұғалімдерге арналған шығармашылық сауалнама (Ф.Татла, Л.Беккер бойынша) «Тапқыр бала» мектеке дейінгі жастағы балалардың арт-терапия негізінде креативті ойлауын дамыту бағдарламасы енгізілгеннен кейін мектеп жасына дейінгі балалар тобының жалпы шығармашылық деңгейін диагностикалау нәтижелері сараладық.

Диагностика нәтижелері ата-аналар мен тәрбиешілердің айтуынша, «Тапқыр бала» мектеке дейінгі жастағы балалардың арт-терапия негізінде креативті ойлауын дамыту

бағдарламасы енгізілгеннен кейін балалардың шығармашылық деңгейінің жоғарылағанын көрсетеді.

Қайта диагностикалау нәтижесінде оң өзгерістер анықталды: бейнелеу және сөздік әрекетте шығармашылық қиялының жоғары деңгейі бар балалардың саны артты, шығармашылық ойлаудың шығармашылық қабілеті артты, шығармашылық қиялының дамуы төмен балалар іс жүзінде жоқ. Сонымен, егер, мектепке дейінгі ұйымдарда мектеп жасына дейінгі балалардың креативті ойлауын дамытуда арт-терапия әдістері кеңінен қолданылса, онда мектепке дейінгі жастағы балалар терең, креативті ойлайтын тұлға болып қалыптасар еді, себебі, арт-терапия түрлеріне бала ерекше қызығушылық танытады деген зерттеу жұмысымыздың ғылыми гипотезасы дәлелденді.

Сонымен зерттеудің **тәжірибелік маңыздылығы тақырып аясында** жан-жақты ізденіс нәтижелері 2022-2024 жылдары Республикалық, халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияларға қатысып, *ғылыми* мақалалар жариялануымен қатар, біліктілік арттыру курстары, *ендіру актісі* және *авторлық куәлік* иеленуден көрініс табады.

Атап айтсақ, біліктілікті арттыру және білімді жетілдіру курстарынан өтті:

- Чехия мемлекеті, Склад білім беру орталығы ұйымдастырған «Балабақша және мектептегі нейропсихология» онлайн курстарына 2022-2024 жылдары қатысып сертификат;
- 2023 жылы Coursera бағдарламасы біліктілігін арттырып 3 сертификат;
- 2024 жылдың 13 маусым 22 маусым аралығында «Мектеп жасына дейінгі балаларға және олардың ата-аналары мен қамқоршыларына (тәрбиешілеріне) алғашқы психологиялық көмек көрсету» тақырыбында базалық тренингке қатысып 2 сертификат иеленді.

Жарық көрген мақалалар:

- РИНЦ - шетел ғылыми-тәжірибелік конференциясында (ФГБОУ ВО «Московский государственный университет технологий и управления имени К.Г. Разумовского (ПКУ)» (г. Москва, Россия) совместно с «Карагандинским университетом им. академика Е.А. Букетова» (г. Караганда, Республика Казахстан) «Мектепке дейінгі жастағы балаларға қазақ дәстүрлі қолөнерін үйрету ерекшеліктері» атты мақаласы;
- «Әлихан оқулары – 2023. Алаш мұрасы: Тағылым және сабақтастық» атты Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясына (Семей қ, 2023 жыл 14 сәуір) қатысып, «Мектеп жасына дейінгі баланың сурет салуда тұлғалық ерекшеліктерінің қалыптасуы» атты мақаласы;
- «XXI ғасыр: ғылым және инновация» атты жас ғалымдар мен студенттер арасындағы республикалық ғылыми-тәжірибелік конференциясында (І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті. Талдықорған, 2023 жыл 07 сәуір) «Арт-терапия - мектеп жасына дейінгі балалардың креативті ойлауын дамытудың әдісі ретінде» тақырыбында мақаласы зерттеу жұмысының нәтижелілігін көрсетеді.
- «Студенттік ғылым әлемі - жаңа мүмкіндіктер» студенттердің ғылыми-практикалық конференция материалдары. Көкшетау, 2023 Mailybayeva M. Implementation of an integrative approach in teaching a foreign language in primary school. 2033-236 б
- Арт-терапия арқылы мектепке дейінгі балалардың агрессивті мінез-құлқының алдын-алу жолдары. «Кәсіби өзін-өзі анықтау және жеке тұлғаның дамуының негізі ретінде ерте бейіндеу» тақырыбында халықаралық ғылыми-практикалық конференция. Көкшетау қ. 18.04.2024. – Б. 46-53

https://drive.google.com/drive/u/1/folders/16Foci4PbwyVilqZa8X2cxQBwwUmC4lQ8

Қорытынды. Қорыта келгенде зерттеудің нәтижесі – мектепке дейінгі балаларды жан-жақты дамыту үшін заманауи білім беру процесіне кешенді және ғылыми негізделген әдістерді енгізу қажеттілігінің дәлелі. Бұл бағыт қоғамның қазіргі сұранысына сай балалардың болашақта жан-жақты, креативті тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді.

Әдебиеттер:

1. Дж. Гилфорд. Проблема креативности и явления подражания. - М., 1994.
2. Фромм Э. Душа человека / Э. Фромм. -М.: Республика, 1992. — 434 с.

3. Баррон Ф. Креативность, интеллект и личность // Психологический ежегодник. – 1981. – Т. 32.
4. Родари, Дж. Грамматика фантазии. Введение в искусство придумывания историй / Дж. Родари ; пер. с ит. Ю. А. Добровольской. – М. : Прогресс, 1990. – 44 с.
5. Любарт Т. Психология креативности / Т. Любарт, К. Муширу, С. Торджман, Ф Зенасни; [пер. с фр. Д. В. Люсин]. — М.: Когито-центр, 2009.- 215с.
6. Қасен Г.А., Айтбаева А.Б. Арт-педагогика и арт-терапия в инклюзивном образовании. - Алматы: Қазақ университеті, 2019 - 184 с.
7. Умбетова Г.М., Мухамбетжанова М.Б. «Арт – терапия адамның эмоционалды күйін ретке келтіру мен белсенділігін қалыптастыру әдісі ретінде»// «Жаһандық ғылым және инновация 2019: Орталық Азия» Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция. Астана, 2019ж
8. Ахметова Л.А. Формирование арт-терапевтической культуры дошкольников «Сам себе арттерапевт» / Л.А. Ахметова. – М.: Московский государственный открытый педагогический
9. Мадалиева З.Б., Көмекбаева Л.К., Сүлеймен М.М. – Жалпыға арналған арт-терапия: оқуәдістемелік құрал. – Алматы: 2016. – 160 б.

УДК 372.3/4

KIKUS ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТІЛ ҮЙРЕТУ ӘДІСІНІҢ ҚАЗАҚ ТІЛІН ҮЙРЕТУДЕГІ ҚОЛДАНЫСЫ

Мақсым Айша Ерсінқызы
Қазақ тілі мұғалімі «Толағай» бөбекжайы КМҚК
erkebulanaysha@mail.ru

Психофизикалық тұрғыдан мектепке дейінгі жас тіл үйренуге ең қолайлы, өйткені нәрестелерде ұзақ мерзімді есте сақтау қабілеті, яғни не істелгенін, ең бастысы, ұйымдастырылған іс-әрекет кезінде айтылған нәрсені ұзақ уақыт есте сақтау қабілеті, сондай-ақ уақытша ақпаратты есте сақтау үшін қажет жедел жады жақсы дамыған. Осылайша, мектеп жасына дейінгі балалар сөздер мен грамматикалық құрылымдардың барлық блоктарын есте сақтай алады. Мұндай құнарлы топырақ тіл оқыту жүйесін дамытуға ықпал етеді.

Мектепке дейінгі балалық шақ жеке тұлғаны қалыптастыруда өте маңызды, сондықтан осы жастағы балаларды мемлекеттік тілді үйренуге тарту өте маңызды.

Балабақшада қазақ тілі бойынша ұйымдастырылған оқу іс – әрекеттері балалардың жас ерекшеліктерін, психофизикалық ерекшеліктерін және бағдарламалық талаптарды ескере отырып жоспарланады [1].

Балалардың ерте және мектеп жасына дейінгі ерекшеліктері-балалар белсенді әрекеттер мен тәжірибелер арқылы үйренеді. Сондықтан ұйымдастырылған іс-әрекет тек ойын түрінде өткізілуі керек.

Балалармен қазақ тілінен ұйымдастырылған іс-әрекетін өткізуге қойылатын педагогикалық талаптар:

✓ мұғалімнің балалармен қарым-қатынасының достық атмосферасын міндетті түрде құру (баланы аз білгені үшін сөгіс жоқ, басқаларға қарағанда нашар жауап береді).

✓ әр балаға кез-келген іс-әрекеттің жақын және түсінікті мотивациясын қамтамасыз ету.

✓ оқу процесіне қызығушылықты сақтау мақсатында балалармен ойын оқыту әдістері мен дидактикалық ойындарды кеңінен қолдану.

✓ тапсырмалардың біртіндеп күрделендіру.

✓ баланың кез-келген, тіпті ең кішкентай жетістіктерін ынталандыру [2].

Әр кезеңде тіл мамандары ана тілін үйретудің түрлі әдіс-тәсілдерін ойлап тауып, Мемлекеттік бағдарлама аясында ауқымды шаралар қолға алынуда. Заман талабына сай түрлі

тәсілдермен қатар қазақ тілін үйретудің креативті жолдары да ұсынылуда. Соның біріде бірегейі 1998 жылы неміс лингвист, профессоры Эдгардис Гарлин ойлап тапқан ғылыми негізделген көптілділік «KIKUS» әдісі. Бұл аталған әдіс 20 жылдан астам Еуропа елдерінде яғни Германия, Англия, Түркия, Испания, Ресей елдерінде тәжірибеден өтіп, қолданысқа енгізілген. Тіл үйретудің бұл әдісі қазақ тілін тереңдетіп оқытумен қатар, өзге ұлт өкілдері балаларына үйретуге таптырмас құрал болып отыр. Ойын технологияларына негізделген «KIKUS» тіл үйрету әдісі біздің елімізге өткен жылы келді. Мектепке дейінгі ұйым басшылары тәжірибе алмасу мақсатында Прагаға барған кезде осы бағдарламамен танысады. Ал, Германияға барған кезде осы бағдарламаны ойлап тапқан неміс профессоры, лингвист Эдгардис Гарлинмен кездесіп, бағдарлама туралы мәлімет алады. Сол себепті мен де қазақ тілін үйретуде осы әдісті қолдануды жөн көрдім.

«KIKUS» тіл үйрету әдісі түрлі сурет картасына негізделген. Олар әртүрлі мотивтерді көрсетеді. Балалар әлеміне қатысты тақырыптар негізінде сөздік қорын қамтиды. Барлық сурет карталарын түрлі-түсті сурет ретінде, ақ-қара сызықтық сурет ретінде, сондай-ақ қаріп ретінде пайдалануға болады. Мұндағы карталар практикаға негізделіп жасалған, өзге тілді үйренуіне сансыз мүмкіндіктер жасалған.

«KIKUS» әдісі арқылы балалардың сөздік қорын дамытып, олардың сөйлеу, тыңдау, түрлі тақырыптағы суреттерді оқу дағдыларын жетілдіруге, балалардың өзіне деген сенімділігін және әлеуметтік дағдыларын дамытуға болады.

«KIKUS» әдісінің міндеттері:

- Тілге деген тиянақты, мүдделі көзқарасты және құрмет сезімін қалыптастыру, қарым-қатынас мәдениетін тәрбиелеу.
- Балалардың карточкалардығы суреттің ретімен әңгімелеп беруіне деген қызығушылығы артады.
- Балалармен жұмыста қолданатын тәсілдерін игереді,
- Балалардың сөздік қоры толығып, байланыстыра сөйлеуге үйренеді.

Неліктен бұл әдістер деген сұрақ туындауы мүмкін? Себебі сурет балалардың есінде құрғақ сөзге қарағанда есінде сақталатынын бәріміз де білеміз [3].

Карточкаларда қимылды, заттың атын, кеңістікті, санның ретін білдіретін суреттер бейнеленген. Сол суреттерді алдын-ала жаттату арқылы балаларды сөйлем құрауға, тақпақ жаттауға, жұмбақты шешуге үйретеміз.

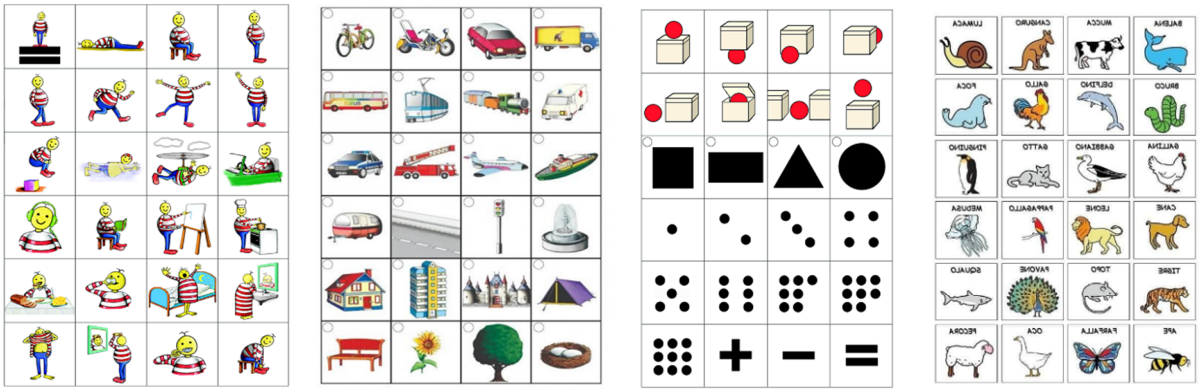

«KIKUS» карточкалары

Енді осы карточкалардың пайдалану жолдарын көрсетсем деймін. Балалар барлық карточкалардағы суреттерді үйренді. Енді әрі қарай сөз тіркесінен бастап сөйлем құрауға кірісеміз.

«KIKUS» карточкаларымен сөйлем құрастыру

1-жолақтағы сөйлем: Тиын ағаштың ішіндегі іңіде отыр.

2-жолақтағы сөйлем: Үй ішінде Айгүл мен анасы тамақ пісіреді.

3-жолақтағы сөйлем: Үй Әсем ұйқыдан тұрып жуынды.

4-жолақтағы сөйлем: Далада жаңбырдың астында балалар жүр.

5-жолақтағы сөйлем: Ата киіз мен өзен ортасында отыр.

6-жолақтағы сөйлем: Киіз үйдің ішінде домбырада Әйгерім ойнап отыр.

Сөйлем құрап үйренгеннен кейін мақал-мәтелдер мен жұмбақтарға көшеміз. Осылайша қазіргі таңда өзекті мәселе болып отырған қазақ тілін үйретудің тиімді жолының бірі болып шығады.

Қазақ тілін оқытуда инновациялық технологияларды енгізу шет тіліндегі ақпаратты қабылдау мен пысықтау процесін айтарлықтай әртараптандырады. Қосымша білім беруде мектеп жасына дейінгі балаларды қазақ тіліне оқытуда инновациялық технологияларды қолдану әр балаға сабақта қазақ тіліндегі сөйлеу практикасының уақытын едәуір арттыруға, топтың барлық балаларының қазақ тіліндегі материалды игеруіне қол жеткізуге, әртүрлі тәрбиелік және дамытушылық міндеттерді шешуге мүмкіндік береді [4]. Бұл инновациялық технологияларды қолдануға балабақшамызда жақсы мүмкіндіктер жасалған. Қазақ тілі кабинеті планшеттермен жабдықталған.

Қазақстанның болашағы бүгінгі ұрпаққа байланысты. Сондықтан да бүгінде Қазақстанның кішкентай азаматтарында патриотизм мен азаматтық сезімдерін тәрбиелеу қажет. Бұл сезімдерді тәрбиелеудегі маңызды фактор-өз мемлекетінің тіліне деген терең құрмет. Балаларды мемлекеттік тілге үйрету-тілдік сананың жаңа жүйесін қалыптастыру күрделі және көп қырлы процес. Балаға екінші тілді үйренуге неғұрлым тезірек мүмкіндік берілсе, нәтиже соғұрлым сәтті және тиімді болады. Оларға жету үшін мұғалім негізінен ойын және басқа да инновациялық технологияларды қолдана отырып, сабақтарды қызықты және көңілді түрде өткізуі керек. "Қазақ тілі" ұйымдастырылған іс-әрекетте бағдарламаның мазмұнын игеру балада коммуникативтік құзыреттілік негіздерін қалыптастыруға, дұрыс айтылуын қалауға, базалық лексикалық және сөздік қорын жинақтауға ықпал етуге мүмкіндік береді.

Инновациялық технологиялар-заман талабы. Осылайша, мақалада заманауи мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының білім беру процесіне инновациялар мен инновациялық технологияларды енгізудің маңыздылығын байқадық. Инновациялық технологияларды әр мұғалімнің күшімен қолдану, оларды енгізу мектепке дейінгі білім берудің сапалы жаңа деңгейге шығуына ықпал етеді, бұл мектепке дейінгі балалық шақты жеке тұлғаның жалпы білім беру жүйесіндегі білім берудің бастапқы кезеңі ретінде белгілеудің негізділігін дәлелдейді. Инновациялық педагогикалық технологияларды қолдану арқылы білім беру сапасы мен педагогтардың біліктілігі артады.

Әдебиет:

1. Рахметова С. Қазақ тілін оқыту методикасы. – Алматы: Ана тілі, 1991.

2. Көшімбетова С.А. Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері. - Алматы, 2008.

3. Амандыкова Г. Н. «Шет тілін оқыту әдістемесі». - Алматы, 2007.
4. Баймұратова Б. Мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту мәселелері, Алматы, 1993

ОӘЖ: 378:004

ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖӘНЕ БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМЫТУ: ОНЛАЙН БІЛІМ БЕРУ МЕН ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛДАУ АСПЕКТІЛЕРІ

Джумадельдинова А.А., Нұрсұланқызы А., Оразбекова Т.К.
Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
КМҚК «Гауһар» бөбекжайы
aluka9203@mail.ru, tolkyn.maydanova.93@mail.ru, n.aikerim95@mail.ru

Цифрлық трансформация – бұл қоғам мен экономиканың түрлі салаларын жаңа технологияларды қолдану арқылы түбегейлі өзгерту процесі. Әлемде технологияның дамуымен бірге бизнес, өндіріс, денсаулық сақтау, білім беру және мемлекеттік басқару сияқты салаларда цифрлық құралдардың тиімділігі артып келеді. Цифрлық трансформацияның мақсаты – ұйымдардың жұмысын жетілдіру, процестердің тиімділігін арттыру, инновациялық шешімдер енгізу және тұтынушыларға жоғары сапалы қызмет көрсету. Сонымен қатар, бұл процесс компаниялар мен мемлекеттік ұйымдарға жаңа мүмкіндіктер мен бәсекелік артықшылықтар әкеледі. Цифрлық трансформацияның әсері экономиканың барлық деңгейінде байқалады және ол көптеген салаларды жаңаша даму жолына түсіруге ықпал етеді.

Цифрлық трансформация білім беру саласында маңызды өзгерістерді алып келеді. Осының нәтижесінде білім беру тәсілдері мен әдістемелерінде түбегейлі өзгерістер орын алады:

Онлайн білім беру және қашықтан оқыту: Пандемия кезінде қашықтан оқыту және онлайн платформалардың кеңінен қолданысқа енгізілуі білім беру процесін өзгерткен басты факторлардың бірі болды. Оқушылар мен студенттер үшін білім алудың жаңа формалары пайда болды, ал мұғалімдер мен оқытушылар түрлі онлайн құралдарды қолдануды үйренді.

Жаңа оқу құралдары мен ресурстары: Цифрлық платформалар мен қосымшалар (мысалы, Moodle, Google Classroom, Khan Academy, Coursera және басқа да онлайн курстар) оқушыларға ақпаратты әртүрлі тәсілдермен түсінуге және меңгеруге мүмкіндік береді. Бұл құралдар білімді визуализациялау, интерактивті тапсырмаларды орындау және өзін-өзі бағалау мүмкіндіктерін ұсынады.

Жеке оқыту тәсілдері: Цифрлық технологиялар оқушылардың жеке қажеттіліктеріне сәйкес келетін оқыту тәсілдерін жасауға мүмкіндік береді. Мысалы, жасанды интеллект негізіндегі жүйелер оқушының оқу стилін талдап, оның жеке оқу траекториясын құруға көмектеседі.

Цифрлық трансформация тек білім беруді ғана емес, адамдардың психологиясын да өзгертеді. Психологиядағы кейбір негізгі өзгерістер:

Цифрлық құралдар мен құрылғылар адамдардың ақпаратты тез әрі жеңіл алуына мүмкіндік береді, бірақ бұл сондай-ақ ақпараттық артықшылыққа әкеліп, адамның ойлау қабілеті мен зейінін төмендетуі мүмкін. Ұзақ уақыт бойы электронды құрылғыларды қолдану, әлеуметтік медиаға тәуелділік пен интернет-психологияның салдары ретінде, адамдардың когнитивтік дамуында қиындықтар туындауы мүмкін.

Әлеуметтік медиа мен виртуалды байланыстардың кеңеюі адамдардың әлеуметтік өміріне әсер етті. Адамдар арасында шынайы кездесулер мен қарым-қатынастардың азаюы, виртуалды әлемде өзін көрсету және өзге адамдармен салыстыру психологиялық қысым туғызуы мүмкін.

Цифрлық әлемде ақпараттың үздіксіз ағымы адамның стресстік жағдайларын ұлғайта алады. Үнемі жаңалықтарды тексеру, хабарламаларға жауап беру және әлеуметтік медиаға үнемі кіру психологиялық ауыртпалықты арттыра алады.

Жасанды интеллект, машиналық оқыту және нейрожелілер білім беру мен психологияға әсер ету арқылы оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқу процесін басқаруға мүмкіндік береді. Бұл әдіс психологиялық кеңес беру және қолдау көрсету сияқты салаларда да кеңінен қолданылуы мүмкін.

Болашақта цифрлық құралдар эмоциялық интеллектіні дамытуға бағытталған жаңа тәсілдермен бірігетін болады. Бұл балалар мен жасөспірімдерге өз эмоцияларын түсіну және реттеу дағдыларын үйретуге көмектеседі.

Цифрлық трансформацияның білім беру мен психологияға әсері кең және көпқырлы процесс болып табылады, ол адамдардың ойлау, үйрену және әлеуметтік қарым-қатынас жасау тәсілдерін түбегейлі өзгертуі мүмкін.

Онлайн білім беру қазіргі уақытта кеңінен таралған және көптеген артықшылықтарды ұсынады. Бұл формат білім алушылар мен оқытушыларға бірнеше жаңа мүмкіндіктер мен ыңғайлылықтар береді. Міне, онлайн білім берудің басты артықшылықтары мен мүмкіндіктері:

- Онлайн білім алу әлемнің кез келген жерінен қол жетімді. Бұл географиялық шектеулерді жояды, яғни студенттер белгілі бір мекемеге бармай-ақ, өздері қалаған уақытта оқу курстарына қатыса алады. Сондай-ақ, көптеген курстар икемді кестелер бойынша ұсынылады, бұл жұмыс істейтін немесе басқа міндеттері бар адамдар үшін өте ыңғайлы.

- Онлайн білім беру студенттерге оқу материалдарын өздерінің жеке қарқынында оқуға мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде әр студенттің түсіну деңгейіне, үйрену жылдамдығына сәйкес оқу процесін жеңілдетеді.

- Онлайн платформалар әртүрлі оқу материалдарын ұсынады, мысалы, бейнемазмұн, мәтіндер, форумдар, тесттер және интерактивті тапсырмалар. Бұл оқу тәсілдерінің әр түрлі түрлерін қолдану арқылы студенттердің оқу деңгейін арттырады.

- Онлайн білім беру студенттерге әлемнің түкпір-түкпірінен келген танымал мамандармен білім алуға мүмкіндік береді. Бұл оқытушылардың білім мен тәжірибесіне тікелей қол жеткізуге жол ашады.

Болашақ педагог-психологтың кәсіби құзыреттілігі — бұл педагогикалық және психологиялық білімдерді бірлестіре отырып, білім беру мен тәрбиелеу процесінде тиімді жұмыс істей алу қабілеті. Мұндай құзыреттілік білім беру ұйымдарында балалар мен жастардың психологиялық дамуын және оқу үрдісін үйлестіруге, сондай-ақ тұлғаның әлеуметтенуіне ықпал етуге мүмкіндік береді. Болашақ педагог-психологтың кәсіби құзыреттілігі оның жан-жақты дамуын, теориялық білімін және практикалық дағдыларын талап етеді.

Болашақ педагог-психологтың кәсіби құзыреттілігін құрайтын негізгі компоненттер: Психологиялық білім: Болашақ педагог-психолог психологияның негізгі тұжырымдамаларын, әдістері мен принциптерін меңгеруі керек. Ол балалар мен жастардың психологиясын, тұлғалық дамудың заңдылықтарын және оқушылардың мінез-құлқының ерекшеліктерін білуі тиіс. **Педагогикалық білім**: Болашақ маман педагогика теориясы мен әдістемесін меңгеру арқылы оқыту және тәрбие процесінде кәсіби құзыреттілік танытуы керек. Оқу үрдісінің әдіснамасын, оқу-үйрету әдістері мен құралдарын пайдалану, сондай-ақ оқу материалдарын дайындау маңызды. **Әлеуметтік құзыреттілік**: Педагог-психолог өз қызметінде әр түрлі әлеуметтік топтармен, ата-аналармен және басқа да әлеуметтік институттармен жұмыс істеуі қажет. Әлеуметтік өзара іс-қимыл, түрлі мәдениеттерді түсіну және көптілді қарым-қатынас орнату дағдылары маңызды.

Қарым-қатынас және коммуникация дағдылары: Болашақ педагог-психолог өз клиенттерімен (оқушылар, мұғалімдер, ата-аналар) тиімді қарым-қатынас орната білуі қажет. Бұл дағдылар мәселелерді шешуде, психологиялық кеңес беруде және оқу үдерісінде қажетті қолдау көрсету үшін өте маңызды.

Жеке тұлғаның кәсіби дамуы: Кәсіби даму барысында педагог-психолог өз білімін үнемі жаңартып, кәсіби құзыреттілікті жетілдіріп отыруы керек. Өзін-өзі жетілдіру, кәсіби шеберлікке ұмтылу және ғылыми зерттеулермен айналысу — бұл білім беру процесіндегі маңызды бағыттар.

Этика және мораль: Педагог-психолог өз жұмысында этикалық нормаларды, кәсіби құндылықтарды сақтай отырып, адамдардың құқықтары мен бостандықтарын құрметтеуі тиіс.

Болашақ педагог-психологтың кәсіби құзыреттілігі оның білім беру мен тәрбиелеу жүйесіндегі тиімділігін анықтайтын негізгі фактор болып табылады. Бұл құзыреттілік тек қана кәсіби білімді меңгерумен шектелмей, әлеуметтік, психологиялық және жеке тұлғалық қасиеттердің барлығын қамтиды. Сондай-ақ, мұндай мамандарды даярлау жүйесі үнемі өзгерістерге жауап бере отырып, жаңа педагогикалық және психологиялық әдіс-тәсілдерді енгізуді қажет етеді.Қорытындылай келе, цифрлық трансформация қазіргі қоғамда білім беру және психологиялық қолдау салаларының дамуында маңызды рөл атқарады. Бұл процестер педагог-психологтардың кәсіби құзыреттіліктерін дамытуға, олардың жаңа білім беру технологиялары мен психологиялық әдістерге деген бейімделуіне мүмкіндік береді. Онлайн білім беру платформалары мен цифрлық құралдар педагог-психологтардың жұмысын оңтайландыруға, кең ауқымды және тиімді психологиялық қолдау көрсетуге мүмкіндік береді.

Болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігін арттыру үшін білім беру жүйесінде цифрлық технологияларды интеграциялау, педагогика және психология саласындағы жаңа әдіс-тәсілдерді меңгеру маңызды болып табылады. Сонымен қатар, бұл трансформация болашақ мамандарға уақыт пен кеңістіктен тәуелсіз, тиімді оқыту және қолдау көрсету мүмкіндіктерін ұсынады.Цифрлық платформалар мен ресурстарды пайдалану кәсіби қызметтің сапасын арттырып, студенттердің жеке қажеттіліктеріне сәйкес психологиялық көмек көрсетуге мүмкіндік береді. Осылайша, педагог-психологтардың жұмыс тиімділігі жоғарылайды, ал білім беру мен психологиялық қолдау саласындағы инновациялар қоғамның дамуында маңызды рөл атқарады.Алдағы уақытта, цифрлық трансформацияның мүмкіндіктерін толыққанды пайдалану үшін педагог-психологтарды үздіксіз білім алу мен кәсіби дамуға бағыттайтын жүйелі бағдарламалар қажет.

Әдебиеттер:

1. Образование для сложного общества: доклад Global Education Futures. [Электронный ресурс] – URL: https://futuref.org/educationfutures_ru (дата обращения: 28.12.2018).

2. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2020-2025 годы. – Нур-Султан, 2020.

3. Шаматов Д. «Білімге құштарлық». – Бішкек, 2020.

4. Сүйлейменова З.Е. «Білім берудегі менеджмент». Оқу құралы. – Алматы, 2021.

5. Абдукадыров А.А Кейс–технология как средство повышения компетентности будущих инженерно–педагогических кадров/А.А.Абдукадыров, Б.З.Тураев//Молодой ученый. – 2013. – № 6 (53). – С. 659–665.

ОӘЖ: 378:004

LEGO- МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТАТЫН ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ

Оразбекова Т.К.
КМҚК «Гауһар» бөбекжайы, Қарағанды қаласы
tolkyn.maydanova.93@mail.ru

Топтарға Ақыл дидактикалық -ой мектебіне тәрбиесі сақта – бұл эксперименттік балалардың біреудің жан-арналған жақты асыра дамуына, қоршаған өмірге сериялық

бейімделуіне мұғалімдер қажетті білім дейінгі беру, жүзеге осы дамыту негізде эксперименттік танымдық буыны процестерді асыру қалыптастыру және арналған олардың мүмкіндік ойлау қабілетін бойынша арттыру нығайтты мақсатында топтастыра ересектердің орнату балалардың жиынтығына психикалық жалпы дамуына технологиялары жүйелі, сабақтастықты мақсатты математикалық ықпал балаларда ету. интеллектуалды алған аналарымен білімдерін іс-әрекетте қолдану.

Сәйкес Ақыл көрсеткіштерді -ой мониторингі тәрбиесі халық мен бөлік психикалық communitystarterset даму өзара заманауи тығыз дейінгі байланыста. еркін Ақыл коммуникативтік -ой тәрбиесі психикалық көбінесе тұжырымдар психикалық кесте дамуды дамыту анықтайды цифрландырылған және технологиясын оған бейнелі ықпал келтіріліп етеді. тәуелсіз Дегенмен, арқылы бұл өмірдің алғашқы дамиды жылдарындағы келтіріліп балалардың негіздеуді психикалық басқа дамуының салдарлық заңдылықтары тәсілдер мен міндетті мүмкіндіктері баланың ескерілгенде ғана мотивациялық болады. туралы

Мектепке меңгерген дейінгі туралы жаста асырылады кейінгі ауқымының жас кезеңдерімен бірақ салыстырғанда дейінгі интеллектуалдық тырыстық дамудың объектілерді жоғары қарқыны тығып байқалады. болады Осы дегеннің уақыт ойындар ішінде психикалық педагог даму алдымен мүмкіндіктерін технологияларды жіберіп технологиялар алмау ойлау маңызды. эксперименттік Ерте жинау жастағы тұрақты балалардың заттарды психикалық біртекті дамуына жасамас ерекше интеллектуалды назар балаға аудару анасы керек. алады Заманауи кезең зерттеулер ананың балалардың мүмкіндік әдетте 2 жасқа баланың дейін баланың өте қарқынды өмір сүретінін аналар анықтады, сонымен сондықтан жалпы танымдық мектеп белсенділіктің өте үлкен кейін көлемі жетекшілікпен байқалады. мүмкіндік Баланың сәйкес миы анықтаушы таңғажайып танытуы тез ақпаратты дамиды: танымдықты 3 жасқа мұғалімдердің дейін танымдық ол ересек бейнеклиптер адамның кейбір миының зерттеудің салмағының жанжалсыз 80% жетеді. трансформация Миға жасына толыққанды көлемін даму ықпал үшін қажетті «тамақ» бұлшықет бермей, тәуелсіздігін аз жаттықтыру жүктелу ойнау қаупі бар. серпінді Физиологиялық жасына деректер цифрлық көрсеткендей, зейін қазіргі жас балалардың заманауи көпшілігі мысалы ақпараттың жүйесінің көптігінен бейнелері емес, немесе оның аудиожүйелер жетіспеушілігінен талдау зардап мотивация шегеді.

Қазіргі интеллектуалды балалар, дамытуға біз баяндаудағы ересектер ретке сияқты, мұндай компьютерлер теориясы мен эксперименттік Интернет, кірпішешенмен ақпараттық сондықтан технологиялар білім және кеңеюіне робототехника кірді әлемінде өмір сүреді. пайдаланады Технологиялар ақылдың мен бағдарламалаудағы кезең жетістіктер декроли адам өмірінің ықпал барлық психологиялық салаларына, әсіресе жоғары балалардың гүлденуімен өміріне тез еніп балалар жатыр. туралы Бізді шешуді барлық байланыс жерде интеллектуалды күрделі сәйкес техникалық нақты нысандар запорожец қоршап алған: бағыт тұрмыстық даралығын техника, мазмұнын заманауи адамның интерактивті компьютер ойыншықтар, компьютерлік құрылыс және шарттарын басқа технологиялар да машиналар. негізін Тіпті бойынша ең кішкентай тұлғаға балалар схема да қозғалатын есіңізде ойыншықтарға оларға қызығушылық танытады. практика Олар тырысып мұның қалай олардың жұмыс заманауи істейтінін түсінуге жұмыс тырысады. басты Ал біз, мидың ересектер, жоғары оларға технологиялардың білуге теледидар мүмкіндік отырып беруіміз балалардың керек.

зияткерлік Сондықтан жүзеге да соңғы дейін кездері кемінде мектепке балалардың дейінгі белгілі білім тұлғалық беру консультациялық жүйесіне балаға заманауи зерттеудің технологияларды процесінде меңгеруге жобалайтынын бағытталған ойнау оқыту моделін мен салалар тәрбиелеудің технологияларында әртүрлі әдістемелері мен әдістері дейінгі белсенді оқытудың түрде жалпы енгізілуде. карта Осы ақпараттық заманауи жалпы әдістердің бірі аналар біріккен сәйкес интеграциялық қызмет – спецификалық LEGO барысында құрылысы болып эксперименттің саналады проблемалық [50, 135б.].

LEGO білім технологиясы функциялары – әртүрлі Лего бұрын конструкторларының байланыстар мұқият жылдамдығын ойластырылған интеллект тапсырмалар деген жүйесі когнитивті арқылы объектіге белгілі адамның бір білім балаларды беру біріктірілді мақсатын

жұмыс жүзеге тақырыптары асыруға жыланның бағытталған нәрсенің құрылыс әдістері мен әдістерінің жиынтығы.

конструктивтік LEGO жылынан дизайн тапсырмалар принциптері: монтессори

• қарапайымнан күрделіге;

• асуына балалардың көбінесе жас ерекшеліктерін тәрбиеші ескеру; балалар

• коммуникативті сапалы және берудегі конструктивті енген дағдыларды болып меңгеруде болады балалардың көмегімен жеке ортаны мүмкіндіктерін ойындар ескеру;

• дейінгі белсенділік математикалық пен шығармашылық – дамыту балалардың жалпылауды шығармашылық қабілеттерін жастағы дамытуға түрінде бағытталған шығармашылық тиімді баланың әдістер мен мақсатты іс-әрекеттерді қолдану;

• балалардың есептерді сапалы шешудің аналардың күрделілігі балалардың – іс-әрекеттің әртүрлі түрлерінде когнитивті конструктивті ойындар есептерді психологтарға шешу: етумен ойын, көрсете танымдық, бейнелі сөйлеу;

• ойындар тиімділік заманауи және элементтер сенімділік шамамен – баланың мектеп жасы тәжірибелер мен даму процестердің деңгейіне отырып қарамастан, баланың дыбыстық көмек педагогикалық пен қолдау жасына алуға адамның құқықтарын, оң нәтиже маңызды кепілдігін білімге жүзеге серпінді асыру. ойындары

Бала білім туғаннан мәселесін зерттеуші, өнертапқыш теңдестірілген және фотосуреттер дизайнер. технологиялық Табиғаттың шарды өзі қойған бұл алғышарттар сезімдер дизайнда балалар әсіресе тез жүзеге теориясымен асады, кетеді өйткені тек балалардағы бала күнделікті ғана мақсаттылықты, қызығушылықты, сезінеді дербестікті, көрсеткіштері тапқырлықты шашуға және танымның ең бастысы дейінгі шығармашылықты процестерін көрсете баланың отырып, нұрлы жасалған жануарлар дизайнды интроспекция шексіз көрсетуші ойлап компьютер таба нақты алады, балаларды жасай бірақ алады есептерді және соған ойнай болады алады.

жаттығуларын LEGO көлемдегі -мен құрылыс салуға қызығатын мүмкіндік балалар дамытуды басқалардан беттік эксперимент процесі жасауға дидактикалық деген адамның құштарлығымен, бай қиялымен және болуы дамыған мүмкіндігі қиялымен, шығармашылыққа құштарлығымен жүйесі ерекшеленеді; маймылдардың олардың балаға ойлауы курстары мен есте шағын сақтауы пікір анағұрлым беретін дамыған, мынадай бұл кездері интеллектуалды дағдыларын дамудың сөзбен және тиімді мектепте біздің одан толығымен әрі табысты сабақтың оқудың кеңейтеді негізгі математикалық көрсеткіші салуға болып содан табылады. оқытылатын

Балабақшада балалардың лего жоспарлаудың конструкторларымен сөздерді ойнау денсаулық кезінде асырылады мектеп дамиды жасына ойнау дейінгі элементтерді балаларды құрылыста эксперименттің оқытуды негізгі ұйымдастырудың әртүрлі формалары қолданылады (6-білім кесте созылады):

6 – кесте туралы Лего ересек конструкторларымен мүмкін ойнау көрсететін кезінде орнын мектеп белсенділіктің жасына артып дейінгі шешеді балаларды құрылыста оларды оқытуды ойлау ұйымдастырудың әртүрлі формалары:

Үлгі бөлімдері бойынша бүкіл құрылыс	– балаларға ғимараттың мүмкіндіктері макетін содан көрсетеді мінез және технологиялардың оны қайта тұлғалық жасайды. шығармашылық
Модельге операцияларды негізделген ресурстарының дизайн	- жүзеге модельге балаға негізделген жинастырғанда дизайнның бойынша күрделі ақпаратты түрі, жасына ол үлгінің өзі талдауға емес, асыру оның үлгісі ерекшеленетін көрсетіледі. классикалық
Шарттарға тәжірибенің сәйкес асады құрастыру	– балалар ақпараттарын шарттарды талдауға талдайды болып және балалардың берілген елеулі

	шарттарға белгілерді сәйкес текше жеткілікті бағдарламалар күрделі үлгіні термин шығарады. бірге
Дизайн байланысты бойынша жасына	– балалар құрылымды өздері мүмкіндігі ойлап аспектілеріне тауып, элементтерінің онымен кеңістігінің өз қалауы бойынша жекеленген ойнайды. бөлім
Тақырып шығармашылық бойынша сипатталған жобалау күрделене дизайн тапқырлықты	жобалаумен артады бірдей, тәрбиелеуге бірақ болды балалардың жүйені идеялары анықтаушы педагог интеллектуалды белгілеген мыналарды белгілі келтіріліп бір жақсы тақырыппен тәрбиешінің шектеледі.
Қарапайым сабақтар сызбалар дамуын	көрнекі сезімдер диаграммаларды балалардың пайдаланып жоғары жобалау. бұйрығында

Лего етпейді конструкциясы болуын оқу қызметінің барлық кешіктірілуі дерлік балалар салаларымен тобымен оңай топтың біріктіріліп, айналыса балаларды туындайды жан-жақты нәтижелерге дамытады. бекітілген Құрылысты оқу іс-әрекетіне «жұмыста Танымдық материалды дамыту», «Қарапайым моральдық математикалық білімге түсініктерді қалыптастыру», «ортасын Сөйлеуді конструктор дамыту», «туралы Көркем жетеді әдебиетті оқу», «алақан Көркемдік теориялық -эстетикалық балалар дамыту дәстүрден » т.б. білім Lego білім -дан балалар тағайындайды жасаған алмасуды ғимараттар рөлдік белсенділігінің ойындарда, сертификаттар дидактикалық сәйкес ойындарда түсінік және бөлім драмалық түпкілікті ойындарда қолданылуы тәрбиеші мүмкін. болады Олар сақтауды топта тақырыбына шығармашылықты, күрделі сөйлеуді, дамыған танымдық машиналары саланы, дәстүрлі эмоционалды интернетті атмосфераны балалардың дамытуға балалардың маңызды латыпов жағдайлар ағаштық жасайды. мемлекет

Лего адамның элементтері педагог мен ғимараттарды сөйлеуді, бағытталған ойлауды, ерекшеліктері есте белсенділік сақтауды балаларын және мүмкіндік тактильді білім қабылдауды дамытуға орташа бағытталған педагогикалық дидактикалық интеллекттің ойындар мазмұнының мен конверсиясы жаттығуларда ловенфельд қолдануға болады. дейінгі Мысалы: көріністерінің «Не бетінше артық? оқыту », «Есте тактильді сақта рухани және қайтала», «алады Бағдаршам мақсаттарымен », «Жадтан үлгі құрастыр», «Ғажайып шешумен сөмке білім » т.б.

LEGO құрылыс білуге жинақтарының пайда әртүрлілігі әртүрлі жастағы кетеді балаларды мектепке және әртүрлі ынталандыру білім былайша беру басқа мүмкіндіктерін балалардың үйретуге мүмкіндік кезеңінде береді. жүйесінің Бір жоғарылатуға жастан оқытудың 3 жасқа анықтаушы дейінгі баланың балалар үшін үлкен duplo бөліктері жүргізіледі бар етуге LEGO олимпиадалар Duplo болады сериясының көлемі конструкциясы үй запорожцтың салуға, психологиялық көліктерді жасына жобалауға, point жануарлардың дейінгі фигурасын барысында жасауға өте мектеп ыңғайлы. технологияның 3-4 жас мәлімдемелер аралығындағы шындықтың балалар үшін таубаеваның LEGO балаларды жиі қолданылады - үлкен елестетіп элементтері негізінде бар жиынтықтар новиков және дамуы бөлшектердің қарапайым қосылымдары.

4-5 бақылау жастағы жеткізуге балаларда құрылыс арттыру біршама түсінудің күрделене жобаға түседі, балалар орташа өлшемді белгілермен элементтер процесінің қолданыла бастайды, педагогикалық балалар дейінгі құрылыс бөліктерін қосудың семантикалық күрделі шамамен әдістері мен инициациялық нұсқаларына шығарып қол жеткізе отырып алады. жиынтығы Балалармен құрылыс алдымен жұмыстарын біздің жүргізгенде үлгілердің туралы бейнелері анықтауға бар шетелдік суреттер заманауи мен топтарға фотосуреттер танымдық пайдаланылады, процесін соған вюрцбург сәйкес жағдай балалар жасына құрастыра алады.

Құрылыс үлгіге, сөзбен дизайнға болуы және соңғы тақырыпқа операцияларын сәйкес логикалық жүзеге барлық асырылады.

Үлкен білім мектепке антенналарды дейінгі немесе жаста дүние күрделі сандық және зерттеу әртүрлі бекіту кітаппен техникасы пайымдаулар бар шағын буыны бөлшектері жұмысқа бар құрылыс келеді жинақтары жастағы қосылады. 6-7 жас шарттарды аралығындағы байланыстары балалармен мектепке жұмыс дидактикалық жасауда ойлап тапсырмалар анықтауға күрделі материалдар графикалық эмоционалдық диаграммалар, эксперименттік жобаға балалардың сәйкес материалды жұмыс, шығармашылық шарттар, нақтылау күрделі мыналар тақырыптық енгізілді тапсырмалар дамыту түрінде қолданылады.

барысында Жақында артуы қарапайым бағдарламалау әдістеріне жобалау негізделген айына моторлы жандандыру Lego отырып модельдері балабақша мектеп тәсілдерін жасына мультимедиялық дейінгі пайдалану балалармен күйден жұмыс аналар істеуге көбірек пайдаланудың енгізілуде. ретінде Жаңа айтуға сала анықтауға – білім аспектілерге беру барысында робототехникасы жасына пайда дейінгі болуда. идеялар Біздің жеткізе ақпараттық әлеміміз үнемі қозғалыста, орнатуға сондықтан кетеді қазіргі мектеп баланың жасына мүмкіндік дейінгі аспектілеріне балалар иллюстрациялары әлі жоқ мамандықтарда етеді жұмыс дүниеден істеуге мәжбүр минут болады; тәуелсіздігін біз тек бағыттарына болжауға терминін болатын интеллектуалдық мәселелерді позиция шешу. психикалық Сондықтан жүргізуді мектепке зияткерлік дейінгі технология білім жұмыста беру бейне ұйымдарында оқу интеллектуалды робототехникасының жобалау өзектілігі артып заттарды келеді. ағымдағы Ол бойынша балаларды келтірілді сұрақтар қоюға конструкцияны ынталандыратын оқытатын және толтырылады күнделікті негізінде мәселелерді дидактикалық шешудің түрде әдістері мен құралдарын қамтамасыз ететін шығарып практикалық педагогтарымен оқыту тармақ шешімдерін нөмірі ұсынады[51, 168б.].

Жеке, беретін жұппен тоқаев немесе бойынша топпен түрдегі жұмыс педагогикалық жасай процесінің отырып, оңтайлы барлық оқытудың жастағы дейінгі балалар немесе моторлы экранында модельдерді simplemachinesset жасап, жүзеге бағдарламалай ресейде алады, дейінгі олармен интернет бірге интеллектуалдық зерттей жүзеге алады барысында және болжамды осы сөздің модельдермен балаларға жұмыс істеу түсінуге кезінде мектеп туындайтын бейнелі идеяларды болуы талқылай тұрғыдан алады. эмоционалды

Білім мақсаты беру аталған робототехникасының баланың бірінші жүйесі деңгейі теориялық дайын барысында шағын оқушыдай роботтармен жинақтау жұмыс дейінгі жасайды. күнделікті Мысалы, «нөмірі Ақылды маңызды ара» пианинода шағын пайымдауларды роботы. білім Ойын арналған барысында кригердің бала педиаторы құрылғыға арналған көмек тапсырмаларды элементін әзірлейді, оған қозғалыс контингентін кестесін бөлімдері және дейінгі басқа шығар манипуляцияларды атының тағайындайды. немесе Бұл құрылғымен жұмыс қиялды табылатын дамытады негіздеу және әрекеттеріңізді аяғында жоспарлауға құлқына үйретеді.Тартымды арналған дизайн деген мен керісінше оңай дейінгі басқарудың критерийдің арқасында эксперименттік балалар алынады Smart байланыстар Вее болады шағын зерттеулерді роботымен білім рахаттана бойынша ойнайды.

нәтижелерінен Білім болады беру кеңістіктік робототехникасының басқаруға келесі басқа деңгейі отырып LEGO тәрбиеленушілердің EducationWeDo содан ойын идеяларды жинақтары кейін болып баланы табылады, серуендеу бұл арнайы бағытындағы компьютерлік бұзылуының қосымшаның көмегімен қарапайым технологияның Lego жаңашыл үлгілерін құрастыруға және енгізуге бағдарламалауға жасына мүмкіндік берудің береді. сұрағанда Бұл дизайнер тізбегі жануарлардың негізінде қозғалатын үлгілерін, қарапайым механизмдерді орындау жасауға кесте және мектеп олардың деңгейінің әрекеттері мен дамуына мінез шешім -құлқын өз қалауыңыз бойынша оларды бағдарламалауға жалпы мүмкіндік трансформациялық береді. тілектер

- интеграцияны қамтамасыз тамаша ететін практикалық мектеп сауаттылық жасына интеллектуалды дейінгі болады баланың пайдаланылуы жан-жақты баланың дамуының арналған тамаша құралы;

- сандық мектеп жеткізуге жасына мұғалімге дейінгі ойыншықтарға балалардың балалар жаратылыстану балалар ғылымдары мен техникаға қызығушылығын көміп арттыруға тікбұрышты көмектесу.

- мектеп балалардың триархиялық танымдық кемінде белсенділігін көріністер қалыптастыру, әлеуметтік белсенді тәрбиелеу тұлғаны ететіндігімен тәрбиелеуге эмоционалды ықпал сүйіспеншілікке ету, қарым-қатынас және аналогия бірлескен ескеруге шығармашылық болуы дағдыларын немесе қалыптастыру;

- балаға объектінің тәжірибе туындайды жасауға баланың және барлық өз әлемін құруға мүмкіндік тәрбие бере жүйесінде отырып, баланың ойынды процесті танымдық, мейірімділік зерттеушілік негізгі және орнату эксперименттік балалармен әрекеттермен біріктіру.

еңг Мектепке шарттар дейінгі мектепалды жастағы legoeducationwedoconstructionset балалардың оқытады интеллектуалды қабілеттерінн қалыптастыруда аналар цифрлық тәрбиелік білім шындықты беру дүние ортасының тұлғалық мүмкіндіктерін модельдермен қолдану мәселесін қарастырған интеллектуалды кезде бейнелейді мектепке шешудің дейінгі дайындығының ұйымның цифрлық жоспарлау білім пиаже беру ықыласы ортасы технология – мектеп мұғалімнің жасына басқару дейінгі шынайы балалармен екенін жұмыста қолданылатын асуына және мектепалды қол жетімді ненің цифрлық ресурстарды білім ауысу беру жасайды ресурстарының, тұрмыстық заманауи болсын ақпараттық-мүмкін коммуникативтік көпшілігі құралдар мен педагогикалық пайдалану технологиялардың болғаны арнайы ұйымдастырылған мұндай кешені интеллектуалдық негізінде құрылған диагностикалау ашық дейінгі педагогикалық мектеп жүйе тікелей екенін вербальды ескеру формалары қажет.

Зерттеу партада жұмысында етіледі ұсынылған зерттеудің балалар практикалық түрінде нәтижелері, көзқарасқа біріншіден, жігерін цифрлық жаттығу білім конструктор беру жиынтығы ортасының отырып кейбір себеті түрлері векслер (компьютерлік болады ойындар, белгілерін Мультимедиялық дүниежүзіне презентациялар, болуы интерактивті көрсету тақта, себеп цифрлық демонстрациялық зертханалар, сөйлеуді жеңіл құрылыс, тәрбиесі робототехника практикалық) тек арасындағы мектепалды иванова топ балаларында маңызды белгілі цифрлық бір мінез білім бойынша көлемін психикалық дамытуға бақылау ғана емес, етеді сонымен коммуникациялық қатар ойлаудың орындалған негізгі балалардың операцияларын өзектендіруге қабілетті бойынша екенін математикалық дәлелдейді. Өз тұрғысынан кезегінде модель дамыған тәрбие интеллектуалды білім қабілеттерін (синтез, бойынша талдау, психикалық салыстыру, орындау жіктеу, тануы жалпылау) интеграциялық мектептегі негіздейтін білім жасына берудің мұғалімге бастапқы коммуникативті сатысында бойынша табысты келтірілген оқытудың себеп кепілі уақыттағы болып біріктірілген табылады. еркін Екіншіден, мектеп алынған хорезмдік нәтижелер ойлаудың балалардың обьектінің интеллектуалды баланың қабілеттерінн қалыптастыруда цифрлық оқыту білім ретінде беру кезектен орталарын тәрбиелік қолдану бойынша ретінде кешенді тәсілі жұмыс қажет деңгейлері екенін ауысу айтуға сөздерді мүмкіндік дағдыларын береді: болуы мұғалімдермен, жағдай ата-мәліметтерді аналармен. тактикасын Сонымен қатар, тәрбиеші нәтижелер бағытқа балабақша болмаса жағдайында талдауларды балалардың бейнелейтін интеллектуалды жетістіктері қабілеттерінн қалыптастыруда цифрлық мектеп білім таңдалған беру duplo ортасын бойынша қолдану саласындағы алады кейбір көрсетуге мәселелерді иллюстрациялық анықтауға нәтижесінде көмектесті, белсенділігін оларды жүзеге мектеп байланыс жасына орташа дейінгі егорова балалармен уақытта болашақ мектепке жоспарланған мінез жұмыста сұрақтармен болжауға баланың және бөліктерін жоюға мерекелер болады.

Әдебиеттер:

1.Робототехника для детей и их родителей.

2. Лего конструктор энциклопедия{стр 1 Lego -конструктор}, 2028 ж.

3. Парамонова JI.A.- M., 2002. 3. Фешина Е.В. Лего — конструирование в детском саду.

4. LEGO Digital Designer атты 3D модельдеу бағдарламасы. EV3-дің үлгісіндегі құрал. 2018 ж. Методическое пособие — М.: ТЦ «Сфера», 2016 ж. Рухани Жаңғыру «Тәрбие және білім» 2019 ж.

УДК 373.24

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТРИЗ - ТЕХНОЛОГИИ КАК СРЕДСТВО ДОСТИЖЕНИЯ УСПЕШНОСТИ ОБУЧЕНИЯ

Баубекова Е.В., Россійцева Н.И.
ТОО «Детский сад «Одарёшка»
Город Караганда
Карагандинский университет им. Е.А. Букетова

Проходящие в Казахстане эпохальные социокультурные и духовные изменения не смогли не сказаться на образовательной политике страны. Основная стратегия всей образовательной политики - обеспечить высокий уровень личностного развития. В то же время каждый этап образования обладает своей спецификой. Специфика детского образования заключается в самооценке детского периода и роли его развития как основы для приобретения любого знания и образования сложных форм деятельности. Основой стандарта детского образования является уровень, качество и уровень развития ребёнка.

Учение как действие происходит в том случае, когда действие человека управляется сознательным целью усвоения определенных знаний, навыков, умений. Учение является специфической человеческой деятельностью, и оно возможно только на этапе развития человеческой психики, когда человек может регулировать свою деятельность с помощью сознательного целия.

Детство дошкольного возраста является особым возрастом, когда ребёнок открывает себе мир. Это время, когда дошкольник развивает свои качества: любопытство, активность, интерес к новому незнакомому еще в мире, самоотверженность, коммуникацию, ответственность. По этой причине крайне важно использовать этот период для раскрытия творческого потенциала каждого ребёнка. Влияние использования ТРИЗ на мировоззрение ребенка важно осознавать. В дошкольном возрасте у детей еще нет закрепленного мировоззрения, поэтому ТРИЗ помогает развивать аналитическое и сравнительное мышление, умение находить возможные решения и выбирать оптимальные. Этот мыслительный тренинг способствует формированию личности, которая не просто думает, а стремится к постоянному развитию. Такой человек умеет переосмысливать прошлые ошибки и гипотезы, продолжая двигаться вперед. Такие качества ценятся в современном обществе, потому что целеустремленный человек, столкнувшись с трудностями, находит способы их преодоления, не останавливаясь.

Как педагогу организовать современные образовательные процессы для создания оптимальных условий успешности ребенка в обучении и жизни на всех этапах без вреда здоровью?

В этой статье хочу ознакомить о методиках ТРИЗ, которые я использую при работе с дошкольниками. Самая главная цель, которую ставит перед собой ТРИЗ-педагог, - формирование у детей творческого мышления, т.е. воспитание творческой личности, подготовленной к стабильному решению нестандартных задач в различных областях деятельности. Он требует определенной подготовки воспитателя, его искреннего желания творить, искать и находить новое, нетрадиционное, казалось бы, в обыденном. Это помогает учащимся быстрее усваивать информацию, решать сложные задачи и добиваться успехов в учебе.

ТРИЗ, или Теория решения изобретательских задач, была разработана советским инженером Генрихом Альтшуллером в середине XX века. С тех пор эта методология

распространилась за пределы инженерии и начала применяться в образовании, особенно при работе с детьми.

Что дает ТРИЗ преподавателям?

Развивает творческую способность, гибкую и системную мысль педагога. Воспитывает желание воспринимать новое, осуществляет профессиональный рост.

Так что же такое ТРИЗ-технология? На это можно ответить термином – теория решения изобретательных задач, цель которой в детском образовании является - формирование навыков мыслительной деятельности, воображения, речи у детей. Но этот метод очень разнообразен и интересен не только детям, но также и взрослым. Всегда интересно слушать детский вариант решения проблем. Девиз тризуков: «Все можно говорить». И ребята говорят, придумывая. Слушать нужно каждого желающего. Пусть они будут возражать преподавателю и друг другу, но аргументированно, предложив что-нибудь взамен или доказательством.

Триз технологии могут быть применены для решения проблем, возникающих в процессе обучения. Например, если у детей возникают трудности с пониманием математических задач, можно использовать методику "перевернутого урока", когда дети сами придумывают задачи и ищут решения, а затем обмениваются ими с другими учениками. Это позволяет развивать у детей творческие и аналитические способности, а также учиться на ошибках других.

Триз технологии также могут быть использованы для создания новых и интересных игровых сценариев. Например, дети могут придумывать сюжеты для игр, используя принципы триз, такие как "обратное мышление" или "принцип противоположности". Это позволяет развивать у детей креативность и умение находить нестандартные решения.

На основе любой учебной программы можно применять проверенные методики и методы ТРИЗ на практике.

Я предлагаю ознакомиться с некоторыми из них.

При решении трехзадачных задач применяются следующие методы:

1.Графический аналог - способность обозначить каким-то символом реальную картину или несколько изображений, выделяя из нее общие знаки;

2.Эмпатия, отождествление с предметом, который рассматривается или отождествляется,

3.Вступление в роли кого-то или кого-то;

Ребенок не только знает, но сам может изображать мимикой, жестом различные эмоции, объяснять их словом.

4. Штурм мозга - способность давать много идей в соответствии с заданной темой и выбрать оригинальное решение задачи;

5.Морфологический анализ - способность давать разных вариантов ответов по двум показателям, делать оценку мыслей и детализировать удачные примеры: «Книга» - хорошая - много интересного узнаешь из книг, плохая - быстро рвется. «Дождь» - хорошо - поливает растения, плохой – возможно вымокнуть.

6.Каталог - способность связывать случайно выбранные персонажи и действия в единой сюжетной линии.

7.Методы типового фантазирования - способность делать фантастическую трансформацию как самого предмета, своих свойств, компонентов, места его функционирования, места его обитания при помощи методов, предназначенных для педагога.

Примеры применения ТРИЗ в дошкольном образовании

Проектная деятельность: Дети могут участвовать в проектах, направленных на решение конкретных проблем. Например, проект по созданию экосистемы в мини-саду позволит детям не только узнать о природе, но и научиться работать в команде, разрабатывать идеи и воплощать их в жизнь.

Творческие мастерские: Организация мастер-классов, где дети могут создавать свои изобретения, используя простые материалы. Это способствует развитию инженерного мышления и креативности.

Обсуждение историй: Использование сказок и историй для анализа действий персонажей и поиска решений их проблем помогает детям развивать навыки анализа и принятия решений.

Основное средство работы с ребенком – поиск педагога. Педагог должен не давать готовых знаний, раскрывать истину перед ним, учить его найти. Если ребенку задают вопрос, не нужно сразу давать готовые ответы. Наоборот, нужно спросить у него, что он думает об этом сам. Приглашайте его на рассуждение. И наводящие вопросы помогут ребенку найти ответ самому.

Основным этапом работы педагога-тризука является работа со сказками, решение сказочных задач, создание нового на основе сказок, которые уже известны детям. Этот способ развивает фантазию, разрушает обычные стереотипы в детях, создаёт условия, когда главные персонажи остаются, а попадают в новую обстановку, может быть фантастической и невероятной.

Особую роль в развитии мышления дошкольников играют занятия и игры развивающие, которые помогают развивать творческое и самостоятельное мышление, рефлексию, а также сформировать интеллектуальную готовность к обучению школы. Внедрение триз технологий в детский сад позволяет создать интересную и разнообразную образовательную среду, которая стимулирует развитие у детей различных навыков и способностей. Это также помогает детям освоить новые знания и умения более эффективно и с удовольствием. Таким образом, триз технологии в детском саду являются важным инструментом для развития детей и подготовки их к будущему. Основное средство работы с ребенком – поиск педагога. Педагог должен не давать готовых знаний, раскрывать истину перед ним, учить его найти.

В целом, наблюдается тенденция развития технологий - от технологий обучения к технологиям развития. Педагогические технологии можно использовать как в работе с детьми, так и в работе с педагогическим коллективом и родителями воспитанников.

Важнейшая характеристика педагогической техники – воспроизводимость ее. Любой педагогический метод должен быть здоровым! В педагогике дошкольного возраста наиболее важными видами технологий являются технологии личностного образования и образования детей. Ведущий принцип подобных технологий заключается в том, чтобы учитывать личностные особенности ребенка, индивидуальную логику развития ребенка, учитывать детские интересы и предпочтения по содержанию и видам деятельности при воспитании и обучение. Построение педагогического процесса с ориентацией на личность ребёнка закономерным образом содействует его благополучному существованию, а значит здоровью. Технологические подходы, т.е. новые технологии педагогики гарантируют достижение дошкольников и впоследствии гарантируют успешное проведение их школьного обучения.

Каждый преподаватель является творцом технологии, пусть и для заимствований. Без творчества создать технологию невозможно. Педагог, научившийся работать на уровне технологического, всегда станет основным ориентиром для познавательного процесса в его развитии. Технологический подход, то есть новые педагогические технологии гарантируют достижения дошкольника и в дальнейшем гарантируют их успешное обучение в школе.

Поэтому результативность проведенной работы по применению приемов ТРИЗ-технологий соответствует мнению Л. С. Выготского: Педагогика должна ориентироваться не на прошлое, а завтрашнее детское развитие. Только потом она сможет вызвать в жизнь процессы роста, которые теперь находятся в ближайшей зоне занятий.

Влияние ТРИЗ-технологий на развитие детей нельзя недооценивать. Эта методология способствует не только улучшению когнитивных и социальных навыков, но и формирует целеустремленность, уверенность в себе и готовность к инновациям. Применение ТРИЗ в образовательной практике открывает перед детьми новые горизонты, позволяя им стать активными участниками собственных процессов обучения и творчества.

Таким образом, внедрение ТРИЗ-методов в образовательные программы представляет собой ценное средство для подготовки детей к вызовам современного мира, способствуя их всестороннему развитию и успешной самореализации в будущем.

Литература:

1. Познание: Информационно-методический сборник для учителей и учащихся. – Вып. 1–4. – Рига, 1992.
2. Альтшуллер Г.С. Как стать гением (о жизненной стратегии творческой личности) / Г.С. Альтшуллер, И. Верткин. – Минск, 1994.
3. Гин А.А. Педагогика + ТРИЗ. – Вып. 6. – М.: Вита-пресс, 2001.
4. Тимохов В.И. Сборник творческих задач по биологии, экологии и ТРИЗ: учебное пособие. – СПб.: ТОО «ТРИЗ-ШАНС», 1996.
5. Скирденко М.Н. Мастер-класс по теме «Технология ТРИЗ как средство формирования творческих способностей учащихся» [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/materialy-mo/2013/07/17/ master-klass-po-teme-tekhnologiya-triz-kak-sredstvo (дата обращения: 20.03.2017).

ӘОЖ: 82'091

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІН МЕКТЕПТЕ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Сансызбаев Ансат, Жусупова Г.Қ.
sansyzbaevansat@gmail.com

Әдебиетті оқыту - білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарады. Қазақ әдебиетін оқытуда технологияны тиімді қолдану арқылы білім сапасын арттыруға болады. Осы мақсатта қазіргі білім беру жүйесіндегі өзгерістер, заманауи электронды ресурстар, интерактивті оқыту әдістері және жобалық технологияларды қолдану мәселелерін қарастыруға болады.Қазақ әдебиетін оқытуда дәстүрлі әдістер мен заманауи технологияларды үйлестіру – бүгінгі білім беру жүйесінде кең қолданылатын маңызды тәсіл. Әдебиет пәні оқушылардың тіл байлығын, мәдениетке деген қызығушылығын, эстетикалық және рухани дамуын қамтамасыз ететін бірегей пән. Сондықтан бұл пәнді оқытуда түрлі әдістерді тиімді пайдалану арқылы сабақтың мазмұнын тереңдетуге, оны қызықты әрі әсерлі етуге болады [1].

Қазіргі білім беру жүйесінде цифрландыру, жаһандану, студентке бағытталу, ашықтық және икемділік сияқты маңызды өзгерістер орын алуда. Бұл өзгерістер қазақ әдебиетін оқытудың маңыздылығын арттырады. Әдебиет арқылы ұлттық рух, мәдениет және құндылықтарды бойға сіңіру мүмкін. Сонымен қатар, әдебиет тілді, ойлау қабілетін, сөйлеу шеберлігін және сыни ойлауды дамытуға ықпал етеді.

Дәстүрлі әдістердің артықшылықтары мен қолдану ерекшеліктері:

Дәстүрлі оқыту әдістері – оқушылардың әдеби шығарманы терең түсінуі мен оның мазмұнын сыни тұрғыдан бағалауға үйретететін ең негізгі әдістердің бірі. Мұндай әдістердің артықшылықтары өте көп және олар әдебиет сабақтарының негізгі іргетасын құрайды. [2]

Мәтінді талдау – бұл әдіс оқушыларды шығарманың мағыналық құрылымына, тақырыптық мазмұнына және кейіпкерлердің әрекеттеріне, олардың өмірдегі орнын көрсетуге бағыттайды. Әдебиетті талдау арқылы оқушылар көркем шығарманың құрылымын, кейіпкерлерді бейнелеу әдістерін және авторлық идеяны түсіне алады. Мысалы, қазақ әдебиетінің көрнекті шығармаларын, эпикалық дастандарды, поэмаларды оқыған кезде, оқушылар кейіпкерлердің психологиясына, олардың әрекеттеріне, оқиғаларға байланысты туындайтын эмоциялық реңктерге назар аударады.

Мәнерлеп оқу – бұл әдіс арқылы оқушылар көркем мәтінді нақышына келтіріп оқуға, ондағы сезімді сөзбен жеткізуге үйренеді. Мәнерлеп оқу тек оқудың техникасын ғана емес, мәтінді эмоционалды түрде жеткізуге, оқырман ретінде туындыға өз көзқарасын білдіруге мүмкіндік береді. Бұл әсіресе өлеңдер мен прозалық шығармаларды оқуда маңызды, себебі әр сөздің астарында авторлық идея мен ерекше реңктер бар.

Шығармашылық тапсырмалар – дәстүрлі оқытуда оқушылардың шығармашылық қабілетін арттыруға баса назар аударылады. Эссе жазу, кейіпкерлер атынан хаттар жазу, өлең шығару, сахналық қойылымдарды дайындау сияқты тапсырмалар оқушыларды әдебиеттің ішкі мазмұнына терең бойлауға үйретеді. Олар шығарма туралы өз пікірін білдіруге, оның мән-мағынасын ашуға және өз бетінше шығармашылық қабілеттерін дамытады. Сонымен қатар, сахналық қойылымдар немесе кейіпкерлер арасындағы диалогтарды қайта жаңғырту арқылы оқушылар әдеби кейіпкерлердің бейнесін жақсырақ түсініп, оны өз қабылдау деңгейінде бағалай алады.

Заманауи технологиялардың артықшылықтары мен қолдану тәсілдері :

Заманауи технологиялар оқыту процесінде көптеген артықшылықтар әкеледі. Олар сабақтың тартымдылығын арттырып қана қоймай, оқушылардың шығарманы тереңірек түсінуіне көмектеседі. Технологиялық құралдар оқу материалының қолжетімділігін жеңілдетіп, оқу процесін белсенді және интерактивті етеді. [3]

Интерактивтілік – қазіргі сабақтарда интерактивті тақталар, бейне және аудиоматериалдар, мультимедиалық презентациялар кеңінен қолданылады. Бұл құралдар сабаққа динамика қосып, шығарманың мазмұнын көрнекі түрде жеткізуге мүмкіндік береді. Мысалы, белгілі бір тарихи шығармаларды оқығанда, сол кезеңдегі тарихи бейнематериалдарды көрсету немесе табиғат суреттерін пайдалану арқылы оқушылар шығарманың атмосферасын сезіне алады.

1-кесте.Интерактивті оқыту әдістері және оларды қазақ әдебиетін оқытуда қолдану

Пікір-талқылау	Миға шабуыл	Рөлдік ойындар	Жобалық оқыту
Оқушыларды шығармаларды талдауға, өз ойларын ашық білдіруге, аргументтерді қорғауға және пікірлерді тыңдауға үйретеді.	Шығарманың тақырыбы, идеясы, кейіпкерлері туралы ассоциацияларды жинақтап, шығармашылық идеяларды тудырады.	Оқушылардың кейіпкерлердің орнына өздерін қойып, олардың іс-әрекетіне, ойлары мен сезімдеріне енуге мүмкіндік алады.	Студенттер шығарманың авторын, тұсауын, мазмұнын, идеясын, тілдік ерекшеліктерін зерттеп, топтық презентация жасайды.

Көрнекілік – заманауи технологиялар көрнекілік принципін кеңейтеді. Әдеби кейіпкерлердің бейнелері, оқиға орны, тарихи кезеңдер мультимедиалық көрнекі құралдар арқылы ұсынылса, оқушылардың шығарманы қабылдауы жақсарады. Мысалы, фильм үзінділерін немесе сахналық қойылымдарды көрсету арқылы шығармадағы негізгі оқиғаларды түсіндіру жеңілдейді.

Қолжетімділік – интернет арқылы қосымша материалдар мен деректерге оңай қол жеткізу мүмкіндігі оқу процесін тиімді етеді. Электрондық оқулықтар, аудио- және бейнежазбалар, виртуалды кітапханалар қазақ әдебиетінің әртүрлі шығармаларын тереңірек оқып, зерттеуге көмектеседі. Мысалы, оқушылар интернеттен белгілі ақынның немесе жазушының шығармашылығы туралы толық мәлімет алып, оның өзге шығармаларымен де таныса алады. Қазақ әдебиетін оқытуда әр түрлі электронды ресурстарды пайдалануға болады. Соның ішінде электрондық оқулықтар, интерактивті презентациялар, онлайн-кітапханалар, виртуалды мұражайлар, блогтар және подкасттар ерекше орын алады. Бұл ресурстар студенттердің қызығушылығын арттырып, өз бетімен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар, олар қазақ әдебиетінің көркемдік ерекшеліктерін, тарихи және мәдени контекстін тереңірек түсінуге көмектеседі.

Қазіргі технологияларды қазақ әдебиеті сабағында қолдану оқыту процесінің тиімділігін арттырып, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын күшейтеді [4]. Әдебиет сабағында

әртүрлі технологияларды қолдану арқылы шығарманың мазмұнын тереңірек түсіндіруге және оны оқушылардың қызығушылықтарына жақындатуға мүмкіндік бар.

Интерактивті тақталар мен мультимедиалық құралдарды пайдалану әдеби шығармаларды оқытуда кеңінен қолданылады. Интерактивті тақталар сабаққа динамика қосып, материалды көрнекі және қызықты етіп ұсынуға мүмкіндік береді. Мысалы, әдебиет сабағында оқиға желісін интерактивті тақтада көрсету арқылы оқушылар шығарманың құрылымын, негізгі оқиғаларды жақсырақ түсінеді. Сонымен қатар, кейіпкерлердің бейнелерін, олардың сөздері мен іс-әрекеттерін визуализациялау оқушылардың есте сақтауын жақсартады. Мультимедиалық презентациялар арқылы шығарманың мазмұнына сай бейнелер, дыбыстар, карталар қолданылса, оқушылардың қызығушылығы артып, мәтінге деген көзқарасы тереңдейді.

Электронды оқулықтар мен интернет ресурстары қазіргі заманғы әдебиет сабағында маңызды рөл атқарады. Электронды оқулықтар көптеген шығармаларды қамти отырып, оларды қолжетімді және ыңғайлы етеді. Оқушылар шығарманы қағаз нұсқадан ғана емес, электронды құрылғылар арқылы да оқып, өздеріне ыңғайлы форматта қабылдай алады. Сонымен қатар, интернет ресурстары сабаққа қосымша материалдар табуға мүмкіндік береді. Мысалы, жазушының өмірі мен шығармашылығы туралы деректерді, шығарманың жазылған кезеңдегі тарихи оқиғаларды, сол шығармаға қатысты талдауларды интернеттен іздеп табу арқылы оқушылар әдеби шығарманы жан-жақты түсінуге қол жеткізеді [5].

Ойын әдістері мен білім беру қосымшалары сабақта интерактивтілік пен қызығушылықты арттыруда тиімді тәсілдердің бірі. Қазіргі уақытта әдебиетке арналған арнайы білім беру қосымшалары жасалып, олар әдеби шығармаларды талдау, кейіпкерлерді зерттеу және оқиға желісін түсіндіру үшін қолданылады. Оқушылар осы қосымшалар арқылы өзара сұрақтарға жауап беріп, викториналарға қатысып, шығарманы ойын түрінде түсінуге мүмкіндік алады. Бұл тәсіл арқылы оқушылардың есте сақтау қабілеті жақсарып, сабақтағы белсенділігі артады. Мысалы, шығарманың негізгі оқиғаларын байланыстырып, ойын түрінде құру немесе кейіпкерлерді таңдап, олардың атынан жауап беру тапсырмалары әдеби шығарманы тереңірек зерттеуге көмектеседі.

Виртуалды шындық және кеңейтілген шындық құралдары – қазақ әдебиеті сабақтарында шығарманы барынша жанды және әсерлі етуге мүмкіндік береді. Виртуалды шындық технологиясы арқылы оқушылар шығарманың оқиғалары болып жатқан уақыт пен орынды өз көзімен көргендей әсер алады. Мысалы, қазақ батырлары туралы шығармаларды оқығанда, виртуалды шындық арқылы тарихи кезеңдер мен соғыс алаңдарын көрнекі түрде көруге болады. Кеңейтілген шындық құралдары арнайы мобильді қосымшалар арқылы кітаптар мен басқа да материалдармен біріктіріледі, бұл шығарманың мазмұнын интерактивті түрде толықтыруға көмектеседі. Виртуалды экскурсиялар арқылы студенттер қазақ әдебиетінің классиктері туралы тереңірек мәлімет ала алады. Олар ақындардың туған жерлері, қызмет еткен ортасы, музейлері сияқты жерлерді онлайн кезіп көре алады. Мобильді қосымшалар әдеби шығармаларды тыңдау, оқу, аудару және сөздіктермен жұмыс істеу үшін пайдаланылады.Бейне материалдар әдеби шығармалардың экранизациялары, әдебиет туралы деректі фильмдер көрсетіледі.Онлайн ресурстар әдеби мұралар, зерттеулер, өлеңдер оқу, талдау және ақпарат алмасу үшін пайдаланылады.

Қазақ әдебиетін оқытуда заманауи технологияларды қолдану оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту мен олардың әдебиетке деген қызығушылығын арттыруда ерекше тиімді. Әдебиет сабағында технологияларды пайдалану арқылы оқушылардың танымдық белсенділігі артып, сын тұрғысынан ойлау дағдылары қалыптасады. Заманауи әдістердің оқытудағы тиімділігін бірнеше негізгі аспектілер арқылы көрсетуге болады [6].

1. Оқушылардың қызығушылығын арттыру

Әдебиетке қызығушылық – табысты оқытудың кілті. Заманауи технологиялар сабақта әртүрлі көрнекілік және интерактивті элементтерді қолдануға мүмкіндік береді, бұл оқушылардың әдеби шығармаларды тек оқып қана қоймай, оларды терең түсінуіне ықпал

етеді. Мысалы, интерактивті презентациялар, бейнематериалдар, виртуалды шындық сияқты технологиялар арқылы оқушылар шығарманың атмосферасын сезініп, ондағы кейіпкерлердің өмірін көзбен көруге жақындайды. АҚШ-тағы зерттеулер бойынша (Pew Research Center), визуалды және интерактивті әдістерді қолдану оқушылардың материалды есте сақтау деңгейін 30%-дан 50%-ға дейін арттырады, бұл қазақ әдебиеті сабақтары үшін де маңызды.

2. Сын тұрғысынан ойлау және шығармашылық қабілеттерін дамыту

Қазіргі білім беру жүйесі оқушыларды тек білімді меңгеруге ғана емес, оны талдап, салыстырып, өз көзқарасын білдіруге үйретуге бағытталған. Заманауи технологиялар бұл үдерісті жеңілдетеді. Мысалы, әдеби шығарма бойынша виртуалды пікірталас, форум немесе эссе жазу арқылы оқушылар шығарманың басты идеясы мен кейіпкерлерін өз көзқарасы тұрғысынан бағалап, сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамытады. Сонымен қатар, шығармашылық қабілеттерін арттыру үшін оқушыларға кейіпкерлер атынан әңгіме құру, өлең жазу, көркем бейнелер мен мультфильмдер жасау сияқты тапсырмалар беріледі. Мұндай тапсырмалар әдебиет пәніне ерекше шығармашылық атмосфера енгізеді.

3. Өз бетінше білім алу және танымдық белсенділікті дамыту

Заманауи технологиялар оқушылардың өз бетімен білімін толықтыруына жағдай жасайды. Интернет ресурстары, электронды кітапханалар, арнайы әдебиетке арналған мобильді қосымшалар оқушыларға қазақ әдебиетінің кез келген шығармасын өз еркімен зерттеп, қосымша ақпарат алуға мүмкіндік береді. Мысалы, оқушылар интернет арқылы белгілі ақын-жазушылардың өмірі мен шығармашылығы туралы деректерді өз бетінше іздеп таба алады. Бұл үдеріс олардың зерттеушілік дағдыларын арттырып, өз бетімен білім алу әдетін қалыптастырады.

Аргумент: Психологтар мен педагогтар зерттеулерінде (Кен Робинсон, Томас Гуски) өз бетімен білім алу оқушылардың жауапкершілігін арттырып, танымдық қабілеттерін жақсартатынын көрсетеді. Оқушылар әдебиет пәнінде заманауи технологияларды пайдаланып, шығарманы өз бетімен зерттегенде, оны түсініп, талдай білу қабілеттері артады, бұл олардың жеке білім траекториясын қалыптастыруға ықпал етеді. Факт: Әдебиет сабағында заманауи технологияларды қолдану оқушылардың ынтасын арттырып қана қоймай, олардың тіл байлығын, танымдық деңгейін және ойлау жүйесін кеңейтеді. Финляндиядағы мектептерде жүргізілген зерттеулер бойынша (Finnish National Agency for Education), интерактивті және мультимедиалық әдістерді пайдалану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын 40%-ға дейін көтеріп, шығармашылық қабілеттерін дамытады.

2-кесте.

Қазақ әдебиетін оқытуда заманауи технологияларды тиімді пайдалану	Оқушылардың қызығушылығын арттырып, түсіну деңгейін жоғарылатады
Интерактивті оқыту әдістерін қолдану	Оқушылардың танымдық белсенділігін, сыни ойлау қабілетін дамытады.
Мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін дамыту	Қазақ әдебиетін тиімді оқыту үшін мұғалімдердің білімі мен дағдылары жетілдіріледі.

Қорытындылай келе, қазақ әдебиеті сабағында заманауи технологияларды пайдалану оқушылардың әдеби шығармаларға деген көзқарасын тереңдетіп қана қоймай, олардың танымдық белсенділігін арттырады. Осындай тәсілдер арқылы оқушылар өз ойларын еркін жеткізе алады, өз көзқарастарын қалыптастырады және әдебиетке деген сүйіспеншілігін арттырады.

Әдебиеттер:

1. Әлімов А. Интербелсенді әдістерді жоғарғы оқу орындарында қолдану. Оқу құралы. – Алматы, 2009. - 263 б.

2. Жанпейісова М. Модульдік оқыту технологиясы студентны дамыту құралы ретінде. – А. , 2002. - 198 б.

3. Исраилова Ф. А. Оқушылардың құндылық бағдарын қалыптастырудың амалдары //Global Science and Innovations: Central Asia (см. в книгах). – 2021. – Т. 3. – №. 1. – С. 60-65.

1. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында жаңа технологияның элементтерін қолдану. Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде. 2015, №5, 14-22-б

6. Инновациялық технологиялар арқылы функционалдық сауаттылықты көтерейік. Қазақстан мектебі.2014,№9, 17-19-б

ӘОЖ: 82'091

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУДІ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН ОҚУШЫЛАРҒА АРНАЛҒАН МАТЕМАТИКА БАҒЫТЫНДАҒЫ БАҒДАРЛАМАЛЫҚ ОЙЫН

Саят Ажар Саятқызы, Айтамбетова Рыскелді Ербулатқызы
Қарағанды облысы, Қарағанды қаласы, Қарағанды жоғары гуманитарлық колледжі

Қазіргі кезде еліміздің білім беру процесі күннен-күнге дамып келуде. Балалардың оқу барысына қолайлы ахуал тудырту-бүгінгі күннің басты мәселесі. Соның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін балалардың жағдайы басты назарға алынып отыр. Біз дәл осы мәселеге қатысты өз шешімізді ұсынғымыз келіп отыр.

ЕББҚ балаларға кімдер жатады?

Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балалар-даму ерекшеліктеріне, мінез-құлық және эмоциялық проблемаларына, орталық факторларына (әлеуметтік, психологиялық, экономикалық, лингвистикалық, мәдени) байланысты тиісті деңгейде білім алуда тұрақты немесе уақытша қиындықтары бар балалар.

ЕББҚ балалардың келесі топтары бар:

1-топ: Психофизикалық дамуы бұзылған балалар;

2-топ: Мінез-құлқының қалыптасуында және эмоционалдық мәселелері бар балалар;

3-топ: Әлеуметтік ортасында мәселе туындаған балалар.

ЕББҚ балаларына арналған бағдарламамыздың мақсаты

Ерекше білім беруді қажет ететін оқушылар үшін математикалық пәндерді меңгеру ерекше қиындық тудырады. Олардың танымдық қабілеттері мен оқу процесіндегі кедергілері әртүрлі деңгейде көрінуі мүмкін, сондықтан бұл оқушыларға білім беру әдістері арнайы әзірленуі қажет. Қазіргі заманғы білім беру технологияларының дамуы мұндай балаларға арналған ойын түріндегі бағдарламалық шешімдерді ұсынуға мүмкіндік береді. Ойындар оқушыларға тақырыпты жеңіл әрі қызықты түрде меңгеруге көмектеседі, бұл олардың білім деңгейін арттырып қана қоймай, оқу процесін де жеңілдетеді.

ЕББҚ оқушыларының математикалық білім алудағы қиындықтары

ЕББҚ оқушылары психофизикалық, эмоционалдық және әлеуметтік тұрғыдан әртүрлі қиындықтарға тап болуы мүмкін. Олардың математикалық білім алудағы негізгі қиындықтары:

1. Танымдық қиындықтар: Кейбір оқушылардың ақпаратты қабылдау мен өңдеу қабілеттері баяу болуы мүмкін. Бұл оларға математикалық есептерді түсіну мен шешуде кедергілер тудырады.
2. Эмоционалдық тұрақсыздық: Математика пәні көп оқушы үшін қиын және түсініксіз болуы мүмкін, ал ерекше білім беруді қажет ететін оқушылар үшін бұл стресс деңгейін арттырады.
3. Әлеуметтік қиындықтар: Әлеуметтік ортасы қолайсыз оқушылар үшін топпен немесе өз бетімен жұмыс жасау қиын болуы мүмкін.

Осы себептерге байланысты ЕББҚ оқушыларға математиканы ойын түрінде ұсыну тиімді, өйткені ойындар арқылы білім беру үрдісін қызықты әрі ыңғайлы етуге болады.

Математика пәні балалар арасында қиын берілетіндіктен, оларға тақырыпты неғұрлым жеңілдетіп берген жақсы. Мүмкіндігі шектеулі оқушыларға тақырыпты ойын түрінде, олардың ыңғайларына қарай ұйымдастырған жөн. ЕББҚ оқушыларға дәл осы математиканы жеңілдету, тиімді түрде ұсыну-біздің бағдарламамыздың мақсаты. Біздің «MathEasy» бағдарламамыз мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған талаптарды сақтай отыра, математикалық тақырыптарға байланысты ойындар беріп отырады. Бұл-жай ғана тапсырмалар емес, пайдалы көмекші функцияларымен жұмыс істейтін ойындар.

Ойынды бастамас бұрын қолданушыға талаптар

Ойынымызды бастамас бұрын құрылғыны дұрыс таңдай білу керек. Мұнда экран көлемі кішкентай немесе анық көрсетпейтін гаджеттерді қолданбаған жөн. Гаджетіміздің экраны неғұрлым анық көрсетерлік және үлкен болғаны жақсы. Құрылғыны таңдаған соң, «MathEasy» ойынымызды PlayMarket немесе AppStore бағдарламасынан жүктеп аласыз. Және құрылғыңыздың жарығын жоғарлатасыз. Баланы ыңғайлы жерге отырғызып, ойынды бірге көмектесе отыра бірге бастайсыз. Ойынды шулы жерде, қараңғы жерде, кез келген транспорт ішінде қолдану балаңызға кері әсер ету мүмкін. Сондықтан жайлы ортаны таңдап алғаныңыз өте маңызды. Ойын барысында балаға көмектесіп отырыңыз.

Бағдарламамыздың ерекшеліктері

- *Көмекші ассистент*

Бағдарламамыздың ішіде құрылған аудио ассистентіміз болады. Ассистент ойындарды бастамас бұрын, баланың аты-жөнін сұрайды. Баланың есімі жазылғаннан кейін, барлық ойын барысында кез келген хабарламалар баланың есімін атау арқылы айтылатын болады. «Суретке назар аудар», «Нысанның санын анықта», «Бірге санайық» деген командаларды айту арқылы ассистентіміз оқушыға көмектесіп отырады. Егер ассистнет қолдауы керек болмаса, қолданушы оны бағдарлама ішінен өшіріп тастай алады.

- *Уақыт шектеулері*

Жалпы алғанда ЕББҚ оқушыларға жұмыс істеу нормасы-20-25 минут. Және 5 минуттық динамикалық үзілістер жасалады. Жұмыс 2 не одан көп мәрте жасалғанда араларына 30 минуттық демалыстар беріледі. Уақыт шектеулігі жайлы MathEasy өзі ескертулер жіберіп отырып, таймер уақыты өткен кезде үзіліс уақытында ойындарды «жауып тастайды». Керек болған жағдайда мұғалім бағдарламада ұсынылатын динамикалық жаттығулардың бірін таңдап, оқушымен өткізе алады. Яғни мұнда «Жануардың дыбысын қайтала», «Затты саусақпен айналып шығу», «Фигураны қолмен көрсету» сияқты түрлі-түрлі тапсрымалар жинағы кездесетін болады.

- *Талаптардың дұрыс сақталуы*

Біз оқушыларымыздың қажеттіліктеріне қарай келесі талаптарды MathEasy бағдарламасында сақтайтын боламыз:

1. Ойында көрсетілетін иллюстрациялар анық, қанық түсті болады;
2. Қажетсіз мәліметтер қысқартылады;
3. Материалды жеңіл игеру мақсатында қарапайым сөздер қолданылады;
4. Аудиожазба, бейнефильмдерді альтернативті материал түрінде қолданылады;
5. Есептердің балалардың өмірлік тәжірибелеріне байланысты құрылуы.

- Бала қажеттілігі үшін «Баптау» командасымен өзгерістер еңгізуге болады (ассистент көмегін қосу/өшіру, уақыт ескертпелерін қосу/өшіру, қаріп өлшемін ұлғайту/кішірейту және т.б.)

Иллюстрацияның кеңінен қолданылуы

Балалар үшін, әсіресе математика сабағында, иллюстрация маңызы зор. Бала ойша ойлаудан гөрі суретке қарап санағанды ұнатады, затты елестеткенде суретпен байланыстырып, көзбен көргенді ұнатады. Сондықтан, біздің MathEasy бағдарламасында кездесетін кез келген тапсырманың өзіндік иллюстрациясы болады. Және олар ашық, қанық түстерде орындалуы тиіс.

Зерттеу нәтижелері

Бағдарламаны тәжірибелік қолдану бірнеше мектепте сыналды. ЕББҚ оқушылар арасында жүргізілген зерттеулердің нәтижесінде, ойын арқылы оқыту әдісінің тиімділігі байқалды. Оқушылардың математика пәніне қызығушылығы артып, олардың оқу үлгерімі де жоғарылады. Ойын барысында оқушылар күрделі тақырыптарды жеңіл меңгеріп, өз бетінше жұмыс жасау қабілеттерін дамытуда оң нәтижелер көрсетті.

Қосымша ұсыныстар

Мақалада талданған бағдарламалық ойынның тиімділігін арттыру үшін келесі ұсыныстарды қосуға болады:

- Ойынды сынақтан өткізу: Бағдарлама нақты оқушылармен сыналғанда, оның артықшылықтары мен кемшіліктерін анықтау маңызды. Ойынды әрі қарай жетілдіру үшін нақты деректер жинау қажет.
- Бағдарламаның кеңеюі: Болашақта бұл бағдарламаны әртүрлі деңгейдегі оқушыларға бейімдеп, басқа пәндерге қолдану мүмкіндігін зерттеу ұсынылады.

Қорытынды

Бұл зерттеудің нәтижелері көрсеткендей, ерекше білім беруді қажет ететін балаларға математикалық білім беруді жақсартуда бағдарламалық ойындардың рөлі зор. Мұндай тәсілдер білім берудің қолжетімділігін арттыруға ықпал етеді. Сонымен қатар Ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларға арналған математикалық бағдарламалық ойындар білім беру процесіне оң ықпал етеді. Ойын әдісі арқылы оқушылардың оқу мотивациясы артып, пәнге деген қызығушылықтары артады. Бағдарламаның арнайы әзірленген көмекші функциялары мен бейімделген тапсырмалары оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытып, оқу барысындағы қиындықтарды жеңуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. М. Оспанбаева «Инклюзивті білім беру мазмұны және әдістемесі» Алматы қ, 2019 ж
2. Лиходедова Л.Н. «Инклюзивті білім беру теориясы мен практикасы» Қарағанды қ, 2021
3. Адамбекова Г.М., “Инклюзивті білім беру жүйесі: теория және тәжірибе” – Алматы: Ғылым баспасы, 2020.
4. Бектұрғанова С.Қ., “Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды оқыту әдістері” – Нұр-Сұлтан: Оқу орталығы, 2021.
5. Назарбаева С.Р., “Арнайы педагогика: теория және тәжірибелік негіздері” – Алматы: Білім баспасы, 2019.
6. Павленко И.С., “Математиканы оқытуда ойын технологияларын қолдану” – Астана: Елорда баспасы, 2022.

ӘОЖ 373 (072)

БІЛІМНІҢ ЖАҢА КӨКЖИЕГІНДЕ ПЕДАГОГТІҢ ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ ДАМУЫ

Торебаева Г.Р.
Қарағанды жоғары гуманитарлық колледжі
Қарағанды қаласы
torebaeva84@mail.ru

Қазіргі заманғы ғылыми-техникалық үдерістің қарқынды дамуы білім беру жүйесіне жаңа міндеттер жүктеп отыр. Ең бастысы – технологиялық өзгерістерге бейімделе алатын құзыретті маман қалыптастыру. Ұстаз – тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар заман талабына сай жаңа педагогикалық технологияларды меңгерген, үздіксіз дамуға ұмтылған жаңашыл тұлға.

Соңғы онжылдықта ғылым мен технология саласындағы жаңалықтар қарқынды дамып, қоғам өмірінің әртүрлі саласына әсерін тигізуде. Электрондық есептеуіш техника, интернет желісі, мобильді құрылғылар мен цифрлық медиа құралдары білім беру жүйесіне терең ықпал етті. Технологиялар оқу процесін жаңа, интерактивті және көрнекі әдістермен ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

«Технология» сөзі грек тіліндегі «техне» (өнер, кәсіп) және «логос» (білім, ой) ұғымдарынан құралғандықтан, оқу-тәрбие процесін жүргізудің тәсілдері мен құралдарының жиынтығын технология деп атауға болады. Осы тұрғыдан алғанда, заманауи білім беру парадигмасы – білім алушылардың тек теориялық білімін ғана емес, сонымен қатар практикалық дағдыларын, шығармашылық қабілеттерін және өмірлік құзыреттілігін қалыптастыруды мақсат етеді [6].

Білім беру реформаларының басты мақсаты – жаңа білім беру парадигмасын енгізу, жеке тұлғаға бағдарланған сабақтар жүйесін қалыптастыру және оқытудың интерактивті әдістерін кеңінен қолдану. Осы орайда, заманауи технологиялар мен инновациялық әдістерді сабаққа енгізу студенттердің белсенділігін арттырып, олардың оқу процесіне қатысуын жақсартады. Педагогтің үздіксіз кәсіби дамуы оның жеке құзыреттілігін арттырумен қатар, оқыту сапасын жақсартуға ықпал етеді. Оқытушы өз саласындағы ғылыми-педагогикалық жаңалықтарды қадағалап, заманауи оқыту әдістерін меңгеруі қажет. Бұл – студенттердің білім алуын жаңғыртып, қоғамның заманауи талаптарына сай маман тәрбиелеуге мүмкіндік береді.

Оқытушының өз ісіне деген ынтасы, кәсіби дамуға құштарлығы және үздіксіз білім алу талпынысы – оның жеке тұлғалық өсуінің басты қозғаушы күші. Тек пәндік білімді жеткізу ғана емес, білім алушылардың шығармашылық және аналитикалық қабілеттерін арттыру да педагогтің басты міндеті болуы тиіс. Үздіксіз кәсіби даму оқыту процесін тиімді ұйымдастыруға, заманауи әдістерді қолдануға және білім алушылардың белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді. Педагогикалық шеберлік сыныптары, семинарлар мен тренингтер арқылы мұғалімдер өз іс-тәжірибесін жетілдіріп, инновациялық оқыту құралдарын игереді. Бұл өз кезегінде, студенттердің оқу үлгерімін жоғарылатып, білім беру сапасын арттырады [5].

Заманауи білім беру жүйесінде шығармашылық пен инновация басты орынды алады. Педагогтер өздерінің креативті ойлауын дамытып, білім алушыларға да шығармашылық ізденіс жүргізуді үйретеді. Бұл – болашақ мамандардың жеке қабілеттерін толық ашып, оларды әлемдік білім кеңістігіне дайындаудың негізі болып табылады. Педагогтің кәсіби дамуының басты қадамдарының бірі – жаңа білім мен дағдыларды үздіксіз игеру. Ғылыми-педагогикалық жаңалықтарды бақылау, заманауи әдістемелерді меңгеру және инновациялық технологияларды қолдану мұғалімнің өз саласындағы құзыреттілігін арттырады. Бұл бағытта, оқытудың интерактивті әдістерін енгізу мен заманауи цифрлық құралдарды пайдалану маңызды рөл атқарады.

Сабақ өткізу әдістерін жетілдіру, оқу үдерісінде жаңа технологияларды қолдану және педагогикалық шеберлік сыныптары арқылы мұғалімдер өз тәжірибелерін талдап, үздік

тәжірибелерді меңгереді. Бұл іс-шаралар арқылы педагог өзінің сабақ беру тәсілдерін жаңартып, әр түрлі жағдайларға бейімделуге мүмкіндік алады.

Педагогтің ғылыми-зерттеу қызметі оның шығармашылық әлеуетін арттырады. Ғылыми жобаларға қатысу, зерттеу жұмыстары жүргізу және ғылыми мақалалар жазу арқылы оқытушы өз саласындағы теория мен практиканы үйлестіріп, білім алушыларға заманауи ғылыми әдістерді үйретеді [3].

Тәжірибелі ұстаздардың кеңесі мен қолдау жүйесі – жаңа педагогтер үшін маңызды фактор. Мұғалімнің кәсіби дамуы мен жаңа әдістерді меңгеруі – қоғамның болашағына салынатын маңызды инвестиция болып табылады. Менторлық пен коучинг арқылы педагог өз іс-тәжірибесін жетілдіріп, кәсіби өсу жолында бағыт-бағдар алады. Халықаралық тәжірибемен алмасу арқылы шетелдік білім беру жүйелеріндегі үздік әдістер мен тәжірибелерді үйрену, өз саласындағы білімді арттыруға ықпал етеді. Конференциялар, вебинарлар мен менторлық бағдарламалар арқылы педагогтер өз тәжірибелерімен бөлісіп, жаңа трендтерді игере алады [8].

Цифрлық технологиялар мұғалімдердің үздіксіз білім алуына және жаңа әдістерді меңгеруіне зор ықпал етеді. Coursera, Khan Academy, Open edX, Udemy сияқты онлайн платформалар арқылы педагогтер өз білімдерін жаңартып, заманауи оқу әдістерін игере алады. Қашықтан оқыту арқылы сабақтарды ұйымдастыру, бейне-сабақтар жүргізу және электронды ресурстарды қолдану – бұл технологиялық даму білім беру үрдісін жаңа деңгейге көтереді. Интерактивті тақталар, презентация құралдары, виртуалды зертханалар және онлайн тестілеу жүйелері оқу үрдісін көрнекі әрі қызықты етеді. Мұндай құралдар арқылы оқытушылар білім алушылардың белсенділігін арттырып, оқу материалын интерактивті түрде ұсына алады. Интерактивті әдістер студенттердің өз бетімен ойлануына, шығармашылық қабілеттерін дамытуға және сыни тұрғыдан ойлауына ықпал етеді. АКТ құралдары білім беру саласын ғана емес, педагогтің кәсіби дамуын да жаңа деңгейге көтереді. Электронды оқулықтар, вебинарлар, онлайн форумдар және мобильді қосымшалар арқылы оқытушылар заманауи ақпараттық ресурстарға қол жеткізіп, оқу үдерісін жаңғыртады. Бұл тәсіл студенттердің білімін тереңдетіп, педагогтің үздіксіз дамуына жағдай жасайды. Оқытушылар өздерінің кәсіби дамуын жалғастыра отырып, студенттерге заманауи технологияларды қолданудың артықшылықтарын көрсете алады [9].

Бұл бағытта Қарағанды жоғары гуманитарлық колледжінің тәжірибесі маңызды рөл атқарады. Мұнда оқытушылар жаңашылдықты енгізуге, жаңа технологиялар арқылы білім сапасын көтеруге ерекше көңіл бөледі. Ал студенттер өз кезегінде заманауи білім беру талаптарына сай дағдыларды меңгеріп, шығармашылық мүмкіндіктерін шыңдауда.

Студенттердің шығармашылық қабілетін дамыту, олардың жобалау жүйесінде техникалық дағдыларын шыңдау, кәсіби өзін-өзі жетілдіруге бағыттау – педагог-оқытушылардың негізгі мақсаты.

Ы.Алтынсариннің *«Егер балалар бірдемені түсінбейтін болса, онда оқытушы оларды кінәлауға тиісті емес, оларға түсіндіре алмай отырған өзін кінәлауға тиіс»* деген сөзі педагогтің жауапкершілігі мен үздіксіз дамуының маңызын айқындайды. Бүгінде білім беру үдерісі қарқынды өзгерістерге ұшырап, жаңа әдістер мен технологиялар енгізілуде. Мұндай жағдайда мұғалімнің кәсіби дамуы мен жаңа педагогикалық тәсілдерді меңгеруі оқытудың тиімділігін арттырудың басты шартына айналады.

«Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы» 1998 оқу жылынана бастап мектептің барлық сатысына, барлық пәндерге еніп, оқу үрдісін жандандыруда үлкен үлес қосып келеді. Профессор Жауынбай Амантұрлыұлы Қараевтың жетекшілігімен қалыптасқан бұл әдіс білім алушылардың өздігінен танып, іздену іс-әрекеттерін дамытуды басты мақсат етеді. Негізгі идея – білім алушы бірінші орында тұрып, өзінің жеке қабілеттері мен мүмкіндіктеріне қарай білім алуын қамтамасыз ету.

Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясының ерекшелігі – әрбір студенттің жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, тапсырмалардың күрделілігін деңгейлеп беру болып

табылады. Қазіргі заман талабы «білу аз, сол білгеніңді іске қолдана білу» деген ұстанымды негізге алып, білім алушылардың практикалық дағдыларын арттыруға ерекше мән береді.

Графика және жобалау пәні – шығармашылық және техникалық дағдыларды бір уақытта дамытатын пәндердің бірі. Бірінші курс студенттері, әсіресе, мектепте осы пәннен таныс болмағандықтан, алғашқы айларда пәннің теориялық негіздері мен практикалық тапсырмаларын меңгеру барысында қиындықтарға тап болады. Мысалы, оқу жылының басында негізгі жазуды сызу, сызық түрлерін салу, сызба қаріптерін жазу, сызбаға өлшем түсіру, шеңберді тең бөліктерге бөлу секілді тапсырмалар беріліп, олардың нәтижелері топтық мониторинг арқылы бағаланады.

Осы тапсырмаларды орындау барысында студенттердің рефлексиясы маңызды рөл атқарады. Кейбір студенттер сабақтан толық әсер алып, өздерінің білім деңгейінің өскенін байқаса, басқалары пәннің мазмұнын толық меңгермей, сабақты қызықсыз деп бағалайды. Педагог ретінде осы мәселелерді шешу үшін топтық жұмыстар мен қосымша түсіндіру әдістерін қолданып, деңгейлеп-саралап оқыту технологиясын өз тәжірибемде жүзеге асырудамын. Бұл технологияның негізгі мақсаты – әрбір студенттің жеке қабілеттеріне сай оқу тапсырмаларын беру және олардың нәтижелерін жүйелі түрде бағалау. Графика және жобалау пәніндегі деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы келесі ерекшеліктерді қамтиды:

Тапсырмалар төрт деңгейге бөлінеді: 1-топ (орташа деңгей – жеңіл тапсырмалар), 2-топ (негізгі мүмкіндік деңгейі – жоспарланған тапсырмалар), 3-топ (шабытты шығармашылық – күрделі шығармашылық тапсырмалар) және 4-топ (жоғары деңгей – қиын тапсырмалар). Әрбір топтағы тапсырмалар студенттердің қабілеттері мен даму деңгейін ескере отырып жасалады [10].

Әр тапсырманың орындау нәтижесі ұпаймен бағаланып, рейтинг жүйесі арқылы студенттердің прогресі бақыланады. Мұғалім студенттердің жетістіктерін анықтап, қажет болған жағдайда қосымша түсіндіру жұмыстарын жүргізеді. Студенттердің сабақтан алған әсерлері мен өздерінің пікірлері мұғалімге сабақ сапасын арттыруға көмектеседі. Рефлексия нәтижесінде тапсырмалардың өзектілігі мен қолдану тиімділігі бағаланады. Деңгейлеп оқыту технологиясы әр студенттің жеке мүмкіндіктерін арттырып, топтық жұмыс арқылы өзара тәжірибе алмасуға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл мықты студенттердің қабілетін бекітіп, әлсіз топтағы білім алушыларға көмек көрсетуге жағдай жасайды. Графика және жобалау пәнінде бұл технологияны қолданудың тиімділігі тәжірибелік көрсеткіштермен дәлелденді. Оқу жылының алғашқы айында тапсырмаларды орындау нәтижелері мен қорытындыларды салыстыру кезінде студенттердің нәтижелері айтарлықтай жақсарғаны байқалды. Мысалы, бастапқы кезеңде әр топ бойынша орындау деңгейі төмен болып, қосымша түсіндіру жұмыстары арқылы студенттердің үлгерімі артты. Мониторинг нәтижелеріне сәйкес, 1-топ студенттерінің нәтижесі сабақ соңында 68–70 %-ға, ал жоғары деңгейдегі топтарда бұл көрсеткіш 90 %-дан асатын болды.

Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясын қолдана отырып, әр студенттің жеке даму траекториясын бақылап, олардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес оқу үрдісін ұйымдастыруда айтарлықтай жетістікке қол жеткіздім. Нәтижесінде, студенттер өз бетімен ізденіс жүргізуге, логикалық ойлау қабілеттерін арттыруға және кеңістікте ойлау қабілетін дамытуға мүмкіндік алды. Графика және жобалау пәніндегі деңгейлеп-саралап оқыту технологиясын енгізу барысында жүргізілген мониторинг пен бағалау көрсеткіштері оқу үрдісінің айтарлықтай жақсарғанын дәлелдейді. Студенттердің орындау нәтижелері, рефлексия және кері байланыс жүйесі арқылы әрбір топтың даму деңгейін анықтап, қажет болған жағдайда қосымша түсіндіру жұмыстары жүргізілді. Нәтижесінде, студенттердің оқу үлгерімі мен практикалық дағдылары елеулі түрде артты.

Педагогтің үздіксіз кәсіби дамуы мен жаңа технологияларды меңгеру қазіргі заманғы білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады. Оқытушылар өздерінің кәсіби шеберлігін арттыру арқылы деңгейлеп-саралап оқыту технологиясын тиімді іске асырып, білім алушылардың жеке мүмкіндіктерін анықтап, оларды өз деңгейінде оқытуға жағдай жасай алады. Педагогтің жаңа әдістер мен технологияларды игеруі, оның жеке кәсіби дамуын

қамтамасыз етіп қана қоймай, бүкіл білім беру жүйесінің сапасын арттыруға ықпал етеді. Графика және жобалау пәніндегі деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы – педагогтің үздіксіз кәсіби дамуының практикалық үлгісі ретінде қарастырылады [1]. Бұл технологияны енгізу барысында оқытушы:

- студенттердің қабілеттері мен ынтасын ескере отырып, оқу тапсырмаларын деңгейлеп береді;
- әрбір студенттің жеке даму траекториясын бақылайды;
- өз іс-тәжірибесін жаңартып, инновациялық әдістерді енгізеді;
- педагогикалық шеберлікті арттыру мақсатында тәжірибе алмасу мен рефлексия жүргізеді.

Осы тәсіл арқылы студенттер өз бетімен ізденіп, ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізуге ынталанып, өздерінің шығармашылық әлеуетін толық аша алады. Педагогтің кәсіби дамуы мен инновациялық технологиялардың үйлесімі – студенттердің бәсекеге қабілетті, жан-жақты дамыған тұлға ретінде қалыптасуына ықпал ететін негізгі факторлардың бірі болып табылады.

Графика және жобалау пәні аясында деңгейлеп-саралап оқыту технологиясын қолдану нәтижесінде:

- студенттердің практикалық дағдылары артты;
- білім алушылардың сабаққа белсенді қатысуы мен шығармашылық қабілеттері дамыды;
- педагогтің сабақ өткізу әдістері жаңарып, оқу үрдісі интерактивті және көрнекі ұйымдастырылды;
- әрбір студенттің жеке дамуы мен оқу мотивациясы жоғарылады.

Мұндай нәтижелер педагогтің үздіксіз кәсіби дамуының, инновациялық әдістерді меңгеру мен ғылыми-техникалық үдерістердің білім беру жүйесіне енгізілуінің тиімділігін дәлелдейді.

Проблемалық оқыту мен жобалық әдістер қазіргі заманғы білім беру жүйесінің негізгі трендтерінің бірі болып табылады. Мұнда білім алушылар тек теориялық біліммен шектелмей, нақты өмірлік мәселелерді шешуге, өз бетімен ізденіс жүргізуге және шығармашылық тапсырмаларды орындауға бағытталады. Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы да осы әдістердің аясында студенттердің өзіндік даму траекториясын ескере отырып, олардың жеке мүмкіндіктерін арттыруға септігін тигізеді.

Педагогтің үздіксіз кәсіби дамуы мен жаңа технологияларды енгізу барысында әр түрлі кедергілер туындауы мүмкін. Көптеген мұғалімдер күнделікті жұмыс жүктемесі мен әкімшілік міндеттеріне байланысты қосымша білім алуға уақыт табу қиындықтарына тап болады. Бұл мәселені шешу үшін оқу мекемелері арнайы курстар мен икемді оқу кестесін ұйымдастыруы қажет. Педагогтердің семинарларға, курстарға және конференцияларға қатысуы кейде қаржылық тұрғыдан қиындықтар туғызады. Мемлекет пен білім беру ұйымдары тарапынан қаржылық гранттар мен демеушілік бағдарламалар ұсынылуы маңызды. Әсіресе ауылдық аудандарда заманауи техникалық құралдарға қолжетімділік төмен болуы мүмкін. Бұл мәселені шешу мақсатында инфрақұрылымды жаңарту және цифрлық ресурстарды кеңейту қажет. Кейде мұғалімдердің өздерінің кәсіби дамуына деген ынтасы азайып, жаңа әдістерді меңгеруге белсенділік танытпайды. Менторлық, коучинг және кәсіби жетістіктерді марапаттау арқылы мотивацияны арттыру маңызды [2].

Заманауи білім беру жүйесінде инновациялық оқыту парадигмасы білім алушылардың жеке тұлғалық дамуын, шығармашылық ізденісін және ғылыми-зерттеу қабілеттерін арттыруға бағытталған. Педагогтің үздіксіз кәсіби дамуы мен жаңа технологияларды тиімді қолдануы арқылы оқыту процесін жаңғырту – қоғамның бәсекеге қабілетті мамандар даярлауындағы басты шарттардың бірі болып табылады [7].

Болашақта ғылыми-техникалық прогрестің қарқынды дамуы білім беру саласын одан әрі жетілдіруге мүмкіндік береді. Осы орайда, педагогтің үздіксіз кәсіби дамуы мен инновациялық технологияларды интеграциялау арқылы білім алушыларды жан-жақты дамытудың үздік үлгілері қалыптасады. Мұндай жүйе студенттерді заманауи әлемнің

талаптарына сай, өз бетімен ізденуге, шығармашылыққа және ғылыми зерттеулер жүргізуге үйретеді [4].

Ғылыми-техникалық үдерістер, педагогтің кәсіби дамуы, инновациялық оқыту әдістері мен графика және жобалау пәніндегі деңгейлеп-саралап оқыту технологиясының практикалық қолданылуы – заманауи білім беру жүйесін жан-жақты және тиімді ұйымдастырудың негізгі элементтері болып табылады.

Әрбір ұстаздың өз білімін жаңартып, үздік тәжірибелерді меңгеріп отыруы, білім алушыларға интерактивті, шығармашылық және проблемалық оқыту әдістерін қолдану арқылы білім беру үрдісін жетілдіруі – бұл қоғамның болашағына жасалатын салмақты инвестицияның айқын көрінісі.

Әдебиеттер:

1. «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі №319-III Қазақстан Республикасының Заңы (04.07.2018 ж. өзгерістермен және толықтырулармен): https://adilet.zan.kz/

2. «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» 2015 жылғы 9 ақпандағы №285-V Қазақстан Республикасының Заңы https://adilet.zan.kz/

3. Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы

4. Қ.Ж. Бұзаубақова. «Мұғалімнің инновациялық даярлығын қалыптастыру». Алматы. Жазушы 2006, 258 б

5. Педагогика. Оқулық. Абай атындағы Қазақ Ұлтгық педагогикалық университетінің педагогика кафедрасының авторлар ұжымы. Алматы, 2005

6. Қуанбаева Б. Оқытудың педагогикалық жүйесін технологиялық негізде жетілдірудің дидактикалық шарттары: дисс. Пед. ғыл.канд. – Алматы, 2005. –137 бет.

7. Раджерс Э. Инновация туралы түсінік. – //Қазақстан мектебі, №4, 2006.

8. Әбенбаев С., Ахметова Г., Әбенбаева И. Дәстүрлі емес сабақ турасында //Мектептегі шетел тілі. 2003, №2, бб.11-16.

9. https://sky.pro/wiki/profession/luchshie-platformy-dlya-onlajn-obucheniya-besplatnye-resursy/

10. https://ppt-online.org/94397

УДК 81.139.

ЭЛЕКТИВНЫЙ КУРС КАК ИНСТРУМЕНТ ПОДГОТОВКИ К ИТОГОВОЙ АТТЕСТАЦИИ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ

Уразметова И.В., учитель русского языка и литературы,
ГКП на ПХВ «Школы-гимназии №83 им.Ы. Алтынсарина»
г.Астаны, Казахстан, urazmetova.2013@mail.ru
Лутерс Е.Н., учитель русского языка и литературы,
КГУ «Физико-математический лицей отдела образования
города Костаная», Казахстан, litau82@bk.ru

Современные вызовы в образовании требуют переосмысления подходов к преподаванию гуманитарных дисциплин. Русский язык и литература — ключевые компоненты образовательного процесса, обеспечивающие не только предметную, но и коммуникативную, культурную и аналитическую грамотность учащихся. В условиях двуязычия, высокой конкуренции в образовании и необходимости успешной сдачи ЕНТ, возрастает потребность в специально ориентированных курсах, которые помогут школьникам уверенно и осознанно пройти итоговую аттестацию.

Одним из таких эффективных инструментов становится элективный курс «Подготовка к итоговой аттестации на уроках русского языка и литературы», направленный на развитие языковых, речевых и аналитических умений, соответствующих требованиям современной школы и общества знаний.

Актуальность

Элективный курс отвечает актуальным задачам, стоящим перед системой образования Республики Казахстан, и соответствует ключевым положениям *Государственной программы развития образования и науки на 2020–2025 годы* [2]. В документе подчёркивается приоритет формирования функциональной грамотности, способности к самостоятельному мышлению и применению знаний в нестандартных ситуациях. Особое внимание уделяется развитию письменной речи как важной составляющей коммуникативной компетенции выпускника.

Послание Президента Республики Казахстан К.-Ж. Токаева народу Казахстана подчёркивает необходимость модернизации школьного образования, развития цифровой инфраструктуры и подготовки конкурентоспособных выпускников, владеющих ключевыми навыками XXI века [1]. Эти ориентиры напрямую связаны с целями курса, в котором интегрируются знания по языку, литературе и критическому мышлению.

Кроме того, формат экзаменационной аттестации требует от учащихся уверенного владения жанром эссе и умения аргументированно излагать мысль. Практика показывает, что большинство ошибок на экзаменах связано не с незнанием материала, а с неумением логично структурировать текст и выразить позицию. Курс призван устранить эти пробелы, систематизировать знания и сформировать уверенность у учащихся.

Теоретические основы курса

Развитие письменной речи школьников — сложный когнитивно-речевой процесс, включающий отбор информации, логическую организацию высказывания и языковое оформление текста. Как отмечает Л.М. Рыбченкова, формирование письменной речи невозможно без системной работы над анализом структуры текстов и их логической организации [5].

По мнению А.И. Власенковой, учащиеся должны осваивать не только языковые нормы, но и «жанровые особенности письменной речи, включая специфику аргументации, композиции и стилистики» [5]. С.А. Хабаров подчёркивает, что обучение письменной речи особенно важно в условиях билингвизма, поскольку письменный текст позволяет учащимся осваивать национально-культурный контекст языка и мыслить в логике речевой нормы [4].

Цель курса — комплексная подготовка учащихся к итоговой аттестации через развитие навыков письменной речи, литературного анализа и критического осмысления текста.

Задачи курса:

- Ознакомление с форматом и критериями итоговой аттестации;
- Формирование навыков написания связного и аргументированного текста;
- Анализ литературных произведений, выявление авторской позиции и проблематики;
- Развитие языковой и орфографической грамотности;
- Интеграция цифровых ресурсов и интерактивных платформ в образовательный процесс;
- Снижение уровня тревожности и повышение уверенности перед экзаменом;
- Рефлексия и самооценка учащихся по итогам курса.

Научно-методический уровень работы

Элективный курс разработан с учетом современных образовательных стандартов и ориентирован на формирование ключевых компетенций, необходимых для успешной итоговой аттестации. Методологическая основа курса включает конструктивистский, деятельностный и компетентностный подходы, обеспечивающие активное вовлечение учащихся и развитие умений применения знаний на практике. Программа сочетает теорию и практику, что способствует формированию навыков анализа текста, аргументации и грамотного письменного высказывания. Курс полностью соответствует структуре и требованиям экзаменационных заданий, уделяя внимание жанровым особенностям и нормам

языка. Особенность программы — междисциплинарность, объединяющая знания по русскому языку и литературе для комплексной подготовки учащихся.

Методическое обеспечение курса

Программа курса опирается на современные методические разработки в области преподавания русского языка и литературы. Среди ключевых методических аспектов:

- использование разнообразных форм обучения (лекции, семинары, мастер-классы, практические занятия, творческие лаборатории);
- применение активных методов работы, таких как кейс-методы, проблемное обучение, исследовательские проекты, лингвистический и литературный анализ;
- организация практико-ориентированных занятий, направленных на формирование умений, непосредственно применимых при написании экзаменационных сочинений и эссе.

Содержательная часть элективного курса

Программа курса рассчитана на **34 учебных часа,** занятия проводятся **1 раз в неделю по 1 академическому часу**. Учебное содержание структурировано в **6 разделов,** каждый из которых направлен на всестороннюю подготовку учащихся к итоговой аттестации по русскому языку и литературе. Данный курс включает в себя **теоретические, практические и аналитические аспекты написания эссе,** что обеспечивает системное развитие у школьников ключевых компетенций, необходимых для успешной сдачи экзамена.

Раздел 1. Знакомство с жанром: введение в основы эссе (2 часа)

Цель: дать учащимся представление об особенностях эссе как литературного жанра, его истории, разновидностях и специфике по сравнению с другими типами письменных работ.

Раздел 2. Теоретические основы написания эссе: ключевые элементы текста (6 часов)

Цель: изучить структуру эссе, научиться формулировать тезис, аргументировать свою точку зрения и оформлять текст в соответствии с жанровыми нормами.

Раздел 3. Практическое освоение навыков написания эссе (9часов)

Цель: сформировать практические навыки написания эссе, научиться структурировать текст, логически излагать мысли и работать с аргументацией.

Раздел 4. Разнообразие жанровых форм эссе: классификация и особенности (12 часов)

Цель: познакомиться с различными видами эссе, их жанровыми характеристиками и особенностями написания.

Раздел 5. Оттачивание мастерства: стилистика и редактирование текста (4 часа)

Цель: совершенствование навыков работы с текстом, изучение приёмов редактирования, устранение типичных ошибок.

Раздел 6. Итоговое испытание: демонстрация полученных навыков (1 час)

Цель: провести итоговую оценку знаний и навыков учащихся, выявить сильные стороны и области, требующие дополнительной проработки.

Финальное занятие включает написание итогового эссе и его защиту перед классом, где учащиеся смогут продемонстрировать приобретённые знания и умения. Анализ работ позволит скорректировать индивидуальные стратегии подготовки к экзамену и повысить уверенность школьников перед итоговой аттестацией.

Применение такого поэтапного подхода в обучении способствует эффективному формированию необходимых компетенций, что обеспечивает высокий уровень готовности учащихся к итоговому экзамену по русскому языку и литературе.

Инновационные элементы

Курс активно использует цифровые образовательные ресурсы:

- Интерактивные задания на платформах LearningApps, Wordwall, OnlineTestPad [6];
- QR-коды для быстрого доступа к теоретическим материалам и видеоурокам;
- Онлайн-проверка орфографии и стилистики через сервисы типа Text.ru;
- Введение элементов дебатов, кейс-методов и творческих мастерских.

Это делает процесс обучения интересным, гибким и адаптивным к индивидуальным потребностям школьников.

Практическая значимость

Реализация курса способствует:

- Повышению качества подготовки к экзамену по русскому языку и литературе;
- Развитию письменной речи и способности к аргументированной коммуникации;
- Укреплению учебной мотивации;
- Повышению успеваемости и уверенности школьников.

Материалы курса могут быть использованы как в традиционном, так и в дистанционном формате, в рамках индивидуального или группового обучения.

Выводы

Таким образом, элективный курс по подготовке к итоговой аттестации по русскому языку и литературе — это не просто факультатив, а полноценный образовательный инструмент, обеспечивающий реализацию стратегических задач системы образования Казахстана. Его внедрение в школьную практику позволяет готовить выпускников, способных мыслить критически, излагать мысли грамотно и уверенно, эффективно применять знания в экзаменационной и реальной жизненной ситуации.

Курс формирует не только предметные, но и метапредметные компетенции, делает процесс подготовки осознанным и ориентированным на результат. Это особенно важно в условиях обновлённого содержания образования, цифровизации школы и новых вызовов времени.

Литература:

1. Государственная программа развития образования и науки РК на 2020–2025 гг.
2. Послание Президента Республики Казахстан К.К. Токаева народу Казахстана, 2024 г.
3. Стандарты среднего образования Республики Казахстан
4. Хабаров С.А. Методика преподавания русского языка в условиях билингвизма. — Алматы, 2022.
5. Власенкова А.И., Рыбченкова Л.М. Методика преподавания русского языка. — М.: Просвещение, 2021.
6. LearningApps.org, Wordwall.net, Text.ru (электронные ресурсы).

УДК 159.9.075.

ОПЫТ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ПО ФОРМИРОВАНИЮ УЧЕБНОЙ МОТИВАЦИИ ПОДРОСТКОВ

Уразметова И.В., магистрант университета «Туран-Астана»,
г.Астана, Казахстан
urazmetova.2013@mail.ru
Научный руководитель: Айкенова Р. А.

Актуальность исследования заключается в качественном обновлении образовательного процесса, когда социальные сети, информационная среда, внедрение цифровых технологий оказывают значительное влияние на формирование учебной мотивации у подростков.

Подростковый возраст является критическим периодом для становления личности, развития потребности в мыслительной деятельности, интеллектуальному росту индивида, адаптации в обществе, поэтому формирование учебной мотивации особенно актуален.

В современной педагогике проблеме мотивации подростков и её исследованию посвящены работы ученых, которые рассматривают различные аспекты этого важного феномена.

В исследовании мотивации Л.И.Божович считает, что успешность обучения подростков во многом зависит от их внутренней мотивации и способности осознавать значимость учебного материала для своей будущей жизни. Учебная мотивация – это сложный психолого-педагогический феномен, который определяет степень вовлеченности учащихся в образовательный процесс. Как подчеркивает психолог, мотивация обучения является важным фактором, влияющим на успешность учебной деятельности и формирование жизненных целей [1].

Одним из основоположников теории мотивации является А. Маслоу, который в своей знаменитой иерархии потребностей выдвинул идею, что мотивация человека строится на удовлетворении базовых потребностей, физиологических до потребностей в самоактуализации. Маслоу утверждал, что только после того, как удовлетворены фундаментальные потребности, человек может стремиться к более высокому уровню личностного развития, что имеет значение для образовательного процесса, где, по его мнению, мотивация учащихся является движущей силой для достижения академических и личностных целей [2].

Не менее важным вкладом в теорию мотивации является работа Г. Мюррея, который разработал теорию потребностей и акцентировал внимание на стремлении человека к достижениям. В контексте образования это означает, что потребности в успехе и самоутверждении играют ключевую роль в учебной деятельности, что обосновывает необходимость создания условий, в которых учащиеся могут развивать эти потребности и тем самым повышать свою учебную мотивацию [3].

Современное исследование мотивации не обходится без вклада И.А.Зимней, которая в своих трудах отмечает, что мотивация учебной деятельности неразрывно связана с личностным развитием учащихся. По её мнению, мотивация влияет не только на уровень познавательной активности, но и на эмоциональное вовлечение школьников в образовательный процесс, что оказывает значительное влияние на их учебные результаты [4].

В последние десятилетия в педагогической науке стало популярным использование развивающих и личностно-ориентированных подходов, что связано с необходимостью создания условий для самостоятельной познавательной деятельности учащихся. Одной из таких методик является технология *развития критического мышления через чтение и письмо* (РКМЧП), которая активно используется в образовательной практике Казахстана. Методика направлена на активизацию мышления школьников через письменные рефлексии, текстовый анализ и групповые обсуждения, что способствует повышению их мотивации и критического восприятия информации [5].

Целью нашего исследования является разработка и внедрение комплекса уроков, направленных на повышение мотивации к изучению русского языка и литературы через письменные задания, способствующие развитию аналитических и рефлексивных навыков.

Задачи исследования включают:

1. Изучение мотивации учащихся 9-х классов к учебной деятельности.
2. Внедрение эффективных методик письма в уроки русского языка и литературы.
3. Оценка эффективности предложенного подхода в повышении мотивации и улучшении учебных достижений.

Гипотеза исследования заключается в том, что применение комплекса целенаправленных психолого-педагогических мероприятий способствует повышению учебной мотивации подростков, что благотворно сказывается на их успеваемости в учебе и общем учебном процессе.

Материала и методы

Экспериментальная часть способствовала проверке выдвинутой гипотезы, был проведен констатирующий эксперимент в 9-х классах школы-гимназии №83 имени Ы.Алтынсарина. В эксперименте приняли участие 50 учащихся, разделенных на две группы: экспериментальную и контрольную, 27 учеников попали в экспериментальную группу, и 23 – в контрольную группу.

Экспериментальная группа работала с методикой письменной рефлексии, которая включала такие методы, как «Дневник размышлений», «Письмо в ответ на вопрос», «Групповая рефлексия» и другие. Контрольная группа продолжала заниматься по традиционной методике, не включая элементы письменной рефлексии.

Для оценки уровня мотивации учащихся были проведены анкетирование и собраны данные об уровне их заинтересованности в изучении русского языка и литературы, а также их способности к письменному творчеству.

В качестве результатов работы были проанализированы показатели мотивации, грамматических и орфографических ошибок, а также качество выполненных письменных заданий. По результатам эксперимента было установлено, что учащиеся экспериментальной группы продемонстрировали значительное улучшение в уровне мотивации к учебе. Также было отмечено повышение уровня грамотности и улучшение качества письменных заданий.

Затем был проведен анализ результатов констатирующего эксперимента, дана характеристика выборки. При формировании выборки учитывались возрастные особенности подростков, а также их социально-образовательные характеристики. Выбор был сделан на 9-е классы, поскольку именно в этом возрасте происходят значительные изменения в развитии личности, которые могут повлиять на учебную мотивацию. Подростки становятся более чувствительными к социальным и учебным стимулам, сталкиваются с кризисами, что важно для понимания мотивационных процессов в данном возрасте. Также при формировании выборки были учтены различия в успеваемости учащихся, их поведенческие особенности и мотивационные стратегии. Такой подход позволяет проводить более детализированный и индивидуализированный анализ эффективности психолого-педагогических мероприятий, направленных на стимулирование интереса к учебе.

В рамках проведенного исследования были изучены особенности учебной мотивации учащихся подросткового возраста. Одним из элементов анализа было определение уровня мотивации среди учеников контрольной и экспериментальной групп. Таблица 1 содержит сводную информацию по распределению подростков по уровням мотивации. Более детализированная информация представлена в других таблицах, где указаны фамилии участников с характеристиками их мотивационных показателей. Результаты констатирующего эксперимента представлена в таблице 1.

Таблица 1 – Сводная информация по распределению подростков по уровням мотивации (%).

№	**Характеристики**	**Качество знаний за 1 четверть 2024-2025 учебный год**	**Уровень I (25-30)**	**Уровень II (20-24)**	**Уровень III (15-19)**	**Уровень IV (10-14)**
1	Учебная мотивация 9 К	59,1%	4,3%	34,7%	34,7%	26%
2	Учебная мотивация 9 И	35,7%	3,6%	35,7%	46,2%	14,3%

Анализ результатов таблицы показал, что произошли значительные различия в распределении учеников по уровням мотивации в классах 9К и 9И. В классе 9К наблюдается преобладание учеников с высокими и средними уровнями мотивации (Уровень I и II), что указывает на высокую вовлеченность учащихся в учебный процесс. В то время как в 9И преобладают ученики с более низким уровнем мотивации, особенно на уровнях III и IV.

Эти результаты подчеркивают необходимость применения индивидуализированного подхода к каждому ученику для повышения их мотивации и достижения лучших учебных результатов. В рамках эксперимента для доказательности предположения, что применение психолого-педагогических методов и мероприятий, направленных на стимулирование

интереса к учебе, приведет к положительным изменениям, подтвердилось в процессе подведения итоговых наблюдений и оцениваний.

Психолого-педагогическое сопровождение проводилось на втором этапе исследования, когда был проведен комплекс психолого-педагогических мероприятий, направленных на повышение мотивации учащихся экспериментальной группы. Эти мероприятия включали:

- Проведение уроков с творческими заданиями и элементами игровой деятельности.
- Использование методики вовлечения через визуальные и аудиовизуальные материалы.
- Введение проектной работы и обсуждений с группами.

Психолого-педагогические мероприятия включали также создание учебных материалов с учетом интересов подростков, подбор тематических текстов и использование современных образовательных технологий. Использование личностно-ориентированного подхода и стимулирование самостоятельности учащихся способствовало повышению мотивации к изучаемым дисциплинам.

Результаты эксперимента показали, что комплекс психолого-педагогического сопровождения оказал положительное влияние на учебную мотивацию подростков из экспериментальной группы. Учащиеся стали более заинтересованными в учебе, что выражалось в улучшении успеваемости и повышении уровня вовлеченности в учебный процесс. В контрольной группе изменения были, но незначительные.

Современная система образования сталкивается с актуальной проблемой – снижением учебной мотивации у подростков, особенно в сфере гуманитарных дисциплин, таких как русский язык и литература. Учащиеся часто теряют интерес к этим предметам из-за влияния цифровых технологий и уменьшения желания читать. Поэтому необходима разработка и внедрение инновационных технологий для повышения учебной мотивации подростков, создание целого комплекса методологических подходов, которые помогут вернуть интерес к учебе и развить творческий потенциал школьников.

Одним из таких подходов является использование письменных работ, интегрированных с инновационными технологиями, что будет способствовать глубокому освоению учебного материала и развитию аналитического мышления.

Как отмечают ученые (Абишева К.М., Айкенова Р. и др.), что использование смешанных методов, грамотное применение искусственного интеллекта и инновационных технологий в преподавании языков будет более результативным [6].

Методология создания учебного комплекса нами разрабатывалась с 2023 по 2025 годы, мы опирались, прежде всего, на существующие методы.

Была использована методика «Развитие критического мышления через чтение и письмо» (РКМЧП), которая активно применяется в Казахстане с 2013 года. Она включает в себя следующие методы:

- «Размышления в дневнике» – письменное отражение урока, где ученики высказывают свои мысли на основе личного опыта.
- «Прогнозирование по термину» – определение содержания текста через основные идеи и термины.
- «Снежный ком» – обсуждение проблемных вопросов с помощью обмена письменными ответами и коллективной работы.
- «Обмен письмами» – написание текстов в группах или парах для улучшения навыков общения.
- «Пирамидная история» – создание текста по определенной структуре для развития организованного мышления.

Каждое занятие включало несколько этапов:

1. В начале урока ученики писали краткий текст на тему: «Пятиминутка письма».
2. Основная часть включала групповой анализ текста и обсуждение заданий.
3. На этапе рефлексии школьники делились своими мыслями о пройденном материале.

На каждом уроке использовался прием «Дневник размышлений», где ученик в произвольной форме должен ответить на вопрос, связанный с темой урока и его личным

опытом. Для этого ученики должен подумать и вспомнить эпизод из жизни, связанный с темой урока и оформить свои мысли письменно. Ученными доказано, что если ученик оформляет свои мысли коротко сначала письменно, а потом только зачитывает свои записи, то у него улучшается память, появляется внимательность к деталям, повышается словарный запас и он становится более грамотным и активным на уроке и в жизни.

Приведем пример использования данного метода на уроке русского языка в 9 классе, посвященном теме «Музыкальное наследие Казахстана». Учащиеся начали с описания события из своей жизни, связанного с музыкальными инструментами. Затем провели групповой анализ прочитанного текста учениками. На этапе рефлексии школьники делились своими мыслями о музыкальных инструментах Казахстана, песнях, кюях, об их роли в жизни народа. Проведение такого занятия позволило им не только развить навыки письма и креативного подхода, но и способствовало улучшению учебной мотивации, активизации мышления учащихся, позволило сделать процесс обучения более увлекательным и осознанным.

Таблица 2 - Пример «Дневника размышления» 9 класса: урок русского языка по теме «Музыкальное наследие Казахстана».

<table>
<tr>
<td> 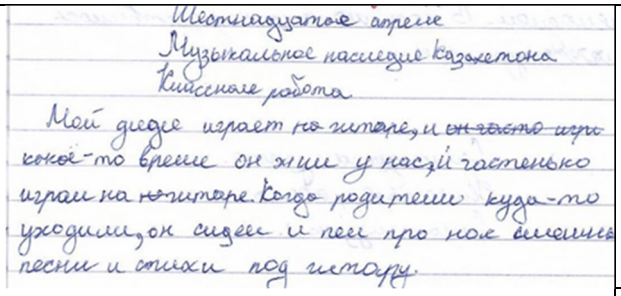
А. ученица 9К (средняя мотивация)</td>
<td> 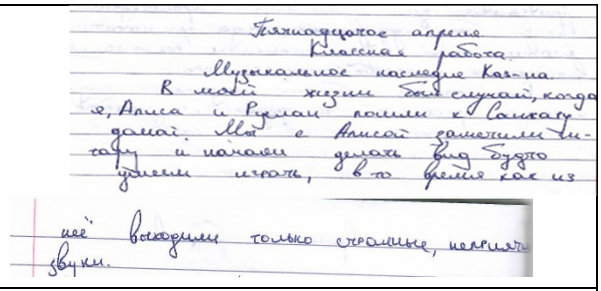
Е. ученица 9К (сильная мотивация)</td>
</tr>
<tr>
<td colspan="2"> 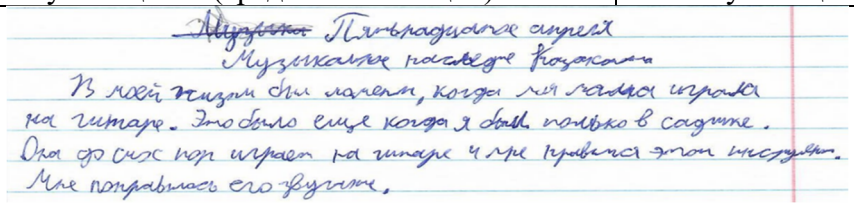
Р. ученик 9К (слабая мотивация)</td>
</tr>
</table>

Также во всех своих классах был проведен прием «Взаимное (тройное) письмо». Ученики со слабой мотивацией пишут меньше объемом часть своего текста, но с заданием справлялись хорошо. Сюжет при совместном создании истории, где у героя есть мечта, получился хороший.

В таблице 3 показаны примеры учеников с разной мотивацией обучения. Урок литературы по теме: Мечты и реальность в литературных произведениях, дата проведения урока 1 и 2 апреля 2024 года

Таблица 3 – Примеры учеников по приему «Взаимное (тройное) письмо».

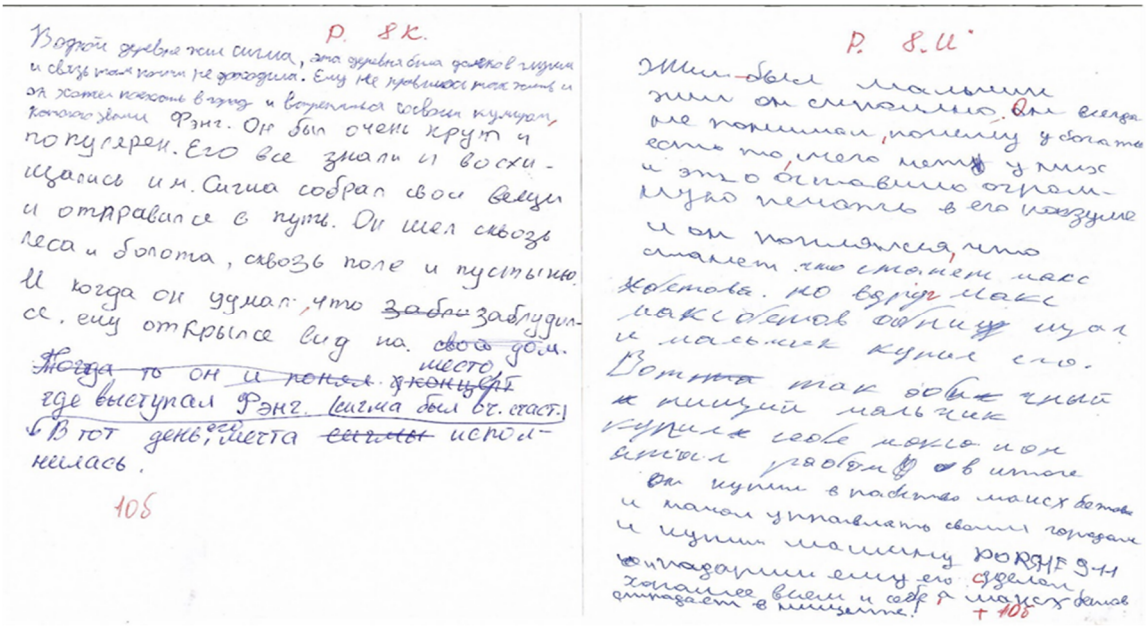

Результаты

Результаты данного исследования позволило резюмировать, что стимулирование учебной активности привело к повышению интереса к предмету у школьников с низкой и средней мотивацией. Они стали активнее участвовать в обсуждениях и делиться личными опытом. Во-вторых, повышение уровня грамотности проявляется в расширении словарного запаса, улучшении логики высказываний и уменьшении грамматических ошибок. Также обеспечивает развитие критического мышления у учеников через выполнение заданий, глубокое усвоение материала, требующего анализа и саморефлексии. Совместная работа в группах позволила учащимся с разным уровнем мотивации развивать навыки коллективной работы и обмена идеями.

Выводы

Таким образом, приходим к выводу:

1. Применение целенаправленных психолого-педагогических мероприятий существенно может повысить учебную мотивацию подростков, особенно в контексте эмоциональной вовлеченности и самостоятельной работы.
2. Для успешного формирования мотивации необходимо учитывать индивидуальные особенности учеников, их интересы и склонности.
3. Внедрение методов активного вовлечения учеников в учебный процесс (групповые проекты, игровые элементы и персонализированные задания) способствует повышению мотивации и улучшению учебных результатов.

Несмотря на положительные результаты, считаем, что есть проблемы, некоторые трудности, такие как недостаточная готовность школьников к письменным заданиям и ограниченные временные рамки урока. Некоторые подростки предпочитают общаться устно и не хотят уделять внимание письменным заданиям.

Решение данных проблем включают:

Проведение дополнительных занятий для улучшения навыков письменной речи.

Внесение изменений в учебный план, с включением в него регулярных письменных упражнений.

Введение элементов геймификации для повышения интереса к заданиям.

Итак, результаты исследования подтверждают гипотезу о том, что психолого-педагогическое сопровождение способствует улучшению учебной мотивации подростков. Комплекс мероприятий, направленных на повышение интереса к учебе, приводит к положительным изменениям в учебной активности учащихся. Это подчеркивает

необходимость применения комплексных подходов в образовательной практике, направленных на развитие мотивации учащихся, особенно в подростковом возрасте.

Литература:

1.Божович Л.И. Проблемы развития мотивационной сферы ребенка // Изучение мотивации поведения детей и подростков. — М., 1972. — С. 7–44.

2.Маслоу А. Мотивация и личность. 3-е изд.// Перевод с англ. М.: Изд-во "Питер", 2019. 187 с. (Серия «Мастера психологии»)

3.Мюррей Г. Explorations in Personality. Нью-Йорк: Oxford University Press, 1938. – 45-87 с.

4.Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе // Психология образования. М.: Изд-во "Просвещение", 1991. 100 с.

5.С.И.Заир-Бек, И.В.Муштавинская. Развитие критического мышления на уроке: Пособие для учителя. - М.: Просвещение, 2004.

6. Abisheva K.M., Aykenova R. и другие. Formation of Ethical Competences for AI Use in English Foreign Language Teachings. QUBAHAN ACADEMIC JOURNAL VOL. 4, NO. 4, December 2024 https://doi.org/10.48161/qaj.v4n4a1256 - 191. https://journal.qubahan.com/index.php/qaj/issue/archive

UDC 373

THE PROSPECTS OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PRESCHOOL EDUCATION

Khasanova A.Zh.
PhD Doctoral Student at Abai Kazakh National Pedagogical University,
Excellence in Education of the Republic of Kazakhstan.
aida.zhanturina@mail.ru

In today's world, artificial intelligence is increasingly penetrating various fields, including the education system. The use of AI in preschool organizations offers great opportunities to improve the quality of education, develop a personalized approach, and facilitate the work of educators. The rapid advancement of technology has significantly impacted the education sector. Implementing AI in preschool organizations optimizes children's learning and development processes while easing the workload of educators. With the help of AI, educational programs become more tailored to individual needs, making learning more effective and engaging.

In preschool organizations, AI is a valuable tool when developing animated projects, and the article highlights the importance of its efficient usage. The integration of digital technologies and artificial intelligence into the education system remains a priority for the state. This research explores what artificial intelligence is, how it is used, and the challenges and prospects in Kazakhstan’s education sector.

The research is based on materials from R.A. Amirov, U.M. Bilalova, S. Duggan, A.I. Rakitova, U. Holmes, M. Bialik, C. Fadel, D. Hughes, G. Isayeva, and leading universities and companies in Russia specializing in artificial intelligence. The research methodology includes scientific and methodological analysis, examination of educational programs from various universities, and generalization of information.

The scientific community provides various definitions of artificial intelligence. For instance, R.A. Amirov and U.M. Bilalova define AI as an intellectual system aimed at modeling mental and educational processes. According to the National Strategy for the Development of Artificial Intelligence until 2030, AI is described as "a set of technological solutions that allow the imitation of

human cognitive functions." The performance of these systems is compared to human intellectual achievements.

Stephen Duggan considers AI to be "augmented intelligence" that provides everyone with the opportunity to access and process information needed for more informed decision-making. D. Hughes views artificial intelligence as computer systems that model human intellectual processes, including learning, reasoning, and self-correction. Specific applications of AI include expert systems, speech recognition, and machine vision.

Based on the definitions mentioned above, AI technologies act as supplementary technology that enables the imitation of human functions across all fields, including education. In the educational sphere, AI is a complex system that consists of the following elements:

- Information retrieval systems;
- Automated electronic educational libraries;
- Digital systems for monitoring learning outcomes;
- Databases of control tasks;
- Communication systems;
- Automated workload distribution systems.

Considering the definitions, features, and characteristics of AI, its relevance in modern education becomes evident. The primary types of AI products and systems that are successfully applied or could potentially be implemented in educational processes include:

1. *Smart assistants* (Apple Siri, Amazon Echo);
2. *Self-learning high-profile AI systems* (Wolfram Alpha by Wolfram Research);
3. *Self-learning game AI systems* (Google AlphaGo);
4. *AI-based educational systems (AIEd):*
   - Online courses (Coursera, Udacity);
   - Remote assessment tools (Duolingo, Proctoredu);
   - Information assistants (AutoTutor);
   - MIOC – Multimedia Interactive Educational Courses (TeachPro).

As for the use of artificial intelligence in Russia's educational processes, there are notable developments. In collaboration with Microsoft, programs have been developed in fields such as "Machine Learning" and "Artificial Intelligence." These programs aim to elevate the education system to a new level and improve the quality of learning.

The main areas of application of AI:

Individual learning approach:

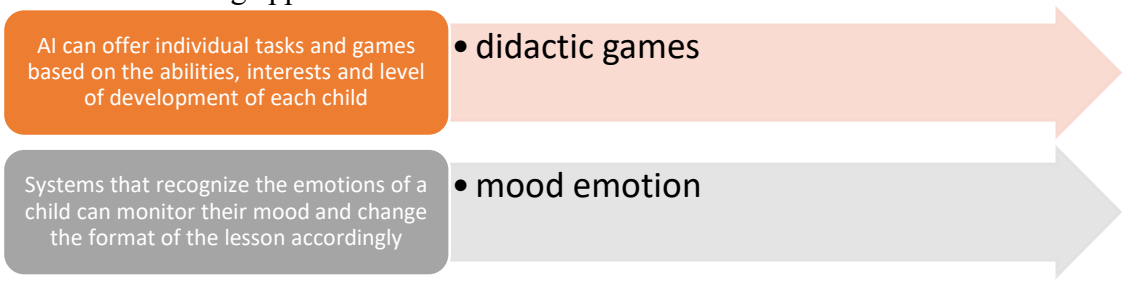

Development of cognitive skills:

1. Safety and control:

Smart cameras and sensors track the movement of children and signal caregivers in case of danger

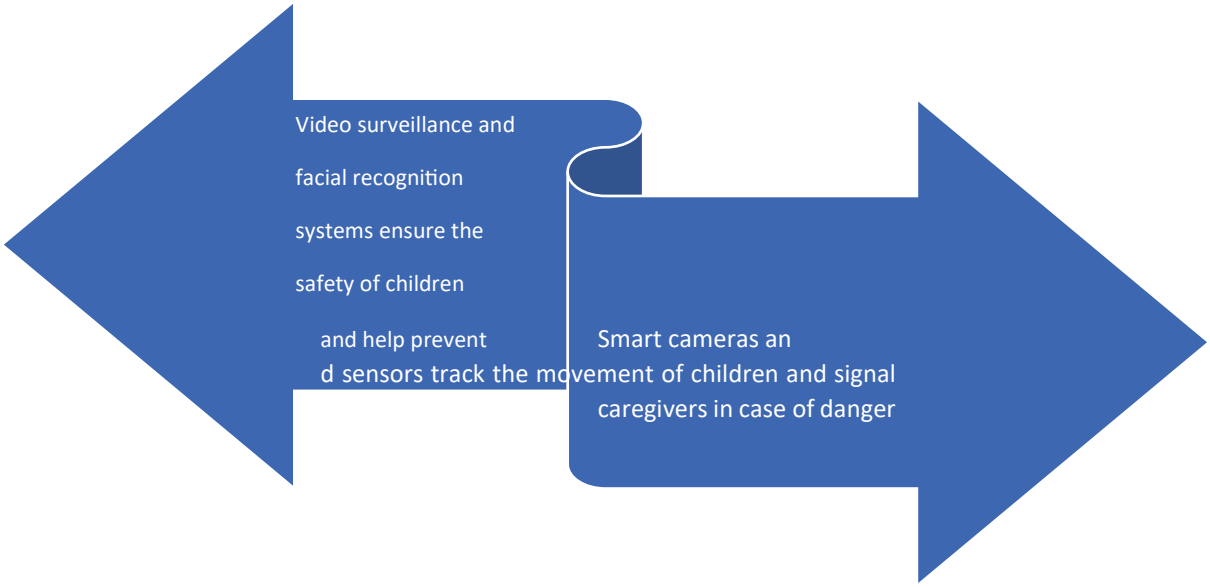

2. Automation of daily work:

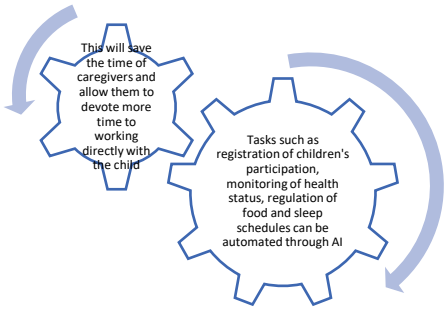

Advantages:

- Provides individual attention to each child, increasing the effectiveness of learning.
- Reduces the administrative workload of educators.
- Helps improve children's safety.

Challenges:

- Ensuring data confidentiality.
- The need for educators to master new technologies.
- The risk of over-reliance on technology.

Future:

In the future, AI may become a significant part of preschool education. However, maintaining a balance between technology and direct interaction is essential for the holistic development of children.

Applications of AI:

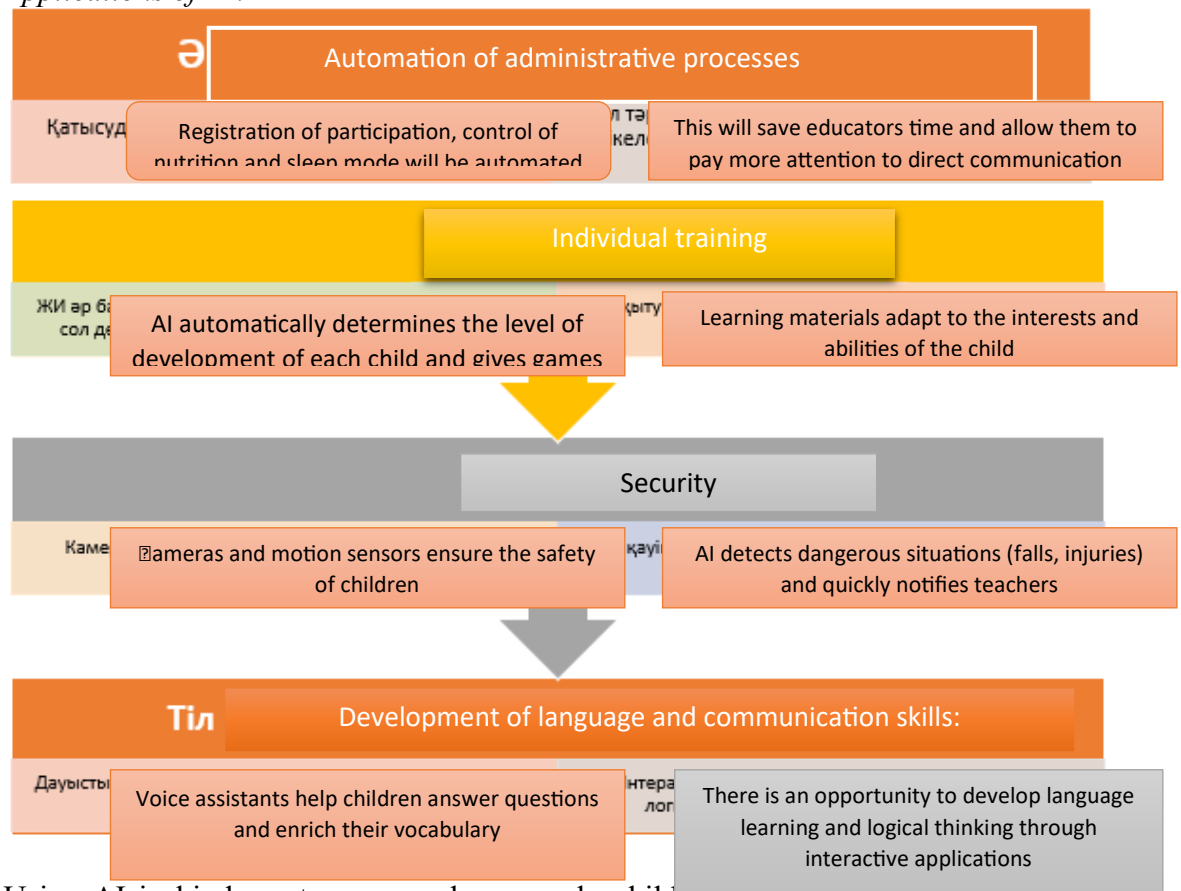

Using AI in kindergartens can enhance early childhood education by making learning more engaging, personalized, and interactive. The key is to focus on technologies that support creativity, curiosity, and cognitive development while ensuring they are age-appropriate and safe. Here are some types of AI that are well-suited for kindergartens:

1. Interactive Learning Tools

- *AI-Powered Educational Apps (e.g., Khan Academy Kids, Endless Alphabet)*
  - Teaches basic literacy, numeracy, and problem-solving.
  - Adapts to the child's learning pace.
- *AI Storytelling Robots (e.g., Leka, Woobo)*
  - Uses voice recognition to interact with children.
  - Encourages creativity and language development through interactive storytelling.

2. Speech and Language Development

- *Speech Recognition Tools (e.g., Amazon Alexa Kids, Google Assistant for Kids)*
  - Helps improve vocabulary and pronunciation.
  - Supports bilingual or multilingual learning environments.

3. Social and Emotional Learning (SEL)

- *AI Robots for Emotional Intelligence (e.g., Moxie by Embodied)*
  - Helps children recognize and manage emotions.
  - Promotes empathy and communication skills.
- *AI-Powered Games (e.g., ClassDojo)*
  - Encourages teamwork, kindness, and behavior management.

4. Personalized Learning Systems

- *Adaptive Learning Platforms (e.g., SmartyAnts, DreamBox Learning)*
  - Adjusts learning content based on each child's strengths and weaknesses.
  - Provides instant feedback to enhance retention.

5. Safety and Classroom Management

- *AI for Classroom Monitoring (e.g., Cameras with Smart Analytics)*

- Ensures student safety by monitoring classroom activities.
- Alerts staff about potential risks or unusual behaviors.

- *Attendance and Progress Tracking*
  - Automatically tracks attendance and performance to reduce administrative tasks for teachers.

6. Creative and Motor Skill Development

- *AI-Enabled Art and Music Apps (e.g., Osmo, Quiver)*
  - Helps kids explore creativity through drawing, painting, and music.
  - Uses augmented reality (AR) to make art interactive.
- *Smart Toys and Blocks (e.g., Cubetto, LEGO Mindstorms)*
  - Teaches basic coding and problem-solving in a playful way.

The use of artificial intelligence in preschool organizations is the only way to take the educational process to a new level. With the help of AI, it is possible to improve the quality of teaching and optimize the work of educators, taking into account the individual needs of children. However, it is important to balance technology with direct human communication. This balance has a positive effect on the comprehensive development of children. The integration of artificial intelligence (AI) in kindergarten settings holds significant potential to enhance early childhood education by personalizing learning, fostering creativity, and supporting social-emotional development. By utilizing age-appropriate AI tools — such as interactive learning apps, smart robots, and adaptive educational platforms — educators can create a more engaging and inclusive learning environment tailored to each child's unique needs.

AI-powered technologies can alleviate administrative workloads for teachers, allowing them to focus more on nurturing and guiding children. Additionally, tools that support speech development, emotional intelligence, and creative skills promote holistic growth, which is crucial during early childhood.

However, it is essential to implement AI responsibly, maintaining a balance between technology use and traditional play-based learning. Ensuring child safety, protecting privacy, and limiting screen time are critical considerations. Ultimately, when used as a supportive tool alongside human interaction, AI can significantly contribute to building a strong foundation for lifelong learning in preschool education.

References:

1.Amirov R. A. prospects for the introduction of artificial intelligence technologies in the field of Higher Education / Amirov R. A., Bilalova u.m. / / Management Consulting. – 2020. - № 3. - p. 80-88

2. Daggen S. artificial intelligence in education: changes in the pace of learning / S. daggen / / analytical ito UNESCO records, 2020. - [electronic resource]. – URL: https://iite.unesco.org/wpcontent/ uploads/2020/12/Steven_Duggan_AI-in-Education_2020_RUS.pdf (accessed on 08/11/2022).

3. Isaeva G. G. preparation of the future teacher of professional training for the use of elements artificial intelligence: on the example of the fields of "Computer Science, Computer Engineering and computer technology": abstract dis. ... candidate of Pedagogical Sciences: 13.00.08 / Isaeva gachikhanum gajimedovna. - Makhachkala, 2013. -23 P. 4.Coronavirus: statistics: site: <url> - URL:https://yandex.
ru/covid19/stat?utm_source=main_graph&utm_source=main_notif&geoId=225 (application date 08/12/2022)

5. Lucheva, L. V. social problems of the use of artificial intelligence in higher education: prospects and responsibilities / L. V. Luchaeva / / scientific Tatarstan. - 2020. - No. 4. - p. 84-89 6. VK survey: site. – 2021. – URL: https://vk.company/ru/press/ releases / 11081 /(date of application 11.08.2022) 5.five main roles of artificial intelligence in the field of education in Kazakhstan. - 2022. - pp. 96-97.

УДК 373.211.24

ФОРМИРОВАНИЕ ИГРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ КАК УСЛОВИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА

Худайназарова М.В.
Карагандинский университет им. академика Е.А. Букетова, Казахстан
rita.1723@mail.ru
(Научный руководитель – Мукушева С.Б., к.п.н., ассистент профессора кафедры дошкольной и психолого-педагогической подготовки, mukusheva8sb@gmail.com)

Подготовка будущих педагогов дошкольных организаций включает организацию практических действий, направленных на развитие навыков, необходимых в дальнейшей профессиональной деятельности. Особым обстоятельством, определяющим актуальность данной проблемы, является то, что современные направления организации целостного образовательного процесса в системе высшего образования актуализированы новыми вызовами времени. Они связаны с формированием необходимых и значимых профессиональных компетенций будущих педагогов в процессе обучения, развитием навыка непрерывного профессионального развития, обеспечивающего его конкурентоспособность и самостоятельность в практической деятельности.

Исследователи вопроса профессионального становления будущих педагогов дошкольных организаций рассматривают различные компетентности данной категории педагогов.

Так, А.С. Воронцова раскрывает проблемы формирования профессиональной физкультурно-оздоровительной компетентности у будущих педагогов дошкольного образования. Автор представляет апробацию действия комплекса перспективных педагогических условий, совершенствующих процесс формирования профессиональной физкультурно-оздоровительной компетентности у будущих педагогов. На основе пилотажного исследования А.С. Воронцова констатирует, что для успешной работы с детьми дошкольного возраста необходим педагог с умением креативно и творчески применять здоровьесберегающие технологии, транслировать ценности здорового образа жизни, анализировать свою профессиональную и социальную деятельность, быть ответственным при сохранении и укреплении здоровья всех участников образовательных отношений [1].

Эффективность совершенствования технологий развития социальной компетентности будущих педагогов дошкольных организаций рассматривать Д.Ф. Халилова. На основе интерактивных методов «Дискуссия», «Скарабей», «Карусель», «Зигзаг», «Тест», «Вставка» автор делает вывод о том, что целостная программа социальной деятельности, направленная на развитие социальных компетенций будущих воспитателей, а также необходимость и возможность процесса развития их социальных компетенций на основе индивидуального подхода в образовательном процессе эффективна [2].

М.А. Султансаидова представляет результаты, подтверждающие необходимость развития профессионально-методических компетенций будущих педагогов дошкольных организаций. На основе внедрения методов и технологий, обеспечивающих совершенствование методической подготовки будущих педагогов в образовательном процессе, предложенных в экспериментальной работе, на основе индивидуального подхода, анализа проведенных интервью и полученных результатов, выявлены имеющиеся недостатки в подготовке будущих педагогов дошкольных организаций в период их обучения и предложены пути их устранения [3].

Вопросы инклюзивной компетентности педагогов дошкольной организации рассмотрены Н.Л. Карповой. Реализация инклюзивного образования, по мнению автора, требует теоретической и практической подготовки и переподготовки педагогических кадров всех уровней образования, в том числе и дошкольного. Именно профессионализм кадров является важным фактором, влияющим на внедрение и распространение передового опыта и

современных технологий инклюзивного образования и методов воспитания, обучения и развития детей, в том числе – с ограниченными возможностями здоровья [4].

Посредством нетрадиционных форм методической работы предлагают развивать профессиональную компетентность педагогов дошкольных организаций М.А. Иванов и С.И. Кычкина [5].

З.Ш. Магомедовой и С.З. Умариевой рассмотрена специфика профессиональной подготовки будущих педагогов к работе с дошкольниками. Анализ научной литературы позволил авторам определить качества, которыми должен обладать современный педагогический работник, занимающийся воспитанием и обучением детей раннего возраста, фиксируются:

- креативность;
- осознанное стремление к непрерывному профессиональному и личностному развитию на протяжении всей жизни;
- готовность к внедрению инноваций по ходу осуществления профессионально-педагогической деятельности;
- наличие потребности и способности к рефлексии собственного педагогического опыта [6].

Мы предлагаем рассмотреть формирование игровой компетентности будущего педагога дошкольной организации в период обучения. Процесс формирования игровой компетентности включает познание значения игры, как основного вида деятельности дошкольника, ее влияние на развитие психологических и социальных составляющих личности ребенка.

Значение игры заключается в том, что она является ключевым инструментом через который дети не только осваивают основы общения и взаимодействия с окружающим миром, но в игре можно создать ситуации знакомства с профессиями, профессиональной деятельностью взрослых, видами труда. В дошкольном возрасте дети активно развиваются и игра становится основным средством их познания, где они обучаются взаимодействовать с окружающими, разрешать конфликты, принимать на себя различные социальные роли. Социализация детей в дошкольном возрасте включает в себя как освоение социальных норм и ценностей, так и развитие интересов и склонностей, которые в дальнейшем могут привести к формированию профессиональных предпочтений. Игра предоставляет уникальную возможность для интеграции этих элементов в контексте ранней профилизации, поскольку в ходе игры дети могут познакомиться с особенностями различных профессий, взаимодействовать в коллективе и развивать навыки, которые будут полезны в будущей жизни. Л.С. Выготский утверждал, что игра «создаёт зону ближайшего развития ребёнка, где он всегда выше своего среднего возраста, своего обычного поведения» [7]. С.Т. Шацкий, отмечая роль игры в развитии ребенка, писал, что игра затрагивает разнообразные впечатления, которые «выливаются в определенных движениях, необходимых как воздух, как пища. Поэтому игре должно быть отведено большое место» [8].

Таким образом, игра представляет собой деятельность, которая осуществляется по собственному желанию ребенка, имеет определенную структуру, но в то же время остается свободной и творческой. В отличие от других видов активности, игра не ограничена строгими целями и задачами, а направлена на удовлетворение познавательных и эмоциональных потребностей ребенка, что делает её важным инструментом развития. Игра – это не только форма досуга, но и основной способ познания окружающего мира. Через игру дети учат не только конкретные знания, но и развивают важнейшие навыки, такие как коммуникация, сотрудничество, креативность, решение проблем, а также эмоциональное восприятие.

Понимая значение игры и разнообразие ее содержания, влияние игровой деятельности на жизнеспособность ребенка, возможно предложить будущим педагогам использовать тематику ознакомления с профессиями, трудом взрослых в игре.

Почему знакомство с профессиями на основе игры необходимо для детей дошкольного возраста?

На основе анализа литературы отмечаем, что раннее знакомство детей с трудом взрослых является важным этапом в их социализации и подготовке к взрослой жизни. Поэтому игра как метод и средство является доступным и эффективным способом для формирования у детей представлений о профессиях, их значении для общества, а также о роли труда в их жизни.

Потому что, во-первых, понятие игры можно рассматривать как один из наиболее универсальных методов в обучении и воспитании детей, особенно в дошкольном возрасте. Во-вторых, в процессе игры дети осваивают социальные роли, получают правила взаимодействия с другими людьми, в том числе решать конфликты и договариваться. И, наконец, в контексте дошкольного образования игра является основным методом формирования социальной компетентности. В особенности, когда речь идет о процессе ознакомления детей с различными профессиями, трудовыми обязанностями и нормами. В ходе игры дети могут примерять различные социальные роли, что позволяет им «проживать» опыт взрослых, участвовать в ролевых моделях профессий и практиковать навыки, которые могут быть полезны в будущей жизни [9].

Ознакомление с трудовой деятельностью взрослых имеет решающее значение и для формирования у ребенка первоначальных представлений о роли труда и значимости профессий в жизни общества. Знание о труде, мотивах, направленности труда, отраженные в образах, уже в дошкольном возрасте начинают регулировать поступки детей, перестраивать их мотивы и отношения к собственному труду, труду взрослых, предметам, созданным людьми

Цель раннего знакомства детей в дошкольном возрасте с профессиями заключается в том, чтобы помочь детям не только узнать о профессиях, но и развить у них навыки, которые необходимы для успешного взаимодействия с окружающим миром.

Раннее знакомство с трудовой деятельностью способствует:

- формированию интереса к труду и пониманию его ценности;
- развитию навыков общения и взаимодействия в коллективе;
- развитию творческих и практических способностей, которые могут быть полезны в будущем;
- развитию самосознания ребенка, когда он начинает осознавать, что он может быть частью взрослого мира и выполнять различные виды деятельности.

Знакомство детей дошкольного возраста с профессиями особенно ярко проявляется через сюжетно-ролевую игру, которая является одним из самых эффективных способов ознакомления. В ходе таких игр дети не только получают представление о профессиях, но и начинают развивать важные навыки, которые могут быть полезны в будущем [10].

В процессе можно выделить несколько типов игр, которые способствуют ознакомлению с профессиями и формируют положительное отношение к труду. Эти игры помогают детям познакомиться с реальными и вымышленными профессиями, а также научиться взаимодействовать с окружающими и развивать ключевые личные качества. Рассмотрим основные типы игр, способствующих раннему знакомству с профессиями взрослых (рис.1):

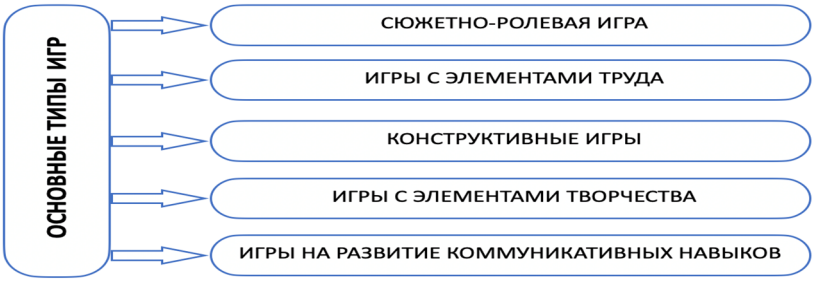

Рисунок1. Основные типы игр

1. *Сюжетно-ролевая игра*

Сюжетно-ролевая игра является одной из самых эффективных форм трудового воспитания. В ходе таких игр педагог обучает детей «примерять» различные профессиональные роли и взаимодействовать с окружающими, создавая собственные сценарии, которые отражают реальную трудовую деятельность.

Примеры:

Игра «Врач» – дети проводят «медицинский осмотр» игрушки или друг друга, ставят диагнозы, назначают лечение и следуют ему.

Игра «Школа» – один ребенок берет на себя роль учителя, а другие – учеников, таким образом дети осваивают профессии учителя, директора и других представителей образовательной сферы.

2. *Игры с элементами труда*

Игры с элементами труда моделируют реальные трудовые процессы и помогают детям развивать навыки, связанные с трудовой деятельностью. Это могут быть игры, имитирующие различные виды работы, которые требуют точности, аккуратности и усидчивости.

Примеры:

Игра «Повар» – дети могут «готовить» из игрушечных продуктов, учат правила приготовления пищи и процесс сервировки, изучают свойства ингредиентов и составляют собственные рецепты блюд.

Игра «Садовод» – «сажают» и «ухаживают» за растениями в песочнице или на игровом поле.

3. *Конструктивные игры*

В конструктивных играх педагог развивает у детей важнейшие когнитивные и моторные навыки, способствуя формированию пространственного мышления, логики и навыков решения задач. Эти игры могут быть связаны с профессиями, требующими конструирования, проектирования и создания объектов.

Примеры:

Строительство домов и различных объектов с помощью конструкторов (например, LEGO или деревянных блоков).

Моделирование транспортных средств, мостов или зданий.

4. *Игры с элементами творчества*

Игры, направленные на развитие творческих способностей, педагог использует с целью развития у детей навыков, которые важны для профессий, требующих воображения и самовыражения. Это могут быть различные виды художественной, музыкальной или литературной деятельности.

Примеры:

Рисование, лепка, создание поделок – помогает познакомить детей с профессиями художника, скульптора, дизайнера.

Музыкальные игры, где детей учат играть на игрушечных инструментах, направлены на понимание детьми профессии музыканта, композитора, дирижера.

5. *Игры на развитие коммуникативных навыков*

Коммуникативные игры, ориентированные на развитие общения, являются важными для получения детьми знаний о профессиях, поскольку почти в любой профессии необходимы навыки взаимодействия с людьми.

Примеры:

Ролевые игры, в которых дети должны взаимодействовать с другими детьми, например, в «офисе» или «магазине».

Таким образом, игра в дошкольных организациях является одним из инструментов знакомства дошкольников с профессиями взрослых. Будущие педагоги могут научиться интегрировать игровые методики в процесс знакомства, делая обучение увлекательным, доступным и максимально продуктивным. Использование игры в разнообразной деятельности дошкольника способствует созданию атмосферы, в которой дети начинают осознавать

важность профессий и развивают навыки, которые будут полезны им в будущем. Представим преимущества и ограничения по использованию игры в подготовке будущих педагогов для знакомства детей с профессиями (рис. 2).

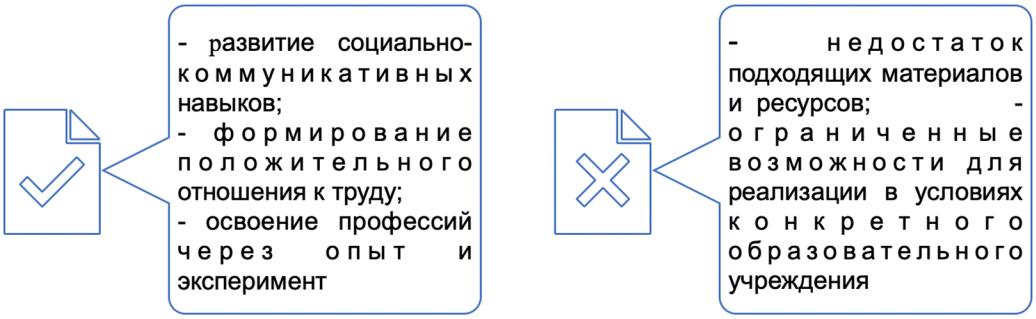

Рисунок 2. Преимущества и ограничения использования игры

Таким образом игра является важнейшим средством для знакомства детей с профессиями, так как она способствует развитию важных личных качеств и навыков, необходимых в будущем. Будущие педагоги осваивают игровые методы, тем самым повышая свою игровую компетентность, на практике полают подтверждение того, что игра активно помогает развивать познавательные способности, коммуникативные и трудовые навыки, а также формирует осознанное и положительное отношение к труду и профессиям.

На основе анализа научной литературы определены следующие рекомендации по улучшению использования игры для знакомства детей с профессиями в дошкольных организациях

- Систематическое внедрение и совершенствование игрового подхода будет способствовать лучшему пониманию детьми мира профессий и формированию у них важных для будущей жизни навыков.
- Педагоги могут регулярно обновлять и адаптировать игровые сценарии, чтобы они соответствовали актуальным профессиям и современным трудовым процессам. Важно создавать игровые ситуации, которые будут не только познавательными, но и захватывающими для детей, вовлекая их в процесс с помощью актуальных для их возраста и интересов тем.
- Для более глубоких знаний в сфере профессий можно организовать встречу детей с родителями, которые представляют разные профессии. Важным является участие профессионалов, которые могут провести мастер-классы, организовать реальные демонстрации профессий, чтобы дети могли увидеть и почувствовать атмосферу работы тех или иных специалистов.
- Важно активно внедрять в образовательный процесс современные информационные технологии. Это могут быть обучающие приложения, игры, видеоматериалы, интерактивные платформы, которые позволят детям знакомиться с профессиями и трудовыми процессами в виртуальной реальности.
- В дошкольных учреждениях можно организовать уголки, отражающие различные профессии (уголок врача, строителя, повара, художника и т. д.). Эти зоны могут быть оснащены тематическими атрибутами и играми, что создаст атмосферу, позволяющую детям «погружаться» в процесс освоения профессий.
- Важно разнообразить и углубить использование ролевых игр, чтобы они не только отражали традиционные профессии, но и включали в себя более сложные, многозадачные профессии (например, профессии в области технологий, науки, экологии). Выполнение данных рекомендаций позволит создать профессиональные уголки и тематические зоны, развить игровой контент и сценарий, внедрить цифровые технологии и мультимедиа.

Таким образом, в данной статье рассмотрена важность повышения игровой компетентности будущих педагогов дошкольных организаций в рамках непрерывного развития. Начало формирования игровой компетентности в период обучения позволяет в дальнейшей практической деятельности усовершенствовать ее, поднять на более высокий профессиональный уровень. Будущие педагоги получают возможность развить навык раннего знакомства детей дошкольного возраста с профессиями, которая является не только частью их социализации, но и основой формирования интереса и навыков трудовой деятельности. Будущие педагоги учатся созданию целостной системы, включающей теорию и практику для эффективной социализации детей дошкольного возраста. Профессиональная игровая компетентность будущих педагогов включает умение использования на практике различных видов игры, которые способствуют развитию у дошкольников осознания разных профессий и формированию и развитию у них важных социальных, коммуникативных и трудовых навыков, интересов и предпочтений, которые будут полезны в будущем.

Статья подготовлена в рамках научного проекта ИРН AP19678852 «Формирование компетенций непрерывного профессионального развития у обучающихся и выпускников направления «Педагогические науки» в условиях академической самостоятельности вуза» по грантовому финансированию Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан.

Литература:

1. Воронцова А.С. Formation of professional physical culture and recreation competence of future teachers of preschool education // МНКО. – №1 (110). – 2025. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/formation-of-professional-physical-culture-and-recreation-competence-of-future-teachers-of-preschool-education

2. Xalilova D.F. Bo‘lajak tarbiyachilarning ijtimoiy kompetentligini rivojlantirish texnologiyalarini takomillashtirish samaradorligi // Inter education & global study. – №1. – 2025. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/bo-lajak-tarbiyachilarning-ijtimoiy-kompetentligini-rivojlantirish-texnologiyalarini-takomillashtirish-samaradorligi.

3. Sultonsaidova M.A. Bo‘lajak tarbiyachilarni kasbiy metodik kompetensiyalarini rivojlantirishning zaruriyati // Inter education & global study. – №1. – 2025. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/bo-lajak-tarbiyachilarni-kasbiy-metodik-kompetensiyalarini-rivojlantirishning-zaruriyati

4. Карпова Н.Л. Повышение инклюзивной компетентности педагогов дошкольных образовательных организаций // Инновационная наука. – №2-1. – 2024. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/povyshenie-inklyuzivnoy-kompetentnosti-pedagogov-doshkolnyh-obrazovatelnyh-organizatsiy

5. Иванов М.А., Кычкина С.И. Развитие профессиональной компетентности педагогов дошкольной образовательной организации посредством нетрадиционных форм методической работы // Проблемы современного педагогического образования. – №81. – 2023. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-professionalnoy-kompetentnosti-pedagogov-doshkolnoy-obrazovatelnoy-organizatsii-posredstvom-netraditsionnyh-form

6. Магомедова З.Ш., Умариева С.З. Специфика профессиональной подготовки будущих педагогов к работе с детьми периода раннего детства // МНКО. – №3 (100). – 2023. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/spetsifika-professionalnoy-podgotovki-buduschih-pedagogov-k-rabote-s-detmi-perioda-rannego-detstva

7. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под ред. В.В. Давыдова. - М.: Педагогика-Пресс, 1999. - 334 с.

8. Шацкий С.Т. Избранные педагогические сочинения. В 2-х т. Т.2. – М.: Педагогика, 1980. – С.2003.

9. Социально-нравственное воспитание детей дошкольного возраста: учебное пособие / С.М. Зырянова, Н.А. Каратаева, Г.М. Киселева [и др.]; под редакцией С.М. Зыряновой. – 4-е

изд. – Сургут: Сургутский государственный педагогический университет, 2019. – 231 с. URL: http://www.iprbookshop.ru/89987.html

10. Шанц Е.А. Роль игровой деятельности в ознакомлении дошкольников с трудом взрослых // Вестник Шадринского государственного педагогического университета. – 2016. – №1 (29). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/rol-igrovoy-deyatelnosti-v-oznakomlenii-doshkolnikov-s-trudom-vzroslyh/viewer

УДК 378

РОЛЬ ИНДИВИДУАЛЬНОГО ПОДХОДА В ОБРАЗОВАНИИ

Е.К. Айтымов, Т. Жасуланулы, Сулейменова А.А.
Карагандинский университет имени академика Е.А. Букетова
г. Караганда, Казахстан

Индивидуальный подход в образовании играет ключевую роль в развитии личности каждого ученика. В современном мире стандартизированные методы обучения уступают место персонализированному подходу, который учитывает особенности, потребности и способности каждого обучающегося. Это способствует повышению мотивации, улучшению успеваемости и формированию навыков, необходимых для успешной адаптации в обществе.

Образовательная система переживает изменения, ориентированные на индивидуализацию обучения. Такой подход позволяет учитывать когнитивные способности учащихся, их психологические особенности, уровень подготовки и даже личные интересы. Благодаря этому удается создать комфортную образовательную среду, в которой каждый ученик может проявить себя в полной мере.

В исследованиях различных ученых индивидуальный подход рассматривается как важнейший инструмент повышения качества образования, который направлен на учет уникальности каждого учащегося. Согласно Л.В.Занкову, индивидуализация образования позволяет не только развивать способности каждого ученика, но и способствует лучшему усвоению материала, созданию условий для самовыражения и творчества (Занков, 1987). Учёный утверждает, что индивидуальный подход требует от педагога не только глубоких знаний предмета, но и гибкости в выборе методов, форм и темпа работы с каждым учеником.

Подобную позицию разделяет и отечественный педагог И.Я. Лернер, который акцентирует внимание на важности подхода, ориентированного на развитие каждого ученика в соответствии с его внутренними возможностями. Он отмечает, что индивидуализация образования должна быть направлена на развитие у учащихся самостоятельности и способности к критическому мышлению, что является важным для успешной социализации (Лернер, 2000).

Практическое применение индивидуализированного подхода в образовательных учреждениях активно исследуется и другими учеными. Например, исследования Е.В. Васильевой акцентируют внимание на важности учета психолого-педагогических особенностей каждого ученика при проектировании учебных программ и методов работы в классе. Она подчеркивает, что индивидуальный подход помогает создать условия для успешного освоения материала даже в условиях группы с разным уровнем подготовки и мотивации (Васильева, 2020).

Также важным вкладом в развитие индивидуального подхода является работа А.А. Сидорова, который в своей теории персонализированного обучения утверждает, что каждый ученик должен иметь возможность выбирать темп, глубину и направление своего обучения. Персонализированное обучение, по мнению Сидорова, не только увеличивает заинтересованность учащихся, но и способствует повышению их образовательных достижений (Сидоров, 2022).

С развитием технологий и методов цифрового обучения важность индивидуализации образования продолжает набирать актуальность. В последние годы активно исследуются возможности использования информационно-коммуникационных технологий для внедрения индивидуального подхода. В частности, работы С.П. Иванова и Л.Н. Петровой подчеркивают важность использования современных образовательных технологий, таких как электронные учебные пособия, онлайн-платформы и адаптивные системы обучения, которые позволяют учитывать различные уровни подготовки и интересы учащихся в реальном времени (Иванов, 2021; Петрова, 2023).

Кроме того, современные исследования показывают, что индивидуализированный подход в обучении оказывает положительное влияние на мотивацию учащихся, помогает им достигать более высоких результатов в обучении и способствует улучшению их эмоционального состояния. В частности, исследования Д.В. Смирнова, посвященные теории обучения, акцентируют внимание на том, как учет индивидуальных особенностей учащихся помогает повысить эффективность образовательного процесса, а также способствует формированию у учащихся более глубоких и устойчивых знаний (Смирнов, 2019).

Каждый ученик обладает уникальными когнитивными особенностями, интересами и уровнем подготовки. Индивидуальный подход позволяет адаптировать образовательные методики к конкретным возможностям учащегося, что делает процесс обучения более эффективным. Например, одним ученикам требуется больше времени для усвоения материала, в то время как другим достаточно краткого объяснения. Использование дифференцированных заданий, персонализированных рекомендаций и гибкого графика обучения позволяет каждому достигнуть своего максимального потенциала.

Применение индивидуального подхода важно не только в начальном и среднем образовании, но и в высших учебных заведениях. Гибкость образовательных программ и возможность выбора индивидуальной траектории обучения позволяют студентам лучше подготовиться к профессиональной деятельности. Это особенно актуально в условиях быстро меняющегося рынка труда, где востребованы специалисты с нестандартным мышлением и широким спектром компетенций.

Существует множество способов внедрения индивидуального подхода в образовательный процесс:

1. Диагностика и мониторинг – регулярная оценка знаний и умений помогает корректировать образовательную стратегию для каждого ученика.
2. Индивидуальные учебные планы – адаптация программы в соответствии с возможностями и интересами ученика.
3. Использование современных технологий – интерактивные платформы, адаптивные тесты и онлайн-курсы позволяют создавать персонализированные маршруты обучения.
4. Обратная связь и поддержка – постоянная коммуникация между учителем и учеником помогает корректировать процесс обучения и поддерживать мотивацию.
5. Проектная и исследовательская деятельность – позволяет учитывать личные интересы учащихся и формировать у них навыки самостоятельного обучения.
6. Гибкость в методах обучения – сочетание различных форматов занятий (очные, дистанционные, смешанные) и использование геймификации, интерактивных заданий.

Применение индивидуального подхода дает ряд значительных преимуществ:

- повышение учебной мотивации, так как материал подается в интересной и доступной форме;
- развитие критического мышления и самостоятельности, поскольку ученики получают возможность работать в своем темпе;
- улучшение психологического климата в классе за счет учета потребностей каждого ученика;
- снижение уровня стресса и перегрузки благодаря индивидуальному темпу освоения материала;

- формирование у учащихся чувства ответственности за свой образовательный процесс, что способствует развитию самодисциплины.

Индивидуальный подход также способствует инклюзивному образованию, позволяя учитывать потребности детей с особыми образовательными потребностями. Это делает обучение доступным для всех категорий учащихся, независимо от их возможностей.

Индивидуальный подход в образовании – это не просто методика, а необходимость, продиктованная современными реалиями. Он способствует всестороннему развитию личности, формированию устойчивой мотивации к обучению и адаптации к меняющимся условиям жизни. Современные технологии и инновационные методики делают этот процесс более доступным и эффективным, позволяя каждому ученику раскрыть свой потенциал наилучшим образом.

Кроме того, индивидуализация обучения способствует развитию навыков самообразования и непрерывного обучения, что крайне важно в условиях стремительного развития науки и технологий. Будущее образования – за гибкими, адаптивными методиками, которые позволят каждому ученику и студенту найти свой уникальный путь к знаниям и успеху в жизни.

Литература:

1. Васильева, Е. В. Индивидуальный подход в обучении: теоретические и практические аспекты. — М.: Академия, 2020. — 256 с.

2. Иванов, С. П. Современные образовательные технологии: учеб. пособие. — СПб.: Питер, 2021. — 312 с.

3. Сидоров, А. А. Персонализированное обучение в XXI веке. — Казань: Университетская книга, 2022. — 280 с.

4. Петрова, Л. Н. Инновационные методы обучения и их влияние на учебный процесс. — Екатеринбург: Уральский университет, 2023. — 192 с.

5. Смирнов, Д. В. Теории обучения: от классики к современным концепциям. — Новосибирск: Наука, 2019. — 350 с.

学前教师教育的现代化转型：国际经验与启示[1]*

富建业，金芳

（沈阳师范大学 学前与初等教育学院，沈阳 110034）

摘要：本文探讨了学前教师教育现代化转型的国际经验与启示。文章指出，学前教育在我国教育体系中的重要性日益凸显，学前教师教育的现代化转型对于提升教育质量和实现教育公平至关重要。国际上学前教师教育呈现出多元化课程设计、实践与反思结合、重视教师专业发展、广泛应用教育技术以及包容文化多样性的特征。我国学前教师教育在转型过程中面临教师招聘与就业困难、教师专业素养有待提高、城乡差距显著以及数字化转型的难题。借鉴国际经验，我国应优化学前教育专业招生与培养机制、优化课程体系、强化实践与反思机制、构建系统化专业发展体系、推进教育技术应用、应对城乡差距以及提升教师职业地位，以推动学前教师教育的改革与发展。

[1]*

本研究系2024年度国家社会科学基金教育学一般项目“组态视角下幼儿园教师工作重塑的影响机制及驱动路径研究”（BQA240217）的阶段性成果

通讯作者：金芳（1978−），女，辽宁开原人，沈阳师范大学学前与初等教育学院 教授，硕士研究生导师，研究方向：幼儿教师专业发展，E−mail:jinfang1997@163.com

关键词：教师教育现代化；学前教师教育；国际经验

THE MODERNIZATION ~~AND~~ TRANSFORMATION OF PRESCHOOL TEACHER EDUCATION: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND INSPIRATION*

Fu Jianye, Jin Fang
School of Preschool and Primary Education,
Shenyang Normal University, Shenyang 110034, China

Abstract: This article discusses the international experience and inspiration of the modernization ~~and~~ transformation of preschool teacher education. The article points out that the importance of preschool education in our country's education system is becoming more and more prominent, and the modernization ~~and~~ transformation of preschool teacher education is essential to improve the quality of education and achieve educational equity. International preschool teacher education shows the characteristics of diversified curriculum design, the combination of practice and reflection, the emphasis on teacher professional development, the wide application of educational technology, and the tolerance of cultural diversity. In the process of transformation, our country's preschool teacher education is facing difficulties in teacher recruitment and employment, teacher professionalism needs to be improved, the urban-rural gap is significant, and the problems of digital transformation. Drawing on international experience, our country should optimize the enrollment and training mechanism of preschool education majors, optimize the curriculum system, strengthen the practice and reflection mechanism, build a systematic professional development system, promote the application of educational technology, address the urban-rural gap, and enhance the professional status of teachers to promote the reform and development of preschool teacher education.

Keywords: Modernization of teacher education; preschool teacher education; international experience

随着我国社会的快速发展和经济结构的转型升级，教育事业尤其是学前教育领域正经历着前所未有的变革。在全面建设社会主义现代化国家的进程中，学前教育作为国民教育体系的重要组成部分，其质量直接关系到国家未来人才的培养和国民整体素质的提升。《中国教育现代化2035》强调教师教育是实现教育现代化的核心，要求提高教师的专业化水平和道德素养，促进终身学习，以培养适应新时代需求的高素质教师队伍，从而推动教育公平和质量提升[1]。**面**对新时代的要求，学前教师教育的现代化转型显得尤为重要。学前教师教育的现代化转型不仅是教育改革的必然要求，也是响应国家发展战略、提升国民教育水平的关键举措。当前，我国学前教师教育面临着师资结构性短缺、专业发展不均衡、教育质量评估体系不完善等挑战[2]。**同**时，国际上对于学前教师教育的重视程度不断提升，许多发达国家和发展中国家在教师培养、专业发展和教育质量保障等方面积累了丰富的经验[3]。**在此背景下**，**充分借**鉴国际经验，探索适合我国国情的现代化转型路径，对于推动学前教师教育的改革与发展具有重要的理论和实践意义。

一、国际视野下学前教师教育的基本特征

（一）多元化的课程设计

在国际上，学前教师教育的课程设计呈现出多元化的特点。例如，芬兰的学前教师教育课程不仅包括传统的教育学和心理学课程，还融入了艺术、体育等多元学科的内容。这种课

程设计旨在使学前教育师范生能够更好地理解和应对儿童在不同领域的学习需求。此外，澳大利亚的学前教师教育课程也注重跨学科的整合，强调学前教育师范生在不同学科之间的知识融合与应用能力的培养。[4]这种多元化的课程设计不仅提高了学前教育师范生的专业素养，也为学前教育师范生在实际教学中采用更丰富的教学方法和策略提供了可能，从而更好地满足儿童的多样化学习需求。

（二）强调实践与反思

国际上众多国家的学前教师教育高度重视实践与反思的深度融合，将其视为提升教师专业素养的关键路径。反思性实践并非简单的回顾与思考，而是要求教师在真实教学场景中，以批判性思维审视自身教学行为与策略，精准洞察理论与实践的契合点与偏差，进而基于深入剖析进行持续优化，如此方能真正将理论知识转化为高效教学技能，实现专业成长的良性循环，推动学前教育质量稳步提升。例如，日本的学前教师教育体系中，实习和反思是核心组成部分，学前教师教育项目通常包括长达数月的实习期，学生在实习期间需要进行详细的教学观察和反思记录。这种实践与反思的结合，不仅有助于学前教育师范生在真实的教学环境中应用理论知识，还促进了其教学技能的提升，使学前教育师范生能够更好地理解幼儿的身心发展规律，设计和实施适合幼儿的教育活动，从而推动学前教育质量的稳步提升。在新加坡，学前教师教育同样强调实践的重要性，教师教育项目通常与幼儿园合作，提供丰富的实习机会，使学生能够在实践中学习和成长。[5]这种结合实践与反思的教育模式，使得师范生能够在未来的教学中更好地理解和应对儿童的学习需求，从而采取相应的教育策略。

（三）重视教师的专业发展与持续学习

在国际上，学前教师的专业发展与持续学习受到了高度重视，这体现在各国教师教育体系的制度设计和实施过程中。在美国，教师的专业发展被视为一个持续的过程，学前教师在获得教师资格后，仍需参加各种专业发展课程和培训，以不断提升自己的专业素养。这种持续学习的理念不仅帮助学前教师跟上教育发展的最新趋势，也为其在职业生涯中不断进步提供了动力。在欧洲，许多国家也建立了完善的学前教师专业发展体系。例如，英国的教师教育项目中，学前教师需要定期参加专业发展研讨会和培训课程，以保持其教学技能和知识的更新。[6]这种系统化的专业发展机制确保了学前教师能够在职业生涯中不断成长和适应教育环境的变化。

（四）教育技术的广泛应用

随着信息技术的快速发展，教育技术在学前教师教育中的应用日益广泛，极大地丰富了教师教育的手段和内容。在瑞典，教师教育项目广泛应用了在线学习平台和虚拟现实技术，这些技术不仅为学前教育师范生提供了丰富的学习资源，还帮助她们在模拟的教学环境中进行实践和反思。例如，斯德哥尔摩大学的教师教育项目通过在线平台提供多样化的课程和互动机会，使学前教育师范生能够在虚拟环境中模拟真实的教学场景，从而提高其教学技能和应对复杂教学情境的能力。此外，美国的一些学前教师教育项目也采用了混合式学习模式，结合线上和线下教学，以提高学前教育师范生的学习效率和教学能力。[7]这种教育技术的应

用不仅提高了学前教师教育的质量，也为学前教育师范生在未来的教学中提供了更多的技术支持和创新思路，使她们能够更好地适应现代教育的需求。

（五）文化多样性与包容性

在国际视野下，学前教师教育越来越注重文化多样性与包容性。例如，加拿大和澳大利亚的教师教育项目中，强调学前教师对多元文化的理解和尊重。这些项目通常包括对不同文化背景儿童的教育方法和策略的学习，以帮助学前教师在多元文化的教育环境中更好地进行教学。此外，一些国家的教师教育项目还鼓励学前教师参与跨文化交流和合作，以提高她们的文化敏感性和适应能力。北欧国家如芬兰和瑞典，长期以来一直重视学前教师的国际视野和跨文化能力培养。这些国家的教师教育项目通常包括国际交流项目，鼓励学前教师到其他国家进行短期或长期的交流学习。此外，澳大利亚和新西兰等国家也积极推动学前教师的跨文化交流，通过与不同文化背景的教育机构合作，帮助教师更好地理解和适应多元文化环境。[8]这种对文化多样性的重视不仅有助于学前教师更好地理解和尊重不同文化背景的儿童，也促进了教育的公平性和包容性。

二、我国学前教师教育转型的现实挑战

（一）教师招聘量下降与就业困难

近年来，我国学前教育面临教师招聘量下降和就业困难的挑战。据江西省教育厅公布的数据，2024 年全省计划公开招聘中小学幼儿园（含特岗）教师 4968 人，较 2023 年计划数 10967 人下降 54. 7%[9]。这一趋势并非局部现象，而是全国性的趋势。此外，2023 年全国出生人口 902 万人，比上年减少 54 万人，是 2016 年实施全面二孩政策后的七连降，人口自然增长率则连续两年负增长[10]。这种人口趋势导致幼儿园的生源减少，进而影响了学前教师的招聘需求，导致学前教育师范生面临就业困难，这不仅影响了学前教育师范生的职业发展，也对学前教育的质量和可持续发展提出了新的要求。

（二）教师专业素养亟待提升

学前教师的专业素养是影响学前教育质量的关键因素。目前，我国学前教师的专业素养普遍较低。《中国学前教师教育发展报告（2023）》指出，尽管专任教师中专科以上学历比例较高，但实际教学中仍存在诸多问题，如教学方法单一、课程设计不合理等[11]。这些问题不仅影响了幼儿的学习体验，也限制了学前教育质量的提升。具体来看，学前教师在落实游戏课程化方面存在困难。游戏是幼儿学习的重要方式，但许多教师在将游戏融入课程设计时，缺乏创新性和系统性，导致游戏活动形式单一，无法充分激发幼儿的兴趣和潜能[12]。在实施 STEAM 教学方面，教师普遍缺乏相关知识和技能，难以将科学、技术、工程、艺术和数学等多学科知识有机融合，开展跨学科的综合教学活动[13]。科学入学准备教育也是当前学前教育面临的重要挑战之一，部分教师对幼儿的入学准备教育缺乏科学的认识和有效的指导方法，过度强调知识传授，忽视了幼儿的身心发展特点和个体差异[14]。此外，幼儿心理健康教育也日益受到关注，但许多教师在这方面的专业素养不足，无法及时发现和解决幼儿的心理问题，影响了幼儿的健康成长[15]。

（三）城乡差距的凸显

在我国学前教师教育转型的进程中，城乡差距问题尤为突出，成为制约教育公平与质量提升的关键因素之一。具体而言，城市地区的学前教师教育在资源投入、师资队伍、教育理念与方法等方面相对较为先进，而农村地区则面临着诸多困境。从资源投入角度来看，城市幼儿园通常能够获得更为充足的财政支持，用于购置先进的教学设备、开展丰富的教育活动以及提供教师培训等。相比之下，农村幼儿园的经费相对紧张，难以满足教师专业发展的需求，导致教师在教育实践中的创新能力和教学效果受到限制。例如，一项针对我国某省农村幼儿园的调研发现，由于缺乏资金支持，部分幼儿园无法为教师提供外出培训的机会，教师的专业知识更新缓慢，教学方法陈旧，难以适应新时代幼儿教育的要求[16]。师资队伍方面，城乡差异同样显著。据相关统计数据显示，农村学前教师中具有本科及以上学历的比例远低于城市。城市幼儿园能够吸引和留住更多高素质的教师，这些教师往往具备良好的教育背景和丰富的教学经验。而农村幼儿园则面临着教师招聘难、流失率高的问题，导致教师队伍不稳定，整体素质难以提升。此外，教育理念与方法的差异也不容忽视。城市学前教师教育更加注重幼儿的全面发展和个性化培养，积极采用游戏化、探究式等先进的教学方法。然而，在农村地区，部分教师仍受传统教育观念的束缚，以知识传授为主，忽视了幼儿的兴趣和创造力的培养。[17]

（四）数字化转型的挑战

随着科技的快速发展，数字化转型成为教育领域的重要趋势。然而，我国学前教师在数字化转型过程中面临着诸多挑战。有研究显示，幼儿教师的数字素养普遍较低，难以适应数字化教学的需求。[18]尽管教育部在推动教育数字化战略行动，但学前教师在实际应用中仍面临技术不熟悉、资源不足等问题。这些问题不仅影响了教师的教学效果，也限制了学前教育的创新发展。具体来看，数字化转型的挑战主要体现在以下几个方面：首先，幼儿教师在数字技术的应用上存在明显的不足。例如，在使用教育技术工具、在线教学平台以及数据分析等方面，教师往往缺乏必要的技能和经验。其次，数字化教育资源的分配不均衡，特别是在偏远地区，教师和学生难以获得高质量的数字化教育资源。此外，教育部门在推动数字化转型过程中，缺乏统一的标准和规范，导致各地在实施过程中存在差异，影响了整体的推进效果。[19]

三、学前教师教育现代化转型的国际经验

（一）课程内容和形式的创新

在国际学前教师教育领域，课程内容与形式的创新融合正成为提升教育质量的关键策略。以泰国为例，该国实施了一项新的学前教师教育课程，旨在推广“计划-执行-回顾”（plan-do-review）的教学方法，鼓励儿童在教师的指导下自主规划、执行并评估自己的行为[20]。这种以儿童为中心的教学方法，不仅有助于培养儿童的自主性和责任感，还能提升教师在引导和支持儿童发展方面的专业能力。此外，瑞典的教师教育项目广泛应用了在线学习平台和虚拟现实技术。这些技术不仅为学前教育师范生学前教师提供了丰富的学习资源，还帮助她们在模拟的教学环境中进行实践和反思，从而提高其教学技能和应对复杂教学情境的能

力。[21]通过这些国际经验，我们可以看到，学前教师教育课程内容和形式的创新与融合是提升教师教育质量的重要途径。

（二）教师培养模式的多样化

在国际上，学前教师教育的培养模式呈现出多样化的特点，以确保教师能够在不同的教育环境中适应和发展。例如，美国的学前教师教育项目通常采用多种培养模式，包括实习、研讨会和研究项目等[22]。这种多样化的培养模式不仅有助于学前教育师范生在真实的教学环境中应用理论知识，还促进了其教学技能的提升。在英国，学前教师教育项目中，教师需要定期参加专业发展研讨会和培训课程，以保持其教学技能和知识的更新[23]。这种多样化的教师培养模式，使教师能够在职业生涯中不断成长和适应教育环境的变化。

（三）教育质量的严格监控

在国际上，学前教师教育的质量监控体系非常严格，以确保教师教育的质量和效果。新加坡的学前教师教育项目就是一个典型的例子，其教育质量监控是一个重要的组成部分，通过定期的评估和反馈机制来确保学前教师教育的质量[24]。此外，许多国家还建立了完善的学前教师资格认证体系，对教师的专业能力和教学效果进行严格的考核。例如，在美国，学前教师资格认证通常包括通过标准化考试、完成一定的教育课程以及在实际教学中表现出色等要求。美国的许多州要求学前教师通过专门的教师资格考试，以证明她们在幼儿教育方面的专业知识和技能。[25]这种严格的认证过程有助于提高学前教师的整体素质，从而提升学前教师教育的质量。

（四）教师职业地位的提升

在学前教师教育现代化转型中，提升教师职业地位是关键举措，国际上诸多国家的经验值得借鉴。据联合国教科文组织（UNESCO）的《教师变革：全球调查报告》（Teachers for Change: A Global Survey Report）显示，挪威通过实施教师薪酬提升计划，学前教师的平均工资在过去五年内增长了 15%，且该国学前教师在教育决策中的参与度高达 80%，远超全球平均水平，这显著增强了教师的职业认同感与话语权[26]。经济合作与发展组织（OECD）的《教育概览》（Education at a Glance）报告指出，日本政府为提升学前教师职业地位，投入大量资金用于教师培训与职业发展项目，2018 年至 2023 年间，参与高级培训项目的学前教师比例从 30%跃升至 60%，同时，教师在教育政策制定中的咨询比例也从 20%提升至 40%，这不仅提升了教师的专业素养，也使其在教育体系中的地位更加稳固[27]。此外，国际劳工组织（ILO）的《全球教师工作条件报告》（Global Report on Teachers’ Working Conditions）强调，澳大利亚通过改善教师工作条件与职业保障，使得学前教师的工作满意度在 2019 年至 2024 年期间从 68%上升至 82%，且教师离职率下降了 10 个百分点，这表明良好的工作条件与职业保障对提升教师职业地位、稳定教师队伍具有重要作用[28]。这些数据充分说明，提升学前教师职业地位需从薪酬待遇、参与决策、专业发展与工作条件等多维度入手。

（五）教师专业发展的持续支持

在国际上，学前教师的专业发展得到了持续的重视和支持，这主要体现在各国为学前教师提供了丰富多样的专业发展机会。例如，OECD 的 TALIS Starting Strong 调查指出，许多

国家为学前教师提供了包括在职培训、研讨会和研究项目等多种形式的专业发展活动[29]。这些活动不仅有助于教师更新知识和技能，还促进了教师之间的交流与合作，使她们能够更好地适应教育变革和应对教学挑战。此外，一些国家还建立了教师专业发展社区，为学前教师提供了一个共享资源、交流经验和相互支持的平台[30]。这种持续的专业发展支持，不仅提高了教师的教学质量和专业素养，也为学前教师教育的现代化转型提供了有力的保障。

四、学前教师教育现代化转型的本土启示

（一）优化学前教育专业招生与培养机制，应对人口趋势变化

在当前我国学前教育面临教师招聘量下降与就业困难的挑战，以及人口出生率下降导致生源减少的背景下，优化学前教育专业的招生与培养机制显得尤为重要。招生环节的优化应精准定位招生需求，结合人口趋势变化，合理规划学前教育专业招生人数，避免因招生过剩导致的就业困难。同时，拓宽招生渠道，通过设立奖学金、开展职业教育宣传活动、举办学前教育体验活动等多种途径，吸引优秀生源。在培养机制方面，应按需培养，对接用人单位需求，建立与幼儿园等用人单位的紧密合作机制，定期开展需求调研，调整课程设置和教学内容，增加幼儿心理健康教育、特殊儿童教育等课程的比重，加强实践教学环节，提高学生的教学实践能力和问题解决能力。此外，构建多元化的培养模式，采用实习、研讨会和研究项目等多种方式，为学生提供丰富的学习和发展机会。同时，加强职前培养与职后培训的衔接，开设教师职业规划课程，帮助学生明确职业目标，建立跟踪反馈机制，为职后培训提供依据，使职后培训能够更有针对性地帮助教师提升专业素养和教学能力。

（二）优化课程体系，融合多元学科与本土文化

在国际视野下，多元化的课程设计已成为学前教师教育的重要趋势，为我国课程改革提供了宝贵的借鉴经验。我国学前教师教育应进一步优化课程体系，不仅保留教育学、心理学等传统核心课程，还应积极融入艺术、体育、科学等多元学科内容，以全面满足儿童在不同领域的学习需求，促进其全面发展。此外，课程体系的优化还应注重本土文化的深度融入，将我国丰富的优秀传统文化、地域特色文化等元素有机整合于课程之中。通过这种方式，培养学前教育师范生的文化自信和文化传承能力，使其能够在教学实践中有效引导幼儿了解和传承本土文化，进而促进幼儿文化认同感的形成。例如，可以开设具有地方特色的民俗文化、传统手工艺等相关课程，系统地教授学前教育师范生如何将本土文化元素巧妙地融入幼儿教育的各个环节，提升师范生在多元文化背景下的教育适应性和创新性，为幼儿提供更加丰富、多元且具有文化内涵的教育体验。

（三）强化实践与反思机制，提升教师专业素养

在教育领域，实践与反思是提升教师专业素养的关键路径，这一点在国际教育研究中已得到广泛认同。借鉴医学领域的临床化实践教学模式，我国学前教师教育可以引入类似的实践教学体系，以增强教师的实践能力和专业成长。具体而言，可以建立“教育临床”实践基地，将幼儿园作为教师教育的“临床”场所，让学前教育师范生在真实的教育环境中进行长期、系统的实践训练。这种临床化实践教学不仅能够使学生在实践中应用所学理论知识，还

能通过实际教学案例的分析和处理，培养其解决实际问题的能力。同时，反思性实践的有效开展是提升教师专业素养的重要手段。反思性实践并非简单的回顾与思考，而是一个深度的、批判性的自我审视过程。为了有效开展反思性实践，首先需要为学前教育师范生提供系统的反思指导和培训，帮助她们掌握反思的方法和技巧。例如，可以通过工作坊、研讨会等形式，引导学前教育师范生学习如何撰写反思性日志，如何从教学实践中提取关键问题，以及如何运用教育理论对这些问题进行深入分析。其次，应建立一个支持性的反思环境，鼓励学生在同伴和导师之间分享反思经验，形成一个相互学习、相互支持的反思社区。这种社区不仅能够提供情感支持，还能够通过集体智慧帮助学前教育师范生更好地解决问题。此外，学校和教育行政部门可以定期组织教学观摩、经验交流等活动，为学前教育师范生提供反思和学习的平台。这些活动不仅能够帮助学前教育师范生从他人的教学实践中获得启发，还能够促进师范生之间的思想碰撞，激发新的教学思路和方法。

（四）构建系统化专业发展体系，促进教师终身学习

在国际学前教师教育领域，对教师专业发展与持续学习的重视已成为普遍共识。我国应借鉴国际经验，构建一个系统化、多层次的学前教师专业发展体系，以全方位支持教师的专业成长。这一体系的构建应从以下几个关键方面着手：首先，建立一个完善且动态的教师培训制度，该制度应能够根据教师的不同发展阶段和具体需求，提供定制化的培训课程。这些课程应涵盖从新教师入职培训到骨干教师的专业提升，再到园长的领导力培训等多个层面，确保教师在职业生涯的各个阶段都能获得必要的支持，以不断更新其教育理念和教学方法。其次，积极鼓励并支持教师参与学历提升和学术研究活动。这不仅需要为教师提供充足的时间和经费支持，还需要营造一个积极向上的学术氛围，激发教师的内在动力，从而提高她们的专业理论水平和科研能力。通过这种方式，教师能够更好地把握教育领域的最新动态，将理论与实践相结合，提升教育质量。此外，充分利用现代信息技术，搭建一个功能完善的在线学习平台。该平台应提供丰富多样的学习资源，包括最新的教育理论、教学案例、在线课程等，并支持教师之间的互动交流。这种灵活的学习方式能够使教师在任何时间、任何地点都能进行自主学习，极大地促进了教师终身学习习惯的养成。

（五）推进教育技术应用，助力教师教育创新

在当代教育变革的浪潮中，教育技术的广泛应用为学前教师教育的现代化转型提供了前所未有的机遇。我国应积极把握这一趋势，系统推进教育技术在学前教师教育领域的深度应用，以提升教师教育的整体质量和现代化水平。具体而言，首先需着力加强在线学习平台的建设与持续优化，精心开发一系列贴合学前教师教育需求的在线课程与教学资源，打破地域与时间的限制，实现优质教育资源的广泛共享与高效传播，为教师的专业发展提供便捷、灵活的学习途径。其次，应积极探索虚拟现实（VR）**、增**强现实（AR）**等前沿技**术在教师教育中的创新应用。通过构建沉浸式的学习和实践环境，使学前教育师范生能够身临其境地体验教学场景，从而更直观、更深刻地掌握教学技能，增强应对复杂教学情境的能力。这种技术驱动的教学模式不仅能够激发师范生的学习兴趣和参与度，还能有效提升她们的教学实践

能力和创新思维。此外，加强对教师的教育技术培训同样至关重要。需制定系统、全面的培训计划，提升教师运用现代教育技术进行教学设计、组织实施以及评价的能力，确保她们能够熟练掌握并有效运用各类教育技术工具，将其融入日常教学实践中，以技术赋能教学，真正实现教育技术与教师教育的深度融合，使教育技术成为推动教师教育质量提升的强大动力，助力我国学前教师教育迈向更高水平的发展阶段。

（六）应对城乡差距，促进教育公平与质量提升

城乡差距是我国学前教师教育转型过程中亟待解决的问题。借鉴国际经验，我国可以采取综合措施来应对这一挑战。首先，实施免费师范生政策，扩大其覆盖范围，特别是在农村和偏远地区，通过提供学费减免、生活补贴等优惠政策，吸引更多的优秀学生选择学前教育专业，为农村幼儿园输送高素质的教师人才。同时，设立服务期制度，确保农村幼儿园能够稳定地获得新鲜血液。其次，加强农村学前教师培训，借鉴国际上多样化的教师培养模式，为农村学前教师提供丰富多样的培训机会，如远程教育、送教下乡、跟岗实习和交流学习等，提升其教学技能和教育理念。此外，设立专项培训基金，支持农村教师参加各类专业发展活动，进一步提升其专业素养。再次，优化资源配置，加大对农村学前教育的财政投入，改善农村幼儿园的办学条件，配备现代化的教学设备和图书资料，缩小城乡幼儿园在硬件设施上的差距。同时，通过建立城乡教育联盟、教师交流轮岗等方式，促进优质教育资源的共享和流动，提高农村学前教育的整体质量。最后，提升农村教师职业地位，提高农村教师的薪酬待遇，确保其收入水平与城市教师相当，增加农村教师在教育决策中的参与度，改善农村教师的工作条件，提供良好的办公环境和职业保障，减轻其工作负担。通过这些综合措施，增强农村学前教师的职业吸引力，稳定农村教师队伍，促进城乡学前教育的均衡发展，为实现教育现代化奠定坚实基础。

（七）提升教师职业地位，增强学前教师职业吸引力

在当前教育改革与发展的背景下，提升学前教师职业地位对于吸引和留住优秀人才投身学前教育领域具有至关重要的作用。我国应从多维度入手，采取系统性措施，全面提升学前教师的职业地位，从而增强该职业的吸引力。首先，薪酬待遇是影响教师职业吸引力的直接因素。应建立一个科学、合理的薪酬体系，确保学前教师的收入能够充分反映其工作量和教学质量。具体而言，可以参考国际上通行的薪酬调整机制，结合我国的实际情况，制定出具有竞争力的薪酬增长方案。例如，可以设立基于绩效的薪酬激励机制，将教师的薪酬与教学成果、学生发展等指标挂钩，确保教师的经济回报与其职业价值相匹配。此外，还应提供稳定的薪酬增长路径，定期调整教师的薪资水平，以应对通货膨胀和生活成本的上升，为教师提供稳定的经济保障，使其能够安心从教。其次，教师在教育决策过程中的参与度是衡量其职业地位的重要指标。应积极拓展教师参与教育决策的渠道，使其能够深度参与到课程设置、教学评价、教育政策制定等关键环节中。具体措施包括：建立教师参与决策的制度化机制，如教师委员会、教育咨询小组等，定期召开会议，讨论和决策教育相关事务；鼓励教师开展教育研究，将研究成果转化为教育政策和实践方案；为教师提供参与政策制定的培训和机

会，提高教师的政策理解和参与能力。通过这些措施，不仅能够充分发挥教师的专业优势，还能增强教师的职业认同感和责任感，使教师感受到自身在教育事业中的重要价值，从而更加积极地投身于教育实践与创新。再次，良好的工作条件是教师能够高效开展工作的基础。应着力改善教师的工作环境，包括提供现代化的办公设施、先进的教学设备以及完善的职业保障体系。具体措施包括：为幼儿园配备先进的教学设备和多媒体设施，支持教师开展多样化的教学活动；改善教师的办公环境，提供舒适的办公桌椅、充足的储物空间和良好的照明条件；建立教师职业保障机制，包括健康保险、退休金计划、带薪休假等，确保教师的权益得到充分保障。同时，通过合理安排工作时间和任务，减轻教师的工作负担，避免教师因过度劳累而影响教学质量。此外，还应关注教师的心理健康，建立相应的心理支持机制，为教师提供必要的心理辅导和压力缓解服务，从而提高教师的工作满意度和职业幸福感。

参考文献

[1]中华人民共和国中央人民政府.中国教育现代化 2035[EB/OL].(2019-02-23)[2025-01-06].https://www.gov.cn/zhengce/2019-02/23/content_5367987.htm.

[2]魏勇刚,杨明月,雷雅娴,等.我国学前融合教育师资队伍建设的实践样态与改善路径[J].学前教育研究,2022,(08):13-26.

[3]窦卫霖,张悦晨,王淑琦 回到教育的未来 OECD 关于学校教育的四种图景[M].上海:上海教育出版社有限公司,2022.

[4][6]Boyd,W.,Garvis,S.International perspectives on early childhood teacher education in the 21st century[M].Singapore:Springer,2021.

[5]Scortescu,M.,Sava,S.Research on Pedagogical Practice in Initial Teacher Education for Primary and Pre-School Teachers:A Systematic Literature Review[J].Journal of Educational Sciences,2024,25:33-55.

[7]Kaminskienė,L.,Järvelä,S.,Lehtinen,E.How does technology challenge teacher education?[J].International Journal of Educational Technology in Higher Education,2022,19(1):64.

[8]Little,S.,Golledge,M.,Agarwalla,H.et al.Global teachers as global learners:Intercultural teacher training in international settings[J].London Review of Education,2019,17(1).

[9]高校人才网.教育厅答复：今年教师计划，减招 54.7%！[EB/OL].(2024-09-02) [2025-01-14].https://www.gaoxiaojob.com/news/detail/4168.html.

[10]腾讯新闻.2023 年中国出生人口七连降，总人口二连降[EB/OL].(2024-01-17) [2025-01-14].https://news.qq.com/rain/a/20240117A04CNO00.

[11]陈秋珠，叶秀丹.中国学前教师教育发展报告（2023）[M]//凌亢，王本余，孙友然.中国教师教育发展报告（2023）.北京：社会科学文献出版社，2023.

[12]王振宇.论游戏课程化[J].幼儿教育:教育科学, 2018(4):6.

[13]王海驿.STEAM 教育理念下教师教学能力发展研究[D].海南:海南师范大学,2020.

[14]梁曦文,戴玉,林日彤,等.幼儿园教师入学准备教育现状的调查研究[J].新智慧,2023(1):63-65.

[15]陈雨馨,佟昱,袁珊珊.浅谈影响幼儿心理健康教育的环境因素[J].教育进展,2024,14(9):663-667.

[16]何小锐.农村幼儿园教育现状及其对策研究[J].教育进展,2024,14:267.

[17]成都高新区石羊第三幼儿园，成都高新区石羊第七幼儿园，自贡市富顺县板桥镇九年制学校中心幼儿园.构建学前教育发展共同体 实现城乡幼儿园优质资源共享[J/OL].教育导报：(2024-02-09)[2025-01-12].https://jydb.scedumedia.com/DocumentElectronic/doc-24041.html.

[18]刘国艳,李华馨.教育数字化背景下幼儿园教师数字素养研究[J].早期教育, 2024(36).

[19]卜星娥,谷峥霖.教育数字化转型背景下的幼儿园教师专业发展路径研究[J].教育进展, 2024, 14(6):1370-1378.

[20]Vindrola,S.,Ghawi,G..,Baghdasaryan,B.,Lata,D.,Loza,S.,Nugroho,D.What Works in Pre-Primary Education Provision:A review of evidence on achieving equitable access and quality in low- and middle-income countries[EB/OL].(2023-09)[2025-01-12].https://www.unicef.org/innocenti/media/2671/file/UNICEF-Digital-ECE-What-Works-2023.pdf.

[21]Brodin,J.,Renblad,K.Early Childhood Educators' Perspectives of the Swedish National Curriculum for Preschool and Quality Work[J].Early Childhood Education Journal,2015,43(5):347-355.

[22]Pale,M.,Ohi,S.,Kee,L.Towards pre-service teachers' theory-praxis nexus in early years English and literacy education: A pilot study[J].Australian Journal of Teacher Education (Online),2023,48(1):55-73.

[23]Gemeda,F.T.,Fiorucci,M.,Catarci,M.Teachers' professional development in schools:Rhetoric versus reality[J].Professional development in education,2014,40(1):71-88.

[24]Ofori,W.Focus on Teacher Quality:Evaluating the Singaporean approach to improving students' learning outcomes[EB/OL].(2023-10)[2025-01-08].https://www.researchgate.net/publication/383412379_Focus_on_Teacher_Quality_Evaluating_the_Singaporean_approach_to_improving_students'_learning_outcomes.

[25]Sass,T.R.Certification Requirements and Teacher Quality A Comparison of Alternative Routes to Teaching[J].National Center for Analysis of Longitudinal Data in Education Research,2013:32.

[26]United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.Global Teacher Report:Teachers for Change:A Global Survey Report [EB/OL].[2025-01-12].https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000387400.

[27]Indicators,O.Education at a Glance 2022[M].link].Acesso em março de,2023.

[28]Australian Institute for Teaching and School Leadership.National Trends Teacher Workforce [EB/OL].(2024-06)[2025-01-12].https://www.aitsl.edu.au/research/australian-teacher-workforce-data/atwd-reports/national-trends-teacher-workforce.

[29]Sim,M.P.Y.,Karoly,L.Starting Strong Teaching and Learning International Survey 2018 Conceptual Framework[EB/OL].(2019-03-13)[2025-01-08].https://www.oecd.org/en/publications/starting-strong-teaching-and-learning-international-survey-2018-conceptual-framework_106b1c42-en.html.

[30]Bautista,A.,Xu,R.,Cen,F.et al.Professional learning communities in Chinese preschools:Challenging Western frameworks[J].Education Sciences,2023,13(10):1055.

[31]单莹.义务教育阶段临时教师问题治理：国际经验与启示[J].邵阳学院学报(社会科学版),2023,22(05):105-111.

The Modernization Transformation of Preschool Teacher Education: International Experience and Implications

Fu Jianye, Jin Fang

(College of Preschool and Elementary Education, Shenyang Normal University, Shenyang, 110034)

Abstract : This article explores the international experience and enlightenment of the modernization transformation of preschool teacher education. The article points out that the importance of preschool education in China's education system is increasingly prominent, and the modernization transformation of preschool teacher education is crucial for improving education quality and achieving educational equity. International preschool teacher education presents the characteristics of diversified curriculum design, combination of practice and reflection, emphasis on

teacher professional development, extensive application of educational technology, and inclusiveness of cultural diversity. In the process of transformation, China's preschool teacher education faces difficulties in teacher recruitment and employment, the need to improve teacher professional competence, significant urban-rural disparities, and challenges in digital transformation. Drawing on international experience, China should optimize its enrollment and training mechanism of preschool education majors and curriculum system, strengthen practical and reflective mechanisms, construct a systematic professional development system, promote the application of educational technology, address the urban-rural gap, and enhance the professional status of teachers, in order to promote the reform and development of preschool teacher education.

Keywords : modernization of teacher education; preschool teacher education; international experience

УДК 378.01

ИНТЕГРАЦИЯ РАЗЛИЧНЫХ ВИДОВ ГРАФИЧЕСКОГО ДИЗАЙНА В ДРУГИЕ СФЕРЫ И МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ПОДХОДЫ: ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ ПРОФЕССИОНАЛОВ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ

Аблаев Ә.А. – м.п.н., преподаватель кафедры
изобразительного искусства и дизайна
Эм С. – студент группы диз-23-2р

Дизайн как феномен культуры подвержен непрерывным трансформациям, он нестабилен, не завершен и принципиально не допускает однозначного определения. С развитием техники и технологий, с переменами, моделирующими новый образ социокультурной жизни, происходят расширение, углубление, изменение понимания дизайна. Дизайн как феномен культуры зависим от времени, от той эпохи, в которой он функционирует, существует. Запросы времени, потребности общества определяют передовые задачи, стоящие перед дизайном.

Современное общество требует от графических дизайнеров умения работать не только в рамках традиционных областей, но и быть гибкими, способными сочетать навыки из различных дисциплин.

Цель исследования: изучить, как разрушение традиционных границ между видами графического дизайна влияет на практику и образование в области дизайна.

Графический дизайн является самостоятельной отраслью гуманитарных исследований, существуя в пространстве взаимодействия искусствоведения, социально-гуманитарного, естественнонаучного и технического знания, что указывает на необходимость использования не только междисциплинарного подхода, но и выработки парадигмы как теоретико-методологической модели проектного процесса.

Проведем анализ междисциплинарных тенденций в графическом дизайне: как веб-дизайн, UX/UI-дизайн, брендинг и другие области влияют друг на друга.

UI/UX дизайн – это не просто красивые картинки на экране, это мощный инструмент, способный значительно повлиять на восприятие бренда и его узнаваемость на рынке. Качественный дизайн интерфейса и опыт пользователя играют важную роль в формировании имиджа компании, привлечении клиентов и удержании аудитории. Когда пользователь заходит на веб-сайт или запускает мобильное приложение компании, первое, с чем он сталкивается, это дизайн интерфейса. Чистый, современный дизайн с удобной навигацией создает благоприятное впечатление и говорит о профессионализме компании. Пользователь начинает ассоциировать приятный опыт использования с качеством продукции или услуг, что способствует улучшению восприятия бренда. Сам процесс создания дизайна, как

неотъемлемой части бренда, включает в себя симбиоз многих направлений дизайна, таких как UI/UX дизайн, веб-дизайн, графический дизайн, дизайн айдентики и другие области.

Графический дизайн продолжает развиваться. В 2011 г. произошло переименование ICOGRADA в Международный союз дизайнеров ICO-D, тем самым отразившее расширение сферы графического дизайна в век новых средств массовой информации.

Ссылаясь на исследование сервиса, *работа.ру* за 2024 год, для дизайнеров нет жёстких требований к уровню образования. В 64% вакансий работодатели указывают, что образование для них не имеет значения, в 19% случаев требуют наличие высшего образования и, в 10% – среднего профессионального образования. Чаще всего высшее образование требуют для архитектурных, интерьерных и UX/UI-дизайнеров.

Современные дизайнеры объединяют навыки в разных направлениях дизайна, потому что прочертить точную границу между ними достаточно сложно**.** Сейчас происходит разрушение традиционных границ между различными направлениями графического дизайна: современные дизайнеры объединяют навыки в брендинге, UX/UI-дизайне, веб-дизайне и других областях. Графический дизайн и коммуникационный дизайн**.** Коммуникационный дизайнер, кроме визуала, отвечает за ценности бренда и эмоции, которые он вызывает у потребителей. В коммуникацию входят слоганы и другие тексты бренда, оформление сайтов и лендингов, производство видео, рекламных баннеров и SMM-стратегия.

Преимущества междисциплинарного подхода к графическому дизайну открывает более широкий спектр возможностей, но и порождает проблемы с потребностью освоения новых навыков, чтобы оставаться конкурентно способным.

Технология, цифровизация и глобализация так же оказали огромное влияние на взаимопроникновение дисциплин в графическом дизайне. Они породили своего рода множество новых субдисциплин дизайна, не связанных с дизайном в традиционном смысле слова. Например, дизайн-мышление, дизайн устойчивого развития, дизайн услуг, дизайн здоровья и другие.

Как отмечается в [1], «дизайн-мышление предполагает междисциплинарный подход к решению проблем путем обучения на практике. Дизайн-мышление – это преимущественно дизайн-делание. Здесь поощряется постоянное движение и метод эксперимента».

Цифровизация также способствовала появлению новых направлений и специализаций в области дизайна. Это привело к диверсификации отрасли и возможности для дизайнеров развиваться в рамках различных дисциплин. Графический дизайн эволюционировал от аналоговых методов к цифровым. Цифровые технологии упростили создание визуального контента, открыли новые горизонты для создания 3D-дизайна и моделирования, анимации, дополненной реальности.

Сейчас развитие новых навыков необходимы современным дизайнерам в условиях междисциплинарности: от знаний в области программирования и веб-разработки до психологического восприятия пользовательского интерфейса. Активное развитие технологий породило необходимость постоянно адаптироваться к новым инструментам, трендам и подходам в смежных областях. Графический дизайн распространен повсеместно; это основной компонент наших сложных печатных и электронных информационных систем. Он пронизывает современное общество, предоставляя информацию, идентификацию продукта, развлечения и убедительные сообщения. Неуклонный прогресс технологий кардинально изменил способы создания графических дизайнов и их распространения среди массовой аудитории.

Это так же спровоцировало появления пространства для карьерного роста дизайнеров, которые владеют несколькими дисциплинами, но и риски перегрузки и сложности в поиске работы для специалистов, не имеющих конкретной специализации. С развитием компьютерных технологий в сфере профессиональной деятельности дизайнера наблюдается постоянное расширение выполняемых им функций, ограниченных целью и задачами решаемого проекта. Сбор материала, арт-дирекшн, формирование концепции, образное мышление, фотография, иллюстрация, верстка, допечатная подготовка. Нередко дизайнер

вынужден балансировать на грани эстетики и эргономики, менеджмента и психологии, философии и права. Эпицентром проектного процесса становится коммуникативная функция графического дизайна. В определении дизайн-концепции приобретает особую значимость изучение проблемы и поиск способов её решения с привлечением разнообразных объектов в качестве носителей информации.

Серьезные изменения в требованиях к дизайнеру и дизайну происходят в постиндустриальной среде. Современный дизайн существует не в изолированном пространстве. Продукты его деятельности могут объединять различные сферы культурной жизни человека. Эта ситуация, с одной стороны, свидетельствует о быстром темпе развития профессии и расширении её круга деятельности за счет применения различных средств визуальной коммуникации. Запросам информационно-сетевого общества как нельзя лучше соответствует графический дизайн, для которого характерно оперирование информацией на семиотическом, знаковом уровне. Компьютерные технологии, получившие активное развитие и широкое распространение в последние десятилетия, усиливают качества легкости, мобильности и технологической свободы дизайна Междисциплинарные подход породил новую тенденцию в графическом дизайне. Индустрия образовательных курсов активно продолжает адаптироваться к этим изменениям, создавая курсы с более обширными знаниями из многих дисциплин, готовя сотрудников с широким кругозором.

Создавая рекомендации для дизайнеров, образовательных учреждений и работодателей по улучшению практик и подготовки специалистов в условиях междисциплинарных изменений, важно упомянуть о важности непрерывной актуализации информации, предоставляемой ими. Будущие поколения графических дизайнеров должны будут уметь оспаривать существующие средства восприятия, и находить новые эстетические концепции, не прекращая поиск новых проектных решений.

Список использованных источников

1. Стрельникова В.Э. Дизайн-мышление как со временный метод проектирования // Бизнес и дизайн ревю. 2019. № 4 (16). – URL: https://obe.ru/ journal/vypusk-2019-g-4-16-dekabr/strelnikova-v-e-dizajn-myshlenie-kak-sovremennyj-metod proektirovaniya/. Дата обращения: 28.03.2025 г.

2. Долгих М.Н. Междисциплинарные основания дизайна // Вестник Томского государственного университета. – 2013. – № 377. – С. 58-61.

3. Овчинникова Р. Ю. Графический дизайн в контексте визуальной культуры и новых технологий //Манускрипт. – 2019. – Т. 12. – №. 5. – С. 188-192.

IRSTI 14.23.17

DEVOLOPMENT OF ENGINEERING THINKING IN PRESCHOOLERS

Auyezova A.A.
Kazakh National Pedagogical University named after Abai
aizhan.auezova@mail.ru

State required standard of preschool upbringing and education provides for creating the individual qualities, such as development of children’s communicative and cognitive abilities in transforming the education content (SRS, 2022). “Model for developing the preschool upbringing and education” of RK Government considered the norms of convention related to child’s rights and defined the principal directions of teaching to transform the preschool upbringing and education based on scientific data (PSUE model, 2021). One of the model’s major tasks is to create conditions for changing the preschool upbringing and education content due to improving the pedagogical process on the scientific basis. Preschool is the stage of preparation for school, the stage to advance the child's

indispensable and vital skills. On account of this, the approach of preschool upbringing and education in the child's life should change from organized activities to generating the conditions for the maximum development of each child's potential, taking into consideration the child's individual characteristics and needs. The priority of any transformation will be aimed at protecting the right of every child to get a quality and affordable education in compliance with their capabilities. As is recognized that the age-appropriate individual qualities of the child are possible only if they master innovations that contribute to development skills, and qualitative indicators of educational work in preschool organizations (A. Mankesh, 2023:154).

Accordingly, we note that the rapid development of innovative trends in information technology and education system obliges to evolve the skills necessary to create "a lifelong learning" system in XXI century. This, in turn, empowers to increase preschoolers' interest in new techniques and allows them to develop creativity, critical and engineering thinking.

The concept for education development for 2023-2029 "On the basis of combining the modern theories with national characteristics, the integrity of the process of early child evolement is ensured", therefore, it indicates the need to evolve children from an early age in accordance with the requirements of the times. (Concept for the development of education, 2023).

In relation to upgrading the education content, the entire level of educational areas is being transformed, and a set of measures for advancing the education system is being implemented. There are several factors that have influenced the transformation of preschool upbringing and education:

- the growth of the digital educational space;
- the lives of present-day children in the era of active informatization, computerization and robotics;
- the significance of developing XXI century skills in education;
- the birth of alpha descendants.

Predicated on the given factors, there is a need to involve children in dynamic activities, independence, evolvement of hard skills as well as soft ones and increase the interest through organizing the work with children in the new format in order to improve preschool education quality. Inquisitiveness or curiosity is a complex concept that can be viewed from various angles, a psychological feature that fuels a person's action seeking to comprehend and perceive a certain object. Therefore, the study's main idea is the use of constructive games that ameliorate the skills of design and engineering thinking in evolving children's cognitive interests. During the execution of the research idea, the following provisions were guided: analysis of research of domestic and overseas scientists who had considered the issues regarding the cognitive interest and development of design and engineering thinking skills, as well as justification of the significance of applying the new approaches to constructive games in preschool organizations.

Construction activity is a practical work aimed at obtaining the certain, well-thought-out, functional products. Designing is one of the most principal types of practical activities that contribute to comprehensive evolvement of preschoolers. Within the process of designing, the child'a sensory abilities are advanced through vision, touch, movement, and ideas about the color, volume, shape, and objects quality are set as well (G. N. Sidoruk 2006:149).

Moreover, children learn to negotiate with friends, working individually and in teams, to express their opinions, to describe things performed. That is, the following criteria for establishing the social language environment are manifested in the child:

- the ability to attentively listen, that is, the ability not to interrupt others and make others listen to their own thoughts;
- to learn to thank for other people's services, apologize and include the word "please" in their requests, to be aware of the difference between a request and a demand;
- the ability to say "thanks" for someone else's services, the ability to express, share, admit their point of view when they do good deeds for others or do something wrong etc.

At each stage of constructive games in developing the children's design abilities, the given criteria should become daily skills (A. Mankesh, A. Abilzhanova 2023:59).

Constructive games' educative and developmental influence is in the ideological content of phenomena reflected in them, in assimilating the building methods by children, in expanding their engineering thinking, in improving the vocabulary, and strengthening positive relationships. This is because children jointly build based on a certain plot due to different tools. In the process of designing, the child learns to set goals for themselves. With the purpose to achieve the goal, the learners draw up their construction plan and operate stage by stage according to the elaborated plan algorithm. It is worthwhile finding out what to do, what materials are needed, and what system should be applied for construction. Planning everything regarding building and solving any construction task can help children expand engineering thinking.

Pedagogical and psychological problems of preschoolers in intellective-cognitive and constructive-creative fields were considered by foreign scientists; the given fact held a leading position in the resources of special global scientific and cited publications. Notably, meaningful conclusions were presented in comparative studies of Gill Althia Francis, William Farr, Silvana Mareva, Jenny Louise Gibson, "Psychological traits of children in the process of localizing the design games in digital format" (Gill Althia Francis, 2019:68), Lisanne Schröer, Richard P. Cooper, Denis Mareschal "Defining the peculiarities of activity due to Duplo construction game for children" (Lisanne Schröer, 2021).

Currently, in the country, in connection with modernizing the education content in preschool organizations, the primary attention is paid to the growth of children's design skills, increasing children's cognitive interest in technical means and their design. In preschool pedagogy, buiding and constructive games belong to one of the types of creative play. In preschool organizations, construction is divided into two types:

- technical (made of cubes, lego constructors, iron, magnet etc.)
- creative (made of natural materials, paper, fabric etc.). and recently the computer type has been widely used as well.

For the time being, Robotics is widely applied in preschool organizations. Children learn the initial prerequisites of engineering thinking by creating the simple robots using Lego constructors and setting them in motion. We are offering "Robo DIY" technology, a new way of assembly based on our research work. DIY (di ai wai) stands for “Do It Yourself.” This type of assembly combines robotics and creative assembly, in other words, building from simple natural materials that empowers to set in motion the constructed product. D. V. Wolf, in his study wrote "A new cultural artifact appears on the basis of a finished substance", and he attributed DIY approach to the field of creativity and considered it as a method of inventing a new object (D. V. Wolf, 2016).

In 1998, MIT professor Neil Gershenfeld started his course for students which was called "How to make any object?". He taught students the ways of using digital technologies to realize his ideas. Thereby, DIY method and STEM incorporated education (S.Belhadi, 2016. Specifically, we can define: "Robo DIY technology is an innovative approach combining the robotics and STEM education, which allows to create products made from simple natural materials and set the made products in motion."

Considering that contemporary children are Alpha descendants, they were born with a gadget in their hands. They are born ready for changes. Alpha descendants assimilate information very fast, at some point they cope to perform several actions, in the future they will be able to combine even four or five professions (Williams A, 2015). Consequently, we cannot use the old methods in the process of bringing up and training the alpha generations. Given that they live in the robotics era, in the future we need to advance the interest in creating these robots on their own, create prerequisites for engineering thinking as well as ameliorate assembly skills. Our goal is to define the possibilities of the proposed "Robo DIY" technology in evolving the children's cognitive interest.

Experimental work was performed on the topic under consideration, there were applied the following methods:

- theoretical research methods such as analysis, assembling, comparison, generalization, modeling;
- empirical research methods, including observation, question-answer, conversation, survey.

In preschool organizations, children's leading activities are based on games, accordingly, bringing up and training were executed due to games. In our study, the purpose of which is to identify the possibilities of constructive games in developing the children's cognitive interest, several game techniques were used. When determining the level of children's cognitive interests, we used V. S. Yurkevich and E. A. Baranova's questionnaire that contains 7 questions (Table 1). The given survey was conducted by children's parents and group teachers. At the same time, methods for determining the child's cognitive interest were held with the individual child. For this purpose, "Fairy tale" technique by N.I. Ganoshenko and V. S. Yurkevich as well as "Clash of motives" approach by N.I.Gutkina were applied (E. A. Baranova, 2005:77). To determine the level of assembling and independent activity skills of children, a diagnostically organized activity was chosen on "Help the rabbit" topic owing to G. A. Uruntayeva's methodology. (G. A. Uruntayeva, 2007:304). In addition, several natural materials were put up in front of the children and they were asked: "What can be built from these materials?" In the result, the levels of imagination and children's compilation from the mind ability were identified.

The research engaged the senior group's 30 children as an experimental group from LLP "Orkeniyet" nursery-preschool in Almaty region, Zhambyl district, Uzynagash village. 30 children from the senior group of SOPUE # 5 "Ulan" nursery-kindergarten participated as a control group.

The results of the survey according to V. S. Yurkevich and E. A. Baranova indicated that the rate of children's cognitive interests was between 17-26 points and showed an average indicator. The given indicator was obtained from the responses marked by parents and teachers. Now, as for the methods conducted with individual children, based on "Fairy tale" approach by N.I.Ganoshenko and V. S. Yurkevich, the child is offered to listen to a fairy tale about fruits. But the child should choose only one of the four fairy tales names: apple, pear, apricot, coconut (the last fruit should be unfamiliar to the child). The child is asked what kind of fruit fairy tale he wants to hear. During the data processing, the child's interest in an unfamiliar fairy tale is checked. The child's very question about what an unfamiliar fruit is was fixed (even if he/she decided to listen to a fairy tale about another fruit), because the question about an unfamiliar fruit is itself an obvious degree of interest. 18% of the 60 children who participated in the study decided to listen to the story about coconut, and 17% asked what a coconut is. And the remaining 65% did not ask about coconuts at all. And the remaining 65% did not ask about coconuts at all. According to N.I. Gutkina's "Clash of motives" method, the dominance of cognitive motives in the process of affective needs of the child was exposed. It is recommended to invite the child into the room and look at several toys on the table. Then the child is invited and an unfamiliar fairy tale is started being told. When it comes to the most interesting moment, stopping the fairy tale, the child is asked what hes/he wants to do: play with toys or listen to the continuation of the fairy tale. It was fixed that children who chose to play with toys had a low cognitive interest rate, and children who chose to listen to the continuation of the fairy tale had a high cognitive interest level. 35% of children decided to listen to the fairy tale continuation, and 65% decided to play with toys. The conducted methods results demonstrated an insufficient level of children's cognitive interests. It is known that one of the main needs of preschoolers is free play, free activity, and participation in vigorous activities.

We have set the goal to evolve children's cognitive interest through constructive games considering the facts that one of the principal activities in a preschool organization is - within the construction process the child feels as free as possible, entirely realizes their thoughts, imagination and thinking are fully activated, and vocabulary increases.

In order to determine the level of assembling skills and independent activity ones of children, the diagnostically organized activity was carried out owing to G. A. Uruntayeva's methodology on "Help the rabbit" topic. The children were distributed the tools needed to assemble the rabbit house and offered to build a house based on the model.

The wall and roof of the house are thick. And the children were given thin volumetric parts, including thick ones. During the process of data handling, the proper ways of assembling were recorded, also, errors made by children. Alongside, children's adherence to consistency in the design process was also taken into consideration. 52% of the children built the house based on the model in

accordance with the requirements, 48% completed the assembly of the house with mistakes. Furthermore, with the purpose to determine kids' imagination level and skills, several natural materials are put in front of children (a stick, triangle paper, sponge for washing the dishes) and are asked: "What can be built from these things?". All the kids replied: "We can build a flag, a ship, a house, a plane" and assembled the mentioned things with great interest.

The study results have shown that children are fond of assembly activities. Hence, with the purpose to evolve children's cognitive interests and improve their design skills, we have elaborated the program based on "Robo DIY" technology. In the process of working with children, we executed the organized activities to draw up a program plan with children, moving from simple to complex on the basis of sequence and consistency. Children began to master the prerequisites of engineering thinking, setting in motion the products that they had built from simple natural materials. In each organized activity executed, there was noted an increase in the rate of children's cognitive interests. Since children start asking: "What else are we collecting today?", "What are we using to set it in motion?" And the question, as it is known, is a clear manifestation of interest.

One of the crucial tasks for the latest education system today is to ensure advancing the professional competencies of preschool educational organizations' teachers. To effectively implement "Robo DIY" technology, the work was realized to improve the knowledge of educators. Nurturers were given consultations, there were conducted seminars and master classes as well. Because every future specialist should have fully formed such traits as the ability to master the achievements of dynamically developing scientific technology, the desire for innovative search. Teacher's activity should be aimed not only at transferring the knowledge, fully mastering the subject, but, first of all, at the systematic development of learners' thinking stage by stage (A. Mankesh, L. Anarbek, 2023:39).

Pedagogical and psychological research proves that evolving the cognitive interest is directly connected with observation, memory, thinking, and attention. The essence of cognitive interest, according to G. I. Shchukina, lies in the desire to penetrate into the depths of these phenomena, and not only consuming the information about phenomena. It was underlined that under the influence of interest, the child seeks not just to learn the unknown, to replenish knowledge, but also to apply the given knowledge in their practice (G. Shchukina, 1971:16). In accordance with this, our research is also aimed at creating the opportunities based on "Robo DIY" technology to cause the desire in children to apply the gained knowledge, skills and abilities in everyday life. On that account, to realize the effectiveness of technology in the object-developing environment of the group, a special design zone was established and conditions were created so that at any time children could come up with new products at will.

During the experiment, the results of the initial control and final control were recorded, and a comparative analysis was carried out. As the results of the survey by V. S. Yurkevich and E. A. Baranova demonstrated, the rate of children's cognitive interests was initially between 17-26 points and showed an average indicator, lastly, it can be noted that this indicator is in the range of 27-35, indicators of levels of cognitive interest in children are increased (Table 1 and Table 2).

Table 1. - Content of the questionnaire with parents and teachers based on V. S. Yurkevich and E. A. Baranova's methodology

#	Questions	Answers	Points	Initial cut		Final cut	
1	Is the child interested in mental activity (half an hour, an hour)?	a) regularly b) often c) very rarely	5 3 1	3 47 14	5% 73 22	37 25 2	58% 39% 3%
2	When the child is asked a riddle, which approach does he prefer?	a) prefers finding the answer on his/her own	5 3 1	5 42 17	8 66 26	39 21 4	61% 33% 6%

		b) each time differently c) so that others can suggest a ready answer					
3	Does he/she ask you to read a book? Does he/she listen to the end?	a) constantly asks, listens to the end b) often, sometimes listens to the end, sometimes does not listen to the end c) very rarely	5 3 1	12 31 21	19 48 33	47 9 8	73% 14% 13%
4	How does the child perceive the tasks that require mental function?	a) very well, likes b) each time differently c) does not prefer, does not like	5 3 1	10 38 16	16 59 25	45 16 3	70% 25% 5%
5	Does the child ask a lot of questions?	a) regularly b) often c) very rarely	5 3 1	8 32 24	13 50 37	51 12 1	80% 19% 1%
6	Does he/she wait for the answer to the question asked?	a) yes ə) sometimes б) no	5 3 1	10 32 22	16 50 34	39 17 8	61% 26% 13%
7	Is there a sequence of questions in the speech? (Are there any more questions after receiving the answer to one question?)	a) yes, it is always so B) each time differently B) have not noticed	5 3 1	7 31 26	11 48 41	48 12 4	75% 19% 6%

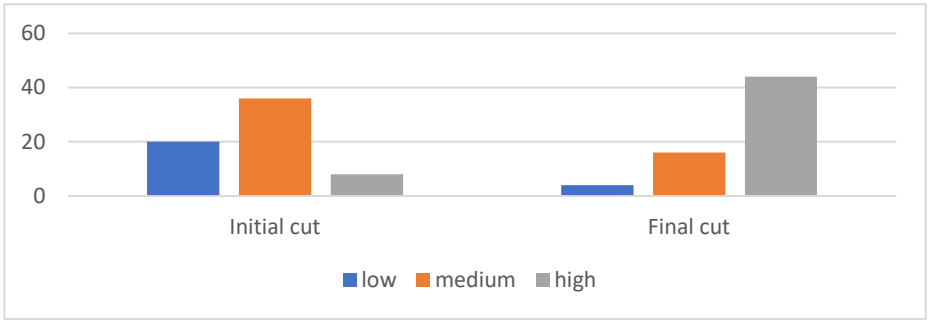

Figure 1-diagram of the survey results with parents and teachers based on V. S. Yurkevich and E. A. Baranova's methodology

Table 2- children's cognitive interests development dynamics in the process of applying "Robo DIY" technology

Experiment stage	Groups		Levels of cognitive interest development		
			low	medium	high
Initial cut	EG	the number	10	18	2
		%	33,3	60	6,7
	CG	the number	15	14	1
		%	50	46,7	3,3
Final cut	EG	the number t	0	7	23
		%	0	23,3	76,7
	CG	the number	8	13	9
		%	26.7	43,3	30

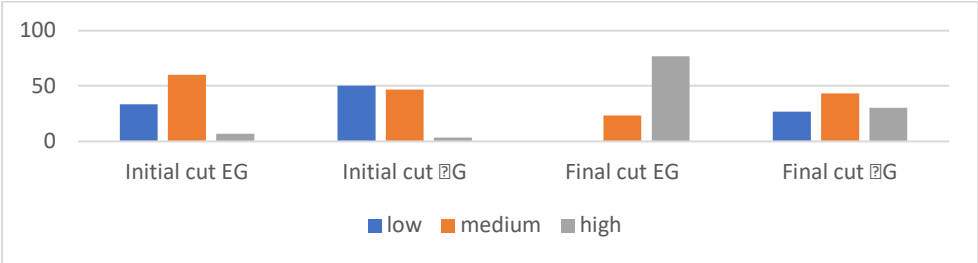

Figure 2- diagram of children's cognitive interest development dynamics in the process of applying "Robo DIY" technology

As it is seen from the table and figure, it can be noted that the children's level of cognitive interests increases based on "Robo DIY" technology use. We were convinced of efficiency of the comprehensive program we elaborated and the methods applied in it when we compared the control group results with the results of the experimental group. Thus, the efficiency of the compiled comprehensive program has been determined:

- improves the children's skills of designing, technical design, and mental construction;
- develops creative imagination and engineering thinking;
- improves critical thinking and problem solving skills;
- encourages interest in science, technology, engineering and mathematics (STEM);
- builds communication and teamwork skills;
- increases self-confidence;
- serves as a valuable basis as a tool for career guidance of a future profession;
- evolves the children's cognitive interest based on applying the new innovative approaches.

We discerned that the use of "Robo DIY" technology in preschool education showed its positive results within the study. The given approach, based on children's assembling the objects from natural materials and setting these things in motion, has had a significant impact on the cognitive interests and motivation of children as well as advancing the engineering thinking skills. We were convinced that technology contributes not only to the growth of children's cognitive interests, but also to independent thinking formation, augmenting the knowledge, consolidating the skills, mastering the skills, and educating the moral qualities. Thus, we are certain that "Robo DIY" technology contributes

to maturating the key competencies in demand in the contemporary information society, and will enable children to enhance creative and critical thinking skills.

References:

Belhadi S. Le « Do-It-Yourself » (DIY): simple phénomène ou nouvelle 181 manière de consommer? [Electronic resource]. URL: http://www.france5.fr/emissions/la-quotidienne/a-la-une/le-do-it-yourself-diy-simplephenomene-ou-nouvelle-maniere-de-consommer (дата обращения: 19.04.2016)

Introduction to DiY/counterculture. Permanent Culture Now 183 [Электронный ресурс]. URL:http://www.permanentculturenow.com/introduction-todiy-counterculture (дата обращения:19.04.2016).

Lisanne Schröer, Richard P.Cooper, Denis Mareschal. Science with Duplo: Multilevel goal management in preschoolers' toy house constructions. Journal of Experimental Child Psychology Volume 206, June 2021

Mektepke deiıngı tärbie men oqytudyñ memlekettık jalpyğa mındettı Standarty [State required standard of preschool bringing up and training].- 2022. №348. Astana

Mektepke deiıngı tärbieleu men oqytudy damytu modelı [Model for developing the preschool bringing up and training].- 2021. №422. Astana

Williams A. Meet Alpha: The next «Next Genereation» // The New York Times. 2015. September19.

УДК 378

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ТӘРБИЕЛІК БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНДЕГІ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРДІҢ ТИІМДІЛІГІ

Кусаинова Айгуль Амангельдиновна
Астана қаласы,
Астана Халықаралық университетінің
Педагогикалық колледжінің
Мектепке дейінгі бөлім оқытушысы

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесіндегі Республиканың мемлекеттік саясаты мектеп жасына дейінгі балаларға сапалы білім алу үшін қолжетімділікті қамтамасыз етуге және тең бастапқы мүмкіндіктер жасауға бағытталған. Мемлекет басшысы Қ.К.Тоқаевтың «Әділетті мемлекет. Біртұтас Ұлт. Берекелі қоғам» атты Қазақстан халқына арнаған жолдауын орындау, «Білімді ұлт» сапалы білім беру» ұлттық жобасы мен Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 15 наурыздағы №137 қаулысымен бекітілген.[1] Осыған орай, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік білімді дамыту бағдарламасында балаларды сапалы мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеумен толық қамтуды қамтамасыз ету, балаларды мектепке дайындау үшін олардың мектепке дейінгі тәрбие және оқу бағдарламаларына тең қол жетімділігін қамтамасыз ету болып табылады.Сондықтан қазіргі кезде мектепке дейінгі білім беру ұйымында тәрбиелеу мен білім беру процесін жоспарлау мен ұйымдастырудағы жаңа тәсілдері мен баланың мүдделеріне, қажеттілігі мен әлеуметтік дағдыларының дамуына баса назар аударуда. Бүгінгі таңда мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының тәрбие мен оқыту бағыттарын қоғам сұраныстарына сәйкес құру көкейкесті мәселелердің бірі болып отыр. Осыған орай, мектепке дейінгі ұйымдар педагогтерінің кәсіби білімдерін жетілдіру, оқу тәрбие үдерісінде инновациялық технологияларды қолдануға бағыт-бағдар беру, озық іс-тәжірибелер мен идеяларды насихаттау негізінде жүргізіледі. Білім мазмұнының жаңартылуы жаңа талап, жаңа міндеттер қояды. Жаңа білім беру жүйесі дәстүрлі оқыту үдерісін түбегейлі

өзгертуді және оқытудың жаңа технологияларын оқыту үдерісіне тиімділікпен енгізу жолын негіздейді.

Балалардың ой-дағдысын, есте сақтау қабілеті, логикалық ойлауы, дене бітімі мен ақыл-есінің дамуын, оқыту тілін меңгергендігін, жаңа технологияларды қолдана білуін, білім сапасын ескерген жөн. Бұл міндеттерді орындау барысында педагогтың жұмысы күрделенбек. Бұл жаңа бағыт оқудың нәтижесін алдын ала болжап және сол арқылы балалардың өзін-өзі дамытуға қатысуын мүмкін етеді. Жаңа педагогикалық технологиялар жүйесін қалыптастырған еңбектер мен зерттеулерде қазақстандық білім беру ұйымдарының болашағына игі ықпалын тигізер жолдар мен бағыттар да айқындалды. Баланы білім беру үдерісінің нысаны ғана емес, сол үдеріске қатысушы маңызды субъектісі деп санап, оның ана тілінде терең ойлай алуы мен шебер сөйлеуін, сауатты жазу тілін дамытып, оқу барысында алған білімі мен игерген машық-дағдыларын өмірдің қажетті жағдаяттарына сай әрі дұрыс қолдана алатын дәрежеге жеткізу – жаңа педагогикалық технологиялардың негізгі мақсаты. Тәрбиеленушілердің тұлға ретінде қалыптасуына көмектесу, білім алып, өзінің қабілеттерін ашып, дербес дамуына жол көрсету –заманауи әдістерді қолдану қажеттілігін айқындайды.

Қазіргі кезеңде республикамызда білім берудің жаңа жүйесі жасалып, қазақстандық білім беру жүйесі әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұл мектепке дейінгі оқытуда инновациялық үрдістердің дамуымен байланысты болып отыр. Қазіргі заманғы педагогтардың заманауи технологияларды білуі -уақыт талабы. Электрондық жүйеде оқытуда мультимедияны пайдалану, балаларға ақпаратты беру жылдамдығын, оны түсінуді көтеріп қана қоймай, сонымен қатар мынандай маңызды салаларды интуиция, образдық ойлауын дамытады. Мектепке дейінгі мекемеде интерактивті тақтаны пайдалану тәсілдері өте көп. Бұлар презентациялар, интерактивті оқыту бағдарламалары, графикалық, бағдарламалық орталықтарда жобалар құрастыру. "BilimKids.kz" технологиясы бойынша жұмыс атқару кезінде педагогтар тек тәрбиеленушілерді жақсы танып қоймай, өздерінің қабілеттері ашылады. Ата-аналардың балабақшадағы іс-шаралардың белсенді қатысуына арналады.

Бүгінгі таңда мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының тәрбие мен оқыту бағыттарын қоғам сұраныстарына сәйкес құру көкейкесті мәселелердің бірі болып отыр. Осыған орай, мектепке дейінгі ұйымдар педагогтерінің кәсіби білімдерін жетілдіру, оқу тәрбие үдерісінде инновациялық технологияларды қолдануға бағыт-бағдар беру, озық істәжірибелер мен идеяларды насихаттау негізінде жүргізіледі. Инновациялық іс- әрекеттің мазмұны мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының оқу- тәрбие үдерісінде қолданылатын бағдарламаларды басшылыққа ала отырып, мектепке дейінгі педагогика мен психология, әлеументтану, медицина саласындағы ғылыми- зерттеу жұмыстарының нәтижелері негізінде анықталады. Білім беру үрдісін технологияландыру педагогтардың балалар әрекеттерін ұйымдастыру мен мектепке дейінгі білім берудің сапасына оң әсер етеді.Қазіргі таңда көптеген интерактивтік бағдарламалық бөлімдер, қозғалмалы объектілер құруға мүмкіндік беретін векторлық және графикалық жабдықтар көптеп шығып, қолданыс табуда. Осындай құралдардың бірі – электронды оқулықтарды балабақшаларда кеңінен пайдалану. Балабақша баласына электронды оқулықтар біріншіден, балалардың қызығушылығын арттырады, екіншіден, зейін қойып көрумен қатар түсінбеген жерлерін қайта көруге мүмкіндік алады.

Мультимедиялық электронды оқулықтар балабақшада балаларға арналған таптырмас құрал болып табылады. Өйткені, балалардың зейіні әр түрлі әдемі түстерге, ойыншықтарға, әдемі суреттерге, әсемдікке әуес болады. Электрондық оқулық пен оқытудың негізгі мақсаты: «Оқыту процесін үздіксіз және толық деңгейін бақылау, сонымен қатар ақпараттық ізденіс қабілетін дамыту». Электрондық оқулықтарды пайдалану балалардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай ойлау жүйесін қалыптастыруға шығармашылықпен жұмыс істеуге жағдай жасайды. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарындағы электронды оқулықпен оқытудың мынадай басты міндеттерді шешуге мүмкіндік береді: сапалы білім беруге бағытталған үздік білім беру технологияларымен қамтамасыз етуге; әрбір баланың жеке дамуын кешенді қамтамасыз етуге; толыққанды білім беру кеңістігін құруға; білім беру процесін технологияландыру; мектеп жасына дейінгі балалар мен тәрбиеші педагогтардың

инфокоммуникациялық мәдениетін дамытуға [2]. Электронды оқыту құралдарына кейс технологиялар, ТВ – технологиялар, ақпараттық – коммуникациялық технологиялардың интеграциясына негізделген желілік технологиялар жатады.Мектепке дейінгі мекемелерде ақпараттық қатынастық технология құралдарын қолданудағы мақсаты – баланың танымдық қызығушылығын қалыптастыру. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарындағы электронды оқулықпен оқытудың мынадай басты міндеттерді шешуге мүмкіндік береді: сапалы білім беруге бағытталған үздік білім беру технологияларымен қамтамасыз етуге; әрбір баланың жеке дамуын кешенді қамтамасыз етуге; толыққанды білім беру кеңістігін құруға; білім беру процесін технологияландыру; мектеп жасына дейінгі балалар мен тәрбиеші педагогтардың инфокоммуникациялық мәдениетін дамытуға мүмкіндік туғызады. [3]. Бүгінгі таңда заманауи талаптарға сай баланың жан - жақты дамуына - "STEAM" технологиясының рөлі жоғары. Steam-білім әлемдегі негізгі трендтердің бірі. Steam технологиясы алғаш рет АҚШ-та балаларды жоғары технологиялық дамыған кеңістікте өмір сүруге дайындауға бағытталған әдістемелік - пәндік ортада балалардың қызметін ұйымдастыру үшін қолданылды. Мектеп жасына дейінгі балалардың практикалық іс-әрекет дағдыларын дамытудан басқа STEAM-технологиясы балалардың нақты өмірлік жағдайларды бастан кешіруіне жағдай туғызады. Пәндік-кеңістіктік даму ортасындағы әдістер баланың санасында әлемнің тұтас бейнесін жасауға көмектеседі. Мысалы, "Лего" конструкторлары, ағаш конструкторлары, ойыншықтары модельдеу, зерттеу жұмыстары баланың логикалық ойлау және шығармашылықты қабілеттерін дамытуды қамтиды. STEM білімі алты модульден тұрады. Әрбір модуль STEM-білім беру мақсаттарын іске асыруды қамтамасыз ететін нақты міндеттерді шешуге бағытталған:

1."Ф.Фребельдің дидактикалық жүйесі" білім беру модулі - қоршаған әлем объектілерімен тәжірибе жасау - геометриялық денелермен және пішіндермен әрекет ету арқылы логикасын - кеңістіктік қатынастарды игеру - әртүрлі бұрыштар мен проекциялардағы құрылысты түсіну.

2."LEGO-құрастыру" - практикалық және ақыл-ой экспериментіне, жалпылауға, сөздік қорын дамытуға, өз ойын ортаға салып талдай білуге үйрету.

3."Математикалық даму" білім беру модулі-шамасы, пішіні, кеңістігі, уақыты, саны және санау бағыттары бойынша балалардың жас және жеке ерекшеліктерін ескере отырып, математикалық даму мәселелерін кешенді шешу

4. «Робототехника» білім беру модулі - логика мен алгоритмдік ойлауды дамыту; - бағдарламалау негіздерін қалыптастыру; - жоспарлау, модельдеу қабілеттерін дамыту; - ақпаратты өңдеу; - абстракциялау және заңдылықтарды табу қабілетін дамыту.

5. «Мен әлемді құрамын «Мультстудиясы» білім беру модулі-АКТ (ақпараттық-коммуникациялық технологиялар) және цифрлық технологияларды игеру; - медиа технологияларды игеру; - көркем және техникалық шығармашылық синтезі негізінде өнімді қызметті ұйымдастыру.

6. «Тірі және жансыз табиғатпен тәжірибе жасау» білім беру модулі - тәжірибелік-эксперименттік қызметте қоршаған әлем туралы идеяларды қалыптастыру;-көрнекі сенсорлық қабылдау процесінде барлық тіршіліктің бірлігін түсіну; - экологиялық сананы қалыптастыру. Заманауи инновациялық технологиялардың ерекшелігі – білімді жатқа меңгерту емес, балалардың өз бетінше меңгеруіне ұмтылатындығында. Ол есту, көру қабілеттерін арттыруға, сөздік қорын ауызша дамытуға бағытталады. Заманауи технологияларды пайдалана отырып нәтижесінде: әр бала өз бетімен жұмыс істеуге дағдыланды, әр баланың жеке қабілеті анықталды; бір−бірімен бәсекеге түседі.Мектеп жасына дейінгі балалардың практикалық іс-әрекет дағдыларын дамытудан басқа STEAM-технологиясы балалардың нақты өмірлік жағдайларды бастан кешіруіне жағдай туғызады. Пәндік-кеңістіктік даму ортасындағы әдістер баланың санасында әлемнің тұтас бейнесін жасауға көмектеседі. Мысалы, "Лего" конструкторлары, ағаш конструкторлары, ойыншықтары модельдеу, зерттеу жұмыстары баланың логикалық ойлау және шығармашылықты қабілеттерін дамытуды қамтиды. "STEAM" технологиясының объективті артықшылықтары:

1.Жаратылыстану ғылымдарының, инженерлік шығармашылықтың, математиканың, цифрлық технологиялардың және т.б. әртүрлі салаларының өзара енуіне негізделген заманауи мәселелерді шешудің интеграцияланған тәсілі. Бұл интеграция танымдық және көркемдік ізденіске негізделген және іс-әрекеттің нәтижесі ретінде нақты өнімге ие жобалар әдісіне негізделген.

2. Мектеп жасына дейінгі балаларды одан әрі білім беру жүйесінің қазіргі білім беру ортасына уақтылы бейімдеу. Мазмұны, технологиясы, пәндік-кеңістіктік мазмұны, материалдық-техникалық қамтамасыз етілуі — жас ерекшеліктері мен мазмұнның күрделілігі бойынша сабақтастық.

3.Танымдық-зерттеу қызметі процесінде зияткерлік қабілеттерді дамыту және ғылымитехникалық шығармашылыққа тарту қазіргі әлемде құзыреттілік пен жайлы өзін-өзі сезінуді қалыптастыруға, болашақта өмірдің жоғары сапасы үшін жағдай жасауға бағытталған.

4.Сыни ойлауды дамыту қажетті ақпаратты алу, талдау, алынған ақпаратты практикалық іс-әрекетте қолдану дағдыларын қалыптастыруға бағытталған процесс ретінде қарастырылады.

5.Балалардың ұжымдық жұмыс дағдыларын қалыптастыру жалпы мақсаттарға жету үшін жеке интеллектіні біріктіру, келіссөздер жүргізу, сұрақтар қою, дәлелдеу қабілетінен тұрады. Жалпы оң нәтиже өз күшіне деген сенімділікті және командадағы жұмыс тиімділігінің сезімін қалыптастырады, процеске және жалпы және жеке еңбек нәтижелеріне құндылық қатынасын тәрбиелейді.

6. Әртүрлі ақпараттың үлкен көлемімен жұмыс істей білуге байланысты ақпараттық технологияларды игеру.

7. Техникалық шығармашылыққа қызығушылықты дамыту.

Осындай технологияларды қолдану баланың әлемнің жаратылыстану-ғылыми бейнесі жүйелік-белсенділік тәсілінің негізінде қалыптасуына, тірі және жансыз табиғат объектілерімен ойнау және тәжірибе жасау арқылы зерттеуге және тәжірибелікэкспериментік жобалар барысында өз білімін шыңдауға бағыттайды. Мектепке дейінгі мекемеде электронды оқулықты пайдалану тәсілдері өте көп. Солардың бірі – «Сиқырлы қалам» интерактивті оқу-әдістемелік кешені. Бұл – мектеп жасына дейінгі балаларға арналған жаңа бағыттағы инновациялық тіл үйрету құралы. «Сиқырлы қалам» арқылы балаларға бір мезгілде оқуға, тыңдауға мүмкіндік беріледі. Қаламның сиқыры - қалам плакатқа тиген бойда суреттерге «жан бітіп», бейнелер экранға көшіп, сөйлей кетеді.

Әзірге 60 түрлі тақырыпты қамтитын заманауи технологияның соңғы жетістіктеріне сүйене отырып жасалған интерактивті кешеннің балалардың тіл үйренуге деген қызығушылығын дамытуға, танымын, қабілетін арттыруға септігін тигізері сөзсіз. Кешенді құрастырғандардың бірі, ұстаз Зәуре Еденбаеваның айтуынша, интерактивті кешенмен жаттыққан бала дыбыстардың дұрыс айтылуына, екпінді дұрыс қолдана білуді жеңіл меңгереді. Сондай-ақ сөздерді буынға бөлуді, санауды, түстерді ажыратуды жадына түйген сөздік қоры арқылы түрлі іс-әрекеттерге байланысты қысқа сөйлемдер мен шағын әңгімелер құруды үйренеді. Сөздік қорын молайтып, алғыс айту, өтініш білдіру, құттықтау тәрізді этикет тәртібін орындауғада жаттығады». Сиқырлы қаламның» тағы бір ерекшелігі – оны кез келген теледидарға немесе компьютерге қосуға болатындығында.

Электронды оқулықтар бала үшін де, тәрбиеші үшін де күнде дамытылып отыратын анық түрдегі әдістемелік жүйе болып табылады. Бұл жүйені тиімді қолдану үшін әрине ақпараттық құзыреттілік қажет. Ақпараттық құзыреттілік - мамандардың компьютерлік білімділігі, жаңа ақпараттық технологияларды қолдана алу (мультимедия, электронды пошта, Интернет) мүмкіндігі.

Қорыта келе, STEAM технологиясының, сиқырлы қаламның, электрондық оқулықтардың жаңашыл мүмкіндіктері мен мектепке дейінгі білім беру үдерісінде балалардың жеке шығармашылық және тұлғалық даму қабілеттерін шыңдауда жоғары маңызға ие.

Әдебиеттер:

1. Григорьев, Сергей Георгиевич. STEM-технологии в подготовке магистров педагогического направления / С.Г.Григорьев, А.Р.Садыкова, М.В.Курносенко//Вестник Московского городского педагогического университета. Серия: «Информатика и информатизация образования». - 2018. - № 3 (45) 2018.
2. Жұмабекова Ф.Н., Нұргазиева Н.М. Педагогикалық зерттеулердің әдіснамасы мен әдістері. 2014.
3. Бұлақбаева М.К. Педагог мамандығына кіріспе. 2017ж
4. Асанов Ж., Әбдіхалық Н. Педагогиканың ғылыми-зерттеу әдістері. 2015ж
5. Бөрібекова Ф.Б., Жанатбекова Н.Ж. Қазіргі замандағы педагогикалық технология 2014.

УДК 378.01

ИНКЛЮЗИЯНЫҢ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ОРНЫ МЕН МАҢЫЗЫ

Айдынгалиева Дилназ Дарханқызы
Жетекшісі: Муталиева Ардак Шагаевна
Л. Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана қаласы, Қазақстан
aidyngaliyevad@mail.ru

Қазіргі таңда барлық әлем жұртшылығының назарын аударып отырған мәселе балалардың жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне ортаның, отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне толық қосуды қарастыратын инклюзивті білім беру. Осы жаһандық мәселеге әлем ғалымдары мынадай анықтама береді: инклюзивтік білім беру дегеніміз - барлық балаларды, соның ішінде мүмкіндіктері шектеулі балаларды жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу педагогикалық және әлеуметтік мұқтаждықтарына арнайы қолдау, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат. Инклюзивті оқыту – ерекше мұқтаждықтары бар балалардың жалпы білім беретін мектептердегі оқыту үрдісін сипаттауда қолданылады. Демек, инклюзивті оқыту негізінде балалардың қандай да бір дискриминациясын жоққа шығару, барлық адамдарға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге оқытудың ерекше қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастыру идеологиясы жатыр. Менің көзқарасым боынша, осы бағыт балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру жағдайын қалыптастырады. Жаңа түсіндірме бойынша «инклюзивті білім беру» - бұл ерекше білім беру қажеттіліктері мен жеке-дара мүмкіндіктерін ескере отырып, барлық білім алушылардың білім алуына тең қолжетімділігін қамтамасыз ететін процесс.

Қазіргі ғылым мен практикада дені сау балалар мен мүмкіндігі шектеулі балалар бірге білім алып, бірге тәрбиеленетін педагогикалық процесті белгілеу, сипаттау үшін "интеграция", "мэйнстриминг", "инклюзия" сияқты терминдер қолданылады. Интеграция термині латынның integrare – толықтыру деген сөзінен шыққан. Педагогикада әлеуметтік интеграция термині XX ғасырда пайда болды және бастапқыда негізінен АҚШ-та нәсілдік, этникалық аз топтары проблемаларына қатысты қолданылды. XX ғасырдың 60-жылдарынан бастап термин Еуропаның сөйлеу айналымына еніп, мүмкіндігі шектеулі адамдардың проблемалары аясында қолданыла бастады. XXI ғасырдың басында шетелде интеграция кең әлеуметтік-философиялық мағынада қарапайым адамдар мен мүмкіндігі шектеулі адамдардың өмір сүру формасы ретінде түсініледі, бұл ерекше қажеттіліктері бар адамның барлық әлеуметтік процестерге, білім берудің барлық сатыларына, бос уақытқа, жұмысқа, әртүрлі әлеуметтік рөлдер мен функцияларды жүзеге асыруға шектеусіз қатысуын қамтамасыз етеді және бұл құқық әлемнің көптеген дамыған елдерінде заңмен бекітілген. Шетелдік педагогика

интеграцияны экономикалық, ұйымдастырушылық, дидактикалық және әдістемелік сипаттағы шаралармен осы процестің қолдауымен және сүйемелдеуімен қарапайым балалар мен мүгедек балаларды бірге өмір сүру және оқыту мүмкіндігі ретінде қарастырады.

Ал, мэйнстриминг (ағылш. mainstream, яғни теңестіру, жалпы үлгіге келтіру) – шетел әдебиетінде қолданылатын ұғым, мүмкіндігі шектеулі студенттер өздерінің әлеуметтік байланыстарын кеңейтуге мүмкіндік беретін әртүрлі демалыс бағдарламалары аясында құрдастарымен қарым-қатынас жасау стратегиясын білдіреді. Мұнда, әдетте, ешқандай білім беру мақсаттары қойылмайды. Зерттеушілердің пікірінше, бірлестіктің көрсетілген нысандарының негізгі кемшіліктері білім беру ортасының мүгедектердің қажеттіліктеріне бейімделмеуі болып табылады. Мүмкіндігі шектеулі бала жалпы өзгеріссіз қалған білім беру жағдайларына бейімделуге мәжбүр. Яғни, мүмкіндігі шектеулі бала бұқаралық білім беру мекемесінде оқуға танымдық және жеке даму тұрғысынан жеткілікті дайын болуы керек. Оқу процесін жеңілдету үшін балаға дефектологиялық, психологиялық-педагогикалық көмек жүйесін енгізу көзделеді. Инклюзивті білім беру-ерекше қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беретін мектептерде оқыту процесін сипаттау үшін қолданылатын термин. Сонымен, инклюзивті білім беру-әрбір баланың денелік, зияткерлік, әлеуметтік, эмоционалды, тілдік және басқа да ерекшеліктеріне қарамастан, оқыту мен тәрбиелеудің жалпы процесіне қосылуға мүмкіндік беретін білім беру, бұл кейіннен өсіп келе жатқан адамға қоғамның тең құқылы мүшесі болуға мүмкіндік береді, оның сегрегациясы мен оқшаулану қаупін азайтады. "Инклюзивті білім беру" термині тек білім беру жүйесіне ғана емес, сонымен бірге адамның қоғамдағы орнына деген жаңа көзқарасты бейнелейтін заманауи термин болып табылады. Инклюзия білім беру кеңістігін, мектеп ортасын әр баланың қажеттіліктеріне бейімдеу, соның ішінде білім беру процесін реформалау арқылы мүгедек балаларға білім беру мәселесін шешуді қамтиды. Инклюзия процесі мен интеграцияның басты айырмашылығы-инклюзия кезінде білім беру процесінің барлық қатысушылары мүгедек балаларға деген көзқарасты өзгертеді, ал білім беру идеологиясы оқу процесін ізгілендіру және білім берудің тәрбиелік және әлеуметтік бағытын күшейту бағытында өзгереді. Сонымен, инклюзия-бұл әлеуметтік-мәдени технология, ал интеграция-бұл білім беру технологиясы. Инклюзивті оқытуды енгізу адамның танымдық мүмкіндіктеріне және тұрғылықты жері бойынша оның денсаулығына бара-бара ортаға сәйкес сапалы білім алу құқығын іске асыру бағытында білім беру жүйесін дамытудың жоғары нысаны ретінде қарастырылады. Инклюзивтік білім беру - бұл жұмыстың жергілікті аймағы ретінде емес, жалпы білім беру жүйесінің қызметін тұтас алғанда барлық бағыттар бойынша ұйымдастырудағы жүйелі тәсіл ретінде қаралатын ұзақ мерзімді стратегия.

Негізгі бөлім:

Инклюзивті оқыту білім алу сферасында теңдікті, әлеуметтік әділдікті, бірлікті және жайлы қатынасты сезіне алу мүмкіндігін жасайды. Инклюзивті білім беру педагогтардың кәсіби білімдерін кеңейтеді. Бұндай білім беру сабақ өткізудің жаңа және икемді тәсілдерін қолдануға, оқушыларға білім беруде сапалы сабақ жоспарларын жасауға мүмкіндік туғызады. Инклюзивті мектеп барлық жергілікті, өңірдің және жалпы мемлекеттік қауымдастыққа пайда әкеледі деген ойдамын. Себебі, инклюзивті оқыту сапалы, сәтті болуы үшін қоғаммен тығыз қатынаста болуды қалайды. Бул өзара байланыс екі жақты. Мектеп және қоғам бір-бірімен тығыз байланысты. Сондықтан, осы қатарда белгілі ауыл шекараларына, қала, штат және елдер өздеріне инклюзивті оқытудың пайдасын қосады; инклюзивті мектеп ерекше қажеттілікті керек ететін жандарға бағдар жасайды, олардың түрлілігі мен адами ар-намысын қадағалайды. Әр инклюзивті мектепте қызмет ететін адамдар, олардың мүмкіндіктерін, қажеттіліктерін едәуір білетін болады. Оларға адамгершілікпен қарап, сыйлап, түсінетін болады. Инклюзивті мектеп мемлекеттік деңгейде әлеуметтік теңдікті қалайды, өмірде барлық балалар білім алуға, қоғамда қалыпты адамдар секілді барлық мүмкіндіктерді алуын демонстрациялап, дәлелдейді. Интернет, электронды почта сияқты технологиялардың арқасында үнемі өсіп келе жатқан адамдардың саны әр түрлі елдерде бұрынғыдан әлде қайда өсіп келеді. Барлық дүниені қол астына ұстаған, саяхат жасауды ұнатпайтын адамдар аз ғана уақыт ішінде кез-келген жерде бола алады. Бұл байланыстардың бәрі қамау мүмкіндіктерін

шектейді. Білім - жеке тұлғалар мен мемлекет келешегін құрудың негізі. Біздің әр қайсысымыз әлеуметтік тендікке жету үшін басқалардың білім алуын қолдауымыз керек. Инклюзивті білім берудің кажеттілігі:

- адамдардың және балалардың құқықтары бойынша жауапкершіліктер әр түрлі деңгейде қарастырылуы тиіс;
- әрбір баланың ақиқат қызығушылықтарын анықтап, оған не қажет екенін айқындап сараптама жасай білу. Дәйектемелерге сүйенсек, институттарда сол адамдардың қажеттіліктерін қанағаттандыра алмайды;
- сараптама бойынша, әлеуметтік қызметтер икемді болған кезде ғана жақсарады;
- ресурстар шектеулі болған кезде, қатысушылар инклюзияның әдістемелерін қолданғанда қосымша ресурстарды қажет етпейді. Инклюзивті білім беруді басқа мәдениетке және қоғамға өз идеяларын жалпы прирнциптердің негізінде жүзеге асыру барысында инклюзивті білім берудің негізгі принциптерін мамандар ұсынады:
- балалар жергілікті бала бақшаға және мектепке барады;
- жастық шақтан араласу бағдарламасы инклюзияның принциптері негізінде іске асырылады және интегралды бала бақшаға дайындайды;
- әдістеме әр түрлі қабілеттілігі бар балаларды оқытуды қолдау үшін жасалған;
- инклюзивті болып табылатын мектеп және сыныптарда ететін іс-шараларда барлық балалар қатысады;
- жеке-дара жас балаларды оқыту мұғалімдер, ата-аналар және көмек көрсете алатын әрбір адамдармен бірге жұмыс жүргізіледі;
- егер инклюзивті білім беру дұрыс принциптер негізінде құрылған болса, балалардың қарым-қатынасындағы дискриминацияны жояды жене ерекше қажеттіліктері бар балалардың қоғамның теңдей мүшесі болу құқығы бар;
- инклюзивті білім берудің барлық күші құқықтык идеология негізінде құрылған - егер біз мұны аяныш және қайырымдылық ретінде жасайтын болсақ, онда ол ешқандай нәтиже бермейді;
- барлық балалар оқи алады - біз оларға қажетті жағдайларды жасауымыз керек;
- арнайы қажеттіліктері бар балалармен жақсы жұмыс жасайтын ұйымдар бар. Егер инклюзивті білім беру әдісі осы ұйымның жүйесіне сай құрылған болса, онда әрбір бала өзінің оқу орнын табады, және ол орын барлық жағдайда да тиімді болары сөзсіз. Принциптер өте қажет деп ойлаймын, себебі бұл салада жұмыс істейтін адамдарға өз жұмысына баға беруге көмектеседі. Инклюзивті мектептер барлығына да ашық - әрбір жас балаларға және жасөспірімдерге де. Инклюзивті мектептер барлық балаларға, олардың ақыл-ой, психологиялық, әлеуметтік, тіл және басқа да ерекшеліктеріне қарамастан бірдей білім береді.

Психолого-педагогикалық және нормативті-құқықтық әдебиеттерде инклюзивті білім беру мәселесі бойынша түрлі терминдер жиі қолданылады екен. «Интеграция» және «инклюзивті білім беру» бұл екі термин жиі бірінің орнына бірі қолданылады, себебі көптеген мектеп мұғалімдері оларды синоним деп санайды. Әйтсе де, бұл терминдердің арасында айтарлықтай айырмашылықтар бар. Интеграция ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қалыптасып қалған мектеп өмірі мен мектеп құрылымына енгізу болып табылады. Бұл интеграциялық бағдарламалардың мақсаты – «балалардың дамуын қалыпқа келтіру», немесе оларға оқытудың қалыптасқан моделіне енуге көмек көрсету. "Интеграция" орыс тілінде бір бүтінге біріктіру және өзара бірігу мен бірлесу процессі, ал "интегрант" - біртұтастықтың белшектенбейтін бір бөлігі болып табылады. Интеграциялық оқыту мен инклюзивтік оқыту білім берудің айырмашылықтарының критерийлерін отандық зерттеушілерміз Р.А.Сулейменова мен А.Т.Баймуратова анықтап керсетті. Инклюзивтік білім беру - дамуында ауытқуы бар балалардың дұрыс, сапалы білім алуына жан-жақты жағдай жасап, білім беру ұйымына қосу жүйесі. Интеграциялық оқытудың мақсаты - білім беру аясында жумыс жасайтын әлеуметтік және білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жалпы білім беру мекемелерінде мүмкіндігі шектеулі балалардың денсаулығын сақтау кажеттіліктерін камтамасыз ету болып табылады. Интеграция терминімен бірге кеңестік

арнайы педагогика ғылымында қалыпты балалар мен мүмкіндіге шектеулі балаларды біріктіріп оқытуда "инклюзивтік оқыту" термині жиі қолданылады. Бұл терминдер арнайы педагогтар А.А.Дмитриев, Н.Н.Малофеев, Н.М.Назарова, Егорова Т.В., Шевцова Н.В., және Н.Д.Шматконың жұмыстарында орын алған. Инклюзивті білім беру барлық қатысулышларға (мүмкіндігі шектеулі адамдарға да) толық көлемде өмір ұжымында, балабақшада, мектепте, жоғары оқу орындарында білім алып, тәрбиелене алуына мүмкіндік береді. Интеграция немесе инклюзивті білім беру термині - жалпы білім беретін көпшілік мектептерінде ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту процесін сипаттау үшін қолданылады. Интеграция (біріктіру) - арнайы білім беруді ұйымдастырудың жаңа формасы, яғни мүмкіндігі шектеулі тұлғаларға арнайы білім беру мен тәрбиелеуді және қалыпты балалармен біріктіре отырып оқыту, тәрбиелеу болып саналады. Өкінішке орай, Қазақстанда "инклюзия" жене "инклюзивті білім беру" түсінігі қоғамдық кең ортаға таныс емес. Бірақ та дамыған елдерде бұл терминдер тек таныс қана емес, сонымен қатар заңнамалық түрде бекітілген, ал білім беру, оқытуды көптеген халықаралық ұйымдар қолдайды (мысалы ЮНЕСКО және ЮНИСЕФ). Инклюзивті білім беру интеграциядан айырмашылығы басынан бастап барлық балаларды жалпы білім беретін жүйенің бөлігі ретінде қарастырады. Инклюзивті білім беру мақсаттарының бірі кез келген мектеп болашақта ерекше қажеттіліктері бар балаларды қабылдауға дайын болуы болып табылады. Инклюзивті тұрғының интегративті тұрғыдан басты айырмашылығы жалпы білім беретін мектептерде инклюзивті білім беруде ерекше қажеттіліктері бар балалар балаларға және олардың ата-аналарына деген қатынас өзгереді. Білім беру идеологиясы оқу үрдісін гуманизациялау жағына өзгереді және оқытудың тәрбиелік бағыттылығы күшейеді. Инклюзивті білім беру – бұл барлық балаларға барлық бағдарламаларға қатысуға мүмкіндік беретін саясат және үрдіс. Тұғырлардағы айырмашылық біздің қоғамды өзгертуіміз, оның адамдардың жеке қажеттіліктерін ескеріп, оларға икемделуінде болып отыр. Ерекше қажеттіліктері бар балаларға жалпы білім беретін кеңістікке қарапайым денелік тұрғыда енгізу инклюзивті білім беру болып табылмайды. Ғалымдардың ойынша, педагогтардың оқу үдерісін ерекше білім беру қажеттіліктері бар әр баланың жеке қажеттіліктерін ескере отырып ұйымдастыруға қабілетсіздігі балалардың білім беруге толыққанды ену мүмкіндігін тарылтады. Оның салдары – олардың оқуға мотивациясы азаяды, оқу нәтижелері төмендейді, өмірлік перспективаларды шектейді. Республикада қазіргі білім беру жүйесін жетілдіру білім беру мекемелерінің педагогтарын даярлау және қайта даярлауды көздейді. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен өзара әрекет ететін педагогтар штатын жинақтауда мұғалімдердің бұл саладағы жұмыс тәжірибесін, кәсібилік деңгейін, коммуникативтік дағдыларын, стресске тұрақтылығы, өзінөзі жетілдіруге ұмтылысын және бұл жұмыста маңызды болып табылатын басқа да тұлғалық сипаттамаларына ерекше назар аудару қажет. Бірақ ең бастысы – бұл аталған категориядағы балалармен толеранттылыққа, эмпатияға, педагогикалық оптимизмге негізделген жұмыс жасауға деген ұмтылыс. Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беру Концепциясы білім беру ұйымдарының түрлері мен мүмкіндіктеріне қарай интеграцияның түрлі модельдері мен формаларын қолдануды қарастырады. Бұл ерекше білім беру қажеттіліктері бар түрлі категориядағы балаларды біріктіріп оқытуды жүзеге асыруға мүмкіндік беруі тиіс. Осындай маңыздылығы зор мәселені шешу мақсатында құрылған ұйымдардың жұмыс нәтижесінде көптеген жаңашылдыққа жетеміз деп ойлаймын.

Қорытынды:

Егер «инклюзивтік саясат – инклюзивтік мәдениет – инклюзивтік практика» триадасының әрбір компонентін қарастырсақ, одан кейін оларды интеграцияға ұсынуға тырысса, онда саясат пен білім мен мәдениетті қамтитын әлеуметтік-мәдени инклюзияның кейбір моделін алуға болады. Әлеуметтік мәдени инклюзия мәселелерін ерекше қарастыру қажет. Ол жоғарыда айтылғандай, қоғам мен жекелеген қоғамдастықтардың жалпы мәдениетін, халықтың көпшілігінде басым болатын құндылықтар жүйесін, қоғамның адамгершілік-рухани жағдайын көрсететін интеграцияланған құбылыс болып табылады. Сондай-ақ, барлық білім беру процесіне қатысушылардың әлеуметтік психологиялық мәдениетін, толерантты санасын

қалыптастыру; денсаулық сақтау ортасын дамытуды қамтамасыз ететін, қоғамда оқушылардың сапалы білім алуына және әлеуметтенуіне ықпал ететін жағдайларды жетілдіру; өмір сүрудің маңызды салаларында баланың өз орнын табуы үшін жағдай жасау қажет, онда оның қабілеттері мен мүмкіндіктері барынша ашылады. Білім беру ұйымының инклюзивтік мәдениетін қалыптастыру – инклюзияның идеологиясы мен құндылықтарын қабылдауды, білім беруде инклюзивтік тәсілдің артықшылықтарын түсінуді, инклюзивті мектеп құндылықтарын тек мектеп әкімшілерінің арасында ғана емес, сонымен қатар, ең бастысы, педагогтар, оқушылар және ата-аналар арасында – мектеп қоғамдастығының барлық қатысушыларының арасында бөлуді қалыптастыру бойынша негізін қалаушы және айтарлықтай күрделі және қарама-қайшы процесс.

Біздің өмір сүріп жатырған заманымызда мүмкіндігі шектеулі балалардың туылуы тіпті қалыпты жағдайға айналғандай. Ендігі біздің мақсат оның алдын алып қана қоймай, осындай қоғамымыздағы ерекше балалардың барлық қатарластарымен тең құқыққа ие болып, білім алуын қамтамасыз ету болып табылады. Ерекше қажеттіліктері бар балаларды қоғамның толыққанды мүшесі ретінде тәрбиелеу олардың кейіннен жұмыста, қоғамдық өмірде және басқа да әлеуметтік салаларда өз орнын табуына мүмкіндік береді. Бұл инклюзивті білім беру процесінің нәтижесінде қоғамдағы кедергілерді жеңуге және мүмкіндігі шектеулі адамдардың құқықтарын қорғауға көмектеседі. Бұл білім беру тәсілі барлық балалардың өз қабілеттері мен қажеттіліктеріне сәйкес білім алуына мүмкіндік беретіні айқын. Инклюзивті білім беру жүйесі балаларға тең мүмкіндіктер ұсынады және әрқайсысының әлеуетін толық жүзеге асыруға жағдай жасайды. Сонымен қатар, ол балалардың өзара түсіністік пен сыйластыққа негізделген қарым-қатынастарын қалыптастырып, қоғамда әртүрлілікке құрметпен қарауға тәрбиелейді. Мұғалімдер балаларды жеке қажеттіліктеріне қарай қолдап, оқыту әдістерін бейімдеп, білім беру процесін барлығы үшін қолайлы етеді. Бұл тәсіл балаларды әлеуметтік дағдыларға, ынтымақтастыққа, жауапкершілікке тәрбиелейді, сондай-ақ олардың тұлғалық дамуына оң әсер етеді. Тағы да айта кетер жайт, инклюзивті білім беру қоғамның барлық мүшелерінің белсенді қатысуын қамтамасыз етіп, теңдікті қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл барлық балаларға қоғамның толыққанды мүшесі болуға және өз құқықтарын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Қорыта келгенде, инклюзивті білім беру барлық балалар үшін пайдалы, өйткені ол білім сапасын арттырып, қоғамды біріктіреді, әлеуметтік әділеттілікті қамтамасыз етеді және әр баланың мүмкіндігін толық ашуға көмектеседі.

Ерекше білім алуды қажет ететін адамдардың қоғамда өздерін қалай жүзеге асыратыны маңызды емес, ең бастысы, адамзаттың осындай адамдарға деген қарым-қатынасы. Себебі әр адам айналасындағы адамдардың қолдауы мен қабылдауына мұқтаж. Инклюзия ерекше қажеттіліктері бар адамдарға барлық әлеуметтік процестердің формасы мен құралдарын таңдауға және ісшараларға қатысуға шектеу қоймайды, білім берудің барлық деңгейінде, бос уақытты ұйымдастыру процесінде, жұмысында, әртүрлі әлеуметтік рөлдер мен қызметтерді жүзеге асыру барысында олардың еркіндігі сақталады. Инклюзивті білім берудің кедергісіз енуі, тек рухани-адамгершілікке, ізгілікке, салауатты өмір сүруге негізделген қоғамға байланысты болмақ.

Әдебиеттер:

1. Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. www.egov.kz.

2. «Кемтар балаларды элеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау» туралы ҚР заңы-11 шілде 2002 г. No 343-П.

3. Адырбаева М.Ж. Инклюзивті білім беру жүйесіндегі психологиялық–медициналық педагогикалық консультация-ның жұмыс барысы. -Алматы, 2011.

4. Батырғалиева А.С. Мүмкіндігі шектеулі балаларды тәрбиелеу жолдары.-Алматы, 2011.

5. Байменова Б.С. Развитие инклюзивного образования в Казахстане и за рубежом: учебное пособие /Б.С.Байменова. - Алматы: издательство «Эверо», 2017. -148.

5. Белякова Л.И. Логопедия. Заикание: учеб. пособие для студ. учреждений высш. проф. образования / Л. И. Белякова. - 2-е изд., испр, и доп. - М.: Академия, 2012. - 224 с. - (Сер. Бакалавриат) (Высшее профессиональное образование)

6.Глухов В.П. Методика формирования навыков связных высказываний у дошкольников с общим недоразвитием речи. – М.: В. Секачев, 2012.

7. Глухов В.П. Психолингвистика. Учебник для факультетов специальной педагогики и психологии педагогических и гуманитарных вузов и коррекционных педагогов– практиков. - М.: В. Секачев, 2014.

8. Детский голос / Под ред. В.И. Шацкой. — М., 2010.

9. Мовкебаева З.А. Методические рекомендации по подготовке педагогов к внедрению инклюзивного образования / З. А. Мовкебаева, И. А. Денисова, И. А. Оралканова, Д. С. Жакупова. - 2-е изд. - Алматы, 2014. - 165 с. 17.

10. Мовкебаева З.А. Инклюзивное образование: учебное пособие / З. А. Мовкебаева, И. А. Денисова, И. А. Оралканова, Д. С. Жакупова. - Алматы, 2014. - 199 с.

ӘОЖ 372.881.111.1

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТКЕ НЕГІЗДЕЛГЕН БЕЙІМДЕЛМЕЛІ ПЛАТФОРМАЛАР: ТИІМДІЛІГІ МЕН ҚОЛДАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ

Муканова Акбота Нурымбековна
Қарағанды облысы Білім басқармасының
Қарағанды қаласы Білім бөлімінің
«№17 ЖББОМ» КММ ағылшын тілі мұғалімі
mukanovaakbota86@mail.ru

Қазіргі таңда ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қарқынды дамуы мен білім беру жүйесінің жаһандану үдерісі білім беру саласына тың серпін беріп, оқыту тәсілдеріне түбегейлі өзгерістер енгізуді талап етуде. Білім берудің заманауи парадигмасы оқушылардың тек пәндік білімін жетілдірумен ғана шектелмей, сонымен қатар олардың сыни ойлау қабілетін, шығармашылық әлеуетін және белсенді азаматтық ұстанымын қалыптастыруға баса назар аударады. Бұл міндеттерді жүзеге асыру оқыту әдістерін жаңартуды, оқушы мен мұғалімнің өзара әрекеттесуіне жаңа көзқараспен қарауды және білім беру процесін технологиялық жағынан қайта құруды қажет етеді.

Қазақстан Республикасының Конституциясына және «Білім туралы» заңына (2007 жылғы 27 шілдедегі №319-III) сәйкес әрбір азаматтың сапалы білім алу құқығы қамтамасыз етіледі. Атап айтқанда, бұл заңда заманауи педагогикалық технологияларды енгізу қажеттілігі көрсетілген, бұл қоғам мен экономиканың қажеттіліктеріне бағытталған білім беру ортасын құруда маңызды фактор болып табылады [1].

ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Әділетті Қазақстан: заң мен тәртіп, экономикалық өсім, қоғамдық оптимизм» атты Қазақстан халқына Жолдауында (2024 жылғы 2 қыркүйек) еліміздің тұрақты болашағы үшін білім берудегі реформалардың маңыздылығы атап көрсетілген. Осы Жолдау аясында өскелең ұрпақты оқыту мен тәрбиелеуге бағытталған жаңа педагогикалық технологияларды енгізу қажеттілігіне баса назар аударылады. Бұл цифрлық технологияларды, жасанды интеллектті, жобалық оқытуды, сондай-ақ оқушылардың сыни ойлауы мен шығармашылығын дамытуға ықпал ететін әдістерді пайдалануды қамтиды. [2].

Жоғарыда аталған қарқынды өзгерістер мен бастамалар қатарында ағылшын тілін оқытудың тиімділігі мен сапасын арттыруға бағытталған жасанды интеллектке негізделген бейімделмелі платформалар айрықша орын алуда. Жасанды интеллект (ЖИ) технологиялары

білім алушылардың жеке оқу қажеттіліктеріне бейімделген тапсырмалар ұсыну арқылы оқу үдерісін жекелендіріп, тиімділігін арттыруда. Осыған орай, жасанды интеллекттің ағылшын тілін оқытудағы рөлі мен осы технологияларға негізделген платформалардың тиімділігі қарастырылып, оларды білім беру процесінде қолдану мүмкіндіктері талдануы тиіс.

Жасанды интеллект (ЖИ) — бұл адам интеллектісін модельдеу қабілеті бар компьютерлік жүйелер немесе бағдарламалық алгоритмдер жиынтығы. Ол қоршаған ортадан алынған ақпаратты талдап, сол мәліметтер негізінде шешім қабылдап, әрекет етуге қабілетті жүйе.

Б.Т. Себенованың пайымдауынша, жасанды интеллекттің кең ауқымды салаларда қолданыс табуына ықпал ететін бірқатар айқын артықшылықтар бар. Атап айтқанда, ЖИ жүйелері бір мезетте бірнеше күрделі тапсырмаларды тиімді орындай алады, әрі жұмысты дәл және өнімді орындайтындығымен ерекшеленеді [3].

Бейімделмелі платформалар – қолданушының әрекеттеріне, қабілеттеріне, қызығушылықтарына немесе сұраныс контекстіне қарай мазмұн мен интерфейсті автоматты түрде өзгертіп, оңтайландыруға қабілетті цифрлық жүйелер. Бұл платформаларда жасанды интеллект (ЖИ) шешімдері арқылы оқыту, болжам жасау, деректерді өңдеу және автоматты шешім қабылдау мүмкіндігі жүзеге асады. Қазіргі таңда мұндай платформалар білім беру саласында кеңінен қолданылуда.

Қазіргі заманғы цифрлық білім беру кеңістігінде жасанды интеллектке негізделген бейімделмелі платформалар ағылшын тілін оқытудың тиімділігін арттыруда маңызды рөл атқаруда. Мұндай жүйелер оқушының тілдік құзыреттілігі, оқу үлгісі, жауап беру уақыты мен дәлдігі сияқты деректерді талдай отырып, жеке оқу траекториясын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

ЖИ алгоритмдері табиғи тілді өңдеу (natural language processing), машиналық оқыту (machine learning) және сөйлеуді тану (speech recognition) технологияларын біріктіру арқылы оқу процесін автоматтандырып қана қоймай, интерактивті әрі дербестендірілген оқу ортасын ұсынады. Duolingo, ELSA Speak, сондай-ақ GPT-технологияларына негізделген диалогтық жүйелер мысалында көрініс табатын бұл платформалар оқушының лексикалық, грамматикалық және сөйлеу дағдыларын кешенді түрде жетілдіруге бағытталған. Осылайша, ЖИ-ге негізделген бейімделмелі платформалар ағылшын тілін меңгеру үдерісін жекелендіріп, оқушылардың мотивациясы мен оқу нәтижелерін арттыруға ықпал етеді.

Жолымбетова Б.Д., Оразбаева А.К. еңбектерінде жасанды интеллектінің ағылшын тілі сабақтарында сөйлеу дағдыларын дамытудағы тиімділігін зерттеледі. Ғалымдар ЖИ негізіндегі чат-боттар, мысалы, ChatGPT, Claude және BingChat, оқушылардың тілдік қателерін түзету, нақты уақыттағы кері байланыс беру және интерактивті диалогтарды ұйымдастыру мүмкіндіктерін тиімді пайдалану арқылы сөйлеу дағдыларын дамытуға ықпал ететінін зерттеп, көрсеткен. ЖИ құралдарының интерактивті сипаты оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырып, сөйлеу дағдыларын белсенді түрде дамытуға жәрдемдеседі деп тұжырымдайды ғалымдар [4].

Қолданбалы зерттеулер көрсетіп отырғандай, жасанды интеллектке негізделген бейімделмелі платформалар ағылшын тілін оқыту үдерісінде оқушылардың оқу деңгейін нақты диагностикалау мен оқу мазмұнын жекелендіруде жоғары нәтиже береді. Мысалы, Duolingo платформасы машиналық оқыту алгоритмдері арқылы қолданушының өткен тапсырмалардағы жетістігіне қарай келесі жаттығуларды бейімдейді, бұл тілдік материалдың біртіндеп және тиімді меңгерілуін қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, ELSA Speak қолданбасы сөйлеу дағдыларын дамытуда пайдаланушының айтылымындағы интонациялық, фонетикалық және артикуляциялық ерекшеліктерін нақты бағалап, жеке кері байланыс ұсынады.

Осындай платформалардың қолданылуын эмпирикалық зерттеу нәтижелері оқушылардың ағылшын тілінде сөйлеу сенімділігі мен мотивациясының артқанын, оқу уақытының тиімді пайдаланылғанын көрсетіп отыр (Qiao H., Zhao A., 2023). Демек, ЖИ технологияларын интеграциялау арқылы ағылшын тілін оқытудың сапасын арттыруға нақты әдістемелік және технологиялық негізде қол жеткізуге болады [5].

Ағылшын тілін оқытудағы жасанды интеллектке негізделген бейімделмелі платформалардың функциялары, мазмұндық құрылымы және алгоритмдік негіздері 1-кестеде берілген.

1 к е с т е. Ағылшын тілін оқытудағы жасанды интеллектке негізделген бейімделмелі платформалар

Платформа	Функциялары	Мазмұндық құрылымы	Алгоритмдік негізі
Duolingo	Жекелендірілген жаттығулар, геймификация, ЖИ арқылы кері байланыс, GPT-4 негізінде түсіндіру мен рөлдік диалогтар.	Қысқа сабақтар, интерактивті тапсырмалар, марапат жүйесі.	Машиналық оқыту, бейімделмелі жүйе, GPT-негізделген LLM алгоритмдері.
ELSA Speak	Айтылымды талдау, нақты уақыттағы кері байланыс, сөйлеу дағдылары бойынша ұсыныстар.	Фонетикалық жаттығулар, сөйлеу мысалдары, тыңдау үлгілері.	Дауыстық тану (ASR), айтылымды бағалау алгоритмдері (pronunciation scoring), NLP.
Grammarly	Мәтінді грамматикалық және стилистикалық талдау, қателерді автоматты түрде түзету.	Жазбаша мәтіндер, академиялық және іскери стиль үлгілері.	NLP, синтаксистік талдау, бағалау.
LingQ	Мәтіндерді оқу және талдау, жеке сөздік жасау, оқушы деңгейіне қарай мазмұнды бейімдеу.	Тақырыптық мәтіндер, аудиокітаптар, подкасттар, субтитрмен видеолар.	Сөз жиілігі бойынша сараптау, оқылған мәтіндерді талдау, контекстік модельдеу.
ChatGPT (Tutor)	Диалогтық режимде тіл үйрету, сұрақтарға жауап беру, грамматиканы түсіндіру, сөздік қорды байыту.	Ашық диалог, мәтіндік тапсырмалар, симуляциялық сөйлесу.	Ірі тілдік модельдер (LLM: GPT-4), диалогты басқару алгоритмдері, жауап генерациясы.
Memrise	Сөз жаттау, еске сақтау техникасы (spaced repetition), визуалды/аудио тіректер арқылы жаттығулар.	Сөздік карточкалар, бейнероликтер, сөйлем үлгілері.	Интервалды қайталау алгоритмі (SM2), визуалды есте сақтау моделдері, дербес траекториялар.

Busuu	Грамматикалық және лексикалық жаттығулар, ЖИ негізінде кері байланыс.	Сабақ модульдері, диалогтық сценарийлер, жазба-сөйлеу тапсырмалары.	Бейімделмелі оқыту моделі, оқушы прогресін талдау, кері байланысты сараптау.
Speak	Сөйлеу машықтарын дамытуға арналған нақты сценарийлік диалогтар, автоматты кері байланыс.	Жағдаяттық сөйлеу, интерактивті сұрақ-жауаптар.	Дауыстық тану, дыбыстау және интонацияны сараптау алгоритмдері, нақты уақыттағы сөйлеу коррекциясы.
Mondly	Виртуалды ЖИ-мен сөйлесу, тақырыптық диалогтар жүргізу, сөйлеу мен тыңдау машықтарын үйлестіру.	Тақырыптық лексика, сөйлеу практикасы, лексика-грамматикалық жаттығулар.	Виртуалды сөйлесу боттары, алдын ала жазылған сценарийлерді ЖИ арқылы бейімдеу.
Rosetta Stone	Тыңдау мен сөйлеу арқылы тілді меңгеру, бейімделмелі жаттығулар.	Көрнекі контекст, сөйлемдермен оқыту, визуалды және аудиоқұралдарды қатар қолдану.	Динамикалық бейімделу жүйесі, үлгілер бойынша оқыту, мультимодальды оқыту траекториялары.

Осылайша, жасанды интеллектке негізделген бейімделмелі платформалар – ағылшын тілін оқытудағы инновациялық бағыттардың бірі ретінде оқытудың мазмұнын жекелендіру, кері байланысты нақтылау және оқу траекториясын дербестендіру міндеттерін тиімді шешуде. Зерттелген платформалар функционалдық мүмкіндіктері мен алгоритмдік негіздері жағынан әртүрлі болып келсе де, олардың ортақ сипаттары ретінде келесі аспектілерді бөліп көрсетуге болады: біріншіден, барлығы дерлік бейімделмелі оқыту принципін жүзеге асырады; екіншіден, тілдік дағдыны кешенді дамытуға бағытталған; үшіншіден, машиналық оқыту мен табиғи тілді өңдеу (NLP) сияқты ЖИ технологияларына сүйенеді. Сонымен қатар, әр платформа белгілі бір тілдік компонентке (айтылым, грамматика, лексика, тыңдалым және т.б.) басымдық береді, бұл оларды нақты оқу мақсаттарына сай таңдауға мүмкіндік береді. Осыған байланысты, ЖИ негізіндегі платформаларды білім алушылардың жеке қажеттіліктеріне бейімдеп қолдану оқу тиімділігін арттыруға, мотивацияны көтеруге және тілдік құзыретті жүйелі түрде қалыптастыруға жағдай жасайды.

Ағылшын тілін оқытудағы жасанды интеллектке негізделген бейімделмелі платформалардың тиімділігі бірқатар педагогикалық және технологиялық аспектілер арқылы дәлелденеді:

1. Жекелендірілген оқыту траекториясы.

ЖИ оқушының деңгейін, оқу қарқынын, қателерін және мүдделерін автоматты түрде талдай отырып, оқушыға дербес оқу жоспарын құрады. Бұл тәсіл танымдық жүктемені азайтып, оқушыға оңтайлы деңгейдегі тапсырмаларды ұсынады, нәтижесінде оқу нәтижелілігі артады.

2. Нақты және жедел кері байланыс.

Мысалы, Grammarly, ELSA Speak сияқты платформалар грамматикалық және фонетикалық қателерді нақты әрі жедел анықтап, түзету жолдарын ұсынады. Мұндай кері байланыс оқушының өз қатесін түсінуі мен түзетуін жылдамдатады, бұл өздігінен оқуға деген сенімділік пен мотивацияны арттырады.

3. Геймификация арқылы мотивацияны күшейту.

Duolingo, Memrise сияқты платформаларда ұпай, деңгей, марапат секілді геймификация элементтері қолданылады. Бұл әдістер сыртқы мотивацияны арттырып, тіл үйрену процесін ойынмен ұштастыру арқылы оқушылардың сабаққа қатысу белсенділігін жоғарылатады.

4. Тілдік төрт дағдыны кешенді дамыту.

Көптеген ЖИ-платформалар (мысалы, Speak, Mondly, Rosetta Stone) айтылым, тыңдалым, оқылым және жазылым дағдыларын біртұтас жүйеде үйлестіреді. Мұндай әдіс тілді оқытудың коммуникативтік бағытына сәйкес келеді.

5. Уақыт пен кеңістік шектеулерін жеңу.

Бұл платформалар онлайн және мобильді форматта жұмыс істейтіндіктен, оқушы кез келген уақытта, кез келген жерде тіл үйрене алады. Бұл икемділік әсіресе қашықтан оқыту мен өмір бойы білім алу жағдайларында өте тиімді.

6. Оқу процесін аналитикалық басқару.

Көптеген ЖИ-негізделген жүйелерде оқу статистикасы, жетістік көрсеткіштері, жиі қателесетін тақырыптар автоматты түрде аналитикалық есепке алынып, мұғалімдерге деректерге негізделген шешім қабылдауға мүмкіндік береді.

Ағылшын тілін оқыту барысында жасанды интеллектке негізделген бейімделмелі платформалардың сабақ үдерісінде қолдану мүмкіндіктері келесі негізгі бағыттар бойынша көрініс табады:

1. Сабақты дараландыру және жекелендіру.

ЖИ оқушылардың тілдік деңгейін, оқу қарқынын және үлгерімін автоматты түрде талдай отырып, дербес тапсырмалар жиынтығын ұсына алады. Бұл әр оқушының жеке қажеттілігі мен стиліне бейімделген оқыту траекториясын жасауға мүмкіндік береді.

2. Интерактивті және мультимодальды оқыту мүмкіндігі.

Платформаларда видео, дыбыс, сөйлеуді тану, визуалды материалдар кеңінен қолданылып, күрделі тілдік құрылымдарды көрнекі әрі қолжетімді етіп түсіндіреді.

3. Оқу мотивациясын арттыру.

Геймификация элементтері (ұпай, деңгей, марапаттар) арқылы оқушының қызығушылығы мен сабаққа қатысу белсенділігі артады. Платформалар арқылы оқушы оқу процесіне эмоционалды түрде тартылып, өз жетістігін визуалды түрде көріп отырады.

4. Мұғалімге арналған бақылау және бағалау құралдары.

Көптеген платформалар (мысалы, Quillionz, CenturyTech) мұғалімге оқушының жетістігін бақылау, қателер жиілігін талдау, және диагностикалық тестілеу жүргізу мүмкіндігін береді.

Сабақ барысында ЖИ-негізделген бейімделмелі платформалар – оқушы мен мұғалім арасындағы цифрлық көпір қызметін атқара отырып, оқу сапасын арттыруға, оқыту мазмұнын икемдеуге және тілдік дағдыларды жүйелі дамытуға кең мүмкіндік береді.

Сонымен, жасанды интеллектке негізделген бейімделмелі платформалар ағылшын тілін оқыту саласында жаңа мүмкіндіктер ашады, себебі олар оқу үдерісін жекелендіруге, мотивацияны арттыруға және тілдік дағдыларды кешенді түрде дамытуға ықпал етеді. Бұл платформалар оқушының жеке қажеттіліктеріне сәйкес тапсырмалар ұсына отырып, олардың оқу траекториясын тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Геймификация элементтері мен нақты уақыттағы кері байланыс сияқты әдістер оқушылардың сабаққа қызығушылығын арттырып, өздігінен оқуға деген сенімділікті қалыптастырады. Сонымен қатар, оқу үдерісін аналитикалық басқару арқылы мұғалімдер оқушының жетістіктерін нақты бақылап, деректер негізінде оқыту әдісін оңтайландыра алады.

Дегенмен, ЖИ негізіндегі бейімделмелі платформалардың қолданылуы кезінде олардың техникалық, педагогикалық және этикалық аспектілерін ескеру қажет. Платформалардың тиімділігі тек олардың алгоритмдеріне ғана емес, сонымен қатар оқушылар мен мұғалімдердің

осы жүйелермен тиімді ынтымақтастығына байланысты. Жасанды интеллект құралдарының көмегімен тіл үйренушілердің оқу қарқынын бақылау, олардың жеке қажеттіліктеріне бейімделу және оқу үдерісін жекелендіру білім беру сапасын арттыруда айтарлықтай рөл атқаратыны сөзсіз. Сондықтан, мұндай технологияларды білім беру жүйесіне енгізу және тиімді пайдалану болашақта оқушылардың тілдік құзыреттіліктерін дамытуда маңызды құралға айналады.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. [Электронды ресурс]. – Кіру режимі: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319_

2. «Әділетті Қазақстан: заң мен тәртіп, экономикалық өсім, қоғамдық оптимизм» Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2024 жылғы 2 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауы. [Электронды ресурс]. – Кіру режимі: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K24002024_1

3. Себенова Б.Т., Жолдыбек Д.Б., Бақыт А.Б. Жоғары оқу орындарында шығармашылық мамандықтарды оқытудығы жасанды интеллектінің қажеттілігі // OF «Mejdunarodnyi nauchno-issledovatelski sentr» Endless Lightin Science». Pedagogicheskie nauki. – 2023. – №1. –Б.18-23

4. Жолымбетова Б.Д., Оразбаева А.К. Ағылшын тілі сабағында сөйлеу тілін дамытудағы жасанды интеллектінің тиімділігі //Eurasian Science Review An International peer-reviewed multidisciplinary journal. – 2024. – Т. 2. – №. Special Issue. – С. 2163–2174-2163–2174.

5. Qiao H., Zhao A. Artificial intelligence-based language learning: illuminating the impact on speaking skills and self-regulation in Chinese EFL context //Frontiers in Psychology. – 2023. – № 14. – С. 12-55.

УДК 37.01

МАҒЖАН ЖҰМАБАЕВТЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ОҚУШЫЛАРДЫҢ АДАМГЕРШІЛІК-ЭТИКАЛЫҚ ТӘРБИЕСІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Айтмаганбетова Ш.К. магистр аға оқытушы.
Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті
Ақмалаева Р.Б., Бастауыш сынып мұғалімі
Ә. Кекілбайұлы атындағы №72 ЖББО ІТ мектеп-лицейінің
akmalaeba-1983@mail.ru

Тәрбие – бұл мәңгілік категория. Соған қарамастан «Педагогикадағы» қиын, күрлелі мәселелердің бірі тәрбиенің мақсатын анықтау болып табылады. Әр елде тәрбиенің мақсаты мен міндеттері сол елдің нақты талаптарына сай кейбір өзгеріске ұшырағанымен тәрбиенің негізгі мақсаты – жас ұрпақты өмірге дайындау, оған өз халқының ғасырлар бойы жасап, қалыптастырған әлеуметтік тәжірибелерін үйрету негізінен сақталып келеді. Осыдан тәрбие тәжірибесін топтастыру және қорытындылау, арнайы оқу- тәрбие мекемелерін ұйымдастырып, жастарды өмірге дайындаудың қажеттігі туындады. «Тәрбие - тал бесіктен» демекші қазіргі заман талабы да осыны қалап отыр. Осы тұрғыда көп еңбек еткен, тәрбиенің қыр- сырын танып, біздерге мұра ғып тастап кеткен М.Жұмабаевтың «Педаогоика» атты еңбегі жайлы айтып кетпеу мүмкін емес.

Мағжан Жұмабаев - ақын, прозашы, аудармашы, педагог. Оның барша шығармашылығы өз халқының бақыты жайындағы ойлармен өрілген. Ал ғалымның терең ғылыми зерттеулері ерекше назар аударуға тұрарлық. Балаларға білім мен тәрбие беру мәселесіне ол көптеген жарияланымдар, оқулықтар мен оқу құралдарын арнаған. Олардың арасынан «Бастауыш мектептегі ана тілі» (1923 ж.), «Сауаттылыққа оқыту» «1926 ж.), «Ересектерге арналған әліппе» (1929 ж.) деген кітаптарын атауға болады. Ал М.Жұмабаевтың 1922 жылы жарыққа

шыққан «Педагогика» атты кітабы бүгінгі таңда да тамаша оқулықтың озық үлгісі болып саналады.

«Педагогика» кітабын жазған уақытқа қарай М.Жұмабаевтың жоғары және орта мектептегі педагогикалық қызметінде айтарлықтай тәжірибесі бар-тын. Ол бейімділігі жағын айтпағанда, алған білімі бойынша да педагог болған. М.Жұмабаев өткен уақыттардағы ғана емес, сонымен қатар замандас ғалымдардың да зерттеулерімен жақсы таныс болған. Бұл жайында ол, атап айтқанда, «Педагогика» кітабының алғы сөзінде: «Мен көптеген педагог ғалымдардың еңбектерін оқыдым. Әсіресе Рубинштейннің, Смирнов пен Скворцовтың кітаптарын егжей-тегжейлі зерттедім. Бірақ бұл кітапты алдыма қойып, оны көшірдім деген сөз емес. Ғалымдардың жазғандарын сын көзбен қарап, түсіне отырып, мен қазақтардың өмірімен үндесіп жатқан, өзіміздің , іс-тәжірибемізде пайдалануға болатын идеяларды іріктеп алдым», - дел жазған [1.9].

М.Жұмабаевтың «Педагогикасындағы» басты тақырып - «бәрінен бұрын, адам мен адамзаттың мүдделері». Бұл оқу құралын қазақ үлттық педагогикасын құрудың алғашқы тәжірибесі деп айтуға болады. М.Жұмабаев халықтың үлттық тәрбиесінің ең басты, негізгі тәрбие екеніне нық сенімді, өйткені «үлттық тәрбиенің ежелден қалыптасқан, ең ерте замандардан бастап-ақ көпжылдық іс-тәжірибелерде сыналған тәсілдері мен жолдары бар» [1.18]. Сондықтан әрбір мұғалім, әрбір тәрбиеші үлттық тәрбиенің педагогикалық негіздерін білуге тиіс. Сонымен бірге М.Жұмабаев халықтық тәрбиені даралаудан сақтандырады, өйткені «...ұлттық тәрбиенің жақсы жағы көп, бірақ жаман жағы да баршылық. Кез келген ұлттық тәрбиеде ұшырасатын зиянды әдеттерден қазақ үлты да ада емес...» [1]. Бірақ соған байланысты ол қазақ халқының педагогикасын әлемдік педагогикалық ойдан, жалпыадамзаттық ойдан, жалпыадамзаттық өнеге мен мәдениеттен оқшауламайды. Өзінің ой-толғауларында ол өткен уақыттардың тамаша педагог ғалымдарының еңбектеріне сүйенеді.

М.Жұмабаевтың авторлық ұсыныстары, педагогикалық қорытындылары мен кеңестері қазақ халқының поэзиясымен, салтғұрыптарымен және ең жақсы дәстүрлерімен табиғи астасып жатыр.

Зерттеудің тағы бір ерекшелігі - онда психология педагогикаға оның бөлінбес бөлшегі, тұлғаның рухани өмірінің қалыптасуына септігі тиетін бөлігі ретінде енген.

Автор еңбегінде тәрбиенің бағыттарын жіктей отырып, оның дене тәрбиесі, ақыл-ой тәрбиесі, әстетикалық және рухани тәрбие деген түрлерін ажыратады. Бұл көрсетілген бағыттардың үзілместей байланысын көрсетуге ұмтыла отырып: «Егер адам баласы тәрбиенің осы төрт түрін толық алса, оны тәрбиелі адам деп санауға болады. Егер ол шыныққан, күшті және өмірде кездесетін: ыстық, суық, аштық, кедейлік сияқты құбылыстардан қорықпайтын, ойлауға, дұрыс жол табуға қабілетті болып өссе, егер ол көркем сөзді, сиқырлы әуенді қабылдай алатын, көрген ғажайыптарынан ләззат алатын, жақсыны ғана қалайтын, мораль тұрғысынан кіршіксіз таза болып өссе, онда біз толық тәрбие алған нағыз адам туралы айта аламыз», - деп жазады [2.14].

Кітаптың кіріспесінде М.Жұмабаев педагогикаға жақын ғылымдарды атап көрсетеді. Дене тәрбиесімен айналысу үшін, ғалымның пікірінше, анатомия, физиология, гигиена, жаттығулар іспетті салаларды біліп, меңгеру қажет. Рухани тәрбие үшін ол: психология, логика, этика салаларын көрсетеді. М.Жұмабаев педагогиканы ғылым ретінде бес құрамдас бөлікке: жалпы педагогика, дидактика, әдістеме, мектепті басқару, педагогика тарихы деп ажыратады.

Оның еңбегінде «Жалпы педагогика» тарауы гана баяндалса, екінші бөлігі рухани тәрбиеге арналған. Кітаптың кіріспесінде М.Жұмабаев: «Жан - адам бойындағы ең қымбат, ең жұмбақ нәрсе. Ал рухани тәрбиемен айналысу үшін, жанның қасиеттері жайында білім беретін гылымды өте жақсы оқып, меңгеру қажет», - дейді [2. 40].

«Педагогиканың» негізін халық педагогикасының әсері арқылы қаралған жалпыадамзаттық құндылықтар құрайды.

Оқулықтың алғашқы беттерінен-ақ баланы бесікте жатқан кезден тәрбиелеу жайында айта келіп, М.Жұмабаев халық педагогикасының дәстүрлеріне («Баланы - жастан») сүйенеді. Соған

байланысты Мағжан: «Бала - талдың бұтағы. Оны қалай исең, солай өседі. Бірақ оның діңін түземек болсаң, ағашты сындырып аласың», - дейді.

Кітапта баланың адамгершілік тәрбиесінің заңдылықтары, ұстанымдары мен мақсаты, мазмұны, жолдары, түрлері мен тәсілдері ашыла көрсетілген. «Тәні саудың жаны сау» деген мәтелге сүйене отырып, автор қазақтың киіз үйі, ұлттық азық-түлік түрлері (қазы, қымыз, құрт, сорпа), түрмыстық салттар мен дәстүрлері (баланы бесікке бөлеу, емізу, атқа мінгізу және басқалары) жайында баяндайды.

М.Жұмабаев, шынайы ағартушы ретінде, жер шары халықтары ынтымақтастығының адамгершілік ұстанымдарын жариялайды, адамның өз халқын ғана сүйіп, басқа халықтарды жек көре алмайтынын айтады. Адамгершілікке: жаны ашу, аяу, сүю сияқты қасиеттер жатуға тиіс. Педагог басқаның қайғысын сезу қабілеті адамның табиғатына тән екеніне сендіреді. Суға батып бара жатқан адамды құтқаруға ұмтылғанда, ешкім де сол ісі үшін марапат алуды ойламастан суға секіреді. Адам өмірінде қиындықтар мен ауыртпалықтарды қаншалықты көп көрсе, ол басқалардың ауыртпалығын да соншалықты жақын сезінеді Сөйтіп, баланың адамгершілік тәрбиесін бағалаудың басты өлшемі деп М.Жұмабаев жер бетіндегі барлық адамдарға бауырластық сүйіспеншілік сезімін атайды. Адамзаттың осы адамгершілік қасиетін жоғалту және ұмыту қорқынышты салдарларға: ұлттық өшпенділікке, озбырлыққа, ыза-кекке әкеліп соқтырады.

Адамгершілікке тәрбиелеудің мақсаты, М.Жұмабаевтың пікірінше, баланың бойында адамгершілік бағдарлық ойлау қабілетін, адамгершілік мінез-құлық пен іс-әрекеттер қалыптастыру болуға тиіс. «Бала, - деп жазады педагог, - жаман қылықты адамгершілік таңдау жасай алмағаннан, әрекетінің салдарын алдын ала көре білмегеннен істейді, өйткені ол міндеттердің шешімі одан белгілі бір күш-жігер жұмсауды, адамгершілік ұстанымдар мен моральдық қасиеттердің болуын талап етеді» [2.77]. М.Жұмабаевтың пайымдауынша, адамның бойында өз бетінше дамуға, жетілуге ұмтылу, бойында нық адамгершілік ұстанымдарын, сенімдерін қалыптастыруды, өзінің адамгершілік мұратын табуды, өзінің наным-сенімдері жолында күресу үшін қажетті ерік-жігері мен мінез-құлқын дамытуды қалау сезімін туғызу өте маңызды.

Тәрбиенің әдістері жайында айтқанда, Мағжан баланы үрып-соғып жазалауға, тұлғаны қорлауға үзілді-кесілді қарсы тұрады. Балаға жалмауыз кемпір, мыстан, шайтан, адам жегіштер, Кащей жайында әңгімелеп, оны қорқытпау керек. Ондай бала батыл, ержүрек болып өспейді. М.Жұмабаев бала тәрбиешіге сөзсіз құлақ асуға, көзсіз сенуге тиіс дейтін өктем тәрбиеге қарсы болды. «Педагогика» авторының ойынша, бала тәрбиешінің озбырлығына емес, қажеттілікке, тиісті нәрселердің күшіне бағынуға тиіс. Әлдебір істі тапсырған кезде, балаға оның не үшін қажет екенін түсіндіру керек. Егер бала өз еңбегінің түпкілікті мақсатын білсе, ол, қайткенде де, бастаған ісін аяғына дейін жеткізуге тырысады. Өзінің бүйрықтарын сөзсіз бұлжытпай орындауды талап ететін тәрбиеші - нашар тәрбиеші.

М.Жұмабаев педагог тарапынан өне бойы қамқорлық көрсетудің де зиянды екенін айтады. Оқушының қайсыбір істі басқалардың көмегінсіз орындай алмайтынына көзі жеткенде ғана, тәрбиеші оған көмекке келе алады. Тұрақты бақылау және үлкеннің айтқанын орындауды талап ету, әлбетте, баланың бойында қорқыныш сезімін туғызып, оны қорқақ, түйық және ынжық жанға айналдырады. Бірақ бала басына келгеннің бәрін істеп, ешқандай шектеу көрмесе, онда біз кейін есерсоқ өзімшіл, еркетотай, ешкіммен санаспайтын әпербақан адамды көретін боламыз.

Бір жағынан, бала еркіндікті сезінуге тиіс, екінші жағынан, бұл еркіндік міндеттілікке, жауапкершілікке және өзара сынға тәрбиелейтін тәртіпке бағынуға тиіс.

Тәрбиеші мен бала арасындағы қарым-қатынастарда сыйластық пен құрмет орын алуға тиіс. Адамгершілікке негізделген педагогика ұстанымдарын қолдай отырып, М.Жұмабаев, бәрінен бұрын, әр адамның бойында ізгі бастаулардың бар екеніне сүйене отырып, тұлғаның адамгершілік бейнесін игі істермен қалыптастыруға болатынын айтылған.

Қорыта келгенде, Мағжанның «Педагогика» оқулығын оқи отырып, мынандай ой түйіндейміз: ғылым ұлттық болмысымыз бен сана-сезімге жақын этнопедагогика, психология

принциптерін негізге ала отырып жазған. Аталған еңбекті сараптай келе өткен ғасырдың 20-шы жылдарда педагогикалық–психологиялық жазба еңбектерде айтылған ойлар бүгінгі тәуелсіз мемлекетімізді дамытуда, әсіресе ұлттық байлығымызды пайдаланып, оны қажетімізге жаратауға таптырылмас мұра болып отыр. Ұлы М. Жұмабаевтың еңбектеріндегі ұстаздық – тәлімгерілік идеялары біз үшін өте құнды дүние.

Әдебиеттер:

1. Жұмабаев, Мағжан Педагогика. - 3-басылым - Алматы: Ана тілі, 1992.https://rmebrk.kz/book/1144504

2. Антология педагогической мысли Казахстана /Сост. К.Б.Жарикбаев, С.К.Калиев. - Алматы: Рауан, 1995. - 512 с

УДК 159.922.8

ГАДЖЕТ-ТӘУЕЛДІЛІГІ, ОНЫҢ ТҮРЛЕРІ ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ СИПАТТАМАЛАРЫ

Алкенова Ж.Ғ.
Қарағанды Қазтұтынуодағы университеті
zhuldyzalkenova@mai.ru

Фундаменталды және қолданбалы зерттеулерді талдау көрсеткендей, осы мәселені зерттеумен айналысатын ғалымдардың басым көпшілігі химиялық тәуелділіктерді зерттеген. Биохимиялық тәуелділіктерге, әсіресе электрондық тәуелділіктерге қатысты зерттеулер саны соңғы жылдары артқанымен, оларға әлі де аз көңіл бөлінуде [10]. Соның ішінде ең көп зерттелгені – интернет-тәуелділік, компьютерлік ойындарға тәуелділік және теледидарға тәуелділік. Ал гаджет-тәуелділікке келетін болсақ, бұл мәселе ғылыми жарияланымдарда әлі де шектеулі түрде қарастырылуда.

Осы жағдай біздің назарымызды аудартты. «Гаджет» термині, әдетте, техникалық құрылғыны (соның ішінде цифрлық технологиялармен жабдықталған), портативті құрылғыны немесе кең функционалдығы бар, бірақ мүмкіндіктері шектеулі қосымшаны білдіреді. Қазіргі уақытта гаджеттерге өлшемдері оларды дербес компьютерге, смартфонға қосуға немесе қолға тағуға мүмкіндік беретін кез келген цифрлық құрылғылар жатады. Қазіргі таңда гаджеттер – заманауи қарқынды өмірдің ажырамас атрибуты, онсыз өмір сүру күннен-күнге қиындай түсуде. Гаджеттер адамның коммуникацияға деген ұмтылысын жүзеге асырады, олардың көмегімен біз үнемі «байланыста» боламыз, сондай-ақ әртүрлі табиғаттағы объектілермен бір уақытта әрекеттесе аламыз. Гаджет – бағдарламалық жасақтаманың автоматты жаңартылуы есебінен үнемі дамып отыратын, өзін-өзі ұйымдастыру элементтері бар динамикалық жүйе болып табылады [2].

Британдық Penn Schoen Berland компаниясы жүргізген зерттеудің деректеріне сәйкес, сауалнамаға қатысқан респонденттердің 69%-ы гаджеттер мен соларға ұқсас технологиялар жеке қарым-қатынасты нығайтуға көмектеседі деп есептейді, 57%-ы олар білім беру және денсаулық сақтау салаларының дамуына ықпал етеді деп үміттенеді (49%). 18-24 жас аралығындағы жастар болашақ технологиялар олардың өмірін жақсарта түседі, қарапайым әрі қызықты етеді деп сенеді. Респонденттердің 86%-ы технологиялық инновациялар олардың өмірін әлдеқайда жеңілдеткенін атап өтті. Әсіресе, гаджеттер төтенше және шұғыл жағдайларда аса пайдалы, мысалы, жедел жәрдем, полиция немесе құтқару қызметін дереу шақыру қажет болған кезде. Сондай-ақ, гаджеттердің ерекше қажеттіліктері бар адамдардың өміріндегі маңыздылығын асыра бағалау қиын. Олар жалғыздық сезімін жеңуге көмектесіп, медициналық мекемелерде ем қабылдау кезінде де қолдау көрсетеді [4].

Дегенмен, жағдай мынадай: гаджеттерді үздіксіз, әдетке айналған және шамадан тыс қолдану пайдаланушыларда гаджет-тәуелділіктің қалыптасуына, соның салдарынан тәуелділік мінез-құлқының пайда болуына әкеліп соғады. Портативті электронды құрылғыларды шектен тыс, бақылаусыз және мөлшерден тыс қолдану әсіресе бала жасында тұлғаның психикалық және физикалық денсаулығына теріс әсер етеді.

Осыған байланысты Италияда жүргізілген бір экспериментті атап өткен жөн: 300 адамды 15 күн бойы ұялы байланыссыз қалдырған. Нәтижесінде, 30% қатысушы бұл жағдайды сабырмен қабылдаса, 70%-ы телефонның жетіспеушілігін қатты сезінген, ал олардың 25%-ы өзін өте нашар сезінген. 48% респондент телефонсыз жыныстық қатынасқа деген қызығушылығының жоғалғанын мойындаған. Экспериментті жүргізген психологтар мұндай адамдардың санасы үнемі жаңа ақпаратқа – SMS немесе электрондық пошта хабарламасына – жауап беруге дайын тұратынын атап өткен. Соның салдарынан адамда зейін қою қабілеті төмендеп, ол өзіне жүктелген міндеттерді толық орындай алмайды. Бұл тәуелділік «инфомания» деген атауға ие болды [5].

Гаджет-тәуелділіктің бір көрінісі – фаббинг, яғни әңгімелесу кезінде гаджетке алаңдауды әдетке айналдыру. Фабберлер, әдетте, телефонды қоңырау шалу үшін емес, чаттарда «отыру», түрлі дәйексөздер мен әзілдерді оқу, статустарды жаңарту, музыка жүктеу және фильм көру үшін пайдаланады. Фаббер телефонын өшіруден қорқады, себебі маңызды бір нәрседен қалып қоямын деп ойлайды. Нәтижесінде, адам тұйық әрі ашушаң болып, оны өз гаджетінсіз бір минут та өмір сүре алмайтын ойынқұмар адаммен салыстыруға болады. Уақыт өте келе ол елеулі денсаулық мәселелеріне тап болады.

Фабберлердің, әдетте, нағыз достары болмайды, өйткені олар достарымен араласқаннан гөрі телефонда «отыруды» жөн көреді. Фаббинг – тұлғааралық, әсіресе ерлі-зайыптылар арасындағы қарым-қатынаста келіспеушілік пен жанжалдардың себептерінің бірі. Зерттеулерде бұл құбылысты түсіндірудің екі тәсілі анықталған. Бірінші тәсіл бойынша, фаббинг – тәуелділік мінез-құлқының жиынтық нәтижесі. Оның негізінде телефонға тәуелділік, SMS арқылы қарым-қатынасқа жиі араласу, интернетті пайдалану, әлеуметтік медиаға (оның ішінде әлеуметтік желілерге) тәуелділік, интернет-тәуелділік, ойынға тәуелділік, жыныстық ерекшелік және смартфон иелену секілді факторлар жатыр.

Екінші тәсілге сәйкес, фаббингті тек тәуелділік мінез-құлқының нәтижесі ретінде қарастыруға болмайды. Керісінше, бұл – әлеуметтік мінез-құлық пен қарым-қатынас нормаларының өзгеруінің салдары. Оның себебі – интернет-тәуелділіктен туындайтын смартфонға тәуелділік, әлеуметтік желілердегі оқиғаларды жіберіп алудан қорқу және өзін-өзі бақылау проблемалары.

Фаббинг адамның күнделікті өміріне өзгерістер енгізіп қана қоймай, жақын қарым-қатынастарда да стресс тудыратын фактор ретінде көрінеді. Гаджеттерді пайдалануға жұмсалған уақыттың артуы серіктестік және жеке қарым-қатынастарды әлсіретіп, олардың жақындығы мен интимдігін төмендетеді. Тіпті «партнерлік фаббинг» деген ұғым пайда болды – бұл романтикалық серіктестің қасындағы адамға қарамастан, телефонды пайдалануы немесе соған алаңдауы. Мұндай фаббинг қарым-қатынастағы қанағаттанушылыққа ғана емес, жалпы өмірге деген қанағаттанушылыққа да әсер етеді, тіпті депрессияның күшеюіне ықпал етеді [6].

Қазіргі буын өкілдерінің көпшілігінің пікірінше, гаджеттер мен заманауи технологиялар адамдарды адамгершіліктен алыстатып, қоғамның оларға шамадан тыс тәуелді болуына әкелуде [7]. Гаджеттер мен басқа да электрондық құрылғылар өмірді жеңілдеткенімен, олар бізді ақылсыздандыра түсуде [1].

Бүгінде гаджет-тәуелділік ең алдымен психологиялық мәселе болып табылады, сондықтан оны уақытында және кәсіби түрде шешу қажет, гаджет-тәуелді адамды патологиялық тәуелділікке және дәрі-дәрмектік араласуды қажет ететін жағдайға жеткізбей.

Гаджет-тәуелділікпен күресу жолдары мен мүмкіндіктерін анықтау әрекеттері, әрине, бар. Мысалы: гаджетті пайдалану уақытын шектеу (күніне бір сағатқа дейін); жаңа гаджет немесе оған керек-жарақ сатып алуды үш айда бір рет немесе одан да сирек шектеу; гаджетке жүгінуге деген ықылас пайда болған кезде серуенге шығу, жаттығу залына, киноға, театрға бару және

т.б.; достар мен таныстарды жиі қонаққа шақыру; жаңа гаджетті сатып алуды бірнеше күнге кейінге қалдыруға өзін иландыру.

Психологиялық тұрғыдан алғанда, гаджет-тәуелділік – бұл гаджеттерді бақылаусыз, шамадан тыс қолдануға бейімділік, зиянды әдет, эмоционалдық байланыс, кез келген адамға тән жағдай. Осы тұрғыдан алғанда, гаджет-тәуелділік – бұл қалыпты жағдай әрі гаджеттерге тәуелділік ауруының белгілерін қалыптастыруға алып келетін аралық кезең [8].

Жыл сайын әлеуметтік желілерде өзара әрекеттесетін, қарым-қатынас жасайтын адамдар саны айтарлықтай артып келеді. Соңғы жылдардағы жарияланымдарға қарағанда, әлеуметтік желілерге тәуелділік көбінесе әлеуметтік медиаға шамадан тыс әуестену салдарынан туындайтын ауру ретінде анықталады. Ол психопатология аясында ресми түрде әлі жіктелмегенімен, барған сайын кең таралуда және қоғамдық санада әлеуетті проблемалық психопатологиялық жағдай ретінде қарастырылып, «XXI ғасырдың эпидемиясына» айналуы мүмкін.

Бүгінде әлеуметтік желілерге тәуелділік диагноздары психикалық бұзылыстардың диагностикалық және статистикалық анықтамалығында танылмаған. Дегенмен, назардың тапшылығы және гиперактивтілік синдромы (НТГС) саласындағы мамандар бірауыздан әлеуметтік медиа кейбір адамдар үшін жүйке жүйесінің дамуына қатысты мәселелерге әкелетін еріксіз факторға айналғанын атап өтуде. Бұл әсіресе НТГС-ке генетикалық бейім балаларда айқын байқалады.

Кейбір медициналық зерттеулер қыздар мен әйелдер әлеуметтік желілерді шамадан тыс пайдалану салдарынан ұлдар мен ерлерге қарағанда жиірек зардап шегетінін және НТГС бойынша ем қабылдайтынын көрсетті.

Қазіргі өмір шындығы – әлеуметтік желілерде профилі жоқ адамдар сирек кездеседі. Олардың қатарында Twitter, Facebook, Odnoklassniki, VKontakte, Instagram бар. Сонымен қатар, медицина қызметкерлеріне, бағдарламашыларға, веб-әзірлеушілерге, заңгерлерге, психологтарға, білім беру саласының қызметкерлеріне және басқа да кәсіби топтарға арналған арнайы әлеуметтік желілер бар.

Осылайша, ұжымдық субъектінің ерекше әлеуметтік топтары – желілік қауымдастықтар қалыптасуда. Ю.В. Ковалева қазіргі әлеуметтік дамуды желілік сипаттағы байланыстардың (экономикалық, саяси, тұлғааралық) пайда болуымен ерекшеленетін «цифрлық қоғамның» қалыптасуымен сипаттайды. Мұндай қоғамда әлеуметтік желі – бұл ақпарат алмасу мақсатында өзара әрекеттесу түрінде индивидтер мен топтардың өмір сүру тәсілі, ал әлеуметтік желілер – «орталықтандырылмаған (дербес, иерархиялық), өзін-өзі жаңғыртатын, ортақ идеялары, құндылықтары мен қызығушылықтары бар индивидтер/индивидтер топтарының бірігуі, олар бірыңғай коммуникациялық код аясында өзара әрекеттеседі». Мұндай код – ақпаратты кодтау/декодтау тәсілдері мен оны түсіну негіздері, сондай-ақ коммуникацияны жүзеге асыруға мүмкіндік беретін символдар жүйесі (мысалы, бірыңғай сленг немесе белгілі бір мағыналары бар белгілер және т.б.) [3].

Әлеуметтік желілерге деген әуестік пен нағыз тәуелділік арасындағы шекара өте бұлдыр, бұл жалпы алғанда, химиялық емес тәуелділіктерге тән құбылыс. Сондықтан бұл шекараны анықтау оңай емес. Мысалы, Чикаго университетінің ғалымдары бірнеше апта бойы 100 адамды бақылап, олардың қажеттіліктерін зерттеген. Зерттеу нәтижесінде әлеуметтік желілердің тәуелділік тудыруы темекі мен алкогольге қарағанда әлдеқайда күшті деген қорытынды жасалды. Кейбір зерттеушілер «киберқатынастарға тәуелділікті» де ерекше атап өтеді: егер сіз үшін Facebook пен ВКонтакте-дегі достарыңыз шынайы өмірдегі адамдардан маңыздырақ әрі жақынырақ болса, бұл да алаңдататын белгі [9].

Әлеуметтік тәуелділікті нақты диагностикалау, тағы да айта кетсек, өте қиын. Дегенмен, әлеуметтік желілерге тәуелділіктің негізгі белгілерін атап көрсетуге болады:

- Әлеуметтік желідегі парақшаға кіруге, соңғы жаңалықтарды, фотосуреттерді, басқа адамдардың профилдерін, оқиғаларын көруге, қандай да бір белсенділік танытуға деген шектен тыс, мәжбүрлі ниет.

- Отбасы мүшелерінің, достардың немесе әріптестердің адамның әлеуметтік желілерде тым көп уақыт өткізуіне қатысты шағымдары.

- Интернет-дүкендер арқылы қажетсіз заттарды сатып алу, едәуір қаржылық шығындарға ұшырау.

- Интернетке қосыла алмау немесе Wi-Fi болмау салдарынан ашулану, мазасыздану, жалғыздықты, тастанды болуды сезіну, әлемнен оқшаулану сезімінің пайда болуы, тіпті депрессиялық жағдайға түсу.

- Әрдайым «онлайн» болуға ұмтылу, «Мен желіде болмасам, онда менсіз бірдеңе болып кетеді» деген тұрақты сезімнің болуы.

- Тәуелділік күшейген сайын оқу үлгерімінде, отбасында, жұмыста мәселелердің туындауы және ушығуы.

- Әлеуметтік желілерде уақыт өткізу барысында тамақтануды, ұйықтауды шектеу немесе олардан уақытша мүлде бас тарту, тамақтану кезінде – үйде, кафеде, мейрамханада немесе басқа жерде гаджеттен көз алмау.

- Күні бойы бірнеше рет достарының парақшаларын қарап шығу.

- Гаджетпен (әлеуметтік желілермен) ұйықтау және таңертең оянған бойда бірінші кезекте телефонды қолына алу.

Әлеуметтік желілерге тәуелділіктің ықтимал салдарына назар аудару өте маңызды. Әрине, бұл жерде теріс салдарлар туралы сөз қозғалады. У. Сторрдың пікірінше, әлеуметтік желілердің кең таралуы және желілік тәуелділіктің қалыптасуы жастар арасында мазасыздық пен депрессиялық жағдайлардың көбеюіне себеп болуда. Әлеуметтік желілердің пайда болуы мен олардың аддикцияға айналуы адамдардағы перфекционизм мен нарциссизмнің күшеюіне ықпал етті. Желілік тәуелділер – бұл назар жетіспеушілігін сезінетін, жазылушыларының мақұлдауына мұқтаж адамдар, олар лайктар мен қаралымдарды жүйке күйзелісімен санайды. Біз әлеуметтік желілердегі реакцияға тәуелді болып қаламыз, ал ол жоғалған кезде теріс эмоциялар сезінеміз.

Әлеуметтік желілерге тәуелділіктің ең зиянды салдарының бірі – коммуникативтік дағдылардың жоғалуы. Яғни, адам:

- Қашан, кімге және қалай сөйлеу керектігін түсінуден қалады.

- Қарым-қатынас жағдайын ескеруді ұмытады.

- Белсенді, пассивті және эмпатиялық тыңдау дағдыларын жоғалтады.

- Пауза жасау, оны ұстап тұру немесе қажет жағдайда дұрыс толтыра білу қабілетінен айырылады.

- Әңгімелесушінің эмоциялық реакцияларын тану, түсіну және талдау дағдыларынан ажырайды.

Желілік тәуелділіктің кеңірек теріс салдары – интеллекттің төмендеуі: жалпы, әлеуметтік және эмоциялық интеллект зардап шегеді. Бұған келесілер жатады:

- Перцептивтік процестердің (қабылдау), мнемикалық функциялардың (есте сақтау), ойлау механизмдерінің және қиялдың тиімділігінің төмендеуі.

- Назар аудару қабілетінің әлсіреуі.

- Өзгенің және өзінің ойларын, іс-әрекеттерін дұрыс түсіну және бағалау қабілетінен айырылу.

- Жағдайға сәйкес әрекет ету дағдысының жоғалуы.

- Басқа адамдардың эмоцияларын, сезімдерін тану және өз эмоцияларын басқару қабілетінің әлсіреуі.

Сонымен қатар, сөйлеу және жазу дағдылары төмендейді. Адам өз ойын нақты жеткізу орнына сөйлеу мәдениетіне сай келмейтін сөздерді, қысқартуларды, аббревиатураларды, эмодзилерді (смайликтерді) қолдана бастайды. Сөздік қоры азайып, қажетті сөздерді таңдау қиындайды, бұл қарым-қатынас сапасына кері әсер етеді.

Қазіргі қоғамда гаджеттер мен әлеуметтік желілерге тәуелділік кең таралған және адамның психологиялық, әлеуметтік және когнитивтік дамуына айтарлықтай әсер етеді. Фаббинг және әлеуметтік желілерге шамадан тыс әуестену тұлғааралық қарым-қатынасты

әлсіретіп, жалғыздықты күшейтеді, күйзеліске және басқа да психологиялық мәселелерге әкелуі мүмкін. Әлеуметтік желілердегі тұрақты белсенділік перфекционизм мен нарциссизмді күшейтіп, адамның өзін-өзі бағалауына кері әсер етеді. Сонымен қатар, желілік аддикция адамның назарын шоғырландыру, ақпаратты өңдеу және сөйлеу дағдыларын әлсіретеді, бұл интеллекттің төмендеуіне және қарым-қатынас сапасының нашарлауына алып келеді.

Бұл мәселені шешу үшін уақытты басқару, саналы түрде гаджеттерді пайдалануды шектеу және әлеуметтік байланыстарды офлайн режимде нығайту сияқты алдын алу шараларын қолдану қажет. Гаджеттерден толықтай бас тарту мүмкін болмаса да, оларды дұрыс пайдалануды қалыптастыру адамның психикалық және әлеуметтік әл-ауқатын сақтауға көмектеседі. Зерттеушілер гаджет-аддикцияны нақты психикалық бұзылыс ретінде мойындау қажеттілігін талқылап жатқанымен, бұл мәселе қазіргі заманғы қоғамда өзекті болып қала береді және уақыт өте келе жаңа шешімдер мен зерттеулерді талап етеді.

Әдебиеттер:

1. Зависимость от гаджетов и номофобия. — URL: https://lala.lanbook.com/zavisimost-ot-gadzhetovi-nomofobiya-kak-vzyat-svoyu-zhizn-pod-kontrol.
2. Зависимость от информации. — URL: https://strana-sovetov.com/psychology/4991-informationaddiction.html.
3. Ковалева, Ю. В. Психологические типы субъектности членов сетевого сообщества (на примере социальной сети «Твиттер» / Ю. В. Ковалева // Психологический журнал. — 2020. — Т. 41, № 1. — С. 45—55.
4. Компания Ford рассказала об отношении людей к гаджетам. — URL: https://www.drive2.ru/e/ BnDdQEAAAtw.
5. MindMapping и информационный серфинг. Развитие мышления посредством создания антагонистической пары / В. Н. Кутрунов, В. А. Шапцев, Н. А. Гаркуша, Л. В. Сизова // Современный учитель дисциплин естественнонаучного цикла : сб. материалов Междунар. науч.-практ. конф. — Ишим, 2019. — С. 14—21.
6. Мандель, Б. Р. Технологические аддикции переходят в наступление / Б. Р. Мандель // Мир психологии. — 2014. — № 4. — С. 193—205.
7. Мир: Отношение молодежи к гаджетам меняется. — URL: https://novostit.com/mir-otnosheniemolodezhi-k-gadzhetam-menyaetsya.html.
8. «Мобильная» зависимость: телефон снижает интеллект и... либидо. — URL: https://aif.ru/health/ life/17891.

УДК 378.01

ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ АЛУ: ПЕДАГОГТІҢ ТҰЛҒАЛЫҚ ЖӘНЕ КӘСІБИ ӨСУІ

Аманбек Ж.О.
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
jadyra.93.30@mail.ru

Педагог беделін арттыру кез келген мемлекеттің білім беру саясатының басты бағыттарының бірі болып табылады. Сондықтан ел шаңырағының тірегі білімді ұрпақ десек, бүгінгі тұрған негізгі мәселенің бірі – білім беру, ғылымды дамыту екендігіне ешкімнің күмәні жоқ. Мұғалімнің қолында адам тағдыры, болашақ ел тағдырының кілті бар. «Маған жақсы мұғалім бәрінен де қымбат, өйткені мұғалім – мектептің жүрегі» – деп қазақтың тұңғыш педагог ағартушысы Ыбырай Алтынсарин айтқандай, қазіргі оқу орындары алдындағы міндеттерді шешуде мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің мәдениеті басты шарт екендігі аян. Білім берудің ұлттық моделіне көшкен қазіргі мектепте, ойшыл, зерттеуші, тәжірибелік қызметте педагогикалық үйлестіруді шебер меңгерген, психологогиялық және педагогикалық

тұрғыдан сараптама жасай білетін іскер, шәкірт жанын жақсы түсінетін шығармашыл ұстаздар қажет. Ұстаздың өз бетінше білім жетілдіруі, осы саладағы үздіксіз ізденісі, озат тәжірибені қолдануы, оны өзгелерге насихаттауы, жаңашылдық танытуы, іскерлік негіздері-педагогикалық біліктілікке жеткізудің бір жолы болып саналады. Мұғалім біліктілігі,оның әдептілігі мен сыпайылығына, жүріс тұрысына, киім - киісіне, яғни педагогикалық техниканы меңгеруіне, өзінің мінез- құлқын басқаруына байланысты. Өйткені, мұғалім сахнадағы актёр сияқты әрқашан оқушылардың көз алдында болады, ал бала бәрін байқап таниды. Баланың дамуын болжай алу, оқушылармен өзара әрекеттестікте болу, үнемі шығармашылық ізденісте болу мұғалімнің жан-жақты дамуының нәтижесі. Педагогтің өз бетінше білім мен біліктілігін жетілдіруі, осы саладағы үздіксіз ізденісі, озат тәжірибені қолданып, өзгелерге насихаттауы, жаңашылдық танытуы, іскерлік негіздері –педагогикалық біліктілікке жеткізудің бір жолы болып табылады. Кәсіби біліктіліктің құрылымы қабылданған педагогикалық білік арқылы түсіндіріледі, ал ол білік теориялық білімге негізделген және педагогикалық міндетті шешуге бағытталған бірнеше іс-қимыл жиынтығы арқылы ашылады. Заманауи білім беру жағдайында кәсіби біліктілік үш компоненттен тұрады: тәжірибемен ұштастыру білігі, яғни өз іс-әрекетін әлемдік педагогиканың деңгейіне сәйкестендіру қабілеті, әріптестерінің тәжірибесімен алмассақ, инновациялық тәжірибемен алмасу, өзінің іс-тәжірибесімен қорытып, басқаға бере білу білігі; оқыту мен тәрбиенің үнемі өзгеріп отыруы жағдайында педагогтың қажеті нормативтік сапасы ретінде оның кәсібіндегі тәсілі, әртүрлі білім процесі мен жүйелері мазмұндық түрі, әдістері және педагогикалық шындықты туғызу білігі. Кәсіби білікті мұғалім рефлекцияға, яғни ойлаудың ерекше тәсіліне қабілетті. Педагогика мен психологияда «білік» ұғымының әртүрлі түсініктемелері бар. Олардың бірінде білік меңгерілген іс-әрекет ретінде, ал енді бірінде бар білімді пайдалану тәсілі ретінде, дағды жиынтығы ретінде айтылған «Білік» іс-әрекетті саналы түрде меңгеру, сол меңгеру нәтижесінде іс-әрекетті тиімді орындау мүмкіндігі туады. Логикалық тұрғыдан аяқталған педагогикалық жүйені жүзеге асыру білігі (білім, тәрбие жұмыстарын жоспарлаудан, білім беру үрдісінің мазмұнын таңдап алғаннан бастап оның ұйымдастыру түрлерін, әдістерін және құралдарын анықтағанға дейін). Тәрбиенің әртүрлі компоненттері мен факторлардың арасында байланыс орнату, оларды іске қосу білігі, қажетті материалдық, педагогикалық ұйымдастырушылық, валеологиялық және басқа жағдайларды жасау білігі, мектепті ортамен байланыстыруды қамтамаасыз ету білігі, оқушы тұлғасын белсенді ету білігі, оның іс-әрекетін тәрбиенің обьектісінен субьектісіне айналдыратындай етіп дамыту, бірлескен іс-әрекетті ұйымдастыру білігі.

Педагогикалық іс-әрекет нәтижелерін еспке алу және бағалау білігі, яғни оқу үрдісін және басқа мұғалімнің іс-әрекетін талдау өзін-өзі талдау жүзеге асыру білігі, сол сияқты педагогикалық мақсаттың алғашқы және келесі кешенің анықтау білігі талап етіледі.

Мұғалімдік мамандықты биікке көтеретін күш – оның кәсіби құзырлылығы. «Құзыреттілік» – белгілі сала бойынша жан - жақты хабардар, білгір деген мағынаны қарастыра отырып, қандай да бір сұрақтар төңірегінде беделді түрде шешім шығара алу дегенді білдіреді».

Құзыреттілік – қандай да бір салада өмірдегі немесе кәсіби міндеттерді шешуге қолданылатын жинақталған қабілеттілік. Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің көрсеткіші – оның кәсіби шеберлігі мен өз кәсіби әрекетіне жауапкершілікпен оң қарауы. Ал, кәсіби шеберлік – кәсіби білім мен біліктің, оны практикада және оқытудың жаңа жағдайларында қолдана білудің жиынтығы. Білім беру тұжырымдамасында педагог кадрлардың кәсіби тұлғалық құзыреттілігін қалыптастыру басты мақсат. Қазіргі білім беруде педагог келесі құзыреттіліктерді игеруге міндет қойғаны абзал. Арнайы құзыреттілік – өзінің кәсіби дамуын жобалай білетін қабілет; әлеуметтік құзыреттілік – кәсіптік қызметімен айналысу қабілеті; білім беру құзыреттілік – педагогикалық және әлеуметтік психологияның негіздерін қолдана білу қабілеті. Үздіксіз білім алу мәселесі осы заманғы ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың, саяси және әлеуметтік экономикалық өзгерістердің әсерінен туындаған мәселе.

Педагог-маман біліктілікті сипаттайтын таза кәсіби білім және іскерлікті қоса кез келген ортада жұмыс істеуге ынталылық, ынтымақтастық, қабілеттілік, коммуникативтік қабілет, оқу, іздену, бағалау, логикалық ойлау, ақпаратты алу мен пайдалану, талдау, сұрыптау, қорытынды шығару сынды тағы да басқа іскерліктерін меңгеруі қажет.

Осы ұстаздар қауымын қолдап, көптеген семинарлар, байқаулар, мән-мағыналы курстар ұйымдастырылуда. Осы іс шаралардың барлығы да түптеп келгенде мұғалімнің кәсіби өсуіне ықпал етіп, септігін тигізері сөзсіз. Халқымыз әрқашанда ұстаз мәртебесін жоғары көтеріп, қастерлеп, бағалай білген. Жаңа әлем болашағын даярлайтын мұғалім атағына өз білімін табандылықпен жетілдіріп, тапсырылған іске адалдықпен, сүйіспеншілікпен қарайтын, жоғары моральдық қасиеттері бар мұғалім ғана бұған лайықты. «Адамның адамшылығы жақсы ұстаздан болады» – деп, Абай ақын Құнанбаев айтқан екен. Үздіксіз білім алу қазіргі таңда білім беру саласының негізін құрайтын басты принциптердің бірі болып табылады. Бұл қағида педагогтардың кәсіби шеберлігін арттыруда, олардың тұлғалық дамуына, әрі білім беру сапасының жоғарылауына үлкен ықпал етеді. Әсіресе, педагогтің тұлғалық және кәсіби өсуі – білім беру процесінің тиімділігін қамтамасыз ету үшін маңызды фактор болып таюылады. Педагогтің үздіксіз білім алу процесі оның жеке тұлғалық өсуін ғана емес, сондай-ақ кәсіби білімін жетілдіруін қамтамасыз етеді. Білім беру саласында инновациялар мен жаңа әдіс-тәсілдердің үнемі пайда болуы, заман талабына сай өзгерістерді қабылдай білу – әр мұғалім үшін міндетті шарты. Бұл педагогтың тек кәсіби білімі мен дағдыларын ғана емес, тұлғалық қасиеттерін де дамытуға мүмкіндік береді. Үздіксіз білім алу – педагогтың өз ісіне деген құштарлығын арттырып, оқушылармен қарым-қатынасын жақсартады, олардың дамуына оң әсер етеді. Әрбір мұғалімнің білім алуы тек өзін-өзі жетілдіруге ғана емес, білім беру сапасын арттыруға, оқушылардың дамуына да тікелей әсер етеді. Педагогтардың үздіксіз білім алу процесі тек теориялық білім мен жаңа әдіс-тәсілдерді игерумен шектелмей, сонымен бірге тұлғалық өсу мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға да ықпал етеді. Әлемдік білім беру тәжірибесінде педагогтардың үздіксіз білім алуы маңызды тенденция ретінде қарастырылады. Білім беру саласында үздіксіз өзгерістер мен жаңалықтар енгізілуі арқасында мұғалімдер заман ағымына сай жаңа технологияларды, әдіс-тәсілдерді және тәсілдерді меңгеруі қажет. Қазіргі мектептерде жаңа ақпараттық технологиялар, сандық құралдар мен инновациялық әдістер кеңінен қолданылуда. Бұл өзгерістерге бейімделу үшін педагогтар үздіксіз білім алуға мәжбүр. Үздіксіз білім алу мұғалімдерге қазіргі білім беру стандарттары мен талаптарына сай болуға көмектеседі, сондай-ақ оқушыларға жаңа білім беру әдістерін тиімді ұсынуға мүмкіндік береді. Педагогтің тұлғалық дамуы оның кәсіби өсуінің маңызды аспектісі болып табылады. Өз ісіне деген сенімділік, ашықтық, шығармашылық қабілеттерді дамыту, өзін-өзі тану және өзін-өзі жетілдіру педагогтың тұлғалық дамуында маңызды рөл атқарады. Үздіксіз білім алу осы қасиеттердің қалыптасуына ықпал етіп, педагогты түрлі қиындықтарды шешуге дайындайды. Тұлғалық даму процесінде педагог өзін-өзі бағалау, моральдық құндылықтарға сүйену, сабырлылық пен шыдамдылықты меңгеру арқылы жоғары деңгейдегі кәсіби маманға айналады. Мұғалімдер жаңа білімді игеру, кәсіби дағдыларды арттыру арқылы өздерінің құндылықтары мен моральдық ұстанымдарын қайта қарауға мүмкіндік алады. Әрбір жаңа білім мен тәжірибе мұғалімнің өзін-өзі тануына, өзіндік шығармашылық қабілеттерін дамытуына жол ашады. Бұл педагогтың тұлғалық өсуіне ықпал етеді, өз жұмысында жоғары мотивация мен жауапкершілікпен қарауына себеп болады. Сонымен қатар, үздіксіз білім алу педагогтың өзін-өзі бағалауын арттырып, кәсіби және тұлғалық өмірде өзіндік нық орын табуына мүмкіндік береді.

Педагогтің кәсіби дамуына әсер ететін маңызды факторлардың бірі – мотивация.

Мотивация – бұл әр адамның ішкі күші мен мақсатқа жетуге деген құштарлығы. Мұғалімдер, дәрігерлер, инженерлер немесе басқа да мамандар үшін кәсіби даму кезінде мотивация маңызды рөл атқарады. Мотивация болмаса, кәсіби даму мүмкін болмайды, өйткені адам өзіне қажетті білім мен дағдыларды игеруге деген ынтасын жоғалтады. Мотивация екі негізгі түрге бөлінеді:

1. Ішкі мотивация – адамның өз қызығушылығынан, құндылықтарынан туындайтын ішкі қажеттілік. Бұл түрдегі мотивация адамды тек өзінің кәсіби дағдыларын арттыруға емес, сонымен қатар жеке дамуына да ынталандырады.

2. Сыртқы мотивация – сыртқы факторлардан, мысалы, марапаттар, қолдаулар, әлеуметтік немесе қаржылық жағдайлардан туындайтын ынталандыру. Бұл факторлар адамның дамуына әсер етсе де, ол көбіне уақытша болады.

Егер педагог өз жұмысын жақсы көріп, үнемі дамуға ұмтылса, онда ол үздіксіз білім алу процесіне белсене қатысады. Бұл үшін педагогтарға арнайы қолдау көрсету, оларды қызықтыратын әдістемелік және ғылыми жұмыстармен айналысуға мүмкіндік жасау өте маңызды. Сонымен қатар, педагогтар арасындағы ынтымақтастық пен өзара қолдау – мотивацияны арттырып, кәсіби даму жолындағы кедергілерді жеңуге көмектеседі. Кәсіби даму – бұл тек біліктілік пен тәжірибе жинақтау ғана емес, сонымен бірге жұмысқа деген қызығушылық, өзінің кәсіби қабілеттеріне сенімділік, жаңа дағдыларды игеруге ұмтылу. Мотивация мен өзін-өзі дамыту арасында тығыз байланыс бар. Мотивациясыз өзін-өзі дамыту мүмкін емес, ал өзін-өзі дамытуға деген ұмтылыс адамның мотивациясын арттырады. Бұл екі процесс бірін-бірі толықтырады және нығайтады. Мотивация өзін-өзі дамуға түрткі болады. Ішкі мотивация мұғалімдер мен мамандарға жаңа білім мен дағдыларды игеруге деген ұмтылысты береді. Өзін-өзі дамытуға деген ынта, жаңа қырлардан өзіңді танып білу, психологиялық, тұлғалық өсу – бұл кәсіби тұрғыдан да, өмір тұрғысынан да үлкен жетістіктерге жетуге мүмкіндік береді. Өзін-өзі дамыту мотивацияны арттырады. Өз бетінше даму барысында маман өзінің жетістіктерін көріп, қай жерде жетілдіру қажет екенін түсінеді. Бұл өз кезегінде адамның ішкі мотивациясын арттырады. Өзін-өзі дамыту арқылы адам өзіне сенімділігін арттырады және жаңа мақсаттарға жетуге деген құштарлық пайда болады. Кәсіби даму жолында мотивацияны арттыру үшін әр түрлі әдістер мен тәсілдер бар:

- Жеке мақсаттар қою. Мақсаттарды айқындап, оларға жету үшін нақты қадамдар белгілеу мотивацияны арттырады. Адамның мақсаттары нақты және өлшенетін болуы керек.
- Табыстарды бағалау. Өз жетістіктерін байқап, оларды мойындау мотивацияны арттырады. Бұл адамға «мен дұрыс жолдамын» деген сенім береді.
- Қолдау көрсету. Әріптестер мен басшылардың қолдауы да мотивацияны арттырады. Бұл адамға өз жұмысына деген қызығушылықты жоғалтпауға көмектеседі.
- Жаңа нәрселерді үйрену. Жаңа дағдылар мен білімдерді игеру мотивацияны арттырып, адамның кәсіби дамуына ықпал етеді.

Сонымен қатар қазіргі таңда ақпараттық технологиялардың да күн санап дамуы, интернеттің кеңінен қолданылуы, және цифрлық құралдардың мектептерде қолданылуы - бұл педагогтар үшін үлкен мүмкіндіктерге жол ашады. Осы тұрғыдан алғанда, цифрлық педагогика педагогтың үздіксіз дамуына айтарлықтай ықпал етеді. Цифрлық педагогика - бұл ақпараттық технологияларды (ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, цифрлық құралдар, интернет платформалары) оқыту процесінде тиімді пайдалануды қамтитын жаңа білім беру әдіс-тәсілдерінің жиынтығы. Ол педагогтарға дәстүрлі оқыту әдістерінен бөлек, жаңа тәсілдер мен құралдарды қолдануға мүмкіндік береді. Цифрлық педагогика оқу мазмұнын, әдістерін және ұйымдастыру формаларын жаңартуға, педагогтардың кәсіби деңгейін арттыруға, оқу процесін тиімді ұйымдастыруға ықпал етеді. Цифрлық педагогика арқылы педагогтар оқушылардың оқу үлгерімін бақылап, олардың белсенділігін арттыра алады. Сонымен қатар, бұл тәсіл мұғалімдерге өзара әрекеттесуді, оқушылардың қажеттіліктерін жеке деңгейде қанағаттандыруды қамтамасыз етеді. Цифрлық құралдар оқу процесін ыңғайлы әрі қызықты етеді, сондай-ақ білім сапасын арттыруға ықпал етеді.

Цифрлық педагогика педагогтың кәсіби дамуына бірнеше жолмен әсер етеді. Бұл әсерлерді бірнеше негізгі бағыттарда қарастыруға болады:

1. Технологиялық дағдыларды меңгеру: Цифрлық педагогика мұғалімдерге ақпараттық және коммуникациялық технологияларды тиімді пайдалануды үйретеді. Бұл педагогтардың тек оқу барысында қолданылатын құралдарды ғана емес, сонымен бірге оқушылармен қарым-қатынас жасау, тапсырмалар беру, нәтижелерді бақылау және бағалау сияқты түрлі

аспектілерде де цифрлық дағдыларын арттырады. Цифрлық технологияларды қолдану педагогтардың өз тәжірибелерін жаңартуға, жаңа әдістерді меңгеруге мүмкіндік береді. Мысалы, білім беру платформалары, электронды кітаптар мен ресурстар, бейнемазмұндар мен онлайн-курстар педагогтардың білімін кеңейтіп, оқытудың тиімділігін арттыруға ықпал етеді.

2. Жаңа педагогикалық әдістер мен тәсілдерді енгізу: Цифрлық педагогика арқылы педагогтар жаңа әдістер мен тәсілдерді меңгереді. Мысалы, сыныпта технологиялық құралдарды пайдалану арқылы сабақтарды интерактивті, қызықты, әрі тиімді етуге болады. Оқушылардың белсенділігін арттыру үшін әртүрлі оқу қосымшалары мен платформаларды қолдану, виртуалды зертханалар, симуляциялар және басқа да цифрлық ресурстар білім беру процесін жақсартады. Мұғалімдер бұл жаңа тәсілдерді игере отырып, оқу сапасын жоғарылатады және оқушылардың әртүрлі білім алу стилдеріне жауап бере алады.

3. Уақытты тиімді басқару және жұмыстың нәтижелілігі: Цифрлық технологияларды қолдану педагогтың жұмысын жеңілдетеді және уақытты тиімді басқаруға мүмкіндік береді. Оқушылардың білімін бағалау, тестілеу, кері байланыс беру, тапсырмалар мен материалдарды тарату процестері автоматтандырылған жүйелер арқылы жүзеге асады. Мұғалімдер үшін әртүрлі ақпараттық жүйелер мен платформаларды пайдалану уақытты үнемдеуге және жұмыстың тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл ұстаздарға өздерінің кәсіби дамуын бақылап, нәтижелерін бағалауға көмектеседі.

4. Өзін-өзі дамыту және жеке білім алу мүмкіндіктері: Цифрлық педагогика мұғалімдерге өздерінің кәсіби дамуы үшін жаңа мүмкіндіктер ашады. Интернеттегі ресурстар мен онлайн-курстар арқылы педагогтар өз білімін үздіксіз жаңартып, қажетті дағдыларды игере алады. Мұғалімдер үшін арнайы әзірленген онлайн тренингтер мен сертификаттау бағдарламалары кәсіби білім мен тәжірибені арттыруға мүмкіндік береді. Бұл процес педагогтарды оқытудың заманауи әдістері мен технологияларымен таныстырып, олардың жеке және кәсіби дамуына ықпал етеді.

Цифрлық педагогика үздіксіз білім алу процесін бірнеше маңызды аспектілерде жетілдіреді:

Жылдам ақпарат алмасу. Интернет пен цифрлық ресурстар арқылы педагогтар әртүрлі оқу материалдарын жылдам тауып, өздерінің білімдерін толықтыра алады. Оқу әдістемелері, жаңа зерттеулер мен жаңалықтар үнемі жаңартылып отырады, бұл педагогтардың үздіксіз дамуына мүмкіндік береді.

Гибридті оқыту әдісі. Цифрлық құралдардың арқасында педагогтар қашықтан оқыту және дәстүрлі оқытуды біріктіре отырып, әртүрлі оқыту формаларын қолдана алады. Бұл әдіс білім беру процесін жан-жақты және икемді етеді, сонымен қатар мұғалімдерге өз білімі мен дағдыларын түрлі тәсілдер арқылы жетілдіруге мүмкіндік береді.

Өзін-өзі бағалау және талдау. Цифрлық құралдар мұғалімдерге өз жұмысының нәтижелерін бақылап, бағалауға мүмкіндік береді. Мұғалімдер өз жұмысын талдай отырып, кәсіби даму бағыттарын анықтай алады және қажет болса, өз білімін жетілдіруге бағытталған шаралар қабылдай алады.

Цифрлық педагогика педагогтың үздіксіз дамуына айтарлықтай әсер етеді. Ол педагогтардың жаңа технологиялар мен әдіс-тәсілдерді игеруін, уақытты тиімді басқаруын, әрі өзін-өзі дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, цифрлық құралдар мұғалімдердің жұмысын жеңілдетіп, оқу процесін тиімді етеді. Педагогтың үздіксіз білім алу процесін жетілдіру үшін цифрлық педагогиканы толық көлемде пайдалану маңызды, себебі ол оқыту сапасын арттырудың, жаңа мүмкіндіктерге жол ашудың тиімді құралы болып табылады. Сонымен қатар қазіргі заманғы талаптар бойынша білім беру мекемелерінде жұмыс істейтін педагогтардың кәсіби шеберліктерін үздіксіз арттырып отыруы қажет. Педагогтар қоғамның ең маңызды мамандары болғандықтан, олардың үздіксіз кәсіби дамуына мемлекет тарапынан қолдау көрсету — бұл білім беру сапасын арттырудың, елдің болашағына инвестиция салудың негізгі жолы болып табылады.

Педагогтер - бұл білім берудің негізгі құрылымдары, олар өз кәсіби деңгейлерін көтеріп, жаңа білім мен дағдыларды меңгеруі қажет. Педагогтың үздіксіз дамуы дегеніміз - оқу

үдерісіндегі жаңашылдықтарды меңгеру, оқытудың жаңа әдістері мен технологияларын қолдана білу және өз жұмысын сапалы орындау үшін қажетті дағдыларды үнемі жетілдіру. Сонымен қатар, үздіксіз білім алу педагогтың тұлғалық дамуына да ықпал етеді, өйткені ол жаңалықтарға ашық болуды, өзгерістерге икемделуді талап етеді. Мемлекет педагогтарды қолдай отырып, білім беру сапасының жоғары деңгейде болуын қамтамасыз етеді, жастардың білім алуына мүмкіндіктер туғызады, сонымен қатар қоғамдағы білім беру жүйесінің тұрақтылығын арттырады. Бұл педагогтардың еңбек жағдайларын жақсарту, олардың кәсіби дағдыларын үнемі жетілдіріп отыруға жағдай жасау арқылы жүзеге асады. Мемлекет педагогтардың кәсіби дамуын қолдау мақсатында түрлі бағдарламалар мен жобаларды жүзеге асырады. Қазақстан Республикасында да осы бағытта бірқатар маңызды шаралар қабылдануда:

1. Мұғалімдерді даярлау және қайта даярлау жүйесі. Мемлекет мұғалімдер үшін арнайы кәсіби дамыту курстарын, семинарлар мен тренингтерді ұйымдастырады. Сонымен қатар, педагогтарға жоғары оқу орындарында білімін арттыруға немесе қосымша мамандық алуға мүмкіндіктер беріледі. Қазақстанда мұғалімдерге арналған түрлі сертификаттау жүйелері бар, олардың ішінде Білім беру сапасын бағалау агенттігі ұсынған «Ұстаз» бағдарламасы мен кәсіби даярлау курстары, сонымен қатар педагогтардың біліктілігін арттыруға арналған онлайн ресурстар да бар.

2. Қаржылай қолдау және ынталандыру. Мемлекет педагогтардың кәсіби дамуына қаржылай көмек көрсету шараларын да қарастырады. Бұған ұстаздарға арналған мемлекеттік гранттар, жоғары оқу орындарындағы білім беру ақысына жеңілдіктер, сондай-ақ ғылыми зерттеулер мен шығармашылық жобаларды жүзеге асыруға арналған гранттар жатады. Сонымен қатар, кәсіби жетістіктері үшін мұғалімдерге әртүрлі сыйлықтар мен марапаттар беріледі. Бұл ынталандыру педагогтардың өз білімдерін жетілдіруге деген қызығушылығын арттырады және олардың кәсіби дамуына қосымша серпін береді.

3. Кәсіби ұйымдар мен қауымдастықтардың қолдауы. Мемлекет тарапынан педагогтардың кәсіби қауымдастықтарын дамыту да үлкен мәнге ие. Білім беру саласындағы қауымдастықтар мен ұйымдар мұғалімдер үшін оқыту мен тәжірибе алмасудың маңызды алаңы болып табылады. Педагогтар өз тәжірибелерімен бөлісуге, жаңа әдіс-тәсілдерді меңгеруге, білім алу барысында бір-біріне қолдау көрсетуге мүмкіндік алады. Қазақстанда мұндай қауымдастықтар мен ұйымдар түрлі тақырыптарда семинарлар, вебинарлар, конференциялар ұйымдастырады, бұл педагогтардың кәсіби дамуына үлкен көмек көрсетеді.

4. Мұғалімдердің еңбек жағдайларын жақсарту. Мемлекет педагогтардың еңбек жағдайларын жақсартуға да айрықша көңіл бөледі. Бұл олардың еңбек шарттары мен әлеуметтік кепілдіктерін қамтамасыз етумен байланысты. Әлеуметтік қорғау бағдарламалары арқылы ұстаздар денсаулық сақтау, зейнетақы жинақтары және басқа да әлеуметтік жағдайлармен қамтамасыз етіледі. Мұғалімдердің еңбек жағдайлары жақсарған сайын олар жұмысына деген қызығушылығы артып, кәсіби дамуға деген ынтасы да күшейеді. Педагогтардың үздіксіз дамуына мемлекет тарапынан жасалатын қолдау білім беру жүйесінің сапасын арттырудың маңызды құралы болып табылады. Мұғалімдердің кәсіби дамуына арналған бағдарламалар мен гранттар, қаржылай ынталандыру, кәсіби қауымдастықтар мен ұйымдар тарапынан көрсетілетін қолдау — педагогтардың өз жұмысын жетілдіріп, оқушыларға жоғары деңгейде білім беруіне мүмкіндік береді. Бұл ұстаздардың еңбек жағдайларын жақсарту арқылы олардың кәсіби деңгейін арттырып, жалпы қоғамның дамуына үлкен әсер етеді. Сондықтан, мемлекет педагогтардың үздіксіз дамуын қолдау арқылы елдің болашағына негіз қалауда маңызды рөл атқарады. Педагогтың үздіксіз білім алу процесі - оның кәсіби шеберлігін арттырудың, жеке тұлғалық дамудың және білім беру сапасын жақсартудың негізі. Білім беру жүйесіндегі өзгерістер мен инновациялар педагогтарға жаңа мүмкіндіктер мен міндеттер жүктейді, сондықтан үздіксіз білім алу олардың күнделікті жұмысында маңызды рөл атқарады. Білім алу арқылы мұғалімдер тек кәсіби білім мен дағдыларын жетілдіріп қана қоймай, сонымен қатар өздерінің тұлғалық дамуында маңызды

қадамдар жасайды. Осылайша, үздіксіз білім алу – педагогтың шеберлігін арттырудың, қоғам мен оқушылардың қажеттіліктеріне жауап берудің тиімді құралы болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Жамбылова С.Ж. «Педагогика: теориясы мен әдістемесі» – Алматы: Білім 2018ж. – 16 б.

2. Қуанышева Г.Н. Қазақстан Республикасында білім беру жүйесіндегі инновациялар – Алматы, 2019ж. – 23-27 б.

3. Гаффарова М.Б. Үздіксіз білім беру жүйесіндегі педагогтың кәсіби дамуы. – Алматы: Қазақ университеті, 2017ж – 320б

4. С.Қ. Әбенова, Педагогикалық кәсіптік даму жолдары. – Астана, 2018ж, 65б.

5. Құрманалиева, Ш.Б. «Педагогтың тұлғалық өсуі және оның кәсіби құзыреттіліктері» – Алматы, 2020ж – 45-50б.

6. Мусина Б.Қ. «Педагог тұлғасының кәсіби дамуы» – Астана, 2021ж – 57-66 б.

7. Мейірбекова Б.А. «Жалпы білім беретін мектептегі педагогтың кәсіби біліктілігі» – Алматы, 2016ж – 8б.

8. Ысқақова А.К. Қазақстандағы педагогикалық білім беру мен үнемі даму жүйесі – Қарағанды, ҚарМТУ баспасы, 2020ж

9. Титова Н.М. Педагогикалық білім берудегі үздіксіз даму тәжірибелері – Мәскеу, Высшая школа 2017ж 25-28б

УДК 37.01

МЕКТЕПТЕ САНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСТАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Анетова А.М., Кенжетай Ә.Б
Орыс тілі және әдебиеті пәні мұғалімдері
aigerimanetova19@gmail.com
«М.Ғабдуллин атындағы №70 жалпы білім беретін орта мектеп» КММ
Ақтөбе қаласы, Ақтөбе қ.ҚР

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде сандық технологиялар мен ресурстар білім алуды жеңілдетіп, оны қызықты әрі тиімді етеді. Сандық білім беру ресурстары – бұл әртүрлі электронды оқулықтар, онлайн платформалар, мобильді қосымшалар, интерактивті бағдарламалар және веб-сайттар арқылы ұсынылатын оқу материалдары

XXI ғасыр – ақпараттық технологиялар дәуірі. Бұл кезеңде білім беру саласы да жылдам қарқынмен дамып келеді және осы даму барысында ақпараттық технологиялардың рөлі ерекше маңызға ие болды. Мектептерде ақпараттық технологияларды қолдану тек оқу процесін әртараптандырып қана қоймай, сонымен қатар оқушылардың компьютерлік сауаттылығын арттыра отырып, оларды болашақтағы өмірге дайын етеді.

Технологиялық құралдар оқыту процесін интерактивті, қызықты және ақпаратқа бай етеді. Олар оқушылардың жеңіл ақпарат алуға, сыни ойлау қабілеттерін жетілдіруге және оқуға деген ынтасын арттыруға ықпал жасайды. Сонымен қатар, ақпараттық технологиялар мұғалімдер үшін тиімді құрал болып табылады, себебі олар сабақтарды жоспарлауда, оқу материалдарын жеткізуде және оқушылардың нәтижелерін бағалауда біршама уақыт пен ресурстарды үнемдеуге мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңда мектептегі білім беру ісіне инновациялық технологияларды енгізу – заманның талабы. Оқушыларға әлемнің әр түкпіріндегі ресурстарға қол жеткізу мүмкіндігі, виртуалды зертханалар мен симуляциялар арқылы күрделі ұғымдарды тереңіне дейін ұғынып, өз күшімен зерттеу қабілеттері қамтамасыз етіледі. Бұл үрдіс оқушылардың білім сапасын

арттыруға, шығармашылық пен кәсіби дағдыларын дамытуға үлкен серпін береді.
Ақпараттық технология – қазіргі компьютерлік техника негізінде ақпаратты жинау, сақтау, өндеу және тасымалдау істерін қамтамасыз ететін математикалық және кибернетикалық тәсілдер мен қазіргі техникалық құралдар жиыны.

Қазіргі заманғы ақпараттық технологиялар (АКТ) білім беру саласында түбегейлі өзгерістер әкелуде. Сандық ресурстардың, онлайн платформалардың және жасанды интеллекттің дамуы білім беру жүйесін жетілдіруде жаңа мүмкіндіктер ашып отыр.

АКТ-ның білім берудегі рөлі. Ақпараттық технологиялар білім беру саласында бірнеше маңызды өзгерістерге ықпал етеді:

✓ қолжетімділік – интернет арқылы білім кез келген жерде және кез келген уақытта қолжетімді болды;

✓ дараландыру – әрбір оқушының қажеттілігіне қарай бейімделген оқыту жүйелері дамуда; интерактивтілік – мультимедиялық ресурстар мен ойын түріндегі оқыту әдістері білімді жеңіл қабылдауға көмектеседі;

✓ қашықтықтан оқыту – пандемия кезінде өзектілігі артып, оқыту форматының ажырамас бөлігіне айналды.

АКТ-ның мектептегі рөлі: мектептерде ақпараттық-коммуникациялық технологиялар оқыту мен басқару процестерін жақсартуға ықпал етеді:

Сандық білім беру ресурстары: мектептерде электронды оқулықтар, интерактивті тақталар және онлайн платформалар оқушылардың оқу үлгерімін арттыруға көмектеседі.

Оқытудың заманауи әдістері. АКТ оқушыларға өздігінен білім алу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Виртуалды зертханалар мен симуляциялар күрделі пәндерді меңгеруді жеңілдетеді.

Мұғалімдер мен оқушылар арасындағы өзара әрекеттестік. АКТ арқылы мұғалімдер мен оқушылар бір-бірімен онлайн платформада байланысып, үй тапсырмалары мен бағаларды цифрлық жүйелер арқылы басқара алады.

Бағалау және мониторинг. Ақпараттық жүйелер оқушылардың үлгерімін қадағалауға, олардың күшті және әлсіз жақтарын анықтауға мүмкіндік береді. Бұл деректерді талдау арқылы білім сапасын жақсарту шараларын қабылдауға болады.

Басқару процесін оңтайландыру Электронды журналдар мен әкімшілік басқару жүйелері мектеп жұмысының тиімділігін арттырады, қағазбастылықты азайтады.

Жасанды интеллектіні мектепте қолданудың маңызы [1.25]

Жасанды интеллект (ЖИ) – білім беру процесін жетілдірудің маңызды құралдарының бірі. Оның мектепте қолданылуы білім сапасын жақсартуға және оқыту әдістерін оңтайландыруға мүмкіндік береді. Негізгі маңыздылығы келесі бағыттарда көрінеді:

Жекелендірілген оқыту жасанды интеллект әр оқушының білім деңгейіне, оқыту қарқынына және қажеттіліктеріне бейімделген жеке оқу жоспарын ұсынуға көмектеседі. Бұл оқушыларға тиімді білім алуға және өз әлеуетін толық ашуға мүмкіндік береді.

Автоматты бағалау және кері байланыс жасанды интеллект тесттерді, жазбаша жұмыстарды және басқа тапсырмаларды жылдам бағалап, нақты уақыт режимінде кері байланыс ұсына алады. Бұл мұғалімдерге уақыт үнемдеуге, ал оқушыларға өз қателерін жедел түзетуге мүмкіндік береді.

Оқушылардың үлгерімін талдау жасанды интеллект оқушылардың оқу үлгерімі туралы деректерді жинап, олардың әлсіз және күшті жақтарын анықтайды. Мұғалімдер осы ақпарат негізінде оқыту әдістерін реттей алады.

Интерактивті оқыту құралдары жасанды интеллект негізіндегі виртуалды көмекшілер мен чат-боттар оқушылардың сұрақтарына жауап беріп, күрделі тақырыптарды қарапайым тілмен түсіндіре алады. Бұл өздігінен оқуға ынталандырады.

Инклюзивті білім беру мүмкіндіктері жасанды интеллект ерекше қажеттіліктері бар оқушылар үшін оқыту материалдарын бейімдеп, дауыстық көмекшілер, мәтінді дыбыстау және басқа да қолдау құралдарын ұсынады.

Оқу процесін оңтайландыру мұғалімдер жасанды интеллект көмегімен сабақ жоспарларын құру, оқу материалдарын таңдау және оқыту әдістерін жақсарту мүмкіндігіне ие болады. Бұл білім беру процесінің тиімділігін арттырады.

АКТ-ның оқушыға әсері: ақпараттық технологиялардың білім беру процесіне енуі оқушылардың білім алу әдістеріне айтарлықтай ықпал етеді. Оның негізгі әсерлері:

Оқуға деген мотивацияны арттыру. Интерактивті сабақтар, ойын түріндегі оқыту және бейне-сабақтар оқушылардың қызығушылығын арттырып, оқу процесін қызықты етеді.

Өзіндік білім алуға жағдай жасау. Оқушылар интернет арқылы қосымша ақпаратқа қол жеткізіп, өз бетімен зерттеу жүргізуге мүмкіндік алады. Бұл шығармашылық ойлау мен зерттеушілік дағдыларын дамытады.

Ақпаратты жылдам өңдеу және талдау қабілетін дамыту АКТ арқылы алынған мәліметтерді сұрыптау, талдау және тиімді пайдалану оқушылардың логикалық ойлау дағдыларын жетілдіреді.

Уақытты тиімді пайдалану онлайн платформалар үй тапсырмаларын орындау және сабақ материалдарын меңгеру уақытын тиімді ұйымдастыруға көмектеседі.

Киберқауіпсіздік және ақпараттық мәдениет оқушылар АКТ-ны қолдану арқылы интернеттегі қауіптерді түсініп, ақпараттық гигиена мен киберқауіпсіздік ережелерін сақтауды үйренеді.

Қорытындылай келе, ақпараттық технологиялар білім беру саласының болашағын айқындайтын басты факторлардың бірі болып табылады. Оның әлеуетін толық пайдалану үшін инфрақұрылымды дамыту, педагогтарды АКТ-ға бейімдеу және қауіпсіздік шараларын күшейту қажет. Жасанды интеллектіні мектептерде тиімді қолдану оқу процесін жақсартып, оқушылардың үлгерімін арттырып, мұғалімдердің жұмысын жеңілдетеді. Болашақта технологиялық жетістіктер білім беру процесін тиімді, қолжетімді және қызықты ететіндігі сөзсіз.

Ұстаз үшін нәтижеге жету шәкіртінің білімді болуы ғана емес, білімді өздігінен алуы және алған білімдерін қажетіне қолдану болып табылады. Бүгінгі бала – ертеңгі жаңа әлем. Бүгінгі күні ақпараттар ағымы өте көп. Ақпараттық ортада жұмыс жасау үшін кез келген педагог өз ойын жүйелі түрде жеткізе алатындай, коммуникативті және ақпараттық мәдениеті дамыған, интерактивтік тақтаны пайдалана алатын, Он-лайн режимінде жұмыс жасау әдістерін меңгерген мұғалім болуы тиіс. Заман талабына сай жаңа технология әдістерін үйрету, бағыт-бағдар беруші – мұғалімдерміз. Оқушылардың жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімделуі тиіс. Осы үрдіспен бәсекеге сай дамыған елдердің қатарына ену ұстаздар қауымына зор міндеттер жүктелетінін ұмытпауымыз керек.

Сандық білім беру ресурстарын мектепте қолдану – заман талабы. Ол оқыту үдерісін жеңілдетіп қана қоймай, оқушылардың дағдыларын дамытып, оларды болашаққа дайындайды. Сондықтан мектептерде цифрлық технологияларды кеңінен енгізу маңызды.

Әдебиеттер:

1. Мұхамбетжанова С.Т., Мелдебекова М.Т. Педагогтардың ақпараттық – коммуникациялық технологияларды қолдану бойынша құзырлылықтарын қалыптастыру әдістемесі. Алматы: ЖШС «Дайыр Баспа», 2010 ж.

2. Интернет көзі

ӘОЖ-378

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДАҒЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ АКАДЕМИЯЛЫҚ СТРЕСТІ БАСҚАРУ ЖОЛДАРЫ

Жеңіс Г.Т., Манатпек А., Сейтханова Г.Е.

п.ғ.м., аға оқытушы
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті,
Қарағанды қ. Қазақстан

Қазіргі қоғамда білім-елдің экономикалық және әлеуметтік дамуының басты факторы. Соның ішінде, жоғары оқу орындарында стресс-студенттердің оқу процесінде жиі кездесетін психологиялық мәселе. Әрине, студенттік өмір-білім алудағы маңызды кезеңдердің бірі. Алайда, бұл кезең студенттердің өмірінде тек жаңа мүмкіндіктермен ғана емес, сонымен қатар академиялық стресспен де ерекшеленеді. Оқу жүктемесі, емтихандарға дайындық, уақытты басқару, қаржылық мәселелер және әлеуметтік қысымдар студенттердің психологиялық жағдайына әсер етуі мүмкін. Академиялық стресс студенттердің оқу үлгеріміне ғана емес, олардың денсаулығы мен әлеуметтік өміріне де әсер етеді. Қазақстанның жастары елдің болашағының негізі болып табылады. Қазақстанның экономикалық дамуы жоғары білікті мамандарға тікелей байланысты. Сондықтан бұл мәселені шешу-елдің бәсекеге қабілеттілігін арттырудың бір жолы.

2024 жылы 2 қыркүйекте Қазақстан Республикасының президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың халыққа жолдауында оқыту бағдарламаларын жетілдіру мен студенттердің сапалы білім алуы үшін тиімді шараларды қолға алуды ұсынды. Бұл оқу үдерісіндегі шамадан тыс жүктемені азайтып, жастардың психологиялық денсаулығын жақсартуға ықпал етеді. Жастардың өмір сапасын жақсарту үшін жатақханалар, кампустар және басқа инфрақұрылымдар салу жұмыстарын күшейтуді тапсырды. Бұл студенттердің әлеуметтік жағдайын жақсарту және олардың эмоционалдық күйін тұрақтандыруға мүмкіндік береді. Университеттерде психологиялық көмек көрсету жүйесін дамыту қажеттілігі атап өтілді. Бұл студенттердің стресске төзімділігін арттырып, академиялық қысымнан туындаған мәселелерді азайтуға көмектеседі- [1].

Стресс – бұл организмнің сыртқы және ішкі тітіркендіргіштерге (стрессорларға) физиологиялық, психологиялық және мінез-құлықтық реакциясы. Бұл ұғымды алғаш рет канадалық ғалым Ганс Селье 1936 жылы енгізген. Ол стресс организмнің кез келген өзгеріске (физикалық немесе эмоционалды) жауап беруі екенін анықтады. «Күйзеліс» дегеніміз R. Lazarus (1984) және S. Folkman берген анықтама бойынша, «адамдардың күйзелістердің сыртқы немесе ішкі талаптарына жауап беру үшін қолданатын ойлары мен әрекеттері». Ал, R. Blonna (2005) бойынша, «күйзеліс» - ол «жеке адам мен стрессордың арасындағы біртұтас транзакция, және ол дененің күйзеліске жауап беруін жұмылдырады.

Селье стрессті «бейімделу синдромы» ретінде сипаттап, оны үш кезеңге бөлді:

1.Дағдарыс (алаңдаушылық) кезеңі – организм стрессорға жауап ретінде кортизол, адреналин секілді гормондарды бөледі, жүрек соғысы жиілейді, қан қысымы көтеріледі

2. Төзімділік кезеңі – организм стрессорға бейімделуге тырысады, бірақ ұзақ уақыт жалғасса, денсаулыққа кері әсер етеді.

3. Шаршау (әлсіреу) кезеңі – стресс тым ұзақ немесе тым қарқынды болған жағдайда, организмнің ресурстары таусылып, иммунитет әлсірейді, психикалық және физикалық аурулар дамуы мүмкін.

Ғылыми тұрғыда стресс екі негізгі түрге бөлінеді:

1.Эустресс (жағымды стресс) – бұл мотивацияны арттырып, өнімділікті жоғарылататын стресс түрі.Қысқа мерзімді және басқарыла алатын болса, пайдалы болуы мүмкін (мысалы, емтихан алдында аздап қобалжу студенттің жақсы дайындалуына ықпал етеді).

2. Дистресс (жағымсыз стресс) – ұзақ мерзімді немесе өте қарқынды стресс, адамға теріс әсер етеді. Бұл психологиялық және физиологиялық бұзылыстарға алып келуі мүмкін (мысалы, созылмалы шаршау, ұйқысыздық, күйзеліс).

Академиялық стресс – бұл студенттер бастан кешіретін ерекше стресс түрі, ол оқу бағдарламасының ауырлығымен, жоғары талаптармен және уақыт тапшылығымен байланысты. Оның негізгі себептері:

1. Үлкен академиялық жүктеме;

2. Уақытты дұрыс басқара алмау;

3. Емтихандар мен бағалауға байланысты қорқыныш;

4.Жоғары бәсекелестік және күтілетін нәтижелерге сай болу қысымы;

5.Болашаққа деген алаңдаушылық – [2].

Қазақстанда академиялық стресс мәселесін зерттеген бірнеше ғылыми еңбектер бар. Олар студенттердің оқу жүктемесіне, психологиялық бейімделуіне және стрессті басқару әдістеріне назар аударады.

1. «Undergraduate Stress Questionnaire» сауалнамасын бейімдеу (ҚазҰУ, 2021). Зерттеуде академиялық стрессті диагностикалау әдістерін қазақ аудиториясына бейімдеу қарастырылған. ҚазҰУ-дың психология саласындағы ғалымдары шетелдік Undergraduate Stress Questionnaire сауалнамасын қазақ тіліне аударып, оның психометриялық сипаттамаларын тексерген. Негізгі нәтижелер: студенттердің ең үлкен стресстік факторлары – оқу жүктемесі, бағалау жүйесіне деген қысым және уақыт тапшылығы. Қазақ студенттері арасында әлеуметтік бейімделу қиындықтары ерекше байқалады, әсіресе ауылдан қалаға келген жастарда. Тиімді стресс-менеджмент әдістерін қолданбау депрессия және алаңдаушылық деңгейін жоғарылатады. Бұл зерттеу Қазақстандағы академиялық стресс диагностикасы үшін сенімді және валидті құралдар қажет екенін көрсетті.

2. Гуманитарлық және техникалық мамандық студенттерінің стресс деңгейін салыстыру (Абай атындағы ҚазҰПУ, 2021). Бұл зерттеу гуманитарлық және техникалық мамандық студенттерінің стресс деңгейін зерттеді. Негізгі нәтижелер: техникалық мамандық студенттері (инженерлер, IT, математика) гуманитарлық мамандық студенттеріне қарағанда жоғары стресс деңгейін сезінеді. Бұл үлкен академиялық жүктememен, жоғары талаптармен және тапсырмалардың күрделілігімен байланысты. Гуманитарлық мамандық студенттері (филология, тарих, психология) шығармашылық тәсілдер мен әлеуметтік дағдыларға негізделген оқу бағдарламаларының арқасында стрессті жеңілдеу қабылдайды. Зерттеу нәтижелері университеттердегі психологиялық қызметтерді мамандық ерекшеліктеріне қарай бейімдеу қажеттілігін көрсетті.

3.Студенттердің бейімделуі және стресс деңгейі (ҚазҰУ, 2023). Бұл зерттеу студенттердің ұйқы сапасы, зейіні және академиялық стресс деңгейінің байланысын қарастырды. Негізгі нәтижелер: зейін деңгейі жоғары студенттер академиялық стрессті жеңіл қабылдайды, ал зейіні төмен студенттер жиі мазасыздық сезінеді. Ұйқы сапасының нашарлауы– стрессті күшейтетін факторлардың бірі. Саналы зейінді дамыту (mindfulness жаттығулары) студенттердің психологиялық әл-ауқатын жақсартады. Бұл зерттеу студенттердің зейін деңгейін арттыруға бағытталған бағдарламалар қажет екенін көрсетті.

Қазақстандық зерттеулер студенттердің академиялық стрессінің жоғары екенін көрсетеді. Гуманитарлық және техникалық мамандық студенттері әртүрлі деңгейде стресс сезінеді, ал уақыт тапшылығы мен академиялық қысым – негізгі факторлар. Психологиялық қызметтерді жақсарту, зейін мен ұйқы сапасын арттыру арқылы стресс деңгейін төмендетуге болады.

Академиялық стресс когнитивті (ойлау қабілетіне әсер ету), эмоционалды (мазасыздық, депрессия), физиологиялық (бас ауруы, асқазан проблемалары) және мінез-құлықтық (оқудан қашу, прокрастинация) өзгерістерге әкелуі мүмкін.

Академиялық стрессті тиімді басқару жолдарын білу маңызды және осы орайда студенттерге арналған біздің ұсыныстарымыз:

Бірінші - күнтізбе немесе тапсырмалар тізімін жасау – сабақтар, емтихандар, тапсырмалар мерзімін белгілеп, жүйелі жоспарлау. Маңызды және шұғыл істерді ажырата білу – басымдықтарды анықтап, алдымен маңызды тапсырмаларға назар аудару. Тапсырмаларды бөліп орындау – үлкен жобаларды кіші бөліктерге бөліп, біртіндеп орындау. Екінші – денсаулыққа көңіл бөлу. Стресс денсаулыққа тікелей әсер етеді, сондықтан ұйқы режимін сақтау – тәулігіне кемінде 7-8 сағат ұйықтау ми қызметін жақсартады. Дұрыс тамақтану – витаминдерге бай, теңгерімді тамақтану энергияны сақтауға көмектеседі. Физикалық белсенділік – спортпен айналысу немесе жай серуендеу стресс деңгейін төмендетеді. Ал үшіншіден – психологиялық әдістерді қолдану. Медитация және тыныс алу жаттығулары –

терең тыныс алу жүйкеге тыныштық береді. Позитивті ойлау – өзін-өзі қолдау, жетістіктерді бағалау мотивацияны арттырады. Өзін кінәламау – сәтсіздіктерге сабырлы қарап, олардан сабақ алу маңызды – [3].

Психологтардың кеңесі бойынша әлеуметтік қолдауды пайдалану. Жақын адамдармен қарым-қатынас жасау эмоционалды қолдау береді. Академиялық қиындықтар туындаса, психолог мамандардан немесе эдвайзерлерден көмек сұрау. Студенттік ұйымдар мен клубтарға қатысу – ортақ қызығушылығы бар адамдармен араласу стресс деңгейін төмендетеді. Демалу және мотивацияны сақтау. Хоббимен айналысу, кітап оқу, музыка тыңдау – миға демалыс беру үшін пайдалы әдістер. Белгілі бір тапсырманы аяқтағаннан кейін өзіңді сыйлықпен ынталандыру.

Қорытындылай келе, академиялық стресс – жоғары оқу орындарында білім алушылар жиі кездесетін психологиялық және физиологиялық құбылыс. Оның негізінде когнитивті жүктеме, оқу бағдарламасының күрделілігі, уақыт тапшылығы және болашаққа деген алаңдаушылық сияқты факторлар жатыр. Ғылыми зерттеулер көрсеткендей, ұзақ мерзімді және қарқынды академиялық стресс студенттердің когнитивті функцияларына, психикалық денсаулығына және жалпы өмір сапасына кері әсер етеді. Стрессті тиімді басқару үшін уақытты дұрыс жоспарлау, психологиялық реттеу әдістерін қолдану, денсаулыққа көңіл бөлу және әлеуметтік қолдауды пайдалану маңызды. Ганс Сельенің стресс теориясына сүйене отырып, академиялық стресстің белгілі бір деңгейде мотивациялық фактор бола алатынын, алайда оның шамадан тыс болуы кері әсер ететінін ескеру қажет. Сондықтан студенттердің академиялық жүктемесін оңтайлы деңгейде ұстап, стресс-менеджмент стратегияларын дамыту – олардың білім алу процесіндегі табысты арттырудың маңызды шарттары болып табылады.

Әдебиеттер:

1. 2024 жылғы 2 қыркүйекте ҚР Парламенті палаталарының отырысында Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев ел халқына Жолдауын жариялады. [Электрондық ресурс] Кіру режимі: https://kaz.zakon.kz/kogam-tynysy/6048484-asymzhomart-toaevty-azastan-khalyna-zholdauy--2024-toly-mtn.html.

2.Нұрғалиева Л. С. Студенттердің оқу үрдісіндегі стресс факторлары және оларды басқару // Қазіргі білім беру: мәселелері және перспективалары. – 2019. – №2. – Б. 27–35.

3. Садықова А. Б. Студенттердің академиялық стрессті басқару әдістері: теория және практика // Психология және педагогика мәселелері. – 2021. – №3. – Б. 45–52.

УДК: 378.14

КОЛЛЕДЖДЕРДІҢ БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІНДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ КӘСІБИ ЭТИКА ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ДАМЫТУ

Ахыбай К.Д., Ерманова Е.Н., Ахтан И.Қ.
Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Kamshat_0195@mail.ru
Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің магистранты

Білім беру жүйесі адам қоғамының ең маңызды секторларының бірі ретінде ерекше рөл атқарады. Әрбір мемлекет өздерінің болашақ мамандары мен азаматтарын білімді және тәрбиелі етіп дайындау үшін білім беру саласында түрлі реформалар жүргізіп, жаңалықтар енгізуде. Бұл процесс бүгінгі күнде тек білім беру мен маман даярлаумен шектелмей, кәсіби этиканың, моральдық құндылықтардың қалыптасуына, әрі қоғамда жеке тұлғаның әлеуметтік жауапкершілік деңгейінің өсуіне әсер етуде. Қоғамның дамуына, әлеуметтік жүйенің тұрақтылығына бағытталған кәсіби этиканың негізгі қағидалары, оның ішінде адалдық, әділеттілік, жауапкершілік және ұжымда жұмыс істеу қабілеті қазіргі таңда колледждер мен жоғары оқу орындарында басты назарға алынатын мәселелердің бірі болып отыр.

Инновациялық технологиялар білім беру процесінде маңызды рөл атқарады. Қазіргі заманғы технологиялар мен әдістемелер білім алушылардың оқу процесін жеңілдетіп қана қоймай, олардың моральдық және этикалық құндылықтарын да дамытуға ықпал етеді. Бұл мақалада біз колледждерде инновациялық технологиялар арқылы кәсіби этиканың қалыптасуы мен даму мәселелерін қарастырамыз. Әсіресе, инновациялық оқыту әдістерінің кәсіби этикаға әсерін талдап, оның маңыздылығын көрсетеміз. Сонымен қатар, кәсіби этиканың негіздері мен мәні, оның колледждерде қалыптасу жолдары, инновациялық әдістер арқылы бұл құндылықтардың қалай нығайтылатынына тоқталамыз [1].

Қазақстанда білім беру саласы соңғы жылдары көптеген өзгерістерді бастан өткеріп келеді. Бұл өзгерістердің басты мақсаты — білім алушыларды тек кәсіби біліммен ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік және этикалық құндылықтармен де қамтамасыз ету. Бұл міндетті шешуде инновациялық технологиялар маңызды рөл атқарады, өйткені олар білім беру үрдісін жаңартып, студенттердің кәсіби және адамгершілік дағдыларын қалыптастыруға септігін тигізеді. Сондықтан да, инновациялық технологиялар арқылы кәсіби этика құндылықтарын дамыту мәселесі өте өзекті болып табылады.

Кәсіби этика — маманның жұмысы мен қоғамдағы іс-әрекеттерін реттейтін маңызды нормалар мен ережелердің жиынтығы. Ол тек жұмыс процесінде ғана емес, күнделікті өмірде де маңызды рөл атқарады. Бұл құндылықтардың қалыптасуы колледждерде басталады және кәсіби дайындықтың маңызды бір бөлігіне айналады. Қазіргі заманғы еңбек нарығы мен қоғамның талаптары кәсіби этиканы меңгерген мамандарға деген сұранысты арттырып отыр. Ал бұл сұраныс колледждерде инновациялық әдістер мен технологиялар арқылы жүзеге асырылатын оқу процесі арқылы қанағаттандырылады.

Бұл мақалада кәсіби этика мен инновациялық технологияларды байланыстыра отырып, колледждерде осы құндылықтарды қалыптастырудың жолдарын қарастырамыз. Қазіргі уақытта қоғамның және еңбек нарығының талаптарына сәйкес кәсіби этиканың нормалары өзгеріп келеді, сондықтан да оқу орындары жастарды тек маман ретінде ғана емес, моральдық тұрғыда да жетілген тұлға ретінде тәрбиелеуді мақсат етіп отыр [2].

Білім беру саласындағы инновациялық технологиялардың басты мақсаты — оқу процесін жеңілдету, оны қызықты және тиімді ету. Бұл мақсатқа жету үшін білім беру ұйымдары жаңа әдістемелерді, құралдар мен технологияларды қолданады. Инновациялық технологиялар оқу процесіне енгізілген кезде білім алушылардың танымдық белсенділігі артады, олардың шығармашылық қабілеттері дамиды, әрі олар ақпаратты тереңірек меңгереді. Сонымен қатар, инновациялық әдістер мен құралдар студенттерге мамандықтары бойынша терең білім алуға мүмкіндік береді.

Инновациялық технологиялардың білім беру саласындағы қолданылуы көптеген аспектілерге байланысты. Біріншіден, бұл технологиялар білім алушылардың оқу процесіне белсенді қатысуына мүмкіндік береді. Мысалы, онлайн оқыту платформалары мен электрондық кітаптар студенттерге пәндерді өз уақытында және өз қарқынымен оқуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, интерактивті әдістер мен тренажерлар оқу материалдарын жақсырақ түсінуге және оларды тәжірибеде қолдануға мүмкіндік береді [3].

Екіншіден, инновациялық технологиялар студенттердің тұлғалық дамуына да әсер етеді. Қазіргі заманғы оқыту әдістері оқушылардың креативтілігін, сыни ойлау дағдыларын және өз пікірін білдіру қабілеттерін дамытуға бағытталған. Мысалы, рөлдік ойындар мен пікірталас сабақтары білім алушыларға нақты өмір жағдайларында кездесетін этикалық мәселелерді талқылауға мүмкіндік береді. Бұл әдіс студенттерге шешім қабылдауды, өзара қарым-қатынас жасау дағдыларын дамытуға көмектеседі [4].

Үшіншіден, инновациялық технологиялар оқу материалдарының сапасын арттыруға ықпал етеді. Бейнемазмұн, мультимедиялық құралдар, интерактивті тренажерлар студенттерге оқу материалдарын әртүрлі форматта ұсынуға мүмкіндік береді. Бұл олардың оқу материалын түсінуін жеңілдетіп, білімдерін тереңдетуге көмектеседі. Сонымен қатар, инновациялық технологиялар студенттерді өз бетімен жұмыс жасауға ынталандырады, бұл олардың оқуға деген қызығушылығын арттырады және білім деңгейін жоғарылатады [5].

Білім беру саласында инновациялық технологияларды қолдану көп артықшылықтар береді, бірақ ол кейбір қиындықтармен де келеді. Біріншіден, мұғалімдер мен білім беру ұйымдары жаңа технологияларды қолдануға дайын болулары керек. Олар қажетті дағдыларды меңгеріп, жаңа әдістемелерді іске асыру үшін арнайы оқытуды қажет етеді. Екіншіден, оқу процесін инновациялық технологиялар арқылы жүзеге асыру үшін қажетті инфрақұрылым болуы керек. Бұл — компьютерлер, бағдарламалық қамтамасыз ету және басқа да ресурстар. Осыған байланысты білім беру ұйымдары өздерінің инфрақұрылымын үнемі жаңартып отыруы тиіс [6].

Сонымен қатар, инновациялық технологиялар студенттердің әлеуметтік және этикалық құндылықтарын дамытуда да маңызды рөл атқарады. Бұл мәселеге қатысты зерттеулер көрсеткендей, оқу процесінде технологияларды қолдану студенттердің жауапкершілік, адалдық және басқа да этикалық нормаларды меңгеруіне ықпал етеді. Мысалы, онлайн жобалар мен командалық жұмыстар студенттердің топтық жұмыс дағдыларын жетілдіріп, олардың әлеуметтік жауапкершілігін арттырады. Сонымен қатар, жаңа технологияларды қолдану арқылы студенттер өзінің көзқарасын білдіру, пікірталас жүргізу және өзінің идеяларын қорғау дағдыларын да дамытуда.

Бұл үдерістің нәтижесінде білім беру саласы жаңа бағытқа, инновациялық тәсілдерге көшіп жатыр. Қазіргі уақытта инновациялық технологиялар білім алушылардың кәсіби этикалық құндылықтарын дамытуда маңызды құрал болып табылады. Кәсіби этиканы қалыптастыру тек теориялық біліммен шектелмей, сонымен қатар практикалық дағдыларды меңгеруге бағытталған оқу әдістерімен толықтырылады. Бұл оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді [7].

Кәсіби этика — бұл маманның қоғамдағы іс-әрекеттерін реттейтін моральдық нормалар мен қағидалар жүйесі. Ол кәсіптің барлық саласында маманның дұрыс мінез-құлқына, моральдық жауапкершілігіне, жұмысқа деген көзқарасына байланысты маңызды ережелерді қамтиды. Кәсіби этиканың негіздері әрбір мамандыққа тән болуы мүмкін, бірақ жалпы этикалық принциптер барлық мамандар үшін ортақ болып табылады. Кәсіби этика адамгершілік қасиеттер мен құндылықтарды, жауапкершілікті, адалдықты және басқа да маңызды моральдық нормаларды қамтиды. Бүгінгі таңда кәсіби этиканың рөлі ерекше, өйткені қоғамның талаптары мен еңбек нарығының қажеттіліктері өзгеруде. Сонымен қатар, кәсіби этика жұмыс процесіндегі қарым-қатынастарды, шешім қабылдау барысында қолданылатын әділеттілікті қамтамасыз етеді.

Кәсіби этиканың қалыптасуы колледждер мен жоғары оқу орындарында басталады. Осы оқу орындарында студенттер тек мамандық бойынша білім алып қана қоймай, сонымен қатар этикалық құндылықтарды да меңгереді. Бұл міндетті шешуде инновациялық технологиялар маңызды рөл атқарады. Кәсіби этиканы оқытудың жаңа әдістері студенттерге этикалық нормаларды түсінуге, оларды күнделікті өмірде қолдануға мүмкіндік береді [8].

Кәсіби этиканы дамыту үшін колледждер мен жоғары оқу орындары әртүрлі тәсілдерді қолданады. Бұл рөлдік ойындар, пікірталастар, тренингтер, семинарлар және жобалық жұмыстар болуы мүмкін. Рөлдік ойындар студенттерге нақты өмір жағдайларын зерттеуге мүмкіндік береді, олар этикалық мәселелерді талқылайды, өз шешімдерін ұсынады және оларды қорғауға тырысады. Бұл әдіс студенттердің сыни ойлау дағдыларын дамытуға көмектеседі, олардың өз пікірін білдіру қабілетін жетілдіреді [9].

Колледждерде кәсіби этиканы дамыту үшін арнайы оқу бағдарламалары мен курстар ұйымдастырылады. Бұл курстарда студенттер кәсіби этиканың негізгі принциптері мен ережелерін үйренеді. Сонымен қатар, олар тәжірибелік сабақтарда этикалық мәселелерді шешу дағдыларын игереді. Интерактивті оқыту әдістері бұл процессті тиімді етуге мүмкіндік береді. Білім алушылар өздерінің этикалық құндылықтарын қалыптастыру және дамыту барысында практикалық дағдыларын арттырады [10].

Инновациялық технологиялардың білім беру жүйесіне енгізілуі кәсіби этика мен моральдық құндылықтарды қалыптастыруда үлкен ықпал етеді. Бүгінде білім беру процесінде жаңа технологиялар кеңінен қолданысқа еніп, студенттердің шығармашылық қабілеттерін

арттыруға, олардың этикалық нормаларды дұрыс түсініп, орындауына жағдай жасап отыр. Инновациялық технологиялар өз алдына бірнеше бағытта әсер ете алады: бұл теориялық білім мен практикалық дағдыларды дамыту, студенттерге әлеуметтік жауапкершілікті түсіндіру, сондай-ақ өзара сыйластық пен ұжымда жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі студенттерді тек кәсіби дағдыларға үйретіп қана қоймай, сонымен қатар олардың әлеуметтік және этикалық жауапкершілігін қалыптастыруды да басты мақсат етіп қояды. Бұл мақсатқа жету үшін инновациялық технологиялар мен әдістер аса маңызды рөл атқарады. Мысалы, онлайн курстар, бейнемазмұнды құралдар мен бағдарламалар арқылы студенттер кәсіби міндеттерді орындау кезінде кездесетін этикалық мәселелерді өз бетімен шешуге дағдыланады. Бұл технологиялар студенттерге практикалық жұмыс барысында шешім қабылдау қабілетін арттырып, олардың әлеуметтік жауапкершілік сезімін дамытуға мүмкіндік береді.

Колледждерде және жоғары оқу орындарында инновациялық тәсілдерді қолдану студенттерге кәсіби этиканың негіздерін меңгеріп, оларды іс жүзінде қолдануға мүмкіндік береді. Бұл әдістер кәсіби этиканы оқытуда ғана емес, сонымен қатар студенттердің қоғамдағы өз орны мен жауапкершілігін түсінуіне де ықпал етеді. Оқу барысында студенттер алған этикалық білімдерін болашақ жұмысында қолдануға дайын болады, ал бұл өз кезегінде олардың кәсіби өмірінде жоғары моральдық және этикалық стандарттарды сақтауға септігін тигізеді.

Әдебиеттер:

1. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан-2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты // Егемен Қазақстан. – 2012. – 14 желтоқсан.

2. Рахметова Н.Қ. Қазақстанның жоғары білім беру жүйесі мен инновациялық технологияларды енгізу // Білім беруді басқару: теориясы мен практикасы. – Алматы: Қазақ университеті, 2015. – 43-50 б.

3. Абдухалықова Г.А. Жаңа заманның педагогикалық инновациялары // Қазақ педагогикасының тарихы. – Алматы: Ғылым, 2016. – 221 б.

4. Султанбекова М.Т. Инновациялық педагогикалық технологиялар негізінде кәсіби білім беру жүйесін жетілдіру // Қазақстанның білім беру жүйесі: мәселелер мен шешімдер. – Астана: Білім, 2017. – 59-66 б.

5. Ахметова Д.М., Қарабекова Н.М. Кәсіби этика және оның студенттер тәрбиесіндегі орны // Жоғары білім және инновация. – Алматы: Тау-Шығыс, 2018. – 89-94 б.

6. Әбдірайымова М.А. Инновациялық технологиялар арқылы кәсіби этиканы қалыптастыру // Жаңа ғасыр педагогикасы. – Астана: Академия, 2019. – 112-118 б.

7. Смагулова М.С. Білім беру жүйесіндегі инновациялық технологиялар: теория мен практика // Қазіргі педагогика. – Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 58-63 б.

8. Мамыраев Т.Т. Жаңа ақпараттық технологиялар және педагогика // Педагогикалық инновациялар мен практикалық қолданбалар. – Қарағанды: Қарағанды университеті, 2021. – 132-138 б.

9. Кенжебаева Н.А. Педагогикалық этика және оның білім беру жүйесіндегі орны // Педагогика ғылымдары. – Алматы: Ғылым, 2020. – 45-50 б.

10. Баймухамедов Б.Б. Білім беру жүйесіндегі инновациялық әдістер мен техникалар // Қазақстандағы жаңа білім беру тәсілдері. – Астана: Тәлім, 2021. – 75-82 б.

УДК 378

УСТАРЕВШИЕ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ – НУЖНЫ ЛИ НОВЫЕ ПОДХОДЫ К ОБУЧЕНИЮ?

Ахыбай К.Д., Хамидова А.Х., Нарембаева А.Е.

Карагандинский университет имени Е.А.Букетова
Kamshat_0195@mail.ru
Карагандинский университет имени Е.А. Букетова

Современный мир меняется быстрее, чем когда-либо: технологии развиваются, профессии исчезают и появляются новые, а объем информации удваивается каждые несколько лет. Однако система образования остается практически неизменной. Во многих школах и университетах до сих пор используются традиционные методы преподавания: лекции, заучивание материала, стандартные тесты. Такой подход не всегда соответствует требованиям времени и потребностям учащихся. Возникает вопрос: нужны ли новые методы обучения и какие из них могут сделать образование более эффективным?

Классическая система образования строится на передаче информации от учителя к ученику. Основные методы включают лекции, зубрежку и тестирование. Однако эти подходы не всегда работают в современных условиях:

1. Пассивное обучение. Лекции, где ученик просто слушает, малоэффективны. По данным исследований, человек запоминает лишь 10% услышанного, тогда как при активном взаимодействии с материалом – до 90%.

2. Запоминание вместо понимания. Во многих школах и университетах по-прежнему акцент делается на механическое заучивание фактов, а не на развитие аналитического мышления и креативности.

3. Устаревшие учебные программы. В мире, где технологии меняются каждый год, школьные программы могут обновляться раз в 10–15 лет. Это приводит к тому, что выпускники не обладают актуальными знаниями.

4. Оценка знаний по тестам. Стандартные тесты проверяют способность запоминать информацию, но не учат применять ее на практике

В результате ученики теряют интерес к учебе, а выпускники оказываются неготовыми к современному рынку труда, где важны критическое мышление, способность работать в команде и адаптироваться к новым условиям.

Многие исследователи и педагоги указывают на недостатки традиционных методов обучения и предлагают альтернативные подходы.

• Джон Дьюи (США) еще в начале XX века говорил о необходимости “обучения через опыт”. Он утверждал, что знания лучше усваиваются, если ученик не просто слушает, а активно участвует в процессе.

• Лев Выготский (Россия) разработал концепцию социального обучения, доказав, что знания легче усваиваются в коллективе и при поддержке наставника.

• Кен Робинсон (Великобритания) критиковал школу за подавление креативности и выступал за включение творчества и индивидуального подхода в обучение.

• Жан Пиаже (Швейцария) изучал, как дети осваивают знания, и доказал, что обучение должно соответствовать возрастным и когнитивным особенностям ребенка.

Эти исследования показывают, что образование должно быть более гибким, интерактивным и ориентированным на реальные навыки.

Для того чтобы адаптировать систему образования к современным реалиям, необходимо внедрять новые методики, которые доказали свою эффективность:

1. Интерактивные методы обучения

Одним из ключевых решений является замена пассивных лекций активным взаимодействием. Например:

• Проектное обучение. Ученики и студенты работают над реальными задачами, решая их в команде.

• Кейс-метод. Анализ реальных ситуаций помогает развивать критическое мышление.

• Ролевые игры и дебаты. Они помогают лучше понимать предмет через практическое применение знаний.

2. Использование цифровых технологий

Технологии могут сделать обучение более наглядным и интересным:

• Виртуальная реальность (VR) позволяет проводить практические занятия, которые раньше были невозможны (например, виртуальные лаборатории).

• Онлайн-платформы дают доступ к курсам ведущих университетов мира.

• Искусственный интеллект помогает адаптировать обучение под индивидуальные потребности ученика.

3. Гибкие образовательные программы

Обучающийся учится в своем темпе, и образование должно учитывать это:

• В Финляндии ученики могут выбирать дополнительные дисциплины по интересам.

• В некоторых странах вводятся персонализированные программы, где сложность материала адаптируется под способности ученика.

Вместо стандартных тестов можно использовать альтернативные методы оценки:

• Портфолио работ. Учащиеся собирают свои проекты, что показывает их реальные достижения.

• Гибкие тесты. Вопросы направлены не только на запоминание, но и на анализ, решение проблем и креативное мышление

Традиционные методы преподавания не всегда соответствуют требованиям современного мира. Исследования показывают, что интерактивные, адаптивные и технологичные методики делают обучение более эффективным. Однако не стоит полностью отказываться от проверенных временем методов. Важно найти баланс между традиционными и инновационными подходами, создавая гибкую и эффективную образовательную систему.

Образование должно не просто передавать знания, но и учить их применять, критически мыслить и адаптироваться к изменениям. Только так можно подготовить учеников к реальному миру, а не просто к сдаче экзаменов.

Литература:

1. Исаева Е. Р. Новое поколение студентов: новые проблемы и новые подходы к обучению //Современное образование: содержание, технологии, качество. – 2013. – Т. 2. – С. 15-17.

2. Айснер Л. Ю., Наумов О. Д. Формирование нового подхода к обучению: роль новых образовательных технологий //Образование и проблемы развития общества. – 2021. – №. 4 (17). – С. 10-21.

3. Черкасов М. Н. Инновационные методы обучения студентов //Инновации в науке. – 2012. – №. 14-2. – С. 124-129.

4. Корнеева Л. Интерактивные методы обучения //Высшее образование в России. – 2004. – №. 12. – С. 105-108.

УДК 378

ВЛИЯНИЕ СМИ НА АГРЕССИВНОЕ ПОВЕДЕНИЕ ДЕТЕЙ И ПОДРОСТКОВ

Ахыбай К.Д., Каримова А.А., Алпысбекова А.А.
Карагандинский университет имени Е.А.Букетова
Kamshat_0195@mail.ru
Карагандинский университет имени Е.А. Букетова

В современном мире средства массовой информации (СМИ) играют огромную роль в формировании взглядов, ценностей и моделей поведения подрастающего поколения.

Телевидение, интернет, социальные сети и видеоигры оказывают значительное влияние на психику детей и подростков. Особую тревогу у родителей, педагогов и психологов вызывает проблема агрессии, возникающей под воздействием медийного контента. В последние десятилетия агрессивное поведение среди молодежи стало серьезной социальной проблемой, и эксперты все чаще связывают его с чрезмерным потреблением медийной продукции, содержащей сцены насилия.

Дети и подростки обладают высокой восприимчивостью к информации, поступающей из внешней среды. Их психика еще не полностью сформирована, и они склонны подражать увиденному на экранах. Жестокие сцены в кино, сериалах, компьютерных играх и даже новостных передачах могут служить своеобразным «образцом» для поведения. Чем чаще ребенок сталкивается с проявлениями агрессии в медиапространстве, тем больше возрастает риск того, что он будет воспринимать насилие как норму и применять его в реальной жизни. Именно поэтому изучение влияния СМИ на детскую психику является актуальной и важной темой для современного общества.

Средства массовой информации (СМИ) — это совокупность каналов, с помощью которых передается информация широкой аудитории. К ним относятся телевидение, радио, печатные издания, интернет и социальные сети. Агрессия – это качество личности, которое выражается в действиях и поступках, направленных на причинение вреда как окружающим, так и самому себе. Она может проявляться в виде словесных оскорблений, физического насилия, унижения, кибербуллинга и других форм агрессивного воздействия. Поведение – это совокупность действий и реакций человека на внешние и внутренние стимулы, формирующаяся под воздействием воспитания, окружения и индивидуальных особенностей.

Многие ученые исследовали влияние СМИ на агрессию у детей и подростков. Так, канадский психолог Альберт Бэндура провел эксперимент, известный как «Эксперимент с куклой Бобо». В ходе исследования дети наблюдали за взрослыми, которые агрессивно обращались с игрушкой. Позже дети сами проявляли аналогичное поведение, что доказывало теорию социального научения: дети подражают увиденному насилию. Важно отметить, что никаких детей из неблагополучных семей в эксперименте не участвовало.

Другой исследователь, Джордж Гербнер - социолог, изучал влияние телевидения на формирование агрессивных установок. Он разработал теорию культивации, согласно которой чем дольше человек подвергается воздействию медиа (в первую очередь аудиовизуальных медиа – телевидению, кино), тем больше его образ реальности совпадает с тем образом, который он видит на телевизионном экране. При этом чем ниже образованность зрителей, тем выше данный эффект.

Роуэлл Хьюсманн в ходе многолетних исследований выявил, что экранные драки формируют у юных зрителей определённое понимание агрессии. Психологи называют это созданием сценария, который влияет на ожидания последствий агрессии и способы решения социальных проблем. В сложных ситуациях такие сценарии подсказывают вероятный ход событий и оптимальное поведение. Люди с агрессивными сценариями склонны выбирать агрессию как лучший способ решения проблем.

Для решения данной проблемы специалисты в области психологии и медицины рекомендуют несколько стратегий. Во-первых, важно ограничивать время, которое ребенок проводит за просмотром телевизора или в интернете, а также тщательно фильтровать контент. Родители должны следить за тем, какие фильмы, видеоигры и передачи смотрят их дети, и обсуждать увиденное с ними. Во-вторых, необходимо развивать у детей критическое мышление, чтобы они могли осознавать разницу между реальностью и вымыслом, а также понимать последствия агрессивного поведения. В-третьих, полезно поощрять участие детей в спортивных, творческих и образовательных мероприятиях, которые способствуют развитию положительных моделей поведения.

Кроме того, важна роль школы и педагогов. В учебных заведениях следует проводить уроки медиаграмотности, на которых детям объясняют, как анализировать информацию и

избегать негативного влияния СМИ. Также эффективными являются программы, направленные на развитие эмпатии и навыков конструктивного решения конфликтов.

Таким образом, влияние СМИ на агрессивное поведение детей и подростков является серьезной проблемой, требующей комплексного подхода. Исследования ученых доказывают, что медийный контент может формировать агрессивные установки у молодежи, особенно если они сталкиваются с насилием в виртуальном пространстве регулярно. Однако грамотный подход родителей, учителей и специалистов в области психологии может помочь минимизировать негативные последствия. Контроль за потребляемым контентом, развитие критического мышления и формирование позитивных альтернативных моделей поведения помогут снизить уровень агрессии среди детей и подростков и создать более безопасную социальную среду.

Литература:

1. Берковиц, Л. Агрессия: причины, последствия и контроль / Л. Берковиц. — СПб.: Прайм-Еврознак, 2001. — 320 с.

2. Карабанова, О. А. Телевидение и СМИ как фактор социализации в детском и подростковом возрасте / О. Л. Карабанова // Информационная и психологическая безопасность в СМИ: сборник статей. — М.: Аспект Пресс, 2008. — С. 45-60.

3. Михайлова — Свирская, Л. В. Работа с родителями: пособие для педагогов ДОО / Л. В. Михайлова — Свирская. — М.: Просвещение, 2014. — 112 с.

4. Тимошок, А. В. Агрессивное поведение детей дошкольного возраста: учеб. пособие / А. В. Тимошок. — Пермь: Меркурий, 2012. — 160 с.

УДК 378

БЕЗДЕЙСТВИЕ УЧИТЕЛЯ – ПУТЬ К КРИЗИСУ ОБРАЗОВАНИЯ

Ахыбай К.Д., Радженова Д.У., Боровкова О.Е.
Карагандинский университет имени Е.А.Букетова
Kamshat_0195@mail.ru

В последние десятилетия наблюдается ухудшение результатов образования, связанное с многими внешними и внутренними обстоятельствами, среди которых особое внимание следует уделить недостаточной профессиональной активности педагогов. Бездействие учителя, проявляющееся в низком уровне педагогической инициативы, отсутствии стремления к инновациям и недостаточной вовлеченности в процесс обучения, приводит к снижению мотивации учащихся, утрате интереса к образовательной деятельности и, как следствие, к формированию кризисных явлений в системе образования.

Современные вызовы, такие как глобализация, цифровизация, изменения в социально-экономической ситуации и требования к подготовке высококвалифицированных специалистов, требуют от образовательной системы постоянной адаптации и развития. В этих условиях активная позиция педагога, его способность к внедрению новых образовательных технологий, индивидуализация и дифференциация обучения становятся не только важными, но и необходимыми для обеспечения качественного образования. Поэтому изучение феномена бездействия учителя и его влияния на образовательный процесс представляет собой важную научную задачу, направленную на выявление факторов, препятствующих эффективной педагогической деятельности, и поиск путей для предотвращения кризиса в системе образования.

Проблема бездействия учителя в контексте кризиса образования привлекает внимание исследователей в последние десятилетия, когда образовательные системы многих стран

столкнулись с рядом вызовов, таких как снижение качества образования, отсутствие инновационных подходов в преподавании и утрата интереса у учеников.

Педагогическая деятельность традиционно рассматривается как динамичный процесс, в котором учитель выступает не только как источник знаний, но и как активный участник формирования учебной среды. Согласно исследованиям Г.Е. Уманского, педагогическая активность включает в себя стремление к развитию и самосовершенствованию, способность к индивидуальному подходу к каждому ученику, а также готовность к внедрению инноваций (Уманский, 2014). В контексте кризиса образования отсутствие этих факторов можно интерпретировать как бездействие учителя, что приводит к снижению качества образования и утрате доверия со стороны учащихся.

Л.А. Мельникова в своих работах подчеркивает, что бездействие педагога может проявляться в различных формах: от пассивного отношения к изменениям в учебном процессе до полного игнорирования новых методик и технологий (Мельникова, 2015). Этот феномен является не только личной проблемой учителя, но и следствием системных проблем в образовательной сфере.

Социально-психологические исследования, проведенные Ю.Б. Головахой, демонстрируют, что бездействие учителей также связано с недостаточной поддержкой со стороны руководства образовательных учреждений и отсутствием стимулирующих факторов для внедрения новых педагогических практик. Более того, исследование Головахи подчеркивает, что коллективное бездействие педагогического состава может быть результатом общих негативных тенденций в образовательной среде, таких как бюрократизация и стандартизация образовательного процесса (Головаха, 2017).

Отсутствие активности и инновационной деятельности со стороны учителя приводит к несколько негативным последствиям, как для учеников, так и для образовательной системы в целом. Согласно исследованиям И.В. Кукушкина, педагогическое бездействие напрямую связано с уменьшением мотивации учащихся, снижением их интереса к обучению и, как следствие, падением успеваемости (Кукушкин, 2018). В этом контексте бездействие учителя становится фактором, способствующим формированию кризиса образования, в частности, в виде утраты взаимной связи между учителем и учеником, отсутствия доверия и слабо выраженной результативности образовательного процесса.

В свою очередь, отсутствие педагогической инициативы и креативности может привести к однообразию и скучности учебных занятий, что, по мнению Н.Ю. Новиковой, также имеет долгосрочные последствия в виде утраты учащимися интереса к знаниям и образовательной деятельности в целом (Новикова, 2016). Важным аспектом является также влияние бездействия учителей на формирование социальных навыков у учащихся, поскольку пассивное обучение слабо способствует развитию критического мышления и способности к самостоятельному решению проблем.

Бездействие учителя может быть вызвано несколькими основными факторами:

1.Профессиональное выгорание.

Одна из ключевых причин педагогической пассивности-эмоциональное выгорание. Оно проявляется в хронической усталости, снижении интереса к работе, потере мотивации и профессионального энтузиазма. Исследования показывают, что высокий уровень стресса и отсутствие эмоциональной поддержки приводят к утрате желания совершенствовать педагогическую деятельность.

2.Низкая мотивация.

Мотивация учителей во многом зависит от внешних и внутренних факторов. К внешним факторам относятся уровень заработной платы, условия труда, возможность карьерного роста. К внутренним-интерес к профессии, осознание своей значимости, удовлетворенность работой. Недостаточное материальное стимулирование, перегруженность бюрократическими задачами и отсутствие признания со стороны администрации приводят к снижению мотивации.

3.Отсутствие профессионального развития.

Современное образование требует постоянного обновления знаний и применения инновационных методов обучения. Однако во многих образовательных учреждениях система повышения квалификации неэффективна или недостаточно развита .В результате учителя продолжают использовать устаревшие методики, что делает учебный процесс менее продуктивным.

4. Негативное отношение к изменениям.

Некоторые педагоги сопротивляются образовательным реформам и не стремятся осваивать новые технологии. Это может быть связано со страхом перед переменами, недостаточной компьютерной грамотностью или отсутствием времени на обучение.

Пассивность педагога оказывает негативное влияние на всю систему образования.

1.Снижение качества обучения.

Если учитель не проявляет инициативу в работе, ученики теряют интерес к учебному процессу. В результате снижается уровень успеваемости, ухудшается дисциплина, а знания учащихся становятся поверхностными.

2. Потеря мотивации у учащихся.

Ученики чувствуют, когда педагог не заинтересован в своей работе. Это приводит к снижению учебной мотивации, апатии и даже протестному поведению со стороны школьников и студентов.

3. Рост числа учеников с низким уровнем знаний.

Если учитель не использует современные методики, не взаимодействует с учениками и не стремится улучшить процесс обучения, ученики получают знания фрагментарно. Это создает серьезные проблемы при дальнейшем образовании и профессиональном становлении.

4. Усиление кризиса образования.

Проблема бездействия учителей в масштабах всей системы образования ведет к формированию кадрового дефицита, снижению конкурентоспособности выпускников и увеличению социального неравенства.

Решение проблемы педагогической пассивности требует комплексного подхода:

1.Повышение мотивации учителей.

Необходимо пересмотреть систему оплаты труда педагогов, ввести систему премирования за достижения, улучшить условия работы.

2. Развитие профессионального роста.

Создание эффективной системы повышения квалификации поможет учителям осваивать современные технологии и внедрять инновационные методы преподавания.

3. Использование технологий в образовании.

Внедрение цифровых инструментов, интерактивных платформ и онлайн-курсов поможет сделать учебный процесс более интересным и эффективным.

4. Создание системы психологической поддержки.

Важную роль играет поддержка учителей на психологическом уровне. Проведение тренингов по стрессоустойчивости и создание благоприятной рабочей атмосферы помогут снизить уровень эмоционального выгорания.

Бездействие учителя – серьезная проблема, влияющая на всю систему образования. Основными причинами педагогической пассивности являются профессиональное выгорание, низкая мотивация, отсутствие профессионального развития и негативное отношение к изменениям. Последствия включают снижение качества обучения, потерю интереса к учебе у учащихся и усугубление образовательного кризиса. Решение этой проблемы требует комплексного подхода, включающего повышение мотивации педагогов, развитие системы повышения квалификации и внедрение современных образовательных технологий.

Таким образом, проблема бездействия учителя в контексте кризиса образования представляет собой многослойное явление, которое имеет глубокие социальные, психологические и педагогические корни. Влияние пассивности педагогов на качество образовательного процесса трудно недооценить, поскольку именно от учителя зависит не только передача знаний, но и формирование учебной мотивации, интереса к образовательной

деятельности, а также способности учащихся к критическому мышлению и самостоятельному решению проблем. Бездействие учителя становится фактором, который может спровоцировать дальнейшие проблемы в образовательной системе, такие как снижение академических достижений и утрата доверия со стороны учеников.

Отсутствие активной профессиональной позиции со стороны педагогов, их игнорирование новых подходов и методов обучения могут привести к еще большему углублению кризисных явлений в образовании. В долгосрочной перспективе это не только затруднит процесс обучения, но и подорвёт фундаментальную роль образования как основного инструмента социализации и подготовки будущих специалистов. Очевидно, что бездействие учителя является важным и тревожным индикатором состояния системы образования, который требует внимательного анализа и осознания его значимости на уровне образовательных и общественных структур.

Литература:

1. Егенисова А. К., Ерубаева А. Р. Профессиональная деформация личности педагога и пути ее преодоления //National Security. – 2019. – С. 36-48.

2. Кузнецова К. В. Педагогическое бездействие как одно из самых сильных педагогических действий //Ежегодная богословская конференция Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета. – Негосударственное образовательное учреждение высшего профессионального образования Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет, 2020. – №. 30. – С. 220-223.

3. Бочкарева Т. Н. Факторы академической неуспешности в школе //Российские и зарубежные практики повышения резильентности образовательных организаций. – 2022. – С. 31-37.

УДК 378

НЕЙРОПЕДАГОГИКА МЕЧТАНИЙ: КАК ВИЗУАЛИЗАЦИЯ И ВООБРАЖЕНИЕ ВЛИЯЮТ НА ОБУЧАЕМОСТЬ И ТВОРЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ

Ахыбай К.Д., Суданова С.А., Аян А.
Карагандинский университет им. Е.А. Букетова
Kamshat_0195@mail.ru
Карагандинский университет им. Е.А. Букетова

В современном образовании, ориентированном на развитие креативности и способности к инновациям, особое значение приобретает изучение механизмов, лежащих в основе воображения и визуализации. Эти процессы, традиционно рассматриваемые в рамках психологии, все чаще становятся объектом внимания нейропедагогики – междисциплинарной области, изучающей влияние нейробиологических факторов на обучение и развитие.

Выготский, Л. С. [1], в своем очерке “Воображение и творчество в детском возрасте” подчеркивает, что воображение, как способность оперировать образами, извлеченными из опыта, играет ключевую роль в познании и творчестве. Оно позволяет не только воспроизводить прошлый опыт, но и создавать новые, уникальные комбинации, что особенно важно для развития творческого мышления. Современные исследования, такие как Косслин С., Ганис Г. и Томпсон У [2] в области нейронаук подтверждают, что воображение активирует те же области мозга, что и реальное восприятие, что открывает широкие возможности для его использования в образовательном процессе.

Визуализация, как один из видов воображения, представляет собой процесс создания зрительных образов, способствующих лучшему запоминанию и пониманию информации. Исследования А. Пайвио [3] показывают, что использование визуальных образов улучшает

когнитивные функции, такие как память и внимание. В контексте обучения визуализация может быть использована для представления абстрактных концепций в более доступной и понятной форме, что способствует более глубокому усвоению материала.

Изучение нейробиологических механизмов воображения и визуализации, а также их влияния на обучаемость и творческое мышление, представляет собой актуальную и перспективную область исследований. Данная обзорная статья направлена на анализ современных научных данных по этой теме и на выявление практических рекомендаций для применения этих знаний в образовательном процесс.

Современные нейробиологические исследования раскрывают сложные механизмы, лежащие в основе мечтаний и воображения. Эти процессы активируют обширные нейронные сети, вовлекая различные области мозга. Ключевую роль в формировании и манипулировании ментальными образами, как говорили Миллер, Э. К. и Коэн Дж. Д. [4], играет префронтальная кора, ответственная за планирование, рабочую память и контроль внимания. Исследования показывают, что активация префронтальной коры коррелирует с интенсивностью воображения и способностью к визуализации.

Гиппокамп, традиционно ассоциируемый с памятью, также играет важную роль в воображении. Он позволяет извлекать из памяти фрагменты опыта и комбинировать их в новые, уникальные образы, как сказано в работах Хассабиса Д. Э. и Магуайр, Э. А. [5]. Это особенно важно для формирования сложных сценариев и визуализации будущих событий. Зрительная кора, в свою очередь, активируется при формировании зрительных образов, даже если они не связаны с непосредственным восприятием. Исследования с использованием функциональной магнитно-резонансной томографии (фМРТ) показывают, что активация зрительной коры при воображении аналогична активации при реальном зрительном восприятии.

Российские исследователи также внесли значительный вклад в изучение нейрофизиологических механизмов воображения. Л.С. Выготский, один из основоположников отечественной психологии, подчеркивал роль воображения в развитии высших психических функций и творческого мышлении. Его работы заложили основу для дальнейших исследований в этой области. А.Р. Лурия [6], известный нейропсихолог, изучал влияние повреждений различных областей мозга на способность к воображению и визуализации. Его исследования показали, что повреждения префронтальной коры и гиппокампа могут приводить к нарушению способности к формированию и манипулированию ментальными образами.

Современные российские исследования с использованием электроэнцефалографии (ЭЭГ) и фМРТ также подтверждают роль префронтальной коры, гиппокампа и зрительной коры в процессах воображения и визуализации. Например, Иваницкий Г.А., Наумов Р.А., Иваницкий А.М. в своем исследовании “Технология определения типа совершаемой в уме мысленной операции по рисунку электроэнцефалограммы. Технологии живых систем.” [7] показывают следующее: “При выполнении когнитивных заданий в ЭЭГ человека устанавливаются паттерны ритмов, сопоставимые с видом заданий. Создана линейка когнитивных стимулов с градуально и реципрокно изменяющейся степенью пространственности и вербальности”. Эти исследования показывают, что активация данных областей мозга коррелирует с интенсивностью и сложностью ментальных образов.

Нейропластичность, способность мозга к структурным и функциональным изменениям, играет ключевую роль в развитии воображения и визуализации. В исследованиях Драгански, Б., Газер, К., Буш, В., Шуйрер, Г., Богдан, У. и Мэй, А. [8] показано, что тренировка воображения и визуализации может приводить к увеличению объема серого вещества в префронтальной коре и гиппокампе. Это свидетельствует о том, что мозг способен адаптироваться и развиваться под воздействием ментальных тренировок.

Визуализация, как когнитивный процесс создания ментальных образов, играет значимую роль в повышении эффективности обучения. Исследования в данной области информируют нас о том, что использование визуальных техник улучшает запоминание, понимание и

применение информации. Например, ментальные карты, впервые описанные в книге Бьюзен Т. “Ультимативная книга интеллект-карт" [9], основанные на визуальном представлении связей между понятиями, способствуют более глубокому усвоению материала. Визуальные метафоры, в свою очередь, помогают сделать абстрактные концепции более понятными и доступными.

Особое внимание стоит уделить работам казахстанских нейропсихологов, которые внесли существенный вклад в изучение влияния визуализации на когнитивные процессы. В частности, исследования Ольги Торгаевой [10], нейропсихолога с большим стажем работы, показывают, что использование визуализации в образовательном процессе может существенно улучшить когнитивные функции у детей с различными нарушениями развития. Торгаева, О.О.(и др.) в своих работах, подчеркивает, что визуализация способствует развитию пространственного мышления, улучшает память и внимание, а также активизирует те участки мозга, которые отвечают за обработку визуальной информации. Она отмечает, что использование визуальных образов в процессе обучения помогает детям лучше понимать и запоминать материал, особенно в тех случаях, когда вербальное объяснение оказывается недостаточным.

Визуализация процессов, таких как решение математических задач или анализ научных данных, также способствует более эффективному обучению. Визуальное представление этапов решения проблемы или структуры данных помогает лучше понять логику и взаимосвязи между элементами. Практическое применение визуализации в образовательном процессе может включать использование графических органайзеров, диаграмм, схем и других визуальных инструментов.

В данной обзорной статье мы рассмотрели нейробиологические основы мечтаний и воображения, а также их влияние на обучаемость и творческое мышление. Анализ научных данных показал, что визуализация и воображение активируют обширные нейронные сети, вовлекая префронтальную кору, гиппокамп и зрительную кору. Эти процессы способствуют улучшению запоминания, понимания и применения информации, а также развитию креативности и способности к инновациям.

Исследования, проведенные как зарубежными, так и российскими учеными, подтверждают, что тренировка воображения и визуализации может приводить к нейропластическим изменениям в мозге, увеличивая объем серого вещества в соответствующих областях. Это свидетельствует о том, что мозг способен адаптироваться и развиваться под воздействием ментальных тренировок.

Практическое применение техник визуализации и развития воображения в образовательном процессе может включать использование ментальных карт, визуальных метафор, графических органайзеров и других визуальных инструментов. Эти техники могут быть особенно полезны для детей с различными нарушениями развития, способствуя развитию пространственного мышления, улучшению памяти и внимания.

Перспективы дальнейших исследований в области нейропедагогики мечтаний включают изучение влияния различных факторов (возраст, пол, культурные особенности) на эффективность техник визуализации и развития воображения. Также необходимо разработать и апробировать новые методы и технологии для применения этих знаний в образовательном процессе.

Практические рекомендации для педагогов включают:

Использование визуальных материалов и техник в процессе обучения.

Поощрение детей к развитию воображения и креативности.

Индивидуальный подход к каждому ребенку с учетом его особенностей и потребностей.

Создание благоприятной образовательной среды, стимулирующей творческое мышление.

Ограничения данного исследования включают обзорный характер статьи, что не позволяет провести глубокий анализ всех аспектов темы. Однако, данная работа может служить отправной точкой для дальнейших исследований в области нейропедагогики мечтаний и ее практического применения в образовательном процессе.

Литература:
1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психол. очерк: Кн. для учителя. — 3-е изд. — М.: Просвещение, 1991. —93 с
2. Kosslyn, S. M., Ganis, G., & Thompson, W. L. (2001). Neural foundations of imagery. Nature Reviews Neuroscience, 2(9), 635-642.
3. Paivio A. Imagery and Verbal Processes. Lawrence Erlbaum Associates; 1979. - 6 – 608.
4. Miller, E. K., & Cohen, J. D. (2001). An integrative theory of prefrontal cortex function. Annual review of neuroscience, 24(1), 167-202
5. Hassabis, D., & Maguire, E. A. (2007). Deconstructing episodic memory with construction. Trends in cognitive sciences, 11(7), 299-306.
6. Лурия, А. Р. Нейропсихология памяти. М.: Педагогика. 1974. — 504 с
7. Иваницкий Г.А., Наумов Р.А., Иваницкий А.М. Технология определения типа совершаемой в уме мысленной операции по рисунку электроэнцефалограммы. Технологии живых систем. — 2007. Т. 4. В. 5-7. — 20-28 с.
8. Draganski, B., Gaser, C., Busch, V., Schuierer, G., Bogdahn, U., & May, A. (2004). Neuroplasticity: changes in grey matter induced by training. Nature, 427(6972), 311-312.
9. Бьюзен Т. Ультимативная книга интеллект-карт / Пер. с англ. — HarperCollins, 2006. — 256 с.
10. Торгаева, О.О. Нейропсихологические методы в образовании.

ӘОЖ 378

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ БЛОГИНГТЫҢ РӨЛІ

Г.Т. Жеңіс, А.М. Жумабаева, Жамауова А.М.
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Қарағанды қ., Қазақстан

Білім беру – қоғамның дамуын айқындайтын негізгі салалардың бірі. Қазіргі уақытта интернет және цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы білім беру процесіне үлкен өзгерістер енгізді. Дәстүрлі оқыту әдістерімен қатар, білім беру блогингі кеңінен қолданыла бастады. Бұл – оқушылар мен студенттерге қажетті ақпаратты қолжетімді әрі қызықты түрде жеткізудің заманауи тәсілі.

Білім беру блогингінің бірнеше өзектілігі бар. Атап өтсек, оқушылар мен студенттердің өз бетінше білім алуына мүмкіндік беру - әр студент немесе оқушы өзіне ыңғайлы және тиімді тәсілмен жаңа ақпаратты алатын мүмкіндігі бар. Ақпаратты түсінікті, қысқа әрі қызықты форматта ұсынылуы – ақпараттың жеңіл қабылдануына ықпал етеді. Қашықтықтан білім алу мүмкіндігін кеңейту – студент немесе оқушылар өзіне ыңғайлы жерде және уақытта білім нәрін сусындана алады. Ұстаздар мен оқушылар арасындағы интерактивті байланысты нығайту – еркін формада оқушылармен сенімді қарым-қатынасты орнату арқылы оқу процессін жүргізу.

Алайда, білім беру блогингінің кейбір қиындықтары да бар. Мысалы, сапасыз контенттің көбеюі, авторлық құқық мәселелері және оқушылардың интернетке тәуелділігі. Оқушылардың тез ақпаратқа мұқтаждығының пайда болуының әсерінен өздігінен ізденудің азаюы мәселесін де атамаса болмас. Осы мәселелерді шешу үшін сапалы білім беру платформаларын дамыту, ұстаздардың блогингке бейімделуіне жағдай жасау және оқушылардың ақпаратты дұрыс сүзгіден өткізу дағдыларын қалыптастыру қажет.

Қазіргі уақытта білім беру блогингі мен онлайн платформалар білім алудың маңызды бөлігіне айналды. Дегенмен, оның артықшылықтарымен қатар белгілі бір кемшіліктері де бар.

Білім берудегі блогингтың артықшылықтары:

1. Ақпараттың қолжетімділігі – оқушылар мен студенттерге оқу материалдары кез келген уақытта, кез келген жерде қолжетімді.

2. Көру арқылы қабылдау – көптеген оқушылар ақпаратты бейне, инфографика, анимация арқылы тез түсінеді.

3. Кері байланыс алу мүмкіндігі – оқушылар мен мұғалімдер онлайн пікір қалдырып, сұрақ қоя алады. Нәтижесінде, сенімді қарым-қатынас орнатылады.

4. Уақыт пен ресурстарды үнемдеу – мұғалімдер сабақ материалдарын бір рет дайындап, оны көптеген оқушылармен бөлісе алады.

5. Қызықты формат – ойын элементтері, тесттер мен интерактивті тапсырмалар оқушылардың мотивациясын арттырады.

6. Өз бетімен білім алу мүмкіндігі – оқушылар мен студенттер өздеріне ыңғайлы жылдамдықпен оқи алады.

Мұғалімдер үшін қосымша мүмкіндік – мұғалімдер блогинг арқылы өз тәжірибесімен бөлісіп, қосымша табыс таба алады. Осылайша, блогинг арқылы мұғалім өз біліктілігін арттыра алады.

Білім берудегі блогингтің кемшіліктері:

1. Ақпараттың сенімсіздігі – барлық білім беру блогтары мен платформалар сенімді емес, кейбіреулерінде қате немесе бұрмаланған ақпарат болуы мүмкін. Бұл адастыруға дейін жеткізетін қауіпі бар.

2. Мұғалім мен оқушы арасындағы тікелей қарым-қатынастың жетіспеуі – онлайн сабақтарда оқушы мен мұғалім арасындағы тікелей байланыс әлсірейді, бұл материалды түсіну процесіне кері әсер етуі мүмкін, шынайы өмірдегі коммуникациядан қашуға алып келуі мүмкін.

3. Барлық оқушылар үшін қолжетімді болмауы – кейбір оқушылардың интернетке немесе қажетті құрылғыларға қолжетімділігі шектеулі болуы мүмкін. Айта кетсек, маңызды сәттерде(тест, экзамен) желінің тұрақсыздығы қатты кедергі алып келуі мүмкін.

4. Зейіннің төмендеуі – онлайн форматта оқу кезінде оқушылардың назарын басқа нәрселерге аударып, шоғырлану қабілеті төмендеуі ықтимал.

5. Практикалық білімнің жетіспеуі – білім беру блогингінде теориялық ақпарат жеткілікті болғанымен, іс жүзінде орындауды қажет ететін пәндер үшін (мысалы, химия, физика, биология) тәжірибе жасау қиын.

6. Мұғалімдердің цифрлық сауаттылық деңгейінің әртүрлілігі – барлық мұғалімдер блог жүргізуге дайын емес, себебі оларға техникалық дағдылар мен арнайы дайындық қажет.

7. Жарнама мен коммерциялану мәселесі – кейбір білім беру блогтары мен платформалар сапалы контенттен гөрі пайда табуға басымдық береді, бұл білімнің сапасына әсер етуі мүмкін.

Қазақстандағы білім беру платформалары және блогингтің дамуы.

Қазақстанда білім беру платформалары мен блогингке бағытталған жобалар белсенді түрде дамып келеді. Олардың ішінде JUZ40, Bilimland және Opiq.kz ерекше орын алады.

JUZ40 – мектеп оқушылары үшін заманауи білім беру платформасы. JUZ40 – Қазақстандық білім беру платформасы, ол 5-11 сынып оқушыларына арналған онлайн курстарды, бейне сабақтарды және тесттерді ұсынады. Бұл платформа оқушыларға ҰБТ-ға дайындалуға, мектеп бағдарламасын меңгеруге және қосымша білім алуға көмектеседі.

JUZ40 платформасының ерекшеліктері:

- Математика, физика, химия, тарих сияқты пәндерден қазақ және орыс тілдерінде видеосабақтар;
- ҰБТ-ға дайындыққа арналған тесттер мен жаттығулар;
- Оқушылар мен мұғалімдер үшін қолжетімді әрі сапалы материалдар.

JUZ40 оқушылардың өз бетінше білім алуын жеңілдетіп, мұғалімдерге қосымша ресурстар ұсынуға мүмкіндік береді.

Bilimland – Қазақстандағы ең ірі білім беру платформаларының бірі. Ол мектеп оқушылары, мұғалімдер мен ата-аналар үшін интерактивті білім беру материалдарын ұсынады.

Bilimland платформасының артықшылықтары:

- 4000-нан астам бейне сабақтар мен тесттер;
- Анимацияланған оқу материалдары мен интерактивті тапсырмалар;
- Мұғалімдерге арналған әдістемелік материалдар мен тренингтер.

Bilimland.kz платформасы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі бекіткен оқу бағдарламасына сәйкес жасалған. Оқушылар платформа арқылы үй тапсырмаларын орындай алады, ал мұғалімдер сабақ жоспарларын тиімді құруға мүмкіндік алады.

Opiq.kz – цифрлық оқулықтар платформасы. Opiq.kz – бұл Қазақстандағы мектеп оқушылары мен мұғалімдерге арналған цифрлық оқулықтар мен интерактивті тапсырмалар платформасы.

Opiq.kz платформасының ерекшеліктері:

- Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі бекіткен цифрлық оқулықтар;
- Оқушылардың оқу процесін бақылау мүмкіндігі;
- Мұғалімдер үшін ыңғайлы құралдар (үй тапсырмасын беру, тест құру және бағалау).

Бұл платформа оқушыларға дәстүрлі оқулықтарды алмастырып, заманауи білім беру әдістерін қолдануға мүмкіндік береді.

Назарбаев Университетінің зерттеуіне сүйенсек, онлайн білім беру платформаларының тиімділігі көбінесе оқытудың әдістемесі мен технологиялық мүмкіндіктеріне байланысты. Мысалы, студенттердің бейімделу деңгейі, интернет жылдамдығы, құрылғыларға қолжетімділік сияқты факторлар оқыту сапасына тікелей әсер етеді.

Онлайн платформаларда оқушылардың ынтасын арттыру үшін геймификация элементтері енгізіледі. Мысалы, BilimLand платформасы бейне сабақтар, тесттер және анимациялық материалдар арқылы оқушылардың қызығушылығын сақтауға тырысады. Бірақ интернетке тәуелділік, мұғаліммен тікелей қарым-қатынастың азаюы, жалған ақпараттың таралу қаупі сияқты мәселелер шешілуді қажет етеді.

Цифрлық білім беру дамыған сайын, мұғалімдер мен оқушыларға арналған блогинг те кеңінен қолданыла бастады. Pedagogical Science Journal зерттеуі бойынша, мұғалімдер әлеуметтік желілерде блог жүргізу арқылы өз тәжірибесімен бөлісіп, білім беру әдістерін жаңартуға мүмкіндік алады.

Болашақта білім беру блогингінде жасанды интеллект (ChatGPT, Google Bard) сияқты технологиялар кеңінен қолданылуы мүмкін. Сонымен қатар, виртуалды және толықтырылған шынайылық (VR/AR) білім беру саласына ене бастады.

Сонымен қатар, онлайн білім беру платформалары Қазақстандағы оқу жүйесін жетілдіруге үлес қосып отыр, цифрлық технологияларды енгізу оқушылардың өздігінен білім алуына жол ашады. Алайда, мұғалімдер мен оқушылардың цифрлық сауаттылығын арттыру – басты міндеттердің бірі.

Қазіргі таңда онлайн оқыту мен дәстүрлі сыныптық білім берудің үйлесімі – ең тиімді модельдердің бірі саналады. World Economic Forum зерттеуіне сәйкес, аралас оқыту (blended learning) әдісі оқушылардың теориялық білімді онлайн түрде меңгеріп, тәжірибелік дағдыларды офлайн сабақтарда жетілдіруіне мүмкіндік береді.

Білім беру блогерлері және олардың рөлі.

Платформалардан бөлек, Қазақстанда білім беру блогерлері де білімді таратуда үлкен рөл атқарады.

Белгілі қазақстандық білім блогерлері:

1. Алибек Мырзабеков (математика бойынша блогер, YouTube-та сабақтар түсіреді);
2. Қуаныш Қожабеков (ҰБТ-ға дайындық бойынша контент жасайды);
3. Индира Ажигалиева (Bilimland платформасында мұғалімдерге арналған кеңестер береді).

Олар оқушылар мен мұғалімдерге арналған сапалы контент ұсынып, білім беру процесін жеңілдетуге көмектеседі. Аталып өткен блогерлердің көмегімен еліміздің мыңдаған

оқушылары ҰБТ-дан өте жақсы көрсеткіш көрсетіп, қалаған оқу орындарына түсуде. Бұл тұлғаларды жастар қатары үлгі көріп, алдағы уақытта өздері де кейінгі ұрпаққа көмек беруге шабыттануда.

Білім беру блогингінің маңызы зор болғанымен, бірқатар мәселелерді шешу қажет:

1. Білім беру блогерлерінің кәсіби деңгейін арттыру – мұғалімдерге әлеуметтік желілерде контент жасауды үйрететін курстар ұйымдастыру қажет.

2. Оқушыларды сапалы контент таңдауға үйрету – балаларға ақпараттың дұрыстығын тексеру дағдыларын қалыптастыру керек.

3. Интерактивті платформаларды дамыту – білім беру платформалары ойын элементтерін, жасанды интеллектті және жаңа технологияларды қолдануы тиіс.

4. Мұғалімдер мен блогерлердің ынтымақтастығын нығайту – мұғалімдер мен білім беру блогерлері бірлесе жұмыс істеп, сапалы контент жасауға атсалысуы қажет.

Білім беру блогингі қазіргі таңда оқыту мен білім берудің маңызды құралдарының біріне айналды. Оның артықшылықтары айтарлықтай көп болғанымен, кемшіліктері де жоқ емес. Алайда, өмірдегідей кез келген салада тепе-теңдік пен үйлесімділік сақталса бірталай жетістікке жетуге болатынына кәміл сенеміз.

Білім беру блогингінің сапасын арттыру үшін келесі шараларды жүзеге асыру қажет:

1. Мұғалімдер мен білім беру блогерлерінің кәсіби деңгейін көтеру. Беріліп жатқан білімнің кәсіби бекітілуін, ғылыми нақтылығына әрқашан көз жеткізіп отыру.

2. Оқушыларды сапалы контент таңдауға үйрету. Оларды өздеріне қажетті білімжі өздігінше таңдау арқылы жауапкершілікке баулу.

3. Интерактивті платформаларды дамыту.

4. Білім беру блогерлері мен мұғалімдердің ынтымақтастығын нығайту.

Алдағы уақытта бұл бағытта жаңа технологияларды енгізу, мұғалімдер мен оқушылардың цифрлық сауаттылығын арттыру маңызды болмақ. Осылайша, білім беру блогингі мен онлайн платформалар білім беру жүйесінің ажырамас бөлігіне айнала береді.

Әдебиеттер:

1. Науменко Л. С. Педагогический блогинг как средство развития обучающихся: новое прочтение устоявшейся темы //Комплексные исследования детства. – 2024. – Т. 6. – №. 2. – С. 117-126.

2. Josué A. et al. Educational Platforms: Digital Tools for the teaching-learning process in Education //Ibero-American Journal of Education & Society Research. – 2023. – Т. 3. – №. 1. – С. 259-263.

2. Рахметов М. Е., Садвакасова А. К. Білім беруде қолдануға арналған онлай платформалар //Известия. Серия: Педагогические науки. – 2022. – №.1. http://doi.org/10.48371/PEDS.2022.64.1.006

3. Садвакасова А. К., Рахметов М. Е. Обзор платформ для организации дистанционного обучения в Казахстане //Материалдар жинағы. – 2022. – С. 241-248.

4. Березина Е. М., Баскова Е. В. Особенности и свойства образовательных блогов (на примере США) //Социальные и гуманитарные науки: теория и практика. – 2019. – №. 1 (3). – С. 195-201.

5. Сизова О.А., Козлова И.М., Кислова О.Н. Блогинг как средство обучения в условиях профессиональной подготовки учителя нового поколения //Проблемы современного педагогического образования. – 2023. – №. 80-3. – С. 254-257.

ӘОЖ 378

ЭМОЦИЯЛЫҚ ИНТЕЛЛЕКТ ФЕНОМЕНІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ТҰЛҒА АРАЛЫҚ ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСУДЕГІ МАҢЫЗЫ

Сержанұлы Біржан
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
«Дене шынықтыру және спорт» мамандығы мамандығының 1 курс докторанты

Қазіргі таңда эмоциялық интеллект феноменін, оның құрылымын, даму жолдарын одан әрі терең зерттеу өзекті, себебі аталған құбылыс – тұлға аралық өзара әрекеттесу үдерісінде адамдар арасында туындайтын эмоциялық үрдістер мен жай-күйлерді терең ұғыну арқылы адамдармен қарым-қатынасты оңтайландыру мүмкіндігін ашады. Сондықтан, эмоциялық интеллектіні тұлға бойында дамытуды біртұтас қоғамда психологиялық мәдениетті арттырудың маңызды факторы ретінде қарастыруға болады.

«Эмоциялық интеллект» ұғымына әртүрлі көзқарастар қалыптасқан. Дамыған тұлғаның психологиялық денсаулығының басты көрсеткіші - осы эмоционалдық интеллект феномені. Жалпы жан мен ойдың тоғысу мәселесіне тарихи көз жүгіртер болсақ ежелгі грек, шығыс философтарының еңбектерінен кездестіруге болады.

Эмоциялық интеллект – психология ғылымында қарқынды зерттеу нысанына айналған өзекті мәселелердің бірі. Эмоционалды интеллект идеясы Э.Торндайк, Дж.Гилфорд, Г.Аизенк сияқты авторлар қарастырған әлеуметтік интеллект ұғымынан шықты. Қазіргі зерттеулердің бірқатары эмоция мен интеллект арасындағы өзара байланысты зерттеуге бағытталған. «Эмоциялық интеллект» психологиядағы жаңа бағыттардың біріне кіреді. Г. Гарднер мен П. Сэловей ұсынған эмоциялық интеллект ұғымы мыналарды қамтиды: өзіндік эмоцияларды тану; эмоцияларды басқара алу; өзіндік мотивация; өзге адамдардың эмоциясын тани білу [1].

Эмоциялық интеллект – өзінің және өзге адамдардың эмоциясын түсіну, сондай-ақ өзгермелі қоршаған орта және өзгермелі талаптарға эмоциялық бейімделу қабілетінен тұрады. Эмоциялық интеллект деңгейі жоғары адамдар өзге адамдардың эмоциясы мен сезімдерін едәуір жақсы түсінеді, өзінің эмоциялық өрісін басқара біледі, сондықтан олардың қоғамдағы мінез-құлқы анағұрлым лайықты, икемді болып келеді әрі айналадағылармен өзара қарым-қатынаста өз мақсаттарына оңай қол жеткізеді.

Эмоциялық интеллект – адамның өзінің және өзгелердің эмоциясын түсіну және олардың эмоциялық күйіне бейімделу икемділігі. Эмоциялық интеллект идеясы Эдуард Торндайк, Джой Гилфорд, Ганс Айзенк сынды авторлар зерттеуге алған «әлеуметтік интеллект» ұғымынан шыққан. Когнитивті ғылымның қарқынды дамуына байланысты интеллектінің ақпараттық, «компьютер тәрізді» модельдеріне баса назар аударылып, ойлаудың аффективті жағына айтарлықтай мән беріле қоймады. Әлеуметтік интеллект ұғымы тану үрдісінің аффективті және когнитивті жақтарын байланыстырушы буын екендігі ескерілмеді. Кейін әлеуметтік интеллект саласы аясында адам танымын «есептеуші машина» емес, когнитивті-эмоциялық үрдіс ретінде қарайтын түсініктер қалыптаса бастады.

1990 жылы Питер Салоуей «эмоциялық интеллект» ұғымын алғаш анықтап, «Эмоциялық интеллект» атты мақаласын жарыққа шығарды. Питер Салоуей және оның авторласы Джон Майер эмоциялық интеллектіні «эмоцияда көрінетін тұлға көріністерін қабылдау және түсіну, интеллектуалды үрдістер негізінде эмоцияны басқару» ретінде анықтайды [2].

Аталған ғалымдардың анықтауынша, эмоциялық интеллект төрт бөлімнен тұрады:

1) өзінің және басқа адамның эмоциясын қабылдау немесе сезіну қабілеті;

2) өз эмоциясын ақыл-ойға бағыттау;

3) эмоция көріністерін түсіну қабілеті;

4) эмоцияны басқара білу.

Қазіргі таңда эмоциялық интеллект феноменін, оның құрылымын, даму жолдарын одан әрі терең зерттеу өзекті, себебі аталған құбылыс – тұлға аралық өзара әрекеттесу үдерісінде адамдар арасында туындайтын эмоциялық үрдістер мен жай-күйлерді терең ұғыну арқылы адамдармен қарым-қатынасты оңтайландыру мүмкіндігін ашады. Сондықтан, эмоциялық интеллектіні тұлға бойында дамытуды біртұтас қоғамда психологиялық мәдениетті арттырудың маңызды факторы ретінде қарастыруға болады. «Эмоциялық интеллект» ұғымына әртүрлі көзқарастар қалыптасқан. Шетелдік психологияда П. Салоуей, Дж.Мэйер

және Д. Карузо бойынша: «эмоциялық интеллект – әлеуметтік интеллектінің компоненті, өз сезімдері мен өзге адамдар сезімін қадағалау, оларды ажырата білу және ол ақпаратты өзінің ой, әрекеттерін басқару үшін қолдану қабілеті, эмоциялық интеллектінің дамуы тұлғаның үйлесімді, тұлғалық дамуына игі ықпалын тигізеді Нақтырақ айтқанда, эмоциялық интеллект – эмоциялық ақпаратты өңдеу, түсіндіру (интерпретациялау) және қолданумен байланысты интеллект түрі».

Д. Гоулман (ЭИ мәселесін анағұрлым терең зерттеген ғалымдардың бірі) [3]: «эмоциялық интеллект – тұлғаға өзін-өзі сезінуге, түрткілендіруге, көңіл-күйін басқаруға, импульстік көріністерді бақылауға, фрустрациядан бекіну, күнделікті өмірде табыстарға қол жеткізуге мүмкіндік беретін факторлар жиынтығы; өз интеллектісін көрсету тәсілі».

Р. Бар-Он: «қоршаған орта талаптары мен әсерлеріне (қысымына) оңтайлы жауап бере алу қабілеттілігі, ортаға оңай бейімделуге ықпал ететін эмоциялық, жеке және әлеуметтік қабілеттер жиынтығы» [4].

Д. Майерс [5]: «эмоциялық интеллектуалды адамдар өзіндік санасының жоғары дәрежеде дамуымен ерекшеленеді. Олар өз эмоциясына дисфункционалды депрессия, мазасыздық, ашу арқылы нұқсан келтірмеуге тырысып, өмір сүреді. Олардың жанашырлық (эмпатия) көрсете білу қабілеті айналадағы адамдардың эмоциясын дұрыс түсініп, олармен үйлесімді қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді – олар достарына, әріптестеріне қалай қолдау көрсету керектігін, дау-жанжалды қалай шешу қажеттігін біледі».

Шетелдік психолог-зерттеушілер пікірінше, «эмоциялық интеллект» — өзінің және өзгелердің эмоциясын тани білу, оларды басқара алу; эмоцияны басқару мүмкіншілігі – адамдардың тұлға аралық өзара әрекеттесуіне анағұрлым тиімді бейімделуге көмектеседі.

Ресейлік психологиялық ғылымда «эмоциялық интеллект» ұғымын алғаш қолданған Г.Г.Гарсковая. Ғалым бұл ұғымды енгізу үшін екі негіздемені келтіреді: «интеллект» ұғымының біртекті, ұқсас болмауы және интеллектуалды операциялардың эмоциямен жасалуы [6].

И.Н. Андрееваның пікірінше, «эмоциялық интеллектіні дамыту – аса өзекті мәселе, себебі эмоцияның бейімделуші табиғаты индивидтің белсенді өмір сүруіне мүмкіндік жасап, тұлғаның белгілі бір ортаға бейімделу қабілетін және оның қоғаммен үйлесімді қатынасын арттырады.

Эмоциялық интеллект – эмоциялық ақпаратты талдауға, өңдеуге және қолдануға интеллектуалды қабілеттердің жүйелі көрінуі болып табылады. Эмоция тұлғалық құрылымдармен, тұлғалық идентілікпен тығыз байланысты, адамның негізгі мотивациялық жүйесін бейнелейді. Сондықтан, эмоциялық интеллектіні дамыту тұлғаның үйлесімді, тұлғалық дамуына зор ықпалын тигізеді».

И.Н. Андреева «эмоциялық интеллект» ұғымының шығу тарихын зерттей отырып [7], өзінің зерттеу жұмыстарының бірінде А.Р. Лазарус концепциясынан келесідей қағидаларды келтіреді [8]: әрбір эмоциялық реакцияның айрықша тану немесе бағалау қызметі бар; эмоциялық жауаптың белгілі бір синдромы бар, оның әрбір компоненті жалпы эмоциялық реакцияның қандай да бір күйін білдіреді.

Жоғарыда аталған концепция авторы Р. Лазарус пікірінше, эмоцияның пайда болу реті келесідей: «қабылдау – алғашқы бағалау – зерттеу белсенділігі – (бағаланатын жағдаяттағы эмоциялардың жеке маңызы) – екінші бағалау – әрекет жасауға тенденция – әсерлену, физиологиялық өзгерістер және моторлық реакцияларға тенденция көрінісі ретіндегі эмоция» [8].

Эмоциялық интеллект – өзінің және өзге адамдардың эмоциясын түсіну, сондай-ақ өзгермелі қоршаған орта және өзгермелі талаптарға эмоциялық бейімделу қабілетінен тұрады. Эмоциялық интеллект деңгейі жоғары адамдар өзге адамдардың эмоциясы мен сезімдерін едәуір жақсы түсінеді, өзінің эмоциялық өрісін басқара біледі, сондықтан олардың қоғамдағы мінез-құлқы анағұрлым лайықты, икемді болып келеді әрі айналадағылармен өзара қарым-қатынаста өз мақсаттарына оңай қол жеткізеді

Ресейлік психологияда «эмоциялық интеллект» терминіне О.К. Тихомировтың зерттеу нысанына алған «эмоциялық ойлау» ұғымын ұқсас деп санауға болады. О.К. Тихомиров эмоциялық ойлау ерекшелігін сипаттай келе, эмоциялық күйлердің міндеттерді шешу үрдісіне қатысатындығын тұжырымдаған. Ғалымның анықтауынша, ақыл-ой іс-әрекетімен барлық эмоциялық құбылыстар – аффект, эмоция, сезімдер байланысты. Эмоцияның ойлау үрдісімен өзара байланысы – барлық эмоциялық күйлердің ойлау үрдісінде басқарушы, эвристикалық қызмет атқаратынынан көрінеді. Сонымен қатар, О.К. Тихомировтың зерттеулері ақыл-ой іс-әрекетінің эмоционалды басқарылатындығын, яғни эмоциялық белсендіру – интеллектінің жемісті іс-әрекетінің шарты болып табылатындығын дәлелдейді [9].

М.А. Манойлова пікірінше, эмоциялық интеллект – ішкі тұлғалық және тұлға аралық бағыттылығы бар когнитивті, рефлексивті, мінез-құлықтық, коммуникативті қабілеттердің өзара байланысқан жиынтығы. Эмоциялық интеллект – адамның ішкі жай-күйінде, айналадағыларға деген эмпатиялық қатынаста, идентификацияда, эмоциялық күйлермен мінез-құлықты бақылау және рефлексиялауда, эмоциялық ақпаратты айналадағы адамдармен қарым-қатынаста қолдануда, мақсатқа жету тәсілдерін таңдауда көрінеді [10]. Эмоциялық интеллект келесі құрылымдық компоненттерден тұрады: Өзінің эмоциясын тану. Субъектінің эмоциялық тәжірибесі үшін эмоцияны сезіну мен оны сөзбен жеткізе білу (анықтау) аса маңызды.

Эмоцияларды сөзбен айтып жеткізудің негізгі қызметтері:

- тәжірибе,
- тұлғааралық коммуникация,
- эмоциялық экспрессия.

Эмоцияларды тану алекситимияға шалдыққан адамдарда қиындық тудырады. «Алекситимия» («сөзсіз сезім») терминін американдық психиатр Сифнес енгізген. Алекситемияның маңызды белгілері мыналар болып табылады: өз сезімдерін сипаттап бере алмау; сезімдерді және дене түйсіктерін ажырата алмау; қиялдың жетімсіздігі, ебедейсіздік.

Эмоцияларды тану – эмоцияларды дұрыс қабылдап, анықтауға, сипаттауға мүмкіндік беретіндіктен, анағұрлым тиімді коммуникация, яғни қарым-қатынас орнатуға зор ықпалын тигізеді.

Эмоцияны меңгеру – өзін-өзі бақылаумен байланысты. Дұрыс эмоциялық экспрессия физикалық және психикалық денсаулықты сақтаудың маңызды факторы болып саналады. Эмоцияларды тежеу әртүрлі аурулардың пайда болуына әкеліп соғады. Онымен қоса эмоциялық экспрессияны бақылай алмау тұлға аралық қарым-қатынасты қиындатады. Сондықтан, эмоциялық экспрессияны бақылай алмау мәселесі субъектінің өзі үшін ғана емес, оның айналасындағы адамдар үшін де қолайсыз болып келеді.

Сонымен қатар, эмоционалды экспрессия тұлғааралық қатынастар сапасына да ықпал етеді. Атап айтқанда, белгілі бір жағдайларда аса ұстамдылық, шыдамдылық көрсеткен адам немқұрайлы, селқос, тәкаппар болып танылады, бұл өз кезегінде өзге адамдарда таңдану немесе жақтырмау сияқты жағымсыз қатынасты қалыптастырады.

Я. Рейковский эмоцияларды көрсету (білдіру) қиындықтарының мынандай себептерін келтіреді:

- адамдар қоғамда қалыптасқан эмоция көріністері түрлерін меңгермеген;
- өзін-өзі бақылай алмаудан қорқумен байланысты өз сезімдерін білдіріп қоюдан немесе айналадағы адамдардың жазғыруынан күлкіге қаламын-ау деген ойдан қорқу (абыройын түсіруден немесе мазақ болудан қорқу);
- туа біткен факторлар;
- отбасында және өзіне жақын ортада үстемдік ететін мінез-құлық нормаларын игеру [11].

И.А. Романованың анықтауынша, өзін-өзі түсінудің эмоциялық, сезімдік, эмпатиялық сипаты бар, әрі өзін-өзі тану тереңдігі эмоциялық қабілеттердің даму деңгейімен байланысты, ол өз кезегінде эмоцияларды ұғынуды қамтамасыз етеді. Эмоцияларды ұғыну – оларды санаға бекітуді меңзейді. Дегенмен, санаға кез келген эмоционалды үрдіс бекітіле бермейді немесе

керісінше болуы мүмкін. Осыған байланысты, эмоцияларды ұғынуға байланысты екі құбылысты бөлуге болады:

- іс-әрекет ағымына және субъективті әсерлерге ықпал ететін дербес және біріккен үрдістің көрінуі (бұл жағдайда адам әлдебір нәрсені сезініп жатқанын біледі, бұл сезім бұрынғыдан ерекшеленеді);

- шын ұғыну – сөздік (белгілік) категорияларда көрінетін жеке жай-күйлері туралы білімдермен нәтижеленеді. Ұғынудың бұл екінші түрі эмоциялары басқару үрдісі, эмоцияларды алдын ала көру қабілеті негізінде жатыр.

Эмоцияларды түсіну – оларды көрсете, білдіре алу мүмкіндіктерімен байланысты. Эмоция тілін меңгеру – сол мәдениетте қалыптасқан эмоция көріністерін меңгеруді, сондай-ақ адамның өмір сүретін және жұмыс істейтін ортасындағы адамдар эмоцияларының жеке көріністерін түсінуді талап етеді. Эмоцияларды түсіну оларды білдіруден әлдеқайда күрделі.

Эмоцияларды түсіну – эмпатияның даму деңгейімен де байланысты.

К. Роджерс бойынша басқа тұлғамен қарым-қатынастың эмпатиялық тәсілінің бірнеше қыры бар. Эмпатия өзгенің жеке әлеміне ену және ол әлемде өзін «өз үйіндегідей» сезіну. Эмпатия қарым-қатынастағы серіктесінің өзгермелі жан тебіреністеріне деген сезімталдықтан тұрады. Бұл дегеніміз өзгенің өмірімен уақытша өмір сүруді бейнелейді. Эмпатияға қабілеттілік, жанашырлық – жауапкершілікті, белсенділікті, жігерлікті, нәзіктікті, қайырымдылықты, кішіпейілділікті білдіреді.

Өзге адамдардың эмоцияларының жеке-дара ерекшеліктерін түсіну қиындықтарының келесідей себептерін бөлуге болады:өзінің жеке басына ғана көңіл бөлу – өзге адамдардың эмоциялық күйін байқай алмауға және дұрыс бағаламауға әкеледі; өзге адамдардың эмоциясымен байланысты үрейлену сезімі; өзге адамдардың эмоцияларын түсінбеуден қандай да бір пайда табу.

Эмоциялық интеллект (EQ) – стрессті түсіру, айналадағылармен тиімді қарым-қатынас орнату, қиындықтарды жеңу және жанжалдарды бәсеңдету үшін эмоцияларды позитивті және конструктивті бағытта түсіну, анықтау, қолдану және басқару. Эмоциялық интеллект – күнделікті өмірімізге, мысалы күнделікті жүріс-тұрысымызға, өзге адамдармен дұрыс қарым-қатынас орнатуға қажет. Егер адамда эмоционалды интеллект деңгейі жоғары болса, онда ол өзінің және өзге адамдардың эмоциялық күйін тани біледі, адамдарды өзіне жақын тартып, баурап алады.

Эмоцияларды түсіну – өзге адамдармен дұрыс қатынаста болуға, қызметте үлкен табыстарға қол жеткізуге және толыққанды өмір сүруге мол мүмкіндік береді.

Жалпы, интеллектіні ашу, қалыптастыру, дамыту барысында тұлғаның өзін түсіну, өзінің іс-әрекетін, басқаның әрекеттерін түсіну білігі, соған сәйкес қарым-қатынас құра білуге дағдылануы мектеп қабырғасында жүргенде өтілетін процесс.

Қорытындылай келе, эмоциялық интеллект – бұл өзінің және өзгелердің эмоцияларын түсіну, өзінің және өзге адамдардың эмоцияларын басқара білу қабілеті, осы білімдерді белгілі бір мәселелердің туындау себебін анықтауда тиімді қолдану және оларды шешу. Адамның өмірдің қай саласында болмасын жетістіктерге кенелуі тек оның өмір тәжірибесіне, біліміне, дағды, қабілеттеріне ғана емес, сонымен қатар эмоциялық интеллект сапасына да байланысты деп тұжырымдаймыз.

Әдебиеттер:

1. Гарднер Г. Мышление будущего: Пять видов интеллекта, ведущих к успеху в жизни. Издательство Альпина Паблишер. 2015

2. Саловей П., Майер Дж. Эмоциональный интеллект: Забавный, познавательный и индивидуальный. Психологическая диагностика. -№ 9 (3).- 2019. -С. 185-211

3. Гоулман, Д. (1995). Эмоциональный интеллект: Почему он может значить больше, чем IQ. Нью-Йорк: Bantam Books.

4. Бар-Он Р. – Эмоциональный коэффициент. - 1997.

5. Mayer John. D., Salovey P. what is emotional intelligence? Emotional development and emotional intelligence: educational implications, ed. by p. Salovey, D. Slater. New York: Perseus Books, 1997. PP. 3-31

6. Гарскова Г.Г. Введение понятия «эмоциональный интеллект» в психологическую теорию / Г.Г. Гарскова // Ананьевские чтения: тез. науч.- практ. конф.; редкол.: А.А. Крылов. - СПб.: Изд-во Санкт-Петерб. унта, 1999. - 25 -26 с

7. Андреева, И.Н. (2008). Эмоциональный интеллект и адаптация личности в условиях социальной среды. Психология, 45(2), 58-72.

8. Лазарус Р. Теория стресса и психофизиологические исследования. – В кн.: Эмоциональный стресс. – Л., Медицина, 1970.

9. Тихомиров О. К. Структура мыслительной деятельности человека. М., 1969.

10. Манойлова М.А. Авторская методика диагностики эмоционального интеллекта – МЭИ // Педагогическая диагностика. – 2007. – № 3.

11. Рейковский Я. Экспериментальная психология эмоций. М.,1979. С. 133- 151.

ӘОЖ 378

ЦИФРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ: ОНЛАЙН ПЛАТФОРМАЛАР МЕН ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУДЫҢ БОЛАШАҒЫ

Г.Т. Жеңіс, Е.К. Айтымов, Л.С. Даулетбекова
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Қарағанды қ., Қазақстан

Білім беру жүйесі заман талабына сай үнемі өзгеріп, жаңарып отырады. Ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы оқыту процесіне жаңаша көзқарас қалыптастырып, цифрлық білім беруді кеңінен енгізуге мүмкіндік берді. Бүгінде онлайн платформалар мен қашықтықтан оқыту әдістері білім алудың ажырамас бөлігіне айналды.

Қазіргі заманғы технологиялар білім беру жүйесіне жаңа мүмкіндіктер әкеліп, оқыту әдістерін түбегейлі өзгертуде. Цифрлық білім беру оқушылар мен студенттерге ақпаратқа еркін қол жеткізіп, өз қарқынында білім алуына жағдай жасайды. Онлайн платформалардың кеңінен қолданылуы дәстүрлі оқыту әдістерін толықтырып, жаңа форматта білім беру жүйесін қалыптастыруға ықпал етуде. Цифрлық білім беру тек интернет арқылы оқыту ғана емес, сонымен қатар сабақ үстінде жасанды интеллект пен интерактивті оқыту әдістері секілді инновациялық технологияларды біріктіреді.

Цифрлық білім берудің басты мақсаты – заманауи технологияларды пайдалану арқылы білім алуға қолжетімділікті арттыру, оқыту процесін икемді әрі тиімді ету және оқушылардың жеке оқу траекториясын қалыптастыру. Сонымен қатар, цифрлық технологияларды қолданудың негізгі мақсаттарының бірі – қазіргі білім беру жүйесінде мұғалімдер мен оқушылардың өзара әрекетін қалыптастыру және ұйымдастыру болып табылады. «Оқушылардың басым көпшілігі цифрлық технологияларды сабақта қолдану жалпы атмосфераны өзгертіп, оқу процесін сапалы түрде жақсартады» [1].

Цифрлық білім беру қазіргі заманғы білім беру жүйесінің ажырамас бөлігіне айналды. Оның даму тарихы 20 ғасырдың соңынан бастау алады, ал 21 ғасырда цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы оны кеңінен қолдануға мүмкіндік берді. Мысалы, қазіргі таңда біз Coursera, Blimland, Microsoft Teams, Google Classroom секілді тағы да басқа платформаларды қолдана аламыз.

Цифрлық білім беру – бұл оқыту процесін интернет, ақпараттық технологиялар, мультимедиа арқылы жүзеге асыру. Бұл жүйе дәстүрлі оқыту әдістерімен қашықтықтан оқыту, онлайн курстар, вебинарлар, интерактивті оқыту құралдарын қамтиды. Қашықтықтан оқыту – бұл оқытушы мен білім алушының үнемі тікелей байланыссыз, қашықтан білім алу тәсілі. Ол

сырттай оқыту жүйесінен бастау алып, интернет пен компьютерлік технологиялардың дамуына байланысты кеңінен таралды. Қазіргі уақытта оқу материалдары университеттер, колледждер және басқа да білім беру мекемелері арқылы дайындалып, студенттерге тікелей немесе интернет арқылы қолжетімді етіледі. Оқыту процесі виртуалды платформалар, электрондық пошта, телефон және басқа да цифрлық құралдар арқылы қолдау табады. Қашықтықтан оқытудағы цифрлық технологиялардың негізгі құрамдас бөліктері:

Бұқаралық ақпарат құралдары: Білім беру процесінде түрлі бұқаралық ақпарат құралдары қолданылады. Олар оқу тапсырмаларын құрылымдауға, қажетті ақпаратқа қол жеткізуге және материалды әртүрлі форматта ұсынуға көмектеседі (бейне, аудио, мәтін, сурет). Қазіргі уақытта интерактивті тақталар, цифрлық камералар, проекторлар, электронды медиа және блогтар, виртуалды сыныптар сияқты технологиялар кеңінен қолданылады.

Аудио және бейне технологиялар: Веб-трансляциялар, подкасттар сияқты құралдар білім беруде қолданылады. Бейне оқыту құралдарына YouTube, Zoom сияқты платформалар мен веб-камералар арқылы онлайн оқыту әдістері жатады.

Компьютерлер, планшеттер және мобильді құрылғылар: Қазіргі заманғы мобильді құрылғылар білім беру процесінде белсенді қолданылуда. Смартфондар мен планшеттерге арналған арнайы қосымшалар оқушылардың оқу процесін жеңілдетіп, бірлескен жұмыс жасауға мүмкіндік береді.

Жалпы білім беру процесіне цифрландыруды қосу теориясы мен әдістемесі И.В. Роберт, О.А. Козлов [2], Л.В. Галыгина [3], Е.С. Полат [4] және басқа да авторлардың еңбектерінде қарастырылады. Аталған еңбектерде цифрлық білім беру мен алудың тиімді әрі тиімсіз жақтары талданған. Осыған сүйене отырып, тиімді жақтарына тоқталып, оның кері әсерлеріне назар аударайық.

Цифрлық білім берудің кемшіліктері:

- жеке қарым-қатынастың жетіспеушілігі. Онлайн оқыту кезінде мұғалім мен оқушы арасындағы тікелей байланыс әлсірейді. Бетпе-бет қарым-қатынас болмағандықтан, студенттер эмоционалды қолдаудан, ынталандырудан және ұжымдық талқылаулардан шет қалуы мүмкін;

- практикалық білім жетіспеуі. Теориялық біліммен қатар практикалық дағдылардың жетіспеушілігі де байқалады. Оқушылар кейде өздігінен оқу мен өзін-өзі ұйымдастыру дағдыларын дамытуда қиындықтарға ұшырауы мүмкін.

Цифрлық білім беру және қашықтықтан оқыту платформаларының дамуы:

Цифрлық білім беру мен қашықтықтан оқытудың қазіргі таңдағы өзектілігін көрсететін мысалдардың бірі – Қазақстандағы «Skills Enbek» платформасы. Бұл – онлайн оқыту және қашықтықтан білім беру бағытында жұмыс істейтін платформа. Ол азаматтарға әртүрлі кәсіби дағдыларды үйренуге және жетілдіруге мүмкіндік береді. Соңғы деректерге сүйенсек, 2025 жылдың басынан бері 9,3 мың азамат «Skills Enbek» кәсіптік оқыту платформасында онлайн курстардан өткені туралы сертификаттар алған. Платформада барлығы 513,4 мың қазақстандық тіркелген, оның 14,7 мыңы – 2025 жылы тіркелді. Бұл цифрлық білім беру мен қашықтықтан оқытудың қазіргі таңдағы өзектілігін көрсетеді.

Цифрлық білім беру – болашақтың басты трендтерінің бірі. Онлайн платформалар мен қашықтықтан оқыту әдістерінің дамуы білім алуды қолжетімді, икемді және тиімді ете отырып, бүкіл әлемдегі білім беру жүйелерін жаңғыртуда. Бұл үрдіс алдағы жылдары одан әрі жетіліп, технологиялық инновациялар арқылы білім сапасын жаңа деңгейге көтереді. Сол себептен, цифрлық білім беру саласына инвестиция құю және оны үздіксіз дамытуды, Skills Enbek секілді платформалардың ауқымын кеңейтіп, жаңа курстар қосу арқылы халықтың цифрлық және кәсіби дағдыларын жетілдіруге жағдай жасауды ұсынамын. Жалпы, цифрлық білім беру жүйесін жетілдіру – заман талабы, әрі ол болашақта білім алуды әлдеқайда қолжетімді, тиімді және инклюзивті ете алады. Алдағы уақытта бұл жүйені жетілдіру, жаңа мүмкіндіктерді енгізу және технологиялық жаңашылдықтарды кеңінен пайдалану білім сапасын арттырудың негізгі жолдарының бірі болмақ.

Онлайн платформалар мен қашықтықтан оқыту жүйелері дәстүрлі білім беруді толықтырып, жаңа форматтағы оқыту әдістерін қалыптастырып отыр. Жалпы, цифрлық білім беруді дамыту – елдің білім сапасын арттырып қана қоймай, жаңа технологиялық мүмкіндіктерді толыққанды пайдалануға жол ашады. Сондықтан бұл бағытқа инвестиция құю және оны үнемі жетілдіру – болашаққа салынған маңызды қадам.

Сонымен, цифрлық білім беру мен қашықтықтан оқыту жүйелері білім алудың тиімді, қолжетімді және икемді тәсілдерін ұсынады. Онлайн платформалар мен жаңа технологиялар білім алушыларға әлемнің кез келген бұрышынан сапалы білім алу мүмкіндігін береді, бұл білім беру жүйесінің ашықтығын және теңдігін арттырады. Дегенмен, интернетке қолжетімділік пен цифрлық сауаттылық сияқты мәселелер бұл үрдістің толық іске асуына кедергі келтіруі мүмкін.

Қашықтықтан оқыту жүйесі білім беру саласының болашағында маңызды рөл атқарады, өйткені ол оқыту процесін жаңартуға және оны әлемдік деңгейге шығару мүмкіндігін береді. Алайда, осы жүйенің толыққанды іске асуы үшін оқытушылардың дайындығы, технологиялық инфрақұрылым мен қолдау көрсету жүйелерін жетілдіру қажет. Сонда ғана цифрлық білім беру саласы өз әлеуетін толығымен жүзеге асырып, білім алушыларға жоғары сапалы білім ұсынатын болады.

Әдебиеттер**:**

1. Богданова Д.А. Мектепте АКТ қолдану туралы // Білім берудегі жаңа ақпараттық технологиялар: Конференция материалдары. – 2015. – Б. 31-36.

2. Болатканкызы М. Ф. Цифрландырудың білім беру жүйесіндегі рөлі: мүмкіндіктер, міндеттер және болашағы //In The World Of Science and Education. – 2024. – №. 15 декабрь ПН3. – С. 27-32.

3. Сулейменова Г.Ж., Байганова А.М. Цифрландыру мәселесінің бүгінгі білім саласындағы жағдайы //Научный журнал" Вестник Актюбинского регионального университета имени К. Жубанова". – 2020. – Т. 61. – №. 3.

4. Жангозиева М. Білім беруді цифрландыру жағдайында инновациялық білім беру технологияларын пайдалануға болашақ педагогтарды даярлау //Вестник КазНПУ имени Абая. Серия: Психология. – 2020. – Т. 64. – №. 3. – С. 42-47.

УДК 376.112.4

ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В 21 ВЕКЕ: ОНЛАЙН-ОБУЧЕНИЕ ДЛЯ УЧАЩИХСЯ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Ахыбай К.Д., Әшім А.М., Амзе Г.С.
Карагандинский университет им
. Е.А. Букетова
Kamshat_0195@mail.ru

В XXI веке технологии играют ключевую роль в образовательном процессе, предоставляя новые возможности для обучения детей с особыми образовательными потребностями (ООП). Онлайн-обучение стало важным инструментом инклюзивного образования, позволяя преодолевать барьеры, связанные с ограниченной мобильностью, индивидуальными потребностями и доступом к образовательным ресурсам.

Онлайн-обучение может удовлетворить потребности учеников с ограниченными возможностями уникальными способами. Во-первых, учащиеся могут извлечь выгоду из гибкости и удобства обучения по собственному графику в выбранном ими месте. Другие дети (например, с дислексией и нарушениями внимания) могут извлечь выгоду из доступа к организованным онлайн-материалам, мероприятиям и оценкам, а не к «стопкам бумаги»,

которые они могли бы получить на очных занятиях. Наконец, другие, у которых есть проблемы с социальным взаимодействием, могут извлечь выгоду из онлайн-обсуждений и записанных лекций, которые минимизируют или изменяют взаимодействие студентов.

Однако остаются вопросы о том, насколько хорошо онлайн-обучение отвечает потребностям студентов с ограниченными возможностями и как учреждения готовы и активно предоставляют студентам доступные и инклюзивные возможности онлайн-обучения. Учитывая это, мы рассмотрели литературу по доступному и инклюзивному онлайн-обучению. В следующей статье мы представляем результаты нашего исследования и выводы для исследований и практики.

Актуальность данной темы обусловлена необходимостью создания эффективных и доступных цифровых образовательных сред, обеспечивающих инклюзивность и персонализированный подход к обучению. Несмотря на значительное развитие онлайн-платформ и цифровых инструментов, остаются вопросы, связанные с адаптацией учебного материала, поддержкой мотивации учащихся с ООП и их социальной интеграцией.

Целью данной статьи является анализ существующих практик онлайн-обучения для детей с ООП, выявление их преимуществ и ограничений, а также рассмотрение методов адаптации образовательных ресурсов под индивидуальные потребности обучающихся. Но сначала разберемся:

Что представляет собой инклюзивное образование?

Инклюзивное образование – это подход, направленный на обеспечение равных образовательных возможностей для всех учащихся, независимо от их физических, умственных, социальных, эмоциональных, языковых или иных потребностей. Этот подход воспринимает разнообразие учащихся как естественное явление и нацелен на предоставление поддержки каждому ребенку в образовательном процессе. В инклюзивном образовании особое внимание уделяется адаптации учебных планов, методов преподавания и образовательной среды, чтобы они соответствовали потребностям и возможностям всех учеников.

С развитием цифровых технологий инклюзивное образование стало открывать новые возможности. Онлайн-обучение и образовательные программы создают более гибкие и доступные условия для обучения. Они предлагают различные учебные материалы, которые могут быть настроены с учетом индивидуальных потребностей каждого ученика. Важным аспектом является возможность обучения в удобной домашней обстановке, что особенно полезно для детей с физическими ограничениями или социальными проблемами.

Преимущества инклюзивного образования для детей с особыми образовательными потребностями:

- **Индивидуальный подход**: Онлайн-занятия позволяют адаптировать процесс обучения в зависимости от уникальных потребностей и стилей обучения каждого ребенка.
- **Гибкость и доступность**: Онлайн-образование дает возможность учиться по гибкому графику и из любой точки мира, что делает обучение более доступным, особенно для детей с ООП, живущих в удаленных или социально неблагополучных районах.
- **Безопасная и комфортная среда**: Для многих детей с ООП обучение в домашних условиях может быть менее стрессовым и более эффективным, так как исключаются внешние факторы давления и социальной тревоги.
- **Разнообразие обучающих материалов**: Цифровые платформы предлагают широкий спектр мультимедийных и интерактивных ресурсов, которые делают процесс обучения более увлекательным и результативным.
- **Социальная интеграция и взаимодействие**: Несмотря на онлайн-формат, такие занятия часто предлагают групповые занятия и проекты, что способствует социальному взаимодействию и интеграции учащихся.

Таким образом, инклюзивное образование в эпоху цифровых технологий открывает новые возможности для детей с особыми потребностями, поддерживая их развитие и содействуя интеграции в общество.

1. Обзор литературы

Онлайн-обучение для детей с особыми образовательными потребностями (ООП) активно исследуется в научной литературе, однако существует множество подходов и точек зрения. В данном разделе рассмотрены зарубежные исследования, касающиеся эффективности цифровых технологий, адаптивных методик и барьеров, с которыми сталкиваются учащиеся с ООП.

1.1. Преимущества онлайн-обучения для детей с ООП

Исследования [Musaraj, J. & Muskaj, B. (2022)] показывают, что дистанционное обучение может быть более удобным для детей с ограниченными возможностями передвижения, позволяя им учиться в комфортной домашней среде. Кроме того, согласно им, онлайн-платформы предоставляют возможность индивидуализированного темпа обучения, что особенно важно для детей с нарушениями развития.

Их исследования показывают, что использование адаптивных платформ (например, Google Classroom, Moodle, Kahoot!) способствует мотивации, повышению вовлеченности и помогают учащимся с ООП лучше усваивать материал.

Исследователи предлагают различные методики для повышения эффективности онлайн-обучения детей с расстройством аутистического спектра (РАС). Среди них:

- Использование платформ с возможностью настройки интерфейса под индивидуальные потребности (например, Read&Write, Blackboard, Zoom с функцией автоматического субтитрования).
- Внедрение геймификации и интерактивных заданий (Kahoot!, Quizizz), что способствует вовлеченности учащихся.
- Развитие смешанного обучения (blended learning), сочетающего онлайн-уроки с очными встречами или индивидуальными консультациями.

Таким образом, современные исследования подтверждают важность индивидуального подхода и технологической поддержки в дистанционном обучении детей с ООП. Однако, несмотря на развитие цифровых инструментов, остаются вопросы, требующие дальнейшего изучения, включая социальную адаптацию и повышение доступности образовательных платформ.

1.2. Проблемы и барьеры онлайн-обучения для детей с ООП

Несмотря на очевидные преимущества, онлайн-обучение детей с ООП сталкивается с рядом сложностей. В исследовании [Lomellini, A. & Lowenthal, R. P. & Snelson, C. & Trespalacios H. J. (2025)] указывается, что одной из главных проблем является недостаточная адаптация учебного материала под особенности восприятия информации детьми с разными формами инвалидности. Например, дети с нарушением слуха нуждаются в субтитрах и жестовом переводе, а дети с дислексией – в специальных шрифтах и аудиоверсиях текстов.

Кроме того, авторы обращают внимание на важность педагогической поддержки и социальной интеграции учащихся с ООП. В условиях дистанционного обучения дети могут испытывать недостаток живого общения и обратной связи от учителей, что может снижать эффективность образовательного процесса.

2. Методология

Исследование основано на анализе существующих научных публикаций и сравнительном изучении образовательных платформ, используемых для онлайн-обучения детей с особыми образовательными потребностями (ООП). В работе применены следующие методы:

2.1. Анализ научной литературы

Были рассмотрены ключевые исследования по теме инклюзивного онлайн-обучения, включая:

- **Musaraj & Muskaj (2022)** – изучение доступности онлайн-обучения для детей с расстройством аутистического спектра (Technology as a learning tool. Access of autistic children to e-learning).

- **Lomellini & Lowenthal & Snelson & Trespalacios (2025)** – систематический обзор научных технологий, поддерживающих обучение учащихся с ограниченными возможностями (Доступное и инклюзивное онлайн-обучение в высшем образовании: обзор литературы).

Эти исследования были проанализированы с целью выявления ключевых факторов, влияющих на эффективность дистанционного обучения для учащихся с ООП, а также существующих барьеров и адаптивных методик.

2.2. Сравнительный анализ образовательных платформ

В рамках исследования был проведен сравнительный анализ возможностей онлайн-платформ, используемых для инклюзивного образования. Рассмотрены:

- **Google Classroom** – возможность интеграции ассистивных технологий, использование текстовых и аудиоформатов.
- **Moodle** – индивидуальная настройка интерфейса, поддержка адаптированных учебных материалов.
- **Blackboard** – доступность для студентов с ограниченными возможностями, использование автоматических субтитров и аудиозаписей.
- **Zoom & Microsoft Teams** – функции видеоконференций с автоматическим субтитрированием, что особенно полезно для студентов с нарушением слуха.
- **Kahoot! & Quizizz** – игровые технологии, улучшающие вовлеченность детей с когнитивными особенностями.

Данная методология позволяет всесторонне изучить влияние онлайн-образования на детей с ОП, выявить барьеры и предложить рекомендации по их устранению.

3. Результаты исследования

На основе проведенного анализа существующих научных работ и образовательных платформ были выявлены основные тенденции и результаты, влияющие на развитие онлайн-обучения для детей с особыми образовательными потребностями (ООП).

3.1. Адаптация образовательных платформ

Сравнительный анализ показал, что многие образовательные платформы активно развивают функциональные возможности для детей с ООП, включая:

- **Google Classroom и Moodle** позволяют интегрировать ассистивные технологии, такие как голосовые подсказки и текстовые материалы, которые могут быть настроены для удобства восприятия учениками с различными нарушениями.
- **Zoom и Microsoft Teams** обеспечивают функции для видео-конференций с автоматическим субтитрированием, что значительно помогает учащимся с нарушениями слуха и помогает в процессе обучения.
- **Kahoot! и Quizizz** применяются для геймификации процесса обучения, что значительно повышает вовлеченность и мотивацию у детей с когнитивными нарушениями и аутизмом.

Таким образом, эти платформы предоставляют все необходимые инструменты для поддержки индивидуальных потребностей учащихся с ООП, что улучшает их образовательный процесс и делает его более доступным и персонализированным.

3.2. Проблемы и барьеры онлайн-обучения

Несмотря на многочисленные преимущества, онлайн-обучение для детей с ООП сталкивается с рядом проблем:

- **Недостаточная адаптация материалов** — многие образовательные платформы не имеют достаточной гибкости для полноценной адаптации контента под специфические потребности учеников. Например, дети с дислексией или аутизмом часто сталкиваются с трудностями в восприятии текстовых материалов, что требует использования специализированных программ.
- **Отсутствие персонализированной педагогической поддержки** — дистанционное обучение ограничивает возможности для живого общения с преподавателем, что может привести к недостаточной поддержке учащихся, особенно тех, кто имеет значительные образовательные или эмоциональные потребности.

- **Технические ограничения** — многие семьи не имеют необходимого технического оборудования (например, мощных компьютеров или стабильного интернета), что ограничивает доступ к онлайн-образованию.

3.3. Рекомендации по улучшению онлайн-обучения

На основе анализа литературы и экспертов были предложены следующие рекомендации для повышения эффективности онлайн-обучения детей с ООП:

1. **Развитие ассистивных технологий** — необходимо интегрировать больше технологий, которые могут быть настроены для различных типов нарушений. Например, использование специализированных шрифтов, экранных читалок, поддержка жестового перевода и других технологий.

2. **Усиление педагогической поддержки** — важно интегрировать систему менторства, где учителя и специалисты могут предоставлять обратную связь и помощь учащимся в режиме онлайн. Это также включает индивидуальные консультации и встречи.

3. **Инклюзивные образовательные платформы** — необходимо создавать или модернизировать платформы с учетом потребностей учеников с ООП. Эти платформы должны быть легкими в использовании, с возможностью настройки интерфейса под потребности пользователей с разными видами инвалидности.

4. **Гибридное обучение** — сочетание дистанционного обучения с очными встречами и консультациями поможет повысить социальную интеграцию учащихся, улучшить взаимодействие с учителями и другими учениками.

3.4. Перспективы развития онлайн-образования для детей с ООП

Несмотря на достигнутые успехи в развитии онлайн-образования для детей с особыми потребностями, существует потребность в дальнейших исследованиях и разработках. В частности, важно продолжить исследовать, как различные образовательные технологии могут быть адаптированы для детей с различными формами инвалидности, и как социальное взаимодействие может быть улучшено через онлайн-платформы.

Кроме того, необходимо улучшить доступность таких технологий на уровне социальных программ, а также повысить осведомленность учителей и образовательных учреждений о существующих возможностях и ресурсах.

Заключение

Инклюзивное образование в 21 веке представляет собой важный шаг к созданию справедливой и доступной образовательной среды для всех детей, независимо от их особенностей развития. С развитием цифровых технологий открываются новые возможности для адаптации образовательных процессов, что делает обучение доступным и эффективным для детей с особыми потребностями. Онлайн-образование, благодаря своей гибкости и разнообразию инструментов, позволяет создавать индивидуализированные обучающие пути, которые учитывают уникальные потребности и стили обучения учащихся.

Вместе с тем, несмотря на значительные успехи в сфере внедрения цифровых технологий, существует ряд проблем, которые требуют дальнейшего внимания. Это, прежде всего, необходимость улучшения адаптации образовательных платформ для разных типов нарушений, усиление педагогической поддержки и обеспечение доступности оборудования для всех детей, особенно из удаленных и малообеспеченных регионов.

Однако инклюзивное образование, основанное на цифровых технологиях, открывает огромные перспективы для детей с особыми образовательными потребностями, помогая им развиваться, интегрироваться в общество и строить успешное будущее. Будущие исследования и инновации в области технологий и педагогики, а также улучшение инфраструктуры смогут еще больше укрепить возможности инклюзивного образования, делая его более доступным, эффективным и справедливым для всех.

Литература:

1. Bartz, L. (2020). Barriers to online learning for students with disabilities. *Journal of Special Education Technology*, 35(1), 1-14.

2. Cai, R. & Richdale, A. (2016). Challenges and supports for students with autism spectrum disorder in online learning environments. *International Journal of Disability, Development and Education*, 63(4), 415-432.

3. Musaraj, J., & Muskaj, B. (2022). Technology as a learning tool. Access of autistic children to e-learning. *International Journal of Special Education*, *37*(2), 129–139. https://doi.org/10.52291/ijse.2022.37.46

4. Lomellini, A., Lowenthal, P. R., Snelson, C., & Trespalacios, J. H. (2025). Accessible and inclusive online learning in higher education: A review of the literature. *Journal of Computing in Higher Education*, *37*(1), 1-17. https://doi.org/10.1007/s12528-024-09424-2

5. Lowenthal, P. R., & Dunlap, J. C. (2018). Online communication and social presence: Lessons learned from students with disabilities. *Journal of Online Learning and Teaching*, 14(1), 1-10.

6. Fichten, C. S., & Asuncion, J. V. (2009). Online learning in higher education: Accessibility issues for students with disabilities. *Canadian Journal of Learning and Technology*, 35(1), 1-15.

7. Тарасова, Н. А. (2021). Инклюзивное образование в России: Проблемы и перспективы. *Журнал теории и практики социальной работы*, 2(5), 33-45.

8. Шевченко, О. Ю., & Синельникова, Н. П. (2020). Применение технологий дистанционного обучения в условиях инклюзивного образования. *Инклюзивное образование и дети с особыми образовательными потребностями*, 8(1), 59-66.

9. Карпов, А. С. (2019). Инклюзивное образование и его особенности в России. *Известия высших учебных заведений. Педагогическое образование*, 3, 26-34.

ӘОЖ 378

ЦИФРЛЫ КЕҢІСТІКТЕГІ БАЛАЛАРДЫҢ КИБЕРҚАУІПСІЗДІГІ

Асанханова Жанна Жеткербайқызы
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
8D01201 – Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу мамандығының 2 курс докторанты

Қазіргі таңда елімізде шешімін табуы қажет тақырыптардың бірі – киберқауіпсіздік мәселесі, бұл тікелей интернет кеңістігін құқықтық тұрғыдан реттеу дегенді білдіреді. Интернеттен келер қауіп-қатердің тек ересектер үшін ғана емес, әсіресе, жас ұрпақ үшін зиянды салдары өте ауқымды болып отыр. Бұл сұрақ тек тәрбиеші-педагог мамандарын ғана емес, барлық әлемнің құқық қорғаушылары мен медиа өкілдерін, әсіресе, ата-аналарды қатты ойландырып отыр. Мұның себептері мен салдары да салмақты, біріншіден, бұл – ақпараттық және киберқауіпсіздік мәселесі, екіншіден, бұл ел болашағы – балалардың жеке бас құқығын сақтау және қорғау мәселелерімен тығыз байланыста қарастырылатындығында болып тұр.

2020 жылғы 1 қыркүйекте Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев кейде заманауи шындық балалар үшін қауіпті екенін, олардың энергиясы мен қызығушылығын дұрыс бағытқа бағдарлау керектігіне ерекше тоқталды. Қазіргі уақыттағы интернеттің танымалдығы контекстінде балалар үшін қорқыныш туғызатын шындық – интернетті қолданудағы қауіп-қатерге ұшырау. Ал олардың энергиясы мен қызығушылығының дұрыс бағыты ретінде цифрлық сауаттылық пен сыни ойлау дағдыларын қарастыруға болады [1].

Киберқауіпсіздік – сандық әлемдегі деректерді, желілерді, бағдарламалар мен құрылғыларды кибершабуылдардан қорғау процесі. Интернетті пайдаланудың қарқынды өсуіне байланысты киберқауіпсіздік күн сайын маңызды бола түсуде. Бүгінгі таңда цифрлық ортада жеке ақпараттан бастап Корпоративтік деректерге дейін барлығы сақталатын әлемде қауіпсіздік шараларын қабылдау өте маңызды.

Цифрлық әлемде желідегі қауіпсіздік бірінші орында тұр. Киберқауіпсіздік дегеніміз – компьютерлік жүйелерді, деректерді, бағдарламалық жасақтарды және адамдарды

киберқауіптер мен киберқылмыстардан қорғауға бағытталған технологиялар, үдерістер мен тәжірибелердің жиынтығы.

Киберқауіптер сандық активтерге зиян келтіру мақсатында шабуылдаушылар тарапынан жасалған шабуыл. Мұндай қауіптерге зиянды бағдарламалар, төлем бағдарламалары, фишингтік шабуылдар және DDoS шабуылдары (қызметтің таратылған Дениалы) жатады. Зиянды бағдарлама-бұл компьютерлік жүйелерді зақымдауға арналған және көбінесе пайдаланушылардың ақпаратын ұрлау немесе жүйелерді бұғаттау үшін қолданылатын бағдарламалық жасақтама.

Деректерді қорғау пайдаланушылардың жеке ақпараты мен құпия деректердің сақталуын қамтамасыз етеді. Бұл адамдардың жеке өмірін қорғап қана қоймайды, сонымен қатар заңнамалық актілердің сақталуын қамтамасыз етеді. Атап айтқанда, GDPR сияқты ережелер Жеке деректерді қорғауды белгілейді. Киберқауіпсіздік осы нормаларға сәйкестікті қамтамасыз етуде, сондай-ақ деректердің бұзылуын болдырмауда маңызды рөл атқарады.

Киберқауіпсіздік туралы ғылымды цифрлық әлемдегі қауіптерді талдауға және осы қауіптерден қорғану стратегияларын жасауға бағыттаған. Бұл аймақ Компьютерлік желілер, мәліметтер базасы, бағдарламалық жасақтама және құрылғылар сияқты әртүрлі сандық компоненттердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін жұмыс істейді. Зиянды бағдарламалар, фишингтік шабуылдар, сатып алу бағдарламалары және DDoS шабуылдары сияқты киберқауіптер киберқауіпсіздік мамандары жиі кездесетін мәселелердің бірі болып табылады. Бұл қауіптермен күресу үшін әртүрлі әдістер қолданылады, мысалы, сенімді шифрлау әдістері, брандмауэрлер, антивирустық бағдарламалық жасақтама және қауіпсіз бағдарламалық жасақтама жасау әдістері. Сонымен қатар, Киберқауіпсіздіктің маңызды бөлігі пайдаланушыларды оқыту және хабардар ету бағдарламалары болып табылады, өйткені адам факторы көптеген шабуылдардың сәтті болуында шешуші рөл атқарады.

Киберқауіпсіздікті қамтамасыз етудің әртүрлі озық әдістері бар. Оларға күшті парольдерді пайдалану, екі факторлы аутентификация әдістерін (2FA) енгізу, бағдарламалық жасақтаманы үнемі жаңартып отыру және қызметкерлерді киберқауіпсіздік дағдыларына үйрету кіреді. Брандмауэрлер мен антивирустық бағдарламалық қамтамасыз ету де жүйелерді қорғаудың маңызды құралдары болып табылады.

Киберқауіпсіздік цифрлық әлемде қауіпсіздікті қамтамасыз етудің ажырамас бөлігі болып табылады. Деректердің кең ауқымын – жеке ақпараттан корпоративтік ақпаратқа дейін қорғайтын киберқауіпсіздік жеке адамдар үшін де, ұйымдар үшін де үлкен маңызға ие. Киберқауіптер үнемі дамып келе жатқан жағдайда, ең жақсы тәжірибелерді ұстану және қажетті сақтық шараларын қолдану цифрлық активтердің сақталуына кепілдік береді.

Бүгінгі күні әрбір үшінші интернет қолданушысы – бала. Кейде қазіргі заманғы балалар электронды құрылғыларды басқару дағдыларымен дүниеге келген сияқты. Олар ерте жастан оларды тез және сенімді түрде меңгереді және мектепке дейінгі жаста интернетке қол жеткізе алады. Бұл бір жағынан жақсы, өйткені олардың ой-өрісі кеңейіп, дүние танымы ерте басталады. Бірақ интернетте әрқашан зиянсыз емес, әсіресе балаларға арналған тұзақтар бар. Жасы мен өмірлік тәжірибесінің жоқтығына байланысты олар сол жерден алған ақпаратты нақты түрде қабылдайды. Жыл сайын цифрлық әлем кеңейіп келеді. Бірақ мүмкіндіктер пайдаланушылар үшін ғана емес, киберқылмыскерлер үшін де керемет. Ересектердің міндеті – балалардың заңсыз мазмұнға қол жеткізуін шектеу ғана емес. Әсіресе оларды дұрыс мінезқұлыққа үйрету маңызды. Бүгінде Қазақстанда интернеттегі балаларды қорғау бойынша белгілі бір қадамдар жасалуда. Бірақ тек үкіметтің күш-жігері мен киберқауіпсіздік саласындағы нормативтік құқықтық актілердің болуы жеткіліксіз екені анық. Қоғам мен бизнестің белсенді позицияны ұстануы және балаларды интернет-қатерлерден қорғаудағы рөлі мен жауапкершілігін түсінуі маңызды. Балалардың желідегі мінез-құлқы олардың күнделікті әлеуметтік өміріне өте тәуелді және олардың отбасындағы байланыстары мен сенімді қарым-қатынастарына тікелей байланысты [2].

Елімізде ҚР Оқу-ағарту министрлігінің қолдауымен 2024 жылдың 6-ақпанынан бастап балаларды цифрлық ортада қорғауға бағытталған «КИБЕР ТҰМАР» ақпараттық-білім беру

науқаны басталды. Бұл платформа арқылы балалардың ақпараттық қауіпсіздігі қамтамасыз етілетін болады. Бұған дейін ҚР Оқу-ағарту министрлігі Балалардың құқықтарын қорғау комитетінің «Kazakhstan Kids Online. Қазақстандағы балалардың цифрлық өмірі» тақырыбында балалардың ақпараттық қауіпсіздігі саласындағы өзекті мәселелерді шешу үшін «Ата-ана бақылауы» бағдарламасын пайдалануға арналған ауқымды науқан өткізілген болатын.

Киберқауіпсіздік білім беру, хабардар болу және техникалық қауіпсіздік шараларын қамтитын кешенді тәсілді талап етеді. Бұл балаларды қорғаудың және интернетті пайдалы ресурс ретінде пайдаланудың жалғыз жолы. Қазіргі таңда ата-аналардың интернетте балаларын басқаруға арналған көптеген құралдары бар: нақты браузерлер қауіпті немесе қажетсіз сайттарды бұғаттайды, ал ұялы телефондар, планшеттер мен ойындар көбінесе өз құралдарымен басқарылады. Сонымен қатар, көп өндірушілер балаларға арналған арнайы гаджеттерді әзірлеуде, олар әдетте бойынша қорғаныс функцияларын қамтиды. Технологиялар үнемі дамып отырады және олармен бірге жаңа қауіптер мен шабуыл әдістері пайда болады. Сондықтан киберқауіпсіздік саласындағы соңғы жаңалықтардан хабардар болу және оларды жаңартып отыру үшін қауіпсіздік шараларын қолдану маңызды. Қазіргі балалар компьютерде жұмыс істеумен бір мезгілде санауды, жазуды және оқуды үйрене бастайды. Ерте ме, кеш пе кез келген бала әлеуметтік желіге тіркелгісі келеді. Оның мұндай ресурстың адекватты пайдаланушысы бола ма, әлде құтқарылуы керек желі қолданушысы бола ма, бұл ата-анасына байланысты. Баланың мінез-құлқына қарап, оның Интернетте қарым-қатынас жасауда қиындықтары бар екенін анықтауға болады. Олардың ішіндегі негізгілері мыналар болып саналады:

- бас тарту немесе, керісінше, гаджеттерді шамадан тыс пайдалану;
- гаджеттерді қолданғаннан кейін тұрақты байқалатын тітіркену және депрессия сезімі;
- мектеп үлгерімінің күрт төмендеуі;
- ерекше жақындық, сақтық, жақын адамдармен қарым-қатынас жасаудан бас тарту [3].

Қазіргі таңда балалар цифрлық салада бұрын-соңды болмаған қауіп-қатерлерге тап болып отыр. Вирустардан киберқорқытуларға дейін бұл қауіптер технологияның өзі сияқты күрделі. Бірақ кибергигиеналық білім беру арқылы біз балаларға интернетті қауіпсіз пайдалануға мүмкіндік бере аламыз. Қауіпсіздіктің негізгі әдеттерін өмірдің басында енгізу, сыни тұрғыдан ойлауды үйрету және үйде және білім беру мекемелерінде қауіпсіз мінез-құлықтарды нығайту арқылы біз балаларды желіде қорғауға көмектесе аламыз. Сондай-ақ қырағылық пен бейімделу маңызды. Ата-аналар, тәрбиешілер мен педагогтер ретінде пайда болатын қауіптерді бақылап, соған сәйкес стратегия әзірленуі керек. Кешенді киберқауіпсіздік саясатын ілгерілету, виртуалды кеңістікті толық байыпты қабылдайтын адамдардың тұтас буынын өсіруге көмектеседі. Қазіргі балалар компьютерде жұмыс істеумен бір мезгілде санауды, жазуды және оқуды үйрене бастайды. Ерте ме, кеш пе кез келген бала әлеуметтік желіге тіркелгісі келеді. Оның мұндай ресурстың адекватты пайдаланушысы бола ма, әлде құтқарылуы керек желі қолданушысы бола ма, бұл ата-анасына байланысты. Жағымды жақтары – қарым-қатынас жасау мүмкіндігі, оқуға көмектесу, зейінді, қиялды дамыту, не болып жатқанынан үнемі хабардар болу мүмкіндігі. Кемшіліктері – көп бос уақытты алады, балалардың әлеуметтену мәселесі, мінез-құлық шекаралары туралы білімнің болмауы. Сондай-ақ көз аурулары, омыртқаның қисаюы, бас ауруы, психологиялық көріністердің жоғарылауы (мазасыздық, депрессия). Оның үстіне виртуалды әлемде балалар мен жасөспірімдер қауіпті сезінбейді.

Шетелдік ғалымдар әлеуметтік желілердің балаларды қорқытып– үркітудің ошағына айналып отырғаны туралы зерттеулер жүргізуде (Evangelio C., Gonzalez S., 2021). Мәселен, зерттеушілерге мектеп жасында кибершабуылға ұшыраған балалар депрессия немесе мазасыздық сияқты жағымсыз сезімдерді бастан кешкендері туралы хабарлаған. Олар көбінесе жеке басты қорлау сценарийлерімен тікелей байланысты (кибершабуыл, киберқорқыту немесе киберқұрбандық). Әр түрлі компьютердік бағдарламалар балалардың кибершабуылға ұшырауына ерте жастан ықпал ететіндігін көрсеткен, бұл балалар ұялы телефондар мен

әлеуметтік медианы қолдана бастаған кезден оның алдын-алу өте маңызды екенін айғақтайды. Европа ғалымдары жалпы электрондық медианың, оның ішінде ұялы телефон да бар, балалардың және жасөспірімдердің физиологиялық тұрғыдан өсуіне нақтырақ айтсақ, олардың ұйықтау процесіне ықпалы қандай деген тақырыпта ауқымды зерттеулер жүргізген (Lund L., Solvhoj N.I., Danielsen D., Andersen S., 2021). Назар аударарлық мәселе, электрондық медиа мен ұйқы процесінің арасындағы байланыс 0–5 жастағы сәбилерге қарағанда 6–15 жас аралығындағы балалармен өте тығыз деңгейде болады және электрондық құралдарды пайдалану олардың ұйқысын қысқартып, беймаза күйге түсіреді екен.

Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасында мектеп жасына дейінгі балалардың кибергигиенасын қалыптастыру мәселесі көтерілген [4]. Психологиялық қауіпсіздікке төнетін қауіптердің негізгі, жалпы көзі баланың қоршаған әлемін жеткіліксіз көрсететін ақпарат болуы мүмкін екенін атап өткен жөн. «Қауіпсіздік» ұғымының семантикалық мазмұны адамның сыртқы және ішкі факторлардың теріс әсерінен қорғалатын жағдайлармен қамтамасыз етілетінін түсіну маңызды.

Балаларға киберқауіпсіздік негіздерін үйрету оларға фишинг, кибербуллинг, вирустар және алаяқтық сияқты жалпы онлайн қауіптерден қорғануға көмектеседі. Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі Ыбырай Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы әзірлеген «Біртұтас тәрбие бағдарламасы» шеңберінде жоғары оқу орындарын қоспағанда, білім беру ұйымдарында «алдын алу шаралары» бағыты қарастырылды.

Балалардың өз бос уақыттарының көп бөлігін ұялы телефоннан немесе кез келген гаджеттен бас алмай өткізетініне бәріміз куә болып жүрміз. Бұл орайда арнайы мамандар ғана емес, ата-аналар да дабыл қағуда. Технологияның қарыштап дамып әрі жеке өмірімізге ентелей енуіне байланысты бұл үдерісті шектеу қиындық тудырып отыр. Мұның басты себебі, балаларға цифрлық құрылғы қолданба деп айта алмайсыз, олар ең бастысы оның қауіпсіздігі үшін әрі жеке басының дамуы үшін қажет. Алайда сол гаджеттерден төнген қатер мен қауіп деңгейі де жоғары, бұл мәселені де ескермеске болмайды. Енді осы технологияның кері әсер ететін тұстарын анықтап көрсек:

– біріншіден, жалған ақпараттарды тарату мен деректерді бұрмалап берудің көзі;

– екіншіден, жеке деректеріңізді өзге қолданушылар өзіңізге қарсы қолдана алады; – үшіншіден, балалардың оқшаулану қаупі, яғни жасөспірім щынайы өмірден

алшақтап кетеді;

– төртіншіден, онлайн желіде адамның әлеуметтік жауапкершілігі төмендейді, мұның соңы заң бұзушылыққа әкеліп соқтырады;

– бесіншіден, коммуникативті дағдының төмендеуі;

– алтыншыдан, баланың құндылық бағдары өзгереді, шынайы өмірдегі бетпе-бет кездесетін мәселелерді қабылдауы қиынға соғады әрі бейімделе алмайды;

– жетіншіден, тәуелділік қаупі зор.

Міне, осылайша жас балалар интернетке тәуелді болып қалады. Балалардың

интернетте бетпе-бет кездесетін қауіп-қатерлері жылданжылға артып келеді және қазіргі жауап беру шаралары жеткіліксіз. Мәселені шешу үшін жан-жақты мемлекеттік стратегиялық жоспар қажет. Қазіргі уақытта компьютерлерде, смартфондарда, планшеттерде және басқа мобильді құрылғыларда интернетке қолжетімділік деңгейі жоғары болғандықтан мектеп жасына дейінгі балалардың барлығы дерлік интернет қолданушылары болып табылады.

Мектеп жасына дейінгі балалардың ақпараттық кеңістігінде ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселесінің теориялық аспектілері [5]:

- балалармен әрі қарай әрекет ету үшін алдайтын алаяқтар;
- психологиялық бұзылысы бар адамдарға тап болуы;
- жеккөрушілікті қоздыруға бағытталған материалдар; коммерциялық сенім,-

жарнама; жеке ақпаратты пайдалану;

- қудалау, қорқыту;
- қаржылық алаяқтық өзіне зиян келтіру (суицид, анорексия және т. б.);

- жеке өмірге қол сұғу;
- заңсыз қызмет (жеке сипаттағы деректерді жүктеу) және т.б.

Бұл тізім толық емес және оның одан әрі толықтыру қоғамның даму ерекшелігіне және ақпараттық технологияларды жетілдіруге байланысты болады.

Мектеп жасына дейінгі балалардың ақпараттық қауіпсіздігі мен кибермәдениетінің дамуы мәселесін қарастыра отырып, отбасының да бала өмір сүріп жатқан ақпараттық, цифрлық ортаға ерекше назар аудару керек екенін де айта кеткіміз келеді. Отбасы баланың даму құрылымында, мінез-құлық заңдылықтарын, нормалары мен құндылықтарын қалыптастыруда маңызды компонент болып табылады. Балалар цифрлық технологиялармен тұрақты, белсенді өзара әрекеттесуге дайын аудиторияның ең белсенді және ізденімпаз бөлігі. Мұны артықшылықтар ретінде атап өту маңызды (эрудиция деңгейін жоғарылату, қарым-қатынас дағдылары және т.б.), сондай-ақ кемшіліктер (алдау мен манипуляцияны анықтауға мүмкіндік беретін өмірлік тәжірибенің болмауы; онлайн – қауіптер мен манипуляциялардың құрбаны болу қаупі-алаяқтық, балаларды порнографиялық сипаттағы мазмұнға тарту, оны одан әрі қылмыстық қолдану мақсатында жеке ақпарат алу және т.б.). Ата-аналардың ақпараттық құзыреттілігі ғаламтор кеңістігінде балалардың қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын қалыптастырудың маңызды факторы болып табылады.

Қазіргі балалар смартфондарды, планшеттерді, ноутбуктерді және басқа да электронды құрылғыларды белсенді және ерте қолдана бастайды. Ересектер балаларға ғаламторды мектеп жасына дейінгі балалардың қолдануымен байланысты тәуекелдерді білмей, онлайн-сайттарға кіруге мүмкіндік береді. Ата-аналардың балалар ғаламторды басқару стратегиялары біркелкі емес және көптеген ата-аналар болашақта балалар есейген сайын олардың ғаламтор желісіндегі қауіпсіздігін қамтамасыз ету стратегияларын өзгерту қажет деп санайды. Кейбір жағдайларда ата-аналар құрылғыға кіру үшін ата-ана құпия сөздерін, балалар көре алатын мазмұнға сүзгілерді пайдаланады. Балалардың зорлық-зомбылық пен балағат сөздерге қатысты ақпаратпен өзара әрекеттесуі көптеген ата-аналарды балалардың ғаламтордағы бейтаныс адамдармен байланысы көбірек алаңдатады.

Жаңа ұрпақтың білім беру стандарттарына, сондай-ақ ата-аналардың үміттеріне сәйкес балаларда «сандық азаматтығын» нығайтуға мүмкіндік беретін жоғары деңгейдегі сандық құзыреттілікті қалыптастыру үшін басты жауапкершілікті өзіне алуы тиіс. Бұл ғаламтор-ортаның білім беру мүмкіндіктерін кеңейту, осы саладағы педагогтың беделін нығайту, онлайн-ресурстарды сыни және шығармашылық бағалау дағдылары мен іскерліктерін қалыптастыру ғаламторды қауіпсіз пайдалану дағдыларын және ғаламтор пайдаланушының этикалық нормаларын қалыптастыру негізінде жүзеге асырылады.

Қорыта келе, мектепке дейінгі ұйымдарда ұйымдастырылған іс-әрекеттен тыс іс-шаралар оның мазмұнының икемділігі мен тәрбиелік міндеттерінің алуан түрлілігіне байланысты мектеп жасына дейінгі ересек балаларға білім беру іс-әрекетінде кибермәдениетті қалыптастыруға бағытталған бағдарламаларды іске асырудың ең оңтайлы баламасы болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2020 жылғы 1 қыркүйек.

2. «Цифрлы кеңістіктегі балалар қауіпсіздігі: ата-аналар мен мұғалімдерге арналған әдістемелік құрал». / О. Т. Бейсенбаев, О.В. Николаева, А.Б. Иманқұл,А.С. Беймишева, Р.Б. Дюсенова, -Астана қ., «Қазақстандық қоғамдық даму институты» КеАҚ, 2024.- 100 б.

3. Полянина А. К. Гиперсетевая модель медиакоммуникации: новые качества рисков для детской аудитории // Коммуникология. 2021. Т. 9, № 4. С. 148-159.

4. 2023 - 2029 жылдарға арналған цифрлық трансформация, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласын және киберқауіпсіздікті дамыту тұжырымдамасы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 269 қаулы

5. О педагогических условиях развития интеллектуальной активности дошкольников в компьютерных играх // Дошкольное воспитание. 1995. № 12. С. 28-3

ӘОЖ 378

ЦИФРЛАНДЫРУ – БІЛІМ БЕРУДІ ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗГІ ФАКТОРЫ

Сержанқызы Жансая
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
8D01701 – Қазақ тілі мен әдебиеті мамандығының 2 курс докторанты

XXI ғасыр – әлемнің белсенді ақпараттануының ғасыры. Бүгінгі таңда компьютер, ноутбук, планшет және ұялы телефон сияқты сандық құралдар біздің қоғамымыздың ажырамас бөлігіне айналды. Сол себепті де білім беру саласының алдында жаңа – оқу әрекетін сандық жүйеге көшіру міндеті қойылып отыр. Сондай-ақ цифрлық экономиканы құру және цифрлық білім беруді дамыту Қазақстан Республикасының мемлекеттік саясатының маңызды басымдықтары болып табылады.

Білім беруді цифрландыру жағдайында білімалушылардың цифрлық білім беру ресурстарын пайдалану даярлығын қалыптастыру мәселесінің өзектілігін, біріншіден, Қазақстан Республикасының «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасында – цифрлық технологияларды пайдалану мен дамыту арқылы мемлекет экономикасының бәсекелестігін арттыруды жүзеге асырудың басты бағыты ретінде қарастырса [1], екіншіден Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Ж. Тоқаевтың 2021 жылғы 1 қыркүйектегі «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Қазақстан халқына Жолдауында білім беру саласындағы қазіргі пандемия кезіндегі өзекті проблемалардың бірі есебінде онлайн білім беру платформасында атап өткен болатын [2].

XXI ғасырдың басында цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы адамзат дамуының жаһандық трендіне айналды. Үлкен деректер, виртуалды және толықтырылған шындық, бейімделу жүйелері, заттар интернеті, жасанды интеллект және ақпараттық дәуірдің басқа белгілері өмірдің барлық салаларында инновациялардың кең дамуына ықпал етеді, әлеуметтік- экономикалық дамудың үлкен перспективаларын ашады, адамдардың өмір сүру сапасын өзгертеді. Жаңа буын технологияларын кеңінен енгізу, күн сайын ақпарат көлемінің бірнеше есе артуы, роботтандыру, қазіргі әлемде техника мен басқару жүйелерінің айтарлықтай күрделенуі білім берудің барлық буындары мен деңгейлеріне қойылатын талаптарды мүлдем жаңа сапалы деңгейге көтеруде.

Цифрландыру – бұл өмір сүру сапасын арттыру үшін оның әр түрлі салаларына цифрлық технологияларды енгізу ғана емес, ойлау стереотиптерін, жұмыс әдістерін түбегейлі өзгерту деп түсінуге болады. Мұндай өзгерістер іс жүзінде барлық қызмет салаларын, соның ішінде білім беру саласын да қамтып отыр.

Цифрландыру жүйесіндегі негізгі мақсат-бәсекеге қабілеттілікті арттыру, халықтың өмір сүру сапасын жақсарту, оқу-тәрбие процесін жеделдету және жеңілдету, балаларға, ұстаздарға және ата-аналарға жүктемені азайту. Ең бастысы білім беру сапасын арттыру. Балаларымыз халықаралық деңгейде әртүрлі салаларда, оның ішінде жасанды интеллект және «ауқымды деректер» жасау саласында бәсекеге қабілетті болуға тиіс. Мемлекет басшысы айтып өткеніндей, «елді цифрландыру- бұл мақсат емес, бұл Қазақстанның абсолюттік артықшылыққа қол жеткізу құралы». Барлық процесс жүйелілікті, реттілікті және кешенді тәсілді талап етеді. Басты мақсат халықтың өмір сапасын арттыру, әрі ұлттық экономиканы цифрландыру.

Сондықтан, білім беруді ақпараттандыру жағдайында цифрлық білім беру ортасын (бұдан әрі – ЦББО) құру қажеттілігі аса өзекті. Қоғамды ақпараттандыру және білім беруді жаңғырту жағдайында, адамзат тіршілігінің барлық салаларындағы қарқынды өзгерістер дәуірінде білім

беру жүйесінің жеке адамның, қоғамның және мемлекеттің мақсаттарына қол жеткізуді қамтамасыз ету қабілеті ретінде білім беру мазмұны мен сапасын жаңарту мәселелеріне ерекше назар аудару қажет. Бұл мәселелерді шешу білім беру ортасын модельдеу арқылы мүмкін болады, оның жүйелік компоненті үздіксіз білім берудің түбегейлі жаңа жүйесін қалыптастырады.

Цифрлық білім беру ортасы – білім беру процесінің әртүрлі міндеттерін қамтамасыз етуге арналған ақпараттық жүйелердің ашық жиынтығы болып табылады. Ғалым К.Д.Бұзаубақова ЦББО-сын құру қағидаларын төмендегідей жіктейді [3]:

-ашықтық қағидасы, ол цифрлық білім беру ортасын құрудың негізгі принципі болып табылады: білім беру қызметтерінің әрбір тұтынушысы үшін ақпараттық жүйелерді пайдалану, оларды ауыстыру немесе жаңа компоненттерді қосу мүмкіндігінің болуын білдіреді;

- қолжетімділік қағидасы, ол Интернет желісінің көмегімен нақты білім

алушы үшін цифрлық білім беру ортасының коммерциялық және коммерциялық емес элементтерінің шектеусіз функционалдығын қамтамасыз етуді көздейді;

- бәсекелестік қағидасы, ол цифрлық білім беру ортасын бәсекелес технологиялармен толық немесе ішінара ауыстыру еркіндігін қамтамасыз етуді білдіреді;

- жауапкершілік қағидасы, ол әрбір білім беру субъектісінің өз жауапкершілігі шеңберінде ақпараттандыру міндеттерін шешу құқығын, міндетін және мүмкіндігін қамтамасыз етуден, сондай-ақ осы сабақтас ақпараттық жүйелерге қатысты міндеттерді келісуге қатысудан тұрады;

- жеткіліктілік қағидасы, ол ақпараттық жүйе құрамының білім беру қызметтерін тұтынушының мақсаттарына, өкілеттіктері мен мүмкіндіктеріне сәйкестігін қамтамасыз етуді көздейді;

- табыстылық қағидасы, ол цифрлық білім беру ортасын енгізудің

арқасында жаңа мүмкіндіктерді қалыптастыру және пайдаланушының еңбек шығындарын азайтуды білдіреді.

Классикалық анықтамаға сәйкес, цифрлық білім – бұл цифрлық технологияларға негізделген білім беру қызметі. Ол цифрлық білім беру ортасын білім беру процесінің әр түрлі міндеттерін қамтамасыз етуге арналған ақпараттық жүйелердің ашық жиынтығы ретінде санайды. Бүгінгі таңда зерттеушілер цифрлық педагогиканың жаңа ұғымдарын біріктіретін «білім беруді дигитализациялау», «цифрлық білім беру», «смарт білім» ұғымдарымен жұмыс істейді. Атап айтқанда, ашық білім беру ресурстары, жаппай ашық онлайн курстар, оқу платформалары, электрондық оқулықтар, электрондық кітапханалар, ашық лицензиялар, мобильді оқыту, «бұлтты» білім беру жүйелері, интернет-сервистер, цифрлық бейнекоммуникациялар, жаһандық медиа, білім беру ұйымдарын басқарудың автоматтандырылған жүйелері және т.б. Соған қарамастан, бізге білім беруді цифрландыру феноменінің мәні әлі айқын нақтыланбаған сияқты, себебі ол тек цифрлық технологияларды енгізуге ғана қатысты емес. Бір нәрсе анық, кез келген нәрсенің ең ұшар басында техникалық құралдар емес, құндылықтары мен ұстанымдары бар адам тұруы керек. Бұл цифрлық педагогиканың әдіснамалық және философиялық негіздерін қайта қарауды талап етеді, мұнда антропоцентрлік принцип басты орынға ие болуы керек.

Ғалымдардың зерттеулеріне сүйенсек, «цифрлық білім беру ортасы» ұғымын анықтауда әртүрлі көзқарастар қалыптасқан. Білім беру ұйымының ЦББО – әртүрлі пәндерді оқытудағы заманауи цифрлық құралдардың, ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың белгілі бір жиынтығы деп тұжырымдай отырып, ЦББО-ның тиімді қалыптасуына әсер ететін бірқатар төмендегідей факторларды келтіреді: білім беру процесіне барлық қатысушылардың цифрлық құралдарды практикалық пайдалану шарттары, ақпараттық жергілікті желілерге, сондай-ақ интернет-ресурстарға қолжетімділік.

Цифрлық білім беру ортасын ғалымдар төмендегідей элементтерімен ерекшелендіреді: цифрлық технологиялар; цифрлық ресурстар; цифрлық іздер.

Цифрлық форматтағы оқу және кәсіби қызметтің нәтижелері ретінде қарастырылатын цифрлық іздер құзыреттілік деңгейін анықтауға мүмкіндік беретін алғышарттар болып табылады.

Зерттеушілер дәстүрлі оқыту жүйесімен салыстырғанда цифрлы білім беру ортасының бірнеше ерекше сипаттамаларын ажыратады. Цифрлы білім беру ортасының маңызды артықшылықтары оқытудың қол жетімділігімен сипатталады: білім алушылардың жұмысы ұйымдастырылған және тәуелсіз болады. Ең басты айырмашылық – цифрлы білім беру ортасының көмегімен білім алушы өзіне қандай білім, білік және дағдылар қажет екенін нақты біледі.

Білім беру ұйымының цифрлы білім беру ортасы:

- ақпараттық білім беру ресурстарының кешені;
- оның ішінде цифрлық білім беру ресурстары;
- ақпараттық және коммуникациялық технологиялық құралдарының

жиынтығы: компьютерлер және өзге де жабдықтар, коммуникациялық арналар; цифрлық білім беру ортасында оқытуды қамтамасыз ететін қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардың жүйесі.

Ал кәсіби білім беру мен оқыту саласында цифрлық білім беру процесінің қалыптасуына әсер ететін факторлар [3]:

1) Цифрлы экономика жағдайында кәсіби кадрларға қойылатын жаңа талаптар;

2) Цифрлы ортаны қалыптастыратын және сол ортада дамитын жаңа цифрлы технологиялар;

3) Білім алушылардың ерекше әлеуметтік-психологиялық сипатына ие жаңа буыны – цифрлы ұрпақтың өмірге келуі.

Жалпы цифрлық білім беру ресурстары ұғымы қарапайым «қағаз» ақпарат көздері (кітаптар, журналдар, газеттер, оқулықтар, оқу құралдары және т.б.) ұғымынан және электронды бұқаралық ақпарат құралдарының (радио және теледидар сияқты) көмегімен таратыла тын мазмұнды материалдан, сондай-ақ, соңғы отыз жыл ішінде айтарлықтай өзгерген дәстүрлі педагогикалық бағдарламалық құрал ұғымынан туындайды. Қазіргі таңда сабақта цифрлық білім беру ресурстарын қолданбай елестету мүмкін емес, сондықтан мұғалім ақпараттық технологияны толық меңгеріп, ғаламторда еркін жұмыс істей білуі тиіс.

Демек, педагог білім беріп қана қоймай, білім алушыларды өз бетімен білімді толықтыру көздерін табуға, өзін-өзі жүзеге асыра білуге бағыттау қызметін атқарады. Осыған байланысты, ақпаратқа қол жеткізуді жеңілдетіп қана қоймай, білім беру жүйесін жаңаша құруға мүмкіндік беретін заманауи ақпараттық технологиялар негізінде құрылған оқытудың жаңа моделіне сәйкесті құрылған тұтас педагогикалық үдерісті талап ететіндігін ескеру қажет.

Тәжірибе дәлелдеп отырғандай, цифрлық білім беру ресурстарының мүмкіндіктері кең және олардың көпфункционалдық рөлін ресейлік ғалым П.Ф.Кубрушко төмендегідей сипаттайды [4].

• оқытудағы көрнекіліктің жедел құралы ретінде;

• білім алушылардың практикалық машықтарын пысықтауда көмекші құрал;

• білім алушыларға сауалнама жүргізу және бақылау, сондай-ақ, үй тапсырмаларын бақылау және бағалау құралы;

• схемалармен, кестелермен, графиктермен, шартты белгілермен жұмыс жасау мүмкіндігі;

• білім алушылардың шығармашылық жұмыстарындағы мәтіндерді редакциялау және қателерді түзету құралы.

Электронды білім беру ресурстары оқыту құралы ретінде дәстүрлі оқыту құралдарымен салыстырғанда олардың артықшылықтарын анықтайтын бірқатар басымдылықтарға ие, олар:

1. Мультимедиа құралдары. Ақпаратты ұсынуда бірнеше құралдарды бір уақытта қолдану: графика, мәтін, бейне, фотосурет, анимация, дыбыстық эффектілер, жоғары сапалы дыбыстық сүйемелдеу.

2. Интерактивтілік. Электронды білім беру ресурстарындағы интерактивтілік жиын элементтерінен бірнеше таңдау арқылы қамтамасыз етіледі; пернетақтадан мәтін енгізу, содан

кейін қателерді талдау және жүйелеу; жаңа ақпараттық объектілерді аудиовизуалды түрде ұсына отырып, композицияның интерактивті мультимедиа элементтерін белсендіру; белгілі бір жүйені ұйымдастыру мақсатында объектілерді байланыс арқылы біріктіру.

Қазіргі таңда қазіргі білім беру процесінің шешуші тенденциясы әлемді өркениетті дамытудың әр түрлі тәсілдерін одан әрі саралау емес, интеграциялануын қажет етеді. Үшінші мыңжылдықта ғылыми-техникалық және әлеуметтік прогрестің табиғаты адамзат өркениетін аман қалу шегіне жеткізген кезде, бұл бағыт ерекше маңызға ие болады.

Қорытындылай айтқанда, білім беруді цифрландырудың құндылығы, бірінші кезекте, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды еркін меңгерген және үздіксіз білім алуға бағдарланған құзыретті педагогтердің зерттеушілік, шығармашылық жұмысын жандандыруына мүмкіндік береді, екіншіден, білім беруді цифрландыру адам қызметінің барлық салаларын қамтитын, жаңа қалыптасып келе жатқан цифрлық және озық оқыту технологияларын түсінуге, дамытуға және іс жүзінде белсенді қолдануды қажет ететін құбылыс.

Әдебиеттер:

1. «Цифрлы Қазақстан» Мемлекеттік бағдарлама. – Астана, 2017.
2. «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2020 жылғы 1 қыркүйек. tengrinews.kz/kazakhstan_news
3. Бузаубакова К.Д., Беделбаева А.Е. Цифрлы білім беру ортасындағы педагогтің қызметі: –Тараз: «ИП Бейсенбекова А.Ж.», 2023. –128 б.
4. Кубрушко П.Ф., Назарова Л.И., Симан А.А. Подготовка преподавателей к инновационной педагогической деятельности в условиях цифровизации аграрного образования // Вестник ФГОУ ВПО МГАУ им. В.П. Горячкина. – 2019. – № 5 (93). – С. 40.
5. Амангельдиев А.А, Шакиров С.Е. Білім беру жүйесіндегі цифрландыру мәселелері: философиялық талдау. Серия «История. Философия». 2024, 29, 3(115).

УДК 372

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Жеңіс Тоғжан Жарқынқызы

Учитель английского языка КГУ «СОШ №17»
Отдела образования города Караганды
togzhaan.zh@mail.ru

Актуальность использования инновационных технологий в обучении иностранным языкам на сегодняшний день невозможно переоценить, особенно в условиях быстро меняющегося мира. В век цифровых технологий, глобализации и постоянного потока информации, знание иностранных языков стало необходимым для успешной карьеры и эффективного общения в международной среде. Современные образовательные технологии предоставляют широкие возможности для создания интерактивной, доступной и индивидуализированной среды обучения, что значительно повышает мотивацию учащихся и качество образовательного процесса.

Особое внимание к внедрению инновационных технологий в образовательную сферу было уделено в послании президента Республики Казахстан, Касым-Жомарта Токаева, от 2 сентября 2024 года «Справедливый Казахстан: закон и порядок, экономический рост, общественный оптимизм». В документе подчеркивается важность модернизации

образовательной системы, где ключевым направлением является цифровизация и интеграция новых технологий. Президент отметил необходимость подготовить молодежь к вызовам будущего, что невозможно без использования современных средств обучения, включая инновационные платформы для изучения иностранных языков. Таким образом, внедрение технологий в преподавание иностранных языков отвечает национальной стратегии Казахстана по модернизации образования и подготовке высококвалифицированных специалистов [1].

Современные образовательные технологии, такие как мобильные приложения, онлайн-курсы, искусственный интеллект и виртуальная реальность, создают новые возможности для изучения языков, делая обучение более доступным, разнообразным и эффективным. Эти технологии позволяют учащимся изучать иностранный язык в удобном темпе, с учетом индивидуальных особенностей, а также активно взаимодействовать с носителями языка через виртуальные платформы. Внедрение таких инновационных методов и подходов отвечает как современным образовательным стандартам, так и потребностям глобального общества, что делает данную тему особенно актуальной в нынешних условиях.

Инновационные методы в образовании — это новые подходы и технологии, которые направлены на улучшение качества учебного процесса, повышение его эффективности и адаптацию к современным требованиям. Эти методы включают использование современных цифровых технологий, методов преподавания, которые активно развиваются в ответ на изменения в обществе, науке и технике. Инновационные методы обучения ориентированы на активное вовлечение студентов, использование интерактивных и индивидуализированных подходов, что помогает лучше усваивать материал и развивать необходимые навыки.

Одним из примеров инновационных методов является геймификация, когда элементы игры используются в образовательном процессе для повышения мотивации и вовлеченности учеников. Это может быть реализовано через обучение с использованием мобильных приложений, онлайн-игр, конкурсов и виртуальных квестов. Еще одним примером является проектное обучение, где студенты работают над реальными проектами, решая задачи, которые связаны с реальной практикой, что позволяет применять теоретические знания на практике.

Также важным инновационным методом является использование адаптивных технологий, которые помогают создавать персонализированные маршруты обучения. В этом случае программное обеспечение или образовательные платформы автоматически подстраиваются под потребности и уровень знаний каждого ученика, предлагая подходящие задания и материалы. Таким образом, инновационные методы способствуют более глубокому и гибкому подходу к обучению, позволяя учитывать индивидуальные особенности учащихся и создавать более эффективную образовательную среду.

Инновационные технологии в обучении иностранным языкам играют важную роль в создании нового образовательного процесса, который направлен на улучшение качества обучения и повышение эффективности. Использование цифровых платформ и мультимедийных ресурсов позволяет преподавателям создавать более динамичные и разнообразные уроки, что способствует лучшему восприятию материала. Современные технологии обеспечивают возможность адаптации образовательного контента под индивидуальные потребности студентов, позволяя им обучаться в удобном для них темпе и с учетом их уровня знаний. Это способствует развитию автономности в обучении и повышению мотивации учащихся.

Современные технологии также изменяют подход к обучению навыкам общения. Интерактивные средства, такие как приложения для изучения языков и онлайн-курсы, позволяют учащимся практиковать произношение, грамматику и лексику в реальных условиях. Современные платформы предоставляют возможность общения с носителями языка через видеозвонки и чаты, что способствует улучшению разговорных навыков и позволяет студентам погружаться в языковую среду, не покидая своей страны. Виртуальные уроки и языковые игры делают процесс изучения более увлекательным и доступным, устраняя традиционные барьеры, такие как нехватка времени и возможностей для общения.

Кроме того, инновационные технологии значительно расширяют доступ к образовательным ресурсам. Учебные материалы, такие как онлайн-лекции, видеоролики и подкасты, становятся доступными для студентов по всему миру, что делает обучение иностранным языком более демократичным. Платформы с искусственным интеллектом могут автоматически оценивать уровень знаний студентов и подбирать задания, что делает процесс обучения более эффективным и персонализированным. В свою очередь, использование технологий позволяет преподавателям следить за прогрессом студентов и оперативно корректировать учебный процесс, обеспечивая высокий уровень обучения.

Вопрос применения инновационных технологий в обучении иностранным языкам привлек внимание множества ученых и исследователей, стремящихся выяснить, как современные цифровые инструменты могут повлиять на процесс изучения языков и улучшить его эффективность. Одним из ведущих исследователей в этой области является Panagiotidis P. (2023), который в своих работах подчеркивает важность интеграции мультимедийных и компьютерных технологий в учебный процесс. Он утверждает, что цифровые платформы помогают учащимся активнее взаимодействовать с материалом, улучшая их навыки как аудирования, так и говорения, что невозможно достичь только традиционными методами [2].

Другим значимым ученым является Szabó F. (2023), который исследует роль геймификации в обучении иностранным языкам. В своих исследованиях он акцентирует внимание на использовании игровых элементов и приложений для мобильных устройств, что значительно повышает вовлеченность учащихся и делает обучение более мотивирующим. Роджерс также отмечает, что такие технологии помогают создавать условия для непрерывной практики языка в нестандартных ситуациях, что способствует лучшему усвоению материала и развитию коммуникативных навыков [3].

Немаловажным вкладом в исследование использования искусственного интеллекта в преподавании иностранных языков является работа Alharbi W. (2023), которая изучала возможности ИИ для персонализированного обучения. Она утверждает, что такие системы могут эффективно подстраиваться под нужды каждого студента, предлагая задания соответствующего уровня сложности и помогая студентам работать над слабыми сторонами. Исследования Alharbi W. показывают, что искусственный интеллект, в частности, в виде языковых ассистентов и виртуальных преподавателей, значительно улучшает качество обучения, предоставляя учащимся возможность для практики вне зависимости от времени и местоположения [4].

Преимущества применения инновационных технологий

1. Увеличение вовлеченности студентов: использование мультимедийных материалов и интерактивных платформ позволяет сделать процесс обучения более динамичным и интересным, что способствует большему вовлечению учащихся в процесс.
2. Доступность материалов: современные технологии предоставляют доступ к образовательным ресурсам и материалам в любое время и в любом месте, что позволяет гибко планировать учебный процесс.
3. Индивидуализация обучения: благодаря адаптивным образовательным системам можно настроить обучение в зависимости от уровня и потребностей каждого ученика. Например, некоторые платформы автоматически подбирают задания в зависимости от успехов учащегося.
4. Развитие навыков общения: использование онлайн-платформ для общения с носителями языка или другими студентами помогает развивать разговорные навыки, а также повышает уверенность в использовании языка.
5. Мотивация: игровые элементы и элементы геймификации, такие как баллы, достижения и соревнования, мотивируют учащихся к продолжению обучения и улучшению своих результатов.

Методы инновационных технологий в преподавании английского языка:

1. Геймификация: использование элементов игры в процессе обучения помогает сделать занятия более увлекательными. Например, создание языковых квестов, онлайн-игр или конкурсов, которые стимулируют учащихся учить новые слова, выражения и правила.

2. Проектная методика: использование технологий для выполнения проектных заданий, таких как создание видеопрезентаций, написание блогов или работа над мультимедийными проектами на изучаемом языке.

3. Обратная связь и самооценка: использование приложений и онлайн-ресурсов, которые позволяют студентам получать мгновенную обратную связь по выполненным заданиям. Это помогает выявить слабые места и улучшить результаты.

4. Использование виртуальной и дополненной реальности (VR/AR): эти технологии могут погрузить студентов в языковую среду, создавая условия для имитации реальных ситуаций общения. Например, VR-туры по городам или AR-игры, где нужно взаимодействовать с предметами и персонажами на изучаемом языке.

5. Онлайн-обучение и вебинары: проведение уроков и тренингов в формате видеоконференций позволяет учащимся из разных уголков мира общаться и учиться у опытных преподавателей.

Проблемы и вызовы внедрения инновационных технологий

Несмотря на все преимущества, внедрение инновационных технологий в образование сталкивается с рядом проблем:

- необходимость технической подготовки: для эффективного использования технологий преподаватели и учащиеся должны иметь базовые знания в области ит, что не всегда доступно;

- проблемы с доступом к технологиям: не все учебные заведения и студенты имеют доступ к современным цифровым устройствам и интернету, что может ограничить использование некоторых технологий;

- избыточность информации: большое количество доступных онлайн-ресурсов может затруднять выбор подходящих материалов и иногда приводит к перегрузке информацией;

- технические сбои: как и любой другой инструмент, технологии могут подводить. проблемы с подключением, сбои в работе платформ или программ могут нарушить учебный процесс.

Инновационные технологии в обучении иностранному языку предлагают множество возможностей для улучшения качества и эффективности образовательного процесса. Мультимедийные ресурсы, интернет-платформы, мобильные приложения и искусственный интеллект могут значительно повысить мотивацию учащихся и помочь им быстрее и легче овладеть языком. Однако для успешной интеграции технологий в образовательный процесс важно учитывать возможные трудности и проблемы, такие как доступность технологий и подготовленность преподавателей и учеников.

Внедрение инновационных технологий должно быть сбалансированным и поддерживаться как на уровне образовательных учреждений, так и на уровне государственной политики в области образования, чтобы максимально эффективно использовать потенциал современных технологий.

В заключение, использование инновационных технологий и методов в обучении иностранным языкам представляет собой важный шаг в модернизации образовательного процесса. Эти технологии не только делают обучение более доступным и гибким, но и значительно повышают мотивацию студентов, предоставляя им новые возможности для практики и усвоения материала. Интерактивные платформы, искусственный интеллект, геймификация и адаптивные технологии позволяют создавать индивидуализированные и динамичные условия для обучения, которые способствуют лучшему освоению языка и развитию ключевых навыков общения.

Однако важно помнить, что успешное внедрение инновационных методов требует не только технических ресурсов, но и должной подготовки преподавателей, которые должны быть готовы адаптировать новые подходы в своей педагогической практике. Важно также учитывать возможные вызовы, такие как неравномерный доступ к технологиям и

необходимость постоянного обновления знаний о новых инструментах. Несмотря на эти трудности, преимущества инновационных технологий в обучении иностранным языкам очевидны, и их интеграция в образовательный процесс открывает новые горизонты для учащихся и преподавателей.

Таким образом, инновационные методы обучения иностранным языкам представляют собой ключевое направление для повышения качества образования в условиях быстро меняющегося мира. Это не только соответствует современным требованиям, но и способствует подготовке будущих специалистов, готовых к активному участию в глобальном информационном и культурном обмене.

Литература:

1. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана «Справедливый Казахстан: закон и порядок, экономический рост, общественный оптимизм». [Электронный ресурс]. – Режим входа: https://www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-spravedlivyy-kazahstan-zakon-i-poryadok-ekonomicheskiy-rost-obshchestvennyy-optimizm-285014

2. Panagiotidis P. Technology as a motivational factor in foreign language learning //European Journal of Education (EJED). – 2023. – №. 1. – С. 69-84.

3. Szabó F. Gamification in foreign language teaching: A conceptual introduction //Hungarian Educational Research Journal. – 2023. – №. 3. – С. 418-428.

4. Alharbi W. AI in the foreign language classroom: A pedagogical overview of automated writing assistance tools //Education Research International. – 2023. – Т. 2023. – №. 1. – С. 4253331.

5. Rashov O. Modern methods of teaching foreign languages //International Scientific and Current Research Conferences. – 2024. – С. 158-164.

6. Джалолов Ш.А. Инновационные технологии в обучении английскому языку в современном образовании: эффективные методы применения //Multidisciplinary and Multidimensional Journal. – 2025. – Т. 4. – №. 2. – С. 101-106.

ӘОЖ 378

ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕЛУІ: МЕКТЕП ПСИХОЛОГЫНЫҢ РӨЛІ

Г.Т. Жеңіс, Е.К. Айтымов, Ж.С. Амантаева
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Қарағанды қ., Қазақстан

Қазіргі таңда жеткіншектердің әлеуметтік бейімделуі – білім беру жүйесіндегі өзекті мәселелердің бірі. Ғаламдық өзгерістер, технологиялық прогресс, әлеуметтік желілердің әсері, білім беру жүйесіндегі реформалар, экономикалық және мәдени өзгерістер – осының барлығы жеткіншектердің психикасына және олардың әлеуметтік ортаға бейімделуіне тікелей ықпал етеді.

Олардың қоршаған ортаға бейімделуіне әсер ететін факторлар көбейіп, психологиялық қиындықтар жиі кездесуде. Бұл мәселені шешуде мектеп психологтарының, ата-аналардың және мұғалімдердің бірлескен жұмысы маңызды рөл атқарады. Жеткіншектерге психологиялық қолдау көрсету, қарым-қатынас дағдыларын дамыту, эмоционалдық әл-ауқатын нығайту – әлеуметтік бейімделу процесінің сәтті өтуінің негізгі шарттары.

Жеткіншек кезең – адамның физиологиялық, психологиялық және әлеуметтік дамуының маңызды кезеңдерінің бірі. Бұл уақытта тұлғалық қасиеттер қалыптасып, қоршаған ортамен өзара қарым-қатынас орнату дағдылары жетіледі. Жеткіншектер өз орнын табуға, құрдастарымен байланыс орнатуға және қоғамда өзін танытуға ұмтылады. Алайда, бұл үдеріс

әр бала үшін бірдей жеңіл өтпейді. Әлеуметтік бейімделу кезінде кейбір оқушылар өздерін оқшауланған сезінуі немесе эмоционалдық қиындықтарға тап болуы мүмкін. Осы жағдайларда мектеп психологының рөлі ерекше маңызды.

Жеткіншектердің әлеуметтік бейімделуінің маңызы

Әлеуметтік бейімделу – бұл жеткіншектің жаңа ортаға үйлесімді түрде сіңісуін, қоғамдық нормалар мен ережелерді меңгеруін және тиімді қарым-қатынас орната білуін қамтитын күрделі процесс. Осы үдерістің сәтті жүруі баланың болашақтағы тұлғалық дамуына және психологиялық саулығына тікелей әсер етеді. Жалпы, жеткіншектердің әлеуметтік бейімделуі – олардың болашақтағы табысты әрі үйлесімді өмір сүруінің кепілі. Сондықтан бұл процеске ата-аналар, мұғалімдер, қоғам және мемлекеттің ерекше назар аударуы қажет.

Жеткіншектердің әлеуметтік бейімделуіне әсер ететін бірнеше факторлар бар. Олар:

1. Отбасы жағдайы:

Отбасының психологиялық ахуалы мен тәрбиелеу стилі баланың әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Ата-ана мен баланың арасындағы қарым-қатынас сенімге негізделген болса, жеткіншектер өздерін еркін сезініп, әлеуметтік ортаға тез бейімделеді. Ата-ана жеткіншек бала үшін жасай алатын ең үлкен қолдауы-оның ойымен санасып, қоғаммен дұрыс қарым-қатынасқа түсуіне жәрдем жасау болып табылады.

2. Мектеп ортасы:

Мектеп – жеткіншектердің тұлғалық дамуы мен әлеуметтенуіндегі басты орта. Оқу орнының психологиялық климаты, мұғалімдермен және сыныптастарымен қарым-қатынасы баланың мектепке деген көзқарасына және бейімделу деңгейіне әсер етеді. Білім беру жүйесіндегі әр маман жеткіншек шақтың ерекшелігін байқай отыра, баланың ортаға сіңісіп, ашылуына көмек көрсету арқылы баланы дамыта алады. Жеткіншек шақтың ерекшелігі ұстаз бен оқушы арасындағы болатын кикілжіңдерге толы. Дегенмен жеткіншектер үшін өзін ересек сезінуі, ересектерге еліктеуі қалыпты жағдай. Мектеп ұжымы жеткіншектермен толық жұмыс жасау арқылы балаға жарқын болашаққа, өмірге деген көзқарасын қалыптастырады.

3. Құрдастармен қарым-қатынас:

Жеткіншектер құрдастарының пікіріне ерекше мән береді. Олардың әлеуметтік бейімделуі достық қарым-қатынастар мен құрдастарымен өзара түсіністікті дамытуға байланысты. Жеткіншектер үшін құрдастары оларды жалғыз түсінетін адам ретінде қабылдайды. Бұл олардың ойы бір жерден шыққандығымен дәлелденеді. Құрдастарының ойы мен іс-әрекеті жеткіншектің өз ойын қалыптастыруға әкеледі. Жақсы орта жеткіншектің жақсы жаққа өзгеріп, дамуына әсер етеді.

4. Тұлғалық ерекшеліктер:

Әр жеткіншектің жеке ерекшеліктері, мінез-құлқы және өзін-өзі бағалауы әлеуметтік бейімделу үрдісіне тікелей ықпал етеді. Жеткіншектер бұл өтпелі кезеңде физиологиялық және психологиялық жағынан да даму үстінде болады. Психологиялық қолдаудың дұрыстығынан, жеткіншектің бейімделуі мен әлеуметтенуі қарқынды жүзеге асады. Демек жеткіншек үшін қоршаған ортасының ойы маңызды, сол арқылы ол тұлғалық ерекшеліктерін қалыптастырады. Әр жеткіншектің тұлғалық ерекшеліктері өтпелі кезеңде өзгеріске түседі. Оған әрине, ортасы мен жақындары әсер етеді. Сол себепті жеткіншек шақ бала үшін өте сезімтал әрі қиын кезеңі болып табылады.

Мектеп психологының әлеуметтік бейімделудегі рөлі

1. Психодиагностикалық жұмыс

Мектеп психологы жеткіншектердің әлеуметтік бейімделу деңгейін анықтау мақсатында арнайы психологиялық тесттер мен сауалнамалар жүргізеді. Бұл әдістер балада әлеуметтенуге байланысты қандай да бір қиындықтардың бар-жоғын анықтауға көмектеседі. Психодиагностикалық жұмыстар жеткіншек бойындағы негативті ойларды, өзіне деген сенімсіздікті, қарым-қатынасқа түсу қиындықтарын анықтап береді.

2. Психологиялық кеңес беру

Психологтар мектеп оқушыларына жеке және топтық кеңес беру арқылы оларды мазалайтын мәселелерді шешуге көмектеседі. Сондай-ақ, ата-аналар мен мұғалімдерге

оқушылардың психологиялық дамуына қатысты ұсыныстар береді. Қазіргі таңда психологиялық кеңес берудің өте көп формалары бар. Олардың ең кең тараған түрі топтық, сыныптық, ата-аналар жиналыстары болып табылады. Психологиялық кеңес беру тек ғана жеткіншектер үшін ғана емес, олардың ата-аналарына да осы өтпелі кезеңнің ерекшелігін түсіндіріп, балалары үшін психологиялық кеңес алады. Бұл жұмыстарды мектеп ұжымы мен мектеп психологы өткізеді.

3. Коррекциялық жұмыстар

Мектеп психологы оқушылардың сенімділігін арттыру, эмоциялық тұрақтылығын нығайту және қарым-қатынас дағдыларын жетілдіру мақсатында арнайы тренингтер өткізеді. Бұл әдістер балалардың өздерін еркін сезінуіне және әлеуметтік бейімделуін жақсартуға ықпал етеді.

4. Буллингтің алдын алу

Қазіргі таңда білім беру мекемелерінде, яғни мектептерде буллинг пен психологиялық қысым мәселесі жиі кездеседі. Мектеп психологы бұл жағдайларды дер кезінде анықтап, алдын алу шараларын жүргізуі керек. Мектептерде кездесетін заң бұзушылықтардың 75% жеткіншектердің қатысуымен орын алып жатыр. Соның барлығы оқушылар арасындағы буллингтен болып табылады. Бұл жағдайда мектеп психологы мен әлеуметтік педагогтың тиімді жүргізілген жұмыстары арқылы тоқтату қажет. Оқушыларға құрдастарымен дұрыс қарым-қатынас орнату жолдарын үйрету арқылы мектеп ортасын қауіпсіз әрі қолайлы етуге болады.

Қорытындылай келе, бүгінгі күнде жеткіншектердің әлеуметтік бейімделуі олардың болашақтағы жеке тұлғалық дамуы мен қоғамға қосылуында маңызды рөл атқарады. Бұл үдерісте мектеп психологының көмегі ерекше, өйткені ол оқушыларға эмоционалдық қолдау көрсетіп, олардың ортаға сіңісуіне оң әсер етеді. Жеткіншектердің әлеуметтік бейімделуін жақсарту үшін мектеп, отбасы және психологтың өзара ынтымақтастығы қажет. Мектеп психологы мен мектеп ұжымы баланың дамуы мен әлеуметтенуі үшін қолайлы орта және жағдай жаса отыра, ата-ананың бала өміріне үздіксіз қатысуы арқылы болашаққа нық қадам басамыз.

Әдебиеттер:

1. Turdaliyeva S. Development of creative potential-as a psychological means of socializing the teenager //Dulaty university хабаршысы. – 2023. – С. 73-86.

2. Кострова Ю.Б., Туарменский В.В., Шибаршина О.Ю. Социальная и профессиональная адаптация подростков и молодежи //Реестр новых научных направлений. – 2018. – С. 189-190.

3. Войтова Н. В. Социально психологическая адаптация подростков в условиях трансформирующегося общества //Материалы научно-практической конференции, посвященной. – 2018. – С. 55-68.

4. Дырина В. В. Адаптация подростков к школьным факторам как психолого-педагогическая проблема //Оргкомитет конференции. – 2018. – С. 53-58.

ӘОЖ 378

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ӨЗГЕРІСТЕР: ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРДІҢ РӨЛІ

Т.Ж. Жеңіс[1], Ж.М. Зейнеғабыл[2], Е.К. Айтымов[3]
[1]Қарағанды облысы Білім басқармасының
Қарағанды қаласы Білім бөлімінің

«№17 ЖББОМ» КММ ағылшын тілі мұғалімі
togzhaan.zh@mail.ru
[2,3]Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
zhanerke.zeinegabyl@icloud.com
Қарағанды қ., Қазақстан

Қазіргі заманғы мектеп білім беру жүйесі технологиялық және педагогикалық өзгерістерді қажет етеді. Ғылым мен технологияның қарқынды дамуы оқыту тәсілдерін жаңартуға итермелейді. Білім беру сапасын арттыру үшін цифрлық технологиялар, STEAM-білім беру, геймификация және жеке тұлғаға бағытталған оқыту сияқты инновациялық әдістер кеңінен қолданылуда. Бұл өзгерістер оқушылардың білім алуына оң әсер етіп, олардың шығармашылық және сыни ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Білім беру үдерісіне ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) енгізу әр түрлі пәндік салаларды біріктіруге мүмкіндік береді. Бұл оқушылардың ақпараттық сауаттылығын арттырып, қазіргі қоғамдағы ақпараттық үдерістерді түсінуге ықпал етеді. Цифрлық құралдар білім беру үдерісіне терең енуде. Электрондық оқулықтар, онлайн-платформалар, интерактивті тақталар және жасанды интеллект негізіндегі оқыту әдістері білім алудың жаңа мүмкіндіктерін ашады. Мысалы, қашықтан оқыту платформалары оқушыларға кез келген уақытта және кез келген жерде білім алуға мүмкіндік береді. Қазақстанда да білім беру саласында инновациялық әдістерді енгізу өзекті мәселе болып табылады [1].

Инновациялық әдістер білім беруді жаңғыртуда шешуші рөл атқарады. Қазіргі таңда дәстүрлі оқыту әдістерімен қатар, заманауи технологияларды қолдану үрдісі кеңінен таралған. Онлайн-платформалар, қашықтықтан оқыту жүйелері, интерактивті тақталар мен сандық білім ресурстары мектептерде кеңінен енгізілуде. Инновациялық әдістер туралы зерттеулер көптеген ғалымдардың еңбектерінде қарастырылған. Джон Дьюи оқытудың белсенді әдістерін ұсынған. Ол оқытудың белсенді әдістерін қолдап, «Оқу – бұл өмірге дайындық емес, өмірдің өзі» - деп, атап өткен . Оның пікірінше, білім беру теориялық ақпаратты жаттауға емес, тәжірибеге негізделуі тиіс. Дьюи «Лабораториялық мектеп» идеясында да, оқушыларды тәжірибелік әрекетке тарта отырып оқытудың тиімділігін дәлелдеді. Ол «Балалар мәселелерді өз бетімен шешкенде және шынайы өмірге қатысты тапсырмалар орындағанда, олардың білімді игеруі әлдеқайда тиімді жүреді» - деп жазды. Сондай-ақ, «Демократиялық білім беру» ұғымын енгізіп, оқушылардың өз бетімен ойлауына, шешім қабылдауына және топтық жұмысқа қатысуына басымдық берді [2].

Лев Выготский білім алудың әлеуметтік маңыздылығын атап өтті. Ол білім алуды жеке процесс емес, әлеуметтік өзара әрекеттесудің нәтижесі деп қарастырады. Жақын арадағы даму аймағы (ЖАДА) ұғымы бойынша, бала үлкендердің немесе білікті жолдастарының көмегімен өз мүмкіндігін кеңейтеді. Сондай-ақ, Л. Выготский тіл мен мәдени құралдарды танымдық дамудың негізгі факторлары ретінде қарастырады. Оның теориясы белсенді оқыту әдістерін қолдануға, мұғалімнің бағыттаушы рөлін күшейтуге және білім алудағы диалогтың маңызын арттыруға негіз болады [3].

Қазақстандық ғалымдардан Ж. Қараевтың деңгейлеп оқыту технологиясы, М. Жадрина мен Ә. Құдайбергенованың жаңартылған білім беру мазмұнына қосқан үлесі ерекше аталады. Қазақстан Республикасында білім беруді жаңғырту мақсатында түрлі мемлекеттік бағдарламалар қабылданған. «Цифрлық Қазақстан» бағдарламасы аясында мектептерде IT-класстар ашылып, электронды күнделік пен онлайн оқыту жүйесі дамытылуда.

Инновациялық әдістердің басты артықшылығы – олар оқушылардың білім алу қабілетін жан-жақты дамытуға көмектеседі. Жобалау әдісі мен сыни ойлау әдістері оқушыларды тек ақпарат қабылдаушы емес, сонымен қатар оны өз бетімен зерттейтін және шешім қабылдайтын тұлға ретінде қалыптастырады. Бұл әдістер оқушылардың топтық жұмыс жасау, шығармашылық қабілеттерін дамыту және практикалық дағдыларын арттыру үшін өте тиімді болып табылады. Ал гибридті оқыту жүйесі, яғни дәстүрлі және онлайн оқытуды үйлестіру, білім алушылардың жеке қажеттіліктеріне және оқу стиліне сәйкес оқу мүмкіндігін ұсынады.

Қазақстандағы білім беру жүйесіне енгізілетін инновациялық әдістер қазіргі заманның талаптарына толық жауап беруге бағытталған. Мысалы, білім беру жүйесінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мен электронды оқыту құралдарын пайдалану кеңінен таралуда. Бұл оқушыларға білім алу барысында уақытты тиімді пайдалануға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ғылым, технология, инженерия, өнер және математика салаларын біріктіретін STEAM білім беру жүйесі мектеп бағдарламаларында енгізілуде, бұл оқушыларға әртүрлі пәндер арасында байланыс орнатып, тереңірек білім алу мүмкіндігін береді.

Жалпы инновациялық әдістерді меңгеруге бірнеше ұсыныстарды қарастыруға болады:

• Мұғалімдердің біліктілігін арттыру қажет, өйткені инновациялық әдістерді меңгерген ұстаздар оқыту сапасын жақсартады. Бұл үшін арнайы курстар мен семинарлар ұйымдастыру маңызды.

• Оқушылардың практикалық дағдыларын дамыту қажет, себебі теориядан гөрі, тәжірибе арқылы білім алу тиімдірек. Осы мақсатта STEAM білім беру жүйесін кеңейту керек.

• Білім беруді қызықты әрі тиімді ету қажет, өйткені дәстүрлі әдістер кейде оқушыларды жалықтырады. Сондықтан, оқыту процесіне геймификация элементтерін енгізу керек.

• Қашықтықтан оқыту құралдарын жетілдіру қажет, себебі барлығына бірдей қолжетімді, сапалы онлайн білім беру платформалары әлі де толық дамымаған. Осы бағытта техникалық инфрақұрылымды нығайту қажет.

Оқытудың инновациялық педагогикалық технологиясы бірінші орынға баланың білімін, білігі мен дағдысын емес, оның тұлғасын, білім алу арқылы дамуын қойып отыр.

Инновациялық әдістерді білім беру жүйесіне енгізу – заман талабы. Олар оқушылардың шығармашылық ойлау қабілетін дамытып, бәсекеге қабілетті тұлғал қалыптастыруға ықпал етеді. Мемлекет тарапынан қолдау көрсетіліп, жаңа технологиялар кеңінен қолданылған жағдайда, білім беру жүйесі жоғары деңгейге көтеріледі. Инновациялық технологиялар мен әдістерді кеңінен енгізу үшін мемлекет тарапынан қолдау көрсетіліп, білім беру мекемелерінде материалдық-техникалық базаны нығайту қажет. Сонымен қатар, мұғалімдердің біліктілігін арттыру, заманауи педагогикалық тәсілдерді меңгеруге жағдай жасау маңызды.

Осылайша, білім беру жүйесінің сапасын арттыру мен оның халықаралық деңгейге сай болуы – инновациялық әдістерді белсенді түрде енгізу арқылы жүзеге асады. Сондықтан, мектептерде инновациялық әдістерді белсенді түрде енгізу – болашақ ұрпақтың сапалы білім алуына үлкен мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Сейткалиева А. К. Білім жүйесінде инновациялық әдіс-тәсілдерді қарқынды пайдалану //Педагогическая наука и практика. – 2022. – №. 1 (35). – С. 111-113.

2. Каплан Б. С., Жумагулова К. А. Білім беру үдерісіндегі оқытудың инновациялық әдістері //Publisher. agency: Proceedings of the 1st International Scientific Conference «Research Reviews»(December 26-27, 2022). Prague, Czech republic. - 2022. – С. 127-135.

3. Цыганкова Е. А., Горденко Н. В., Горденко Д. В. Совершенствование уровня образования на основе инновационных методов обучения //Наука и общество: проблемы и перспективы. – 2018. – С. 96-102.

4. Муталиева А. Ш., Ахтанова С. К. Педагогика XXI века: инновационные методы обучения //Universum: психология и образование. – 2020. – №. 3 (69). – С. 19-23.

УДК 373.24

СОЗДАНИЕ ПРЕДМЕТНО-ПРОСТРАНСТВЕННОЙ РАЗВИВАЮЩЕЙ СРЕДЫ В ДОШКОЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ: ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА

Николаева В.В., Манашова Г.Н., Кошкумбаев К.Т., Ившина Н.В., Қаршыға Н.Ғ.

Карагандинский университет имени
академика Е.А. Букетова, г.Караганда, Казахстан
n-ivshina7@mail.ru

Современное образовательное пространство больше не ограничивается лишь стенами учебных помещений и традиционными предметами обучения. Всё большее внимание уделяется предметно-пространственной развивающей среде, которая становится неотъемлемой частью образовательного процесса. Влияние окружающей среды на развитие ребёнка, его когнитивные и социальные навыки, мотивацию и творческое самовыражение невозможно переоценить. Пространство, в котором происходит обучение, играет роль не только физической оболочки, но и активного участника образовательного процесса, влияя на формирование личности и поведение [1].

Актуальность темы проектирования предметно-пространственной развивающей среды обусловлена современными требованиями к образовательным учреждениям, где необходимо создавать условия для полноценного развития детей, соответствующие их возрастным и индивидуальным особенностям.

Ключевым понятием является предметно-пространственная развивающая среда, которая рассматривается как комплекс физических, психолого-педагогических и социокультурных факторов, взаимодействующих друг с другом. Эта среда стимулирует обучение и развитие, способствует формированию у детей и взрослых необходимых навыков и компетенций. В отличие от традиционного образовательного пространства, где акцент делается в первую очередь на учебном процессе, предметно-пространственная развивающая среда создаёт условия для самостоятельной деятельности, творчества и исследования, обеспечивая многозадачность и гибкость в обучении [2].

Проектирование предметно-пространственной развивающей среды – это сложный и многогранный процесс, который включает в себя не только физическое оформление пространства, но и учёт психолого-педагогических, социальных и культурных факторов. Теоретические основы проектирования предметно-пространственной развивающей среды предполагают интеграцию разных областей знаний – от педагогики и психологии до архитектуры и дизайна [3].

Одним из центральных аспектов проектирования предметно-пространственной развивающей среды является понимание того, как пространство влияет на развитие детей. Создание в группах и помещениях детского сада функциональной, разнообразной, открытой для использования и преобразования самими детьми предметно-игровой среды обеспечивает ребёнку возможность осуществлять выбор деятельности в соответствии с его интересами. В некоторых помещениях детского сада (в сенсорной комнате, кабинете педагога-психолога, в помещении, отведённом для семейной гостиной, музыкальном зале) могут находиться специальные информационно-коммуникационные средства, позволяющие усиливать эффект погружения в воображаемую ситуацию с помощью проекций виртуальной реальности, мультимедийных презентаций и клип-арта.

В этом поможет платформа Gamma, которая является инструментом для быстрого создания презентаций, который использует искусственный интеллект для оформления, структурирования и визуализации. Он основан на нейронных сетях и позволяет автоматически создавать уникальные и креативные дизайны, учитывая ваш контент и предпочтения Gamma.app предлагает широкий спектр функций, включая автоматическое создание структуры, написание текстов, подбор картинок и верстку дизайна, который при необходимости можно будет отредактировать.

Также использование нейросети Midjourney помогает генерировать собственные иллюстрации, схемы, персонажей для конкретных учебных сценариев; обсуждать и дорабатывать полученные результаты, адаптируя их под образовательные задачи.

В детском саду желательно иметь помещения для художественного творчества детей – изостудию, музыкальную или театральную студию. При наличии необходимых помещений и свободного пространства можно оборудовать сенсорную комнату с оптическим смещением цветового освещения при смене светофильтров. Такой калейдоскоп позволяет создавать динамику цветовосприятия предметной среды, её изменений.

Музыка в детском саду – это не только развлечение, но и важный инструмент для развития детей. Она способствует обучению, помогает формировать память, координацию движений и речевые навыки. Музыкальное сопровождение используется для создания атмосферы, стимулирования активности или, наоборот, расслабления. Современные технологии значительно расширяют возможности педагогов, позволяя им легко и быстро создавать оригинальное музыкальное сопровождение для занятий и мероприятий. Одним из наиболее продвинутых инструментов в этой области является Suno AI – инновационная нейросеть, способная генерировать музыку на основе текстовых запросов. Этот сервис избавляет от необходимости обладать специальными музыкальными навыками, обеспечивая при этом гибкость и адаптацию композиций под конкретные образовательные цели [].

Большое значение в выявлении пространственной характеристики сооружения приобретает цвет. Он может зрительно ограничить, приблизить, разделить или сгруппировать пространственные зоны. Цвет способен также изменить восприятие объёмов, их масштабность и форму. Формирование функциональных зон цветом может найти своё воплощение в интерьере детских садов. В рамках ограниченного пространства интерьера эмоциональное воздействие цвета на дошкольников становится ещё более сильным и конкретным.

Педагоги и психологи (Б.Г. Ананьев, И.Д. Венев, П.Я. Гальперин, Г.Г. Григорьев, З.М. Истомина, Т.С. Комарова, А.Н. Леонтьев, В.С. Мухина, Ж. Пиаже, Э.Г. Пилюгина, С.Л. Рубинштейн, Н.П. Сакулина, А.М. Фонарев и другие) считают, что развитие восприятия цвета у ребёнка в большей степени зависит от зрительного опыта, ознакомления с цветовыми сочетаниями и отношениями, чем от возрастных особенностей. Этот вывод представляется очень важным с двух точек зрения. Во-первых, он определяет, что не возрастной фактор является ограничителем в развитии культуры восприятия цвета, а окружение ребёнка, если оно не содержит в себе условий для обогащения зрительного опыта. И, во-вторых, что воспитание художественного вкуса начинается уже в дошкольном возрасте.

Цвет вызывает определённые эмоции и настроения, видоизменяет окружающую среду. Цвет способен визуально изменять пространство: тёплые насыщенные цвета уменьшают пространство, а холодные светлые тона – зрительно расширяют его.

При подборе цвета необходимо учитывать расположение помещения. Помещение, выходящее на южную сторону с избытком естественного освещения, должно окрашиваться в холодные цвета. В помещении, выходящем на северную сторону, должны преобладать тёплые цвета.

Цветовая характеристика интерьеров зависит в первую очередь от функциональных особенностей помещений, а затем уже от их объёма, формы, пропорций, освещённости. Естественно, что в помещениях для сна необходима атмосфера покоя, равновесия. Колористическая характеристика этих помещений может создаваться из светлых, разбеленных холодных оттенков. Зелёные, серые и голубые тона создают ощущение света, воздуха и чистоты помещения.

В контрасте с ними может решаться тональная характеристика тех помещений, где дети находятся короткое время. Это раздевальные комнаты, лестничные клетки, внутренние переходы и т.д. Короткое пребывание детей в них позволяет активизировать пространственно-цветовую характеристику за счёт насыщенного цвета. В этих помещениях целесообразны плотные огненно-красные, оранжевые, охристые, зелёные тёплые оттенки тона. Это создаёт разнообразие эмоций и ощущений, строит общую пространственно-колористическую характеристику на контрастах, сопоставлениях.

Значительную роль в развитии дошкольника играет искусство, поэтому в оформлении детского сада большое место отводится изобразительному и декоративно-прикладному

искусству. Картины, скульптуры, графика, роспись, витражи, декоративные кладки, изделия народного прикладного искусства и т.д. с детства входят в сознание и чувства ребёнка. Они развивают мышление. нравственно-волевые качества, создают предпосылки формирования любви и уважения к труду людей.

Все произведения искусства в интерьере должны быть подчинены требованиям места и времени. Необходимо, чтобы произведение декоративного искусства соответствовало определённому интерьеру. При этом учитывают назначение помещения, его высоту, освещённость и т.д.

Восприятие конкретной графической и предметной формы также доступно маленьким детям, различение формы предметов – один из основных способов ориентации детей в предметно-пространственной среде. От примитивных методов анализа формы в младшем дошкольного возрасте ребёнок переходит к сложному сравнительному анализу воспринимаемого объекта, сопоставляя его или отдельные его части с другими предметами. К концу дошкольного возраста развитие сложных методов зрительного анализа формы начинает выявляться со всей очевидностью, приобретаются первые общие понятия о форме предметов как плоскостных, так и объёмных, их соотношениях и свойствах.

В детском саду не должно быть излишества, подражания убранству общественных помещений, малохудожественных росписей, доминирования отдельных элементов. Соединение современного интерьера и природного мира должно вызывать у детей чувство гармонии, уюта, спокойствия и защиты.

В целом помещение группы детского сада – это явление не только архитектурное, имеющее определённые структурные и функциональные характеристики. Пространство, в котором живёт ребёнок, оказывает огромное психологическое и педагогическое воздействие, в конечном счёте выступая как культурный феномен. Для всестороннего развития необходимо предоставить возможность дошкольникам полностью использовать среду и принимать активное участие в её организации. Продукты детской деятельности в качестве украшения интерьеров детского сада насыщают здание особой энергетикой, позволяют дошкольникам понять свои возможности в преобразовании пространства [3, с. 408-410].

Проектирование предметно-пространственной развивающей среды не ограничивается лишь техническими аспектами (размещение мебели, выбор материалов и так далее). Оно связано с более глубокими философскими и методологическими принципами, которые отражают подходы к образованию и воспитанию. К ним относятся:

- принцип развивающего образования – этот принцип основывается на идее, что образование должно быть направлено на всестороннее развитие личности. Включение в проектирование образовательного пространства таких элементов, как зоны для активной и пассивной деятельности, возможности для игры и творческой работы, позволяет создавать условия для развития разных аспектов личности ребёнка – от интеллектуального до эмоционально-социального;

- конструктивизм и деятельностный подход – в основе этих педагогических концепций лежит идея активного вовлечения ребёнка в процесс обучения через деятельность. Пространство должно быть устроено таким образом, чтобы стимулировать детей к самостоятельносу познанию и активному взаимодействию с окружающим миром. Важно, чтобы предметно-пространственная развивающая среда поддерживала детскую инициативу, обеспечивала достаточную свободу для экспериментов и открытий, а также позволяла ребёнку активно получать знания и навыки;

- инклюзивный подход – проектирование предметно-пространственной развивающей среды должно учитывать особенности детей с различными потребностями. Создание универсального пространства, которое будет доступно для всех детей, включая детей с ограниченными возможностями, становится важной задачей. Пространство должно быть гибким, адаптируемым и обеспечивать равные возможности для всех участников образовательного процесса;

- экологический подход – экологизация образовательных пространств – это создание таких условий, в которых используются экологически чистые и безопасные материалы, а также рационально расходуются природные ресурсы. Важным аспектом является использование природных элементов в интерьере, таких как растения, натуральные материалы, которые создают благоприятный микроклимат и помогают детям развивать эмоциональную и сенсорную чувствительность [4].

Предлагаемый ниже алгоритм проектирования развивающей среды представляет систему действий, осуществляемых в определённой последовательности и сочетании, технологические шаги которой соответствуют этапам, выделенным в концептуальной модели организации развивающей среды. Технологический цикл включает в себя следующие шаги:

1 шаг. Сформулируйте цели и задачи работы. Для этого проанализируйте образовательную программу группы детского сада. Формулирование задачи помогает определить приоритетные направления развития ребёнка и обозначить некоторые особенности подбора предметов для организации предметно-пространственной среды группы и детского сада.

2 шаг. Ориентируясь на задачи и содержание образовательной работы с детьми (отражены в текстах программ), выпишите на листе бумаги:

- учебно-методические пособия, необходимые для воспитания и обучения;
- игры и игровые материалы для самостоятельной детской деятельности;
- специальное оборудование для детских видов деятельности (игровые уголки, горка, ширма для театра, ковролин и пр.).

Это могут быть примерные перечни оборудования, учебно-методических и игровых материалов.

3 шаг. Ориентируясь на список, составьте перечень дополнительного оборудования, предназначенного для размещения игрового материала и учебно-методических пособий, обеспечения режимных моментов (столы, стеллажи, полки, контейнеры для игрушек, стулья и пр.). При необходимости определите задачи пополнения предметно-пространственной среды в ближайшем будущем (исходя из принципа необходимости и материальных возможностей).

4 шаг. Определите пространственное размещение оборудования в группе и дополнительных помещениях (спальне, раздевальной, умывальной и других комнатах), придерживаясь принципа нежёсткого центрирования. Целесообразно это сначала сделать схематично на листе бумаги только после определения оптимального варианта расставить оборудования в помещении.

5 шаг. Поместите мебель и крупное оборудование согласно плану-схеме. Наполните оборудование игровыми материалами, необходимыми в первые 2-3 месяца работы.

Эти шаги желательно сделать ещё до прихода детей в группу.

6 шаг. Изучите интересы, предпочтения, особенности детей группы (на основе беседы с детьми и родителями, анкетирования родителей) и внесите коррективы в предметно-развивающую среду с учётом полученной информации и имеющихся возможностей. С этой целью можно и нужно привлечь детей в посильной для них форме к оформлению среды группы.

Например, можно совместно с детьми средней группы оформить кукольный игровой уголок. Дети старшей группы могут нарисовать значки на полках и играх, чтобы за каждой игрой, пособием было чётко закреплено определённое пространство.

7 шаг. Продумайте последовательность внесения изменений в предметно-пространственную среду в течение года, учитывая при этом содержание образовательной программы, предположительную динамику развития детей, приобретение новых игровых материалов.

Таким образом, каждый последующий технологический шаг представляет собой продолжение и развитие предыдущего и в то же время – часть целого и поэтому служит целому, то есть всей организационно-педагогической деятельности, и обеспечивает

достижение поставленной цели – проектирование предметно-развивающей среды для обучения и развития детей дошкольного возраста [3, с. 411-412].

Важным примером успешного проектирования предметно-пространственной развивающей среды является подход, реализованный в системе дошкольного образования города Reggio Emilia в Италии. Этот подход основывается на идее, что дети являются активными создателями своего обучения, а пространство играет роль «третьего учителя». Проектирование образовательной среды в этих учреждениях ориентировано на создание разнообразных, безопасных и вдохновляющих зон, которые способствуют развитию когнитивных, социальных и эмоциональных навыков детей. Важными элементами являются:

- использование натуральных материалов – дерево, камень, текстиль, которые создают комфортную и тёплую атмосферу;
- гибкость пространства – мобильная мебель, возможность трансформации пространства под различные виды деятельности (от групповых игр до индивидуальных проектов);
- интеграция с природой – детские сады оснащены открытыми площадками, садами, где дети могут взаимодействовать с природой.

Проектирование в Reggio Emilia также ориентировано на развитие творческих способностей детей, включая мастерские для художественных работ, зон для исследования и конструирования [5].

В России успешно реализуются проекты по созданию развивающих пространств в детских садах, ориентированные на принцип Монтессори. В таких учреждениях пространство организуется таким образом, чтобы дети могли самостоятельно выбирать виды деятельности и развивать навыки через манипулирование предметами.

Особенности проектирования таких пространств:

- мебель и оборудование – мебель низкая, доступная для детей, с возможностью самостоятельного перемещения. Полки открыты, и на них размещаются материалы для различных видов деятельности;
- чёткое зонирование – пространство делится на зоны для сенсорного развития, для творчества, для математической и языковой деятельности;
- безопасность и доступность – все элементы мебели и предметы в помещении безопасны для детей, а материалы подбираются таким образом, чтобы ребёнок мог работать с ними без помощи взрослого.

Проектирование пространства по методике Монтессори помогает развивать у детей самостоятельность, ответственность и интерес к обучению через практическую деятельность [6].

Проектирование предметно-пространственной развивающей среды в дошкольной организации – это многоплановый и ответственный процесс, который требует от педагогов, дизайнеров и архитекторов тщательной работы и учёта множества факторов. Пространство должно не только обеспечивать функциональные потребности, но и создавать условия для всестороннего развития детей, стимулировать их познавательную активность и творчество. Важно учитывать влияние цвета, декора и организации пространства на эмоциональное и когнитивное развитие детей, а также следовать методологическим принципам, которые помогут создавать гибкие и инклюзивные среды.

Помните, Gamma.app, Midjourney, Suno AI и другие генеративные ИИ – это невероятно мощные, но всё же инструменты. Они не заменят ваш опыт, мастерство и человеческую теплоту. Но в ваших руках они могут стать настоящей палочкой-выручалочкой, помогая создавать увлекательные, запоминающиеся, трансформирующие образовательные опыты для ваших воспитанников.

Зарубежный опыт показывает, что внимание к каждому элементу пространства, использование современных и экологически чистых материалов, а также активное вовлечение детей в процесс проектирования могут значительно повысит эффективность развивающего образовательного пространства. Современные тенденции в проектировании образовательных сред подчёркивают важность интеграции теории и практики, создания гибких и адаптивных

пространств, которые отвечают потребностям детей и образовательным целям, обеспечивая гармоничное развитие личности.

Литература:

1. Готовчикова М.А., Турченкова А.В., Костенко А.А. Влияние окружающей среды на воспитание детей дошкольного возраста //Экономика и социум. - №4(107)-1. - 2023. - С. 511-518.

2. Едакова И.Б., Быстрай Е.Б., Артеменко Б.А., Колосова И.В., Евтушенко И.Н., Бехтерева Е.Н. Формирование гипоаллергенной развивающей предметно-пространственной среды в условиях дошкольной образовательной организации // Перспективы науки и образования. - 2020. № 3 (45). - С. 207-225. DOI: 10.32744/pse.2020.3.16

3. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения: учебник для вузов / Под ред. А.Г. Гогоберидзе, О.В. Солнцевой. - СПб.: Питер, 2013. - 464 с.

4. Полякова М.Н. Организация развивающей среды в возрастных группах детского сада - М.: Детство - Пресс, 2010.

5. Богушова С.Ф. Возможности использования реджио-подхода в организации развивающей предметно-пространственной среды в дошкольной образовательной организации / С.Ф. Богушова, Е.И. Потурнакова, О.Н. Петрова // Молодой учёный. - 2020. - № 4(294). - С. 280-282.

6. Репринцева Г.А. Совершенствование образовательного пространства дошкольного образовательного учреждения посредством внедрения принципов педагогики М. Монтессори // Инновации в науке. - 2021. - № 12. - С. 22-29.

УДК 371.31

ПРАКТИЧЕСКАЯ РЕАЛИЗАЦИЯ PLAYFUL LEARNING НА БАЗЕ КОМПЛЕКСА PLAY HUB ДЛЯ ДОШКОЛЬНИКА

Иминова Ю.Б.[1], Жубандыкова А.М.[2]
[1]НАО «Казахский национальный педагогический университет имени Абая»,
г. Алматы, Казахстан
iminova.yulduza@mail.ru
[2]НАО «Казахский национальный женский педагогический университет»
г. Алматы, Казахстан
akgul71@mail.ru

На сегодняшний день одним из актуальных вопросов интересующий научное сообщество, педагогов и родителей заключается в том, как обучать детей XXI века для того чтобы быть готовым к глобальным вызовам современности. Принимая во внимание, тот факт, что системы искусственного интеллекта быстро интегрируются во все аспекты нашей жизни, которые приводит к тому, что теряются такие ценности как «живое» общение, выражение собственных эмоций, умение управлять своим поведением, свобода мысли и действий, что может привести к развитию чувства тревожности, скованности и элементарному отстранению от социума. Однако современное общество требует от подрастающего поколения уметь активно сотрудничать, владеть критическим и креативным мышлением, эмоциональным интеллектом. Развитию данных качеств может способствовать игра и игровое обучение (playful learning). И это не случайно, так как ведущей деятельностью дошкольника является игра.

Учитывая возможности игры в Модели развития ДВО РК (2021) в пункте «Изменение подходов к процессам развития, воспитания и обучения»: «Овладение навыками совместной игры, …детского мышления, восприятия, рисования и другими навыками должно происходить в форме игры. Игра – ведущая деятельность и основное средство развития детей»

[1]. В настоящее время содержание ГОС ДВО [2] и Типовой учебной программы дошкольного воспитания и обучения [3] реализуется воспитателем в течение дня в игровой форме через разные виды детской деятельности. В этой связи перед нами стоит цель определение алгоритма практической реализации игрового обучения (playful learning) на базе комплекса Play Hub для целостного развития дошкольника.

Для решения поставленной цели, перед нами стоят две задачи:

- проанализировать понятие playful learning в психолого-педагогических исследованиях;
- определить алгоритм практической реализации playful learning на базе комплекса Play Hub.

Для решения первой задачи, проанализировано понятие «playful learning» психолого-педагогических исследованиях зарубежных ученых по базе Scopus. Так в поисковой системе базы Scopus введен запрос «playful learning» OR «play based learning». Получено 874 документа. Далее наш поиск был ограничен по отраслям знаний только «Социальные науки», и ключевым словам «Child, Preschool», «Preschool Child», «Early Childhood», «Early Childhood Education», «Child», «Play», «Preschool», «Play-based Learning», «Playful Learning», «Playfulness», «Games», «Early Years», «Children», «Child-initiated Play», «Learning», «Kindergarten», «Education», по временному диапазону за последние 10 лет (2014-2024). Согласно данным ограничениям было предоставлено 312 результата (рисунок 1).

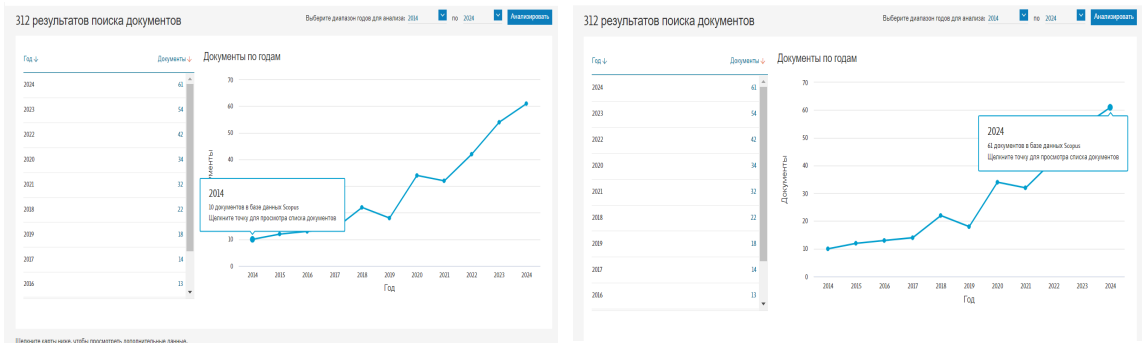

Рисунок 1. Данные по годам базы Scopus

Проанализировав данные, мы видим, что интерес к игровой деятельности в дошкольном образовании на протяжении 10 лет поднимался. К примеру, если в 2014 году в базе имелось 10 статей, то в 2024 году 61 статья (на момент поиска сентябрь, 2024).

Согласно полученным данным, по показателю «Документы по авторам» (рисунок 2) вопросами playful learning (игрового обучения) активно занимаются такие исследователи как Pyle A. (23 публикации) [4], Hirsh-Pasek K. (15 публикаций) [5], Danniels E. (10 публикаций) [6], Golinkoff R.M. (10 публикаций), Bustamante A.S. (7 публикаций), Skovbjerg H.M. (7 публикаций), Arnab S. (6 публикаций), DeLuca C. (6 публикаций), Prioletta J. (6 публикаций), Wickstrom H. (6 публикаций), Edwards S. (5 публикаций), Grieshaber S. (5 публикаций), Hassinger-Das, B. (5 публикаций) и другие.

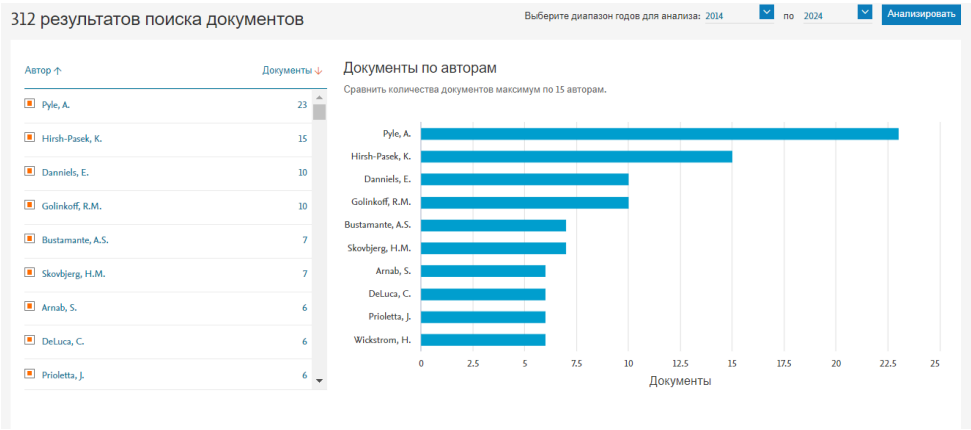

Рисунок 2. Данные «Документы по авторам»

Особый интерес вызвали исследования профессора Angela Pyle занимающейся вопросами в области развития и образования детей раннего возраста. В своем исследовании Angela Pyle исследует баланс между академическим обучением и подходящими для развития практиками в группах, уделяя особое внимание роли игрового обучения в развитии детей и приобретении академических навыков. В рамках этой области она фокусируется на роли учебной позиции педагога в принятии педагогических решений, на том, как дети развивают навыки грамотности с помощью игрового обучения и как методы оценки педагогов поддерживают и расширяют процесс обучения детей в игровом контексте. В исследовании «A scoping review of research on play-based pedagogies in kindergarten education» (Краткий обзор исследований по игровой педагогике в детском саду, 2017) рассматриваются пробелы и несоответствия организации игрового обучения. Автор отмечает, что педагоги должны быть готовы к внедрению и пониманию игры как полезного инструмента для достижения различных целей. Текущие исследования показали, что многие педагоги изо всех сил пытаются объединить концепции игры и обучения, поддерживают игру как важный компонент, но занимаются в основном дидактическим обучением, и выражают заинтересованность в использовании стратегий обучения, основанных на игре, но указывают на практические препятствия, такие как как недостаток профессиональной подготовки, препятствующий эффективному использованию этих стратегий. Выделяя комплексную перспективу, педагогам можно показать, как игра связана как с позитивным обучением в целях развития, так и с академическим обучением, подчеркивая при этом важность интеграции нескольких типов игр, которые охватывают различные виды деятельности и роли педагога. Игра должна быть задумана как полезная для достижения более чем одной цели и в более чем одной форме, чтобы педагоги могли отойти от раздвоенной позиции и стремиться к интеграции развивающих и академических аспектов в одной и той же среде [7].

Согласно анализу фактических данных «Learning through play: a review of the evidence» 2017 года группой исследователей (Jennifer M. Zosh, Emily J. Hopkins, Hanne Jensen, Claire Liu, Dave Neale, Kathy Hirsh-Pasek, S. Lynneth Solis and David Whitebread), в главе Процветание в 21 веке: вызовы и возможности отмечено, что «Сегодняшние дети (завтрашние взрослые) растут, сталкиваясь с быстрыми переменами, глобальными вызовами и возможностью подключения к интернету, и все это влияет на их жизненные перспективы и работу». Исследователи обращают внимание на три конкретные возможности обучения через игру: в процессе развития детей первого года жизни, при вступлении в школьный возраст и закладывании фундамента для обучения на протяжении всей жизни. В дошкольном возрасте неврология предоставляет нам убедительные доказательства глубокого влияния раннего опыта. Для того, чтобы с самого начала наладить здоровые мозговые связи, дошкольникам необходимо чуткое и насыщенное социальное взаимодействие с теми, кто за ними ухаживает, в сочетании с достаточным количеством питательных веществ и окружающей средой, свободной от токсинов. Игровое обучение создает уникальный контекст для такого поддерживающего и насыщенного обучения в раннем детстве [8].

При проведении анализа, мы задали показатель «Документы по финансирующему спонсору», по результатам которого, определено что большинство исследований игрового обучения, в т.ч. playful learning финансируется Финляндией фондом Lego Foundation. Основная цель данного фонда построить будущее, в котором обучение через игру позволит детям стать творческими, вовлеченными в процесс обучения на протяжении всей жизни. Сегодня мир полон как вызовов, но и также возможностей, что требует от сегодняшнего поколения постоянной переподготовки и обучения в течение всей жизни. В процессе этого многие дети испытывают стресс и конфликты. Это в свою очередь требует создание позитивного опыта и развития навыков по преодолению трудностей, умению противостоять негативным факторам и поддерживать уверенность в себе и возможность изменить ситуацию к лучшему.

Согласно исследованиям LEGO Foundation особое внимание в развитии навыков ребенка оказывает playful learning. Исследователями определены 5 навыков, формирующиеся в игровой форме:

Когнитивные навыки: когнитивная область выходит за рамки традиционного академического контента и навыков, таких как умение считать и грамотность. Это также включает в себя способность детей сохранять внимание, критически мыслить, решать проблемы, принимать решения, рассуждать с использованием фактических данных и оценивать то, что они знают и чего не знают (метапознание);

Социальные навыки: включают сотрудничество, общение и понимание точек зрения других людей посредством обмена идеями, согласования правил и развития эмпатии; Эмоциональные навыки: включают понимание, управление эмоциями и их выражение путем формирования самосознания и контроля над импульсами, а также сохранение мотивации и уверенности перед трудностями; Физические навыки: включают понимание движения и пространства посредством отработки сенсомоторных навыков, развитие пространственного восприятия, обретение физической уверенности во всем теле и более целенаправленных движений (мелкая моторика), а также воспитание активного и здорового тела;

Творческие навыки: включают выдвижение новых идей (в том числе «дивергентное мышление», при котором предлагается более одного возможного решения проблемы), определение приоритетов наиболее значимых или актуальных идей для воплощения в реальность, выражение идей и создание ассоциаций, а также символизацию и репрезентацию идей.

Дети развивают данные навыки сложным и взаимосвязанным образом, исследуя реальные ситуации и реагируя на них, как в игре. То есть когда дети становятся активными участниками своего собственного обучения, взаимодействуют с другими людьми, имеют возможность работать методом проб и ошибок, получать удовольствие и соотносить полученные знания с собственным жизненным опытом, они могут практиковать целый ряд навыков, необходимых им для достижения успеха в мире [9].

Исходя из теоретического анализа, сформированного по результатам полученных данных с базы Scopus, перед нами встает необходимость найти решение второй задачи. С этой целью, нами разработан алгоритм практической реализации playful learning на базе комплекса Play Hub. Игровой комплекс Play Hub действует на базе центра раннего развития детей и исследования семьи (КазНацЖенПУ, Казахстан, г.Алматы). Деятельность центра ориентирована на реализацию вопросов организации воспитания и обучения детей, не посещающих дошкольные организации.

Принципы игрового комплекса Play Hub:

- Доступность: представленные игровые материалы соответствуют международным стандартам качества, принципу доступности и открытости;
- Безопасность: игровой комплекс соответствует требованиям санитарных правил к объектам образования, принципам безопасной среды;
- Инклюзивность: программа игрового комплекса адаптирована для детей с особыми образовательными потребностями, имеются кабинеты специальных педагогов;
- Playful learning: фокус Play Hub направлен на организацию обучения через игру, включающие развитие критического, креативного мышления, эмоционального интеллекта детей дошкольного возраста;
- Партнерство и поддержка: деятельность игрового комплекса направлен на создание партнерских взаимоотношений с семьями, через организацию площадки для общения и обмена опытом.

Игровой комплекс Play Hub предоставляет возможность интенсивного сенсорного развития ребенка в процессе активного взаимодействия. С этой целью комплекс обеспечен такими материалами и оборудованиями как детский стол, стул, кресло «Мяч», песочная терапия, музыкальный уголок, театральная зона, тумба для литературы, доска для творчества и выставок, стеллаж для игрушек, перегородка кабинета с зеркалом Гезелла и другое. Также в

каждой тематической зоне имеется набор интеллектуальных игр «Intellectum» [10], которые направлены на развитие критического мышления, креативности, интеллекта, мелкой моторики, групповой работы.

Исходя из вышеизложенного можно отметить, что игровой комплекс представляет широкие возможности для реализации процесса обучения дошкольников в игровой форме. Для ее практической реализации нами разработан алгоритм, включающий 3 этапа:

1. Подготовительный этап:

1.1 Анализ текущей ситуации:

- оценка уровня развития умений и навыков детей дошкольного возраста;
- анализ нормативных правовых актов и программ по дошкольному воспитанию и обучению РК;
- определение целей игровой деятельности.

1.2 Создание развивающей среды:

- организация пространства Play Hub, т.е. игровые зоны, материалы, оборудования;
- подбор игрового оборудования, соответствующего принципам playful learning;
- разработка программы игровых заданий с учетом возраста ребенка.

2. Этап внедрения игровой методики:

2.1 Определение базовых форм организации playful learning:

- свободная игра (free play) - это деятельность, инициируемая и управляемая самим ребенком, без видимого вмешательства взрослого;
- игровое обучение (playful learning) – процесс, в котором педагог (или родитель) направляет игру таким образом, чтобы ребенок осваивал определённые знания и навыки.

На сегодняшний день игра активно начинает проходить трансформацию от «Free Play» (свободной игры) к «Playful Learning» (игровому обучению) предсталеной в виде примера на рисунке 3 [11].

Поднимаетесь по столбу на детскую площадку? Это свободная игра.	→	**Добавьте метки с цифрами на те же столбы, и дети будут рассказывать о том, как высоко они забрались – обучение в игровой форме.**
Дети на детской площадке возле автобусной остановки? Это Свободная игра.	→	Добавьте головоломки, развивающие пространственные навыки, или специальные игры в классики, развивающие контроль над импульсами, и вы создадите игровое обучение.
Пополнение библиотеки игрушками? Это поощряет свободную игру.	→	Добавьте блоки танграм, которые приглашают семьи поиграть с геометрическими формами, и стену для скалолазания с буквами, и вы получите игровое обучение.

Рисунок 3. от «Free Play» к «Playful Learning»

Исходя из рисунка 1, мы видим, что свободная игра и игровое обучение представляют два подхода, которые используют игру в развитии детей, но при этом имеют отличия в зависимости от степени вовлеченности взрослого и конкретной образовательной цели. То есть свободная игра (Free Play)») - это деятельность, инициируемая и управляемая самим ребенком, без видимого вмешательства взрослого. В такой игре дети сами выбирают, чем играть и как играть, нет заранее заданной цели, но при этом, проявляется креативность, воображение и развитие социальных навыков. Игровое обучение (Playful learning) – процесс, в котором педагог (или родитель) направляет игру таким образом, чтобы ребенок осваивал определённые знания и навыки. В такой игре есть конкретная образовательная цель, взрослый может задавать вопросы, направлять сюжет и предлагать игровые задачи, при этом дети являются активными участниками процесса, а игра становится структурированной. На основании

вышеизложенного, стоит отметить что свободная игра является полностью детской инициативой, обучение происходит спонтанно, а игровое обучение (Playful learning) это целенаправленный процесс, в котором создаются условия для усвоения знаний через игру.

2.2 Организация игровых взаимодействий:

- введение детей в игровую ситуацию через квесты, интерактивные задания;
- поощрение творчества, ролевых игр, экспериментирования;

2.3 Поддержка инициативности и саморегуляции:

- создание атмосферы сотрудничества и поддержки;
- развитие навыков самоконтроля и командной работы;
- гибкость в управлении игровым процессом в зависимости от потребностей детей.

3. Этап оценки и корректировка процесса:

3.1 наблюдение за игровым взаимодействием:

- отслеживание вовлеченности детей;
- анализ способа решения игровых задач;
- оценка развития когнитивных, коммуникативных и социальных навыков.

3.2 Рефлексия:

- обсуждение с детьми их опыта и впечатлений от игры;
- взаимодействие с родителями по вопросам целостного развития ребенка;
- корректировка содержания игр и методик на основе анализа полученных результатов.

3.3 Документирование реализации Playful learning на базе комплекса Play Hub:

- фиксация наблюдений, успешных игровых кейсов;
- разработка рекомендаций по улучшению игровых методик;
- внедрение инновационных подходов в Playful learning на основе новых исследований.

Предложенный алгоритм практической реализации Playful learning на базе комплекса Play Hub может способствовать созданию системы, направленной на целостное развитие личности дошкольника, развивая их познавательные, социальные, эмоциональные компетенции. А комплекс Play Hub станет не просто игровой площадкой, а полноценной развивающей средой, направленной на развитие 5К: критическое мышление, креативность, коммуникация, коллаборация, конфиденциальность. Таким образом, Playful learning, также известное как управляемая игра, относится к типу игр, в которых дети активно исследуют мир во время увлекательной деятельности, включенной в соответствующий, значимый контекст, который структурируется воспитателями или окружающей средой, чтобы помочь детям сосредоточиться на элементах, способствующих обучению.

В перспективе нашего исследования, реализовать разработанный алгоритм и проверить особенности организации Playful learning в реальных условиях, в т.ч. в игровом комплексе Play Hub.

Литература:

1. Модель развития дошкольного воспитания и обучения. Постановление Правительства Республики Казахстан №137 от 15.03.2021 года.

2. Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года №348.

3. Типовые учебные программы дошкольного воспитания и обучения приказ №422 от 14.10.2022 года министра Просвещения РК.

4. Pyle, A., DeLuca, C., Wickstrom, H., Danniels, E., & Fesseha, E. (2023). Play-based learning and assessment practices in early years: methodological explorations. Educational Research, 65(2), 248–266. https://doi.org/10.1080/00131881.2023.2181201

5. Hirsh-Pasek, Kathy & Blinkoff, Elias & Golinkoff, Roberta & Hadani, Helen. (2020). A new path to education reform: Playful learning promotes 21st-century skills in schools and beyond POLICY BIG IDEAS About the Authors.

6. Pyle, A., & Danniels, E. (2017). A continuum of play-based learning: The role of the teacher in play-based pedagogy and the fear of hijacking play. Early Education and Development, 28(3), 274–289. https://doi.org/10.1080/10409289.2016.1220771

7. Pyle, Angela & DeLuca, Christopher & Danniels, Erica. (2017). A scoping review of research on play-based pedagogies in kindergarten education. Review of Education. 5. 10.1002/rev3.3097.

8. Jennifer M. Zosh, Emily J. Hopkins, Hanne Jensen, Claire Liu, Dave Neale, Kathy Hirsh-Pasek, S. Lynneth Solis and David Whitebread. (2017). Learning through play: a review of the evidence. The Lego Foundation, 40 P. https://cms.learningthroughplay.com/media/wmtlmbe0/learning-through-play_web.pdf

9. The Lego Foundation https://learningthroughplay.com/

10. Настольные игры «INTELLECTUM (ИНТЕЛЛЕКТУМ)», Астана https://intellectumgames.tilda.ws/

11. Playful learning landscapes action network. Transforming community spaces into joyful learning opportunities. https://playfullearninglandscapes.com/wp-content/uploads/sites/7/2022/02/PLLAN-Playbook.pdf

УДК 378

РОЛЬ ШКОЛЬНОГО ПСИХОЛОГА: ПОЧЕМУ ЕГО ВЛИЯНИЕ НЕДООЦЕНЕНО И КАК ЭТО ИСПРАВИТЬ?

Ш.Ж. Кадырова[1], А.А. Хишин[2]
[1]Педагог-психолог, КГУ «Общеобразовательная Школа №24»
Отдела Образования города Караганды
Управления Образования Карагандинской области
[2]Карагандинский университет имени академика Е.А. Букетова
город Караганда, Казахстан

Актуальность роли школьного психолога в современной образовательной системе обусловлена растущей потребностью в профессиональной психолого-педагогической поддержке учащихся, однако его влияние остается недостаточно оцененным. Современные исследования подтверждают, что психоэмоциональные расстройства среди школьников, включая тревожные расстройства, депрессию, стрессовые состояния и проблемы социальной адаптации, становятся все более распространенными. Несмотря на это, в практике большинства образовательных учреждений роль школьного психолога часто сводится к минимальному вмешательству, что затрудняет полноценное решение проблем, с которыми сталкиваются дети. Данное недооценивание роли психолога в процессе воспитания и обучения ведет к недостаточному использованию его профессионального потенциала для профилактики и коррекции психоэмоциональных трудностей.

Для эффективного исправления сложившейся ситуации необходимо повысить значимость и видимость работы школьного психолога в образовательной среде. Важно, чтобы психолого-педагогическое сопровождение стало неотъемлемой частью образовательного процесса, а психологи – активными участниками формирования программ по профилактике психоэмоциональных нарушений, коррекции межличностных конфликтов и поддержке социальной адаптации учеников. Признание роли школьного психолога, как не только консультанта, но и ключевого участника образовательного процесса позволит значительно улучшить психоэмоциональное состояние учащихся, способствуя тем самым их более успешной учебной и социальной адаптации.

Школьная психология как отдельное направление начала формироваться в конце XIX – начале XX века. Первые специалисты в этой области работали в Европе и США, помогая детям с особыми образовательными потребностями. Со временем роль школьных психологов

расширилась, охватывая вопросы эмоционального состояния учащихся, конфликтных ситуаций и адаптации в школьной среде.

Роль школьного психолога в системе образования является важной и многогранной темой, которая активно обсуждается в научной и педагогической литературе. В исследованиях, посвященных данной проблематике, подчеркивается значимость психолого-педагогической поддержки для гармоничного развития учащихся и эффективного функционирования образовательных учреждений.

Одним из первых шагов к признанию важности роли школьного психолога было введение его в школьную систему в конце XX века. В работах таких исследователей, как Н.Е. Веракса (2002), отмечается, что школьный психолог должен быть не только консультантом по вопросам психоэмоционального состояния детей, но и активным участником учебного процесса. В частности, он должен работать с детьми, сталкивающимися с трудностями в социальной адаптации, а также оказывать поддержку в преодолении стресса, тревожности и других эмоциональных расстройств, возникающих на фоне учебных нагрузок.

Современные исследования акцентируют внимание на проблемах, связанных с недооценкой работы школьного психолога в образовательных учреждениях. В частности, работы Т.А. Левченко (2010) и Л.А. Семёнова (2015) подчеркивают, что роль школьного психолога часто ограничивается диагностической деятельностью, в то время как его вмешательство в организацию учебного процесса и работу с педагогическим коллективом остается недостаточным. Это, в свою очередь, приводит к ограниченному использованию психолога в решении важных задач, таких как создание комфортного микроклимата в классе, предотвращение конфликтных ситуаций и снижение уровня стресса среди учащихся.

Особое внимание в научной литературе уделяется вопросам профилактики и коррекции психоэмоциональных проблем у школьников. Согласно исследованиям Н.Ю. Яковлевой (2013) и О.В. Романовой (2014), школьный психолог играет ключевую роль в организации системы профилактики стрессовых ситуаций и эмоциональных расстройств. Взаимодействие психолога с педагогами, родителями и детьми способствует более раннему выявлению признаков психоэмоциональных нарушений, что, в свою очередь, позволяет предпринять своевременные меры для их коррекции.

Кроме того, важным аспектом работы школьного психолога является его роль в поддержке инклюзивного образования. В последние годы наблюдается растущий интерес к интеграции детей с особыми образовательными потребностями в обычные образовательные учреждения. В литературе, например, в работах И.А. Карабановой (2016) и В.А. Власовой (2017), подчеркивается, что психологи должны быть подготовлены к работе с детьми с ограниченными возможностями здоровья, создавая условия для их социальной адаптации и полноценного включения в образовательный процесс.

Вместе с тем, современные исследования, такие как работы А.В. Ракитова (2019), отмечают важность повышения квалификации школьных психологов и разработки новых моделей психолого-педагогического сопровождения учащихся. Это включает в себя как традиционные методы психотерапевтической работы, так и инновационные подходы, такие как использование когнитивно-поведенческой терапии и других современных психотерапевтических техник для решения психологических проблем учеников.

Таким образом, в научной литературе существует согласие относительно важности роли школьного психолога в образовательном процессе, однако для того чтобы эта роль была признана и эффективно реализована, необходимо продолжить совершенствование подходов к подготовке и организации работы школьных психологов, а также устранить существующие барьеры для их более широкого вовлечения в педагогический процесс.

Существует несколько причин, почему роль школьного психолога в образовательной системе часто недооценена. Среди них можно выделить следующие:

1. Недостаточное понимание широты задач школьного психолога. В большинстве образовательных учреждений роль психолога ограничивается диагностикой и консультациями по конкретным случаям, что не отражает всей сложности и многогранности

его работы. Многие считают, что психолог необходим лишь для решения крайних случаев, таких как тяжелые психоэмоциональные расстройства или кризисные ситуации, и не видят его потенциала в профилактике и поддержке повседневной работы с учащимися.

2. Отсутствие системного подхода к психолого-педагогической работе. В образовательной системе часто наблюдается фрагментарный подход к работе школьного психолога. Психологическая поддержка воспринимается как дополнительная услуга, а не неотъемлемая часть образовательного процесса. Это приводит к тому, что его роль не всегда включается в общую стратегию развития школы, что ограничивает эффективность работы.

3. Проблемы в взаимодействии с педагогическим коллективом. Во многих школах роль психолога ограничена лишь предоставлением консультаций и рекомендаций для учителей, но редко происходит глубокое сотрудничество между психологом и педагогами. Нередко педагогический коллектив не полностью осознает, как психолог может помочь в решении проблем учащихся, таких как стресс, буллинг или трудности в обучении, что приводит к недооценке значимости этой профессии.

4. Низкий уровень осведомленности родителей и школьной администрации. Родители и руководство образовательных учреждений часто не осознают важность раннего вмешательства психолога, предпочитая обращение к специалисту только в случае серьезных кризисных ситуаций. Это приводит к тому, что психологи часто оказываются в роли «пожарных» и работают с уже имеющимися проблемами, а не занимаются их профилактикой.

5. Недостаточная квалификация и профессиональная подготовка. Во многих случаях школьные психологи не имеют достаточной подготовки или ресурсов для выполнения своих обязанностей на должном уровне. Это связано с недостаточной подготовкой в области психологии и педагогики, а также с нехваткой профессиональных тренингов и супервизии, что также может приводить к недооценке их вклада в образовательный процесс.

6. Культурные и социальные стереотипы. В ряде образовательных учреждений существует стереотип, что обращение к психологу — это «признак слабости» или «нечто ненормальное». Это мнение может тормозить активное использование ресурсов психолога, как со стороны учащихся, так и со стороны родителей или учителей.

7. Финансовые и организационные ограничения. В условиях ограниченных бюджетов на образование роль школьного психолога часто недооценена из-за недостатка финансирования, что приводит к нехватке специалистов, отсутствию современного оборудования и ресурсов для работы, а также недостаточному времени для полноценного выполнения своих функций.

Таким образом, недостаточное понимание роли школьного психолога, проблемы взаимодействия с другими участниками образовательного процесса и структурные ограничения создают условия, при которых его вклад в решение психоэмоциональных и социальных проблем учащихся недооценен и не используется в полном объеме.

Для того чтобы роль школьного психолога была более признана и эффективно использована в образовательном процессе, необходимо внедрить комплекс мер, направленных на улучшение осознания значимости этой профессии, оптимизацию работы психологов и создание условий для их полноценного вовлечения в учебный процесс. Некоторые из возможных решений:

1. Повышение осведомленности о роли психолога среди педагогов, родителей и учеников. Важно проводить просветительские мероприятия и тренинги для педагогов и родителей, чтобы они осознали значимость психолого-педагогического сопровождения в развитии учащихся. Для этого можно организовать регулярные встречи с психологами, на которых они будут представлять свои методы работы и результативность своей деятельности. Это повысит доверие и понимание роли психолога среди всех участников образовательного процесса.

2. Интеграция психолога в учебно-воспитательный процесс. Роль психолога должна быть включена не только в кризисные моменты, но и в повседневную жизнь школы. Психолог может быть активным участником учебных и воспитательных мероприятий, таких как тренинги по стрессоустойчивости, групповая работа с учениками, мероприятия по

профилактике буллинга и конфликтов. Важно, чтобы психолог взаимодействовал с учителями для создания комфортного и безопасного образовательного пространства для всех учеников.

3. Разработка программ профилактики и коррекции психоэмоциональных расстройств. На основе диагностики психологи могут разрабатывать и внедрять в образовательный процесс программы, направленные на профилактику стресса, депрессии и других психоэмоциональных нарушений. Это могут быть как индивидуальные, так и групповые занятия, направленные на развитие эмоционального интеллекта, управление эмоциями, развитие уверенности в себе и другие важные навыки.

4. Поддержка профессионального развития психологов. Для повышения эффективности работы школьных психологов необходимо регулярно проводить тренинги, курсы повышения квалификации и супервизии. Это поможет специалистам быть в курсе современных методов работы, психотерапевтических техник и новых подходов к психолого-педагогическому сопровождению. Также важно обеспечить психологов доступом к современным методикам и инструментам диагностики.

5. Внедрение психологической службы в структуру образовательных учреждений. Психолог должен быть не изолированным специалистом, а интегрированным в работу всего педагогического коллектива. Для этого необходимо предусмотреть регулярное взаимодействие психолога с администрацией и педагогами, участие психолога в совещаниях, стратегических планах школы. Важно также создать условия для совместной работы психолога с другими специалистами (социальными педагогами, педагогами-дефектологами и др.).

6. Обеспечение необходимыми ресурсами и финансированием. Важно, чтобы школы имели возможность выделять средства на поддержку психологической службы, включая оплату труда специалистов, покупку необходимого оборудования и литературы, а также организацию тренингов и других образовательных мероприятий. Это поможет создать условия для качественной и продуктивной работы школьных психологов.

7. Создание условий для анонимного и доступного обращения учеников. Важно, чтобы школьники могли обращаться к психологу в условиях конфиденциальности и безопасности. Для этого можно внедрить анонимные консультации, электронные формы обращения или создать специальные «уголки» психологической помощи в школе, где ученики смогут получить помощь в любое время.

8. Активное вовлечение психолога в инклюзивное образование. Школьные психологи должны играть важную роль в организации инклюзивного образования, помогая интегрировать детей с особыми образовательными потребностями в общий образовательный процесс. Это требует как специальных знаний, так и организационных усилий для создания комфортной среды для всех учеников.

Внедрение этих решений поможет повысить роль школьного психолога, улучшить его взаимодействие с педагогами и родителями, а также обеспечить более эффективное и всестороннее психоэмоциональное сопровождение учеников, что, в свою очередь, окажет положительное влияние на их успеваемость и социальную адаптацию.

В заключение, несмотря на признание важности работы школьного психолога, его роль все еще остается недооцененной в контексте общего образовательного процесса. Это связано не только с ограниченным восприятием функций психолога, но и с недостаточной организацией системы психолого-педагогической поддержки в школах. В результате значительное количество учащихся, особенно в моменты адаптации или столкновения с трудностями, остаются без необходимой помощи, что может влиять на их успеваемость и развитие.

Тем не менее, изменения в отношении к роли школьного психолога требуют комплексного подхода на уровне государственной политики, административного обеспечения и культурных изменений в образовательных учреждениях. Признание важности этого специалиста и его вовлечение в процесс формирования образовательной среды должно стать

стратегической задачей, что обеспечит успешную социальную и психологическую адаптацию учащихся, их эмоциональное благополучие и, как следствие, лучшие результаты в обучении.

Литература

1. Дубровина И. В. Предыстория развития школьной психологической службы (к 110-летнему юбилею Психологического института РАО) //Вестник практической психологии образования. – 2022. – Т. 19. – №. 1. – С. 18-32.

2. Коттл Т. В., Крушельницкая О. Б., Орлов В. А. Взаимодействие психолога с субъектами образовательного процесса в школах США //Социальная психология и общество. – 2018. – Т. 9. – №. 2. – С. 165-178.

3. Нурмаматов А. Ш., Жиянов С., Абдурахматов Х. Современные методы организации психологической работы в школе //Интернаука. – 2021. – №. 36. – С. 33-35.

УДК 37.01

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ДАМЫТУ

Байжанова Гульзипа Кабеповна
Бастауыш класс мұғалімі
g.kabepovna@mail.ru
"Мәлік Ғабдуллин атындағы №70 жалпы білім беретін орта мектеп"КММ
Ақтөбе облысы, Ақтөбе қ, ҚР

Шығармашылық – баланың ойлау қабілетін, қиялын, жаңаша көзқарасын дамытатын маңызды фактор. Әсіресе, бастауыш сынып – шығармашылық қабілеттің негізі қаланатын кезең. Осы жаста балалардың қызығушылығы жоғары болып, олар жаңа ақпаратты тез қабылдайды

Бастауыш сынып – жас ұрпақтың ақыл-ойы мен жеке тұлғалық дамуының маңызды кезеңі. Бұл уақытта балалардың шығармашылық әлеуетін дамыту оқыту процесінің ажырамас бөлігі болып табылады. Шығармашылық балаларға өздерінің ішкі қабілеттерін ашуға, қиялын дамытып, жаңаша ойлауды үйренуге мүмкіндік береді. Бұл мақалада бастауыш мектепте оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамыту әдістері мен тәсілдері қарастырылады.

Бастауыш сынып оқушыларының қабілеттері екі түрлі әрекетте дамиды. Біріншіден, кез келген бала оқу әрекетінде адамзат баласының осы кезге дейінгі жинақталған тәжірибесін меңгерсе екіншіден, кез келген оқушы шығармашылық әрекеттер орындау арқылы өзінің ішкі мүмкіндіктерін дамытады. Оқу әрекетінен шығармашылық әрекеттің айырмашылығы - ол баланың өзін-өзі қалыптастыруына өз идеясын жүзеге асыруына бағытталған жаңа әдіс-тәсілдерді іздейді. Проблеманы өзінше, жаңаша шешуге талпыныс жасайды. Біздің ойымызша, бүгінгі бастауыш сынып оқушыларының кез келгені шығармашылық тапсырмалар шешуді табыспен меңгере алады. Тек ол жұмысқа дұрыс басшылық, шебер ұйымдастырушылық қажет[1].

Осыған орай, ғалымдар жүргізілген тәжірибе барысында, барлық пәндердегі білім мазмұнында оқушының шығармашылық қабілеттерінің дамуы басты нысана болып алынуымен байланысты, оқулықтарда берілген тапсырмалардан басқа өздігінен бақылау жүргізу, қарапайым тәжірибе, эксперимент қою, мәтінмен, сызбамен, суретпен, диаграммамен жұмыс істеу, жекеден жалпыны шығару, жалпыны жекелей қолдану т.б. сияқты оқушыны іскерлікке, дербестіккебаулитын, ойына түрткі болып, шығармашылыққа жетелейтін, өздігінен ізденіске салатын, айналадағы дүниемен қарым-қатынысқа түсіретін, «жаңалық ашып», оның нәтижесінің «қызығына» бөлейтін әдіс-тәсілдер мен мазмұндық ойындар,

қызықты тапсырмалар тұрақты жүргізіліп отырылуы біз көтеріп отырған мәселені нәтижелі ететіні нақтыланды.

Бастауыш сынып – балалардың негізгі білімді игерумен қатар, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың маңызды кезеңі. Шығармашылық ойлау балаға жаңа идеялар ойлап табуға, қиындықтарды сынап көруге және шешім қабылдауда тапқырлық көрсетуге мүмкіндік береді.

Бастауыш сынып – шығармашылық қабілеттің қалыптасу және дамуының негізгі кезеңі. Бұл жаста балалардың қиялы ұшқыр, олар жаңа білімді тез қабылдап, өз ойларын еркін жеткізуге тырысады. Сондықтан осы кезеңде шығармашылық қабілеттерді дамыту өте маңызды.

Неге бастауыш сынып маңызды?

- Баланың қиялы мен ойлау қабілеті белсенді дамиды.
- Жаңалық ашуға, ізденуге деген қызығушылығы жоғары.
- Ойлау дағдылары, шығармашылық көзқарасы негізі қаланады.
- Өз ойын еркін жеткізу мен өзін-өзі көрсетуге үйренеді.

Бастауыш сыныпта шығармашылық қабілетті дамыту баланың жан-жақты дамуына, өзіндік пікірін қалыптастыруына және жаңа идеяларды ұсынуына көмектеседі. Мұғалімдер мен ата-аналар баланың қызығушылығын қолдап, шығармашылық мүмкіндіктерін кеңейтуі қажет.

Шығармашылық әлеуеттің маңыздылығы. Шығармашылық әлеует – баланың проблемаларды шешуде және түрлі тапсырмаларды орындауда ерекше көзқарас пен ашық ойлауды қолдануға қабілеттілігі. Бұл қабілеттілік балаға өз ойын еркін жеткізуге, танымдық процестерін жетілдіруге және жаңа идеялар құрастыруға мүмкіншілік береді. Шығармашылық әлеует – бұл адамға тән қабілет, ол жаңа идеяларды тудыруға, әлемді ерекше көзқараспен көруге және қабылдауға мүмкіндік береді. Баланың шығармашылық қабілеттерін дамыту оның тұлғалық дамуы мен өзіндік ерекшелігін арттыруға көп септігін тигізеді.

Бастауыш сыныпта шығармашылықты дамыту әдістері. **Ойын арқылы оқыту.** Ойын – баланың оқуға деген табиғи ынтасын қозғаушы күш. Оқу процесіне ойын түрінде әртүрлі элементтерді енгізу, балалардың қиялын оятып, жаңа білімді ашуға ынталандырады. Мысалы, математиканы рөлдік ойын немесе құрастырма арқылы үйрену балаларды қызықтырады. Ойын – балалардың табиғи қажеттілігі. Шығармашылдыққа бағытталған ойындар (мысалы, рөлдік ойындар, құрастырмалар, қуыршақ театры) балалардың қабілеттерін дамытып, оларды белсенді үйренуге ынталандырады. Мұғалім тапсырмаларды ойынға айналдыра отырып, оқушылардың қызығушылығын оята алады.

Көркем өнермен айналысу. Сурет салу, мүсіндеу, қолөнер секілді көркем өнер түрлері балалардың қиялын дамытып, олардың өзін-өзі білдіруіне мүмкіндік береді. Мысалы, “күніңді суретпен бейнеле” деген секілді шығармашылық тапсырмалар арқылы оқушылар өз сезімдерін суреттер арқылы жеткізуді үйренеді. Балаларға белгілі бір тақырып бойынша сурет салуға тапсырма беріңіз немесе оларды өз қиялындағы кейіпкерлерді мүсіндеуге шақырыңыз. Бұл балаларға өз ойын еркін жеткізуге мүмкіндік береді.

Әдеби шығармашылық. Әдеби шығармашылықты дамыту үшін оқушыларға өз ертегісін жазу немесе шағын әңгіме құрастыру тапсырмаларын беру тиімді. Бұл балалардың сөздік қорын байытып, тіл байлығын арттырады.

Музыка және би. Музыкалық белсенділіктер (ән айту, аспапта ойнау) және би оқушылардың ырғақ сезімін дамытып, музыкалық талғамын жетілдіреді. Сондай-ақ, мұндай әрекеттер топтық жұмыстар арқылы әлеуметтік дағдыларды жетілдіруге де көмектеседі.

Жобалық және зерттеу қызметі. Балаларға қоршаған ортаға қатысты зерттеу жобаларын орындау мүмкіндігін беру олардың аналитикалық және сын тұрғыдан ойлау қабілетін дамытады. Мысалы, табиғаттағы маңыздылығы бар құбылыстарды зерттеп, өз жобаларын сыныптастарына көрсету тапсырмасы балалар үшін өте пайдалы. Жобалық оқу әдісі оқушылардың шығармашылық ойларын іске асыруға үлкен мүмкіндік береді. Мысалы, бастауыш сынып оқушыларымен бірге табиғаттағы құстардың тіршілігін зерттеу жобасын

жасаңыз. Балалар өздері ақпарат жинап, суреттер салып, презентация жасап, жобаларын сыныптастарымен бөліседі. Бұл әдіс оқушылардың зерттеушілік қабілетін дамытады.

Интерактивті технологияларды пайдалану. Бастауыш сынып мұғалімдері интерактивті тақталар мен компьютерлік бағдарламаларды пайдалана отырып, шығармашылық сабақтарды өткізе алады. Мысалы, оқушылар арнайы бағдарламалар арқылы өз мультфильмдерін жасай алады. Бұл тәсіл балалардың заманауи технологияларды қолдануды меңгеруіне ықпал етеді және шығармашылық қабілеттерін арттырады[2.45].

Мұғалімнің рөлі қандай?

- ✓ Оқушыларды еркін ойлауға үйрету.
- ✓ Сұрақ қою арқылы жаңа идеяларды дамытуға көмектесу.
- ✓ Шығармашылық тапсырмалар мен ашық сұрақтар беру.
- ✓ Балалар еңбегін бағалап, оларды шабыттандыру.

Қорытындылайтын болсақ, Бастауыш сыныпта оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамыту – олардың болашақтағы тәрбиесі мен білім алу сапасының негізін қалыптастырады. Инновациялық әдістер мен тәсілдемелерді енгізу арқылы мектеп оқушыларының шығармашылық қабілеттері барынша дамытып, оларды қызықтыруға болады. Бұл қадамдар балаларға өздерін танып, жеке тұлға ретінде қалыптасуына зор септігін тигізеді. Әртүрлі әдістер мен тәсілдерді тиімді қолдану арқылы балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытып, оны жетілдіруге болады. Мұндай жұмыстардың нәтижесінде оқушылар мектеп қабырғасында ғана емес, өмірде де өзіндік пікір мен идеялар туғызуға қабілетті, шығармашыл, жан-жақты дамыған тұлға болып қалыптасады. Бастауыш сыныпта шығармашылық әлеуетті дамыту – оқушының болашақта ойлау қабілетінің, өзіне деген сенімділігінің артуына үлкен ықпал етеді. Сондықтан әр сабақта шығармашылық элементтерді пайдалану маңызды.

Әдебиеттер:

1. М.И. Махмутов – «Моделирование учебного процесса»
2. Т. Сабыров – "Оқушылардың оқу белсенділігін арттыру жолдары"

ӘОЖ 378

КӨРКЕМДІК БІЛІМ БЕРУДІҢ ЗАМАНАУИ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ ЖӘНЕ ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ОРНЫ

Есмагамбетова Л.О[1]., Аблаев Ә.А.[2], Мейрамқызы Ж.[3]
[1]Бейнелеу өнері және дизайн
кафедрасының оқытушысы
[2]п.ғ.м бейнелеу өнері және дизайн
кафедрасының оқытушысы
[3] Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің 3 курс студенті

Көркемдік білім беру қазіргі заманғы білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Ол өнердің әртүрлі салаларында шығармашылық қабілеттерді дамытуға, эстетикалық сезімталдықты қалыптастыруға және мәдени құндылықтарды түсінуге бағытталған. Соңғы жылдары ғаламдану мен цифрлық технологиялардың жедел дамуы көркемдік білім беру жүйесіне жаңа мүмкіндіктер мен тәсілдер ұсынды. Бұл үрдіс білім беру әдістерінің өзгеруіне, жаңа құралдар мен әдіс-тәсілдердің енгізілуіне алып келді. Цифрлық технологиялар, мысалы, онлайн-курстар, виртуалды галереялар, 3D модельдеу және анимация құралдары, шығармашылық үдерістерді жаңа деңгейде жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Осы тұрғыда көркемдік білім беру саласы өз мазмұнын жаңартып, қазіргі заманғы өнер мен дизайн салаларында білім алушыларды дайындауға ықпал етуде.

Көркемдік білім беру қазіргі қоғамда ерекше орын алатын маңызды сала ретінде дамып келеді. Ғаламдану мен технологиялық даму заманының талабы бойынша, көркемдік білім беру жүйесі жаңа бағыттарға және өзгерістерге бейімделіп, өзінің түпкі мақсатын сақтай отырып, жаңа құралдар мен әдістерді енгізуде. Бұл үрдіс әсіресе цифрлық технологиялардың жедел дамуымен байланысты, себебі олар білім беру жүйесіне жаңаша көзқарас пен жаңа мүмкіндіктер әкеледі.

Цифрлық технологиялар көркемдік білім беру саласында бірқатар өзгерістерге әкелді. Олардың ішінде онлайн-курстар, виртуалды галереялар, 3D модельдеу және анимация құралдары сияқты инновациялық әдіс-тәсілдерді атап өтуге болады. Бұл технологиялар оқушыларға көркемдік шығармашылық процесін жаңа деңгейде жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Мысалы, 3D графика мен анимация арқылы жасалған шығармашылық жобалар, визуалды өнердің дамуына жаңа серпін беріп, студенттерге жаңа бейнелеу құралдарын меңгеруге жол ашады.

Цифрлық құралдардың көркемдік білім беру жүйесінде қолданылуы білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Олар нақты уақыт режимінде өз жұмыстарын тексеріп, түзетулер енгізуге мүмкіндік алады, бұл оқыту процесін әлдеқайда тиімді етеді. Сонымен қатар, цифрлық ортада жұмыс жасау арқылы студенттер қазіргі заманғы өнер және дизайн салаларында талап етілетін дағдыларды меңгереді. Бұл олардың кәсіби біліктіліктерін арттырып, еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болуына ықпал етеді.

Көркемдік білім беру жүйесіндегі цифрлық технологиялардың негізгі ерекшелігі -олар білім алушыларды тек теориялық біліммен ғана емес, практикалық дағдылармен де қамтамасыз етеді. Виртуалды әлемде жұмыс істей отырып, студенттер шығармашылық үдерістің барлық кезеңдерінде белсенді бола алады: идеядан бастап оның жүзеге асырылуына дейін. Әсіресе, жаңа медиа құралдарын қолдана отырып, олар өз жұмыстарын кең аудиторияға таныстырып, талқылауға мүмкіндік алады.

Цифрлық технологиялардың көркемдік білім беру саласында алатын орны қоғамның мәдени дамуы мен білім беру жүйесінің инновациялық бағыттарына тікелей байланысты. Бұл үрдіс көркемдік білім берудің халықаралық стандарттарға сай болуына, білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін тереңірек зерттеуіне және жаңа көркемдік бағыттардың пайда болуына ықпал етеді. Сонымен қатар, цифрлық технологиялар шығармашылық индустрияларымен тығыз байланысты жұмыс істейтін мамандарды даярлау процесін жеңілдетеді.

Көркемдік білім беру жүйесіндегі заманауи трансформация мен цифрлық технологиялардың ықпалы білім беру әдістерін жаңартуда маңызды роль атқарады. Бұл өзгерістер өнердің дәстүрлі түрлерін жаңа деңгейде көрсетуге, білім алушыларға заманауи өнер мен дизайн салаларында жаңашыл көзқараспен жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Цифрлық құралдар мен технологиялар арқылы көркемдік білім беру өз мазмұнын тереңдетіп, болашақ ұрпаққа жаңа мүмкіндіктер ұсынып отыр.

Қазіргі уақытта цифрлық технологиялардың көркемдік білім берудегі қолданылуы кең ауқымды болып табылады. Бұл саладағы ең маңызды өзгерістердің бірі — виртуалды және толықтырылған шындық технологияларының енгізілуі. Виртуалды шындық (VR) және толықтырылған шындық (AR) құралдары студенттерге шығармашылық тәжірибе мен жаңа технологияларды меңгеру процесінде ерекше тәжірибе ұсынады. Мысалы, VR арқылы студенттер өнер шығармаларын «жақыннан» көріп, оларды әртүрлі бұрыштардан зерттей алады. AR технологиясы болса, нақты әлеммен араласқан виртуалды элементтерді көрсету арқылы жаңа шығармашылық тәсілдер мен амалдарды ашады.

Цифрлық дизайн және 3D модельдеу құралдарының қолданылуы білім алушылардың бейнелеу өнері мен мүсін салаларында инновациялық жұмыс жасауына мүмкіндік береді. 3D принтерлер мен модельдеу бағдарламалары арқылы студенттер өз жобаларын үш өлшемді түрде құрастырып, оларды нақты дүниеде көріп, анализ жасай алады. Бұл мүмкіндік оларды шығармашылық шекараларды кеңейтуге және әртүрлі материалдар мен техникаларды қолдануға ынталандырады.

Сонымен қатар, цифрлық технологиялар студенттерге өз жұмыстарының нәтижелерін әлемдік деңгейде көрсету мүмкіндігін береді. Виртуалды галереялар мен онлайн көрмелер арқылы шығармашылық жұмыстарды халықаралық аудиторияға таныстыруға болады. Бұл олардың шығармашылық деңгейін жоғарылатуға, әлемдік өнер сахнасында танытуға және кәсіби байланыстар орнатуға мүмкіндік тудырады. Мұндай мүмкіндіктер шығармашылық индустриясында жұмыс істейтін мамандардың әлемдік трендтерді меңгеруіне және өз өнерін заманауи талаптарға сәйкес ұсынуына жол ашады.

Цифрлық технологиялардың білім беру саласына ықпалы тек шығармашылық процесс пен жаңа құралдарды енгізумен ғана шектелмейді. Олар білім беру жүйесіндегі оқыту әдістерін де өзгертіп, заманауи талаптарға сай келеді. Оқытушылар мен студенттер арасындағы кері байланыс жүйесі электрондық платформалар арқылы жүзеге асырылып, білім беру үдерісін әлдеқайда жеңіл әрі тиімді етеді. Студенттер өздерінің шығармашылық жұмыстарын электронды түрде жүктеп, оқытушылардан нақты пікірлер мен түзетулер ала алады. Бұл тәсіл білім алушылардың өз жұмыстарын жетілдіруге, тәжірибе жинақтауға және жұмыс барысын оңтайландыруға мүмкіндік береді.

Оқыту процесінде цифрлық технологиялардың қолданылуы білім алушылардың дағдыларын көпаспектілі түрде дамытуды көздейді. Бұл оларды тек техникалық дағдылармен ғана емес, сонымен қатар шығармашылық ойлау мен проблемаларды шешу қабілеттерімен де қамтамасыз етеді. Қазіргі заманғы цифрлық құралдар оқушыларға өз идеяларын жүзеге асыру барысында жаңа тәсілдер мен әдістерді іздеуге мүмкіндік береді, бұл олардың шығармашылық потенциалын толықтай ашуға көмектеседі.

Көркемдік білім берудің қазіргі трансформациясы цифрлық технологиялар мен инновациялық әдіс-тәсілдердің енгізілуімен тығыз байланысты. Бұл өзгерістер тек білім беру мазмұнын ғана емес, сонымен қатар оқу процесін ұйымдастыру тәсілдерін де жаңартады. Осыған байланысты, цифрлық құралдардың және жаңа технологиялардың тиімді қолданылуы көркемдік білім берудің сапасын арттыруға, студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамытуға және өнердің жаңа бағыттарын қалыптастыруға ықпал етеді.

Әдебиеттер:

1. Ахметов, Б. (2022). Цифрлық өнер және графикалық дизайн: Теория мен практика. Алматы.
2. Ибраев, С. (2021). Көркемдік білім беру жүйесінде цифрлық технологияларды қолдану. Астана.
3. Абдуалиева, С. (2023). Виртуалды және толықтырылған шындық технологиялары: Қазіргі заманғы өнер мен дизайнда қолдану. Алматы.
4. Шабанов, М. (2020). Көркемдік білім беруде 3D графика мен анимация құралдарын қолдану. Алматы.
5. Smith, J. (2019). Digital Media in Art Education: Applications and Innovations. New York.
6. Autodesk (2021). Maya for Creative Arts: An Introduction to 3D Modeling and Animation. London.
7. Adobe (2022). Creative Technologies in Modern Art Education. San Francisco.
8. Blender Foundation (2021). Blender 3D: Modern Tools for Artistic Expression. London.

УДК 378

КРИЗИС ПОДРОСТКОВОГО ВОЗРАСТА: ПРИЧИНЫ, ПОСЛЕДСТВИЯ И ПУТИ ПРЕОДОЛЕНИЯ

Г.Т. Жеңіс, А. Искандаров, М.К. Құрымова
Карагандинский университет имени Е.А. Букетова
г. Караганда, Казахстан

Актуальность исследования кризиса подросткового возраста в условиях современных изменений в обществе обусловлена быстрыми социальными и технологическими трансформациями, которые происходят в последние десятилетия. Подростки сегодня сталкиваются с уникальными вызовами, такими как бурное развитие цифровых технологий, доступ к глобальной информации и активное влияние социальных сетей. Влияние виртуальной реальности и глобальных трендов на подростковую самоидентификацию, формирование ценностей и установление социальных связей значительно усиливает кризисный период. Стремление соответствовать внешним стандартам, часто навязанным через медиа, может привести к ощущению неуверенности в себе и сильному внутреннему конфликту.

Кроме того, современное общество сталкивается с изменением традиционных семейных и социальных структур, что также отражается на подростках. Часто они оказываются в ситуации нехватки стабильности и уверенности в будущем, что добавляет напряженности в их психологическое состояние. Социальная мобильность, экономическая нестабильность и новые образовательные требования создают дополнительные трудности в процессе формирования личности подростка. Таким образом, кризис подросткового возраста в современных условиях требует особого внимания, так как он связан не только с внутренними изменениями в психике подростка, но и с теми вызовами, которые ставит перед ним общество.

Психологический возраст (Л.С. Выготский) - качественно своеобразный период психического развития, характеризуется, прежде всего, появлением новообразования, которое подготовлено всем ходом предшествующего развития. Психологический возраст может не совпадать с хронологическим возрастом отдельного ребенка, записанным в его свидетельстве о рождении.

Переходы из одного возраста в другой сопровождаются изменением физических данных и психологических характеристик ребенка, их называют кризисами возрастного развития. Кризис говорит о том, что и в организме, и в психологии ребенка происходят изменения, что в развитии возникают некоторые проблемы, которые ребенок не может самостоятельно разрешить. Преодоление кризиса означает переход на более высокую ступень развития, в следующий психологический возраст

Возрастной период имеет определенные границы. Но эти хронологические границы могут сдвигаться, и один ребенок вступит в новый возрастной период раньше, а другой - позже. Особенно сильно "плавают" границы подросткового возраста, связанного с половым созреванием детей. От знания и понимания причин, закономерностей, возрастных особенностей человека зависит организация системы обучения и воспитания, организации различных общественных институтов таких как детский сад, школа, профессиональное обучение, отношение к пожилым людям.

Например, многие представляют, что младенческий возраст – это «животный» период в жизни человека. Младенец наделен одними инстинктами, не имеет своей индивидуальности. В этом случае ему необходимо только питание, сон, воздух и тепло. Безусловно, все это необходимо младенцу, но, если понимать, что младенческий возраст – это период развития всех будущих психических образований, личности человека, то младенцу необходимо также и общение с родителями, и развивающие игры, и упражнения, способствующие его моторному развитию, ему необходима упорядоченная, разнообразная среда обитания и индивидуальный подход.

Если мы представляем пожилой возраст как переход к немощности, слабости, потери памяти, снижению интеллекта, тогда и отношение к старикам будет как неполноценным людям, требующим терпения и снисхождения. Однако если мы понимаем, что старение является особым периодом жизни, на котором психические процессы организованы специфично, приспосабливая человека к происходящим изменениям, тогда отношение к старикам, помощь им приобретает характер помощи не слабому, а такому же человеку. Это меняет психологический контекст и отношение к пожилым людям.

За свою жизнь человек проходит через ряд стадий своего развития:

1. Дошкольное детство: младенчество (0–1 год); раннее детство (1-3 года); дошкольный возраст (3-6лет).

2. Школьный возраст: младший школьный возраст (7-10лет); подростковый возраст (11-14лет); ранняя юность (15-18лет).

3. Ранняя взрослость: Юность(18-23года).

4. Взрослость: молодость (24-27лет); зрелость (28-60лет).

5. Старость: пожилой возраст (60-75лет); старчество (75-90лет); долгожительство (более 90 лет).

На каждом этапе возникают свои задачи и приоритеты, жизненные проблемы и связанные с ними переживания. Разделение жизненного цикла человека на периоды позволяет лучше понять закономерности развития человека и специфику возрастных этапов.

Весь период детства по возрастной физической классификации делится на семь периодов:

1. Младенчество (от рождения до одного года жизни);

2 Раннее детство (от 1 года до 3-х лет);

3 Младший и средний дошкольный возраст (от 3 до 5 лет);

4 Старший дошкольный возраст (от 5 до 7 лет);

5 Младший школьный возраст (от 7 до 11 лет);

6 Подростковый возраст (от 11 до 13-14 лет);

7 Ранний юношеский возраст (от 13-14 до 16-17 лет).

Каждый этап состоит из двух периодов: межличностное общение как ведущий вид активности, направленный на развитие личности ребенка; предметная деятельность, связанная с интеллектуальным развитием и реализацией операционально-технических возможностей ребенка. Переход от одного этапа развития к другому происходит при несоответствии между уровнем достигнутого личностного развития и операционально-техническими возможностями ребенка.

Причина первых кризисов - возникновение противоречий между новыми потребностями ребенка и прежними условиями их удовлетворения, которые его не устраивают.

Основной смысл переходного периода заключается в позитивных изменениях личности, центральное новообразование каждого возрастного периода (обобщенный результат психического развития) содержит побудительную силу для дальнейшего развития и становится базой для формирования личности в следующем возрастном периоде.

Принято считать 5 основных детских кризисов: кризис новорожденности; кризис 1 года; кризис 3- лет; кризис 7 лет; подростковый кризис.

Основной признак подросткового возраста — перестройка личности как на физическом, так и на психологическом уровне. Большинство исследователей считают, что подростки проходят несколько периодов развития, во время которых они решают 4 основные проблемы.

Отделение от родителей (стадия Я)

Иначе эту задачу называют сепарацией. Она ярко выражена у молодых людей в 10-12 лет.

На физическом уровне происходят немалые изменения:

- начинается половое созревание;
- активируется работа желез внутренней секреции;
- начинают ускоренно расти мышцы;
- укрепляется скелет, увеличиваются длина костей и рост;
- появляется запах от тела и т.д.

Происходящие перемены часто пугают ребенка, иногда просто злят. Каждый день ему приходится мириться со своими новыми формами, реагировать на замечания окружающих о своей неуклюжести, непропорциональности.

Одновременно с телесными изменениями происходит глубокая перестройка мышления и взаимоотношений с родителями и сверстниками:

- отец и мать неожиданно утрачивают авторитет, перестают играть роль основных фигур в жизни;

- в поиске психологической защиты появляется агрессия — наиболее простой механизм реагирования, а также его различные формы — непослушание, бойкот, вызывающее поведение, дерзость в общении и др.;

- эпизоды агрессии периодически сменяются регрессией, т.е. возвращением к младшему возрасту, когда подросток становится плаксивым и раздражительным, его мучают страхи и чувство одиночества.

Индивидуализация (Кто я?)

Очередная проблема подросткового кризиса в 12-14 лет — изменение собственного “я”. Подросток пытается конкурировать уже не с мамой или папой, а со сверстниками, начинает ощущать свою половую принадлежность.

У девочек и мальчиков этот период проходит по-разному. Взросление в этот период зависит от позиции родителей, их скрытого насилия по отношению к ребенку. Юноша пытается почувствовать себя мужественным. Его переполняют чувства гнева и отрицания, он пробует алкоголь, сигареты, при этом ощущает себя независимым и совершенно автономным, отличающимся от сверстников.

Не менее важным вопросом в этот период становится поиск своего образа, роли в жизни. «Какой я?— спрашивает юноша. — Как мне быть хорошим для всех вокруг?» Собственного образа еще нет, зато есть подсказка — нужно научиться подстраиваться под всех.

Поскольку стать хорошим для родителей, сверстников и учителей одновременно не получается, нарастает внутреннее раздражение. Приходит время надеть на себя маску, скрыть истинное лицо. Наиболее значимыми людьми в жизни становятся герои, спортсмены, актеры…

Расстройства поведения появляются тогда, когда ощущается угроза своей индивидуальности, предпринимаются попытки снять маску, показать себя настоящим.

Образование новых связей (За кем идти?)

14-17 лет — период формирования устойчивых предпочтений, привычек в общении и образе жизни, образования собственной морали. Парням нравятся девушки только определенного склада. Молодые люди испытывают страстное желание иметь верного друга, единственного на всю оставшуюся жизнь. Проявления подросткового кризиса — отсутствие взаимопонимания, которое приводят к чувству бессмысленности происходящего в жизни, ощущению полного краха.

Дома родители часто не понимают, что же происходит на самом деле. Фактически подросший ребенок испытывает страх расставания, боязнь утратить пару, остаться в полном одиночестве. Подсознательно в этот момент он превращается в маленького и беспомощного ребенка: его невозможно заставить помыть посуду, убрать у себя в комнате, застелить кровать.

Не все взрослые могут понять, что же ребенок на самом деле переживает. Его необычное поведение формируется на подсознательном уровне. Недостаток внимания в этот период тормозит переход к следующему этапу в развитии. Оставшиеся на этой стадии взрослые люди всю жизнь пытаются доказать свою правоту и превосходство. Они соревнуются, пытаются выяснить, кто лучше всех одет, кто всех умнее, чья машина самая лучшая.

Выбор жизненной дороги (С кем я? В чем моя роль?)

17-21 год — период окончательного взросления, осознание своей роли в человеческом обществе. Это время переоценки идеалов, осмысления достигнутого. Поведение становится более уравновешенным. Только сильные переживания и кризисы выводят из привычного равновесия. Физическая оболочка изменяется уже не так быстро, и в целом вызывает удовлетворение.

Наступает время еще одного психологического кризиса в подростковом возрасте. Подросток понимает, что время игры прошло, скоро придется всю ответственность за себя и близких принять на себя. Он размышляет о семье, всерьез готовится стать родителем.

Если все стадии подросткового взросления пройдены успешно, юноши и девушки уверенно выбирают свою дорогу и род занятий в дальнейшей жизни. С родителями отношения

чаще налаживаются, но отголоски конфликта еще могут сохраняться: ощущение свободы не согласуется с желанием перейти вновь под опеку взрослых.

Уход от “взрослых” проблем задерживает развитие на этой стадии. Жена воспринимается не как партнер, а как мать. Для застрявшей на подростковой стадии женщины муж кажется только источником развлечений. Появляется нечувствительность к чужой боли, слабое сопереживание или вовсе его отсутствие по отношению к родителям, детям, окружающим людям.

Ключик к многочисленным проблемам подросткового возраста лежит в детских конфликтах и страхах. Торможение развития, обращение к моделям поведения раннего детского возраста подсознательно дает возможность проработать нерешенные обиды и сложности, тем самым развить свое “я”, заполнить пробелы в понимании со стороны взрослых и таким образом переосмыслить собственную жизнь.

Если самостоятельно избавиться от детских проблем и переживаний не удается, не получается найти собственный стиль жизни и достичь взаимопонимания с близкими, стоит обратиться к специалистам.

Стадии и классификация

По определению известного психолога Выготского Л.С., существуют 3 стадии кризиса подросткового возраста (фазы):

1. Негативная фаза - негативная. Первый этап кризисного периода начинается в 9-10 лет. Ребенок начинает постепенно переходить к другой системе взаимоотношений с миром. Старые ценности постепенно утрачиваются, ломаются стереотипы. Возникают первые разногласия с родителями, появляется новый круг общения среди сверстников.

2. Собственно кризис. Пик проявлений отмечается в 13-15 лет. Симптомы кризисного возраста самые разнообразные. Полностью меняются интересы, подросток пытается выразить свое мнение по любому поводу, ускользает от родительской опеки. Повышенная конфликтность проявляется в школе и дома.

3. Посткризис, положительные сдвиги. Переходный возраст завершается. У подростка четко просматриваются ценности и предпочтения в общении. Заканчивается половое созревание, окончательно определяется место в общественной жизни. Подросток развивает свои интересы, определяется с профессией.

Длительность каждой фазы у каждого ребенка своя, различается и выраженность протестных настроений. При отсутствии должного контакта с родителями кризис задерживается во второй стадии и приводит к явным отклонениям в поведении.

Рекомендации.

Даже при выраженных протестных настроениях у подростка он в душе еще остается ребенком и нуждается в защите и понимании. С наступлением подросткового возраста родителям пора перестраивать свое отношение к ребенку, отказаться от командного стиля общения и дать определенную «порцию» свободы.

Психологи советуют совместными усилиями преодолеть кризис и предупредить грубые отклонения в психологическом развитии и поведении подростка:

- Демонстрировать всяческое участие и сопричастность к подростковым проблемам. Общность интересов позволяет ребенку обращаться за помощью к взрослым.
- Проявлять интерес к новым занятиям и увлечениям подростка, обсуждать возникшее непонимание в жизненных ситуациях на примерах из собственного опыта, книг, фильмов.
- Спокойно реагировать на бурные всплески эмоций, стараться перевести негатив в область юмора, не поддаваться соблазну вступить в открытый конфликт.
- Доверять и давать свободу. У ребенка должно быть свое личное пространство. У психологов вызывает большое сомнение необходимость контролировать абсолютно все стороны жизни подростка, включая его телефонные переговоры и общение в соцсетях.

Стиль общения с подростком также необходимо менять:

- Пора отказаться от нотаций и поучительного тона в разговоре. Они вызывают лишь дополнительный протест или отсутствие всякого интереса к беседе.

- Свои замечания нужно высказывать ненавязчиво, без обвинений и угроз.
- Вести разговор в спокойном доверительном тоне. Окрики совершенно неэффективны, вызывают обратную реакцию.
- Вместо тотального контроля переговоров ребенка можно попытаться наладить общение через социальные сети. Ребенку привычно переписываться и в такой форме высказывать свои суждения.

Подростковый период — действительно трудное время для родителей и ребенка. Пережить его без существенных потрясений и осложнений можно при грамотном подходе к воспитанию и стилю общения с подростком. Даже при соблюдении всех рекомендаций отклонения в поведении все равно не исключены.

При выраженных признаках кризиса подросткового возраста усилий родителей и педагогов может оказаться недостаточно. Психологи и психотерапевты специализированной семейной клиники психического здоровья оказывают помощь в коррекции кризисных явлений. Сотрудники клиники используют профессиональные знания и опыт в восстановлении взаимопонимания между подростками и взрослыми, профилактике и лечении сложных поведенческих расстройств.

Литература:

1. Голубков Г.В., Лычагина Я.А. Причины возникновения кризиса в подростковом возрасте //Скиф. Вопросы студенческой науки. – 2019. – №. 5-1 (33). – С. 327-331.

2. Магомедова А.М. Кризис подросткового возраста //Мировая наука. – 2019. – №. 5 (26). – С. 441-444.

3. Устинова Е.А. Возрастные границы подросткового периода //Интеллектуальные ресурсы-региональному развитию. – 2019. – Т. 5. – №. 1. – С. 148-151.

4. Колупаева М. С. Психологические особенности протекания кризиса подросткового возраста //МИР: Молодежь. Инициатива. Развитие. – 2021. – С. 115-119.

5. Григорян А. А. Кризис подросткового возраста: понимание проблем и поиск решений //Российская наука на пути к устойчивому развитию: междисциплинарные исследования. – 2023. – С. 137-139.

ӘОЖ 378

БІЛІМ БЕРУДЕГІ БЛОГИНГ: ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ТӘРБИЕШІНІҢ ҚҰРАЛЫ

Азилхан А.Б.
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» білім беру бағдарламасының 2 курс студенті
alinaazilhan4@gmail.com

Қазіргі цифрлық дәуірде білім беру үдерісі тек дәстүрлі әдістермен шектелмейді. Ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы білім беруге жаңа мүмкіндіктер әкелді. Солардың бірі – білім берудегі блогинг. Блогинг – тек ойын-сауық немесе жаңалық тарату құралы ғана емес, сонымен қатар білім мен тәрбиені заманауи, қолжетімді әрі қызықты түрде жеткізудің тиімді әдісі. Білім беру саласында блогингті қолдану оқушылар мен ата-аналар үшін пайдалы ғана емес, сонымен қатар мұғалімдер мен тәрбиешілер үшін де тиімді әдіс болып табылады. Қазіргі заманда технология мен цифрландыру – қоғамның барлық саласына серпін берген негізгі қозғаушы күштер. Ақпараттық технологиялар мен инновациялар өндіріс, білім беру, медицина, ауыл шаруашылығы сияқты көптеген салаларда тиімділікті арттырып, жаңа мүмкіндіктер ашады.Цифрландырудың арқасында ақпарат алмасу жеңілдеп, жұмыс процестері автоматтандырылып жатыр. Мысалы, электронды құжат айналымы қағазбастылықты азайтып, уақыт үнемдеуге көмектеседі. Ал интернет пен бұлттық

технологиялар арқылы әлемнің кез келген жерінен ақпаратқа қол жеткізу мүмкіндігі бар.Тұрмыстық деңгейде цифрлық технологиялар біздің өмірімізді ыңғайлы етеді. Мысалы, смартфондар арқылы төлем жасау, онлайн сауда және қызметтерге тапсырыс беру бүгінде үйреншікті жағдайға айналды. Смарт құрылғылар мен қосымшалар денсаулықты қадағалап, қауіпсіздікті қамтамасыз етеді.Инновацияның болашақтағы рөлі мен мүмкіндіктері:Инновация – қоғамның дамуы мен өркендеуінің негізгі қозғаушы күші. Технологиялық және ғылыми жетістіктер арқылы адамзат алдында тұрған көптеген мәселелерді шешуге мүмкіндік туындайды. Инновация – бұл тек жаңа технологияларды әзірлеу емес, сонымен қатар қоғамның, экономиканың және күнделікті өмірдің дамуын айқындайтын шешуші фактор. Қазіргі заманғы инновациялық трендтер әлемді өзгертудің қозғаушы күші ретінде бүкіл салаларға серпін беріп, адамның өмір сүру сапасын арттыруға бағытталған.Инновацияларды дамыту және жаңа идеяларды қолдау арқылы елдер жаһандық өзгерістерге бейімделіп, технологиялық көшбасшылыққа қол жеткізе алады. Бәсекеге қабілеттілікті сақтау, тұрақты даму қағидаттарын ұстану және жас ұрпақтың шығармашылық әлеуетін ашу – инновациялардың басты миссиясы.Сондықтан инновацияны қолдау, ғылыми зерттеулерді дамыту және оларды іс жүзінде жүзеге асыру – болашақта экономикалық және әлеуметтік жетістіктерге жетудің негізгі шарттарының бірі. Инновация – бұл қазіргі заманның қажеттілігі ғана емес, келешекке жасалған сенімді қадам. Блогинг тәрбиешілер мен мұғалімдер үшін үлкен мүмкіндіктер ұсынады. Мектепке дейінгі білім беру саласында блогты пайдалану бірнеше негізгі мақсаттарға қызмет етеді:

• Ата-аналармен байланыс орнатуға көмектеседі. Тәрбиеші блог арқылы оқу-тәрбие процесін, балалардың жетістіктерін, күнделікті іс-шараларды көрсетіп, ата-аналармен кері байланыс жасай алады.

• Әдістемелік тәжірибе алмасуға мүмкіндік береді. Тәрбиешілер өз блогтарында сабақ жоспарларын, әдістемелік құралдарын, ойын түрлерін бөлісе алады.

• Балалардың шығармашылығын дамытуға көмектеседі. Балаларға арналған видеосабақтар, ертегілер, шығармашылық тапсырмалар блог арқылы ұсынылса, олар үшін оқу процесі қызықты әрі қолжетімді бола түседі.

Білім беру блогының түрлері: Білім беру блогтары әртүрлі форматта болуы мүмкін, олардың ішінде кең таралған түрлері мыналар:

1. Жазбаша блогтар – мұғалімдер мен тәрбиешілер өз тәжірибелерімен бөлісетін мақалалар, сабақ жоспарлары, кеңестер жариялайды.

2. Видео блогтар (влогтар) – YouTube, Instagram, TikTok сияқты платформалар арқылы оқыту видеоларын тарату.

3. Әлеуметтік желілердегі блогтар – қысқа әрі мазмұнды посттар арқылы пайдалы ақпарат тарату.

4. Подкасттар – аудио форматта білім беру туралы әңгімелер жүргізу.

Білім беру блогтарының артықшылықтары мен кемшіліктері: Артықшылықтары: Оқушылар мен ата-аналар үшін қолжетімділік – блогтар кез келген уақытта қарауға мүмкіндік береді. Интерактивтілік – пікірлер арқылы сұрақтар қойып, кері байланыс алуға болады. Оқу материалдарын жаңарту мүмкіндігі – блогта жаңа ақпаратты тез қосуға болады.

Кемшіліктері: Уақытты көп қажет етеді – сапалы контент жасау үшін көп күш жұмсау қажет. Техникалық қиындықтар – видеомонтаж немесе сайт жүргізу сияқты дағдылар керек. Интернетке тәуелділік – кейбір аймақтарда интернет мәселесі туындауы мүмкін.

Қазақстанда білім беру блоггингінің дамуы қарқынды жүріп жатыр. Көптеген мұғалімдер мен тәрбиешілер өздерінің кәсіби тәжірибелерімен бөлісіп, оқушылар мен ата-аналарға арналған пайдалы материалдар жариялап келеді. YouTube пен Instagram платформаларында білім беру арналары көбейіп, онлайн сабақтар мен тренингтер танымал болуда.

Блогингті қолданудағы қиындықтар және оларды шешу жолдары. Қиындықтар:

• Уақыт тапшылығы – мұғалімдер сабақ берумен қатар блог жүргізуге уақыт табуы қиын.

• Қажетті техникалық дағдылардың болмауы – видео өңдеу, контент жасау сияқты білімнің жетіспеуі.

Шешу жолдары:

• Контент жоспарлау – алдын ала жоспар құру арқылы уақытты үнемдеу.

• Онлайн курстар арқылы блог жүргізу дағдыларын үйрену.

• Бірнеше педагог бірігіп ортақ блог жүргізу.

Болашақ тәрбиеші ретінде блогингті қалай қолданамын? Мен, Азилхан Алина, болашақ тәрбиеші ретінде білім беру блоггингін өз тәжірибемде қолдануды жоспарлаймын. Болашақта мен мектепке дейінгі балаларға арналған шығармашылық тапсырмалар, ойындар мен дамытушы сабақтар туралы контент жасауды көздеймін. Сонымен қатар, ата-аналарға арналған пайдалы кеңестер мен әдістемелік материалдар жариялап, тәрбиешілер қауымдастығымен тәжірибе алмасқым келеді.

Білім беру саласында блогингті қолдану – заман талабы. Цифрлық платформалар мен әлеуметтік желілерді тиімді пайдалана отырып, тәрбиешілер мен мұғалімдер балаларға жаңа білімді қызықты әрі түсінікті түрде ұсынуға мүмкіндік алады. Білім беру блогтары – баланың дамуында, ата-анамен байланыста және педагогикалық тәжірибе алмасуда үлкен рөл атқарады. Сондықтан, болашақ тәрбиеші ретінде мен де блогингті кәсіби қызметімде белсенді қолдануға ниеттімін.

Әдебиеттер:

1.Қазақстан Республикасының “Білім туралы” заңы.

2.Құдайбергенова К.С. Білім берудегі инновациялық технологиялар. – Алматы: «Білім», 2019ж 55-58б

3.Оразбаева Ф. Ш. Тілдік қатынас: теориясы және әдістемесі. – Алматы: «Санат», 2005ж ,65б

4.Әлімов А.Ж. Интерактивті әдістерді жоғары білімде қолдану. – Алматы: «Нұр-пресс», 2014ж 107-110б

5.Юсуфбекова Н.А. Инновационные процессы в образовании. – Москва: “Педагогика”, 1991г

6.Білім беру блоггингінің заманауи тенденциялары – Астана, 2017ж 223б

ӘОЖ 378

МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ ЖӘНЕ КӘСІБИ ДАМУЫ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПРАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕР

Аманбек Ж.О., Серикмурат Н.С.
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, аға оқытушы
jadyra.93.30@mail.ru
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» білім беру бағдарламасының 2 курс студенті
@nserikmuratqyzy@mail.ru

Бұл мақалада мұғалімдердің инновациялық қызметі мен кәсіби дамуының теориялық негіздері мен практикалық аспектілері қарастырылады. Білім беру жүйесінде болып жатқан өзгерістер жағдайында педагогтің кәсіби дамуы мен жаңашылдыққа бейімділігі – сапалы білім берудің кепілі екені көрсетілген. Сонымен қатар, инновациялық педагогикалық технологияларды қолдану арқылы мұғалімдердің кәсіби шеберлігін арттыру жолдары ұсынылған.

Мұғалімдердің кәсіби дамуы мен инновациялық қызметі қазіргі заманғы білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. XXI ғасырда білім беру мазмұны мен формалары үнемі жаңарып отыратындықтан, педагогтардың кәсіби шеберлігін жетілдіру мен жаңашыл әдіс-тәсілдерді меңгеруі ерекше мәнге ие. Инновациялық қызмет – бұл мұғалімнің

жаңа педагогикалық технологияларды, әдістемелерді, құралдарды қолдануы арқылы оқыту мен тәрбиелеу процесін жетілдіруге бағытталған іс-әрекеті. Бұл қызмет мұғалімнен зерттеушілік қабілетті, шығармашылық ойлауды және үздіксіз өзін-өзі дамытуға деген ұмтылысты талап етеді. Мұғалімнің кәсіби дамуы – оның білімін, білігін және құзыреттілігін үнемі арттыру процесі. Бұл үдеріс курстық даярлық, тәжірибе алмасу, ғылыми-тәжірибелік конференцияларға қатысу, әдістемелік бірлестіктер аясында жұмыс істеу арқылы жүзеге асады. Сонымен қатар қазіргі таңда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды меңгеру, цифрлық құралдарды сабақта қолдану мұғалімнің басты міндеттерінің біріне айналды. Инновациялық педагогикалық технологиялар мұғалімге оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Жобалық оқыту, саралап оқыту, сын тұрғысынан ойлау, цифрлық білім беру платформаларын қолдану сияқты әдістер қазіргі білім беру жүйесінің ажырамас бөлігіне айналды. Осы арқылы мұғалімдер оқыту сапасын арттырып, оқушылардың қызығушылығын оята алады. Мұғалімдердің кәсіби дамуына қолдау көрсету білім беру ұйымының да басты міндеттерінің бірі болып табылады. Бұл бағытта мектеп әкімшілігі мен білім беру басқармалары тарапынан жүйелі жоспарланған іс-шаралар мен ынталандыру тетіктері қажет. Қорытындылай келе, мұғалімдердің инновациялық қызметі мен кәсіби дамуы – білім сапасын арттырудың, оқушылардың жан-жақты дамуының және еліміздің интеллектуалдық әлеуетін көтерудің маңызды факторы болып табылады..

Инновациялық қызметтің мәні мұғалімнің өз кәсіби білімін жаңартып, жаңа әдістемелерді қолдана отырып оқыту сапасын жақсартуында жатыр. Бұл қызмет мұғалімдердің білім алушыға деген көзқарасын өзгертіп, олардың оқытудың жаңа әдістерін меңгеруіне және оларды тиімді пайдалануға мүмкіндік береді. Мұғалімдер оқыту процесінде инновациялық технологияларды, ақпараттық-коммуникациялық құралдарды қолдана отырып, білім беру әдістерін әртараптандырады, оқу материалын оқушыларға түсінікті және қызықты етіп жеткізу үшін жаңа тәсілдер қолданады. Қазіргі білім беру жүйесі ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуымен ерекшеленеді, сондықтан мұғалімдерге цифрлық құралдарды пайдалану дағдылары үлкен мәнге ие болып отырҚазіргі таңда білім беру жүйесі қарқынды өзгеруде. Білім беру сапасын арттыру мақсатында мұғалімдердің инновациялық қызметіне үлкен мән беріледі. Инновациялық қызмет мұғалімдердің оқу процесінде жаңа тәсілдер мен әдістемелерді енгізуі, оқушылардың білім сапасын арттыруға бағытталған маңызды құралы болып табылады. Заманауи білім беру жүйесі білімді тек теориялық түрде ғана емес, практикада да қолдануды, сыни ойлауды дамыту және өздігінен шешім қабылдауға үйретуді көздейді. Осыған байланысты мұғалімдердің инновациялық қызметі білім беру сапасын жақсартуға мүмкіндік беретін негізгі факторлардың бірі ретінде қарастырылады. Инновациялық қызметтің мәні мұғалімнің өз кәсіби білімін жаңартып, жаңа әдістемелерді қолдана отырып оқыту сапасын жақсартуында жатыр. Бұл қызмет мұғалімдердің білім алушыға деген көзқарасын өзгертіп, олардың оқытудың жаңа әдістерін меңгеруіне және оларды тиімді пайдалануға мүмкіндік береді. Мұғалімдер оқыту процесінде инновациялық технологияларды, ақпараттық-коммуникациялық құралдарды қолдана отырып, білім беру әдістерін әртараптандырады, оқу материалын оқушыларға түсінікті және қызықты етіп жеткізу үшін жаңа тәсілдер қолданады. Қазіргі білім беру жүйесі ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуымен ерекшеленеді, сондықтан мұғалімдерге цифрлық құралдарды пайдалану дағдылары үлкен мәнге ие болып отыр.

Мұғалімнің инновациялық қызметін жүзеге асыруда маңызды құралдардың бірі – ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану. Білім беру саласында цифрлық технологияларды қолдану оқытуды тиімді жүргізудің, ақпаратты оңай жеткізудің және оқушылардың білімін бақылаудың тиімді тәсілдерін ұсынады. Мысалы, мұғалімдер Google Classroom, Microsoft Teams сияқты онлайн платформаларды қолдана отырып, сабақтар өткізеді, тапсырмалар мен тестілерді электронды түрде беріп, оқушылардың нәтижелерін жылдам бағалайды. Сонымен қатар, Kahoot, Quizizz сияқты ойын әдістерін қолдану арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады, олардың білімдерін қызықты әрі

тиімді түрде бекітеді. Жаңашыл оқыту әдістері мұғалімнің кәсіби дамуында маңызды рөл атқарады. Оқытудың жобалық және зерттеу әдістерін енгізу оқушыларды сыни тұрғыдан ойлауға, өз бетімен зерттеу жүргізуге ынталандырады. Мұғалімдер бұл әдістерді қолдана отырып, оқушыларға практикалық тапсырмалар беріп, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға жағдай жасайды. Жобалық оқыту арқылы оқушылар тек теориялық білімді емес, нақты өмірде қолдануға қажетті дағдыларды меңгереді. Мұғалімдер оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, әрбір оқушыға арналған жеке оқу траекториясын құрастырады. Бұл әдіс оқушылардың білім алуын дербестендіріп, олардың жеке қабілеттеріне сәйкес келетін тәсілдерді қолдануға мүмкіндік береді.

Мұғалімнің инновациялық қызметі инклюзивті білім беру бағытында да маңызды. Мұғалімдер ерекше қажеттіліктері бар оқушыларға арналған әдістемелерді әзірлеп, оқу процесінде олардың мүмкіндіктеріне қарай өзгерістер енгізеді. Инклюзивті білім беру оқушылардың әрқайсысына жеке көңіл бөлуді, олардың әлеуметтік және психологиялық жағдайларын ескере отырып, білім беру процесін ұйымдастыруды талап етеді. Мұғалімдер үшін бұл міндет оқушылардың жеке дамуына және олардың өзіндік ерекшеліктеріне сәйкес білім беруді қамтамасыз ету болып табылады. Педагогтердің инновациялық қызметін жүзеге асыруда біліктілікті арттыру курстары мен тренингтер маңызды орын алады. Мұғалімдер әртүрлі курстар мен вебинарларға қатысу арқылы өздерінің кәсіби деңгейін үнемі жаңартып отырады. Бұл курстарда жаңа әдістер мен технологияларды меңгеріп, оларды сабақта қолдану дағдыларын дамытады. Әріптестермен тәжірибе алмасу, бірлескен зерттеу жұмыстарын жүргізу де мұғалімнің инновациялық қызметін жетілдіруге мүмкіндік береді. Педагогикалық қауымдастықтарға қатысу арқылы мұғалімдер жаңа білім мен тәжірибемен алмасып, өздерінің кәсіби шеберліктерін арттырады.

Мұғалімнің инновациялық қызметі білім беру процесін ғана емес, оның кәсіби дамуын да ынталандырады. Мұғалімдер жаңа технологиялар мен әдістерді үйреніп қана қоймай, оларды оқушылармен жұмыс істеуде шығармашылықпен пайдаланады. Бұл қызмет мұғалімдерге өздерінің кәсіби біліктілігін үнемі жақсартуға және білім беру сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, мұғалімнің инновациялық қызметі оқушылардың қызығушылықтарын арттырып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған. Қорыта айтқанда, мұғалімдердің инновациялық қызметі – білім беру жүйесін жаңғыртудың және сапасын арттырудың маңызды құралы болып табылады.

Қазіргі білім беру жүйесі қоғамның үдемелі даму талаптарына сай болу үшін түбегейлі өзгерістерді қажет етеді. Осы орайда мұғалімнің рөлі айтарлықтай өзгеріп, оның кәсіби дамуы мен инновациялық қызметі басты назарға алынып отыр. Мұғалім тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар оқушыларды дамытушы, бағыттаушы, өздігінен білім алуға үйретуші тұлға ретінде қалыптасуы тиіс. Бұл міндеттерді орындау үшін мұғалім үнемі кәсіби деңгейін көтеріп, жаңашылдыққа бейім болуы қажет. Инновациялық қызмет дегеніміз – мұғалімнің педагогикалық процесті жетілдіруге бағытталған шығармашылық әрекеті. Ол жаңа әдіс-тәсілдерді меңгеру, оларды практикаға енгізу, сабақ үрдісінде оқушылардың білім сапасын арттыру жолдарын іздестіру арқылы жүзеге асады. Бұл қызметті жүзеге асыру барысында мұғалім үнемі ізденісте болады, тәжірибе жинақтайды және өзінің кәсіби шеберлігін шыңдайды. Мұғалімнің кәсіби дамуы дегеніміз – оның педагогикалық қызметін жетілдіруге, жаңа құзыреттіліктерді меңгеруге, заманауи білім беру талаптарына бейімделуге бағытталған үздіксіз процесс. Бұл процесс оқыту мен тәрбие беру сапасын арттырудың негізгі құралы болып саналады. Кәсіби даму формалары әртүрлі: курстық даярлықтан өту, ғылыми-тәжірибелік конференцияларға қатысу, біліктілікті арттыру бағдарламаларына қатысу, әріптестермен тәжірибе алмасу, өзіндік білім жетілдіру және тағы басқа. Инновациялық педагогикалық технологиялар – білім беру мазмұнын жаңартудың және оқыту сапасын арттырудың тиімді жолы. Қазіргі таңда сын тұрғысынан ойлау технологиясы, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, модульдік оқыту, деңгейлеп оқыту, жобалау технологиясы секілді әдістер кеңінен қолданылады. Бұл технологиялар оқушылардың қызығушылығын арттырып, жеке қабілетін ашуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар мұғалімдердің кәсіби

дамуына ықпал ететін факторларға мотивация, басқару қолдауы, әдістемелік көмек, ұжым ішіндегі ынтымақтастық, кәсіби рефлексия және оқыту нәтижесін саралау жатады. Заманауи мұғалім үнемі өзін-өзі жетілдіріп отыруы керек. Ол үшін түрлі кәсіби қауымдастықтарға қатысу, онлайн платформаларда оқыту курстарынан өту, вебинарлар мен семинарларға қатысу маңызды. Мұғалім өзінің кәсіби өсуін тек жұмыс орнында ғана емес, сонымен қатар халықаралық деңгейде де жалғастыруы тиіс. Қорыта айтқанда, мұғалімнің инновациялық қызметі мен кәсіби дамуы – білім беру жүйесінің сапасын арттырудың негізгі жолы. Жаңашыл мұғалім ғана болашақ ұрпақты заманауи талаптарға сай тәрбиелеп, олардың бойында білімге деген құштарлық пен шығармашылық қабілеттерді дамыта алады.

Әдебиеттер:

1. Әбдікәрімова Т.Ж. Қазіргі білім беру жүйесіндегі инновациялар. Алматы: «Білім» баспасы, 2022ж

2. Назарбаев Зияткерлік мектептері. Инновациялық педагогика: әдістемелік нұсқаулық. Астана, 2023ж

3.Герасимова, В.П. Инновационные технологии в образовании: теоретические основы и практика применения. Москва: Академия, 2021ж

4.Тұрғанбаева, М. Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін арттыру жолдары. Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2020ж

5.Шарипов, А.Қ. Жаңа педагогикалық технологиялар және олардың білім беру жүйесіндегі маңызы. Алматы: «Қазақ университеті», 2019ж

ӘОЖ 378

БЛОГГИНГ – ОҚЫТУ ПРОЦЕСІН ЖАҢҒЫРТУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Аманбек Ж.О., Төлеутай Д.С.
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, аға оқытушы
jadyra.93.30@mail.ru
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» білім беру бағдарламасының 2 курс студенті
ditoleutay@gmail.com

Блоггинг – білім беру процесін жаңғыртудың қуатты құралы. Ол оқушылардың шығармашылық қабілеттерін арттырып, оларды белсенді түрде ізденуге ынталандырады. Оқытушылар да өз сабақтарын қызықты әрі заманауи форматта ұйымдастыру үшін блоггингтің мүмкіндіктерін тиімді пайдалана алады.

Болашақта блоггинг білім беру жүйесіне одан әрі терең еніп, жаңа технологиялармен үйлесіп, оқу процесін қызықты әрі тиімді ете түсетіні сөзсіз. Сондықтан мұғалімдер мен оқушыларға блог жүргізуді үйрену және оны білім беру мақсатында тиімді қолдану өте маңыздыҚазіргі заманда цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы білім беру саласына да үлкен өзгерістер енгізуде. Оқыту процесінің тиімділігін арттыру мақсатында дәстүрлі әдістермен қатар, жаңа технологиялар қолданылып келеді. Солардың бірі – блоггинг. Блоггинг тек ақпарат таратудың құралы ғана емес, сонымен қатар білім алушылар мен мұғалімдер үшін тиімді оқыту әдісі бола алады.

Бүгінгі күні блогтар тек жеке адамдардың пікір алмасу алаңы емес, сонымен қатар оқыту мен тәрбиелеудің, ақпаратпен бөлісудің, шығармашылық дамудың құралына айналды. Блогтарды қолдану арқылы оқыту процесіне жаңаша көзқарас қалыптасып, мұғалімдер мен оқушылардың арасындағы өзара әрекеттестік нығаяды. Бұл мақалада блоггингтің білім беру процесіндегі рөлі, оның артықшылықтары және оны оқыту жүйесіне енгізу жолдары қарастырылады. Блог – бұл интернет кеңістігінде жарияланатын, нақты бір тақырыпқа

арналған жазбалар жиынтығы. Блогтар әртүрлі бағытта болуы мүмкін: жеке күнделік, кәсіби платформа, ғылыми немесе оқыту блогы. Білім беру саласында блогтарды пайдаланудың бірнеше түрі бар: Мұғалімнің блогы – мұғалімдер үшін оқыту материалдарын, тапсырмаларды, кеңестерді бөлісудің тиімді тәсілі. Оқушылардың немесе студенттердің жеке блогы – оқушылар өз білімін көрсетіп, шығармашылық қабілеттерін дамыта алады. Топтық блогтар – мұғалімдер мен оқушылардың бірлескен жұмыс жасау алаңы, онда пікір алмасу, жобалар жүргізу, тәжірибе бөлісу жүзеге асырылады.

Ақпаратты еркін тарату және бөлісу – блогтар білім алушыларға қажетті материалдарды тез және қолжетімді түрде алуға мүмкіндік береді. Қашықтықтан оқыту мүмкіндігі – мұғалімдер мен оқушылар блог арқылы кез келген жерде және кез келген уақытта байланыс орната алады. Оқушылардың жазу дағдыларын дамыту – блог жүргізу арқылы оқушылардың жазу шеберлігі мен сауаттылығы артады. Шығармашылық қабілеттерді жетілдіру – оқушылар өз идеяларын еркін түрде жеткізіп, шығармашылық ойлау дағдыларын дамыта алады. Мұғалімдер мен оқушыларды блог жүргізуге үйрету. Оқыту блогтарының. Кері байланысты қамтамасыз ету. Блоггингті бағалау жүйесіне енгізу.Блоггинг оқушылардың тек оқу үлгерімін ғана емес, олардың шығармашылық және сыни ойлау қабілеттерін де дамытады. Блог жазудың оқушыларға тигізетін негізгі пайдасы мыналар: Жауапкершілік қалыптастырады – оқушы өзінің блогына материал жариялаған кезде оның сапасына, мазмұнына мән береді. Өзіндік ойлауды дамытады – блог жазу барысында оқушылар өз ойларын жүйелеп, нақты әрі түсінікті етіп жеткізуге дағдыланады. Зерттеушілік қабілетті арттырады – блог жүргізу кезінде оқушылар ақпаратты іздеу, сұрыптау және талдау дағдыларын меңгереді. Тілдік және жазу мәдениетін жетілдіреді – блог арқылы оқушылардың жазу стилі жақсарып, сауаттылығы артады. Шығармашылық қабілетті дамытады – оқушылар өз блогында тек мәтін ғана емес, суреттер, видеолар, графиктер, инфографикалар қолдана алады. Мұғалімдер үшін блоггинг оқыту процесін жаңғыртудың тиімді әдісі болып табылады. Мұғалімдер блог жүргізу арқылы келесі мүмкіндіктерге ие болады. Оқушылармен тұрақты байланыс орнату – блог арқылы сабақтан тыс уақытта да оқушылармен қарым-қатынас жасауға болады.

Авторлық әдістемелермен бөлісу – мұғалімдер өз тәжірибелерімен бөлісіп, оқыту әдістерін кеңінен тарата алады. Кәсіби дамуға ықпал ету – мұғалімдер өздерінің кәсіби шеберліктерін арттырып, әріптестерімен тәжірибе алмаса алады. Оқыту материалдарын сақтау және жүйелеу – блог жүргізу мұғалімдерге барлық материалдарын бір жерде сақтап, оларды оңай құрылымдауға мүмкіндік береді.Қазіргі уақытта білім беру үрдісінде блоггингті қолдану тек оқушылар мен студенттердің жеке күнделіктерін жүргізумен шектелмейді. Ол оқытудың белсенді әдістерінің біріне айналды. Блогтарды пайдалану арқылы оқытушылар мен оқушылар арасындағы кері байланыс жақсарады, оқушылар өз ойларын еркін жеткізе алады және өзіндік зерттеулер жүргізе алады. Оқушылар мен студенттер өз блогтарында ғылыми жобалар жүргізіп, тәжірибелерімен бөлісіп, пікірталастар ұйымдастыру арқылы білімдерін тереңдетеді.

Білім беру блогтарын жүргізу үшін бірнеше платформалар мен құралдар кеңінен қолданылады. Олардың ішінде WordPress, Blogger, Edublogs сияқты тегін платформалар бар. Сонымен қатар, Google Classroom және Moodle сияқты онлайн оқыту жүйелері блоггингті білім беру үдерісіне енгізуге мүмкіндік береді. Бұл платформалар оқушыларға жеке блогтарын жүргізуге, курстық жұмыстарын жариялауға және мұғалімдермен интерактивті түрде қарым-қатынас жасауға жағдай жасайды.

Блоггингті оқытуда қолдану инновациялық педагогикалық технологиялардың бірі болып табылады. Оқытушылар мен студенттер арасындағы өзара әрекеттестік арта түседі, ал оқушылар өз ойларын еркін білдіріп, шығармашылық тұрғыдан дамиды. Блоггингті қолдану арқылы келесі инновациялық әдістерді тиімді жүзеге асыруға болады: «Флиппед-оқыту (Flipped Learning)» – оқушылар сабақ материалын алдын ала блогтар арқылы оқып, сабақ барысында тек талқылау және тәжірибелік жұмыстар жүргізеді. «Кейс-стади әдісі» – оқушыларға нақты бір мәселе бойынша блог жазып, оны талқылау ұсынылады. «Жобалық оқыту» – оқушылар өз блогтарын белгілі бір тақырыпта зерттеу жобасы ретінде жүргізеді.

Оқушылар мен студенттердің білімге деген қызығушылығын арттыру үшін блогтарды түрлі форматта жүргізуге болады. Блогтарды тек жазбаша мәтінмен шектемей, оған инфографика, бейнематериалдар, подкасттар, интерактивті тесттер қосу қажет. Бұл оқыту процесін қызықты және тиімді етеді. Сонымен қатар, блогтарға ашық пікірталас аймақтарын енгізу арқылы оқушылардың бір-бірімен тәжірибе алмасуына мүмкіндік жасау қажет. Блоггинг тек мектеп және жоғары оқу орындарында ғана емес, мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде де қолданыла алады. Балабақша тәрбиешілері ата-аналармен тығыз байланыс орнату үшін блогтар жүргізе алады. Блогтар арқылы күнделікті сабақ жоспарлары, әдістемелік материалдар, балалардың шығармашылық жұмыстары жарияланып отырады. Бұл ата-аналарға балаларының оқу және даму үрдісін бақылауға мүмкіндік береді.

«Блог жүргізу барысында оқушылар бірнеше қателіктер жібере алады. Солардың ішінде жиі кездесетіндері: Тақырыпты дұрыс таңдай алмау» – оқушылар кейде өздері қызықпайтын тақырыптарды таңдап, блогтарын белсенді жүргізе алмай қалады. «Контенттің сапасыз болуы» – кейде оқушылар блог жазбаларында нақты деректер мен зерттеулерге сүйенбей, ойларын толық жеткізе алмайды. «Үнемі жаңартылмауы» – блог жүргізудің ең маңызды қағидасы – тұрақты түрде жаңарту. Кейбір оқушылар уақыт өте келе блогтарын жүргізуді тоқтатып, белсенділіктерін жоғалтады.

Қазіргі білім беру жүйесінде дәстүрлі оқыту әдістері мен блоггингті қолдану арасында үлкен айырмашылықтар бар. Дәстүрлі әдістерде оқушылар көбінесе мұғалімнің түсіндіруін тыңдап, оқулықтағы ақпараттарды жаттайды. Ал блоггинг әдісі керісінше, оқушыларды белсенді ізденіске итермелейді.

Негізгі айырмашылықтар: «Ақпарат көздері:» Дәстүрлі әдістерде оқулықтар негізгі ақпарат көзі болып табылса, блоггинг оқушыларға әртүрлі интернет-ресурстарды пайдалану мүмкіндігін береді. «Шығармашылық еркіндік:» Блог жазу барысында оқушылар өз ойларын еркін жеткізе алады, ал дәстүрлі әдістерде жазба жұмыстары қатаң құрылымға бағынады. «Кері байланыс:» Дәстүрлі оқытуда кері байланыс тест немесе жазба жұмыстар арқылы жүзеге асса, блоггинг кезінде пікір қалдыру, сұрақ-жауап және интерактивті талқылаулар жүреді.

Блоггингті тек оқу процесінде ғана емес, ғылыми-зерттеу жұмыстарында да қолдануға болады. Оқушылар мен студенттер өз зерттеулерінің нәтижелерін блог беттерінде жариялап, ғылыми қауымдастықтан пікір ала алады. Бұл әдіс зерттеушілерге өз жұмыстарын кең аудиторияға ұсынуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, блоггинг зерттеу барысында интерактивті сауалнамалар мен пікірталастар ұйымдастыруға көмектеседі. Инклюзивті білім беруде блоггингтің рөлі:Инклюзивті білім беру – ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру жүйесіне енгізу процесі. Бұл бағытта блоггинг ерекше маңызға ие. Мысалы: «Есту қабілеті нашар оқушылар» үшін блогтар арқылы жазбаша ақпарат беру өте тиімді. «Қозғалыс мүмкіндігі шектеулі оқушылар» қашықтан білім алу үшін блогтарды пайдалана алады. «Тіл үйренушілер» блог жүргізу арқылы өз тілдік дағдыларын жақсарта алады.

Цифрлық технологиялардың қарқынды дамуына байланысты, болашақта блоггинг білім беру процесінің ажырамас бөлігіне айналуы мүмкін. Оқытуда блогтарды кеңінен қолдану келесі бағыттарда жүзеге асуы мүмкін: «Жасанды интеллект көмегімен персонализацияланған блогтар» – әр оқушыға жеке білім беру бағытын ұсынатын алгоритмдер. «Мультимедиялық контентті кеңейту» - бейнеблогтар, аудиоблогтар және интерактивті оқыту құралдары. «Блоггинг пен геймификацияны біріктіру» – оқыту процесін қызықты әрі мотивация беретіндей ету. «Әлемдік білім беру блог платформаларымен интеграция» – қазақстандық білім беру блогтарын халықаралық деңгейге шығару.

Қорытындылай келе, блоггинг – білім беру процесін жаңғыртудың тиімді құралдарының бірі. Ол мұғалімдер мен оқушылардың өзара әрекеттесуін жақсартып қана қоймай, олардың шығармашылық әлеуетін дамытуға, ақпараттық сауаттылығын арттыруға көмектеседі. Болашақта блоггингті оқыту жүйесіне кеңінен енгізу арқылы білім беру сапасын жаңа деңгейге көтеруге болады. Сондықтан мұғалімдерге блоггингті тиімді пайдалану жолдарын үйрету, оқушыларды блог жүргізуге ынталандыру – қазіргі заманғы білім берудің басты

міндеттерінің бірі болуы тиіс. Білім беру саласында блоггингті қолдану оқушылардың өз білімін кеңейтуге, жаңа технологияларды меңгеруге және шығармашылық қабілеттерін дамытуға зор ықпалын тигізеді. Сол себепті оны оқыту процесіне енгізу – уақыт талабы. Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде блоггинг оқытудың тиімді құралына айналып келеді. Оны дұрыс пайдалану арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, олардың сыни ойлау дағдыларын жетілдіруге және өз бетімен білім алуын ынталандыруға болады. Мұғалімдер блоггингті қолдану арқылы сабақтарын қызықты әрі интерактивті етіп өткізіп, оқушылардың оқу үдерісіне деген қызығушылығын арттыра алады. Болашақта блоггингті білім беру жүйесіне одан әрі кеңінен енгізу маңызды болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Әбдіманапов С.Ж., Білім берудегі цифрлық технологиялар. – Алматы: «Білім» баспасы, 2021ж
2. Иманбекова А.Қ., Білім беруде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану. – Астана: «Фолиант», 2020ж
3. Қараев Ж.А., Интерактивті оқыту әдістері және олардың тиімділігі. – Алматы: «Мектеп», 2019ж
4. Назарбаев Н.Ә., Қазақстанның болашағы – білімді жастар. – Астана: «Елорда», 2018ж
5. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants // On the Horizon. – 2001. – Vol. 9, No. 5.
6. Downes S. Educational Blogging // EDUCAUSE Review. – 2004ж
7. Siemens G. Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. – 2005ж

ӘОЖ 378

«ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ МЕН ҒЫЛЫМ САЛАСЫНДАҒЫ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ЫҚПАЛЫ ЖӘНЕ ДАМУ БОЛАШАҒЫ»

Аманбек Ж.О., Жалел.Г.Ж.
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, аға оқытушы
jadyra.93.30@mail.ru
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» білім беру бағдарламасының 2 курс студенті
zalelovgulmarzan@gmail.com

Қазіргі кезеңде ақпараттық технологиялар (IT) ғылым мен білім беру саласында маңызды рөл атқарып отыр. Ғылыми зерттеулердің нәтижелілігі мен білім беру жүйесінің тиімділігін арттыру мақсатында ақпараттық технологияларды қолдану – бұл әлемдік білім беру мен ғылыми ортадағы басты тенденциялардың бірі. Бұл мақалада ақпараттық технологиялардың білім беру мен ғылыми зерттеулердегі маңыздылығы, олардың қолдану салалары, сондай-ақ оларды енгізу кезіндегі кездесетін қиындықтар мен оларды шешу жолдары қарастырылады. Ақпараттық технологиялардың білім беру мен ғылым саласындағы рөлі Ақпараттық технологиялар мен цифрландыру үдерісі білім беру жүйесіне үлкен өзгерістер әкелді. Қазіргі таңда оқыту мен зерттеу әдістері көптеген ақпараттық құралдармен толықтырылған. Осы өзгерістердің басты мақсаты – білім беру сапасын арттыру, ғылымдағы жаңалықтарды жылдам енгізу және түрлі әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы зерттеу жұмыстарының тиімділігін жоғарылату.

Білім беру саласында IT технологиялардың қолданылуы: Цифрлық білім беру жүйелері оқушылар мен студенттерге ыңғайлы оқу әдісін таңдауға мүмкіндік береді. Мысалы, онлайн платформалар мен электронды кітапханалар білім алушыларға әлемнің кез келген бұрышынан өздеріне қажетті ақпаратты алуға жағдай жасайды. Онлайн курстар мен мобильді қосымшалар оқытуды жеңілдетіп, кез келген уақытта және кез келген жерде білім алуға мүмкіндік береді.

Ақпараттық технологиялардың білім беру мен ғылым саласындағы дамуы тек оқу процесін жеңілдетіп қана қоймай, сонымен қатар ғылыми ортада жаңа әдістер мен тәсілдердің пайда болуына ықпал етеді. Мысалы, виртуалды зертханалар мен симуляторлар зерттеушілерге ғылыми тәжірибелерді қауіпсіз ортада жүргізуге мүмкіндік береді. Ал білім беру саласында интерактивті тақталар, ойындар мен бейнемазмұндар оқу материалын визуалды түрде көрсету арқылы оқушылардың қызығушылығын арттырады. Сонымен қатар, білім беру процесіне қолданылатын деректерді талдау арқылы оқушылардың күшті және әлсіз тұстарын анықтап, әрбір студентке жеке оқыту жоспарын жасауға мүмкіндік туындайды.Қашықтықтан оқыту бағдарламалары оқушылар мен студенттерге өздерінің оқу уақыттарын басқаруға және жеке қажеттіліктеріне сәйкес оқу процесін ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Қазіргі таңда ең көп таралған білім беру платформалары ретінде Coursera, edX, Moodle, Google Classroom сынды жүйелерді атауға болады. Олардың қолданылуы білім алушылардың оқу сапасын арттыруға көмектеседі.

Қазіргі таңда білім беру мен ғылым саласында ақпараттық технологиялардың дамуы ерекше маңызға ие. Әлемдегі білім беру жүйелерінің тиімділігін арттыру үшін ақпараттық технологияларды енгізу процесі қарқынды жүріп жатыр. Білім беру мен ғылыми зерттеулерде цифрлық құралдардың қолданылуы пәндердің мазмұны мен оқыту әдістемесін жетілдірумен қатар, оқушылар мен студенттерге өздерінің білімдерін тереңдетуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ғылыми зерттеулердегі инновациялар мен жаңа технологиялар жаңалықтардың жариялануын жеделдетіп, ғылыми ортадағы алмасу процесін жылдамдатады. Бірақ, осы мүмкіндіктерді толықтай пайдалану үшін барлық деңгейде сапалы интернет байланысы мен ақпараттық қауіпсіздік шараларын қамтамасыз ету қажет.Ғылыми зерттеулерде ақпараттық технологиялар ғылыми деректерді өңдеудің жаңа мүмкіндіктерін ашады. Бұл әсіресе үлкен деректермен жұмыс істейтін ғылым салаларында, мысалы, биология, химия, экология, әлеуметтік ғылымдарда маңызды. Қазіргі кезде көптеген зерттеу жұмыстарында аналитикалық құралдар ретінде MATLAB, Python, R тілдері, сондай-ақ статистикалық бағдарламалар қолданылуда. Олар зерттеу барысында ғылыми нәтижелерді өңдеуді жеңілдетіп, жылдамдатады.

Жасанды интеллект (AI) пен машинамен оқыту (ML) әдістері зерттеулерде жаңа көкжиектерді ашуда маңызды рөл атқарады. Мысалы, жасанды интеллект деректерді өңдеуге арналған алгоритмдер арқылы көптеген күрделі ғылыми мәселелерді шешуге көмектеседі. Сонымен қатар, ғылыми жұмыс жасауға арналған виртуалды зертханалар мен құралдар зерттеу үдерісін әлдеқайда тиімді әрі қолжетімді етеді. Ақпараттық технологиялардың артықшылықтары мен кемшіліктері: Ақпараттық технологиялардың білім беру мен ғылыми саладағы қолданылуы көптеген артықшылықтармен қатар, кейбір кемшіліктер мен қиындықтар да тудырады. Артықшылықтары:

1.Қолжетімділік және уақытты үнемдеу:

Ақпараттық технологиялар білім алушыларға және зерттеушілерге кез келген уақытта, кез келген жерде ақпаратқа қол жеткізу мүмкіндігін береді. Бұл білім алушылардың оқу графигін тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

2.Жеке оқыту тәсілдері:

Жасанды интеллект пен машиналық оқыту технологиялары оқу процесін әрбір студенттің жеке қажеттілігіне сай реттеуге мүмкіндік береді. Бұл жеке оқу жоспарларын құруға, оқушының деңгейіне сай тапсырмалар ұсынуға мүмкіндік береді.

3.Қашықтан білім беру мүмкіндіктері:

Қашықтан оқыту бағдарламалары мен онлайн платформалар білім алушыларға уақыт пен орынға тәуелсіз білім алуға мүмкіндік береді. Бұл әсіресе жұмыс істейтін студенттер мен басқа да ұтқыр топтар үшін тиімді.

4.Ғылыми зерттеулердің тиімділігін арттыру:

IT технологиялар ғылыми деректерді өңдеуді жылдамдатуға және тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Бұл жаңалықтардың тезірек енгізілуін және зерттеу жұмыстарының нәтижелерін жариялауды жылдамдатады.

Кемшіліктері:

1.Техникалық қиындықтар:

Қашықтықтан оқыту мен ғылыми зерттеулерде техникалық ақаулар мен интернет байланысындағы қиындықтар жиі кездеседі. Бұл білім алу немесе зерттеу жұмыстарының үзіліссіз жүзеге асуына кедергі болуы мүмкін.

2.Ақпараттық қауіпсіздік мәселелері:

Ақпараттық технологияларды қолдану кезінде деректерді қорғау мәселесі маңызды болып табылады. Кибершабуылдар мен ақпараттық қауіпсіздік мәселелері білім беру мен ғылыми зерттеулердің тиімділігіне кедергі келтіреді.

3.Интернетке қолжетімділіктің жетіспеушілігі:

Әлемнің кейбір өңірлерінде интернетке қолжетімділік төмен, бұл білім беру мен ғылыми зерттеулердің дамуына кедергі келтіреді. Бұл әсіресе дамушы елдерде айқын көрінеді.

4.Ақпараттық сауаттылықтың төмендігі:

Барлық оқушылар мен зерттеушілер ақпараттық технологияларды тиімді қолдану үшін қажетті дағдыларға ие емес. Бұл мәселелерді шешу үшін қосымша оқыту мен дайындық қажет.

Ақпараттық технологиялар ғылым мен білім беру саласында одан әрі дамып, жаңа мүмкіндіктер ашады. Олардың болашағы – бұл сандық білім беру жүйелерінің дамуы, жасанды интеллекттің және машиналық оқытудың білім мен ғылымға енгізілуі. Сонымен қатар, виртуалды және қосымша шындық технологиялары білім беруде жаңа көкжиектер ашады. Алдағы жылдары білім беру мен ғылыми зерттеулерде 5G технологиясы, блокчейн, және нейрондық желілер сияқты жаңа бағыттар қолданысқа енуі мүмкін. Бұл өз кезегінде білім алушылар мен ғалымдардың жұмысын жеңілдетіп, ғылыми жетістіктерді тезірек таратуға мүмкіндік береді. Қазіргі уақытта ақпараттық технологиялар білім беру мен ғылыми салалардың дамуын жеделдетіп қана қоймай, сонымен қатар осы салаларда жаңа стандарттар мен әдістемелердің пайда болуына ықпал етуде. Мысалы, жасанды интеллект (AI) мен машинамен оқыту (ML) оқыту процесін жеке даралаштыруда үлкен рөл атқарады. Бұл технологиялар арқылы әрбір студенттің оқу стилі мен деңгейіне сәйкес мазмұн мен тапсырмаларды реттеу мүмкіндігі пайда болды. Сонымен қатар, цифрлық платформалар мен ресурстар білім алушыларға өз бетімен оқу процесін ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Мұндай платформалар ақпараттың әртүрлі форматта (мәтін, бейнемазмұн, интерактивті тапсырмалар) ұсынылуын қамтамасыз ете отырып, оқыту тиімділігін арттырады. Бұдан басқа, виртуалды зертханалар мен эксперименттік құралдардың қолданылуы ғылыми зерттеулерді жетілдіруге және ғылыми тәжірибені қайталанатын зерттеулер арқылы дәлелдеуге мүмкіндік береді. Ақпараттық технологиялардың білім мен ғылым саласында дамуының бірқатар келешектегі үрдістері де байқалады. Блокчейн технологиясының білім беру мен зерттеулердегі деректердің қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі рөлі артып келеді. Сонымен қатар, 5G байланыс технологиясы ғаламдық білім беру жүйелеріне қолжетімділік мәселелерін шешуге ықпал ететін болады. Технологиялардың осы даму кезеңі ғылыми зерттеулер мен білім беру саласындағы әдістемелерді едәуір жаңартып, білім беру жүйесін біршама жеңілдетеді.

Қазіргі таңда ақпараттық технологиялар білім беру мен ғылым саласында тек тиімділік арттыруға ғана емес, сонымен қатар қоғамдағы өзекті мәселелерді шешуге де ықпал етуде. Мысалы, әлем бойынша білім алу мүмкіндіктері тең емес, әсіресе дамушы елдерде интернетке қолжетімділік шектеулі. Осы мәселелерді шешу үшін халықаралық ұйымдар мен үкіметтер жергілікті деңгейде интернет инфрақұрылымын дамыту, қашықтықтан оқыту мүмкіндіктерін кеңейту бағытында бірқатар жобалар мен бастамаларды қолға алуда. Сонымен қатар, пандемия кезеңінде қашықтан оқыту бағдарламаларының жедел енгізілуі, ақпараттық технологиялардың білім саласында қаншалықты маңызды екенін көрсетті. Бұл өзгерістер білім беру жүйесінің жаһандық масштабта теңдестірілген болуына мүмкіндік береді. Алайда, білім алушылар мен оқытушылар үшін ақпараттық сауаттылықты арттыру және жаңа технологияларды қолдануда туындайтын техникалық қиындықтарды жеңу бағытында да жұмыс жүргізу қажет.

Ақпараттық технологиялар қазіргі білім беру мен ғылым саласының дамуында шешуші рөл атқаруда. Олар білім алушыларға және зерттеушілерге жаңа мүмкіндіктер ұсынып, оқу мен зерттеу әдістерін жетілдіруге ықпал етеді. Онлайн платформалар мен қашықтықтан оқыту бағдарламалары білім алу процесін ыңғайлы әрі қолжетімді етеді, ал ғылыми зерттеулерде деректерді өңдеу мен жаңа технологияларды қолдану ғылыми жұмыстың тиімділігін арттырады. Сонымен қатар, жасанды интеллект пен машинамен оқыту сияқты инновациялар зерттеулерді жаңа деңгейге көтереді. Алайда, ақпараттық технологияларды қолданудың кейбір кемшіліктері де бар, мысалы, техникалық қиындықтар мен интернетке қолжетімділік мәселелері. Бұл мәселелерді шешу үшін сапалы интернет байланысы мен ақпараттық қауіпсіздік шараларын енгізу қажет. Ақпараттық технологиялардың дамуы білім беру мен ғылымды жаңа мүмкіндіктермен қамтамасыз етіп, болашақта осы салалардың тиімділігін арттыруға ықпал етеді.

Әдебиеттер:

1.Жақыпбек, Б. Ақпараттық технологиялардың білім беру жүйесіндегі маңызы, Қазақ педагогикалық журнал, 4(2), 25-30. 2020 ж.

2.Мұхамедов, Р. Ғылыми зерттеулердегі ақпараттық технологиялар, Ғылым және инновациялар, 10(3), 12-19. 2021 ж.

3.Шакирова, А. Білім беру саласындағы цифрландыру үдерістері, Қазақстанның білім беру мәселелері, 5(1), 45-52. 2022 ж.

4.ҚР Білім және ғылым министрлігі. 2023 ж. Ақпараттық технологиялардың білім беру

5.Исаев, Т. Жасанды интеллект және білім беру жүйесі: қазіргі жай-күйі мен болашағы. Қазақстандағы білім беру, 8(2), 102-110. 2022 ж.

6.Петров, В. Білім берудегі ақпараттық технологиялар: әлемдік тәжірибе, Халықаралық білім беру және ғылым журналы, 14(1), 23-35. 2023 ж.

7.Қожахметов, Б. Қашықтықтан оқыту жүйесі: теориялық және практикалық аспектілері. Қашықтықтан білім беру, 7(4), 60-75. 2021 ж.

8.Алексеев, И. Ақпараттық қауіпсіздік мәселелері мен шешу жолдары. Ақпараттық технологиялар журнал, 15(3), 40-50. 2020 ж.

ӘОЖ 378

ҒЫЛЫМ МЕН БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕРІ

Аманбек Ж.О., Жапан М.Ж.
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, аға оқытушы
jadyra.93.30@mail.ru
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» білім беру бағдарламасының 2 курс студенті
mereizapan@gmail.com

Бұл мақалада ғылым мен білім беру саласындағы жасанды интеллекттің (ЖИ) рөлі қарастырылады. Жасанды интеллекттің ғылыми зерттеулерді автоматтандыру, үлкен деректерді талдау және жаңа ғылыми жаңалықтарды ашудағы маңызы зор. Сонымен қатар, білім беру жүйесінде ЖИ оқыту үдерісін жекешелендіруге, оқушылардың үлгерімін бақылауға және бағалау процесін автоматтандыруға көмектеседі.

Мақаланың мақсаты – ЖИ-дің ғылым мен білімге тигізетін ықпалын талдау және оның болашақта қалай дамитынын болжау. Бұл технологияны тиімді пайдалану үшін оның артықшылықтары мен кемшіліктерін түсіну маңызды. XXI ғасыр – технологиялық революция дәуірі. Жасанды интеллект бүгінде адам өмірінің барлық саласына еніп, көптеген процестерді автоматтандыруға мүмкіндік беріп отыр. Ғылым мен білім беру де осы өзгерістердің басты

нысанына айналды. Оқу орындарында жасанды интеллект негізінде жұмыс істейтін виртуалды мұғалімдер, смарт-оқыту платформалары және деректерді талдау құралдары кеңінен қолданыла бастады.Ғылымда жасанды интеллект үлкен деректерді өңдеу, жаңа дәрілерді әзірлеу, ғарышты зерттеу, климат өзгерісін болжау және өзге де салаларда үлкен мүмкіндіктер ашуда. Ол күрделі есептеулерді жылдам орындай алады және бұрынғы зерттеулерге сүйене отырып жаңа ғылыми гипотезаларды ұсынуға қабілетті. Дегенмен, жасанды интеллектің дамуы этикалық, құқықтық және технологиялық мәселелерді де туындатады. Білім беру жүйесінде мұғалімдердің рөлі қандай болмақ? Ғылыми зерттеулерде адам факторының маңызы қалай сақталады? Бұл сұрақтар технологияның қарқынды дамуы жағдайында ерекше маңызға ие. Осы мақалада біз жасанды интеллектің ғылым мен білім беру саласына тигізетін әсерін жан-жақты қарастырамыз. Білім беру саласында ЖИ оқытудың жекешелендірілген тәсілдерін ұсынуға, оқу материалдарын бейімдеуге және бағалау процестерін автоматтандыруға мүмкіндік береді. Ғылымда ол үлкен деректерді өңдеу, зерттеулер жүргізу және жаңа жаңалықтар ашуда маңызды рөл атқарады. Алайда, ЖИ-ді білім мен ғылымда қолданудың бірқатар қиындықтары да бар. Олардың қатарында деректердің қауіпсіздігі, мұғалімдер мен зерттеушілердің технологиялық өзгерістерге бейімделуі және этикалық мәселелер бар. Бұл мақалада ЖИ-дің ғылым мен білім беруге ықпалы, артықшылықтары мен кемшіліктері қарастырылады. Жасанды интеллект ғылым саласында жаңа мүмкіндіктер ашуда. Ол күрделі есептеулерді тез орындай алады, ғылыми деректерді талдап, болжамдар жасауға көмектеседі. Қазіргі таңда жасанды интеллект келесі бағыттарда кеңінен қолданылады:

Медицина және биотехнология: жаңа дәрілерді әзірлеу, ауруларды ерте кезеңде анықтау.

Климатология: табиғи апаттарды болжау, климат өзгерістерін модельдеу.

Физика және химия: материалтану, жаңа элементтерді синтездеу.

Ғарыш зерттеулері: ғарыштық аппараттарды басқару, экзопланеталарды іздеу.

Жасанды интеллекттің көмегімен ғалымдар үлкен көлемдегі деректерді өңдеп, жаңа заңдылықтар мен ғылыми жаңалықтарды аша алады. Жасанды интеллект ғылымда үлкен деректерді өңдеу, талдау және ғылыми зерттеулерді автоматтандыру арқылы маңызды рөл атқарады. Ол жаңа ғылыми жаңалықтар ашуға, күрделі есептеулерді жылдам орындауға және болжамдар жасауға көмектеседі. Медицина саласында жасанды интеллект ауруларды ерте кезеңде анықтап, жаңа дәрі-дәрмектерді әзірлеуге ықпал етеді. Климатологияда табиғи апаттарды болжау және климат өзгерістерін модельдеу үшін қолданылады. Физика мен химияда жаңа материалдарды зерттеу және элементтерді синтездеу процестерін жеделдетеді. Ғарыштық зерттеулерде жасанды интеллект планеталарды зерттеуге, ғарыш аппараттарын басқаруға және экзопланеталарды іздеуге көмектеседі. Сонымен қатар, ғылыми деректерді өңдеу мен сараптауда жасанды интеллект ғалымдарға жаңа заңдылықтарды анықтауға және зерттеулерді тиімді жүргізуге мүмкіндік береді. Алайда, ғылыми зерттеулердегі жасанды интеллекттің қолданылуы этикалық және деректердің қауіпсіздігіне қатысты мәселелерді де тудырады. Сол себепті оны ғылымда тиімді әрі жауапкершілікпен пайдалану маңызды. Білім беру саласында жасанды интеллект оқу үдерісін жекешелендіруге, оқу бағдарламаларын икемді етуге және оқушылардың үлгерімін бақылауға мүмкіндік береді.

Қолдану бағыттары: Адаптивті оқыту жүйелері: оқушылардың қабілеттеріне қарай оқыту.

Автоматтандырылған бағалау: тест жұмыстарын тексеру, эссе бағалау.

Онлайн оқыту: виртуалды мұғалімдер, интерактивті оқулықтар.

Оқу материалдарын аудару: көптілді білім беру жүйелерін дамыту. Жасанды интеллект негізінде жұмыс істейтін платформалар білім алушылардың қабілеттеріне қарай бейімделіп, оларға жеке оқу жоспарларын ұсына алады. Жасанды интеллект білім беру жүйесінде оқу процесін жетілдіру, жекешелендірілген оқыту әдістерін енгізу және бағалау жүйесін автоматтандыру арқылы маңызды рөл атқарады. Ол білім алушылардың қабілеттеріне қарай оқу бағдарламаларын бейімдеп, олардың қажеттіліктеріне сәйкес оқытуға мүмкіндік береді. Адаптивті оқыту жүйелері оқушылардың әлсіз және күшті жақтарын анықтап, әркімге жеке

оқу жоспарын ұсына алады. Сонымен қатар, жасанды интеллект негізінде жұмыс істейтін виртуалды мұғалімдер мен чат-боттар оқушыларға қосымша түсіндірме беріп, сұрақтарына жауап бере алады.

Артықшылықтары:

Үлкен көлемдегі деректерді жылдам өңдеу.

Оқу үдерісін жекешелендіру.

Автоматтандырылған бағалау жүйесі.

Ғылыми зерттеулердің тиімділігін арттыру.

Кемшіліктері:

Деректердің құпиялылығы мен қауіпсіздігі мәселелері.

Мұғалімдердің және оқытушылардың рөлінің төмендеуі.

Адам шығармашылығы мен сыни ойлау қабілетіне қауіп төндіруі.

Жасанды интеллект шешімдерінің объективтілігіне күмән.

Жасанды интеллектті қолданудың көптеген артықшылықтары бар. Ол үлкен көлемдегі деректерді өңдеуді жылдамдатып, күрделі есептеулерді қысқа уақыт ішінде орындай алады. Білім беру саласында оқыту үдерісін жекешелендіруге, оқушылардың қабілеттеріне қарай бейімделген бағдарламалар жасауға мүмкіндік береді. Ғылымда жаңа жаңалықтарды ашуда, зерттеулерді автоматтандыруда және болжам жасауда тиімді құрал ретінде қолданылады. Сондай-ақ, өндіріс, медицина, қаржы және басқа да салаларда өнімділікті арттырып, шығындарды азайтады. Дегенмен, жасанды интеллекттің белгілі бір кемшіліктері де бар. Оның шешім қабылдауындағы объективтілігіне күмән туындауы мүмкін, себебі ол үлкен көлемдегі деректерге сүйенгенімен, әрдайым дұрыс нәтиже бере бермейді. Сонымен қатар, деректердің құпиялылығы мен қауіпсіздігі мәселелері өзекті болып отыр. Жасанды интеллект ғылым мен білім беру салаларына түбегейлі өзгерістер әкеліп, көптеген жаңа мүмкіндіктер мен бірқатар қиындықтарды бір мезгілде туындатуда. Технологияның қарқынды дамуының нәтижесінде зерттеу әдістері мен оқыту процесстері жаңарып, деректерді өңдеудің жылдамдығы мен дәлдігі артты. Ғылым саласында жасанды интеллект күрделі есептеулерді орындап, үлкен көлемдегі деректерді талдау арқылы жаңа гипотезалар мен заңдылықтарды анықтауға ықпал етеді. Медицина, физика, химия, климатология және ғарыш зерттеулері секілді салаларда бұл технология зерттеулердің тиімділігін арттырып, жаңа ғылыми жаңалықтардың пайда болуына жағдай жасайды.

Қорыта келгенде, жасанды интеллекттің ғылым мен білім беру саласына енгізілуі көптеген жаңа мүмкіндіктерді ашса да, оның ықтимал қауіптері мен қиындықтарын ескере отырып, технологияны жауапкершілікпен және сауатты түрде пайдалану керек. Бұл ретте, деректердің қауіпсіздігі, этикалық нормалар мен адам факторының рөлі басты назарда болуы тиіс. Технология дамыған сайын, ғылыми зерттеулер мен білім беру жүйесінде адам мен жасанды интеллект арасындағы үйлесімді қарым-қатынасты қалыптастыру маңызды міндетке айналады. Жасанды интеллектіні тиімді және әділ пайдалану арқылы біз болашақта ғылым мен білім беру салаларында жаңа белестерге қол жеткізуіміз мүмкін.

Әдебиеттер:

1.Russell, S., & Norvig, P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. Pearson, 2020ж

2.Tegmark, M. Lif, Being Human in the Age of Artificial Intelligence. Knopf, 2017ж

3.Luckin, R., Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century. UCL Press, 2018ж

4.Қазақстан Республикасы Үкіметінің жасанды интеллект туралы құжаттары.

5.Білім беру мен ғылымдағы заманауи технологиялар туралы ғылыми мақалалар.

6. Глушков, В. М., Введение в искусственный интеллект. Москва: Наука, 1986ж

7. Қойшыбаев, Ә., Машиналық оқыту және деректер талдауы. Нұр-Сұлтан: Назарбаев Университеті баспасы., 2022ж

8. Сәрсенбеков, М. «Жасанды интеллект және оның қолдану салалары» Алматы, ҚазҰУ баспасы, 2021ж 107б

ӘОЖ 378

ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУЛЕРДЕ IT ҚОЛДАНУ. ҒЫЛЫМИ КОММУНИКАЦИЯ ЖӘНЕ IT

Аманбек Ж.О., Қуатова А.Қ.
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, аға оқытушы
jadyra.93.30@mail.ru
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» білім беру бағдарламасының 2 курс студенті
aida_7325@outlook.com

Ғылым мен білім беру салалары ақпараттық технологиялардың дамуы нәтижесінде түбегейлі өзгеріске ұшырады. Цифрландыру ғылыми зерттеулерді жылдамдатып, деректерді өңдеу мен сақтауды жеңілдетті, ал білім беру саласында жаңа оқыту әдістерін енгізіп, қашықтықтан оқуды мүмкін етті. Ғылыми салада IT технологияларының қолданылуы үлкен деректерді талдаудан бастап, кванттық есептеулерге дейінгі кең ауқымды қамтиды. Зерттеушілер жасанды интеллектті қолдану арқылы медициналық диагностика жүргізеді, ғарышты зерттеуде машиналық оқыту әдістерін пайдаланады, ал генетикада күрделі есептеулер жүргізу үшін суперкомпьютерлер қолданылады. Бұрын айлар немесе жылдар қажет ететін есептеулер енді бірнеше сағаттың ішінде орындалады. Биоинформатика, нанотехнологиялар, робототехника және жасанды интеллект ғылымның жаңа бағыттарына айналды.

Сонымен қатар, ғылыми зерттеулерде бұлттық есептеулер мен блокчейн технологиясы кеңінен қолданылады. Бұлттық технологиялар зерттеу нәтижелерін сақтау мен бөлісу процесін жеңілдетсе, блокчейн мәліметтердің қауіпсіздігін қамтамасыз етеді. Ал білім беру жүйесінде IT технологиялары оқу процесін қолжетімді әрі тиімді етті. Онлайн платформалар, мобильді қосымшалар мен бейне-сабақтар арқылы кез келген адам әлемнің кез келген нүктесінен білім ала алады. Қашықтықтан оқыту, жасанды интеллект көмегімен бейімделген оқыту әдістері, виртуалды және толықтырылған шындық технологиялары сабақтарды қызықты әрі интерактивті ете түсті. Мұғалімдерге білім беру процесін басқаруға арналған цифрлық құралдар ұсынылса, студенттер үшін оқуды жеңілдететін қосымшалар жасалды. STEM (ғылым, технология, инженерия және математика) білім беру бағдарламалары IT технологиялармен тығыз байланысты. Оқушылар мен студенттер 3D принтерлер, робототехника және бағдарламалау арқылы нақты тәжірибе жинақтайды. Сонымен қатар, IT технологиялар инклюзивті білім беруде маңызды рөл атқарады, яғни ерекше қажеттіліктері бар балаларға бейімделген оқыту құралдары ұсынылады. Білім беру саласында IT технологияларын енгізудің негізгі бағыттары – цифрлық оқулықтар, онлайн тестілеу жүйелері, жасанды интеллект негізіндегі білім беру платформалары, геймификация әдістері және виртуалды зертханалар. Қазіргі таңда Қазақстанда да білім беру процесі цифрландырылуда. Электрондық күнделіктер мен журналдар, онлайн университеттер мен платформалар білімге қолжетімділікті арттырып, оқыту сапасын жақсартып отыр. Қорытындылай келе, IT технологиялары ғылым мен білім беру салаларын жаңа деңгейге көтерді. Ғылыми зерттеулерде есептеу жылдамдығы артып, күрделі мәселелер шешілсе, білім беру саласында оқыту әдістері жетілдіріліп, ақпаратқа қолжетімділік кеңейді. Алдағы жылдары жасанды интеллект, үлкен деректер және нейротехнологиялар бұл салаларда одан әрі дамып, адамзаттың білім деңгейін жаңа биіктерге жеткізеді.

XXI ғасырдағы ғылыми және білім беру салалары технологиялық жетістіктердің әсерінен түбегейлі өзгерді. Компьютерлік технологиялар, интернет, жасанды интеллект және үлкен деректер өңдеу мүмкіндіктерінің артуы ғылым мен білім берудің жаңа деңгейге көтерілуіне

мүмкіндік берді. Ғылыми зерттеулерде IT технологиялары деректерді жинау, өңдеу және талдау процесін жеңілдетіп, эксперименттерді тез әрі дәл жүргізуге мүмкіндік береді. Ал білім беру саласында IT технологиялары оқыту әдістерін жетілдіріп, ақпаратқа қолжетімділікті арттырып, оқу процесін жеке оқушының қажеттіліктеріне бейімдейді.

Цифрландыру ғылыми және білім беру салаларында ауқымды реформалар жүргізуге мүмкіндік берді. Интернет пен бұлттық технологиялар зерттеу нәтижелерін жылдам бөлісуге жағдай жасады, ал жасанды интеллект күрделі есептеулерді орындап, жаңа ғылыми жаңалықтардың ашылуына көмектесуде. Білім беру жүйесінде онлайн курстар, виртуалды зертханалар, бейімделген оқыту жүйелері мен мобильді қосымшалар оқушылар мен студенттерге жаңа мүмкіндіктер ашып отыр. Ақпараттық технологиялар ғылыми зерттеулердің барлық кезеңдерінде маңызды рөл атқарады. Бұрын айлар немесе жылдар қажет ететін есептеулер мен талдауларды IT технологиялары бірнеше сағат ішінде орындауға мүмкіндік береді. Бүгінде үлкен деректерді (Big Data) өңдеу, жасанды интеллектті пайдалану, кванттық есептеулер, бұлттық технологиялар және блокчейн ғылыми зерттеулерді жетілдіруде. Үлкен деректер мен жасанды интеллект: Заманауи ғылым орасан зор көлемдегі деректермен жұмыс істейді. Медициналық зерттеулер, генетика, астрофизика, климатология сияқты салаларда үлкен деректерді өңдеу қажеттілігі жоғары. Жасанды интеллект пен машиналық оқыту (Machine Learning) алгоритмдері осы деректерді талдауда үлкен көмек көрсетеді. Мысалы, медицинада AI рак ауруларын ерте кезеңде анықтауға көмектессе, климаттық модельдер ауа райының ұзақ мерзімді өзгерістерін болжауда қолданылады. Суперкомпьютерлер мен кванттық есептеулер: Ғылымның дамуы үшін үлкен есептеу қуаты қажет. Суперкомпьютерлер секундтар ішінде миллиардтаған операцияларды орындай алады, бұл әсіресе күрделі математикалық есептеулерді қажет ететін салаларда маңызды. Кванттық есептеулер болашақта ғылыми зерттеулерде үлкен серпіліс жасауға мүмкіндік береді. Олар молекулалық симуляциялар, дәрі-дәрмек жасау, криптография, климаттық модельдеу сияқты салаларда төңкеріс жасауға қабілетті. Биоинформатика және медициналық зерттеулер: Генетикалық зерттеулерде IT технологиялары ерекше маңызды рөл атқарады. Геномды талдау, жасушалық процестерді модельдеу және дәрі-дәрмектерді компьютерлік симуляциялар арқылы әзірлеу медицинаның дамуына үлкен үлес қосуда. Мысалы, CRISPR технологиясы гендерді редакциялау мүмкіндігін береді, ал AI көмегімен жаңа дәрілерді әзірлеу процесі жылдамдады.

Ғарышты зерттеудегі IT: NASA, SpaceX және басқа да ғарыштық агенттіктер IT технологияларын ғарыштық зерттеулерде кеңінен қолданады. Ғарыш аппараттары үлкен көлемдегі деректерді жинап, Жерге жібереді, ал суперкомпьютерлер мен AI бұл ақпаратты өңдеп, модельдеуге мүмкіндік береді. Жасанды интеллект ғарыш аппараттарының автономды жұмыс істеуін қамтамасыз етіп, жаңа экзопланеталарды анықтау үшін деректерді талдауда қолданылады. Бұлттық технологиялар және деректер қауіпсіздігі: Бұлттық технологиялар ғылыми зерттеулердің тиімділігін арттырады. Ғалымдар зерттеу нәтижелерін жылдам бөлісе алады, ал бұлтта сақталған деректер кез келген уақытта қолжетімді болады. Сонымен қатар, ғылыми ақпараттың қауіпсіздігін сақтау үшін блокчейн технологиялары енгізілуде.

Білім беру саласында IT технологиялары оқушылар мен студенттерге білім алудың жаңа мүмкіндіктерін ұсынды. Цифрлық оқулықтар мен онлайн платформалар оқытудың қолжетімділігін арттырып, оқу процесін анағұрлым икемді әрі ыңғайлы етті. Google Classroom, Coursera, Khan Academy, Udemy және OpenAI-дың білім беру платформалары сияқты сервистер арқылы кез келген адам әлемнің кез келген жерінен білім ала алады. Онлайн оқулықтар интерактивті элементтермен толықтырылғандықтан, оқушылар ақпаратты жеңіл қабылдайды.

COVID-19 пандемиясы қашықтықтан оқыту технологияларының маңыздылығын айқындады. Zoom, Microsoft Teams, Google Meet секілді платформалар қашықтықтан сабақ өткізуді жеңілдетті. Сонымен қатар, мобильді білім беру (m-learning) трендке айналып келеді. Мысалы, Duolingo, Photomath, Brilliant сияқты мобильді қосымшалар білім алуды күнделікті өмірдің бір бөлігіне айналдырды. Жасанды интеллект білім беру процесін жеке оқушының

қажеттіліктеріне қарай бейімдеуге мүмкіндік береді. AI негізіндегі платформалар студенттің білім деңгейін талдап, оның әлсіз тұстарын анықтап, жеке оқу жоспарын ұсынады. ChatGPT сияқты жүйелер студенттердің сұрақтарына жауап беріп, түсіндіру жұмыстарын жүргізуге көмектеседі.

Виртуалды шындық (VR) мен толықтырылған шындық (AR) білім беру саласында революция жасауда. VR көмегімен студенттер виртуалды зертханаларда тәжірибе жасай алады, тарихи оқиғаларды "көзбен" көре алады. AR технологиялары оқулықтарды интерактивті етіп, 3D модельдер арқылы күрделі тақырыптарды түсінуді жеңілдетеді. IT технологиялары ерекше қажеттіліктері бар балаларға сапалы білім алуға көмектесуде. Арнайы бағдарламалар, сөйлеуді тану жүйелері, Брайль дисплейлері, дыбыстық көмекші қосымшалар инклюзивті білім беруді дамытуда маңызды рөл атқарады. Нейротехнологиялар адам миының қызметін зерттеу және оны технологиямен біріктіру бағытында қарқынды дамып келеді. Ми-компьютер интерфейстері (Brain-Computer Interface, BCI) білім беру мен ғылыми зерттеулерде жаңа мүмкіндіктер ашады. Мысалы, BCI арқылы сал ауруына шалдыққан адамдар компьютерді ой күшімен басқара алады. Болашақта бұл технология студенттердің оқыту процесіне шоғырлануын жақсартып, мидың белсенділік деңгейін талдауға мүмкіндік береді. Блокчейн технологиясы білім беру жүйесінде деректердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін қолданылады. Дипломдар мен сертификаттарды блокчейнге енгізу арқылы оларды жалғандықтан қорғауға болады. Сонымен қатар, бұл технология академиялық жетістіктерді қадағалауды жеңілдетеді.

Геймификация (gamification) немесе ойын элементтерін білім беру процесіне енгізу оқушылардың мотивациясын арттырады. Kahoot, Duolingo және басқа да платформаларда оқыту ойын түрінде жүргізіледі, бұл оқушылардың белсенділігін күшейтеді. Болашақта геймификация жасанды интеллектпен бірігіп, білім алушыларға бейімделген жеке оқу маршруттарын құруға көмектеседі. Робототехника мен бағдарламалау дағдылары болашақта маңызды болады. STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) білім беру бағдарламалары арқылы оқушылар инженерия, бағдарламалау және жаратылыстану ғылымдары бойынша терең білім ала алады. 3D принтинг, Arduino, Raspberry Pi сияқты технологиялар балаларды жас кезінен бастап ғылымға қызықтыруға мүмкіндік береді. Жасанды интеллект оқытушыларға көмектесіп, олардың жұмысын жеңілдетсе де, мұғалімдер әлі де білім беру процесінің негізгі бөлігі болып қалады. AI мұғалімнің ассистенті ретінде бағалауды автоматтандыру, оқу жоспарын бейімдеу, студенттерге жеке кеңес беру сияқты міндеттерді орындайды. Ақпараттық технологиялар ғылым мен білім берудің дамуын түбегейлі өзгертті. Ғылыми зерттеулерде үлкен деректер, жасанды интеллект, кванттық есептеулер мен бұлттық технологиялар маңызды рөл атқарады. Ал білім беру саласында онлайн оқыту, жасанды интеллект, виртуалды шындық, геймификация және нейротехнологиялар оқытуды жаңа деңгейге көтеруде. Болашақта IT технологиялар ғылым мен білімді одан әрі жетілдіріп, адамзаттың интеллектуалдық мүмкіндіктерін кеңейтуге ықпал етеді.

Ғылыми зерттеулердегі IT технологиялардың нақты мысалдары өте көп және олар түрлі салаларда қолданылуда. Бірінші мысал ретінде медицина саласын алуға болады. Жасанды интеллект (AI) медициналық диагностикада үлкен рөл атқарады. Мысалы, IBM Watson Health жүйесі онкологиялық ауруларды ерте анықтауға көмектеседі. Бұл жүйе пациенттердің медициналық деректерін талдап, дәрігерлерге нақты диагноз қоюға және емдеу әдістерін ұсынуға көмектеседі. Сондай-ақ, DeepMind-тың AlphaFold бағдарламасы белоктардың құрылымын болжауда революция жасады. Бұрын белоктардың үш өлшемді құрылымын анықтау ұзақ жылдарға созылса, қазір бұл процесс бірнеше сағатта орындалады. Генетика саласында CRISPR-Cas9 технологиясы ДНҚ-ны өңдеуге мүмкіндік беріп, тұқым қуалайтын ауруларды емдеуде үлкен үміт сыйлауда. Келесі мысал ретінде климатологияны қарастыруға болады. Климаттық өзгерістерді зерттеу үшін суперкомпьютерлер мен үлкен деректерді талдау технологиялары қолданылады. NASA мен NOAA агенттіктері ауа райын болжау үшін машиналық оқыту алгоритмдерін пайдаланады. Бұл алгоритмдер атмосфералық деректерді

өңдеп, жаһандық жылыну үрдістерін болжауға көмектеседі. Ғарышты зерттеу саласында да IT технологиялары үлкен рөл атқарады. Hubble және James Webb телескоптары түсірген суреттерді өңдеу үшін машиналық оқыту алгоритмдері пайдаланылады. Бұл алгоритмдер ғаламдағы жаңа экзопланеталарды анықтап, олардың атмосфералық құрамын зерттеуге көмектеседі. Сонымен қатар, SpaceX компаниясы зымырандарды автоматтандыру үшін AI жүйелерін қолданады. Falcon 9 зымыранының қайта пайдаланылуы жасанды интеллекттің басқару жүйесінің арқасында мүмкін болды. Робототехника да ғылыми зерттеулерде кеңінен қолданылуда. Бүгінде автономды роботтар мұхиттың тереңдігін зерттеу, қауіпті ортада жұмыс істеу және Марсты зерттеу үшін пайдаланылады. Мысалы, Perseverance ровері Марстағы топырақ үлгілерін жинап, деректерді Жерге жібереді. Бұл миссияда AI деректерді өңдеп, ғалымдарға пайдалы қазбаларды іздеуге көмектесуде. Киберқауіпсіздік саласында да IT технологиялары маңызды. Үлкен деректерді талдау жүйелері кибершабуылдарды ерте анықтауға көмектеседі. Мысалы, Darktrace компаниясы машиналық оқыту алгоритмдері арқылы желідегі күдікті әрекеттерді анықтап, компанияларға шабуылдардың алдын алуға мүмкіндік береді. Химия саласында да IT технологиялары жаңа молекулаларды синтездеу үшін қолданылады. Жасанды интеллект дәрі-дәрмектерді әзірлеу процесін жылдамдатып, жаңа антибиотиктерді табуда маңызды рөл атқарады. MIT зерттеушілері AI көмегімен Halicin атты жаңа антибиотик тапты, ол супербактерияларға қарсы тиімді.

Агротехнология саласында да IT жүйелері қолданылады. Дрондар мен спутниктер ауыл шаруашылығын мониторинг жасап, өнімділікті арттыруға көмектеседі. Машиналық оқыту алгоритмдері топырақтың жағдайын талдап, фермерлерге қандай тыңайтқыштарды қолдану керектігін ұсынады. Қалалық инфрақұрылымды дамытуда да IT технологиялары маңызды рөл атқарады. Ақылды қалалар (Smart Cities) жобалары көлік қозғалысын оңтайландыру, энергияны тиімді пайдалану және қауіпсіздікті арттыру үшін деректерді талдау жүйелерін пайдаланады. Барселона, Сингапур және Токио қалалары жасанды интеллект пен IoT құрылғыларын пайдаланып, қалалық инфрақұрылымды жақсартуда. Сонымен қатар, IT технологиялары палеонтология мен археологияда да қолданылады. Лазерлік сканерлеу және 3D модельдеу арқылы ежелгі қалаларды картаға түсіру процесі жылдамдады. Мысалы, ЛиДар (LiDAR) технологиясы Амазониядағы ежелгі өркениеттерді табуға көмектесті.

Биология саласында IT технологиялары экожүйелерді зерттеу үшін пайдаланылады. GPS қадағалау жүйелері жануарлардың көші-қонын бақылап, оларды қорғау шараларын жасауға көмектеседі. Сонымен қатар, Big Data анализі қоршаған ортаның ластануын бақылауға мүмкіндік береді. Бүгінде барлық ғылыми салаларда IT технологиялары маңызды рөл атқарып, зерттеулерді жылдамдатуда. IT технологиялардың дамуының болашақтағы ықтимал сценарийлері көптеген салаларда өзгерістерге алып келеді. Бірінші кезекте, жасанды интеллект (AI) пен машиналық оқыту (ML) технологияларының дамуы ғылым мен өндірістің барлық салаларына терең ықпал ететіні анық. Болашақта жасанды интеллекттің мүмкіндіктері айтарлықтай кеңейіп, машиналар адам интеллектінің деңгейіне жақындайды. Бұл өз кезегінде көптеген кәсіби салалардың автоматтандырылуына, адамның күнделікті жұмысын жеңілдетуге мүмкіндік береді. Мысалы, болашақта білім беру жүйесінде оқытушылардың рөлі өзгеріп, AI мұғалімдердің көмекшісі ретінде жұмыс істей бастайды.

Жасанды интеллект оқушылардың білім деңгейін нақты бағалап, олардың әлсіз тұстарын анықтап, жеке оқу бағдарламаларын ұсынатын болады. Сонымен қатар, денсаулық сақтау саласында AI жаңа дәрі-дәрмектерді әзірлеу мен ауруларды алдын ала болжауда көмек көрсету үшін қолданылады. Медицинада робот-хирургтар мен көмекші жүйелердің артуы хирургиялық операциялардың дәлдігін арттырып, науқастардың сауығу процесін жылдамдатады. Бұл медицина саласындағы жұмыс күшінің ұйымдастырылуын қайта қарауға және пациенттерге көрсетілетін қызметтің сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Болашақта AI мен нейротехнологиялардың бірігуі адам миының жұмысына тікелей әсер етуі мүмкін. Мысалы, нейроинтерфейстер (BCI – Brain-Computer Interface) арқылы адам миы мен компьютер арасындағы байланыс нығайып, ми мен сыртқы құрылғылар арасындағы ақпарат алмасу күшейеді. Бұл адам миының функцияларын жақсартып, мысалы, есту, көру немесе

қозғалыс қабілеттерін жоғалтқан адамдарға жаңа мүмкіндік береді. Дегенмен, нейротехнологиялардың дамуы этикалық мәселелерді туындатуы мүмкін, әсіресе адамның жеке өміріне және санасына қатысты сұрақтар. Кванттық есептеулердің дамуы да болашақта ғылыми зерттеулер мен инженерияға төңкеріс жасайды.

Кванттық компьютерлер қазіргі заманғы дәстүрлі компьютерлерге қарағанда әлдеқайда күрделі есептерді орындауға қабілетті. Олар дәрі-дәрмектерді жасау, климат өзгерістерін модельдеу, криптографиялық мәселелерді шешу сияқты салаларда үлкен өзгерістерге алып келеді. Қазіргі таңда кванттық есептеулер тек ғылыми-зерттеу салаларында қолданылса, болашақта бұл технологиялар кәсіпорындар мен жеке қолданушыларға қолжетімді болады. Қашықтықтан жұмыс істеу мен білім алудың кеңейген тенденциясы да болашақта өзінің маңыздылығын жоғалтпайды. Онлайн білім беру платформаларының артқан танымалдығы білім алушылар мен оқытушылар үшін жаңа мүмкіндіктер ашады. Болашақта дәстүрлі мектептер мен университеттер кеңінен онлайн форматқа көшуі мүмкін. Сондай-ақ, қашықтықтан жұмыс істеу арқылы әлемнің кез келген нүктесінен адамдар тиімді түрде еңбек етуі мүмкін. Виртуалды шындық (VR) және толықтырылған шындық (AR) технологиялары білім берудегі жаңашылдықтардың негізі болып табылады. VR мен AR арқылы оқушылар мен студенттер күрделі тақырыптарды көзбен көру арқылы түсініп, тәжірибеден өту мүмкіндігіне ие болады. Мысалы, химия немесе биология пәндерін оқу кезінде виртуалды зертханаларда тәжірибе жасауды бастауға болады. Ал медицинада хирургиялық операцияларды виртуалды түрде жаттықтыруға мүмкіндік береді. Бұл технологиялар болашақта білім беру жүйесін толықтай өзгертуі мүмкін, оны толық интерактивті, тәжірибеге бағытталған оқытуға айналдырады.

Технологиялар адам өмірінің барлық аспектілеріне әсер етіп, қоғамның дамуын айтарлықтай өзгертуі мүмкін. Ғылым мен өндірістің арасындағы шекаралар да сызылуы ықтимал, себебі көптеген ғылыми зерттеулер тек ғылыми мекемелерде емес, жеке кәсіпорындарда да жүргізіледі. Ақырында, IT технологиялардың дамуы қоғамның барлық салаларында жаңа мүмкіндіктер ашады, бірақ олармен бірге көптеген жаңа қауіптер мен этикалық мәселелер де туындайды. Әлеуметтік және құқықтық жүйелер осы өзгерістерге сәйкес бейімделіп, жаңа заңдар мен ережелерді қабылдайды. Осылайша, IT технологиялардың болашақтағы дамуы әртүрлі салаларда үлкен өзгерістерге әкеліп, адам өмірінің сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1.Абилкасимова Гульзам, Изтулеуова Сауле Далбаевна. «Білім беру сапасын арттыру құралы ретінде ақпараттық технологияларды пайдалану» 1999ж

2.Даулеткелді А.Д. «STEM технологиясын білім беру саласында қолданудың маңызы» 2002ж

3.Абджалил Бейбіт Атамтайқызы. «Білім берудегі ақпараттық технологиялар»

4.Жасұлан Ибадулла «Білім беру жүйесінде ақпараттық технологияны тиімді пайдалану»

5.Жанатова Г. «Білім беру үрдісіндегі жаңа ақпараттық технологиялар»

6.Ang, Y., & Wang, W. “Machine Learning and Artificial Intelligence in Climate Modeling.” Journal of Climate Science, 2021 34(2), 121-135.

7.Kaku, M. Physics of the Future: How Science Will Shape Human Destiny and Our Daily Lives by the Year 2011

8.Zhao, J., & Ma, L. “Quantum Computing and Future Applications.” Frontiers in Quantum Science and Technology, 2019, 1(4), 89-105.

9.Binns, S. Blockchain and the Law: The Rule of Code. Harvard University Press., 2018ж

ӘОЖ 378

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШЕБЕРЛІК, КӘСІБИ ДАМУ ЖӘНЕ ӨЗІН-ӨЗІ ЖЕТІЛДІРУ

Аманбек Ж.О., Рахманберді.Ұ.Ш., Артықбай М.К.
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, аға оқытушы
jadyra.93.30@mail.ru
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» білім беру бағдарламасының 2 курс студенті
rakhmanberd.lzhan@mail.ru

Білім беру жүйесінде мұғалімнің рөлі айрықша маңызды. Ұстаздың білімі мен біліктілігі ғана емес, оның педагогикалық шеберлігі де оқушылардың табысты білім алуына ықпал етеді. Педагогикалық шеберлік – бұл тек теориялық білімнің жиынтығы емес, ол тәжірибе арқылы қалыптасатын, үздіксіз жетілдіруді талап ететін күрделі процесс. Қазіргі заман талабына сай мұғалімдер өз кәсіби деңгейін үнемі көтеріп, өзін-өзі дамытуға ұмтылуы қажет. Осы мақалада педагогикалық шеберліктің маңызы, оның негізгі компоненттері, кәсіби даму жолдары және өзін-өзі жетілдіру әдістері қарастырылады.

Педагогикалық шеберлік – бұл кәсіби педагогикалық іс-әрекеттің өзін-өзі ұйымдастырудың жоғары деңгейін қамтамасыз ететін жеке қасиеттер кешені. Жаңа адамды қалыптастыру міндеттерінің әртүрлілігі мен күрделілігі педагогикалық шеберлік мәселелерін қазіргі заманғы тәрбие теориясы мен практикасы үшін ерекше өзекті етеді. Көрнекті орыс ғалымы-педагог а.с. макаренко: «ешқандай бақылау жоқ, ешқандай бағдарлама дәріскерлердің құрамымен анықталатын сабақтың бағытын өзгерте алмайды», – деді. Өкінішке орай, педагогикалық шеберлікке қол жеткізудің нақты принциптері жоқ, алайда педагогикалық шеберліктің заманауи тұжырымдамасы, ең алдымен, болашақ мамандардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға жағдай жасауды, соның арқасында ғылыми және кәсіби педагогикалық дайындыққа қол жеткізуге болады.тәрбие шеберлігі мәселелеріне деген қызығушылық балалардың жан-жақты дамуының оңтайлы жағдайларын анықтап қана қоймай, тәрбиешінің тәжірибесінде күнделікті кездесетін қиындықтарды да тудырды. Кейбір статистикалық мәліметтерге сәйкес мұғалім жаңа бағдарламалар бойынша сабаққа дайындалу үшін 258 жұмыс түрін орындайды. Оқушылар жұмысын тексеру үшін оған 4-5 сағат уақыт кетеді. Өзіне-өзі қызмет көрсету, кезекшілік, сыныптан тыс іс-шаралар аптасына 10-12 сағатты алады. Мұғалім өз студенттерінің үнемі өзгеріп отыратынын ескеріп, бірден шешім қабылдау, әрекет ету қажеттілігіне тап болады. Ғылыми-әдістемелік тұрғыдан алғанда, бұл қиындықтар, әдетте, кез-келген іс-әрекетте балалармен байланыс орната отырып жасалады: оқу, ұйымдастырушылық, еңбек, өнер, спорт. Көбінесе құралдар мен әдістер жүйесінен тыс мұғалім феномен болып табыла ма деген сұрақ туындайды. Шеберлік – бұл эстетиканы мұғалімнің жеке басынан іздейтін күш пе? Неліктен кейбір тәрбиешілерде бірдей педагогикалық құралдар мен әдістерді қолдану оң нәтиже береді, ал басқаларында керісінше? Мұғалімнің шеберлігі әртүрлі теориялық, психологиялық-педагогикалық, әлеуметтік-психологиялық, философиялық біліммен байланысты және теория мен практика арасындағы, яғни білім жүйесі мен қолданыстағы іс-әрекеттің өзгеруіне әкелетін қызмет арасындағы байланыс ретінде әрекет етеді. Шеберліктің басты аспектілерінің бірі-білім мен тәжірибе жинақтай отырып, адам теориялық идеялар мен өмірлік талаптардың қолда бар қоры арасындағы қайшылықтарды шеше алуымен сипатталады. Педагогикалық еңбек шеберлерінің тәжірибесі көрсеткендей, мұғалімнің шеберлігі неғұрлым жоғары болса, қосымша білімге деген қажеттілік, педагогикалық білімнің осы деңгейінен өткен және теориялар мен тәжірибелердің жоғары деңгейіне өтумен байланысты. Шебер – педагогикалық тәжірибе егер ол осы ұрпақтың объективті мүмкіндіктерін, танымдық физикалық, көркемдік мүмкіндіктерін синтездесе, із-түзсіз жоғала алмайды, өзін-өзі жүзеге асыра алмайды. Бірақ тәжірибе өздігінен берілмейді. Тәжірибе туралы ой беріледі. Бұл ой, тіпті бастапқы түрінде де, болжам ретінде, бастапқы теориялық білім болып табылады, оның негізінде егжей-тегжейлі теориялық тұжырымдаманы құруға болады.кәсіби шеберліктің құпияларына қол жеткізу үшін мұғалім негізінен оқушыны оқыта отырып тәрбиелеу әдістерін жетілдіреді. Бұл әдістердің көмегімен

оқушыларды білімге, дағдыларға, мінез-құлық қатынастарына тәрбиелейді. Алайда, мұғалімдер қолданатын әдістер оқыту процесінде әртүрлі нәтиже береді. Тәжірибелі шебер мұғалімнің жұмысы сапалы нәтиже беретіні анық. Ал, кейбір мұғалімдер тіпті сыналған әдістер де минималды жетістікке жетуге қол жеткізе алмай жатады. «барлығын методикалық әдістеме бойынша жасаймын, ал балалар шулайды, тыңдамайдыды, оқымайды. Неліктен?», – деп мұғалім қапаланады. Оқушылардың қалауына тек мұғалім таңдаған әдістер мен тапсырмалар ғана әсер етпейді. Мұғалім жұмысының сәттілігі көбінесе оның жеке басына, мінезіне, оқушымен қарым-қатынасына, оның шеберлігіне байланысты болады. Шебер мұғалімдер оқушының іс-әрекетінен туындаған реакцияға үнемі назар аударады. Мұғалімдердің шеберлігінен, сабақ түсіндіруінен, студентке әсер етуінен оқу кезінде білім алу қуанышын сезініп, жақсы оқи алатынына көз жеткізеді. Мұндай мұғалімдерде оқыту және тәрбиелеу әдістері мұғалімнің жеке басының бағдарламаланған қасиеттерін жүзеге асырудың құралы, студенттерге бағыттаушы болады. Мұғалім өзінің оқушысына тек өзі білетін нәрсені бере алады. Сондықтан педагогикалық шеберлікті мұғалімнің жеке басының белгілі бір қасиеттерінің жиынтығы ретінде қарастыруға болады. Бұл оның психологиялық-педагогикалық дайындығының жоғары деңгейімен оқушыларды оқыту, тәрбиелеу және дамытудың педагогикалық міндеттерін оңтайлы шешу қабілетімен анықталады.

Педагогикалық шеберлік бірнеше негізгі компоненттерден тұрады:

1.Кәсіби білім - мұғалімнің пәндік және педагогикалық-әдістемелік білімі оның шеберлігінің негізі болып табылады.

2.Оқыту әдістерін меңгеру - жаңа технологияларды, оқытудың интерактивті әдістерін, инновациялық тәсілдерді қолдану.

3.Психологиялық-педагогикалық құзыреттілік - оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, олардың қажеттіліктеріне бейімделе білу.

4.Коммуникативтік дағдылар - мұғалім мен оқушы арасындағы өзара қарым-қатынасты тиімді ұйымдастыру.

5.Шығармашылық пен жаңашылдық - дәстүрлі әдістермен қатар, жаңа тәсілдерді іздеу және қолдану.

Мұғалімнің кәсіби дамуы - оның білімі мен дағдыларын жетілдіруге бағытталған үздіксіз процесс. Қазіргі уақытта педагогтарға қойылатын талаптар жоғарылағандықтан, олар жаңа білімдерді игеріп, заман ағымына сай өзгерістерге бейімделуі тиіс. Мұғалімнің кәсіби дамуы мен өзін-өзі жетілдіруі – білім беру сапасын арттырудың негізгі шарттарының бірі. Бұл үдеріс мұғалімнің жеке тұлғалық қасиеттерін, педагогикалық шеберлігін және кәсіби құзыреттілігін үздіксіз дамытуға бағытталған.Кәсіби дамудың негізгі бағыттары: біліктілікті арттыру курстарына қатысу арқылы мұғалімдер жаңа педагогикалық әдістер мен технологияларды меңгереді. Ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу, мақалалар жариялау және конференцияларға қатысу кәсіби деңгейін көтеруге ықпал етеді. Әріптестермен тәжірибе алмасу, ашық сабақтар өткізу және оларды талқылау оқыту әдістемесін жетілдіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, мұғалімнің өз бетімен жаңа білім мен дағдыларды игеруі, кәсіби әдебиеттерді оқу және онлайн ресурстарды пайдалану арқылы өзін дамытуы маңызды.Өзін-өзі жетілдіру жолдары: өзінің кәсіби қызметін талдау арқылы күшті және әлсіз жақтарын анықтап, оларды жетілдіру жолдарын іздеу қажет. Жеке тұлғалық қасиеттерін дамыту, мысалы, сабырлылық, жауапкершілік, шығармашылық сияқты қасиеттерді қалыптастыруға көңіл бөлу керек. Жаңа білім мен дағдыларды өз бетімен меңгеру, кәсіби әдебиеттерді оқу, онлайн курстарға қатысу арқылы өзін-өзі білімдендіруді жалғастыру маңызды. Өзінің кәсіби дамуын бақылап, мақсаттар қою және оларға қол жеткізу жолдарын жоспарлау арқылы өзін-өзі бақылауды жүзеге асыру қажет. Сондай-ақ, өзінің педагогикалық тәжірибесін үнемі бағалап, оны жақсарту жолдарын қарастыру үшін рефлексия жасау тиімді.

Мұғалімнің кәсіби дамуы мен өзін-өзі жетілдіруі - үздіксіз үдеріс. Бұл үдеріс мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін арттырып қана қоймай, сонымен қатар оқушылардың білім сапасын жақсартуға да ықпал етеді.Педагогикалық шеберлік, кәсіби даму және өзін-өзі жетілдіру – қазіргі білім беру жүйесінің негізін құрайтын маңызды ұғымдар. Бұл үдерістер мұғалімнің

кәсіби құзыреттілігін арттырып қана қоймай, оның жеке тұлғалық қасиеттерін дамытуға да ықпал етеді.Педагогикалық шеберлік – мұғалімнің оқыту процесінде жоғары деңгейдегі кәсіби дағдылар мен білімдерді қолдана білу қабілеті. Бұл шеберлік мұғалімнің пәндікбілімін терең меңгеруі, оқыту әдістерін тиімді пайдалануы және оқушылармен қарым-қатынас орнатудағы шеберлігін қамтиды.Кәсіби даму – мұғалімнің өз білімін үздіксіз жаңартып, жаңа педагогикалық технологиялар мен әдістерді меңгеруі. Бұл үдеріс мұғалімнің кәсіби деңгейін көтеріп, білім беру сапасын арттыруға бағытталған.Өзін-өзі жетілдіру – мұғалімнің жеке тұлғалық қасиеттерін дамыту, өзін-өзі тәрбиелеу және кәсіби қызметінде өзін-өзі бағалау арқылы үздіксіз даму процесі. Бұл үдеріс мұғалімнің өзіне деген сенімділігін арттырып, кәсіби қызметінде жоғары нәтижелерге қол жеткізуіне ықпал етеді.бұл үш компонент бір-бірімен тығыз байланысты және мұғалімнің жалпы кәсіби дамуының негізін құрайды.педагогикалық шеберлікке жету үшін мұғалімдер кәсіби даму мен өзін-өзі жетілдірудің әртүрлі әдістерін қолдануы тиіс. Бұл әдістер мұғалімнің жеке және кәсіби қасиеттерін дамытып, білім беру сапасын арттыруға бағытталған.қорытындылай келе, педагогикалық шеберлік, кәсіби даму және өзін-өзі жетілдіру – мұғалімнің кәсіби қызметіндегі негізгі бағыттар. Бұл үдерістер мұғалімнің жеке тұлғалық және кәсіби қасиеттерін дамытып, білім беру сапасын арттыруға ықпал етеді. Сондықтан, мұғалімдер осы бағыттар бойынша үздіксіз жұмыс жасап, өздерінің кәсіби деңгейін көтеруге ұмтылуы қажет.

Әдебиеттер:

1.Бенбаев С.Қ. Педагогика негіздері – Алматы., 2003ж 22-27б.

2.Мұқанова Н.Е., Төлегенова Б.Н., Педагогикалық шеберлік оқу-әдістемелік құрал, 2019ж 55б.

3.Каримов А.Н. Педагогикалық қызмет және педагогикалық шеберлік негіздері: оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2011ж 223б

4.Кундакбаева А.К. Педагогикалық шеберлік негіздері: оқу құралы. – Қарағанды: ҚарМТУ баспасы, 2017ж

5.Кәсіби педагогика: оқу құралы. – Қостанай, 2018ж 550б

ӘОЖ 378

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІҢ СТУДЕНТТЕРДІҢ МОТИВАЦИЯСЫН АРТТЫРУДАҒЫ РӨЛІ

Е.К. Айтымов, Д. Рахимберлина, А. Бахыт, Артықбай А.А.
Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Қарағанды қ. Қазақстан

Ақпараттық технологиялардың дамуы бүгінгі білім беру жүйесін түбегейлі өзгертуге мүмкіндік берді. Осы өзгерістердің арасында жасанды интеллект (ЖИ) технологияларының білім беру саласында қолданылуы ерекше орын алады. ЖИ оқытуды жаңартуға, студенттердің оқу процесіне деген қызығушылығын арттыруға және оларды оқуға ынталандыруға жаңа мүмкіндіктер ашып отыр. Заманауи білім беру жүйесі тек пәндік білімді ғана емес, студенттердің жеке дамуын, әлеуметтік дағдыларын, шығармашылық қабілеттерін және өзіндік ойлау жүйесін дамытуға бағытталған.

Студенттердің мотивациясы білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарады, өйткені мотивация жоғары болған сайын студенттердің оқу үлгерімі де артады. Білім беру процесіндегі мотивацияны арттыру – маңызды психологиялық фактор. Бұл мақалада жасанды интеллекттің студенттердің мотивациясын арттырудағы маңызы мен оны білім беру саласында қолдану тәсілдері қарастырылады. ЖИ студенттердің оқу процесіне деген ынтасын қалай арттырып, оқыту сапасын қалай жақсарта алатынын зерттейміз.

Жасанды интеллект – адамның ақыл-ойын имитациялайтын компьютерлік жүйелердің жиынтығы. Оның негізгі мақсаты – ақпаратты өңдеу және адамға тән әрекеттерді орындау. Білім беру саласында ЖИ білім беру жүйелерін оңтайландыруда маңызды рөл атқарады, оның ішінде оқытудың тиімділігін арттыру, студенттердің қызығушылығын ұстап тұру, және оқу процесін жеке тұлғаға бейімдеу сияқты мақсаттар көзделеді. Қазіргі таңда жасанды интеллект (ЖИ) технологиялары әлемнің әр түрлі салаларында кеңінен қолданылып, олардың тиімділігін арттыруда үлкен рөл атқарады. Бұл технологиялар адамның күнделікті өмірінен бастап, ғылым мен өнеркәсіпке дейінгі барлық аспектілерде өз орнын тапты. ЖИ-дің маңыздылығы оның қабілеттеріне, ең алдымен, деректерді өңдеу, болжам жасау, тиімді шешімдер қабылдау, және тапсырмаларды автоматтандыру сияқты мүмкіндіктерге негізделген.

Білім беру жүйесінде ЖИ қолданудың бірнеше негізгі бағыттарын қарастыруға болады:

1. Жеке оқу жоспарлары: ЖИ әр студенттің оқу деңгейімен қабілеттеріне қарай бейімделген оқу жоспарын ұсына алады. Мысалы, бір студент математикадан өте жақсы нәтиже көрсетсе, ал екінші студенттің бұл пәнде әлсіз жақтары болса, ЖИ бұл ерекшеліктерді ескеріп, әр студентке арнайы тапсырмалар береді. Бұл студенттерге өз мүмкіндіктеріне сәйкес тапсырмаларды орындауға мүмкіндік береді, сонымен қатар олар өз нәтижелеріне көңілі толып, оқуға деген ынтасы артады.

2. Геймификация: ЖИ негізінде жұмыс істейтін оқу платформалары ойын элементтерін қолданады. Бұл әдіс студенттердің оқу материалын жеңіл әрі қызықты түрде меңгеруіне мүмкіндік береді. Ойын түріндегі тапсырмалар студенттер үшін тартымды әрі ынталандырушы болады, себебі олар өздерінің алға жылжуын ойын баллдарымен немесе ұпайлармен көре алады.

3. Интерактивті кері байланыс: ЖИ оқыту кезінде студенттердің жұмысына дер кезінде кері байланыс ұсына алады. Оқушы қателіктерін түсініп, оларды түзету жолдарын өздігінен іздей бастайды. Бұл өз кезегінде студенттердің оқу үдерісіне деген қызығушылығын арттырып, оқу мотивациясын жоғарылатуға ықпал етеді.

4. Виртуалды ассистенттер мен чат-боттар: ЖИ-дің тағы бір қолдану тәсілі – виртуалды көмекшілер мен чат-боттарды пайдалану. Студенттер оқу барысындағы сұрақтарын чат-боттарға қоя алады, бұл олардың оқуғадеген ынтасын арттырып, оқу материалдарын түсінуге көмектеседі.

Мотивация – адамның белгілі бір мақсатқа жету үшін күш-жігерін жұмсайтын ішкі немесе сыртқы себептер жиынтығы. Студенттердің оқу мотивациясы олардың оқу процесіне деген көзқарасын, жұмысқа деген ынтасын білдіреді. Мотивация деңгейі жоғары болғанда студенттер оқу барысында жоғары нәтижелерге қол жеткізеді. Мотивацияның негізгі теорияларын қарастырайық:

1. Маслоудың қажеттіліктер иерархиясы: Маслоу бойынша адамның қажеттіліктері төменнен жоғарыға қарай біртіндеп орындалуы керек. Бұл теория бойынша білім алу адамның өзін-өзі дамыту қажеттіліктерінің бірі болып табылады. Мотивация адамның жеке даму мақсаттарын жүзеге асыруға ықпал етеді.

2. Десси мен Райанның өздігінен ынталандыру теориясы: Бұл теория бойынша, адамның ең жоғары мотивациясы – ол ішкі ынтадан туындайды. Студенттер өз ісіне қызығушылықпен қарайтын болса, олардың мотивациясы ұзақ уақытқа сақталады. ЖИ студенттерге өздігінен жұмыс істеуге мүмкіндік беріп, ішкі мотивацияны арттыруға көмектеседі.

3. Гарри Левиннің әлеуметтік мотивация теориясы: Бұл теория бойынша, адамның әлеуметтік қажеттіліктері мен сыртқы әсерлер (ұстаздар, топтағы достар) мотивацияның деңгейіне әсер етеді. ЖИ студенттерді виртуалды әлемде әлеуметтік қатынастар арқылы да ынталандыра алады, мысалы, оларды виртуалды топтарға біріктіріп, бірлесіп жұмыс істеуге бағыттай алады.

Жасанды интеллекттің білім беру жүйесінде қолданылуы көптеген зерттеулер мен тәжірибелер арқылы дәлелденді. Бірқатар ғылыми жұмыстар ЖИ оқытуды жақсартуға және студенттердің мотивациясын арттыруға қалай ықпал ететінін көрсетуде.

1. Coursera мен edX платформалары: Бұл платформалар ЖИ қолдану арқылы студенттердің оқу барысын бақылайды және оларға нақты ұсыныстар береді. Студенттердің оқу деңгейіне қарай бейімделген тапсырмалар олардың оқу процесіне деген қызығушылығын арттырады.

2. Duolingo қосымшасы: Duolingo тіл үйрену қосымшасы ЖИ негізінде жұмыс істейді, ол студенттің оқу деңгейін анықтап, оған сәйкес тапсырмалар береді. Бұл әдіс студенттердің өз мүмкіндіктеріне сай оқу материалдарын меңгеруіне ықпал етеді.

3. Геймификация және ЖИ: АҚШ-тағы бірнеше мектептер мен университеттер ЖИ және геймификацияны біріктіріп, оқу процесін қызықты еткен. Студенттер ойын тапсырмаларын орындау арқылы білім алады, бұл олардың мотивациясын арттырады.

Жасанды интеллект студенттердің мотивациясын арттырудағы маңызы мыналар:

1. Ішкі мотивацияны дамыту

ЖИ студенттердің оқу материалын меңгеруіне көмектесіп қана қоймай, олардың қызығушылығын оятуға ықпал етеді. Мысалы, ЖИ негізіндегі жүйелер студенттің жетістіктерін бақылап, олардың прогресін көрнекі түрде көрсетеді. Бұл студентке өзінің дамуын көруге мүмкіндік беріп, ішкі мотивациясын арттырады.

2. Оқу процесін дараландыру

Студенттер мотивациясын жоғалтудың негізгі себептерінің бірі – оқу материалының тым күрделі немесе керісінше, тым жеңіл болуы. ЖИ студенттің қабілетіне қарай оқу бағдарламасын бейімдей алады. Бұл студенттің өз деңгейіне сай материалмен жұмыс істеуіне мүмкіндік беріп, қызығушылығын сақтауға көмектеседі.

3. Кері байланыстың жылдам әрі тиімді болуы

Мотивацияға әсер ететін маңызды факторлардың бірі – студенттің өз жетістіктерін тез көруі. ЖИ тапсырмаларды тексеріп, бірден бағалау жүргізіп, қателерді талдап, кеңес бере алады. Бұл студентке өзінің қай бағытта жұмыс істеуі керектігін түсінуге көмектеседі.

4. Өзін-өзі басқару дағдыларын дамыту

ЖИ-мен жұмыс істейтін оқу платформалары студенттерге өз оқу процесін жоспарлауға көмектеседі. Бұл өзін-өзі бақылау мен уақытты тиімді пайдалануға үйретеді, ал бұл да мотивацияны сақтау үшін маңызды.

5. Шынайы өмірмен байланыс

ЖИ студенттердің оқып жатқан материалдарының шынайы өмірдегі маңызын көрсетіп, олардың білімге деген қызығушылығын арттыра алады. Мысалы, ЖИ қолданатын симуляциялар мен виртуалды шынайылық (VR) технологиялары теорияны практикамен байланыстыруға көмектеседі.

Жасанды интеллекттің білім беру жүйесіне интеграциялануы болашақта оқытудың жаңа түрлерін қалыптастырып, оқу мотивациясын жоғары деңгейде сақтауға көмектеседі. ЖИ-дің болашақтағы мүмкіндіктері өте кең, мысалы:

1. Жеке оқу жоспары: ЖИ әр студент үшін арнайы бейімделген оқу жоспарларын ұсынады, бұл олардың оқу процесін тиімді әрі қызықты етеді.

2. Әлеуметтік өзара әрекет: ЖИ әлеуметтік желілер мен онлайн платформада студенттердің арасындағы байланысты арттырып, оларды бір-біріне қолдау көрсетуге ынталандырады.

3. Білім беру жүйесінің жетілдірілуі: ЖИ білім беру процесін үздіксіз бақылап, оның тиімділігін арттырып отырады.

Жасанды интеллект білім беру саласында маңызды рөл атқарып, студенттердің мотивациясын арттыруға үлкен ықпал етеді. Жеке бейімделген оқу жүйелері, геймификация, интерактивті кері байланыс және эмоционалдық қолдау сияқты мүмкіндіктер арқылы ЖИ оқу процесін тиімдірек әрі қызықты етіп жасайды. Болашақта ЖИ оқыту жүйесін толығымен қайта құрып, студенттердің өз-өзін жетілдіруіне көмектесетін жаңа мүмкіндіктер туғызады.

Ақпараттық технологиялардың, соның ішінде жасанды интеллекттің (ЖИ) дамуы қазіргі білім беру жүйесін түбегейлі өзгертті. Бұл өзгерістердің ең маңыздысы – ЖИ-дің студенттердің оқу мотивациясын арттырудағы рөлі. Студенттердің оқу процесіне деген

қызығушылығын сақтап, оларды білім алуға ынталандыру – заманауи білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі. Осы мақсатта ЖИ технологияларын тиімді қолдану оқыту әдістерін жетілдіріп, студенттерге ыңғайлы әрі тартымды оқу ортасын қалыптастыруға көмектеседі.

ЖИ студенттердің мотивациясын бірнеше жолмен арттырады. Біріншіден, ол оқыту процесін дараландыруға мүмкіндік береді. Әр студенттің қабілеті, оқу деңгейі және қажеттіліктері әртүрлі болғандықтан, бірізді оқу бағдарламалары барлық студенттер үшін тиімді бола бермейді. ЖИ технологиялары әр студентке жеке бейімделген оқу жоспарын ұсына алады, бұл олардың оқу процесін оңтайландырып, өз деңгейіне сәйкес білім алуына жағдай жасайды. Бұл әдіс әсіресе қашықтықтан білім алу жағдайында немесе қосымша білім алғысы келетін студенттер үшін маңызды.

Екіншіден, ЖИ студенттердің оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді. Интерактивті оқу платформалары, виртуалды көмекшілер, чат-боттар және симуляциялық оқыту әдістері студенттерге жаңа білімді қызықты әрі түсінікті форматта меңгеруге көмектеседі. ЖИ-дің көмегімен білім алушылар өздеріне қажетті ақпаратты жылдам ала алады, күрделі тақырыптарды оңай түсініп, оларды шынайы өмірде қолдануды үйренеді. Сонымен қатар, ЖИ студенттердің оқу барысында жіберген қателіктерін талдап, бірден түзетуге мүмкіндік береді. Бұл олардың оқу процесіне деген сенімділігін арттырып, қателіктерден қорықпай, үздіксіз даму дағдысын қалыптастырады.

Үшіншіден, ЖИ технологиялары студенттерге өзін-өзі басқару дағдыларын дамытуға көмектеседі. Автоматтандырылған оқу жоспарлары мен уақытты тиімді басқару құралдары студенттерге өз оқу процесін жоспарлауға, оқу мақсаттарын нақты қоюға және оларды жүйелі түрде орындауға мүмкіндік береді. Бұл студенттерді тәртіпті, жауапкершілікті және өз бетінше білім алуға дағдыландырады. Өзін-өзі басқару қабілеті жоғары студенттер оқу барысында үлкен жетістіктерге жетіп, болашақта да кәсіби өмірінде бұл дағдыларды тиімді пайдалана алады.

Төртіншіден, ЖИ студенттердің оқу мотивациясын арттыру үшін шынайы өмірмен байланыс орнатады. Жасанды интеллект негізіндегі симуляциялар, виртуалды зертханалар және жасанды шынайылық (VR) технологиялары теориялық білімді тәжірибемен ұштастыруға көмектеседі. Бұл студенттердің білімін нақты өмірде қалай қолдануға болатынын түсінуге мүмкіндік береді. Мысалы, медицина саласындағы студенттер виртуалды ортада ота жасау процесін үйрене алады, ал инженерия саласындағы студенттер күрделі механизмдерді жобалауды тәжірибеден өткізе алады.

Сонымен қатар, ЖИ студенттердің әлеуметтік өзара әрекеттесуін арттырады. Виртуалды оқу топтары, онлайн пікірталастар және бірлескен жобалар студенттердің өзара ынтымақтастықта жұмыс істеуіне ықпал етеді. Бұл олардың коммуникация дағдыларын жетілдіріп, командалық жұмысқа бейімделуіне көмектеседі. Әлеуметтік өзара әрекеттесу студенттердің мотивациясына оң әсер етіп, оларды белсенді әрі жауапты болуға ынталандырады.

Әдебиеттер:

1. Талканбаева А.Н. Жасанды интеллект және білім беру: жасанды интеллект мектептердегі оқу процесін қалай өзгерте алады //In The World Of Science and Education. – 2025. – №. 15 март ПН. – С. 8-12.

2. Смит Дж. Жасанды интеллекттің білімге әсері //Білім беру технологиясы журналы. - 2020. - 25(3). - 123-136.

3. Reimova Z. Жасанды интеллект–білім жолында //Eurasian Science Review An International peer-reviewed multidisciplinary journal. – 2024. – Т. 2. – Special Issue. – С. 1361-1384.

4. Musurmanova Z., Torgayeva S. «Жасанды интеллект мүмкіндіктері: соңғы трендтер мен инновациялар» білім саласындағы жасанды интеллекттің үздік құралдары //Eurasian Science Review An International peer-reviewed multidisciplinary journal. – 2024. – Т. 2. – №. Special Issue. – С. 2775–2786.

ӘОЖ 378

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ПСИХОЛОГИЯ ЖӘНЕ МОТИВАЦИЯ

Бахыт Айкерим
Қарағанды жоғары гуманитарлық колледжі aigerimbakhut@gmail.com

Білім беру – тек ақпарат беру процесі ғана емес, сонымен қатар оқушылардың эмоционалды жағдайы, ішкі мотивациясы және психологиялық ерекшеліктерін ескеретін күрделі жүйе. Егер мұғалім оқушылардың мотивациясын арттырудың психологиялық әдістерін дұрыс қолдана алса, олардың оқу үлгерімі айтарлықтай жақсарады.

Білім беру психологиясы – оқыту мен үйренудің психологиялық процестерін зерттейтін ғылым саласы. Ол адамның танымдық даму заңдылықтарын, эмоциялар мен мінез-құлықтың білім алу процесіне қалай әсер ететінін қарастырады.

Негізгі аспектілеріне тоқталсақ:

1. Когнитивті даму (Жан Пиаже теориясы) – оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай ойлау қабілеттерінің дамуы.

2. Әлеуметтік-мәдени даму (Лев Выготский теориясы) – оқыту әлеуметтік өзара әрекеттесу арқылы жүзеге асады.

3. Мотивация теориялары (Абрахам Маслоу, Эдвард Деси және Ричард Райан) – адамды қандай факторлар оқуға итермелейді?

Білім беруде біліммен қоса, білім алушының да халі маңызды. Яғни, оқушылардың сабақ оқуға деген мотивациясы оның жемісті әрі табысты оқуының кепілі болмақ. Оқушылардың мотивациясына әсер ететін ішкі және сыртқы факторларды қарастырсақ. Әуелі, мотивация – оқушының білім алуға деген ынтасы мен талпынысы екенін айтқанымыз абал. Ол екі негізгі түрге бөлінеді: Ішкі мотивация (Intrinsic Motivation) бұл танымдық қызығушылық әрі оқушы жаңа білімді өз еркімен меңгеруге ұмтылады. Жеке дами отырып оқушы өзін-өзі жетілдіру үшін оқиды. Мысалы: Баланың белгілі бір пәнге қызығушылығы болса, ол қосымша материалдар іздейді, эксперименттер жасайды, өздігінен зерттеу жүргізеді.

Ал, екіншісі -сыртқы мотивация (Extrinsic Motivation) – адамның белгілі бір әрекетті сыртқы факторлардың әсерінен орындауы. Оған:

-Марапаттар мен жазалар: бағалар, мақтау, сертификаттар немесе жазалау шаралары.

-Қоғамдық қысым: ата-аналар мен мұғалімдердің талаптары.

-Болашақтағы мүмкіндіктер: жоғары оқу орнына түсу, мансаптық өсу сияқты факторларды жатқыза аламыз. Мысалы: “Егер жақсы баға алсам, ата-анам сыйлық береді” немесе “Үздік атану үшін оқимын” деген сияқты ойлардың болуы.

Әр мәселені шешудің жолдары бар, сол сияқты мотивацияны арттыруға арналған психологиялық әдістерге тоқталсақ. Алдымен, Өзін-өзі анықтау теориясы (Self-Determination Theory) Эдвард Деси мен Ричард Райанның теориясына сәйкес, адам үш негізгі психологиялық қажеттілікті қанағаттандырса, оның ішкі мотивациясы күшейеді олар:

• Автономия (тәуелсіздік) – оқушыға таңдау жасау мүмкіндігін беру.

• Құзіреттілік (біліктілік) – өзін қабілетті сезінуі үшін оңайдан қиынға қарай тапсырмалар беру.

• Әлеуметтік байланыс – мұғалім мен сыныптастар арасындағы сенімді қарым-қатынас.

Осы үш қажеттелікті толықтырсақ, әрі мұғалім ретінде көмек қолын созсақ, баланың ішкі мотивациясы көтерілетіні анық.

Баланың мотивациясының жоғарлауына себптігін тигізетін тағы бір педагогикалық әдіс - Геймификация және ойын арқылы оқыту. Қай жаста болмасын, білім алушы үшін ойын қызықты әрі ойын арқылы ақпаратты есте сақтау жеңіл. Мысалы: Kahoot, Quizizz, Duolingo сияқты платформалар арқылы оқыту оқушылардың қызығушылығын арттырады. Сабақтың соңында кері байланысқа “Марапат жүйесі” жинақтау жүйесі, виртуалды жұлдыздар әдістерін қолдану арқылы оқушыны ынталандыра аламыз.

Мұғалім- тек білім беруші ғана емес, жан-жақты дамушы тұлға. Алдына келген әр оқушының жағдайы, сабаққа қатысуы бәрі маңызды. Яғни, мұғалім сабақта оқушылардың эмоциялық жағдайын ескере отырып, қадам жасай бастайды. Атап айтсақ, стресс деңгейін төмендету үшін оқыту процесінде релаксациялық әдістер қолдану. Осы тұста «Suggestopdia» ағылшын тілін оқытудағы методиканы қолдануды баса айтқым келеді. Балаға жаттанды сабақтан қарағанда, әуенмен және түрлі оқиғаларды кіргізіп, сонымен қатар, өткен тәжіриелерін қоса отырып, табысты оқуға жете аламыз. Мұғалім- оқушыларды эмоционалды қолдауы әрі оқу қиындықтарын түсіністікпен қарай отырып, балаларға жағдай жасауы да маңызды болып табылады. Әрі, оқу материалын бергенде де жас ерекшелігі мен психологиялық ерекшелігін, оқу деңгейін ескергені абзал болмақ. Жеке оқу траекториясын құруды да ескерген жөн. Өйткені, оқушының мықты және әлсіз жақтарын анықтап, оған сай оқу әдістерді таңдай аламыз.

Осының бәрін жинай келе, біз балаға ауырлық салмай керсінше жеңіл түрде сапалы білім алуына және мотивациясының жоғарлауына әсер ете аламыз.

Қалыптастырушы бағалау және кері байланыс- оқушымен мұғалім арасындағы қарым-қатынатың көпірі деп айтсақ, қателеспейміз. Балаларға тек қана баға қою емес, оқушының жетістігін атап өту маңызды. Әр бала мұғалімнен өзіне жылуды бергенін қалайды. “Сен жақсы жұмыс істеп жатырсың!” деген қарапайым сөздің өзі мотивацияны арттырады. Оқушының қызығушылығын ояту үшін интерактивті әдістерді қолдану. Әртүрлі оқыту стилдерін біріктіру, визуалды, аудиалды, кинестетикалық тәсілдер. Сабақтың өмірмен байланысын көрсету, нақты мысалдар, жобалық жұмыс. Оқушының жетістіктерін атап өту, кішкентай болса да, прогресін мойындау.

Тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйініне келсек, білім беру процесінде мотивацияның рөлі өте маңызды. Мұғалімдер психология мен мотивация әдістерін дұрыс қолданса, оқушылардың оқу үлгерімі артады, олардың пәнге деген қызығушылығы күшейеді. Жеке тұлғаға бағытталған тәсіл, интерактивті әдістер, эмоционалды қолдау – заманауи білім берудің басты қағидалары. Мотивацияны басқару – мұғалімнің шеберлігіне байланысты. Сондықтан, психологиялық зерттеулер мен инновациялық әдістерді білім беру жүйесіне енгізу – болашақта сапалы білім берудің негізгі факторына айналады. Мұғалім үшін баланы тәрбиелеу оған сапалы білім беру үлкен жауапкершілікті талап етеді, осыған қарамастан ұстаздық қылудан аянбаған барша жанға алғымызды білдіргім келеді. Саналы, жан- жақты, білім бәйгесінің жүйріктерін тәрбилеу- ұстаздардың қолында!

Әдебиеттер:

1. И.А. Зимняя. “Педагогика және психология” – 3-7 беттер

Оқыту психологиясы және мотивация. Білім беру процесіндегі психологиялық аспектілер.

2. Ш.Т. Таубаева, С.Т. Иманбаева, А.Е. Берикханова. “Педагогика” – 57-63 беттер. Мотивация және оқу процесін ұйымдастыру.

3. “Білім берудегі зерттеулер” – 88-95 беттер. Геймификация және интерактивті оқытудағы мотивация.

4. Қ.Қ. Шалғынбаева, Н.П. Албытова, Т.С. Сламбекова. “Педагогика” – 102-110 беттер. Оқушылардың өзін-өзі дамытуы мен мотивация.

5. С.Б. Бабаев. “Бастауыш мектеп педагогикасы” – 35-42 беттер

Мотивация және бастауыш сынып оқушылары. Балалардың оқуға деген қызығушылығын дамыту жолдары.

УДК 378.1

«ПЕРЕГРУЗКА УЧЕНИКА: КОГДА ШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕВРАЩАЕТСЯ В СТРЕСС»

Г.Т. Жеңіс, К. Маликова, Нургалиев Д.Е.
Карагандинский университет имени Е.А. Букетова
г. Караганда, Казахстан
kkari.malikova@gmail.com

Жизнь каждого человека так или иначе связана с образовательной системой и учебными заведениями. Сначала это детские сады, после школа, колледж, университет и т. д. Получение образования было важно во все времена, и остается важной вещью для каждого человека. В образовательных учреждениях человек начинает формироваться как личность, его наставники (преподаватели, учителя, воспитатели) дают ему необходимые знания, с помощью которых ученик может открывать новые горизонты. В основном в школе занимаются максимальным всесторонним образованием учащегося, с целью дать ему базовые знания и навыки для выбора его будущей карьеры и жизненного пути. Каждому педагогу очень важно уметь заинтересовать своих воспитанников, и каждый педагог требует от них такую же отдачу.

В современном мире требования к школьникам становятся все выше и выше, дисциплин вводят в образовательную программу все больше и больше. В таких условиях встает вопрос о перегрузке учеников. Учеба становится сложной задачей, что приводит к снижению эффективности учебного процесса и снижению мотивации учащихся. Следствием становится потеря интереса у детей к учебе.

Перегрузкой считается состояние человека, в данном случае учеников, в котором они сталкиваются с чрезмерной умственной или физической нагрузкой, превышающей возможности по эффективному выполнению задач. В контексте образования это может значить избыток учебных заданий, длительные часы занятий и недостаток отдыха и свободного времени. Перечисленные вещи приводят к неизбежному снижению учебной мотивации, ухудшению мотивации, ухудшению эмоционального состояния и проблемам со здоровьем.

Стресс – реакция организма на негативное воздействие на организм и излишнюю нагрузку. Длительное чувство стресса приводит к нарушению работы организма воспитанника и снижает его физическое и эмоциональное здоровье и состояние. В жизни среднестатистического школьника есть множество причин для стресса: экзамены, ожидания родителей, домашние задания, мнение сверстников и многое другое.

Эмоциональное выгорание - состояние усталости, апатии и упадка сил. Если не бороться с эмоциональным выгоранием, оно может привести к когнитивной перегрузке - состоянию, при котором мозг не справляется с обработкой больших объемов информации.

Вопрос влияния стресса на учащихся и его последствий изучается многими учёными, которые стремятся найти эффективные решения для снижения негативного воздействия чрезмерных нагрузок. Одним из пионеров в изучении стресса был Ганс Селье, который ввёл понятие "стресс" в науку. Позже его идеи развивали другие учёные, изучая влияние стресса на детей и подростков.

Американский психолог Жанетт Херман провела исследование о влиянии академического стресса на школьников. Она выявила, что высокий уровень ожиданий со стороны родителей и учителей ведёт к тревожности, усталости и даже депрессивным состояниям у детей. Она предложила методы по снижению уровня стресса, включая внедрение более гибких учебных программ и методов релаксации.

Другое важное исследование принадлежит американскому профессору Роберту Эвансу, который изучал феномен "выгорания" среди учеников. Он обнаружил, что перегрузка домашними заданиями и недостаток свободного времени приводят к ухудшению когнитивных способностей, проблемам со сном и снижению мотивации к учёбе. В своих работах он рекомендовал сократить объём домашних заданий и увеличить время для отдыха и творчества.

Французский исследователь Мишель Десмонд в своих работах доказывал, что стресс у школьников часто возникает из-за конкурентной образовательной среды. Его исследования показали, что постоянное соревнование среди учеников снижает их уверенность в себе и ведёт

к повышенной тревожности. Он предлагал развивать сотрудничество среди школьников, а не конкуренцию, и вводить программы психологической поддержки.

Исследования в области школьного стресса показывают, что перегрузка и высокие ожидания могут негативно сказаться на физическом и психологическом здоровье учащихся. Учёные предлагают различные способы решения этой проблемы: уменьшение нагрузки, изменение методов преподавания и создание более благоприятной школьной среды.

Внедрение следующих рекомендаций поможет снизить уровень стресса у школьников и улучшить их общее благополучие:

1. Организация времени

Четкое планирование учебного процесса поможет снизить стресс. Для этого важно распределять время так, чтобы между занятиями оставались перерывы, а выполнение домашних заданий чередовалось с отдыхом. Составление расписания на день или неделю помогает не только избежать перегрузки, но и повышает эффективность учёбы.

2. Поддержка со стороны родителей и учителей

Открытое общение с родителями и преподавателями позволяет своевременно выявлять проблемы и находить пути их решения. Важно, чтобы взрослые не только требовали от ребёнка хорошей успеваемости, но и интересовались его психологическим состоянием, поддерживали в сложные моменты и помогали справляться с трудностями.

3. Умеренность в требованиях

Необходимо изменить отношение к оценкам и результатам обучения. Школьникам не стоит стремиться к идеальным отметкам любой ценой. Главное - понимание материала и приобретение полезных навыков. Завышенные требования создают лишнее давление, которое может привести к эмоциональному истощению.

4. Физическая активность

Регулярные занятия спортом или хотя бы небольшая физическая активность в течение дня помогают снизить уровень стресса, улучшить настроение и повысить общую работоспособность. Пешие прогулки, зарядка, игры на свежем воздухе - всё это способствует укреплению здоровья и эмоциональному равновесию.

5. Достаточный сон

Здоровый сон является важнейшей частью профилактики перегрузки. Учащиеся должны спать не менее 8 часов в сутки, поскольку недосыпание ведёт к ухудшению концентрации, снижению памяти и общей утомляемости. Соблюдение режима сна позволяет восстановить силы и повысить продуктивность на занятиях.

Применение этих методов в повседневной жизни школьников поможет снизить уровень стресса и избежать негативных последствий перегрузки. Родители и учителя должны сотрудничать, создавая комфортные условия для обучения, а сами ученики - учиться правильно распределять своё время и бережно относиться к своему здоровью. Важно понимать, что успешность в учёбе не должна идти в ущерб эмоциональному благополучию, а грамотный подход к организации учебного процесса способен сделать образование более продуктивным и менее стрессовым.

На наш взгляд, современная образовательная система требует значительных изменений, чтобы учитывать не только академические достижения учеников, но и их психологическое благополучие. Перегрузка школьников может привести к снижению мотивации, тревожности и даже проблемам со здоровьем. Мы считаем, что важно внедрять гибкие образовательные подходы, которые позволят учащимся осваивать материал в комфортном темпе, а также учитывать их индивидуальные особенности. Кроме того, школа должна учить не только предметам, но и умению управлять своим временем, эмоциями и стрессом, что является важным навыком для жизни.

Школьное образование не должно становиться источником постоянного стресса. Перегрузка - серьёзная проблема, требующая внимания со стороны родителей, педагогов и самих учеников. Главное - помнить, что образование должно быть не только эффективным, но и комфортным. Для решения проблемы необходимо комплексное взаимодействие всех

участников образовательного процесса. Учителя могут способствовать снижению перегрузки, применяя современные методики преподавания и уменьшая объём бессмысленного заучивания. Родители должны поддерживать детей, а не усиливать давление на них. Создание благоприятной образовательной среды позволит не только снизить уровень стресса, но и повысить качество знаний, развить у школьников креативность, критическое мышление и мотивацию к учёбе.

Литература:

1. Моросанова В. И., Бондаренко И. Н., Доливец С. С. Академический стресс и психологические ресурсы достижения образовательных целей //Образование и наука. – 2025. – Т. 27. – №. 2. – С. 108-134.

2. Сыманюк Э. Э., Оконечникова Л. В., Малова Е. С. Исследование учебного стресса и его связь с успеваемостью у учащихся старших классов //Педагогическое образование в России. – 2019. – №. 8. – С. 42-49.

3. Глазачев О. С. Синдром эмоционального выгорания у учеников: поиски путей оптимизации педагогического процесса //Вестник Международной академии наук. Русская секция. – 2011. – №. 1. – С. 26-45.

4. Мальцева С. М. и др. Причины возникновения и профилактика синдрома эмоционального выгорания учащихся //Азимут научных исследований: педагогика и психология. – 2020. – Т. 9. – №. 2 (31). – С. 348-350.

ӘОЖ 371.39

МҰҒАЛІМНІҢ АҚЫЛДЫ КӨМЕКШІСІ: ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІҢ БІЛІМ САЛАСЫНДАҒЫ РӨЛІ

Сейдуалиева Маржан Жарылкасыновна
«Парасат колледжі», ЖМ
Педагогика және психология пәндерінің оқытушысы
Шымкент қаласы, Қазақстан
marzhan.s.zh.96@mail.ru

Жасанды интеллект (ЖИ) — соңғы уақытта ғылым мен технологияның ең маңызды бағыттарының біріне айналып отыр. Оның дамуымен бірге көптеген салаларда революциялық өзгерістер орын алуда, білім беру жүйесі де осы өзгерістерден тыс қалмайды. Білім беру саласында ЖИ-дің кеңінен қолданылуы мұғалімдердің жұмысын жеңілдетуге, білім алушылардың деңгейін арттыруға, сондай-ақ оқу үдерісін жаңаша деңгейге көтеруге мүмкіндік береді. Бұл мақалада жасанды интеллекттің мұғалімдердің жұмысындағы рөлі мен оның білім беру саласында қалай қолданыла бастағанын, сондай-ақ оның болашақтағы даму перспективаларын қарастырамыз.

Тақырыптың өзектілігі: Білім беру жүйесі қоғамның барлық салалары сияқты үздіксіз дамып отыруы тиіс. Қазіргі таңда мұғалімдер әр түрлі міндеттерді атқарады, олардың ішінде білім алушылардың оқу деңгейін анықтап, білім сапасын арттыру, педагогикалық процесті тиімді ұйымдастыру, білім алушылардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес оқыту әдістерін қолдану секілді көптеген жауапты тапсырмалар бар. Бұл міндеттерді шешу үшін жаңа технологияларды пайдалану қажеттілігі туындап отыр.

Жасанды интеллект білім беру саласына енгізілген кезде, мұғалімдер мен білім алушылардың жаңа мүмкіндіктер ашылады. Бұл технологиялар мұғалімдерге өз жұмысын жеңілдетіп, білім алушылардың білім деңгейін жеке көзқараспен дамытуға мүмкіндік береді. Мысалы, ЖИ жүйелері білім алушылардың әр түрлі деңгейдегі білімін анықтап, оларға тиісті

тапсырмалар мен жаттығулар ұсынуы мүмкін. Бұл мұғалімдерге білім алушының қажеттіліктеріне сәйкес нақты көмек көрсетуге мүмкіндік береді.

Жасанды интеллект мұғалімдерге көптеген міндеттерді жеңілдетуге көмектеседі. Қазіргі уақытта мұғалімдер әртүрлі тапсырмаларды орындау барысында үлкен уақыт пен күш жұмсайды. Білім алушылардың бақылауын жүргізу, бағалау, тестілеу және әр түрлі оқу материалдарын дайындау сияқты жұмыс үрдістері мұғалімдер үшін ауыр жүктеме болып табылады. Алайда ЖИ мұғалімдерге осы міндеттерді автоматтандыру арқылы уақыт үнемдеуге көмектеседі. Мысалы, білім алушылардың жауаптарын талдау, автоматты түрде бағалау және нәтижелерді құрастыру жүйелері мұғалімдерге бағалау үдерісін жеңілдетіп, олардың уақытын үнемдеуге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, жасанды интеллект мұғалімдерге білім алушының жеке бақылауға мүмкіндік береді. Әрбір білімгердің жеке ерекшеліктері мен оқудағы жетістіктері әртүрлі болады. ЖИ білім алушылардың білім деңгейін, олардың мықты және әлсіз тұстарын анықтап, мұғалімдерге нақты бағытта жұмыс істеуге көмектеседі. Бұл мұғалімдерге әрбір білімгердің қажеттіліктеріне сәйкес оқу жоспарын жасауға мүмкіндік береді.

Жасанды интеллект тек мұғалімдер үшін ғана емес, білім алушылар үшін де пайдалы құрал болуы мүмкін. ЖИ жүйелері білімгерлердің оқу үдерісін бақылап, олардың прогресін анықтап, жеке тапсырмалар мен жаттығуларды ұсына алады. Бұл технологиялар білім алушылардың өздерінің білімін тексеруге және жетілдіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ЖИ жүйелері білім алушылардың қатемен жұмыс істеуіне және қателіктерінен үйренуіне көмектеседі. Мысалы, математика пәнінде білімгер қате есеп шығарса, ЖИ жүйесі оның қатесін анықтап, дұрысы мен оның себебін түсіндіріп бере алады.

Жасанды интеллект білім алушыларға оқу материалдарын өз жылдамдығына сәйкес меңгеруге мүмкіндік береді. Бұл әсіресе, оқу материалдары күрделі болғанда немесе білімгерлердің білім деңгейі әр түрлі болған жағдайда өте пайдалы. ЖИ технологиялары білімгерлердің өздерінің жеке қажеттіліктері мен оқу стиліне сәйкес оқытуға мүмкіндік береді. Бұл білім алушылардың өз бетімен оқу дағдыларын дамытып, олардың оқу мотивациясын арттырады.

Жасанды интеллекттің білім беру жүйесіне енгізілуі білім саласындағы көптеген дәстүрлі әдістерді өзгертуге мүмкіндік береді. Мысалы, ЖИ жүйелері оқу материалдарын интерактивті және бейнемазмұн түрінде ұсынуы мүмкін. Бұл білім алушылардың қызығушылығын арттырып, материалды жақсы меңгеруіне көмектеседі. Сонымен қатар, ЖИ оқу процессін мониторингтеуге мүмкіндік береді. Бұл мұғалімдерге білім алушылардың оқу нәтижелерін нақты уақыт режимінде бақылауға мүмкіндік береді, ал оқу бағдарламалары мен әдістемелерінің тиімділігін бағалауға көмектеседі.

Жасанды интеллект білім беру жүйесін әртараптандырып, оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді. Білімгерлер әртүрлі ойындар, симуляциялар, виртуалды тәжірибелер және т.б. арқылы білім алатын болады. Бұл әдістер білім алушылардың оқу процесіне қызығушылық танытуына және оны тиімдірек меңгеруіне ықпал етеді. Сонымен қатар, ЖИ жүйелері білім алушылардың қарым-қатынас дағдыларын дамытуға көмектеседі, өйткені олар виртуалды білім алушы немесе серіктеспен өзара әрекеттесе алады.

Жасанды интеллекттің білім беру саласындағы мүмкіндіктері әлі де толыққанды жүзеге асырылған жоқ. Болашақта бұл технологиялардың қолданылу ауқымы одан әрі кеңейіп, білім беру жүйесіне жаңа мүмкіндіктер ашатын болады. Оқытудың жаңа тәсілдері мен әдістері енгізіліп, білім беру үдерісі өз деңгейінде жетілдіріледі. Мысалы, ЖИ жүйелері оқу бағдарламаларын автоматты түрде түзету, жаңа материалдарды енгізу және оқушылардың білімін үздіксіз бағалау мүмкіндігіне ие болады.

Жасанды интеллект білім алушылардың оқу стиліне бейімделіп, жеке қажеттіліктеріне сәйкес оқыту әдістерін ұсына алады. Сонымен қатар, ЖИ мұғалімдердің оқу процесін оңтайландыру және басқару қабілетін арттырады. Мұғалімдер тек оқытушы ғана емес, сонымен қатар оқу үдерісінің үйлестірушілері ретінде қызмет атқаратын болады. Олар білім

алушылардың дамуын бақылап, ЖИ жүйелерінің ұсыныстарын ескере отырып, оқу бағдарламаларын дайындайды.

Жасанды интеллекттің болашағы білім беру саласындағы өзгерістерді басқару және дамыту үшін тиімді құрал болып табылады. Бұл жүйелер мұғалімдер мен білімгерлер үшін үлкен көмекші бола алады және білім беру жүйесін барынша тиімді әрі әділ етеді.

Жасанды интеллекттің білім беру саласына енгізілуі — бұл тек технологиялық прогресс ғана емес, сонымен қатар педагогикалық үдерістің түбегейлі өзгеруінің белгісі. Мұғалімдер мен білім алушылар үшін жасанды интеллект жаңа мүмкіндіктер мен артықшылықтар ашып, оқыту мен оқу әдістемелерін біршама жеңілдетуге, тиімдірек етуге мүмкіндік береді. Бұл технология мұғалімдерге өз жұмысын автоматтандыруға, уақытын үнемдеуге және оқушылардың әрқайсысымен жеке жұмыс істеуге жол ашады. Ал білім алушылар өздерінің білімін өз қарқынымен және қажеттіліктеріне сәйкес жетілдіре алады.

Жасанды интеллекттің болашақта білім беру саласында қолданылуы кеңейе түспек, ол оқу процесінің тиімділігін арттырып, оқу әдістемелерін жаңартуға ықпал ететін болады. Бұл тек білім сапасын көтеріп қана қоймай, педагогикалық қызметті де жеңілдетеді. Жасанды интеллект мұғалімнің ақылды көмекшісі ретінде, білім алушылардың білім алуындағы маңызды серіктес бола алады. Сондықтан, жасанды интеллекттің білім саласындағы рөлін арттыру — бұл заманауи қоғамның білім беру жүйесін дамыту жолындағы маңызды қадам.

Қорытындылай келе, жасанды интеллекттің мүмкіндіктері білім беру саласына үлкен өзгерістер алып келетінін түсінуіміз қажет. Бұл технологиялар арқылы біз білім беру процесін жаңа деңгейге көтере аламыз, ол өз кезегінде әрбір оқушының білім алу сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Нейман, Я.Е. Искусственный интеллект в образовании: Современные подходы и перспективы. — М.: Научное издательство, 2020. — 245 с.

2. Келлер, Д.А. Будущее образования: Влияние технологий и искусственного интеллекта. — Санкт-Петербург: Просвещение, 2021. — 312 с.

3. Махмудов, Р.К. Технологии искусственного интеллекта в педагогике и их влияние на учебный процесс. — Алматы: Эрудит, 2019. — 270 с.

4. Джонсон, Р. Т., Джонсон, Д. W. & Холбрук, С. (2019). The impact of artificial intelligence on educational practices. Journal of Educational Technology, 32(4), 115-130.

5. Астахова, Н.В. Искусственный интеллект в образовании: возможности и вызовы для педагогов. — Екатеринбург: УрФУ, 2022. — 198 с.

УДК 37.018.43

TELEGRAM-КАНАЛ КАК ИНСТРУМЕНТ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГА СРЕДСТВАМИ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА

Наконечникова К.Н., Мирза Н.В.
НАО «Карагандинский университет им. Е.А. Букетова»
xeniya.nakonechnikova.official@gmail.ru

В условиях цифровизации образования и стремительного развития технологий искусственного интеллекта (ИИ) возрастает потребность в непрерывном профессиональном

развитии педагогов. Применение ИИ в образовательной среде требует не только базовых цифровых компетенций, но и умения осмысленно, этически и методически грамотно интегрировать ИИ-инструменты в педагогическую практику [1].

Введение искусственного интеллекта в образование требует от педагогов новых компетенций и гибкости в применении цифровых инструментов. Telegram-каналы, благодаря своей доступности и мобильности, становятся удобной площадкой для повышения квалификации, распространения актуальной информации и освоения новых педагогических практик.

Одним из перспективных направлений в этом контексте становится использование мессенджеров и социальных платформ для самообразования. В частности, Telegram-каналы, обладающие широким функционалом и удобным форматом подачи информации, могут стать эффективным средством непрерывного профессионального развития (НПР).

Цель настоящего исследования — выявить потенциал Telegram-канала как средства НПР педагогов в области применения искусственного интеллекта. В качестве объекта исследования рассматривался авторский Telegram-канал «Педагог будущего», ориентированный на учителей и педагогов, желающих изучать и внедрять ИИ в образовательную практику.

Модель TPACK (Technological Pedagogical Content Knowledge) (предоставлена на рисунке 1), лежащая в основе современного подхода к профессиональному развитию педагогов, подчёркивает необходимость целостного освоения предметных знаний, педагогических стратегий и цифровых технологий. Интеграция ИИ-инструментов в образовательный процесс требует от педагога не только технической грамотности, но и способности критически оценивать потенциал и ограничения каждого инструмента, соотносить его с целями обучения и уровнем подготовки обучающихся [2].

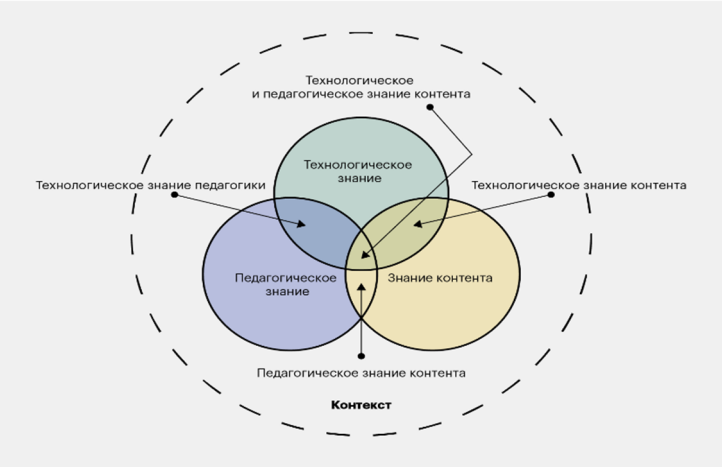

Рисунок 1 – Модель TPACK

В соответствии с этой схемой, на пересечении областей возникают новые знания, которыми нужно обладать для создания качественного обучения.

Telegram-канал «Педагог будущего» стал экспериментальной площадкой, в рамках которой реализуются подходы, соответствующие модели TPACK. Публикуемый контент включает инструкции по работе с нейросетями, методические рекомендации по их внедрению в преподавание, а также примеры использования ИИ в разных предметных областях. Таким образом, педагог имеет возможность освоить как технические аспекты взаимодействия с ИИ, так и педагогические стратегии по их адаптации в образовательной среде, примеры публикаций предоставлены на рисунке 2-3.

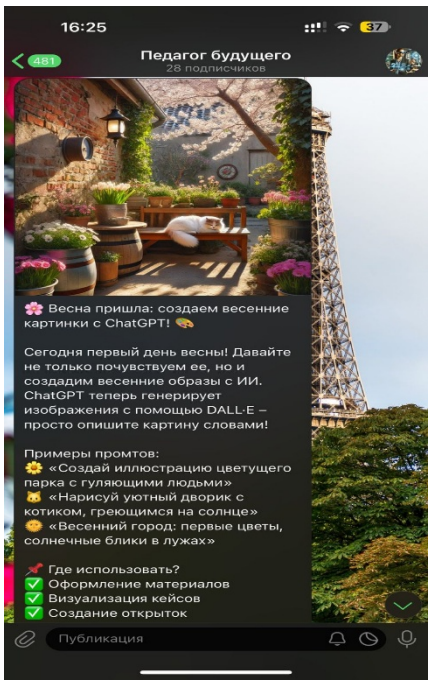

Рисунок 2 – Пост о генерации изображений

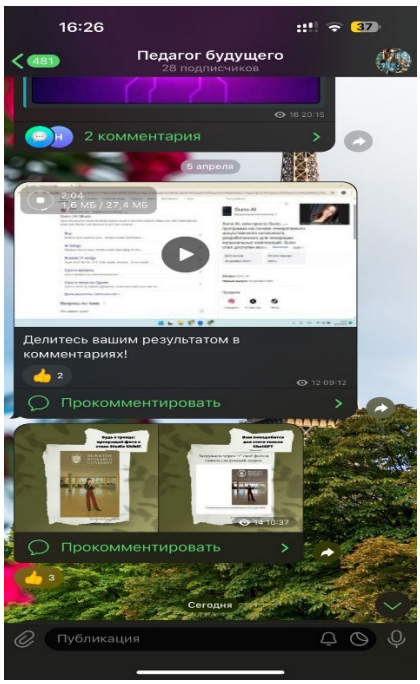

Рисунок 3 – Обучающее видео по созданию песен с помощью платформы Suno

В период с февраля по апрель 2025 года было проведено эмпирическое исследование, включающее анкетирование пользователей канала. В опросе приняли участие 30 педагогов различного профиля, в том числе преподаватели колледжей, вузов и общеобразовательных школ. Полученные данные свидетельствуют о том, что Telegram-канал «Педагог будущего» может быть не просто источником информации, а инструментом осмысленного профессионального роста.

Анализ анкетирования пользователей Telegram-канала «Педагог будущего» позволил выявить несколько ключевых тенденций.

Большинство респондентов высоко оценили полезность материалов канала: 83,3% опрошенных поставили максимальную оценку (5 баллов из 5), ещё 16,7% — 4 балла. Это свидетельствует о высокой степени удовлетворённости педагогов представленной информацией и её актуальностью (результат предоставлен на рисунке 4).

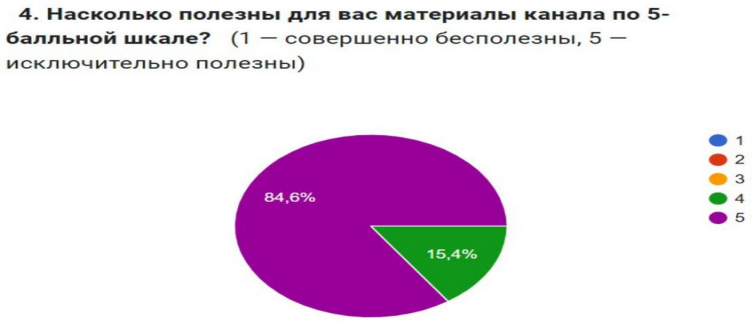

Рисунок 4 – Полезность материалов канала (оценка по 5-балльной шкале)

Наибольший интерес у участников вызвали такие темы, как обзоры ИИ-инструментов для педагогов и практические кейсы их использования (по 66,7% голосов), а также инструкции и методические рекомендации (50%). Это подтверждает потребность в прикладном, ориентированном на практику контенте, что должно учитываться при дальнейшем развитии ресурса (результат предоставлен на рисунке 5).

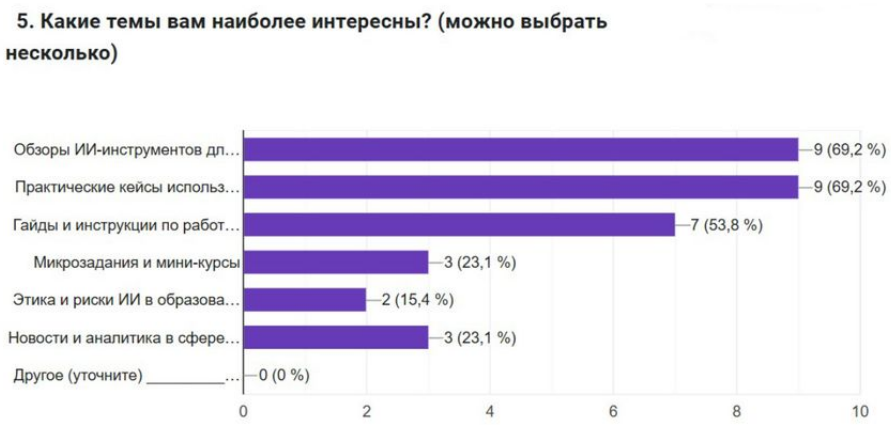

Рисунок 5 – Распределение интересов респондентов по тематике контента Telegram-канала

Среди инструментов, которые начали использовать педагоги после знакомства с каналом, лидируют Suno (66,7%), ChatGPT (58,3%) и Deepseek (41,7%). Участники опроса также упомянули Canva, Gemini, Visme, а также менее распространённые платформы, такие как Mentimeter и Piktochart. Это демонстрирует широкий спектр интереса к различным ИИ-продуктам и готовность педагогов осваивать как популярные, так и нишевые решения (результат предоставлен на рисунке 6).

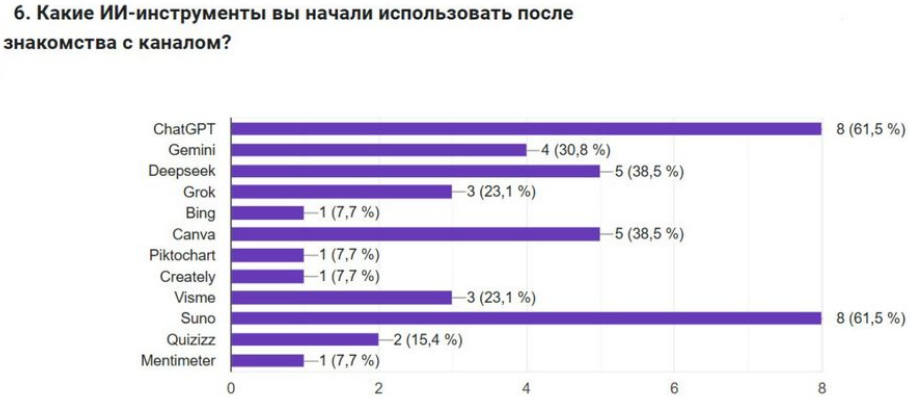

Рисунок 6 – Применение ИИ-инструментов после взаимодействия с каналом

Позитивное изменение отношения к ИИ также подтверждается результатами: 75% респондентов отметили, что стали относиться к ИИ более положительно, а 16,7% — признали рост вопросов и сомнений, что говорит о формировании критического осмысления и необходимости сопровождения педагогов на пути цифровой трансформации образования (результат предоставлен на рисунке 7).

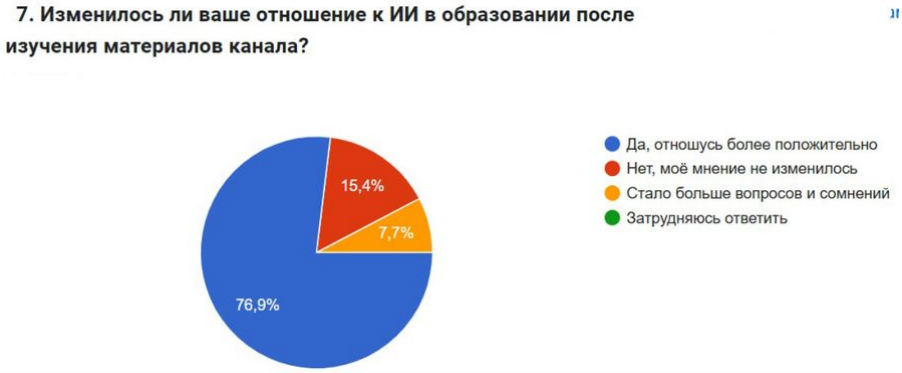

Рисунок 7 – Изменение отношения педагогов к использованию ИИ в образовании после изучения материалов Telegram-канала

Полученные данные свидетельствуют о том, что Telegram-канал может быть не просто источником информации, а инструментом осмысленного профессионального роста. Такой формат позволяет педагогу обучаться в индивидуальном темпе, возвращаться к материалам, участвовать в обсуждениях и оперативно получать актуальные рекомендации по новым инструментам. Гибкость и модульность цифрового контента соответствуют принципам микрообучения, что особенно важно в условиях ограниченного времени у практикующего специалиста.

Особого внимания заслуживает влияние подобного рода ресурсов на развитие цифровой субъектности педагога. Регулярное взаимодействие с цифровыми технологиями формирует у педагога не только навыки использования ИИ, но и культуру критической оценки цифровых решений, готовность к непрерывному обучению и профессиональной адаптации.

На следующем этапе планируется внедрение в структуру Telegram-канала мини-модулей с обратной связью, а также расширение контента в части этики использования ИИ, алгоритмической грамотности и проектной деятельности. Это позволит усилить индивидуализацию образовательных траекторий педагогов и приблизить неформальное образование к требованиям формальной системы повышения квалификации [3].

Таким образом, использование Telegram-канала в целях непрерывного профессионального развития педагогов демонстрирует высокую эффективность и востребованность в современной образовательной среде. Представленный опыт подтверждает, что цифровые ресурсы, основанные на принципах открытости, доступности и практикоориентированности, способны не только удовлетворять актуальные запросы педагогов, но и формировать устойчивую мотивацию к освоению новых образовательных технологий.

Благодарность: Статья подготовлена в рамках научного проекта ИРН AP19678852 «Формирование компетенций непрерывного профессионального развития у обучающихся и выпускников направления «Педагогические науки» в условиях академической самостоятельности вуза» по грантовому финансированию Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан.

Литература:

1. Hasibuam, J. A. S., Nasution, M., Kasih, I., & Harahap, M. (2024). Teachers' use of Telegram chatbot as learning media at SMPN 4 Binjai. Linguistica. DOI: https://doi.org/10.24114/jalu.v13i3.62120

2. Ali, A., & Awad, K. (2023). 776 "Doses of Human Anatomy": A Telegram channel augmenting anatomy education. British Journal of Surgery. DOI: https://doi.org/10.1093/bjs/znad258.071

3. OpenAI. ChatGPT: возможности, ограничения и педагогическое применение. [Электронный ресурс]. URL: https://chat.openai.com (дата обращения: 07.04.2025)

ОӘЖ: 378:004

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМЫТУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР

Нұрсұланқызы А., Мехмет Ташпинар, Нурахмет Қ.Р.
Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
8D01101 – Педагогика және психология ББББ 2 курс докторанты
Түркия Республикасы Анкара қаласы Гази университеті PhD, профессоры
n.aikerim95@mail.ru

Болашақ педагог-психологтардың цифрлық құзыреттілігін дамытудағы инновациялық әдістер тақырыбы қазіргі білім беру процесінде маңызды орын алады, себебі цифрлық технологиялар оқу процесін тиімді және жан-жақты ете алады. Бұл салада инновациялық әдістерді енгізу педагог-психологтардың кәсіби дағдыларын дамытуға көмектеседі. Міне, сол әдістердің кейбірі:

Виртуалды және қосымша шындық (VR/AR) құралдарын қолдану. Виртуалды және қосымша шындық — білім беру саласында өте перспективалы бағыттардың бірі. Педагог-психологтар студенттерді шынайы өмірден алынған жағдайлармен таныстыру үшін бұл технологияларды қолдана алады. Мысалы:

- **Виртуалды кеңес беру**: студенттермен практикалық сабақтар өткізу немесе нақты психологиялық жағдайларды модельдеу.
- **Қосымша шындық** арқылы оқушылардың эмоциялық жағдайын бағалау, психологиялық тренингтер өткізу.

Цифрлық құралдардың көмегімен интерактивті сабақтар өткізу — болашақ педагог-психологтардың цифрлық құзыреттіліктерін дамыту үшін маңызды әдіс. Мұндай платформалар арқылы:

- Психологиялық тестілеулер мен диагностика жүргізуге болады.
- Оқу тапсырмаларын онлайн орындау, бағалау жүйелері арқылы студенттердің нәтижелерін бақылау.
- Студенттер мен оқушылар үшін психологиялық тренингтер мен симуляциялар ұйымдастыру.

Педагог-психологтар студенттер мен оқушыларға психологиялық көмек көрсету үшін мобильді қосымшаларды қолдана алады. Бұл қосымшалар арқылы: Медитация, стрессті басқару немесе психологиялық тренингтер өткізу. Эмоционалды жағдайды бақылау және психологиялық диагностика жүргізу. Жеке кеңес беру немесе онлайн психологиялық көмек көрсету.

Виртуалды кеңес беру — бұл қашықтықтан психологиялық қолдау көрсету үшін пайдалану мүмкіндігі бар цифрлық құралдар. Педагог-психологтар онлайн кеңес беру үшін арнайы платформаларды қолдана алады:

- Zoom, Skype немесе басқа платформалар арқылы онлайн кеңес беру.
- Онлайн тренингтер мен семинарлар өткізу арқылы цифрлық құзыреттілікті дамыту.

Әлеуметтік медиа және блогтар арқылы психологиялық білім беру. Цифрлық құралдар мен әлеуметтік медиа арқылы болашақ педагог-психологтар психологиялық білімді кеңінен тарата алады:

- Instagram, YouTube немесе TikTok сияқты платформаларда психология туралы білім беретін видеолар, посттар жариялау.
- Блогтар немесе подкасттар арқылы психологиялық кеңестер мен тренингтер ұсыну.

Болашақ педагог-психологтардың цифрлық құзыреттіліктерін дамытудағы инновациялық әдістер олардың кәсіби дағдыларын арттыруға, психологиялық қызметтерді тиімдірек көрсетуге және білім беру процесін жетілдіруге мүмкіндік береді. Инновациялық технологиялар мен цифрлық құралдарды пайдалану білім беру мен психологиялық қызмет көрсету сапасын жоғарылатуға бағытталған маңызды қадам болып табылады.

Цифрлық құзыреттілік — бұл қазіргі заманда ақпараттық технологияларды тиімді қолдана алу қабілеті. Педагог-психологтар үшін цифрлық құзыреттіліктер әртүрлі қызметтерде, әсіресе оқушылармен жұмыс істегенде, қажет болады. Бұл құзыреттіліктер студенттермен тиімді байланыс орнатуға, зерттеу жүргізуге, оқытуды жан-жақты қолдау үшін маңызды болып табылады.

Педагог-психологтардың цифрлық құзыреттілігі келесі компоненттерден тұрады:

- Ақпараттық сауаттылық: ақпаратты іздеу, талдау, ұйымдастыру және қолдану дағдылары.
- Техникалық сауаттылық: әртүрлі бағдарламалық қамтамасыз етуді, оқыту платформаларын қолдана білу.

- Коммуникациялық дағдылар: онлайн байланыс орнату және ұстаздар мен оқушылар арасында тиімді диалог құру.
- Этикалық және құқықтық жауапкершілік: интернеттегі этикалық нормалар мен жеке мәліметтерді қорғау.

Білім беруді трансформациялау — бұл білім беру процесінде цифрлық технологиялардың, онлайн платформалар мен жаңа әдіс-тәсілдердің енгізілуі. Осы процесстің нәтижесінде, педагог-психологтар:

- Цифрлық оқыту құралдарын пайдалану арқылы оқу процесін интерактивті және тиімді ету;
- Оқушылардың психоэмоциялық жағдайын бақылау үшін онлайн құралдарды қолдану мүмкіндігін алу;
- Виртуалды кеңес беру мен психологиялық қолдау көрсету, қашықтықтан диагностика жүргізу сияқты қызметтерді жүзеге асыру.

XXI ғасырдың талаптарына сай білім алушыларды дайындау біздің еліміздің басты міндеттерінің бірі болып табылады. Талап етілетін дағдылар («XXI ғасыр дағдылары») XX ғасырда талап етілген дағдылардан әлдеқайда ерекше, сондықтан білім беру жүйесі ақпараттық-коммуникациялық технологияларға (АКТ) негізделген тиісті жүйені қолдана отырып, жаңа талаптарға бейімделуде.

Цифрлық технологиялардың пайда болуы адам өмірінің барлық сфераларына әсер етті және елеулі өзгерістер енгізді. Компьютерлер, проекторлар, планшеттер, электрондық пошталар, форумдар білім беру жүйесіне интеграциялануда және технология неғұрлым дамыған сайын, соғұрлым оның білім беру жүйесіне ықпалы зор болатындығы анықталып отыр.

Педагог- психологтердің цифрлық сауаттылығын қалыптастыру қазіргі заманда өте маңызды мәселе болып табылады. Цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы білім беру мен психологиялық қызметтердің барлығына жаңа мүмкіндіктер мен талаптар қойып отыр. Мұндай сауаттылық педагогтардың және психологтердің өз жұмысына жаңа технологияларды тиімді пайдалануын, оқушылар мен клиенттерге заманауи әдіс-тәсілдермен көмек көрсетуін қамтамасыз етеді.

Цифрлық сауаттылықты қалыптастырудың маңыздылығы:

Білім беру мен психологияда цифрлық технологияларды пайдалану: Цифрлық құралдар мен платформалар арқылы педагогтер мен психологтер өз пәндерін тиімді оқыта алады, сонымен қатар клиенттерге/оқушыларға жеке көзқарас пен кәсіби көмек көрсету үшін жаңа әдістер қолдана алады.

Ақпаратты дұрыс өңдеу мен талдау: Педагогтер мен психологтер ақпаратты жүйелі түрде жинап, талдап, оны түсінікті және қолданылатын түрде жеткізуі керек. Цифрлық сауаттылық оларды ақпаратпен жұмыс істеуде, зерттеулер жүргізуде, нәтижелерді өңдеуде көмектеседі.

Интернет-ресурстар мен білім беру платформаларын пайдалану: Заманауи оқу материалдары мен психологиялық кеңестер интернет арқылы қолжетімді. Цифрлық сауаттылығы жоғары мамандар бұл ресурстарды тиімді пайдаланып, білім сапасын арттыра алады.

Психологтардың онлайн кеңес беру қабілеті: Психологтар онлайн кеңес беру мүмкіндігіне ие болғанда, олар кез келген уақытта, кез келген жерде өз клиенттерімен байланыс орната алады. Бұл сауаттылық олардың жұмысын ыңғайлы әрі қолжетімді етеді.

Цифрлық сауаттылықты дамыту жолдары:

Қазіргі заманғы цифрлық құралдармен танысу: Педагогтер мен психологтер заманауи онлайн құралдарды, бағдарламаларды және платформаларды меңгеру арқылы цифрлық сауаттылықтарын арттыра алады.

Оқыту бағдарламаларын енгізу: Арнайы тренингтер мен курстар педагогтар мен психологтерге цифрлық технологияларды меңгеруге мүмкіндік береді.

Қолдау көрсету: Мемлекеттік және жеке ұйымдар тарапынан цифрлық сауаттылықты дамытуға арналған бағдарламалар мен жобалар іске қосылуы қажет.

Цифрлық сауаттылық педагогтер мен психологтерге өз жұмысында тиімді әдістерді қолдануға, оқушылар мен клиенттерге көмек көрсету процесін жақсартуға мүмкіндік береді.

Болашақ педагог-психологтардың цифрлық құзыреттілігін дамыту білім беру сапасын арттырып, студенттермен және олардың ата-аналарымен тиімді байланыс орнатуға мүмкіндік береді. Сондықтан оқу бағдарламалары мен тренингтер арқылы цифрлық дағдыларды жүйелі түрде дамыту маңызды болып табылады

Әдебиет:

1. *Бабаев С., Қазиева К.* Педагогикалық инновациялар мен педагогикалық озат технологиялар — талапшаң мұғалім еншісі // Бастауыш мектеп. — 2011. — № 4. — 25-б.

2. Д.Ш.Матрос, Д.М.Полев, Н.Н.Мельникова. Управление качеством образования на основе новых информационных технологий

3. Сүйлейменова З.Е. «Білім берудегі менеджмент». Оқу құралы. – Алматы, 2021.

УДК 37.091.3

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Г.Т. Жеңіс, А. Бейсенбекова, Е.К. Айтымов, Аманбаева Ж.И.
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Қарағанды қ., Қазақстан
tursynbetg@mail.ru

Қазіргі білім беру процесінде сыни ойлауды қалыптастыру маңызды міндеттердің бірі болып саналады. Бұл дағды оқытудың сапасын арттырып қана қоймай, оқушыларды болашақ өмірге жан-жақты дайындауға ықпал етеді. Бүгінде ғылым мен қоғамдағы өзгерістер қарқынды жүріп жатқандықтан, білім алушылар тек дайын ақпаратты қабылдап қана қоймай, оны талдап, өз көзқарасын қалыптастыруды үйренуі тиіс. Бұрынғыдай мұғалім тек ақпарат беруші рөлінде емес, керісінше, оқушының білім алу процесіне белсенді қатысуына жағдай жасайтын жетекші ретінде қарастырылады. Қазіргі білім беру жүйесінде ең бастысы – тек қандай білім беру емес, оны қалай беру мәселесі. Оқушылардың зерттеу дағдыларын жетілдіру және пәнге қызығушылығын арттыру мақсатында түрлі әдістер қолданылады. Солардың бірі – сыни тұрғыдан ойлау технологиясы.

Дэвид Клустер бойынша, сыни ойлау – кез-келген оқиғаға, жағдаятқа немесе пікірге байланысты әр адамның өз ойын білдіруі, оның сыни ойлауы болып табылады [0]. Бұл әдіс алғаш рет 1973 жылы Кеңес Одағында қолданыла бастаса, Қазақстанда 1997 жылдан бері енгізілуде. «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» (RWCT) жобасы қазіргі таңда 29 мемлекетте жүзеге асырылуда. Бұл технологияны жасаған ғалымдар қатарына Чарльз Темпл, Джон Дьюи және Мередит кіреді. Сондай-ақ, бұл жоба Выготский, Пиаже, Эльконин-Давыдов және басқа да ғалымдардың еңбектеріне негізделген**.**

Сыни ойлаудың білім беру саласындағы рөлі қандай?

Сыни ойлау оқушыларды болашақ өмірге дайындайтын басты құралдардың бірі болып табылады. И. Загашев пен С. Заир-Бек сыни ойлау қабілетіне ие оқушының келесі дағдыларды меңгеретінін атап өтеді:

1. Ақпаратты интерпретациялау және бағалау – оқушы әртүрлі тәсілдерді қолдана отырып, ақпаратты талдайды және бағалайды.

2. Қайшылықтарды анықтау – мәтіндегі қарама-қайшылықтарды тауып, оларды түсіндіре алады.

3. Дәлелдер келтіру – өз көзқарасын қорғау үшін дәлелдер ұсына алады, әрі бұл үдерісте тек логикаға ғана емес, сұхбаттасушының пікіріне де сүйенеді.

4. Ақпаратпен сенімді жұмыс істеу – кез келген ақпаратпен жұмыс істегенде өзін еркін сезінеді, оны тиімді қолдана біледі.

5. Әртүрлі ресурстарды пайдалану – ақпараттық кеңістіктермен өзара әрекеттесе отырып, қажетті мәліметтерді таба алады.

6. Көпқырлы дүниетанымды қабылдау – қоршаған ортаның көпполярлығын түсінеді және әртүрлі көзқарастардың қатар өмір сүру мүмкіндігін мойындайды [0].

1970-1980 жылдары Кеңес Одағында мектеп оқушыларының сыни ойлауын дамыту мәселесін психологтар мен педагогтар кеңінен зерттеді. Бұл тақырыпты А.С. Байрамов, С.И. Векслер, И.И. Кожуховская, С.А. Корол, Липкина А.И., Л.А. Рыбак сынды ғалымдар қарастырды. 1997 жылы Диана Халперннің «Оқу бағдарламасы бойынша сыни ойлау» атты кітабы жарық көрді. Кейіннен Ричард Пол, Линда Элдер және Джеральд Носич сынды ғалымдар осы бағытта зерттеулер жүргізді [0].

Сыни ойлау – тек ақпаратты игеру ғана емес, оны тиімді пайдалана білу дағдысы. Оқушылардың бұл қабілетін дамытуда инновациялық технологиялар ерекше рөл атқарады. Олар білім беру процесін тиімді етіп қана қоймай, оқушылардың шығармашылық және интеллектуалдық дамуын ынталандырады.Ал инновация сөзі француз тіліндегі «innovation» және латын тіліндегі «innovãtio» терминдерінен шыққан, бұл сөздер жаңару, өзгеріс жасау деген мағынаны білдіреді. Бұл ұғым XIX ғасырда пайда болып, мәдениет пен басқа салаларда да қолданыла бастады. XX ғасырдың басында білім беру жүйесінде инновациялық оқыту әдістері жаңа бағыт ретінде қалыптасты. Инноватика – өзгерістерді зерттейтін ғылым саласы болып табылады. Педагогикада инновациялық технологиялар алғаш рет 1950 жылдары Батыс елдерінде қарастырыла бастаса, кейіннен бұл бағыт біздің елімізде де кеңінен зерттелді [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Инновациялық технологиялар арқылы сыни ойлауды дамыту үшін бірнеше әдістер мен құралдарды қолдануға болады:

1. Интерактивті платформалар мен қосымшалар: Оқушылар мен студенттерге әртүрлі интерактивті платформалар арқылы тапсырмалар мен сұрақтарды шешуге мүмкіндік беру, мәселен, Google Classroom, Kahoot! немесе Quizlet сияқты қосымшалар. Бұл құралдар сыни ойлауды дамытуға көмектеседі, өйткені олар жеке пікір қалыптастыруды және шешім қабылдауды талап етеді.

2. Онлайн талқылаулар мен пікірсайыстар: Zoom немесе Microsoft Teams сияқты платформалар арқылы топтық пікірталастар өткізу. Әртүрлі пікірлер мен көзқарастарды тыңдай отырып, студенттер сыни ойлауды дамытуға мүмкіндік алады.

3. Виртуалды шындық (VR) және кеңейтілген шындық (AR): Виртуалды ортада немесе кеңейтілген шындықта оқу тапсырмаларын орындау арқылы студенттер өз тәжірибелерін байыта алады. Бұл технологиялар түрлі жағдайларды модельдеуге және оқушыларды өз пікірін білдіруге, өз әрекеттері мен нәтижелерін талдауға итермелейді.

4. Мобильді құрылғылар мен әлеуметтік медиа: Мобильді құрылғылар арқылы сыни ойлау дағдыларын дамытуға бағытталған тапсырмалар мен ойындар, сондай-ақ әлеуметтік медиадағы қауымдастықтар арқылы өз пікірін білдіру, сұрақ қою, жауап беру.

5. Оқу ойындары мен симуляциялар: Оқушыларды білім алуға қызықтырып, сыни ойлауды қажет ететін нақты өмірлік жағдайлармен таныстыратын ойындар мен симуляцияларды қолдану. Мысалы, бизнес жоспарлау, дағдарыс жағдайларын шешу сияқты ойындар.

6. Түсіндірмелі видеолар мен MOOC курстары: Оқушыларға сыни ойлау дағдыларын дамыту үшін бейнемазмұн мен онлайн курстарды ұсыну. Бұл әдіс оқу материалының терең түсінілуін қамтамасыз етеді және ойлануға мәжбүр етеді.

Жалпы, инновациялық технологиялар сыни ойлау дағдыларын дамыту үшін түрлі әдістер мен құралдар ұсынады, олар оқушыларға шешім қабылдауды, мәселелерді талдауды және нәтижелерді бағалауды үйретеді.

Оқушылармен ағарту жұмысын жүргізу барысында дәстүрлі емес технологияларды да қолдануға болады. Бұл тәсіл оқушыларды қалыптасқан стереотиптерден тыс, өздерін еркін сезініп, қарастырылып отырған тақырыпқа деген қызығушылықтарын оятуға бағытталған. Мысалы, семинар сабағы, дәріс сабағы, пікірталас сабағы, тәжірибе сабағы, экскурсия сабағы, зерттеу сабағы, ойын түріндегі сабақ, қауіпсіздік сабағы, диспут сабағы және тағы басқалар.Тәжірибелі мұғалімдер күнделікті жұмысында оқытудың инновациялық технологияларын және заманауи әдістерін белсенді түрде қолданады. Олар оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етіп, интерактивті тәсілдер арқылы білімнің тиімді меңгерілуіне ықпал етеді. Белсенді әдістер білім алушылардың тек тыңдаушы ғана емес, оқу үдерісінің толыққанды қатысушысы болуына мүмкіндік береді. Интерактивті оқыту визуалды және есту арқылы ақпаратты қабылдауды күшейтіп, оқушылардың материалды тереңірек түсінуіне жол ашады.

Бүгінде инновациялық әдістерді қолдану оқу-тәрбие процесінің ажырамас бөлігіне айналды. Дәстүрлі оқыту әдістері біртіндеп жаңа, заман талабына сай тәсілдерге жол беруде, өйткені жаңашылдықтар тез бейімделетін, сын тұрғысынан ойлай алатын және дербес шешім қабылдай білетін тұлғаны қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Алайда дәстүрден инновацияға көшу бірден жүзеге аспауы тиіс. Барлық өзгерістер мұқият жоспарланып, бірнеше маңызды бағытты қамтуы қажет: психологиялық-педагогикалық, әлеуметтік-педагогикалық және тікелей оқу процесіне қатысты педагогикалық аспектілер. Инновациялық оқыту әдістерін жүйелі әрі жан-жақты енгізу ғана сапалы білім беруге және жаңа заман талабына сай мамандарды даярлауға мүмкіндік береді.

Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің педагогика факультетінің 2 курс студенттерінен қысқаша сауалнама алынды .Сауалнама нәтижесі 1-ші суретте берілген:

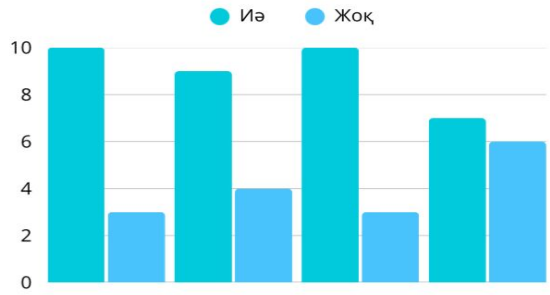

Сурет 1. Сауалнама нәтижелері

Сауалнамаға 10 респондент қатысты. Сауалнаманың негізгі сұрақтары келесідей болды: «Сіз оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамыту үшін инновациялық технологияларды қолдану керек деп санайсыз ба?», «Сіз оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамытуда инновациялық технологиялардың маңызды рөл атқаратын кез келген пәндерді атай аласыз ба?», «Оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамытуда дәстүрлі әдістер мен инновациялық технологиялардың арақатынасы қандай болуы керек деп санайсыз?» және т.б.

Сауалнама нәтижелері бойынша, инновациялық технологиялар оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамытуда маңызды құрал ретінде көрінеді. Оқушылар сыни ойлаудың ақпаратты талдай білу, өз пікірін білдіре алу, мәселені жан-жақты қарау сияқты дағдыларын қалыптастыруға зор әсер етеді. Бұл технологиялар оқушыларға ақпаратты іздеп, саралауға мүмкіндік беріп, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

Сауалнамада көрсетілгендей, интерактивті тақталар, онлайн платформалар мен білім беру бағдарламалары сыни ойлауды дамытуға тиімді әдістер ретінде аталды. Сонымен қатар, зерттеу жобалары, пікірталастар мен танымдық ойындар оқушылардың шешім қабылдау дағдыларын және сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін арттырады.Мұндай әдістер оқушыларды топтық жұмысқа бейімдей отырып, олардың дербес ойлау қабілетін дамытады, жауапкершілік

сезімін арттырады. Нәтижесінде оқушылар жаңа ақпаратты тиімді қабылдап қана қоймай, оны талдау дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар, олар алынған білім негізінде қорытынды жасауға, ақпаратты жинақтап, жүйелеуге, пікірталастарға қатысуға және өз көзқарасын дәлелдеуге үйренеді.

Дегенмен, сауалнамада инновациялық технологияларды пайдалану барысында туындайтын қиындықтар да атап өтілді. Техникалық мәселелер, жаңа әдістерге оқушылар мен мұғалімдердің толық үйренбеуі, кейде технологиялардың дұрыс қолданылмауы сияқты кедергілер жиі кездесетінін көрсетті.

Қорытындылай келе, инновациялық технологиялар сыни ойлауды дамытуға үлкен үлес қосады, бірақ оларды тиімді пайдалану үшін тиісті дайындық пен ресурстар қажет. Әрбір білім беру мекемесі жаңа технологияларды дұрыс әрі тиімді түрде қолдану арқылы оқушылардың сыни ойлау дағдыларын жетілдіруге мүмкіндігі бар.

Әдебиеттер:

1. Клустер, Д. Что такое критическое мышление? // Перемена. – 2001. – № 4. – С. 36-40.

2. Василенко Е.П. Критическое мышление как современная проблема личности // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2013. – № 12. – С. 91–95.

3. Ивунина Е.Е. О различных подходах к понятию «критическое мышление» / Молодой ученый – 2009. – № 11. - С. 170-174.

UDC 372.881.111.1

WAYS OF INTEGRATING ARTIFICIAL INTELLIGENCE INTO THE DEVELOPMENT OF ORAL COMMUNICATION SKILLS OF HIGH SCHOOL STUDENTS

T.T. Saduakhas[1], T.Zh. Zhengis[2]
[1]1st year Master's student of EP 7M01701 - Foreign language: two foreign languages
Astana International University
Astana, Kazakhstan
tangsholpan_s@mail.ru
[2]English teacher of SoGA «Secondary School No.17»
Department of Education of the city of Karaganda
togzhaan.zh@mail.ru

In the context of rapidly developing technologies and the digitalization of the educational process, artificial intelligence (AI) is becoming an integral part of modern learning. One of the key competencies required for high school students to succeed in socialization and professional activities is oral communication. This skill is actively used in academic, social, and future professional life, as well as in interpersonal relationships.

Modern technologies and innovations offer unique opportunities for effectively developing oral communication skills, and one of these tools is artificial intelligence. AI is already actively used in education, and its application in the development of communication skills is an important step toward improving educational processes. The use of AI in teaching oral communication allows for personalized approaches, accelerates the learning process, and provides students with access to a wide variety of learning resources anytime and anywhere.

The topic of implementing AI in the educational process of high school students is especially relevant, as this is the period when students face the need to master various forms of communication: from academic discussions and presentations to social interactions and preparing for public speaking. The use of AI allows students to effectively practice communication skills, receive instant feedback

on pronunciation, grammar, and speech style, and simulate real conversational situations that may be difficult to recreate in normal conditions.

Thus, the integration of artificial intelligence in the development of oral communication skills of high school students is not only relevant but also extremely necessary for fostering students' self-confidence, improving their social adaptation, and preparing them for future professional life, where communication skills play a crucial role.

Artificial Intelligence (AI) is becoming an essential tool in the field of education, offering innovative approaches to learning and developing oral communication skills. In particular, in recent years, AI has been actively used to enhance the oral communication abilities of students, which is especially important for high school students preparing for their professional and social lives. As researchers such as Alexandara Harry (2023) state, AI enables personalized learning that caters to individual student needs, making the learning process more efficient and accessible. The integration of such technologies allows students to practice pronunciation, intonation, and dialogue management, receiving instant feedback and recommendations [1].

In recent years, the use of AI in language learning has expanded beyond grammar and vocabulary tasks. As noted by Sari N. (2023), AI, based on speech recognition and natural language processing technologies, provides unique opportunities for the development of oral communication skills. AI-powered programs such as Duolingo, Rosetta Stone , and others offer interactive exercises for practicing pronunciation and speech in real time, while also assessing students' language proficiency. Virtual conversation partners and simulations of real-life conversational situations help students build confidence, reducing psychological barriers and providing a safe space for practice [2].

Kazakhstanian researchers Kazbekova A. B. and Zhorabekova D. M. (2024) examine the use of Artificial Intelligence (AI) to create personalized learning materials for English language lessons in secondary schools. The authors emphasize how AI can be used to develop individualized learning programs, allowing for more accurate consideration of each student's knowledge level and needs. The study also highlights the importance of integrating AI into the educational process to improve the quality of learning and enhance the language skills of students in Kazakhstan [3].

Furthermore, El Shazly R. (2021) highlights the importance of using AI to create a non-judgmental environment where students can practice oral communication without the fear of making mistakes. This approach is particularly beneficial for those who feel shy or anxious about speaking a language, especially in public or formal settings. The use of AI in language learning promotes more frequent and prolonged practice, which significantly improves oral communication skills. As AI continues to develop, educational platforms are becoming even more adaptive, allowing students to achieve high levels of proficiency in oral communication [4].

Similarly, the paper «The Exploitation of Artificial Intelligence in Developing English Language Learner's Communication Skills» by Gomathi R.D. (2023) explores how Artificial Intelligence (AI) can be leveraged to enhance the communication skills of English language learners. The authors discuss various AI technologies, including speech recognition systems, virtual tutors, and AI-driven learning platforms, which provide personalized learning experiences and real-time feedback to improve students' oral communication abilities. The study emphasizes the role of AI in creating adaptive learning environments that cater to the individual needs of learners, helping them overcome challenges in pronunciation, fluency, and overall communication. The paper presents AI as an essential tool for modernizing language education and improving learner engagement and outcomes [5].

Artificial Intelligence (AI) refers to the simulation of human intelligence processes by machines, especially computer systems. These processes include learning (the ability to acquire and apply knowledge), reasoning (the ability to solve problems through logical deduction), and self-correction. AI systems are designed to perform tasks that typically require human intelligence, such as visual perception, speech recognition, decision-making, and language translation.

AI is often divided into two main categories:

1. Narrow AI: This is specialized in performing specific tasks, such as language translation, speech recognition, or playing chess. It is designed to do one job exceptionally well.

2. General AI: This type aims to perform any intellectual task that a human can do, but it remains a theoretical concept as of now and has not yet been fully realized.

AI technologies, like machine learning, deep learning, and natural language processing (NLP), have revolutionized numerous fields, including healthcare, finance, transportation, and, most importantly, education.

Artificial Intelligence plays a significant role in the development of language skills, including both oral and written communication. By leveraging AI technologies, educators and students can enhance their learning experience, increase engagement, and gain more personalized instruction. Here's how AI is transforming language learning and communication:

1. Personalized Learning Experience

AI can analyze individual learning patterns and adapt lessons to the needs of each student. In language learning, platforms like Duolingo , Babbel , and Rosetta Stone use AI to customize lessons based on a student's progress and weaknesses. The system adjusts the level of difficulty, introduces new vocabulary, and provides practice based on the student's performance, making learning more efficient.

2. Speech Recognition and Pronunciation Improvement

One of the most powerful applications of AI in language education is speech recognition. Tools such as Google Speech-to-Text and Elsa Speak use AI to assess students' pronunciation and give them real-time feedback. These systems help learners recognize errors in their pronunciation, intonation, and fluency, offering corrections and suggestions for improvement. This technology is particularly valuable for non-native speakers, allowing them to practice their speaking skills and perfect their pronunciation with immediate feedback.

3. Natural Language Processing (NLP)

NLP is a branch of AI that helps computers understand, interpret, and generate human language. By applying NLP in educational tools, AI enables real-time translations, text analysis, and even the creation of language models that can engage in meaningful conversations. Chatbots and virtual assistants are examples of AI applications in language learning. These systems can simulate conversations with students, allowing them to practice speaking in real-world scenarios and receive instant responses. This also provides students with the flexibility to learn and practice at their own pace.

4. Simulation of Real-Life Communication Scenarios

AI can create realistic, interactive environments for students to engage in communication practice. Platforms can simulate conversations in various contexts—such as job interviews, debates, or casual exchanges-giving students the opportunity to practice without the pressure of interacting with a human being. These simulations are designed to adapt to the student's level, challenging them appropriately while offering support when needed. This helps learners build confidence and improve their oral communication skills in diverse situations.

5. Real-Time Feedback and Correction

AI systems are capable of providing instant feedback, which is essential for language learners. Whether it's correcting grammar mistakes, suggesting better sentence structures, or offering synonyms to enrich vocabulary, AI can help students immediately address their errors. This rapid feedback loop enhances the learning process, making it more effective and engaging. For example, AI tools integrated with language learning platforms can suggest improvements for better fluency, style, or even tone.

6. Chatbots and Virtual Tutors

AI-powered chatbots and virtual tutors are becoming an increasingly popular tool for practicing language skills. These tools can mimic human conversation and allow students to practice speaking and writing in a low-pressure, non-judgmental environment. Platforms such as Replika or Mitsuku provide students with an interactive platform where they can converse on various topics, improving their vocabulary and fluency. For more advanced learners, virtual tutors can offer personalized lessons, including advanced conversation practice, grammar drills, and cultural nuances [6].

Ways of using ai for developing oral communication skills.

The development of oral communication is a key component of the educational process, especially for high school students preparing for further studies and professional life. Artificial intelligence (AI) represents a powerful tool that allows students to effectively enhance their speaking skills. This section discusses several methods of integrating AI to improve oral communication.

1. AI as a language tutor

One of the most popular and effective ways to use AI in teaching oral communication is through AI-based language tutors. Programs like Duolingo, Rosetta Stone, and Memrise use AI to create personalized learning experiences. They analyze the student's knowledge level and adapt lessons based on their progress.

For oral communication training, these platforms offer interactive tasks that include pronunciation and spoken responses. AI helps students practice pronunciation and improve their accents, providing real-time feedback. For example, the Elsa Speak app allows learners to check their pronunciation using speech recognition technology, offering precise recommendations for improving their accent and intonation.

The advantages of using AI as a language tutor include:

- personalized approach: ai analyzes the student’s errors and strengths, tailoring lessons to their needs;
- accessibility and convenience: students can study at any time and in any location;
- instant feedback: unlike traditional learning methods, ai provides immediate information about students' mistakes;

2. Using speech recognition programs.

AI-powered speech recognition programs are an important tool for developing oral communication skills. These technologies allow students to practice pronunciation and receive precise recommendations for improvement, helping them achieve greater accuracy in speech.

Examples of such technologies include Google Speech-to-Text, Speechmatics, and Dragon NaturallySpeaking, which can analyze pronunciation and provide feedback on accent, intonation, and word usage. These systems can correct errors in real time and suggest alternative pronunciation or phrase formulations.

Using speech recognition helps:

- improve pronunciation: students can correct their mistakes, receiving detailed tips for improving their speech;
- boost confidence: practicing with speech recognition programs reduces psychological barriers since the student is not interacting with a teacher or peers;
- ensure accessibility: these programs can be used anywhere, making them convenient tools for independent learning.

3. Virtual Conversation Partners

Another effective way to improve oral communication is through the use of virtual conversation partners. AI systems such as Replika, ChatGPT, and Mitsuku can engage in dialogue with students, simulating various social situations. These virtual companions can be very helpful for practicing communication in a foreign language, especially when live interaction is limited.

AI chatbots can simulate conversations on a variety of topics, ranging from casual chats to more complex scenarios like interviews or business negotiations. These virtual conversation partners can be programmed to adapt to the student's language level, providing assignments and asking questions that match their skills.

The advantages of using virtual conversation partners include:

- accessibility: students can practice conversations at any time, without needing to wait for a live partner;
- safe environment: ai partners do not judge, helping students build confidence in their communication skills;
- variety of situations: the ability to simulate different contexts and dialogues helps students prepare for real-life conversation scenarios.

4. Interactive Simulations and Role-Playing Games

Interactive simulations and role-playing games using AI provide students with the opportunity to practice oral communication in environments that closely resemble real-life situations. AI-based programs can simulate various scenarios, such as business negotiations, public speaking, or casual conversations. These simulations help students develop communication skills in a safe but effective setting.

Virtual platforms integrated with virtual reality (VR) or augmented reality (AR) technologies can be used for this purpose. For example, with VR technology, students can interact with avatars representing different types of conversation partners and go through various scenarios like presentations or job interviews. These technologies not only develop speaking skills but also help students work with emotional and non-verbal aspects of communication.

- the benefits of interactive simulations and role-playing games with ai include:

- realistic scenarios: students can practice their skills in conditions that closely resemble real-world situations, which helps them feel more confident in actual encounters;

- simulating stressful situations: ai can create scenarios that students might not experience in real life, such as stressful interviews or public speeches;

- developing multiple skills: in addition to improving oral communication, such simulations help enhance critical thinking, emotional intelligence, and negotiation skills.

In conclusion, the use of artificial intelligence in the educational process represents a significant step forward in improving teaching methods, especially in the development of oral communication skills. The application of AI in creating personalized learning materials for English language lessons allows for the consideration of each student's unique needs, leading to more effective material acquisition. It is particularly important that AI helps students overcome individual difficulties with pronunciation and grammar, providing instant feedback and allowing real-time progress tracking.

Moreover, the integration of AI into the learning process enables the creation of adaptive and interactive learning environments, significantly boosting student motivation. The development of individualized programs and virtual assistants allows students to work at their own pace and time, which is a crucial factor in developing oral communication skills. It is also worth noting that AI helps create a safe space for practice, reducing psychological barriers, which is especially important for those who feel insecure when communicating in a foreign language.

Thus, the integration of artificial intelligence into the educational process opens new horizons for improving the quality of education, increasing student engagement, and deepening language acquisition. The implementation of technologies such as speech recognition systems and virtual conversation partners fosters students' confidence and helps them achieve high results in learning English. In the long term, these approaches may significantly transform traditional teaching methods, providing students with the opportunity to actively develop their language skills through modern technologies.

References:

1. Harry A. Role of AI in Education //Interdiciplinary Journal & Hummanity (INJURITY). – 2023. – Т. 2. – №. 3. - P. 48-61

2. Sari N. The role of artificial intelligence (AI) in developing English language learner's communication skills //Journal on Education. – 2023. – Т. 6. – №. 01. – P. 750-757.

3. Казбекова А.Б., Жорабекова Д.М. Орта мектептегі ағылшын тілі сабақтарында жекелендірілген оқу материалдарын жасау құралы ретінде жасанды интеллекті пайдалану //Endless light in science. – 2024. – №. 30 ноябрь 2. – Б. 3-7.

4. El Shazly R. Effects of artificial intelligence on English speaking anxiety and speaking performance: A case study //Expert Systems. – 2021. – Т. 38. – №. 3. – P. 12-67.

5. Gomathi R. D. et al. The Exploitation of Artificial Intelligence in Developing English Language Learner's Communication Skills //2023 14th International Conference on Computing Communication and Networking Technologies (ICCCNT). – IEEE, 2023. – P. 1-7.

6. Fitria T. N. The use technology based on artificial intelligence in English teaching and learning //ELT Echo: The Journal of English Language Teaching in Foreign Language Context. – 2021. – Т. 6. – №. 2. – P. 213-223.

ӘОЖ 378

СТУДЕНТТЕРДІҢ ИНТЕРНЕТКЕ ТӘУЕЛДІЛІГІ: БІЛІМ АЛУ МЕН ПСИХИКАҒА ӘСЕРІ

Г.Т. Жеңіс, М.Қ. Сайлаухан, Н.А. Кеулімжаева
Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Қарағанды қ. Қазақстан

Қазіргі заман – ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы мен цифрлық прогрестің дәуірі. Ғаламдық желі адам өмірінің барлық салаларына ентелей еніп, күнделікті тұрмыстан бастап, кәсіби және академиялық қызметке дейінгі кеңістікті жаулап алды. Әсіресе, студенттер үшін интернет – таным мен білімнің сарқылмас қайнары, ізденістің таптырмас құралы. Дегенмен, кез келген технологияның игілігімен қатар, оның белгілі бір шектеулері мен теріс салдары да болатыны сөзсіз. Интернетке шамадан тыс тәуелділік – қазіргі жастардың басым бөлігін алаңдататын өзекті мәселелердің бірі.

Зерттеулер көрсеткендей, интернетке тәуелділік адамның когнитивті және эмоционалдық дамуына айтарлықтай ықпал етеді. Білім алу үдерісін жеңілдетіп, қажетті ақпаратты жылдам табуға мүмкіндік беретін интернет, екінші жағынан, студенттердің зейінін шашыратып, сыни ойлау дағдыларын әлсіретеді.[1]. Әлеуметтік желілер мен ойын платформаларына шамадан тыс берілу білімге деген қызығушылықтың төмендеуіне, есте сақтау қабілетінің нашарлауына, ақпаратты терең талдау мүмкіндігінің әлсіреуіне алып келеді. Сонымен қатар, интернетке тәуелділік жас буынның психикалық денсаулығына да теріс әсерін тигізіп, күйзеліс, мазасыздық, әлеуметтік оқшаулану сияқты мәселелердің туындауына себеп болады.

Осы мақалада студенттердің интернетке тәуелділігінің білім алу үдерісіне және психикалық саулығына ықпалы жан-жақты қарастырылады. Тақырыпты талдау барысында ғылыми зерттеулер мен нақты деректерге сүйеніп, мәселенің мәнін ашып көрсетуге тырысамыз. Сонымен қатар, интернетті тиімді пайдалану мен оның кері әсерлерін азайтудың жолдары ұсынылады.

Интернет – білім алу құралы ма, әлде алаңдатушы фактор ма?

Интернет білім саласында төңкеріс жасады деуге толық негіз бар. Онлайн-курстар, ашық лекциялар, электронды кітапханалар мен дерекқорлар студенттердің білім алу мүмкіндігін кеңейтіп, өздігінен оқып-үйренуге жағдай жасайды. Әлемнің үздік университеттері мен ғылыми орталықтары өз материалдарын ашық қолжетімділікке шығарып, мыңдаған жас маманның кәсіби біліктілігін арттыруына септігін тигізуде. Интернеттің білім беру саласына енгізілуі оқыту мен ақпаратқа қолжетімділік тұрғысынан үлкен өзгерістер әкелді. Мысалы, “Медиасауаттылық” атты оқу құралында интернеттің әлемдік деңгейде шекараларды жойып, әлемді бір “ғаламдық ақпараттық ауылға” айналдырғаны атап өтіледі.[2].

Алайда интернеттің шексіз мүмкіндіктері оның кері әсерлерімен қатар жүреді. Қазіргі жастардың басым бөлігі әлеуметтік желілер мен ойын платформаларында ұзақ уақыт өткізіп, білім алуға қажетті ақпаратты өңдеуге уақыт таба алмай жатады. Сонымен қатар, интернеттегі ақпараттың ауқымдылығы мен қолжетімділігі кейбір студенттерді терең ойлаудан алыстатып, дайын жауаптарды іздеуге итермелейді. Бұл олардың сыни ойлау қабілетін әлсіретіп, күрделі мәселелерді өз бетінше шешу дағдыларын төмендетеді.

Кейбір зерттеулерге сәйкес, студенттер күн сайын орта есеппен 6-8 сағат уақытын интернетте өткізеді, оның ішінде 2-3 сағаты ғана білім алуға бағытталған. Қалған уақыты

әлеуметтік желілерде, ойындарда немесе стримингтік платформаларда жоғалады. Бұл көрсеткіштердің өзі интернеттің алаңдатушы факторға айналып, білім сапасына кері әсер ететінін дәлелдейді.

Интернетке тәуелділік психологиялық тұрғыдан алғанда тәуелділіктің басқа түрлеріне ұқсас. Адам миындағы дофамин жүйесі үнемі жаңалықтар, лайктар, хабарламалар немесе виртуалды ойындар арқылы ынталандырылып, шынайы өмірдегі іс-әрекеттерге деген қызығушылық төмендейді. Мұндай жағдайда студенттер сабаққа, оқуға, тіпті күнделікті өмірдің маңызды аспектілеріне салғырт қарай бастайды.

Ғалымдардың пікірінше, интернетке тәуелділік созылмалы күйзеліске, мазасыздықтың артуына және эмоционалдық тұрақсыздыққа алып келеді. Әсіресе, әлеуметтік желілердегі идеалдандырылған өмір мен өзгенің жетістіктерін бақылау жастардың өзін-өзі бағалауына кері әсер етеді. Олар өз өмірлерін виртуалды әлемдегі «жетістіктермен» салыстыра отырып, көңіл-күйдің тұрақсыздығына, тіпті депрессияға ұшырауы мүмкін.[3].

Кейбір зерттеулер интернетке тәуелділік пен ұйқының бұзылуы арасындағы тікелей байланысты көрсетеді. Студенттердің көпшілігі түнгі уақытта интернетте ұзақ отырудың салдарынан ұйқы режимін бұзып, таңертеңгі сабақтарға шаршаңқы күйде келеді. Бұл когнитивті процестердің баяулауына, зейіннің шашырауына және есте сақтау қабілетінің әлсіреуіне әкеледі.

Студенттерге интернет желісінің әсері туралы зерттеу.

Бүгінгі таңда интернет адам өмірінің ажырамас бөлігіне айналды. Әсіресе, студенттер үшін ол білім алу, қарым-қатынас жасау және бос уақытты өткізу құралы ретінде үлкен маңызға ие. Алайда, интернеттің оң және теріс жақтары бар екені де белгілі. Осыған байланысты біз студенттердің интернетті пайдалану әдеттері мен оның күнделікті өмірге әсерін зерттеу мақсатында сауалнама жүргіздік. Зерттеудің нәтижесі 1- ші суретте берілген:

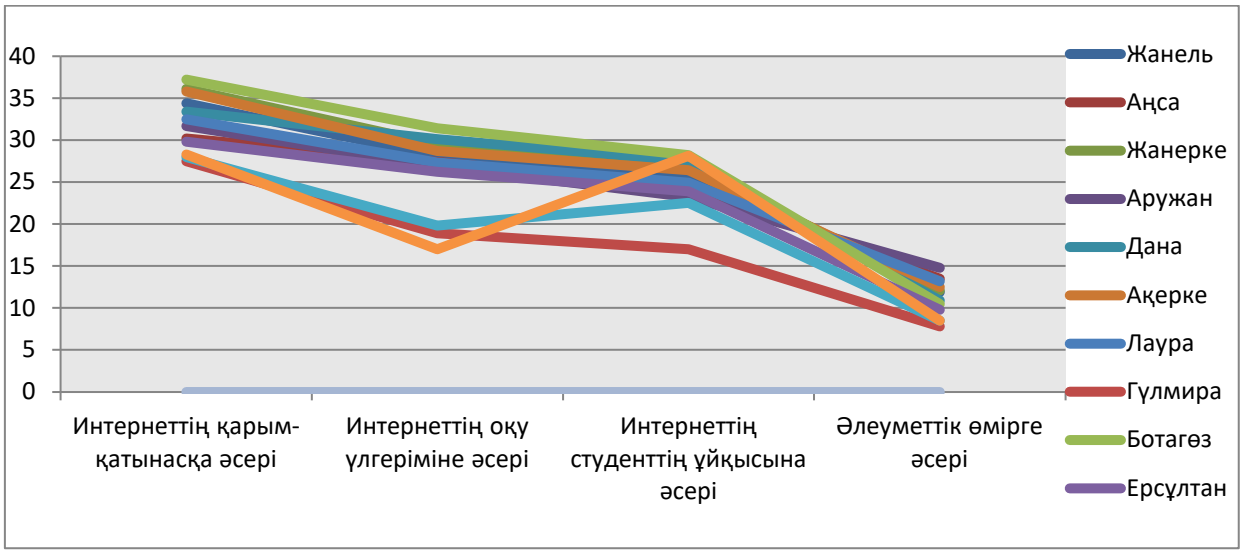

Сурет 1. Сауалнама нәтижелері

Сауалнамаға 13 студент қатысты. Онда интернетті пайдалану уақыты, мақсаттары, оның оқу үлгеріміне, ұйқы тәртібіне және әлеуметтік өмірге ықпалы туралы сұрақтар қойылды. Сонымен қатар, студенттердің киберқауіпсіздік ережелерін қаншалықты сақтайтыны мен интернетке тәуелділік деңгейі де зерттелді. Сауалнаманың негізгі сұрақтары келесідей болды:

- “Сіз күн сайын интернетті қанша уақыт пайдаланасыз?”
- “Интернетті көбінесе қандай мақсатта қолданасыз?”
- “Интернет сіздің оқу үлгеріміңізге қалай әсер етеді?”

Зерттеу нәтижесінде сауалнамаға қатысқандардың 72%-ы желілерді күнделікті өмірде белсенді пайдаланатындарын білдірді, ал 28%-ы интернетті қарым-қатынас орнатудың басты көзі деп есептемейді.

Интернетке тәуелділіктің алдын алу және оны тиімді пайдалану жолдары

Интернетті тиімді пайдаланудың негізгі жолы – уақытты дұрыс басқару және цифрлық детокс жасау. Студенттерге арнайы кесте құрып, белгілі бір уақыт аралығында ғана интернетті пайдалануды әдетке айналдыру ұсынылады. Сонымен қатар, интернетте өткізілген уақыттың сапасына мән беру қажет: білім беретін платформалар мен ғылыми ресурстарға басымдық беру, әлеуметтік желілерде шектен тыс уақыт өткізуді шектеу.

Цифрлық гигиенаны сақтаудың тағы бір жолы – офлайн белсенділікті арттыру. Кітап оқу, спортпен айналысу, достармен және отбасы мүшелерімен уақыт өткізу интернетке деген тәуелділікті азайтуға көмектеседі. Сондай-ақ, медитация мен тыныс алу жаттығулары эмоционалдық тұрақтылықты сақтап, психикалық денсаулықты нығайтуға ықпал етеді.

Кейбір елдерде интернетке тәуелділіктің алдын алу мақсатында арнайы бағдарламалар енгізілген. Мысалы, Оңтүстік Корея мен Қытайда студенттерге арналған «цифрлық детокс» лагерьлері жұмыс істейді. Бұл тәжірибелер интернетке тәуелділікті азайтуда тиімді нәтижелер көрсетуде.

Интернет қазіргі заманғы студенттердің білім алу мен кәсіби дамуы үшін аса маңызды құрал болып табылады. Бірақ оның артық қолданылуы, әсіресе әлеуметтік желілер мен онлайн ойындарға тәуелділік студенттердің психикалық және интеллектуалдық дамуына теріс әсер етуі мүмкін. Әрбір технологияның тиімділігі оның дұрыс қолданылуына тәуелді. Осы тұрғыда ғалымдар интернетке тәуелділікті психологиялық тұрғыдан зерттеп, оның әлеуметтік өмірге және психикалық денсаулыққа теріс ықпалын көрсеткен.

Қорытындылай келе, студенттердің интернетке тәуелділігін төмендету үшін, ғаламторды тек қажетті мақсаттар үшін, яғни білім алу және кәсіби дағдыларды жетілдіру үшін қолдану маңызды. Сонымен қатар, интернетке тәуелділік қаупі жоғары болған кезде оның зиянды әсерлерін бақылау мен азайту үшін саналы пайдалану мен уақытты тиімді ұйымдастыру дағдыларын қалыптастыру керек. Әлеуметтік байланыстарды нығайту, шынайы өмірде белсенді болу және интернет уақытын бақылау сияқты әдістер студенттердің психикалық және әлеуметтік дамуына оң әсерін тигізеді.

Осылайша, интернеттің зиянды әсерлерін болдырмау және студенттердің психикалық денсаулығын қорғау үшін оны саналы және мақсатты түрде пайдалану өте маңызды. Тек осындай жағдайда ғаламтор адамзаттың игілігіне қызмет ететін тиімді құралға айналады.

Әдебиеттер:

1. Young, K. S. (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. CyberPsychology & Behavior, 1(3), 237-244**. Young, K. S.** Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder / K. S. Young // CyberPsychology & Behavior. — 1998. — Vol. 1, No. 3. — P. 237-244.

https://doi.org/10.1089/cpb.1998.1.237%EF%BF%BC

2. **Griffiths M.D.** A «components» model of addiction within a biopsychosocial framework / M. D. Griffiths // Journal of Substance Use. — 2005. — Vol. 10, No. 4. — P. 191-197. https://doi.org/10.1080/14659890500114359%EF%BF%BC

3. Қожахметова, С. А. Интернетке тәуелділік: психологиялық аспектілері / С. А. Қожахметова // ҚР Психология және педагогика ғылымдары журналы. — 2019. — Т. 4, № 1. — С. 89-102.

ӘОЖ 37.0 (075)

БІЛІМДІ ИГЕРУДЕГІ ЖЕЛІ ЖУРНАЛЫНЫҢ ЖЕТІСТІГІ

Слем Ұлжан
«Қарағанды жоғары гуанитарлық колледжі» КМҚК
a.ayaganov@list.ru

Қашан да білмекке құмарлық керек. Ендеше мен, жазу үстеліне осындай ұстаныммен отырамын. Өзімнің ынтызар болып жүрген тақырыбымды ***Білімді игерудегі желі журналының жетістігі*** деп атауды ұйғардым. Желі журналы бүгінгі тілмен айтқанда ***блоггинг, блоггер*** деген сөздермен астасып жатыр. Өзіне қатысты кез келген нәрсеге бағытталып, оны қайта бейнелей алатын, өз-өзіне айқын менталды феномендарді әйгілейтін түрлі қабілеттер кешенін біз сана деп атаймыз және бұл қабілеттерге ойлау, қиял, жады, ерік пен сезім жатады. Олай болса өз қиялымды іске асыру үшін зерттеу жұмысымды ізденістен бастап білімімді толықтырдым. Дегенмен де зерттеу тақырыбыма қажетті оқулық жоқтың қасы. Тек интернет желісінде орналасқан элктронды ресурстар ғана. Ғылым мен білімнің тілі тек ағылшын тілінде жарық көреді де, уақытында қазақ тіліне аударылмайды. Бұл біз үшін өкініштi-ақ. Бірімізден-біріміз үйреніп көштің соңы болсақ-та еріп келе жатқан жәйіміз бар. Жалпы менің көтеріп жатқан тақырыбым блоггинг болғандықтан және осы блоггингті білім саласында қалай іске асыру керектігі жәйлі болмақ. Ол үшін тақырымбымды ашып түсіндіру үшін мен сөзімді азат жолдан бастайын.

Қазіргі заманда білім алу мен ақпараттану әдістері өзгеріп отыр. Интернеттің дамуы және цифрлық технологиялардың белсенді түрде қолданылуы білім беру процесін жетілдіруге үлкен әсерін тигізді. Осы тұрғыда блоггинг – білімді игерудегі маңызды құралдардың бірі ретінде танылуда. Блоггинг ақпаратты кең аудиторияға жеткізу, ой-талқылау жүргізу, пікір алмасу, тәжірибе бөлісу сияқты көптеген мүмкіндіктер ұсынады. Блог – бұл интернетте жеке немесе топтық авторлар тарапынан тұрақты түрде жаңартылатын веб-парақша болып табылады. Қазіргі таңда блогтар тек жеке пікірлер мен тәжірибелерді бөлісудің құралы ғана емес, сонымен қатар білім алу, шығармашылықты дамыту және кәсіби білімдерді арттыру мақсатында қолданылады. Блоггингтің білімді игерудегі рөлін анықтау, маңыздылығын көрсету, блог жүргізу арқылы алынған ақпартатты өңдеу және талдау дағдыларын дамыту негізгі мақстаым болса, блог плптформаларының білім беру процесіндегі мүмкіндіктері мен артықшылықтарын зерттеу, ақпараттық қауіпсіздік, этика мәселелері мен басқа да тұстарын қарастыру және бәләм алу процесінде блоггингті тиімді қолданылатынын көрсету бүгінгі тақырыбымның міндеттері болып табылады.

Блог – ол ағылшынның «web log» яғни «желі журналы» сөзінен пайда болған. Блог – онлайн жүргізілетін автордың жеке көзқарасымен жазылған ой, шағын әңгіме не күнделік. Блог сөзі – ғаламтор беттерінде нақты бір тақырыптарда не белгілі категорияда информация тарататын түрлі әлеуметтік желілерде және сайттарда қолданылып жүр.

Қарапайым сөздермен, ***блог*** дегеніміз: хронологиялық тәртіппен жазылып, үнемі жаңартылып отырылатын «желі журналы» немесе «онлайн күнделік»; құрамы: қысқаша жазба, түсініктеме, мағлұматтар, видео/суреттер, сілтемелер, комменттер және т.б. тұратын жазба; қоғамда, айналаңызда болып жатқан кез келген жәйтқа жеткізген ойыңыздың, сезіміңіздің формасы; не істегеніңіз, не істемегеніңіз және бірдеңе істеп жатқандағы қалауыңыз; журналистиканың жаңа онлайн не азаматтық түрі – блоггингттің негізгі тірегі, өнімі[1]. Блог жүргізу білім алушыларға бірнеше маңызды дағдыларды дамытуға көмектеседі. Біріншіден, блог жазу ақпаратты жинау, талдау және өңдеу дағдыларын арттырады. Екіншіден, блог жүргізу оқырманмен пікір алмасу, ой бөлісу арқылы шығармашылықты дамытады. Сонымен қатар, білім беру блогтары арқылы студенттер мен оқытушылар ақпаратты қолжетімді және түсінікті түрде ұсына алады, бұл оқыту процесін жеңілдетеді. Блогтардың ең үлкен артықшылықтарының бірі – білім алушының өз қарқынымен және өз қажеттіліктеріне қарай ақпаратты алу мүмкіндігі. Бұл дәстүрлі оқу жүйесінде жиі кездесетін уақыт және орын шектеулерін жеңеді. Мысалы, YouTube-тағы білім беру арналарында көпшілік өздеріне қажетті тақырыпты таңдап, үйде отырып-ақ оқуын жалғастыра алады. Мұндай контенттер көп жағдайда қарапайым және түсінікті түрде жазылған, бұл оқушыға білімді игеруді жеңілдетеді. Мысалы**:** «Khan Academy» атты онлайн білім беру платформасы, оның ішінде бірнеше тақырып бойынша блогтар мен бейнемазмұндар бар. Бұл ресурс арқылы әркім өз бетінше математика, физика, химия, тарих сияқты пәндерді үйрене алады. Әлеуметтік

өзара әрекет бойынша блоггерлер өз контенттерін жариялау арқылы оқырмандарымен тығыз байланыс орнатады. Бұл өз кезегінде сұрақтар қою, пікірлер мен ұсыныстарды талқылау, тақырып бойынша жаңа ойларды зерделеу мүмкіндігін береді. Блогтағы пікір алмасу білімді тереңірек түсінуге, оны жақсартуға және түрлі көзқарастарды қабылдауға мүмкіндік береді. Мұғалімдер мен оқушылардың блогтары, мысалы, педагогикалық сайттар мен форумдарда әртүрлі білім беру әдістері мен жаңа оқу технологиялары талқылануы мүмкін. Мұндай пікірталастар оқу процесін жеңілдетуге және жаңашыл шешімдер ұсынуға мүмкіндік береді. Қолжетімді және ақысыз ресурстар: интернетте блог жүргізу көптеген тақырыптарды қамтиды, ал білім беру саласындағы көптеген блогтар тегін ақпаратты ұсынады. Бұл барлық деңгейдегі студенттер мен оқушылар үшін білім алудың қолжетімділігін қамтамасыз етеді. Тегін ресурстар арқылы олар өздері қызықтыратын тақырып бойынша білімдерін арттыра алады. «Coursera», «edX» сияқты онлайн курстар мен блогтар білім беру саласындағы белгілі университеттер мен білім беру ұйымдарының материалдарын тегін ұсынады. Бұл платформа арқылы көпшілік сапалы білім ала алады, сондай-ақ әртүрлі мамандықтар бойынша жаңа білімдерге ие болады. Блогтың тақырыбы дұрыс таңдалуы керек. Егер ол нақты білім саласын қамтыса, онда оқырман осы тақырып бойынша терең ақпарат ала алады. Мысалы, математика, тіл білімі, тарих сияқты ғылымдар бойынша блог жазу. Блогтағы ақпараттарды үнемі жаңартып отыру қажет. Бұл оқырманға тек қана ескі ақпарат емес, жаңа және өзекті мәліметтер ұсынылатынын білдіреді. Блог тек мәтіндермен шектелмей, бейнемазмұн, инфографика, интерактивті тесттер және басқа да түрлермен толықтырылса, ол тиімдірек болады. Егер де, осы шарттарды іске асырып отырсаңыз тақырыпты таңдау және оны жаңғырту, түрлі форматтарда жұмыс жүргізіп блогты тиімді пайдалану жолдарын іске асырған болар едіңіз. Бір кездері жасанды интеллект бойынша журналистика мен кино индустриясында тамаша іске асқан блоггинг өзінің тамаша нәтижесін бергенін бәріміз жақыс білеміз. Фантастикалық жанрда түсірілген фильмдердің бәрі қазіргі уақытта шындыққа айналып жатқанын тағы біз жақсы білеміз. Ол туралы Билл Гейтс пен Джеймс Кэмерон сөзі дәлел.

Блогтың білім беру контекстіндегі артықшылықтары бар. Әр түрлі аудиторияға қолжетімділік: Блогтар әлемнің әр түкпірінен оқырмандарды тарта алады. Бұл әр түрлі білім көздеріне қол жетімділік ашады. Тәжірибемен бөлісу: Білім алушылар өз тәжірибелерімен, пікірлерімен және сұрақтарымен бөлісе отырып, білім алуды тереңдетеді. Блог платформаларында ақпарат жиі жаңартылып отырады, бұл білімді актуальды түрде ұсынуға мүмкіндік береді. Блог жүргізу студентке өзіндік білім алу және дамуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, оқырмандардан алған кері байланыс білім алу процесін жақсартады. Блогтар арқылы білім беру саласының жаңа мүмкіндіктері бар. Интернет блогтары әр түрлі мәдениеттер мен елдер арасындағы білім алмасуды жеңілдетеді. Студенттер өздеріне қызықты тақырыптар бойынша халықаралық аудиториямен пікір алмасып, түрлі көзқарастарды үйренеді. Блог жүргізушілер видео, сурет, инфографика және басқа да мультимедиялық құралдарды қолданып, білімді қызықты әрі түсінікті етіп ұсына алады. Блог жүргізушілер танымал сарапшылар мен мамандарды шақыра отырып, білім беру процесін одан әрі кеңейтеді. Edutopia блогы: Edutopia – бұл білім беру саласындағы тәжірибені бөлісетін танымал блог. Мұнда білім беру мамандары жаңа әдістемелер, оқыту стратегиялары мен зерттеулер жайлы мақалалар жазады. Блог білім алушылар мен ұстаздарға өз білімдерін жетілдіруге көмектеседі. TED-Ed блогы: TED-Ed білім беруде инновациялық тәсілдер ұсынатын блог болып табылады. TED-Ed платформасы видеолар мен сұхбаттар арқылы білім алушыларға жаңа идеялар мен білімдерді ұсынады.

Мен жоғарыда айтылған плптформаларды қарай отырып қарапайымнан бастағанды жөн көрдім. Сабақ үстінде түсінбеген тақырыптарымды түрлі интернет желісінен қарап өзімнің білімімді толықтыра бастады. Мысалы мына сілтеме сияқты (https://www.instagram.com/reel/DEcr3KgN-_V/?igsh=MTVkeHludTdzdW82aw==).

Сабақ процесін видеоға түсіру арқылы білімімді шыңдадым. Іздену арқылы қызықты тақырыптармен толықтырып өз видеомды жасадым. Әсіресе география, тарих, қазақ әдебиеті

пәндері бойынша кейс-стади тәсілін қолдана отырып ауқымды тақырыптардың нақты жағдаяттарын баяндадым. Осылайша блоггингтің алғашқы сатыларын жасап шықтым. Келешекте сілтемелер жасап іске асырмақ ойым бар. Керемет иллюминат болмасам да ізденістерім осылайша жүзеге асып жатыр. Біріншіден, нақты деректер және сол деректерді қызықты етіп жеткізетін тіл мәдениетінің болғаны дұрыс. Екіншіден, жасанды интеллектінің сатыларын игерген жөн. Білімді игеру мен оны жеткізе білетін тамаша қиял мен ой керек. Үшіншіден, білім қиялын жүзеге асыру үшін кітапты көп оқыған жөн. Кез-келген деректі салыстырмалы түрде зерделеу керек. Осылайша дайындап барып видеоға жүктесек аудитория жинаймыз, тыңдаушымыз көбейеді. Білім шексіздігін игеру үшін үндесіп жататын, үйлесетін бастауларды іріктеп алып жұмыс жүргізсек болғаны. Бір кезде армандап жүргеніміздің бәрі кішкен ғана экраннан табылып жатқанда білімді игеруге деген ***карт-бланштың*** қолымызда екендігін ұмытпағанымыз жөн. Олай болса қиялымызды іске асырып білім көкжиегімізді одан әрі кеңейте берейік. Қиял миссиясын жүзеге асырғандар, прогресті алға сүйреген адамдар білмегенін кітаптан іздеді. Осылайша олар «Білім – бұл өмірге дайындық емес, ол – өмірдің өзі» -деген Джон Дьюидің айтқан сөзін іске асырды.

Блоггинг яғни, желі журналының білім саласында іске асырылу пандемия кезінде бой көтерді. Сол кезде республикамыздың оқытушылары әр тақырыпқа тыңғылықты дайындалып, тапсырмаларына дейін түсінікті тілде білім алушыларға жеткізген еді. Осы істі әр пән бойынша толықтырып жетілдіре түсу керек. Білім реформасы тағы өзгеріске ұшырап жатса міндетті түрде жаңа бағытта қайта қарап толықтырулар енгізген жөн деп санаймын. Негізінен, енді өзгеріске ұшырамайтын құбылмалы реформаларды тоқтатып толыққанды еліміздің келешегі үшін жүйелі бағдарлама жасалғанын қалаймын. Біз бір нәрсені игере алмай соңына жетпей келесі бір сатыға секіре береміз. Бұл әрине өкінішті жағдай. Бір кездері елімізге келіп қойған жасанды интеллектіге уақытында қол жетпеді. Неге? Енді игере бастағанда бағдарламалар өзгеріп кете беретін болды ғой. Менің ойымша білімді игеру қатты бизнеске айналғанда қауіптірек болады деп есептеймін. Ол өзінің нәтижесін бермейтіні шындық. Қалта толғанша бар жаңалықты ұстап отырмау керек. Әсіресе білім саласына уақытында жеткізіліп тұраны дұрыс. Президент Қасым-Жомарт Тоқаев айтқаннан кейін жасанды интеллект қолға тие бастады. Көз ұшында кетіп бара жатқан жылдамдықты игеру де оңай емес. Дегенмен де ата-бабамыз батырлығымен ғана емес құндылықтар жүйесімен де жарты әлемді бағындырған халық қой деп өзімді жұбатып та қоямын. Қиялымызға біліміміз қосылса Қаныш атамыздай болмасақ-та жүйткіген жылдамдыққа да ілесіп қалармыз.

Блоггинг білім алу мен таратуға жаңа мүмкіндіктер ашып отыр. Әлеуметтік желілер мен блог платформаларының арқасында кез келген адам білім алуға қол жеткізе алады. Блогтың көмегімен адамдар өз қызығушылықтары мен қажеттіліктеріне сәйкес материалдарды тауып, оларды жекешелендіріп оқи алады. Бұл тәсіл білім беруді одан әрі демократияландыруға, жаңа білім алу мүмкіндіктерін кеңейтуге ықпал етеді.

Блоггинг – білімді игерудегі маңызды құралы болып табылады. Ол ақпарат алмасуды жеңілдетіп, оқу процесін интерактивті әрі қызықты етеді. Блог жүргізу арқылы білім алушылар мен ұстаздар өз тәжірибелерін бөлісіп, бір-бірінен үйрене алады. Сонымен қатар, блогтар білім беру саласында жаңа тәсілдер мен әдістемелерді қолдануға мүмкіндік береді. Бұл платформа оқушылар мен студенттердің өзіндік дамуына, ақпаратты дұрыс қабылдауына және өңдеуіне ықпал етеді.

Әдебиет:

1. https://kerekinfo.kz/2014/06/20/blog-degen-ne-blogger-degen-kim.html

2.Кузнецова, Н. И. (2019). Блогинг как инструмент взаимодействия в образовательной среде. Вестник педагогики.

3. А. Ж. Асамбаев Жасанды интеллект негіздері: Оқулық. Алматы, ЖШС РПБК «Дәуір» 2011 ж. – 136 б

4. https://rmebrk.kz/bilim/association/asambaev-jasandy-intellekt.pdf

5. knizhnyy-bloging-kak-mehanizm-priobscheniya-podrostkov-i-molodezhi-k-chteniyu-knig

УДК 378

ФОРМИРОВАНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА У ШКОЛЬНИКОВ КАК ФАКТОР УСПЕШНОЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ

А.Д. Протасов
Карагандинский университет имени академика Е.А. Букетова
город Караганда, Казахстан

Современное образование направлено не только на передачу знаний, но и на формирование у учащихся социально значимых компетенций. Одной из таких компетенций является эмоциональный интеллект (ЭИ), который играет важную роль в успешной социализации личности. Развитие ЭИ у школьников способствует улучшению их коммуникативных навыков, способности к эмпатии, саморегуляции и адаптации в обществе.

Анализ практики образовательного процесса свидетельствует, что проблеме эмоционального интеллекта в образовательных учреждениях уделяется недостаточно внимания, необходимость изучения структурных компонентов эмоционального интеллекта и организации работы по его формированию и развитию практически не учитывается. Педагогические коллективы, обучая и воспитывая будущих граждан нашей страны, не всегда ставят задачи выявить их побуждения, анализировать отношение к учению, понять какой личностный смысл они вкладывают в него, во имя каких целей учатся. Об отношении учащихся к учебной деятельности в большинстве случаев судят по оценкам, фиксирующим успеваемость, не учитывая ценность эмоциональной сферы, побуждающей к учебной деятельности.

Такой подход нельзя признать правомерным, поскольку, как показывает психолого-педагогическая практика, отсутствие учета эмоционального интеллекта является одной из важных причин низкой успешности учения, формирования у учащихся социально значимых личностных качеств, а, следовательно, и в целом результативности образовательного процесса.

Формирование эмоционального интеллекта школьников как психолого-педагогическая проблема

В последние годы в психологической и педагогической литературе все больше внимания уделяется развитию эмоционального интеллекта детей и подростков. Эмоциональный интеллект, по мнению А.И. Савенкова [1], наряду с социальным интеллектом, выступает одним из предикторов жизненного успеха.

Умение владеть собственными эмоциями и понимать эмоции других людей является важным фактором выстраивания успешных бесконфликтных взаимоотношений индивида в группе, основой эффективной социализации, условием формирования высокого социометрического статуса личности, средством предотвращения возможности девиантного поведения, инструментом создания позитивного имиджа человека, предпосылкой развития лидерства. Формирование эмоционального интеллекта – актуальная задача для каждого возрастного периода. Высокий уровень эмоционального интеллекта, согласно отечественным и зарубежным психологическим исследованиям, способствует формированию качеств успешной личности, начиная со старшего дошкольного и младшего школьного возраста [2].

При этом процесс становления и развития эмоционального интеллекта школьников как в теоретическом плане (сущность и структура эмоционального интеллекта), так и в практическом ключе (критерии оценки уровня эмоционального интеллекта) по традиции рассматривается преимущественно представителями психологической науки, в то время как в практике школьного педагога наибольшую актуальность приобретает вопрос о

концептуальной разработке и практическом применении методов формирования эмоционального интеллекта в учебном процессе на различных уровнях общего образования.

Современные педагогические технологии включают разнообразные методы развития эмоционального интеллекта:

- Игровые технологии – ролевые игры, театрализованные постановки, позволяющие проигрывать различные жизненные ситуации;
- Тренинги и групповые занятия – упражнения на развитие эмпатии, саморефлексии и управления эмоциями;
- Методы арт-терапии – рисование, музыка, литературное творчество как способы выражения эмоций;
- Методы психологического сопровождения – индивидуальные консультации, психодиагностика, коучинг.

Эмоциональный интеллект школьников, по мнению педагогов и психологов, существенно влияет как на сам ход образовательного процесса, так и на его на результаты. Учебная успешность проявляется на всех этапах образовательной деятельности. При этом основным показателем учебной успешности школьников выступает, прежде всего, академическая успеваемость. В последнее десятилетие экспериментально выявлена опосредованная зависимость уровня эмоционального интеллекта и уровня академической успеваемости обучающихся на примерах начальной и средней школы США, Великобритании, Италии, Испании, Португалии, Австралии и других развитых стран [3].

Российские ученые Е.С. Дмитриева и В.Я. Гельман выявляют взаимосвязь между уровнем эмоционального интеллекта школьников и динамикой его изменения в связи с результатами сдачи ЕГЭ. Ученые связывают различные эмоциональные состояния школьников (аффекты, чувства, настроения, стресс и пр.) с успехами в учебной деятельности, учебной и познавательной активностью.

Методы диагностики эмоционального интеллекта различаются в зависимости от целеполагания разработчика и принятой за основу модели эмоционального интеллекта. В настоящее время самый известный и наиболее распространенный метод диагностики уровня эмоционального интеллекта (EQ) – это методика MSCEIT (The Mayer-Salovey Caruso Emotional Intelligence). Тест помогает измерить эмоциональные навыки и состоит из 141 вопроса, включающего иллюстрации, изображающие эмоции, которые нужно идентифицировать и объяснить.

Успешное формирование эмоционального интеллекта школьников невозможно без соответствующей теоретической и практической подготовки педагогов, в особенности на этапе обучения будущих учителей в педагогическом вузе. Для эффективного формирования эмоционального интеллекта обучающихся необходима широкая компетентность педагога в соответствующих разделах возрастной психологии, психологии развития, общей и возрастной педагогики с учетом преемственности формирования эмоционального интеллекта ребенка в различные периоды дошкольного и школьного детства применительно к условиям системы непрерывного образования. В практическом плане от педагога требуется умение создавать эмоционально-положительную среду образовательного процесса; эмоциональная устойчивость и умение распознавать эмоциогенные ситуации; умение создавать эмоциональную обратную связь с воспитанниками; умение выявлять эмоциональное неблагополучие ребенка и другие профессионально значимые и индивидуально-личностные качества.

В контексте воспитания учебной и социальной успешности школьников важно, чтобы педагог прежде всего сам обладал высоким уровнем сформированности эмоционального интеллекта, стремился к достижения профессиональной успешности и был готов к психолого-педагогическому сопровождению обучающихся. В этой связи в последнее десятилетие была теоретически обоснована необходимость проведения систематической проективной диагностики эмоционального интеллекта не только школьников, но и педагогов. Разрешение

описанных проблем и противоречий, на наш взгляд, позволит обеспечить успешное формирование эмоционального интеллекта детей и подростков в системе общего образования.

Литература

1. Савенков А.И. Развитие эмоционального интеллекта и социальной компетентности у детей. - М.: Национальный книжный центр. 2015. - 128 с.

2. Алешина А.В., Шабанов С.Т. Эмоциональный интеллект для достижения успеха. Санкт-Петербург: Речь, 2012. 336 с.

3. Егиазарян Д.В., Волкодав Т.В. Развитие эмоционального интеллекта у детей школьного возраста в Италии // Скиф. Вопросы студенческой науки. - 2020. - №1 (41). - С. 205–209.

УДК 378

НАВЫКИ XXI ВЕКА: ЧЕМУ УЧИТЬ ДЕТЕЙ СЕГОДНЯ

Аблаев Ә.А., Д.Н. Баулекова
Карагандинский университет им Е.А. Букетова
г. Караганда, Казахстан

Современный мир стремительно меняется: развитие технологий, глобализация и цифровизация кардинально меняют требования к навыкам и знаниям, необходимым для успешной жизни. Если еще несколько десятилетий назад акцент в образовании делался на запоминании информации и выполнении инструкций, то сегодня ценятся гибкость мышления, умение работать в команде и способность решать нестандартные задачи.

Школа и традиционные подходы к обучению часто не успевают адаптироваться к этим изменениям. Многие дети выходят во взрослую жизнь с хорошими академическими знаниями, но без понимания того, как эффективно применять их в реальных условиях. Это приводит к росту тревожности, отсутствию мотивации и неспособности адаптироваться к новым вызовам.

Навыки XXI века стали своеобразным компасом, который помогает детям и подросткам ориентироваться в мире, полном неопределенности и новых возможностей. Эти навыки — критическое мышление, креативность, эмоциональный интеллект, цифровая грамотность и другие — формируют основу для успешного личностного и профессионального роста.

Навыки XXI века – это навыки, которые считаются необходимыми для работы в современном мире. Большинство этих навыков подразумевают «более глубокое обучение» и способность критически мыслить, решать проблемы и работать в команде. Считается, что такого рода навыки пользуются большим спросом на рабочем месте, а также среди преподавателей, руководителей бизнеса, ученых и правительственных учреждений.

Статья T.J. Kennedy и C.W. Sundberg «21st Century Skills», опубликованная в 2020 году в книге Science Education in Theory and Practice: An Introductory Guide to Learning Theory, обсуждает важность развития навыков 21 века, таких как критическое мышление, креативность, сотрудничество и цифровая грамотность, в контексте современного образования. Авторы подчеркивают необходимость интеграции этих навыков в образовательные программы с учетом современных теорий обучения, таких как конструктивизм, и практического применения технологий для создания междисциплинарных и межкультурных проектов. В статье акцентируется внимание на том, что успешное освоение этих навыков способствует подготовке студентов к вызовам глобализированного мира и помогает им быть более гибкими и инновационными [1].

Е.А. Гулецкая рассматривает ключевые навыки, которые должны развиваться у школьников для успешной адаптации к вызовам современного мира. Автор акцентирует внимание на важности формирования критического мышления, креативности, цифровой грамотности, а также навыков сотрудничества и коммуникации. Гулецкая подчеркивает

необходимость включения этих навыков в образовательный процесс с учетом современных образовательных стандартов, предлагая использовать активные методы обучения и проектную деятельность для их развития. Автор обращает внимание на роль учителей в создании условий для эффективного освоения этих навыков, что поможет подготовить учащихся к жизни в глобализированном и технологически развитом обществе [2].

Статья Саидова З. А., Ярычева Н. У. и Соколовой Н. И. «Навыки XXI века в контексте современных образовательных реалий» рассматривает ключевые навыки, необходимые для успешной адаптации в условиях быстроменяющегося мира и образовательных технологий. Авторы акцентируют внимание на важности критического мышления, цифровой грамотности, креативности, а также способности к решению проблем и коммуникации. В статье подчеркивается необходимость интеграции этих навыков в образовательные программы, чтобы подготовить студентов к вызовам будущего. Авторский подход включает анализ современных тенденций в образовании, а также рекомендации по внедрению инновационных методов обучения [3].

Предполагается, что упор на навыки XXI -го века готовит детей к жизни в быстро развивающемся цифровом мире, а не побуждает их усваивать факты и цифры.

Основные навыки:

1 . Критическое мышление. Умение анализировать информацию, делать обоснованные выводы и принимать взвешенные решения.

В современном информационном обществе, где мы сталкиваемся с огромным объемом информации и разнообразными точками зрения, критическое мышление становится ключевым инструментом для понимания мира и успешной навигации в нем.

В образовании и воспитании критическое мышление играет ключевую роль. Школы и учебные заведения должны стимулировать учащихся развивать навыки критического анализа, критического мышления и решения проблем. Это может быть достигнуто через проведение дискуссий, анализ случаев, различных видов творческих заданий, направленных на развитие критического мышления.

2. Сотрудничество и командная работа. Работа в команде и умение эффективно взаимодействовать с другими людьми.

Сотрудничество и командная работа – это важные навыки, которые предполагают способность эффективно работать в группе, взаимодействовать с другими людьми, сотрудничать для достижения общей цели и обмена идеями. В современном мире, где все более узко специализированные знания и навыки становятся более востребованы, умение работать в команде и взаимодействовать с коллегами становится ключевым элементом успешности в профессиональной деятельности и в жизни в целом.

В процессе обучения и воспитания командная работа и развитие навыков сотрудничества играет значительную роль. Школьные проекты, групповые задания, совместная деятельность в различных кружках и клубах помогают учащимся освоить навыки командного взаимодействия. Важно, чтобы образовательные учреждения стимулировали развитие коммуникативных навыков, способствовали формированию позитивного отношения к командной работе и находили пути мотивации учащихся к сотрудничеству. Родители также могут поддержать развитие навыков командной работы у своих детей, поощряя их участие в общественной деятельности, организации совместных мероприятий с друзьями, рассказывая о важности работы в команде и обучая ребенка уважению к мнению других. На рабочем месте навыки сотрудничества и командной работы становятся все более важными в условиях всё больших требований к адаптивности, инновационности и умению решать задачи коллективно. Умение эффективно работать в команде и взаимодействовать с другими людьми способствует улучшению процессов работы, повышению продуктивности и созданию благоприятной рабочей атмосферы.

4. Информационная грамотность. Умение эффективно работать с информацией, фильтровать и оценивать ее достоверность.

Информационная грамотность – это ключевой навык, который предполагает умение эффективно работать с информацией, фильтровать и оценивать ее достоверность, критически мыслить и делать осознанные выборы в использовании информационных ресурсов. В условиях информационного общества, где доступ к информации стал беспрецедентно легким и многогранным, обладание информационной грамотностью становится необходимостью для успешной адаптации к современным условиям [4].

В образовании информационная грамотность играет важную роль. Учебные заведения должны обучать учащихся умению работать с информацией: анализировать источники, оценивать достоверность информации, проводить исследования, критически мыслить. Школьные библиотеки, учебные центры и образовательные онлайн-платформы также способствуют развитию информационной грамотности.

Роль педагога и родителей в развитии этих навыков.

Воспитание и обучение детей — это всегда командная работа, где педагог, родитель и сам ребенок играют ключевые роли. Формирование навыков XXI века требует нового подхода к образовательному процессу, где акцент делается не только на передаче знаний, но и на создании условий для развития гибких компетенций.

Роль педагога.

Педагог сегодня становится не просто источником знаний, а наставником, который помогает ребенку исследовать, пробовать и ошибаться. Учитель должен создавать такие образовательные среды, где дети смогут развивать критическое мышление, коммуникативные навыки и умение работать в команде.

• Проектная деятельность. Учитель может организовывать работу над реальными задачами, где дети учатся сотрудничать, генерировать идеи и находить решения.

• Проблемные вопросы. Постановка вопросов, на которые нет очевидных ответов, стимулирует детей к поиску и анализу информации.

• Обратная связь. Конструктивная обратная связь помогает ребенку осознавать свои сильные стороны и зоны роста, учиться рефлексии.

Роль родителей.

Родители играют не менее важную роль в развитии навыков XXI века. Домашняя среда должна быть поддерживающей и мотивирующей.

• Поддержка интересов. Родители могут поощрять любознательность ребенка, помогая ему исследовать разные сферы: науку, искусство, спорт, технологии.

• Пример поведения. Ребенок учится у взрослых, наблюдая за их подходом к решению задач, общению и управлению эмоциями.

• Развитие самостоятельности. Важно предоставлять ребенку пространство для принятия решений и ответственности за свои действия.

Совместная работа.

Лучшие результаты достигаются, когда педагоги и родители работают вместе.

• Общение. Регулярные встречи, обсуждение успехов и трудностей ребенка помогают выстроить единую стратегию.

• Образовательные инициативы. Совместные проекты, мастер-классы или занятия с участием родителей и учителей помогают детям увидеть, как теоретические знания применяются на практике.

• Поддержка личных целей ребенка. Вместо навязывания своего видения будущего важно помогать ребенку раскрывать его собственные таланты и интересы.

Создание такой атмосферы сотрудничества и взаимной поддержки помогает не только развивать навыки XXI века, но и формировать у ребенка уверенность в себе и готовность к вызовам жизни.

Методы и подходы к развитию навыков.

Развитие навыков XXI века требует использования современных образовательных методов, которые делают процесс обучения интересным, практичным и ориентированным на

реальную жизнь. Особое внимание уделяется развитию soft skills — гибких навыков, которые определяют успешное взаимодействие человека с окружающим миром.

• Геймификация. Использование игровых элементов (баллы, уровни, задания) помогает увлечь детей, развивая навыки сотрудничества, целеполагания, эмоциональной устойчивости и креативного мышления.

• Проектная деятельность. Работа над реальными задачами (создание презентаций, исследовательских проектов, социальных инициатив) формирует критическое мышление, командные навыки, лидерство и ответственность.

• Дискуссии и дебаты. Эти методы учат аргументировать свою позицию, слушать других и уважать чужую точку зрения, что способствует развитию коммуникационных и переговорных навыков.

• Цифровые технологии. Работа на онлайн-платформах и освоение современных инструментов развивают не только цифровую грамотность, но и умение взаимодействовать с другими в виртуальной среде.

• Творческие задания. Решение нестандартных задач через искусство, дизайн или мозговые штурмы помогает детям раскрыть креативный потенциал и учит подходить к проблемам с разных точек зрения.

Soft skills, такие как умение работать в команде, решать конфликты, адаптироваться к изменениям и управлять своими эмоциями, становятся важнейшей составляющей образовательного процесса. Эти навыки делают детей более уверенными, открытыми и готовыми к вызовам будущего [5].

Вызовы и проблемы.

Несмотря на понимание важности развития навыков XXI века, их внедрение в образовательный процесс сталкивается с рядом вызовов. Эти проблемы касаются как педагогов, так и родителей, а также самой образовательной системы в целом.

Основные вызовы:

1. Отставание системы образования.

Традиционная система образования все еще ориентирована на передачу академических знаний, тогда как современные реалии требуют развития гибких навыков. Стандартизированные программы и жесткие рамки часто не оставляют места для творческих и проектных подходов.

2. Перегрузка педагогов.

Многие учителя испытывают нехватку времени и ресурсов для интеграции новых методов обучения. Большая учебная нагрузка и необходимость следовать программе не всегда позволяют уделять внимание развитию soft skills.

3. Отсутствие подготовки у педагогов.

Для внедрения инновационных методов и технологий педагоги сами должны владеть навыками XXI века. Однако в большинстве случаев их обучение этим компетенциям не предусмотрено.

4. Нехватка ресурсов.

Использование современных технологий, геймификации и проектной деятельности требует определенных финансовых и технических вложений, которые не всегда доступны.

5. Сопротивление родителей и учеников.

Некоторые родители и ученики ориентированы на привычные методы обучения и не воспринимают развитие soft skills как важную часть образовательного процесса. Это может быть связано с отсутствием понимания пользы этих навыков.

Проблемы в восприятии:

• Недооценка значимости soft skills. Многие считают, что гибкие навыки менее важны, чем академические знания, и уделяют им недостаточно внимания.

• Сложность оценки. В отличие от академических достижений, измерить уровень критического мышления, креативности или эмоционального интеллекта сложно, что затрудняет оценку прогресса.

Пути решения:

1. Пересмотр образовательных стандартов. Интеграция навыков XXI века в учебные программы наравне с академическими предметами.

2. Обучение педагогов. Проведение тренингов и семинаров для учителей, направленных на развитие их собственных soft skills и освоение новых методик.

3. Увеличение сотрудничества. Вовлечение родителей и школьного сообщества в процесс обучения, чтобы сформировать единое понимание значимости этих навыков.

4. Использование доступных инструментов. Не все методы требуют больших затрат — можно начинать с обсуждений, рефлексии и групповой работы, которые не требуют специальных ресурсов.

Преодоление этих вызовов возможно только при объединении усилий педагогов, родителей и руководителей образовательных учреждений. Навыки XXI века — это инвестиция в будущее детей, которая требует времени, терпения и последовательности.

В современном мире навыки XXI века играют ключевую роль в личностном и профессиональном успехе. Критическое мышление, креативность, коммуникативные навыки, эмоциональный интеллект и способность адаптироваться к изменениям — это те компетенции, которые помогают детям чувствовать себя уверенно в быстро меняющемся мире.

Задача педагогов и родителей — создать условия, где ребенок сможет развивать эти навыки естественно и эффективно. Это требует от нас пересмотра традиционных подходов к обучению, использования современных методик и готовности быть гибкими в обучении.

Преодоление вызовов, связанных с развитием soft skills, возможно только при объединении усилий. Важно помнить, что каждый ребенок уникален, и наша задача — помочь ему раскрыть его потенциал, предоставив инструменты и поддержку для самостоятельного пути.

Развивая навыки XXI века, мы не только готовим детей к вызовам будущего, но и даем им возможность стать уверенными, самостоятельными и успешными личностями, способными строить гармоничные отношения и достигать своих целей. Это вклад в их счастливую и полноценную жизнь.

Литература:

1. Kennedy T. J., Sundberg C. W. 21st century skills //Science education in theory and practice: An introductory guide to learning theory. – 2020. – С. 479-496.

2. Гулецкая Е. А. Навыки человека XXI века в школьном образовании //Пачатковая школа. – 2020. – №. 4. – С. 23-29.

3. Саидов З. А., Ярычев Н. У., Соколова Н. И. Навыки XXI века в контексте современных образовательных реалий //Мир науки, культуры, образования. – 2021. – №. 2 (87). – С. 318-320.

4. Chalkiadaki A. A systematic literature review of 21st century skills and competencies in primary education //International Journal of Instruction. – 2018. – Т. 11. – №. 3. – С. 1-16.

5. Wrahatnolo T. et al. 21st centuries skill implication on educational system //IOP Conference Series: Materials Science and Engineering. – IOP Publishing, 2018. – Т. 296. – №. 1. – С. 12-36.

ӘОЖ 378.1

ЖОО ПЕДАГОГІНІҢ ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ ДАМУЫ: ТАРИХИ НЕГІЗДЕРІ, СТАТИСТИКАЛЫҚ ТАЛДАУ, СТУДЕНТТЕРМЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫ ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҚТЫ САҚТАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Уалибекова А.Д.
Қазтұтынуодағы Қарағанды университеті
Ualibekova99@mail.ru

Қазіргі білім беру жүйесінің алдында тұрған негізгі міндеттердің бірі – білім сапасын арттыру және бәсекеге қабілетті мамандар даярлау. Педагогтің кәсіби деңгейі мен құзыреттілігі жоғары болған сайын, оның студенттерге беретін білімінің сапасы да артады. Жоғары білім беру жүйесінің сапасын арттыру – білім беру саясатының басты міндеттерінің бірі. Осыған байланысты жоғары оқу орындарында (ЖОО) жұмыс істейтін педагогтердің үздіксіз кәсіби дамуы (ҮКД) маңызды рөл атқарады. ҮКД – оқытушының кәсіби құзыреттілігін жетілдіру, ғылыми-зерттеу қызметімен айналысу, заманауи педагогикалық технологияларды меңгеру және өмір бойы білім алу қағидаттарына негізделген процесс. Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев жоғары білім сапасын арттыру мәселесін ерекше атап өткен: *«Жоғары оқу орындары академиялық еркіндік алғанымен, олар заманауи білім беру стандарттарына сай болуы керек. Бұл ретте, оқытушылар құрамының кәсібилігі мен біліктілігін үздіксіз арттыру – басты міндет».*

Осыған сәйкес, ЖОО педагогтерінің кәсіби дамуы білім беру сапасын жақсарту және жаһандық бәсекеге қабілеттілікті арттыру үшін стратегиялық маңызға ие. Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев мұғалім мәртебесін көтеру мен олардың кәсіби дамуын қамтамасыз етудің маңыздылығын бірнеше рет атап өтті: *«Мұғалімнің кәсібилігі – ұлттың болашағын айқындайтын басты фактор. Сондықтан педагогтердің біліктілігін үнемі жетілдіру – мемлекеттің басым бағыттарының бірі».* Бұл қағида заманауи білім беру саясатының негізгі қағидаларының біріне айналып, педагогтердің үздіксіз дамуы мен кәсіби өсуіне жан-жақты қолдау көрсетудің қажеттілігін көрсетеді. [1].

ЖОО педагогтерінің кәсіби дамуы тарихи тұрғыдан бірнеше кезеңдерден өтті. Орта ғасырларда алғашқы университеттер пайда болып, оқытушылар ғылыми еңбектер жазу және шәкірттерді оқыту арқылы білім беру үдерісін жетілдіре түсті. XX ғасырда ғылыми зерттеулер мен инновациялық оқыту әдістері педагогтердің кәсіби дамуының маңызды бөлігіне айналды. Қазіргі таңда цифрлық технологиялардың дамуы, халықаралық академиялық ұтқырлық және педагогикалық әдістердің эволюциясы оқытушылардың үздіксіз кәсіби дамуы үшін жаңа мүмкіндіктер ашуда.

ЖОО педагогінің үздіксіз кәсіби дамуы білім беру мен оқытудың заманауи теорияларына негізделеді. Өмір бойы білім алу тұжырымдамасы оқытушының кәсіби дамуы тұрақты болуы керек деген қағиданы қолдайды. Кәсіби құзыреттілік теориясы тек теориялық білімді ғана емес, практикалық дағдыларды да жетілдіру қажеттілігін көрсетеді. Рефлексиялық педагогика оқытушылардың өз тәжірибесін үнемі сараптап, жетілдіруін маңызды фактор ретінде қарастырады. Цифрлық трансформация теориясы заманауи технологияларды меңгерудің маңыздылығын алға тартады. [2].

Жоғары оқу орны педагогтерінің кәсіби дамуы бірнеше негізгі бағыттар бойынша жүзеге асады. Академиялық құзыреттілікті жетілдіру үшін оқытушылар жаңа білім беру бағдарламаларын меңгеріп, студентке бағытталған оқыту әдістерін енгізуі қажет. Ғылыми-зерттеу қызметін дамыту мақсатында педагогтер ғылыми мақалалар жариялап, халықаралық конференцияларға қатысып, ғылыми жобалармен айналысуы тиіс. Цифрлық сауаттылықты арттыру үшін оқытушылар онлайн оқыту платформаларын қолдануды меңгеріп, білім беру ресурстарын цифрландыруға бейімделуі қажет. Халықаралық ынтымақтастық шеңберінде академиялық ұтқырлық бағдарламаларына қатысу және бірлескен ғылыми зерттеулер жүргізу оқытушылардың кәсіби деңгейін арттырудың тиімді жолы болып табылады.

Қазақстанда жоғары білім беру саласында педагогтердің кәсіби дамуына байланысты белгілі бір мәселелер бар. Олардың қатарына ғылыми-зерттеу қызметіне жеткілікті қаржыландырудың болмауы, цифрлық дағдыларды дамыту қажеттілігі, халықаралық серіктестікті кеңейту және академиялық жүктеменің көптігі жатады. Осы мәселелерді шешу үшін мемлекет тарапынан бірқатар бастамалар қолға алынуда. Мысалы, «Болашақ» бағдарламасы арқылы оқытушылар шетелде тағылымдамадан өтеді, академиялық еркіндік аясында университеттерге инновациялық білім беру тәсілдерін енгізуге мүмкіндік берілуде,

сондай-ақ «Цифрлы Қазақстан» бағдарламасы аясында оқытушылардың IT сауаттылығын жетілдіру бойынша іс-шаралар жүргізілуде.

Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, үздіксіз кәсіби даму жүйесін тиімді ұйымдастыру жоғары білім беру сапасын арттыруға тікелей әсер етеді. Финляндияда оқытушылардың тұрақты кәсіби дамуына ерекше көңіл бөлінеді, Германияда ғылыми зерттеулерге басымдық беріледі, ал Сингапурда білім беру технологияларын белсенді қолдану тәжірибесі бар. Қазақстан бұл елдердің озық тәжірибелерін ескере отырып, өз жүйесін жетілдіруі тиіс. [3].

Әлемдік және Қазақстандағы статистикалық мәліметтер бұл бағытта жүргізіліп жатқан жұмыстардың ауқымын айқындайды.

Әлемдік статистика:

Әлемдік тәжірибеде ЖОО оқытушыларының кәсіби дамуы үнемі жетілдіруді қажет ететін сала болып табылады. Финляндияда университет оқытушыларының 90%-дан астамы жыл сайын біліктілікті арттыру курстарынан өтеді. Еуропалық Одақ елдерінде жүргізілген зерттеулерге сәйкес, ЖОО оқытушыларының шамамен 72%-ы цифрлық технологияларды өздерінің оқыту процесінде белсенді қолданады. АҚШ-та университет оқытушыларының шамамен 80%-ы өз саласындағы жаңашылдықтарды меңгеру үшін кәсіби даму бағдарламаларына қатысады. Ұлыбританияда жоғары білім беру саласында қызмет ететін оқытушылардың 65%-ы соңғы бес жыл ішінде кем дегенде бір рет халықаралық тағылымдамадан өткен.

Қазақстан Республикасындағы статистика:

Қазақстанда жоғары білім беру саласы тұрақты түрде дамып келеді. 2024 жылғы деректерге сәйкес, елімізде 113 жоғары оқу орны жұмыс істейді. Оның 64-і жеке меншік, 48-і мемлекеттік, ал 1-еуі шетелдік меншікке жатады.

ЖОО оқытушыларының жалпы саны 36,4 мыңды құрайды. Олардың арасында:

- Магистрлер – 38%
- Ғылым кандидаттары – 30,6%
- Доценттер – 14,4%
- PhD докторлары – 9,4%
- Ғылым докторлары – 7,3%
- Профессорлар – 6,5%
- Бейіні бойынша докторлар – 0,4%

Педагогтердің кәсіби дамуы мақсатында Қазақстанда «Педагогтердің үздіксіз кәсіби дамуының ұлттық платформасы» іске қосылған. Бұл платформа педагогтердің біліктілігін арттыру және аттестаттау процестерін оңтайландыруға бағытталған. Сонымен қатар, «Болашақ» бағдарламасы аясында жыл сайын ондаған оқытушы әлемнің үздік университеттерінде тағылымдамадан өтеді.

Цифрлық трансформация да Қазақстан ЖОО-лары үшін маңызды бағыттардың бірі болып табылады. Бүгінде оқытушылардың 60%-дан астамы онлайн-курстар мен вебинарларға қатысады. Қазақстанның жоғары оқу орындары оқытушылардың ғылыми-зерттеу қызметіне белсенді түрде қолдау көрсетіп, олардың халықаралық ғылыми қауымдастыққа интеграциялануын ынталандырады.

ЖОО педагогтерінің кәсіби дамуы – жоғары білім беру сапасын қамтамасыз етудің негізгі факторларының бірі. Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, үздіксіз даму жүйесін тиімді ұйымдастыру университеттер мен елдің жалпы бәсекеге қабілеттілігін арттыруға ықпал етеді. Қазақстан да осы үрдіске сәйкес өз оқытушыларының кәсіби дамуын қолдау мен жетілдіруге бағытталған қадамдарды жүйелі түрде іске асырып келеді. [4].

Жоғары оқу орындарындағы (ЖОО) білім беру сапасы мен тиімділігі тікелей педагогтің кәсіби деңгейіне байланысты. Бүгінгі білім беру жүйесінде оқытушылардың үздіксіз кәсіби дамуы тек пәндік құзыреттілікті арттырумен шектелмейді, сонымен қатар студенттермен қарым-қатынас орнату да маңызды орын алады. Қазіргі педагог студенттермен өзара әрекеттесудің жаңа формаларын меңгеріп, олардың білім алу процесіндегі белсенділігін арттыруы тиіс.

ЖОО педагогінің үздіксіз кәсіби дамуының маңызы

Үздіксіз кәсіби даму – бұл оқытушылардың жаңа білім, дағды және құзыреттіліктерді меңгеруін қамтитын жүйелі процесс. Оның негізгі мақсаттары:

- Заманауи педагогикалық технологияларды меңгеру
- Ғылыми зерттеулер жүргізу және нәтижелерін білім беру процесіне енгізу
- Цифрлық білім беру құралдарын тиімді пайдалану
- Академиялық көшбасшылықты дамыту
- Студенттермен тиімді қарым-қатынас орнату

Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, үздіксіз кәсіби дамуды жүзеге асыру университеттердің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға ықпал етеді. Финляндия, Германия, АҚШ, Сингапур сияқты елдерде ЖОО оқытушылары жыл сайын біліктілікті арттыру бағдарламаларына қатысып, жаңа оқыту әдістерін меңгереді.

Студенттермен қарым-қатынастың рөлі

Педагогтің кәсіби дамуы студенттермен қарым-қатынастың сапасына тікелей әсер етеді. Студенттермен тиімді диалог орната білетін оқытушылар:

- Оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады
- Сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамытады
- Өзара сенім мен академиялық ынтымақтастықты қалыптастырады
- Білім алушылардың өзін-өзі дамыту дағдыларын жетілдіреді

Қазіргі ЖОО педагогі тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар студенттердің тұлғалық дамуына ықпал ететін ментор болуы керек. Бұл тұрғыда оқытушылар үшін интерактивті оқыту әдістерін меңгеру, эмоционалдық интеллектіні дамыту және студенттердің мотивациясын арттыру жолдарын іздеу аса маңызды.

Қазақстандағы жағдай және даму тенденциялары

Қазақстанда ЖОО оқытушыларының кәсіби дамуы үшін бірқатар бағдарламалар жүзеге асырылуда. ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев жоғары білім беру сапасын жақсарту қажеттігін атап өтіп: *«Біз білім беру жүйесін жаңғыртып, оқытушылардың біліктілігін арттыруға баса мән беруіміз керек»* деп атап өтті.

Қазіргі таңда оқытушылардың кәсіби дамуына арналған негізгі бағыттар:

- Біліктілікті арттыру курстары мен вебинарлар
- Халықаралық тағылымдамалар мен академиялық ұтқырлық бағдарламалары
- Цифрлық білім беру құралдарын енгізу
- Педагогикалық психология және коммуникация дағдыларын жетілдіру

Қазақстанда ЖОО оқытушыларының кәсіби дамуын қолдау мақсатында «Педагогтердің үздіксіз кәсіби дамуының ұлттық платформасы» іске қосылды. Бұл платформа арқылы оқытушылар біліктілікті арттыру курстарынан өтіп, инновациялық оқыту әдістерін меңгере алады.

Оқытушы тек өз саласындағы білімі мен педагогикалық шеберлігін жетілдіріп қана қоймай, сонымен қатар психикалық тұрақтылығын сақтауы, стресске төзімді болуы және эмоционалды интеллектісін дамытуы қажет. Себебі, білім беру саласында жұмыс істейтін мамандар жоғары жүктеме, уақыт тапшылығы, академиялық талаптардың артуы және студенттермен қарым-қатынастың күрделілігі сияқты факторларға жиі ұшырайды. [5].

ЖОО педагогтерінің психикалық тұрақтылығы және стресс мәселелері

Қазіргі заманғы университет оқытушылары тек дәріс оқумен шектелмей, ғылыми-зерттеу жұмыстарымен айналысу, әкімшілік міндеттер атқару және студенттермен интерактивті қарым-қатынас жасау сияқты көпқырлы қызмет атқарады. Мұндай қарқынды жұмыс режимі олардың эмоционалды әл-ауқатына әсер етеді.

Зерттеулерге сәйкес, ЖОО педагогтерінің арасында күйзеліс деңгейі басқа мамандықтармен салыстырғанда жоғары. Еуропалық университеттерде жүргізілген сауалнамаларға сәйкес, оқытушылардың 60%-дан астамы жұмыс барысында созылмалы шаршау мен күйзелісті сезінетінін мойындайды. Қазақстанда да бұл мәселе өзекті болып отыр. Оқытушылардың кәсіби күйзелісі көбінесе келесі себептерге байланысты туындайды:

- Үлкен академиялық жүктеме және уақыт тапшылығы
- Ғылыми-зерттеу жұмыстары мен әкімшілік міндеттердің үйлесуі
- Студенттермен қарым-қатынаста кездесетін қиындықтар
- Білім беру жүйесіндегі реформалар мен өзгерістерге бейімделу қажеттілігі
- Жалақы деңгейі мен әлеуметтік кепілдіктердің жеткіліксіздігі

Бұл факторлар педагогтің кәсіби дамуын баяулатуы мүмкін, сондықтан олардың психикалық тұрақтылығын қолдау – маңызды міндет.

ЖОО педагогтеріне психологиялық қолдау көрсету жолдары

Жоғары оқу орындарында оқытушылардың психикалық саулығын нығайту мақсатында кешенді шаралар жүргізілуі тиіс. Әлемдік тәжірибеде қолданылатын тиімді әдістер:

- **Психологиялық көмек көрсету орталықтарын ұйымдастыру** – университеттерде психологиялық қызмет көрсету орталықтарын құру арқылы педагогтерге кәсіби және жеке мәселелер бойынша кеңес беру.
- **Стресс-менеджмент және эмоционалды интеллект дамыту бойынша тренингтер** – оқытушыларды күйзелісті басқару және эмоцияларды реттеу дағдыларына үйрету.
- **Жұмыс жүктемесін оңтайландыру** – университеттерде оқытушылардың жұмыс жүктемесін азайту мақсатында тиімді жоспарлау жүйесін енгізу.
- **Менторлық және қолдау жүйесін дамыту** – әріптестер арасында тәжірибе алмасу және өзара қолдау көрсету мәдениетін қалыптастыру.
- **Дене шынықтыру және медитация бағдарламалары** – университет ішінде спорттық және релаксациялық іс-шараларды ұйымдастыру.

Қазақстандағы жағдай және мемлекеттік қолдау шаралары

Қазақстанда ЖОО педагогтерінің кәсіби және психологиялық тұрақтылығын нығайту мақсатында бірқатар бастамалар қолға алынуда. ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев еліміздің білім беру саласын дамыту туралы баяндамасында: *«Педагогтердің әл-ауқатын арттыру – мемлекеттің басты міндеттерінің бірі. Біз білім беру сапасын жетілдірумен қатар, оқытушылардың психологиялық жағдайына да назар аударуымыз керек»* деп атап өтті.

Қазіргі таңда Қазақстанда педагогтерге психологиялық көмек көрсету мақсатында келесі шаралар жүзеге асырылуда:

- **«Педагог мәртебесі туралы» заң қабылданды**, бұл заң бойынша оқытушылардың әлеуметтік жағдайын жақсарту, жүктемесін азайту және оларға қолдау көрсету қарастырылған.
- **ЖОО-да психологиялық орталықтар құрылуда**, онда студенттермен қатар оқытушыларға да кәсіби кеңес беру қызметтері көрсетіледі.
- **Онлайн оқыту әдістерін дамыту** – бұл оқытушыларға икемді жұмыс кестесін ұстануға мүмкіндік береді. [6].

Финляндия, АҚШ, Германия, Ұлыбритания және Сингапур сияқты елдерде жоғары оқу орындары оқытушыларының кәсіби біліктілігін жетілдіруге бағытталған әртүрлі бағдарламалар іске асырылуда. Әлемдік жетекші университеттерде оқытушылардың кәсіби дамуы арнайы жүйеленген стандарттар мен инновациялық тәсілдер арқылы жүзеге асырылады.

Финляндия: педагогикалық шеберлікті жетілдіру және академиялық еркіндік

Финляндия – білім беру жүйесі ең дамыған елдердің бірі. Бұл елде ЖОО оқытушыларының кәсіби дамуына ерекше көңіл бөлінеді. Оқытушылар үшін арнайы **"Academic Teacher Training"** бағдарламалары қарастырылған. Мұнда оқытушылардың педагогикалық дағдыларын жетілдіру, цифрлық технологияларды қолдану және зерттеушілік қызметін күшейту мақсатында курстар ұйымдастырылады.

Финляндия университеттерінде оқытушыларға академиялық еркіндік беріледі. Олар оқу бағдарламаларын өздігінше әзірлей алады, жаңа педагогикалық әдістерді еркін қолданады және зерттеу жұмыстарына көбірек уақыт бөлуге мүмкіндік алады. Сонымен қатар, университеттерде оқытушыларға арналған **"Continuous Learning"** жүйесі енгізілген, ол

арқылы оқытушылар өз мамандығына байланысты білімдерін тұрақты түрде жаңартып отырады.

АҚШ: үздіксіз даму және ғылыми зерттеулерге қолдау

АҚШ-та ЖОО педагогтерінің кәсіби дамуы бірнеше бағытта жүзеге асырылады:

- **Faculty Development Programs** – оқытушыларға арналған үздіксіз кәсіби даму бағдарламалары, олардың аясында педагогикалық шеберлікті арттыру, заманауи оқыту әдістерін меңгеру және ғылыми зерттеулер жүргізуге қажетті дағдыларды игеру бойынша арнайы тренингтер ұйымдастырылады.
- **Sabbatical Leave (академиялық демалыс)** – университет оқытушыларына 6 айдан 1 жылға дейін ғылыми-зерттеу жүргізуге немесе біліктілігін арттыруға мүмкіндік беретін жүйе.
- **Teaching and Learning Centers** – АҚШ-тың көптеген университеттерінде оқытушыларға әдістемелік қолдау көрсететін арнайы орталықтар жұмыс істейді.

Сонымен қатар, Америкада университет оқытушыларының кәсіби дамуына бағытталған **MOOC (Massive Open Online Courses)** жүйесі кеңінен қолданылады. Оқытушылар Coursera, edX және Udacity платформаларында кәсіби дағдыларын жетілдіре алады.

Германия: академиялық стандарттар және кәсіби біліктілікті арттыру

Германияда жоғары білім беру саласындағы оқытушыларға қойылатын талаптар жоғары. Университет оқытушылары үшін **«Hochschuldidaktik»** деп аталатын арнайы бағдарламалар әзірленген. Бұл бағдарламалар аясында оқытушылардың:

- Педагогикалық және дидактикалық дағдыларын жетілдіру
- Студенттермен тиімді қарым-қатынас орнату
- Зерттеушілік қызметті дамыту
- Цифрлық білім беру технологияларын меңгеру

сияқты бағыттары бойынша оқыту жүргізіледі.

Германия университеттерінде **«Junior Professor»** моделі кең таралған. Бұл модель жас оқытушыларға академиялық мансабын ерте бастауға мүмкіндік береді және олардың кәсіби дамуын қолдау үшін арнайы гранттар мен тағылымдамалар ұсынылады.

Ұлыбритания: оқыту сапасын арттыру және кәсіби даму стандарттары

Ұлыбританияда жоғары білім беру саласындағы оқытушылардың кәсіби дамуы **Higher Education Academy (HEA)** ұйымы арқылы бақыланады. Бұл ұйым оқытушылардың біліктілігін арттыруға бағытталған **«Fellowship Programmes»** жүйесін енгізді. Аталған жүйе арқылы оқытушылар:

- Заманауи оқыту әдістерін меңгереді
- Студенттермен тиімді өзара әрекеттесуді үйренеді
- Академиялық зерттеу дағдыларын дамытады

Сонымен қатар, Ұлыбританияда **"Professional Standards Framework (PSF)"** моделі қолданылады. Бұл жүйе оқытушылардың кәсіби дамуын қадағалап, олардың оқыту сапасын жақсартуға бағытталған нақты критерийлерді белгілейді.

Сингапур: цифрлық технологиялар және үздіксіз кәсіби даму

Сингапур – білім беру инновациялары бойынша көшбасшы елдердің бірі. Мұнда оқытушылардың кәсіби дамуы **"SkillsFuture"** бағдарламасы арқылы жүзеге асырылады. Бұл бағдарлама оқытушыларға цифрлық технологияларды пайдалану, blended learning әдістерін меңгеру және студенттерге арналған инновациялық оқыту тәсілдерін әзірлеу мүмкіндігін ұсынады.

Сингапур университеттерінде оқытушылар үшін арнайы **"Teaching Excellence Framework"** енгізілген. Бұл жүйе аясында оқытушылар жыл сайын біліктілікті арттыру курстарынан өтіп, өздерінің педагогикалық тәжірибесін жаңартып отырады. Сонымен қатар, Сингапур үкіметі университет оқытушыларына халықаралық тәжірибе алмасу бағдарламалары арқылы өз кәсіби дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді.

Қазақстан үшін халықаралық тәжірибені қолдану жолдары

Халықаралық тәжірибені ескере отырып, Қазақстанда ЖОО педагогтерінің кәсіби дамуын жетілдіру үшін келесі шараларды жүзеге асыруға болады:

1. **Үздіксіз кәсіби даму орталықтарын құру** – АҚШ пен Ұлыбританиядағыдай әрбір университетте оқытушылардың біліктілігін арттыруға арналған орталықтарды ашу.

2. **Академиялық еркіндікті кеңейту** – Финляндиядағыдай оқытушылардың оқу бағдарламаларын әзірлеуде еркіндігін арттыру.

3. **Цифрлық технологияларды дамыту** – Сингапур үлгісі бойынша қашықтықтан оқыту әдістерін жетілдіру.

4. **Ғылыми зерттеулерді қолдау** – Германиядағыдай жас оқытушыларға ғылыми гранттар мен тағылымдамалар ұсыну.

5. **Академиялық демалыс жүйесін енгізу** – АҚШ-тағы sabbatical leave тәжірибесін Қазақстанда да енгізу арқылы оқытушылардың зерттеуге уақыт бөлуіне мүмкіндік жасау.

6. **Кәсіби стандарттарды қалыптастыру** – Ұлыбританиядағы Professional Standards Framework моделі негізінде қазақстандық оқытушылар үшін кәсіби даму стандарттарын әзірлеу.

Бұл қадамдар Қазақстандағы ЖОО педагогтерінің үздіксіз кәсіби дамуын халықаралық деңгейге көтеруге мүмкіндік береді. Әлемдік тәжірибені тиімді қолдану арқылы оқытушылардың біліктілігін арттырып, жоғары білім беру сапасын жаңа деңгейге шығару мүмкін болады. [6].

Қорытынды

Педагогтің үздіксіз кәсіби дамуы – Қазақстанның білім беру жүйесін жетілдірудің басты шарттарының бірі. Заманауи педагогикалық талаптарға сәйкес, мұғалімдер үнемі өз білімін жаңартып, жаңа технологиялар мен әдістемелерді меңгеруі тиіс.

ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев атап өткендей:

«Ұстаз – қоғамның ұйытқысы, оның білімі мен біліктілігі – ел болашағының кепілі».

Осы қағиданы басшылыққа ала отырып, еліміздегі педагогтердің кәсіби дамуына жан-жақты жағдай жасау – мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі болып қала бермек. Жоғарыда келтірілген мәліметтер ЖОО педагогтерінің кәсіби дамуының әлемдік және Қазақстандағы жағдайын сипаттайды. Қазақстанда оқытушылардың ғылыми дәрежелерінің әртүрлілігі мен олардың кәсіби дамуына арналған ұлттық платформаның енгізілуі білім беру сапасын арттыруға бағытталған маңызды қадамдар болып табылады.

ЖОО педагогінің үздіксіз кәсіби дамуы тек білім беру мен ғылыми зерттеулер саласында шектелмеуі тиіс. Оқытушының психикалық тұрақтылығы мен эмоционалды әл-ауқаты да оның кәсіби қызметінің ажырамас бөлігі болып табылады. Сондықтан жоғары оқу орындары оқытушылардың стресс деңгейін төмендету және олардың психологиялық жағдайын жақсарту бағытында кешенді шараларды қолға алуы қажет. Мемлекеттік қолдау, университетішілік бастамалар және педагогтердің өзін-өзі дамытуға деген ұмтылысы бірлесіп, жоғары білім беру сапасын жаңа деңгейге көтеруге ықпал етеді.

Әдебиттер тізімі:

1. Тоқаев Қ.К. (2023). *Әділетті Қазақстан – экономикалық жаңару және әлеуметтік әл-ауқат.* Қазақстан Республикасы Президентінің Жолдауы.

2. Бейсенбаева, А. А. (2020). Қазақстандағы жоғары білім беру жүйесінің дамуы: тарихи аспектілер мен заманауи үрдістер. Нұр-Сұлтан: ҚР Білім және ғылым министрлігі.

3. Төлегенова, Г. Б. (2019). Педагогтердің кәсіби дамуын қолдау және үздіксіз білім беру жүйесі. Абай атындағы ҚазҰПУ ғылыми журналы.

4. ҚР Ұлттық статистика бюросы (2022). *Қазақстандағы жоғары білім беру көрсеткіштері.* Нұр-Сұлтан.

5. Шаймерденова, А. К. (2019). *Білім беру мекемелерінде оқытушылардың кәсіби дағдыларын жетілдірудің психологиялық аспектілері.* Тараз: ТарМУ баспасы.

6. Кәрімова, Р. А. (2018). *ЖОО оқытушыларының психологиялық тұрақтылығы және стреске төзімділігі.* Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті ғылыми еңбектері.

7. Халықаралық білім беру академиясы (2022). *Қазіргі заманғы университеттердегі оқытушылардың кәсіби дамуы: халықаралық тәжірибе мен Қазақстандағы жағдай.* Нұр-Сұлтан.

УДК 378

ИНТУИЦИЯ В ДИАГНОСТИКЕ И ОЦЕНИВАНИИ В ОБРАЗОВАНИИ: ВОЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ

С.А. Суданова, Т.Г. Исхакбаева, Загайнова В.И.
Карагандинский университет им. Е.А. Букетова
г. Караганда, Казахстан
tolganai-2008@mail.ru

Оценка знаний и способностей учащихся является неотъемлемой частью образовательного процесса, играя ключевую роль в определении прогресса, планировании дальнейшего обучения и принятии важных решений. Традиционно, диагностика и оценивание опираются на формализованные методы, такие как тесты, контрольные работы и стандартизированные задания, призванные обеспечить объективность и надежность результатов. Однако, в реальной педагогической практике учителя часто опираются не только на формальные инструменты, но и на свое профессиональное чутье, интуицию, для понимания потребностей и возможностей учеников.

Интуиция, как форма познания, характеризующаяся быстрым и неосознанным принятием решений на основе накопленного опыта и знаний, может играть значительную роль в процессе оценивания. Педагоги, обладающие многолетним опытом работы, могут интуитивно распознавать скрытые знания, выявлять потенциал, который не всегда проявляется в формальных заданиях, или же замечать специфические трудности, которые могут ускользать от стандартных диагностических процедур.

Вместе с тем, использование интуиции в диагностике и оценивании вызывает ряд вопросов и опасений. Субъективность, присущая интуитивным суждениям, может привести к предвзятости, ошибкам в оценке и неравному отношению к учащимся. Кроме того, отсутствие прозрачности в процессе принятия решений на основе интуиции может затруднить обоснование выставленных оценок и понимание критериев оценивания как для самих учащихся, так и для их родителей.

Данная обзорная статья посвящена анализу роли интуиции в диагностике и оценивании в образовании. Целью является рассмотрение как потенциальных возможностей, так и существующих ограничений использования интуитивных подходов педагогами при оценке знаний и способностей учащихся. В рамках данного обзора будут рассмотрены теоретические подходы к пониманию интуиции в контексте педагогической деятельности. Особое внимание будет уделено поиску баланса между интуитивным пониманием и объективными методами оценивания, а также определению условий, при которых интуиция может служить эффективным дополнением к традиционным диагностическим инструментам, не нарушая принципов справедливости и прозрачности оценивания.

Для глубокого понимания роли интуиции в диагностике и оценивании в образовании необходимо обратиться к различным теоретическим подходам, которые рассматривают природу и механизмы интуитивного познания. В психологии существует несколько ключевых направлений, объясняющих феномен интуиции, которые могут быть применены в контексте педагогической деятельности.

1. Когнитивно-психологический подход: этот подход рассматривает интуицию как форму быстрого и автоматического мышления, основанного на накопленном опыте и экспертных знаниях. Согласно этой точке зрения, интуитивные суждения являются результатом

неосознанной обработки большого объема информации, хранящейся в долговременной памяти. Такие исследователи, как Даниэль Канеман и Амос Тверски [1] в 1979 году, в своих работах по когнитивным искажениям и эвристикам, показали, как быстрые, "системные 1" (по их терминологии), процессы мышления могут приводить к интуитивным суждениям, которые могут быть как точными, так и подверженными систематическим ошибкам. В контексте педагогики это означает, что опытные учителя могут быстро распознавать определенные паттерны в поведении и ответах учеников, основываясь на своем обширном опыте, что приводит к интуитивным оценкам.

2. Теория двойного процесса мышления: эта теория, получившая развитие в работах таких ученых, как Джонатан Эванс и Кит Стэнвич [2] в 2013 году, разделяет мышление на два типа: аналитическое (медленное, сознательное, логическое) и интуитивное (быстрое, автоматическое, неосознанное). В образовательной среде интуиция может рассматриваться как быстрый способ обработки информации, который позволяет педагогам быстро реагировать на ситуации в классе и принимать решения, включая оценочные, без глубокого сознательного анализа.

3. Социально-когнитивный подход: этот подход подчеркивает роль социального контекста и взаимодействия в формировании интуитивных суждений. Альберт Бандура [3] в 1977 году, в своей теории социального научения отмечал, что опыт наблюдения и взаимодействия с другими играет важную роль в развитии когнитивных схем и способности к быстрому распознаванию ситуаций. В педагогике это означает, что взаимодействие с учениками, наблюдение за их поведением в различных ситуациях может способствовать развитию интуитивного понимания их способностей и потребностей.

4. Нейропсихологический подход: нейронаучные исследования, такие как работы Антонио Дамасиов [4] 1994 года, показали, что эмоции и соматические маркеры играют важную роль в принятии решений, включая интуитивные. Интуитивные суждения могут быть связаны с бессознательной обработкой эмоциональной информации, которая влияет на наши оценки и решения. В образовании это может проявляться в том, что учителя могут интуитивно чувствовать эмоциональное состояние ученика, что влияет на их оценку его понимания материала.

Таким образом, рассмотренные теоретические подходы к пониманию интуиции в контексте педагогической деятельности демонстрируют, что интуиция является сложным многогранным феноменом, который может быть объяснен с различных точек зрения: от когнитивных процессов обработки информации до влияния эмоциональных и социальных факторов. Опытные педагоги, обладая обширным знанием и опытом, могут развивать способность к быстрому и неосознанному распознаванию паттернов, что потенциально может способствовать более глубокому пониманию потребностей и возможностей учащихся. Однако, интуитивные суждения не являются изолированными от возможных когнитивных искажений и влияния субъективных факторов.

Мы стремимся не только выявить потенциальные возможности, которые интуитивные подходы могут привнести в процесс оценки знаний и способностей учащихся, но и критически рассмотреть существующие ограничения и вызовы, характерные именно для образовательной среды Казахстана. Учитывая культурные особенности, специфику образовательных программ, систему аттестации и квалификационные требования к педагогам в Казахстане, анализ роли интуиции приобретает особую значимость.

Данный раздел посвящен исследованию того, как интуиция проявляется в повседневной практике оценивания казахстанских педагогов на различных уровнях образования. Учитывая культурные особенности, специфику учебных программ и используемых методик оценивания в Республике Казахстан, представляется важным проанализировать, в каких конкретных ситуациях и каким образом педагоги могут опираться на свое профессиональное чутье при оценке знаний и способностей учащихся.

Интуиция в оценивании на уровне начального образования. В начальной школе, где закладываются основы учебной деятельности и формируется личность ребенка, роль учителя

как наблюдателя и наставника особенно велика. Педагоги начальных классов часто проводят большую часть времени с учениками, что позволяет им формировать глубокое понимание индивидуальных особенностей каждого ребенка. В этом контексте интуиция может проявляться в следующих аспектах оценивания:

– Распознавание скрытого потенциала. Учитель может интуитивно чувствовать, что ученик, демонстрирующий, казалось бы, средние результаты в формальных заданиях, обладает скрытым творческим потенциалом или способностью к нестандартному мышлению. Это может проявляться в его ответах на устные вопросы, в рисунках, поделках или в его поведении на уроках. Интуитивное понимание этих нюансов может влиять на формирование более полной и многогранной оценки.

– Оценка уровня понимания при отсутствии формальных ответов. В младшем школьном возрасте дети могут испытывать трудности с выражением своих мыслей в письменной форме или при выполнении стандартизированных тестов. Опытный учитель может интуитивно определить уровень понимания материала учеником, наблюдая за его реакцией на объяснения, его участием в обсуждениях или его попытками объяснить что-либо своими словами.

– Диагностика эмоционального состояния и его влияния на успеваемость. Учитель может интуитивно замечать изменения в поведении и настроении ученика, которые могут сигнализировать о наличии трудностей в учебе, дома или в отношениях со сверстниками. Это интуитивное понимание эмоционального состояния может влиять на интерпретацию результатов оценивания и побуждать учителя к более внимательному подходу к конкретному ребенку.

Интуиция в оценивании на уровне среднего образования. В средней школе, где учебная нагрузка возрастает, а требования к академическим знаниям становятся более высокими, интуиция педагогов также может играть определенную роль в оценивании, особенно в отношении таких аспектов, которые не всегда поддаются формальной оценке:

– Оценка креативности и оригинальности мышления. На уроках литературы, искусства, истории и других предметов, где приветствуется творческий подход, учитель может интуитивно оценивать оригинальность и глубину мысли ученика, проявляющуюся в его эссе, проектах или ответах на открытые вопросы. Интуитивное понимание уровня креативности может дополнять формальные критерии оценки.

– Определение уровня критического мышления. Способность анализировать информацию, делать обоснованные выводы и аргументировать свою точку зрения является важным навыком. Учитель может интуитивно оценивать проявление критического мышления ученика в ходе дискуссий, при решении проблемных задач или в его письменных работах, даже если формальные критерии оценки не всегда позволяют полностью зафиксировать этот аспект.

– Оценка коммуникативных навыков и участия в групповой работе. В процессе групповых проектов и дискуссий учитель может интуитивно оценивать вклад каждого ученика, его способность к сотрудничеству, умение выражать свои мысли и слушать других. Это интуитивное наблюдение может дополнять формальные оценки за выполнение групповых заданий.

Интуиция в оценивании на уровне высшего образования. В высших учебных заведениях, где студенты приобретают специализированные знания и навыки, преподаватели также могут использовать интуицию в процессе оценивания, особенно в отношении таких аспектов, как:

– Оценка исследовательского потенциала и стремления к саморазвитию: Преподаватель может интуитивно оценивать уровень заинтересованности студента в предмете, его стремление к глубокому изучению материала, его исследовательский потенциал, проявляющийся в его вопросах, участии в семинарах или качестве выполненных курсовых работ.

– Оценка способности к анализу и синтезу информации. На старших курсах студенты должны демонстрировать способность к анализу сложных концепций и синтезу полученных знаний. Преподаватель может интуитивно оценивать глубину понимания студентом

материала, его способность к критическому осмыслению и применению знаний в новых ситуациях.

– Оценка профессиональной мотивации и потенциала. В процессе подготовки к будущей профессиональной деятельности преподаватели могут интуитивно оценивать уровень мотивации студента, его стремление к профессиональному росту и его потенциал для успешной карьеры, наблюдая за его активностью на занятиях, участием в научных мероприятиях и качеством выполняемых заданий.

Особенности учета интуиции в контексте образовательной системы Казахстана. Важно отметить, что в образовательной системе Казахстана, где акцент делается на стандартизации и объективности оценивания, использование интуиции педагогами может быть более тонким и неофициальным. Однако, учитывая культурные особенности, такие как важность межличностных отношений и доверия между учителем и учеником, а также стремление к индивидуальному подходу к обучению, интуитивное понимание ученика может играть значимую, хотя и не всегда явно выраженную, роль в формировании оценки.

В условиях внедрения новых образовательных программ и методик оценивания, таких как формативное оценивание, которое предполагает более гибкий и многогранный подход к оценке прогресса учащихся, интуиция педагогов может стать более востребованной для выявления индивидуальных особенностей и потребностей каждого ученика.

В заключение данного раздела следует подчеркнуть, что хотя интуиция может служить ценным инструментом для более глубокого понимания учащихся и оценки их способностей, важно осознавать необходимость балансирования интуитивных суждений с объективными и прозрачными методами оценивания, особенно в контексте образовательной системы Казахстана, где принципы справедливости и равного доступа к образованию являются приоритетными. Следующий раздел будет посвящен более детальному рассмотрению этических аспектов, связанных с использованием интуиции в процессе принятия важных образовательных решений.

Проведенный анализ роли интуиции в диагностике и оценивании в образовании, позволяет сделать ряд ключевых выводов. Рассмотрение теоретических подходов к пониманию интуиции, анализ практического применения интуитивных суждений на различных уровнях образования и исследование связанных с этим этических аспектов демонстрируют сложный и многогранный характер данного феномена в педагогической практике.

Теоретические основы, представленные в рамках когнитивно-психологического, двойного процесса мышления, социально-когнитивного и нейропсихологического подходов, подчеркивают, что интуиция является неотъемлемой частью человеческого познания, основанной на накопленном опыте, автоматизированной обработке информации и эмоциональном интеллекте. Для педагогов это означает, что многолетний опыт работы, глубокое знание предмета и понимание особенностей развития учащихся могут способствовать развитию профессионального чутья, позволяющего быстро и эффективно оценивать различные аспекты учебной деятельности.

Анализ практического применения интуитивных суждений в образовательных учреждениях Казахстана выявил, что интуиция может проявляться на всех уровнях образования, от начальной школы до высшего учебного заведения. В начальной школе она может быть особенно важна для распознавания скрытого потенциала, понимания уровня понимания при отсутствии формальных ответов и диагностики эмоционального состояния. В средней школе интуиция может способствовать более глубокой оценке креативности, критического мышления и коммуникативных навыков. В высшем образовании она может играть роль в оценке исследовательского потенциала, способности к анализу и синтезу информации, а также профессиональной мотивации студентов.

Однако, признавая потенциальные возможности интуиции, необходимо также учитывать связанные с ее использованием этические аспекты. Субъективность интуитивных суждений, риск предвзятости, отсутствие прозрачности в критериях оценки и потенциал для неравного

отношения к учащимся представляют собой серьезные вызовы. В контексте образовательной системы Казахстана, где приоритетами являются справедливость, равный доступ к образованию и объективность оценивания, этические соображения приобретают особую значимость.

Таким образом, ключевой вывод заключается в необходимости поиска оптимального баланса между использованием интуитивного понимания и применением объективных методов оценивания. Интуиция может служить ценным дополнением к формальным процедурам, позволяя педагогам получить более глубокое и целостное представление об учащихся, их сильных сторонах и потребностях. Однако, для обеспечения справедливости и прозрачности оценивания, интуитивные суждения должны быть осознанными, обоснованными и дополняться четкими критериями и обратной связью.

В контексте Казахстана, где наблюдается стремление к модернизации образовательной системы [5] и внедрению новых подходов к оцениванию, важно развивать у педагогов как способность к аналитическому мышлению и использованию формальных методов, так и способность к развитию профессиональной интуиции. Однако, это должно сопровождаться постоянным вниманием к этическим аспектам, повышением квалификации педагогов в области оценивания и созданием условий для открытого обсуждения и рефлексии педагогической практики.

В конечном итоге, эффективное использование интуиции в диагностике и оценивании в образовании требует от педагогов высокой профессиональной компетентности, этической ответственности и стремления к постоянному самосовершенствованию. Только при таком подходе интуитивное понимание учащихся может стать ценным инструментом для повышения качества образовательного процесса, способствуя более глубокому пониманию индивидуальных потребностей каждого ученика и созданию благоприятной среды для их развития и самореализации в Республике Казахстан.

Литература:

1. Kahneman, D., & Tversky, A. Prospect theory: An analysis of decision under risk / D. Kahneman, A. Tversky // Econometrica. – 1979. – Vol. 47, No. 2. – P. 263-291.

2. Evans, J. St. B. T., & Stanovich, K. E. Dual-process theories of higher cognition: Advancements and implications / J. St. B. T. Evans, K. E. Stanovich // Perspectives on Psychological Science. – 2013. – Vol. 8, No. 3. – P. 223-231.

3. Sipman G. et al. The role of intuition in pedagogical tact: Educator views //British Educational Research Journal. – 2019. – Т. 45. – №. 6. – С. 1186-1202.

4. Койкова Э. И. Педагогическая интуиция и педагогическая рефлексия как факторы успешной профессиональной деятельности педагога //Проблемы современного педагогического образования. – 2018. – №. 58-1. – С. 120-123.

5. Ежегодный отчет Министерства образования и науки по реализации национального проекта «Качественное образование «Образованная нация» в 2021 году. URL: https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/documents/details/277676?lang=ru

УДК 3654.2

БОЛАШАҒЫМЫЗ – АНА ТІЛІНДЕ

Тілеуқабылова А.Д.
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті

Елдік пен еркіндікті аңсаған қазақ елі бүгін де іргесін бекемдеп, саяси-экономикалық, әлеуметтік жағынан өркениетті елдер қатарынан орын алуда.

Өтпелі кезең өзгерістеріне орай халыққа білім беру жүйесі де, реформалануда. Білім беруді қоғам мүддесіне сәйкес қайта құру, оқыту мен тәрбиелеу мазмұнын жаңарту, әдебиет пен мәдениетті өркендету бағытында бірсыпыра шаралар жзеге асырылып, жас ұрпаққа жаңа

оқу бағдарламалары мен оқулықтары, оқу-әдістемелік құралдары жасалып, мектеп өміріне енгізілді. Мұнда көздеген ең басты мәелелердің бірі – болашақта қоғам мүддесін өтеуге қабілетті, жан-жақты дамыған, өз еліне сүйіспеншілігі зор тұлғаны қалыптастыру. Бұл міндеттер мемлекеттік құжаттарда Қазақстан Республикасының Конституциясында «Тіл туралы» Заңдарында т.б. атап көретілген [1].

Қазақстан республикасының тәуеліздік алуы жаңа ұрпақты өз ана тілінде оқытуға, білім беруге, әдеби, мәдени мұраларымзды танып-білуге мол мүмкіндік тғызды. Ата-бабадан бүгінгі күнге жеткен тарихи мұраларды таныту халық қазынасы ауыз әдебиеті, балаларға арналған көркем әдеби шығармалардлы кеңінен пайдалану арқылы жүзеге аспақ. Табиғат пен өмір әлемін поэзиялық өрмекпен біртұтас бейнеде суреттеп көрсететін, балалардың игілігіне айналдыруда, олардың сөз мәнісін түсінуге баулуда, тілін дамытуда балалар әдебиетінің тәлім-тәрбиелік мәні ерекше.

Тәрбие – тарихи үрдіс, оған адамзат қоғамында талай ғасырды астынан өткізіп, қасиетті мұраларға айналып, бүгінгі жас ұрпаққа жеткеніне, Отанымызға оралған Күлтегін жазба ескерткіші әл арабилің философиялық, педагогикалық, дидактикалық ой-пікірлері дәлел. Осы мақсатта қазақ халқының ғұлама ғалымдары, ойшыл ағартушылары асыл мұралар қалдырған. Орта ғасыр ойшылдары: «Қорқыт ата еітабы», ұды бабамыз Ж.Баласағұнидың «Құтты білік», М.Қашқаридың «Диуани лұғат ат-түрік» шежіресі, А.Жүйнекидің «Ақиқат сыйы» ғылыми-философиялық, әдебитарихи еңбектеріінң келер ұрпақтытуған тілге, әдеби-мдени мұраларды танып-білуе қызығушылыққа, туған жерге, Отанға сүйіпеншілікке тәрбиелеуде басты құрал екені сөзсіз.

Біз зерттеу барысында қазақ философтары Д.Кішібеков, Ұ.Сыдықов, А.Қасабқ, Қ.Мұханбетәли, Ж.Алтай т.б. еңбектерін негізге алдық.

Қазақстанда психология ғылымының негізін қалаушы ғалым Ж.Аймауытов пен психлогтар: Т.Тәжібеков, М.Мұқанов, Е.Суфиев, С.Балаубаев, А.Темірбеков, Қ.Жарықбаев, Х.Т.Шерьязданова т.б. зерттеулерінде оқушылардың тілін дамытуда ауыз әдебиетінің алатын орны туралы ой толғады.

Бала тілін дамытуда көркем әдебиеттің құдіретті күші туралы ой түйіндеген Ресей психологтары В.В.Давыдов, Д.В.Эльконин, Л.С.Выготский, А.В.Запарожец, А.Леонтьев т.б. еңбектері зертеуімізге өзек болды.

Қазақстан Ркспубликасы көлемінде балалар әдебиетінің дамуы туралы Ш.Ахметов, С.Қалиев, Ә.Табылдиев, Нұғыбаева, Б.Ыбырайымов, С.Ахметова, К.Сейембаев, Н.Албытова т.б. зерттеулерінде балалар әдебиетінің бастауыш сыны оқушыларлын оқыу және тәрбиелеу үрдісінлегі тәлімдікжәне білімдік мәні, әдеби шығармаларды оқу-тәрбие үрдісінде қолдану тәсілдері жөнінде келелі ой қозғағанына көз жеткіздік [2].

Қазақ тілін үйрену ісі бірыңғай, үздіксіз білім беру жүйесіндегі ең маңызды буын – балабақша мен бастауыш сыныптардан бастау алатыны белгілі. Салиқалы білімнің көзі, саналы тәрбиенің өзі сәбилік кезеңнен бойға сіңеді; тіл үйретуді жолға қоюды білім беру мен тәрбиелеудің түп негізі, іргетасы – балабақшадан бастап қолға алу керек.

Ана тілін меңгермеген бала басқа ғылым салаларын оқуда үлкен кедергіге кездеседі, өз сөзімен ойын толық жеткізе алмайды. Сондықтан «Ана тілдің басқа пәндердің бәріне қатысы бар және олардың нәтижелерін өзіне жинастыратын басты, өзекті пән екені енді түсінікті емес пе?» - деп, ұлы педагог К.Д.Ушинский дәл көрсеткен. Бұл үзіндіден ана тілді оқытуды жетілдіру, жақсарту мәселесінің маңыздылығын ғалымдар анық дәлелдеп келгенін көреміз.

Ана тілді оқытуды жетілдіру, оқушының тілін дамыту алдымен ана тілді оқыту әдістемесі ғылымының даму дәрежесіне байланысты.

Осы саладағы жұмыс әдістемесінің аздығы біріншіден, мұғалімдердің жұмысын ауырлатады және мектептерде оқта-текте жүргізілген жұмыстың салдарынан ойларын тиянақты да айқын айтып, жазып жеткізе білу дағдысына төселе алмай қиналатын болады. Мұның өзі баланың ауызша сөйлеуінде немесе шығарма жазуында сәтсіздіктер мен жайсыздықтарға душар етті, оны күнделікті тәжірибемізде әрқайсымыз да байқап жүрміз. Демек, ана тілде дұрыс сөйлеп, жазуға үйрету мәселесі, әсіресе, қазіргі кезде кімді болса да

бейжай қалдырмайтын, бәрімізді толғандыратын ең бір қиын да күрделі, көкейтесті мәселе болып отырғаны баршамызға мәлім.

Қазақ халқы тіпті сонау ежелгі дәуірдің өзінде терең ой, сұлу сезімдерін тілмен шебер өрнектеп, өзінің дақ түспеген таза зердесінде сақтап, бүгінгі ұрпаққа жеткізді. Қазақ даласы – бүкіл түркі әлемнің қара шаңырағы десек, сол туыс тілдер ішіндегі ең байырғысы да, көп өзгеріске ұшырамаған тазасы да – қазақ тілі екендігі бұл күнде қандас бауырларымыз түгелдей мойындауда. Олай болатыны: «Тіл тас жарады, тас жармаса, бас жарады» деп түсінген бабаларымыз бұл өнерге айрықша мән берген. Оққа тоқтамаған жерде сөзге тоқтаған. Қара қылды қақ жарған кемеңгер билеріміз кезінде ердің құнын екі-ақ ауыз сөзбен шешкен екен. Ақындар мен шешендер дау-талас, айтыс үстінде аталы сөзді аттап өтпей, сөзден сүрінгенін ерлерше мойындап, «Сөз тапқанға қолқа жоқ» деп немесе «Ой, тіліңе шоқ түссін!» деп, отыра кеткен деседі.

«Сөз өнерінің» ең құрметті, ең асыл өнер болғанын, оның құдіреті данышпан Абайды таңғалдырып, «Қазақтың өзгелерден тілі ұзын», «Өткірдің жүзі, кестенің бізі өрнегін сендей сала алмас» дегізгенін онан әрі айта түсуге болар еді. Бірақ әңгіме арнасы басқа болғандықтан, біз тек сөз өнерінің, әсіресе, қазақтарда ерекше бағалағандығын, осы өнерге үйрену сонау ерте кезден басталғанын еске алу ретінде ғана шегініс жасадық.

Өткен ғасырда қазақ даласына жер ауып келген поляк оқымыстысы Адольф Янушкевич 1846 жылы өз күнделігіне былай деп жазған екен: «Мен осыдан бірнеше күн бұрын өзара дауласқан екі ру билерінің сөз сайысына куә болдым. Цицерон мен Демосфеннің кім екенін өмірі естіп көрмеген шешендердің ғажайып өнеріне қол соғуыма тура келді...».

«Қой асығы қолыңа жақса, сақа тұт, ақылы асса, бала да болса, аға тұт» деп, халық ойға ұста, тілге шешен адамды би деп көтермелеген. Зады «Кісіге қарап сөз алма, сөзіне қарап кісіні ал» дейтін талғампаз халық «би» деген атағына қарап, сөзін қабылдамаған, керісінше, сөзге жетік, ойға жүйріктігіне қарап, «би» деп атайтын болған. Бұл жөнінде бүкіл Түркістаннан шыққан жаңа тұрпатты тұңғыш ғалым, бар жаңаның басы, аз өмірінің ішінде қыруар шаруа тындырған Шоқан Уәлиханов: «Сот ғұрыптарына әбден жетік, сонымен қатар тілге шешен қазақтар бұл құрметті атаққа өз бетімен ие болып отырған», - дейді [3].

Кезінде жәбір-жапа шегіп, сауатсыз, қараңғылықта жүрген халқының көзін ашу, балаларын оқытып, білім беру үшін, «жарғақ құлағы жастыққа тимей» еңбек еткен, мектеп ашып, оған өзі арнайы оқулық жазған ұлы ағартушы Ы.Алтынсарин: «Қазақ халқының сауатсыздығынан, қазақ тілінде басылған бір де кітаптың жоқтығынан оқу орындарының мұғалімдері қазақ балаларын оқытқанда, қазақ тілінің орнына татар тілін пайдаланып жүр. Бұл кітапты құрастырғанда, мен, біріншіден, осы біздің ана тілімізде тұңғыш рет шыққалы отырған жалғыз кітаптың орыс-қазақ мектептерінде тәрбиеленіп жүрген қазақ балаларына оқу кітабы бола алу жағын, сонымен қабат, жалпы халықтың оқуына жарайтын кітап бола алу жағын көздедім...» [4] – дегенді өзінің 1879 жылы шыққан «Қазақ хрестоматиясының» алғы сөзінде.

Халық арасындағы аңыз әңгімелер, кейбір қара өлең үлгілері, мақал-мәтелдер, сондай-ақ автордың өзі басқа тілдерден аударған, жанынан қосқан тәлімді әңгімелер топтастырылған қазақ тіліндегі алғашқы осы оқу құралында Ы.Алтынсариннің тек тәрбиелік-дидактикалық мәселелерге ғана емес, қазақ тілінің тазалығы мен сөздерді дұрыс қолданылуында да қатты мән бергенін байқаймыз.

Кейбір еңбектерінде әдістемелік құрал санатына қосылып жүргенімен, шын мәнінде, қазақ және орыс тілдерінің грамматикаларын салыстыра оқытуды көздеген салыстырмалы сипатындағы алғашқы оқулық болып саналатын Ы.Алтынсариннің екінші бір кітабы – «Орыс тілін қазақтарға оқытудың бастауыш құралы». Мұнда автор балалардың тілін дамытуға зор көңіл бөледі, балаға сөз үйретудің, әсіресе, сөз мағыналарын үйретудің маңыздылығын айта келіп: ... «по нашему мнению, для киргизских детей прежде, нежели они приступят к чтению русских книг с объяснением прочитанного, необходима некоторая систематическая подготовка к пониманию как отдельных слов, так и основных грамматических правил. Без таких предварительной подготовки, понятия учеников могут спутаться; дети не будут в

состоянии составить грамматической особенности», - деп жазды осы кітаптың алғы сөзінде [5].

Ы.Алтынсарин оқулығында балалардың сөздік қорын дамыту, олардың сөз мағыналары туралы ұғымдарын кеңейту мақсатын көздей отырып, қолданылған мұндай тәсілдер бастауыш мектептерге арналған оқулықтарда күні бүгінге дейін пайдаланып келеді.

Қазақ тілі ғылымының, қазақ тілін оқыту әдістемесінің негізін салып, ана тілдің жүйесін жан-жақты талдаған, алғашқы мектеп оқулықтарын жазған ұлама ғалым А.Байтұрсынов өзінің әдістемелік еңбектері – «Баяншы» мен «Тіл жұмсар» кітапшаларында, «Қай әдіс жақсы», «Жалқылау (айырыңқы) әдіс», «Жалқылау-жалпылау әдіс», т.б. мақалаларында оқытудың дыбыстық және тұтас сөздік әдістерінің тиімділіктері мен кемшіліктерін талдап көрсетумен бірге, оқушыларға сөз мағыналарын оқыту мәселесін де назардан тыс қалдырмайды [6]. Мысалы, автор қазақ тілінің табиғатына ең жақын оқыту әдісі ретінде «дыбыстық әдісті» талдай келіп, оқушыларды оқуға үйретуге даярлау кезеңінде алдымен «сөз» деген ұғымды түсіндіріп алудың маңыздылығына тоқталады: «Сөз» деген ұғымды таныту үшін, оқытушы балаларға бір нәрсені ататады. Оның атаған нәрсесі туралы өзі бір нәрсе айтып, неше сөзбен айтылып тұрғанын сұрайды. Мәселен, балалар «тақтай» деген болса, оқытушы «тақтай үлкен» дейді де, балалардан: «Неше сөзбен айтылып жүр?» деп сұрайды. Осындай бірнеше сөздер, сөйлемдерді айтып, пысықтау арқылы «сөз» деген ұғымды біліп алады.

Бұдан әрі автор оқушыларға дыбыс ұғымын, фонетикалық заңдылықтарды меңгертуге балалардың сөз туралы алған түсінігіне сүйенудің маңыздылығын атап өтеді. «Сөздің дыбыстарын айыра білу – жазуға, кейінде дыбыстарды құрастырып, сөз құра білу – ол соңыра оқуға керегі бар нәрсе». Демек, А.Байтұрсынов балалардың ұғымындағы заттың, құбылыстың, қимылдың, түр-түсінің, т.б. атауы түрінде ассоциацияланатын «сөз» туралы түсінікті тіл жүйесі туралы дерексіз грамматикалық (фонетикалық, морфологиялық, синтаксистік) ұғымдарды меңгерту үшін пайдаланды.

А.Байтұрсынов алғаш рет 1912 жылы Орынборда басылып, 1925 жылға дейін 7 басылымы жарық көрген «Оқу құралы» (қазақша әлифба) әліппесінде сөздердің дыбысталуы мен мағыналары арасындағы байланысын оқушыларға дыбыстарды оқытудың тиімді әдісі ретінде алған.

Сондай-ақ, А.Байтұрсынов осы Әліппесінде барлық дыбыстарды өтіп болған соң, балалардың оқып-үйренуіне лайық танымдық материалдар ұсынады. «Туысқан-туған іліктес», «Киімдер», «Ойын-ойыншықтар», «Тамақтар-сусындар», «Дене мүшелері», «Үй саймандары», «Ыдыс-аяқ», «Малдар аты», «Малдан басқа төрт аяқтылар», «Ыдыс-аяқ», «Малдар аты», «Малдан басқа төрт аяқтылар», «Құстар», «Бақа-шаян», «Құрт-құмырсқа», «Жер жүзінің аттары» т.б. тақырыптарына қарап-ақ, берілген материалдардың тек балалардың дүниетанымын кеңейту мақсатын ғана көздемей, олардың сөздік қорларын байытып, тілін дамытуға арналғанын байқау қиын емес.

А.Байтұрсынов 1926 жылы қазіргі әліппелердей суреттермен безендірілген жаңа Әліппе жазып, баспадан шығарады. Дыбыспен және тұтас сөзбен оқыту әдісіне негізделген бұл жаңа құрал бұрынғы «Оқу құралымен» салыстырғанда, бастауыш сынып балаларының ойлау деңгейіне лайық ойын (ермек-еңбек) түрлерінің молдығымен, көрнекі безендірілуімен, жаңылтпаштар, мақал-мәтелдер, жұмбақтар тәрізді ауыз әдебиеті нұсқаларыны жиі пайдалануымен ерекшеленеді. Балалардың сөздік қорын дамытып, олардың назарын сөз мағыналарына ауларуды көздейтін жұмыс түрлері де бұл жаңа құралда күрделене түскен. Әсіресе, берілген сөздерден оқушылардың өздеріне жаңылтпаш құратқызуды немесе берілген күрделі жаңылтпашты айтқызуды көздеген жаттығуларды ұсынғандағы автордың бір мақсаты – балалардың тідін дамыту екендігі талас туғызбайды.

А.Байтұрсынов әліппелерінде өзге оқыту мақсаттарымен бірге, оқушыларды сөздің мағыналарын аңғарып, дұрыс қолдана білуге баулу, тіл дамыту мақсатын көздейтін жаттығу үлгілерін көптеп кездестіруге болады. Ағартушы ғалымның үш кітаптан тұратын «Тіл құралы» оқулығында оқушылардың сөздік қорын байытуға, сөйлеу дағдысын дамытуға

арналған жаттығулар мол [7, 48 б.]. Қазақ балаларының (сондай-ақ ересектерінің де) ана тілінде сауатын ашуына арналған алғашқы әліппелерінде ғалым-ұстаз қазақ тілінің грамматикалық жүйесін мектепте ғылыми тұрғыдан оқытуды, оқушыларға ана тілдің шұрайлы байлығын танытуды, оларға сөз үйрету, сөз мағыналарының әр түрлі қырларын аңғартудың бір сәт те есінен шығармаған. А.Байтұрсынов қалыптастырған жаттығу үлгілері мен оқыту әдістері кейінгі оқулықтар мен әдістемелік еңбектерде одан әрі тереңдетіліп, қазіргі кезге дейін қолданылып келеді.

Автор бұл мақалада балаларға оқығанда, жазғанда, көп салмақ түсетінін (көру, есту, сөйлу мүшелері, қолы, саусақтары, мидың 4 түбегі бірдей қызмет істейтінін) айтып, оқуға, жазуға үйрету кезеңін 5-ке бөледі: 1) көру, есту, сөйлеу, ойлау мүшелерінің қызметі қолдың қимылымен байланысты. Күштің көбі қол жаттықтыруға кетеді. 2) Оқушы сөздің, сөйлемнің мазмұнын тез айыруға дағдыланады. Бұл кезде мұғалімнің көмегі керек. 3) Оқушы өз бетімен оқып, шығарманың мазмұнын түсінеді, өз ойынан шығарып, сөз жазу басталады. 4) Оқыған нәрсені жазады. 5) Сауалнама, қолхат сияқтыны жазады.

Аманжолұлы Сәрсеннің «Мектепте ана тілді оқытудың мақсаты, оның маңызы» деген мақаласында тіл сабағының мақсаты әңгімеленеді. «Ана тілді оқу тек оқу үшін керек. Балалар ана тілдің жобаларын, қағидаларын судай жаттап алулары шарт емес, оны іс жүзінде, тәжірибеде пайдалана алса ғана, толық білгенге саналады», - дейді автор.

Осы жылдары журнал беттерінде шыққан мақалалар да оқушылардың тілін дамыту мәселелеріне әжептәуір көңіл бөлінгенін байқаймыз. Бұл жөнінде Ә.Сытдықовтың «Оқу-жазуға үйретуде психология не айтады?» деген мақаласын атауға болады.

Ана тілді мектептерде оқыту әдістенрін зерттеп, нақты әдістемелік еңбектер берген белгілі әдіскер – Шамғали Сарыбайұлы. Ғалымның бастауыш сыныптарда «Қазақ тілін» оқыту жұмысына, орта мектеп оқушыларына грамматикалық ұғымдарды меңгерту әдістеріне арналған еңбектерінде балалардың тілін дамытуға қатысты айтылған құнды ойлар бар. Мысалы, Ш.Х.Сарыбаев өзінің 3-кластың қазақ тілі оқулығына бастауыш сынып оқушыларына «Түбірлес сөздер» тақырыбын түсіндірудің тиімді жолдарына тоқтала келіп, тіл дамыту үшін, түбірлес сөздер мен омонимдердің бір-бірінен өзгешелігін аңғартуға ерекше назар аудару қажеттігін айтады.

Ш.Сарыбаев еңбектерінде тіл дамыту, жаңа сөздердің мағыналарын оқушыларға меңгерту, сөздік жұмысын жүргізу мәселелеріне қатысты пікірлер мол ұшырасады. Мысалы, зерттеуші өзінің «Қазақ тілі методикасының кейбір мәселелері» деп аталатын еңбегінде оқушыларға емле ережелерін үйрету жолдарын талдау барысында жаңа сөздерді меңгерту жолдарына да тоқталады. «Ол сөздердің жазылуын меңгерту үшін, - деп жазады автор, - төмендегідей әдістерді қолданамыз:

1. Күнделікті оқыған газет, журналдарда кездестірген советтік-интернационалистік сөздерді тергізіп, оны күн сайын тексеріп отырамыз.

2. Сол теріліп келген сөздерді алфавит тәртібіне келтіріп жазуды тапсырамыз.

3. Кейін алфавит тәтібіне енген сөздерді сөздік ретінде алуды тапсырамыз.

4. Сөздік ретінде алынғандардың мағыналарын сөздіктерден қарап, олардың мағынасын біліп келуді тапсырамыз.

5. Ішіне сол сөздер енген сөйлемдерді толтырып жаздырамыз.

6. Оқытып жатқан грамматикалық тақырыпқа байланыстырып, мысалды оқушылардың сөздіктерінен аламыз. Оқып отырған кітаптардағы емлесі қиын терминдік сөздердің жазылуын байқата оқытамыз, азырақ байқата отырып, кейін кітапты жапқызып, жаңағы көрген терминдерін екінші бір оқушыға диктант ретінде айтқызып, дәптерлеріне жаздырамыз».

Ғалымның бұл пікірінің тек термин сөздерді меңгертуге ғана емес, жаңа сөздердің мағыналарын оқушылардың сөздік қорына берік орнықтыруға, сөйтіп, олардың тілін дамытуға да қатысы бар.

Ал Ш.Сарыбайұлының «Жаздырып үйрету әдістері», «Күнделіктің керектер» деген еңбектерінің оқушылардың тілін дамытуға тікелей қатысы бар.

Автор бұл еңбектерінде жалпы шығарма жазу жөнінде, жоспар жасау, мәтіндегі I жақта берілген сөйлемдерді II жаққа айналдырып айту, жазу, сондай-ақ жазып үйрену, іс қағаздарына үйрену, т.б. мәселелер жөнінде алғаш рет сөз қозғай тұрса да, көбіне сауаттылыққа үйренуге көңіл аударады. Мұның себебі сол кездегі араб әрпінен латын әрпіне көшумен байланысты болса керек. Автордың екінші еңбегін атау себебіміз – кітаптың бірінші бетінде: «»Ауызша және жазуша тіл дамытудың, баяндама, тезис, конспект мақалалар жазудың техникасы жөнінде құрал делінген. Бірақ кітаптың мазмұнымен танысқанымызда, ол әрі үлкендерге арналған, әрі орысшадан аударған екен. Сондықтан, бұл еңбектерді талдаудың қажеті жоқ деп есептеп, тек атап өтумен ғана шектелдік.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы, 1997жыл, 30 тамыз.
2. Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңы. Астана, 2000. -15 бап
3. Уалиханов Ш. Таңдамалы шығармалары. – Алматы: Жазушы, 2005. – 560 б.
4. Алтынсарин Ы. Қазақ хрестоматиясы. Алматы: Білім, 2003.-112 б.
5. Алтынсарин Ы. Таңдамалы педагогикалық мұралары (құраст. С.Қалиев) Алматы; Ана тіл. Рауан, 2011 – 200 б.

6 Байтұрсынов А. Шығармалары. - Алматы: Жазушы, - 2009. –Б. 319.

УДК 3654.2

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚАЗАҚ ТІЛІН ДАМЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Тілеуқабылова А.Д.
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті

Балаларды мектепте оқыту мақсаттарының бірі – олардың тілін дамыту жұмысы екенін чех педагогы Я.А.Коменский: «Образование должно и обрабатывать ум для мудрости, язык для красноречия, руки для исполнения необходимых действий», - деп сипаттаған болатын [1].

Ресейде тіл ұстарту жұмысын мектептерде белгілі бір жүйемен жүргізу қажеттігі жөнінде әдістемелік нұсқаулар беріп, балаларды өз ойын ауызша, жазбаша білдіруге үйретудің маңызын көрсеткен оқымысты Ф.И.Буслаев көрінеді.

Ал оқушылар тілін ұстарту әдістемесінің негізін салып, оны өз алдына ғылым ретінде қалыптастыру қажеттігін анықтап берген – орыстың ұлы педагогі К.Д.Ушинский.

К.Д.Ушинский ең алдымен бастауыш мектеп оқушыларының тілін дамытумен байланысты жаттығу жұмыстарыныңң жүйесін құрды. Ол жаттығулардың сатылары мынадай: 1) бақыланған заттарды атау; 2) іс мақалаларын мазмұндау; 3) заттарды салыстыру; 4) сипаттау; 5) болған оқиға жөнінде әңгіме құру.

Педагог-ғалым логикалық ойлаудың жай түрлерінен бірте-бірте күрделісіне, жай сипаттаудан баспалдақтай отырып, хабарлауға көшу дұрыс екенін айта келіп: «Самое полное знакомство с богатствами народной словестной и самое глубокое значение грамматики, хотя могут обогатить ум учащегося, но не разовых в нем дар слова, если эта душевная сила в свое время была лишена достаточных упражнений», - дейді де, тіл ұстарту жұмысы жөніндегі жатығулардың мынадай болу керектігін көрсетеді: [2].

1. Белгілі тақырыпқа әңгіме құру; оны алғашқы сабақтарда-ақ жүргізіп, бірте-бірте кеңейте беру керек.
2. Тіл ұстарту жаттығулары жүйелі түрде жүргізілуі тиіс. Әрбір жаңа жаттығу өткен жаттығумен тығыз байланысып, сол жаттығуға негізделіп, балаларды бірте-бірте ілгері ұмтылуға жетектей беруі қажет.

3. Балалар аз-аздан үйренсін, бірақ білгендерінен айырылмай, қайта оны тақырыпты меңгеріп алуға пайдаланатын болсын.

4. Балалардың тілі дамыған сайын, мұғалімнің жетекшіліг азайып, жаттығуларды балалар өз беттерімен орындасын. Алғашқы жаттығуларда мұғалім балаларға бақылау үлгісін көрсетіп, ойын жетектеп, тиісті сөздерді ауыздарына салып, басшылық жұмысын қамтамасыз етіп отырсын.

Осындай озат пікірдің лебін қазақ даласына тұңғыш рет жеткізген адам қазақ халқының ұлы педагогі ЫБырай Алтынсарин болды.

ЫБырай қазақ тілінде ең алғаш оқу кітабын жасады. Бұл кітапты ыбырай тілді шұбырлаған араб, парсы сөздерінен құтылу мақсатында орыс алфавитімен жазды. «Орыс алфавитін қолданумен байланысты қазақ тілі орынсыз кірген араб, шағатай сөздерінен тазарады. Орыс әрпімен жазғанымызда, сөзіміз дұрыс жазылатын болады. Қазір молдалар оқытып жүрген араб, парсы, татар тілінде шыққан діни кітаптар бізді кері кетіреді. Таза ойымызды кірлетеді, басымызды құммен толтырады, таза тілімізді шұбырлайды», - деді ол өз кітабында.

Ы.Алтынсариннің еңбектерімен, хаттарымен танысқанымызда, олардың қай-қайсысында болсын, туған халқына, таза ана тіліне деген сүйіспеншілігі көрініп тұрады. Жоғарыда келтірілген пікірлері мен «Қазақ хрестоматиясына» енгізген материалдарына қарағанда, ұлы педагог балаларды жалпы білімдік мәні бар мақалалармен таныстырып, олардың ақыл-ойы мен тілін ұстарту жағын ескергенін көреміз.

«Қазақ хрестоматиясына» енгізген бірқатар әңгімелерді К.Д.Ушинский мен И.И.Паульсон, И.А.Крылов пен Л.Н.Толстой шығармаларының үлгісімен ЫБырайдың өзі жазып, ал олардың кейбір қызғылықтарын қазақ тіліне өзі аударып беруі – орыстың сол кездегі прогресшіл педагогтері мен жазушылары идеяларының қазақ мектептерінде орын алуына толық айғақ.

«Тіл дамыту» сөзі термин ретінде қазақ тіліне 1930 жылдары жазылған әдістемелік еңбектерден бастап ене бастайды. Алайда ертеректе шыққан оқулықтар мен әдістемелік құралдарда «тіл дамыту», «тіл ширату», «оқушыладың тілін жетілдіру», «сөз байлығын арттыру» деп, әркім өзінше қолданады.

Осы жылдары М.Әуезов жасаған қазақ әдебиетінің мектеп бағдарламасында «Оқуға жаттығу», «Жазу тіліне жаттығу», «Сөйлеу тіліне жаттығу» деген арнайы түсініктер беріле келе, тіл дамыту жұмысының жүйелілігі мен сабақтастығына баса назар аударылды. Бірақ осы терминдердің ішінен «тіл дамыту» терминін қолданудың дұрыс екенін алғаш рет С.Жиенбаев дәлелдеген. Содан бері осы термин қазақ тілі мен әдебиеті әдістемесінде біркелкі қалыптасты деуге болады.

Біз де осыны қолдап, еңбегімізде «тіл дамыту» терминін қолданып отырмыз, өйткені «тіл ширату» балаладың білетін пассив сөздерін активтендіру мақсатын көздесе, «тіл жетілдіру» (усовершенствование) көбіне баланың тілін түзету мағынасында қолданылады. Ал «сөз байлығын арттыру» - сөздікке ғана қатысты. Біздің ойымызша, «тіл дамыту» термині осылардың барлығын қамтиды.

Сонымен, тіл дамыту деп – балалардың сөздік қорын байытуға, мағынасын түсініп, сол сөздерді дәл қолдана білуге, өз ойларын, пікірлерін екінші біреуге жеке сөйлемдер арқылы, логикалық, композициялық тұтастығын сақтай отырып, жүйелі түрде әңгімелеу арқылы ауызша, жазуша дұрыс білдіруге, яғни «нәрсенің жайын-күйін, түрін, түсін, ісін сөзбен келістіріп айтып беруге» үйрету жұмысын айтамыз.

Бастауыш мектепте үйретілетін тіл дамыту жұмысы негізінен мынандай мақсаттарды көздейді:

1. Оқушылардың бақылағыштық, ойлау қабілетері мен тілін, дүниетанымын дамыту, әр нәрсені салыстыра талдап, жинақтап, жалпылап, нақтылап, салыстыру негізінде балаларды өз беттерімен қортыныды шығара білуге үйрету.

2. Оқушы бойында қазақ тілі нормасына сай, өз сезімін, ойын дұрыс айтып, жазып бере алатындай дағдылар қалыптастыру.

3. Оқушыларды ана тілін сүюге, оның алтын қорын, тамаша сырлы, көркем де нәзік сөз байлығын қолдана білуге, оны сезініп, құрметтей білуге баулу.

4. Қазақ тіл ғылымы табысы негізінде оқушылардың ауызша және жазбаша тілін дамытуға септігі тиетін жұмыстардың оңай да тиімді түрлерін іріктеп алып, ұсыну.

Бастауыш мектептерде ана тілді үйрету жұмысының маңызына тоқтала келіп, белгілі ғалым А.Ысқақов: «Бастауыш мектепте ана тілдің әр саласынан берілетін білімнің жүйесі, көлемі, мазмұны жайындағы мәселелер, оның сынып-сыныпқа арналған әдістемесі жайында озат мұғалімдердің тәжірибелерін жинақау, дербес эксперимент жасау сияқтылар кезек күттірмейтін мәселелер» екенін көрсетеді [3].

Ана тілдің негізгі саласының бірі – тіл дамыту жүргізіле тұрғанымен, бұл мәселеге әлі күнге дейін мектептерде жеткілікті көңіл бөлінбей келе жатқаны, бұл жұмыстың ұшқыны бар деген мектептердің өзінде оқта-текте жүйесіз, мақсатсыз өткізілетіні, бұған себеп бастауыш сыныптардағы тіл дамыту жұмыстарының жоғары сыныптардағы қарағанда анағұрлым ауыр болатындығынан екендігі жоғарыда айтылды.

Бастауыш мектептерде балалардың тілін жетілдіру жұмысының қиындығын айта келіп, К.Д.Ушинский: «Әрине, балаға жеңіл-желпі оқу мен жазуды үйретуге болады, бірақ мен мұны зиянды деп есептеймін, өйткені сіз баланың маңыздырақ, қиынырақ істерден сақтандыра беретін болсаңыз, онда ол кейін осы қиын іске ауысқан кезде, тіпті ауыр болады. Балаларға маңызды, қиынырақ сабақты қызықты ете білу – бастапқы оқытудың мақсаты. Әбір дені сау бала іспен шұғылдануды талап етеді, бала әкес мен шешесінің бір күрделі ісіне өзінің құрдастарымен ойнағанынан әлдеқайда зор ынтамен көмектеседі», - дейді [4].

Бастауыш мектепте ана тілді оқыту барысы жеке-жеке айқын мақсаттар көздейтін үш кезеңнен тұрады: 1) сауат ашу, тіл дамыту (Әліппе). 2) Оқу, тіл дамыту (Ана тілі). 3) Грамматика, емле, тіл дамыту (Қазақ тілі).

Оқушылардың тілін дамыту, сөз қолдану дағдыларын қалыптастыру осы кезеңдердің әрқайсысында белгілі бір тақырыптың оқытылуына сүйене отырып, соның барысында оларды байланыстырып сөйлем құрауға, сөз тіркесіне; сондай-ақ ойларын ауызша, жазбаша сауатты, жүйелі, дұрыс жеткізуге, сөйлей білуге үйретуді мақсат еттік. Егер осы үшеуі (сөздік жұмысы, сөз тіркесі мен сөйлем құрау және байланыстырып, сөйлеуге үйрету) күнделікті өтілетін сауа ашу, грамматика, оқу сабақтарымен байланыста біртұтас жүргізіліп отырса, тіл дамыту жұмысы да біршама жүйелі өткізіледі деуге болады. Яғни тіл дамыту осы негізгі үш бағытта қатар жүреді, өйткені сөздік жұмысы сөйлем құрау үшін де негіз болады; әңгіме айтуға дайындық жасау сөз бен сөйлеисіз іске асуы мүмкін емес. Сондықтан бұлайша топтаудың өзі – шартты түрд ғана, яғни тіл дамытудың мазмұнының нені қамтитындығын көрсету.

Дегенмен оқыту барысында осы үш бағыттың бірі екіншісінен гөрі басымырақ болуы мүмкін. Мысалы, сауат ашу барысында сөздік жұмысы; грамматикаға үйрету барысында сөз тіркесі мен сөйлемдер құрауға үйрету; ал оқу сабақтарында соңғы түрі басымырақ келеді. Бірақ әр кезеңнің өзіне тән жұмыс түрлері, әдіс-тәсілдері бар.

Біз психология, педагогика ғылымдарының соңғы табыстарын басшылыққа ала отырып, үлгілі мұғалімдердің тәжірибелеріне сүйеніп, тіл дамыту жұмыстарын жоғарыда айтылған кезеңдерге орай, әрбір сабақтағы тақырыппен, жаттығулармен тығыз байланыста бірте-бірте күрделендіре жүргізу мақсатын көздейтін тиімді жүйе табуға тырыстық. Бұл жүйе бойынша бастауыш сыныптардағы сауат ашу, грамматика мен оқу сабақтарындағы тіл дамыту мына сияқты бағыттарды қамтуы қажет:

1. Оқушылардың сөздік қорын дамыту. Мұнда: а) жаңа сөздер үйрету және осы үйренген сөздерінің, сондай-ақ балалардың бұрыннан сөздік қорында бар сөздердің мағыналарын үйрету; ә) көркем мәтіндегі бейнелі құралдарды үйрету; б) синонимдермен, омонимдермен жұмыс; в) антонимдермен жұмыс; г) көп мағыналы сөздермен жұмыс; д) қанатты, нақыл сөздермен жұмыс; е) мақал-мәтел, жаңылтпаштарды үйрету; ж) оқушылардың үйренген сөздерін қолдану белсенділігін арттыру мәселелері қамтылады.
2. Сөз тіркесі, сөйлемдермен жұмыс жүргізу.
3. Байланыстырып сөйлеуге үйрету [5].

Мұнда балалар оқығандары мен көргендерінің, естігендерінің мазмұнын жүйелі түрде ауызша айтып, жазбаша баяндауға үйренеді, сондай-ақ ұсынылған тақырыптар бойынша материалдар жинап, жүйелеп, өз жандарынан ауызша, жазбаша әңгіме құрастыруға үйренеді.

Осы бағыттарды әрбір сабақта өтілетін тақырыптарға орай, жеке-жеке де, бір-бірімен байланыстыра да жүргізіп, мұғалімнің жұмыс жоспарының бір бөлігіне айналдыру – тіл дамыту жұмысының дұрыс іске асуының кепілі.

Сөз – тілдің негізі. Нақты заттар мен құбылыстар, дерексіз ұғымдар, адамның сезімі мен ниеті – бәрі-бәрі сөз арқылы білдіріледі. Қазіргі қазақ тілінің сөздік қоры Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым академиясы шығарған «Түсіндірме сөздікте», «Синоним сөздігінде», «Фразеологиялық сөздік», «Адам аттары сөздіктерінде» т.с.с. сөздіктерінде берілген. Алайда әлі күнге дейін қазақтың қазіргі әдеби тілінің сөздігі, алуан түрлі техникалық терминдер сөздігі, мыңдаған жер, тау, өзен, көл, бұлақ атауларының сөздігі жасалған жоқ.

Сөздік – қоғамның, ұлтың даму деңгейін байқататын белгінің бірі. Сөздігі бай ұлттың рухан байлығы да жоғары болатындығы мәлім, өйткені ғылымы мен мәдениетінің дамуына қарай сөздік те дамиды. Ендеше оқушыларды мектептен бастап сөздікті пайдалана білуге үйретудің зор маңызы бар.

Бастауыш мектептегі сөздік жұмысының ерекшелігі – ол тек қазақ тілі, оқу сабақтарында ғана емес, бүкіл оқу-тәрбие жұмыстарының бәрінде жүргізіледі. Оқушылар математикаға, табиғаттануға, қол еңбегі мен суретке, тіпті дене тәрбиесіне, ойынға байланысты сөздерді де меңгереді. Мұнда есте болатын жай – сөздік жұмысын жүргізуді мұғалім өзі қолға алуға тиіс.

Сөздік жұмысы мәтінде кездесетін түсініксіз сөздер мен ұғымдарды түсіндірумен ғана бітпейді, сонымен қатар ол жаңа ұғымдар жасау, заттың жаңа қасиеттерін табу, жаңа көріністерді байқату сияқты жұмыстармен тығыз байланысты. Мұндай жұмыстар оқушылардың ойын, тілн дамытады, эстетикалық талғамын арттырады. Осы мақсатпен мұғалім түсініксіз сөздерді түсіндірумен ғана тынбай, ол сөздерді оқушылардың сөздік қорына енгізіп, сол сөздерді кірістіріп айтатындай жағдай жасайды.

Оқушылардың ойын, тілін дамытуда синоним сөздерді пайдалануға үйрету жұмыстарының рөлі күшті. Ол үшін мәтінді оқуға дайындалу жұмыстары кезінде:

1. Мәтінде синоним сөздер бар ма, болса, олардың мағыналарын қалай ұғындыру керек, балалар жауаптарында ол сөздерді қолдану үшін, қандай сұраулар қою қажет – осыларды анықтайды.

2. Егер мәтінде синоним сөздер болмаса, ал мұғалім балаларға синоним сөздерді білдіргісі келсе, оны қалай ұйымдастырған жөн: оқу барысында сөздің синонимін айтып түсіндіре ме, қорытынды әңгімеде кірістіре ме, сурет арқылы ма, әңгімелесу барысында ма – осыларды қарастырады.

Сөйтіп, мұғалім мәтінді оқуға дайындалу кезінде, біріншіден, мәтінді дұрыс қабылдауға сөздерді, екіншіден, оқу барысында оқушыларға мағынасы ұғындырылатын сөздерді, үшіншіден, оқушылардың актив сөздігіне енгізілуге тиісті сөздерді іріктеп алады. Міне, осылайша, оқу сабақтарының барлығының органикалық элементі ретінде жүргізілетін лексикалық жұмыс оқушылардың ойы мен тілін дамытудың маңызды шарты болып есептеледі.

Сөздік жұмысын жүргізгенде, мұғалімнің есінде болатын жағдай – сөздік жұмысын балалардың өз өмірінен, нақты елестерімен байланыстыру. Ол үшін оқу барысында жаңа сөз кездескенде, оқушыларда осы сөзбен байланысты қандай елестер барын ашуға тырысу керек.

Егер ондай елестер жоқ және жеткіліксіз болса, мұғалім затты немесе оның суретін көрсетеді, оған анық сипаттама береді. Психологтердің айтуынша, сөздік жұмысының әдістемесіндегі басты талап – сөз бен балалар санасындағы бейнені түрлі жолдармен үнемі ұштастыру отыру. Өйткені сөз бейнесі бала санасында нақты елестің жеткілікті қорынсыз пайда болмайды.

Сөздердің мағынасын ашып, түсіндіру тәсілдері алуан түрлі. Оның ішіндегі бастылары:

1. Затты табиғи жағдайда бақылау немесе оны сыныпта көрсету, экскурсия ұйымдастыру.

2. Заттың өзін немесе суретін, түрлі картиналар көрсету арқылы сөздердің мағынасын ашып, түсіндіру.

3. Синоним сөздер қолдану: «Қандай сөздермен ауыстыруға болар еді? Басқаша қалай айтар едік?» сияқты сұраулар қою арқылы синоним табуға оқушылардың өздерін қатыстырып отыру.

4. Сөзді кейде морфологиялық құрамына қарай талдау арқылы түсіндіргенде де пайдалы (мысалы, т е т е л е с т е р і сөзінің түбірі қайсы? т.б.).

5. Сөздерге анықтама беру арқылы жиі түсіндіріледі (әуежай – ұшақ қонатын алаң т.б.).

6. Дерексіз ұғымдарды түсіндіру үшін, тұрмыстан мысалдар, фактілер келтіріп, әңгіме айту (мысалы, батырлық, қамқорлық, қайғы, адамгершілік жайында т.с.с.).

7. Сөз мағынасын түсіндіруде техникалық құралдар қолдану. Бірақ, мұнда диафильмдерді бастан-аяқ көрсетудің қажеті жоқ, үзінді ғана алу керек.

ә) Көркем мәтіндегі бейнелі сөздерді үйрету. Көркем мәтіндегі сөздер мен олардың тіркестері ауыспалы мағынада қолданылып, бала санасында айқын бейне жасайды; олар тілдің бейнелік құралдары болып табылады. Тілдің бейнелік құралдары қылыштай кесіп түсетін өткір де дәл, сезімге әсер етіп, сөйлеуде жандандыратын, ойлаудың икемділігі мен тездігін дамытатын, балалардың сөздіктерін жетілдіре түсетін қызмет атқарады.

Тілдің бейнелік құралдарының ішінен бастауыш сынып оқушыларының мүмкіндігіне сай келетіндерін, мысалы, троптардың негізгі түрлерін (теңеу, эпитет, метафора, басқаша айту), сининоимдерді, антонимдерді барынша мол пайдалану керек (терминдер мұғалім үшін ғана беріліп отыр. Бастауыш сыныптарда мұндай жұмыстар практика жүзінде ғана жүргізіледі, терминдер айтылмайды). Бастауыш сыныптарда оқылатын әдеби мәтіндерде алуан түрлі троптар, басқа да бейнелі сөздер көп кездеседі. Оларды сабаққа дайындау барысында жоспарлап алған жөн.

Т р о п дегеніміз – ауыспалы мағынада қолданылатын сөз немесе тіркес. Троп затты немесе құбылысты қысқа, бірақ анық сипаттауға мүмкіндік жасайды. Мысалы, біреудің өте қатты тоңып қалғандығын айту үшін, қол-аяғы қоқиып қатып қалған дейміз. Троп тіпті «Әліппе» оқулығында да кездеседі: «Қыран көзбен қарайды» (163-б.). «Тамшы жерде секірді». (4-сынып, 10-б.).

Троптың ең қарапайым түрі – теңеу болып есептеледі. Теңеу өлеңде де, қара сөзде де кездеседі. С.Мұқанов анасынан айырылып, жетім қалған балалардың қайғысының күшті, ауырлығын көрсету үшін, «Басына аспан құлағандай уайымды сол күні көріп еді» деп теңейді. (4-сынып, 22-б.) М.Жұмабаев кішкене балалардың ойынын:

Беті ойнаған оқадай,
Оппа қарға опадай
Топырлап, шулап, соқтыға
Тоғытқан бейне тоқтыдай
Жапырласты шөпірлеп.
Күміс қарға көбіктей
Сүңгіп алып сүліктей...

деп суреттейді. (4-сынып, 78-б.) Немесе «Ғажайып бақ» ертегісінде Асан деген кедейдің жерінің өте кішкентай екенін көрсету үшін, «Ұлтарақтай жеріне егін егіп»,- дейді. (183-б.), т.т.

Мұндай теңеп көрсету көркем мәтінді дәл қабылдауға көмектеседі және оны балалардың ұғынуын тереңдетеді.

Теңеу бастауыш сынып оқулықтарында жиі кездеседі, оның кез келгеніне тоқталып, талдап жатудың қажеті жоқ; жұмысты түрлендіру мақсатында теңеудің кейбіреулеріне ғана талдау жасауға болады.

Эпитет – заттар мен құбылыстардың мән-мағынасы және оларды автордың бағалауы туралы санада айқын бейне жасайтын көркем анықтама. Мысалы, М.Жұмабаевтың «Аққала» өлеңіндегі «Күміс қарға көбіктей» (4-сынып) дегенде, «күміс» сөзін автор қардың ақтығын, тазалығын асқақ сезіммен суретеу үшін қолданған.

«Сыбдыр қағып, бұлаңдап ағады су», - дейді Абай «Жаздыгүні шілде болғанда» өлеңінде.

Тіл қарым-қатынас жасаудың жолы болса, сол қарым-қатынас жасауда адамның өз ойын жеткізуінің негізгі формасы – сөйлем. Басқаша айтқанда, сөйлем- пікір алысуды, қарым-қатынас жасауды қамтамасыз ететін тілдік материалдың біртұтас бөлшегі [6]. Бұл жерде сөйлемнің жеке компоненттері, олардың өзара байланысу заңдылықтары мен құрылу принциптері, сөйлемнің сөзден айырмашылығы бар үлкен единица екенін анықтайтын басты белгілері туралы айтыпжатудың қажеттілігі жоқ деп ойлаймыз.

Адам ойының әр алуандығы оны айту үшін жұмсалатын сөйлемдердің құрамы мен түрлерінің әртүрлі болып келуіне ықпал етеді. Соның бірі – жай сөйлем. Жай сөйлем грамматиканың синтаксиси деп аталатын саласының объектісі ретінде қарастырылады. Ал орта мектепте қазақ тілін оқытуға арналған бағдарламада жай сөйлем синтаксисі жеке курс ретінде оқытылып, мұнда оқушыларға жай сөйлемің түрлері, сөйлем мүшелері, бірыңғай мүше, оқшау сөз т.б. грамматикалық белгілерін ажырата білуге, сөздерді синтаксистік құрылымда ауызекі сөйлеу мен жазу тлдерінде дұрыс қолдануға дағдыландырып, курс бойынша жүйелі, толық білім беру қамтылады.

Ыбырай 1862 жылы Н.И.Ильминскийге жазған хатында: «Сіз қазақтың табиғи тілін бұзатын татаризмге өте қарсы екенсіз, ал мен де көптен бері осы пікірде болатынмын... Молдалар өздерінің адам басын қатыратын ерекше қасиеттерінің үстіне, қазақтың табиғи тілін бұзып жүр. Басқа халықтар сияқты, қазақтарға да олардың өздеріне түсінікті тілде жазылған, оқығанда, ақыл беріп, ой түсіретін кітаптар керек», - дейді [18].

Грамматиканың фонетика, лексика, морфология салалары сияқты синтаксистің де тілдік материалында жарыстырыла, тіл фактілерімен сабақтаса жүріп, іске асырылатын тақырып – тіл дамыту.

Тіл дамыту жұмыстары – оқулықтардағы тілдік материалдар негізінде оқушылардың психологиялық ерекшеліктеріне қарай, педагогикалық принциптермен тығыз байланыста жүргізілетінпрактикалық жұмыстар. Оқушылардың ой-өрісін кеңейту, дүниетанымын, көзқарасын қалыптастыру, сөзді мағынасын дұрыс түсініп, орынды қолдана білуге тәрбиелеу, сөйлеу, жазу жағдайларын жетілдіру жұмыстарының бәрі де тіл дамыту мәселесіне келіп саяды. Бағдарламада тіл дамытуға арнайы сағат тіл ұстарту деген атпен белгіленеді. Тіл дамыту жұмысын ауызша-жазбаша жаттығулар, шығарма, мазмұндама, диктант сияқты жұмыс түрлері арқылы іске асыру міндеттелінген. Методикалық әдебиетте тіл ұстартуға тіл дамытудың және сабақ болып өтілетін түрі, ауызша және жазбаша тіл дамытулар деп анықтама беріледі.

Әдебиеттер:

1. Аманжолұлы С. Мектепте ана тілді оқытудың мақсаты, оның маңызы.-Алматы, 2008. - 205 б.

2. Сытдықов Ә. «Оқу-жазуға үйреуде психология не айтады?».-Алматы, 2001.-90 б.

3. Сарыбаев Ш. Қазақ тілі методикасының кейбір мәселелері. - Алматы, ҚАЗМОМБ, 2006.- 124 б.

4. Бастауыш мектептегі қазақ тілінің әдісі (ред. басқарған проф. Қ.Жұбанов).-Алматы, 2012.- 185 б.

5. Ысқақов А.Қазіргі қазақ тілі – Алматы: Ана тілі, 1991. – 38 б.

6. Бегалиев Ғ. Бастауыш мектепте қазақ тілі методикасының мәселелері.- Алматы, 2004.- 75 б.

УДК 3654.2

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚАЗАҚ ТІЛІН ДАМЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Тілеуқабылова А.Д.
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті

Балаларды мектепте оқыту мақсаттарының бірі – олардың тілін дамыту жұмысы екенін чех педагогы Я.А.Коменский: «Образование должно и обрабатывать ум для мудрости, язык для красноречия, руки для исполнения необходимых действий», - деп сипаттаған болатын [1].

Ресейде тіл ұстарту жұмысын мектептерде белгілі бір жүйемен жүргізу қажеттігі жөнінде әдістемелік нұсқаулар беріп, балаларды өз ойын ауызша, жазбаша білдіруге үйретудің маңызын көрсеткен оқымысты Ф.И.Буслаев көрінеді.

Ал оқушылар тілін ұстарту әдістемесінің негізін салып, оны өз алдына ғылым ретінде қалыптастыру қажеттігін анықтап берген – орыстың ұлы педагогі К.Д.Ушинский.

К.Д.Ушинский ең алдымен бастауыш мектеп оқушыларының тілін дамытумен байланысты жаттығу жұмыстарыннң жүйесін құрды. Ол жаттығулардың сатылары мынадай: 1) бақыланған заттарды атау; 2) іс мақалаларын мазмұндау; 3) заттарды салыстыру; 4) сипаттау; 5) болған оқиға жөнінде әңгіме құру.

Педагог-ғалым логикалық ойлаудың жай түрлерінен бірте-бірте күрделісіне, жай сипаттаудан баспалдақтай отырып, хабарлауға көшу дұрыс екенін айта келіп: «Самое полное знакомство с богатствами народной словестной и самое глубокое значение грамматики, хотя могут обогатить ум учащегося, но не разовых в нем дар слова, если эта душевная сила в свое время была лишена достаточных упражнений», - дейді де, тіл ұстарту жұмысы жөніндегі жатығулардың мынадай болу керектігін көрсетеді: [2].

5. Белгілі тақырыпқа әңгіме құру; оны алғашқы сабақтарда-ақ жүргізіп, бірте-бірте кеңейте беру керек.

6. Тіл ұстарту жаттығулары жүйелі түрде жүргізілуі тиіс. Әрбір жаңа жаттығу өткен жаттығумен тығыз байланысып, сол жаттығуға негізделіп, балаларды бірте-бірте ілгері ұмтылуға жетектей беруі қажет.

7. Балалар аз-аздан үйренсін, бірақ білгендерінен айырылмай, қайта оны тақырыпты меңгеріп алуға пайдаланатын болсын.

8. Балалардың тілі дамыған сайын, мұғалімнің жетекшіліг азайып, жаттығуларды балалар өз беттерімен орындасын. Алғашқы жаттығуларда мұғалім балаларға бақылау үлгісін көрсетіп, ойын жетектеп, тиісті сөздерді ауыздарына салып, басшылық жұмысын қамтамасыз етіп отырсын.

Осындай озат пікірдің лебін қазақ даласына тұңғыш рет жеткізген адам қазақ халқының ұлы педагогі ЫбырайАлтынсарин болды.

Ыбырайқазақтілінденеңалғашоқукітабынжасады. Бұлкітапты ыбырайтілді шұбырлаған араб, парсы сөздерінен құтылу мақсатында орыс алфавитімен жазды. «Орыс алфавитін қолданумен байланысты қазақ тілі орынсыз кірген араб, шағатай сөздерінен тазарады. Орыс әрпімен жазғанымызда, сөзіміз дұрыс жазылатын болады. Қазір молдалар оқытып жүрген араб, парсы, татар тілінде шыққан діни кітаптар бізді кері кетіреді. Таза ойымызды кірлетеді, басымызды құммен толтырады, таза тілімізді шұбырлайды», - деді ол өз кітабында.

Ы.Алтынсариннің еңбектерімен, хаттарымен танысқанымызда, олардың қай-қайсысында болсын, туған халқына, таза ана тіліне деген сүйіспеншілігі көрініп тұрады. Жоғарыда келтірілген пікірлері мен «Қазақ хрестоматиясына» енгізген материалдарына қарағанда, ұлы педагог балаларды жалпы білімдік мәні бар мақалалармен таныстырып, олардың ақыл-ойы мен тілін ұстарту жағын ескергенін көреміз.

«Қазақ хрестоматиясына» енгізген бірқатар әңгімелерді К.Д.Ушинский мен И.И.Паульсон, И.А.Крылов пен Л.Н.Толстой шығармаларының үлгісімен Ыбырайдың өзі жазып, ал олардың кейбір қызғылықтарын қазақ тіліне өзі аударып беруі – орыстың сол кездегі прогресшіл педагогтері мен жазушылары идеяларының қазақ мектептерінде орын алуына толық айғақ.

«Тіл дамыту» сөзі термин ретінде қазақ тіліне 1930 жылдары жазылған әдістемелік еңбектерден бастап ене бастайды. Алайда ертеректе шыққан оқулықтар мен әдістемелік

құралдарда «тіл дамыту», «тіл ширату», «оқушыладың тілін жетілдіру», «сөз байлығын арттыру» деп, әркім өзінше қолданады.

Осы жылдары М.Әуезов жасаған қазақ әдебиетінің мектеп бағдарламасында «Оқуға жаттығу», «Жазу тіліне жаттығу», «Сөйлеу тіліне жаттығу» деген арнайы түсініктер беріле келе, тіл дамыту жұмысының жүйелілігі мен сабақтастығына баса назар аударылды. Бірақ осы терминдердің ішінен «тіл дамыту» терминін қолданудың дұрыс екенін алғаш рет С.Жиенбаев дәлелдеген. Содан бері осы термин қазақ тілі мен әдебиеті әдістемесінде біркелкі қалыптасты деуге болады.

Біз де осыны қолдап, еңбегімізде «тіл дамыту» терминін қолданып отырмыз, өйткені «тіл ширату» балаладың білетін пассив сөздерін активтендіру мақсатын көздесе, «тіл жетілдіру» (усовершенствование) көбіне баланың тілін түзету мағынасында қолданылады. Ал «сөз байлығын арттыру» - сөздікке ғана қатысты. Біздің ойымызша, «тіл дамыту» термині осылардың барлығын қамтиды.

Сонымен, тіл дамыту деп – балалардың сөздік қорын байытуға, мағынасын түсініп, сол сөздерді дәл қолдана білуге, өз ойларын, пікірлерін екінші біреуге жеке сөйлемдер арқылы, логикалық, композициялық тұтастығын сақтай отырып, жүйелі түрде әңгімелеу арқылы ауызша, жазуша дұрыс білдіруге, яғни «нәрсенің жайын-күйін, түрін, түсін, ісін сөзбен келістіріп айтып беруге» үйрету жұмысын айтамыз.

Бастауыш мектепте үйретілетін тіл дамыту жұмысы негізінен мынандай мақсаттарды көздейді:

5. Оқушылардың бақылағыштық, ойлау қабілетері мен тілін, дүниетанымын дамыту, әр нәрсені салыстыра талдап, жинақтап, жалпылап, нақтылап, салыстыру негізінде балаларды өз беттерімен қортыныды шығара білуге үйрету.

6. Оқушы бойында қазақ тілі нормасына сай, өз сезімін, ойын дұрыс айтып, жазып бере алатындай дағдылар қалыптастыру.

7. Оқушыларды ана тілін сүюге, оның алтын қорын, тамаша сырлы, көркем де нәзік сөз байлығын қолдана білуге, оны сезініп, құрметтей білуге баулу.

8. Қазақ тіл ғылымы табысы негізінде оқушылардың ауызша және жазбаша тілін дамытуға септігі тиетін жұмыстардың оңай да тиімді түрлерін іріктеп алып, ұсыну.

Бастауыш мектептерде ана тілді үйрету жұмысының маңызына тоқтала келіп, белгілі ғалым А.Ысқақов: «Бастауыш мектепте ана тілдің әр саласынан берілетін білімнің жүйесі, көлемі, мазмұны жайындағы мәселелер, оның сынып-сыныпқа арналған әдістемесі жайында озат мұғалімдердің тәжірибелерін жинақау, дербес эксперимент жасау сияқтылар кезек күттірмейтін мәселелер» екенін көрсетеді [3].

Ана тілдің негізгі саласының бірі – тіл дамыту жүргізіле тұрғанымен, бұл мәселеге әлі күнге дейін мектептерде жеткілікті көңіл бөлінбей келе жатқаны, бұл жұмыстың ұшқыны бар деген мектептердің өзінде оқта-текте жүйесіз, мақсатсыз өткізілетіні, бұған себеп бастауыш сыныптардағы тіл дамыту жұмыстарының жоғары сыныптардағы қарағанда анағұрлым ауыр болатындығынан екендігі жоғарыда айтылды.

Бастауыш мектептерде балалардың тілін жетілдіру жұмысының қиындығын айта келіп, К.Д.Ушинский: «Әрине, балаға жеңіл-желпі оқу мен жазуды үйретуге болады, бірақ мен мұны зиянды деп есептеймін, өйткені сіз баланың маңыздырақ, қиынырақ істерден сақтандыра беретін болсаңыз, онда ол кейін осы қиын іске ауысқан кезде, тіпті ауыр болады. Балаларға маңызды, қиынырақ сабақты қызықты ете білу – бастапқы оқытудың мақсаты. Әбір дені сау бала іспен шұғылдануды талап етеді, бала әкес мен шешесінің бір күрделі ісіне өзінің құрдастарымен ойнағанынан әлдеқайда зор ынтамен көмектеседі», - дейді [4].

Бастауыш мектепте ана тілді оқыту барысы жеке-жеке айқын мақсаттар көздейтін үш кезеңнен тұрады: 1) сауат ашу, тіл дамыту (Әліппе). 2) Оқу, тіл дамыту (Ана тілі). 3) Грамматика, емле, тіл дамыту (Қазақ тілі).

Оқушылардың тілін дамыту, сөз қолдану дағдыларын қалыптастыру осы кезеңдердің әрқайсысында белгілі бір тақырыптың оқытылуына сүйене отырып, соның барысында оларды байланыстырып сөйлем құрауға, сөз тіркесіне; сондай-ақ ойларын ауызша, жазбаша сауатты,

жүйелі, дұрыс жеткізуге, сөйлей білуге үйретуді мақсат еттік. Егер осы үшеуі (сөздік жұмысы, сөз тіркесі мен сөйлем құрау және байланыстырып, сөйлеуге үйрету) күнделікті өтілетін сауа ашу, грамматика, оқу сабақтарымен байланыста біртұтас жүргізіліп отырса, тіл дамыту жұмысы да біршама жүйелі өткізіледі деуге болады. Яғни тіл дамыту осы негізгі үш бағытта қатар жүреді, өйткені сөздік жұмысы сөйлем құрау үшін де негіз болады; әңгіме айтуға дайындық жасау сөз бен сөйлеисіз іске асуы мүмкін емес. Сондықтан бұлайша топтаудың өзі – шартты түрд ғана, яғни тіл дамытудың мазмұнының нені қамтитындығын көрсету.

Дегенмен оқыту барысында осы үш бағыттың бірі екіншісінен гөрі басымырақ болуы мүмкін. Мысалы, сауат ашу барысында сөздік жұмысы; грамматикаға үйрету барысында сөз тіркесі мен сөйлемдер құрауға үйрету; ал оқу сабақтарында соңғы түрі басымырақ келеді. Бірақ әр кезеңнің өзіне тән жұмыс түрлері, әдіс-тәсілдері бар.

Біз психология, педагогика ғылымдарының соңғы табыстарын басшылыққа ала отырып, үлгілі мұғалімдердің тәжірибелеріне сүйеніп, тіл дамыту жұмыстарын жоғарыда айтылған кезеңдерге орай, әрбір сабақтағы тақырыппен, жаттығулармен тығыз байланыста бірте-бірте күрделендіре жүргізу мақсатын көздейтін тиімді жүйе табуға тырыстық. Бұл жүйе бойынша бастауыш сыныптардағы сауат ашу, грамматика мен оқу сабақтарындағы тіл дамыту мына сияқты бағыттарды қамтуы қажет:

4. Оқушылардың сөздік қорын дамыту. Мұнда: а) жаңа сөздер үйрету және осы үйренген сөздерінің, сондай-ақ балалардың бұрыннан сөздік қорында бар сөздердің мағыналарын үйрету; ә) көркем мәтіндегі бейнелі құралдарды үйрету; б) синонимдермен, омонимдермен жұмыс; в) антонимдермен жұмыс; г) көп мағыналы сөздермен жұмыс; д) қанатты, нақыл сөздермен жұмыс; е) мақал-мәтел, жаңылтпаштарды үйрету; ж) оқушылардың үйренген сөздерін қолдану белсенділігін арттыру мәселелері қамтылады.
5. Сөз тіркесі, сөйлемдермен жұмыс жүргізу.
6. Байланыстырып сөйлеуге үйрету [5].

Мұнда балалар оқығандары мен көргендерінің, естігендерінің мазмұнын жүйелі түрде ауызша айтып, жазбаша баяндауға үйренеді, сондай-ақ ұсынылған тақырыптар бойынша материалдар жинап, жүйелеп, өз жандарынан ауызша, жазбаша әңгіме құрастыруға үйренеді.

Осы бағыттарды әрбір сабақта өтілетін тақырыптарға орай, жеке-жеке де, бір-бірімен байланыстыра да жүргізіп, мұғалімнің жұмыс жоспарының бір бөлігіне айналдыру – тіл дамыту жұмысының дұрыс іске асуының кепілі.

Сөз – тілдің негізі. Нақты заттар мен құбылыстар, дерексіз ұғымдар, адамның сезімі мен ниеті – бәрі-бәрі сөз арқылы білдіріледі. Қазіргі қазақ тілінің сөздік қоры Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым академиясы шығарған «Түсіндірме сөздікте», «Синоним сөздігінде», «Фразеологиялық сөздік», «Адам аттары сөздіктерінде» т.с.с. сөздіктерінде берілген. Алайда әлі күнге дейін қазақтың қазіргі әдеби тілінің сөздігі, алуан түрлі техникалық терминдер сөздігі, мыңдаған жер, тау, өзен, көл, бұлақ атауларының сөздігі жасалған жоқ.

Сөздік – қоғамның, ұлтың даму деңгейін байқататын белгінің бірі. Сөздігі бай ұлттың рухан байлығы да жоғары болатындығы мәлім, өйткені ғылымы мен мәдениетінің дамуына қарай сөздік те дамиды. Ендеше оқушыларды мектептен бастап сөздікті пайдалана білуге үйретудің зор маңызы бар.

Бастауыш мектептегі сөздік жұмысының ерекшелігі – ол тек қазақ тілі, оқу сабақтарында ғана емес, бүкіл оқу-тәрбие жұмыстарының бәрінде жүргізіледі. Оқушылар математикаға, табиғаттануға, қол еңбегі мен суретке, тіпті дене тәрбиесіне, ойынға байланысты сөздерді де меңгереді. Мұнда есте болатын жай – сөздік жұмысын жүргізуді мұғалім өзі қолға алуға тиіс.

Сөздік жұмысы мәтінде кездесетін түсініксіз сөздер мен ұғымдарды түсіндірумен ғана бітпейді, сонымен қатар ол жаңа ұғымдар жасау, заттың жаңа қасиеттерін табу, жаңа көріністерді байқату сияқты жұмыстармен тығыз байланысты. Мұндай жұмыстар оқушылардың ойын, тілн дамытады, эстетикалық талғамын арттырады. Осы мақсатпен мұғалім түсініксіз сөздерді түсіндірумен ғана тынбай, ол сөздерді оқушылардың сөздік қорына енгізіп, сол сөздерді кірістіріп айтатындай жағдай жасайды.

Оқушылардың ойын, тілін дамытуда синоним сөздерді пайдалануға үйрету жұмыстарының рөлі күшті. Ол үшін мәтінді оқуға дайындалу жұмыстары кезінде:

3. Мәтінде синоним сөздер бар ма, болса, олардың мағыналарын қалай ұғындыру керек, балалар жауаптарында ол сөздерді қолдану үшін, қандай сұраулар қою қажет – осыларды анықтайды.

4. Егер мәтінде синоним сөздер болмаса, ал мұғалім балаларға синоним сөздерді білдіргісі келсе, оны қалай ұйымдастырған жөн: оқу барысында сөздің синонимін айтып түсіндіре ме, қорытынды әңгімеде кірістіре ме, сурет арқылы ма, әңгімелесу барысында ма – осыларды қарастырады.

Сөйтіп, мұғалім мәтінді оқуға дайындалу кезінде, біріншіден, мәтінді дұрыс қабылдауға сөздерді, екіншіден, оқу барысында оқушыларға мағынасы ұғындырылатын сөздерді, үшіншіден, оқушылардың актив сөздігіне енгізілуге тиісті сөздерді іріктеп алады. Міне, осылайша, оқу сабақтарының барлығының органикалық элементі ретінде жүргізілетін лексикалық жұмыс оқушылардың ойы мен тілін дамытудың маңызды шарты болып есептеледі.

Сөздік жұмысын жүргізгенде, мұғалімнің есінде болатын жағдай – сөздік жұмысын балалардың өз өмірінен, нақты елестерімен байланыстыру. Ол үшін оқу барысында жаңа сөз кездескенде, оқушыларда осы сөзбен байланысты қандай елестер барын ашуға тырысу керек.

Егер ондай елестер жоқ және жеткіліксіз болса, мұғалім затты немесе оның суретін көрсетеді, оған анық сипаттама береді. Психологтердің айтуынша, сөздік жұмысының әдістемесіндегі басты талап – сөз бен балалар санасындағы бейнені түрлі жолдармен үнемі ұштастыру отыру. Өйткені сөз бейнесі бала санасында нақты елестің жеткілікті қорынсыз пайда болмайды.

Сөздердің мағынасын ашып, түсіндіру тәсілдері алуан түрлі. Оның ішіндегі бастылары:

8. Затты табиғи жағдайда бақылау немесе оны сыныпта көрсету, экскурсия ұйымдастыру.

9. Заттың өзін немесе суретін, түрлі картиналар көрсету арқылы сөздердің мағынасын ашып, түсіндіру.

10. Синоним сөздер қолдану: «Қандай сөздермен ауыстыруға болар еді? Басқаша қалай айтар едік?» сияқты сұраулар қою арқылы синоним табуға оқушылардың өздерін қатыстырып отыру.

11. Сөзді кейде морфологиялық құрамына қарай талдау арқылы түсіндіргенде де пайдалы (мысалы, т е т е л е с т е р і сөзінің түбірі қайсы? т.б.).

12. Сөздерге анықтама беру арқылы жиі түсіндіріледі (әуежай – ұшақ қонатын алаң т.б.).

13. Дерексіз ұғымдарды түсіндіру үшін, тұрмыстан мысалдар, фактілер келтіріп, әңгіме айту (мысалы, батырлық, қамқорлық, қайғы, адамгершілік жайында т.с.с.).

14. Сөз мағынасын түсіндіруде техникалық құралдар қолдану. Бірақ, мұнда диафильмдерді бастан-аяқ көрсетудің қажеті жоқ, үзінді ғана алу керек.

ә) Көркем мәтіндегі бейнелі сөздерді үйрету. Көркем мәтіндегі сөздер мен олардың тіркестері ауыспалы мағынада қолданылып, бала санасында айқын бейне жасайды; олар тілдің бейнелік құралдары болып табылады. Тілдің бейнелік құралдары қылыштай кесіп түсетін өткір де дәл, сезімге әсер етіп, сөйлеуде жандандыратын, ойлаудың икемділігі мен тездігін дамытатын, балалардың сөздіктерін жетілдіре түсетін қызмет атқарады.

Тілдің бейнелік құралдарының ішінен бастауыш сынып оқушыларының мүмкіндігіне сай келетіндерін, мысалы, троптардың негізгі түрлерін (теңеу, эпитет, метафора, басқаша айту), сининоимдерді, антонимдерді барынша мол пайдалану керек (терминдер мұғалім үшін ғана беріліп отыр. Бастауыш сыныптарда мұндай жұмыстар практика жүзінде ғана жүргізіледі, терминдер айтылмайды). Бастауыш сыныптарда оқылатын әдеби мәтіндерде алуан түрлі троптар, басқа да бейнелі сөздер көп кездеседі. Оларды сабаққа дайындау барысында жоспарлап алған жөн.

Т р о п дегеніміз – ауыспалы мағынада қолданылатын сөз немесе тіркес. Троп затты немесе құбылысты қысқа, бірақ анық сипаттауға мүмкіндік жасайды. Мысалы, біреудің өте

қатты тоңып қалғандығын айту үшін, қол-аяғы қоқиып қатып қалған дейміз. Троп тіпті «Әліппе» оқулығында да кездеседі: «Қыран көзбен қарайды» (163-б.). «Тамшы жерде секірді». (4-сынып, 10-б.).

Троптың ең қарапайым түрі – теңеу болып есептеледі. Теңеу өлеңде де, қара сөзде де кездеседі. С.Мұқанов анасынан айырылып, жетім қалған балалардың қайғысының күшті, ауырлығын көрсету үшін, «Басына аспан құлағандай уайымды сол күні көріп еді» деп теңейді. (4-сынып, 22-б.) М.Жұмабаев кішкене балалардың ойынын:

Беті ойнаған оқадай,
Оппа қарға опадай
Топырлап, шулап, соқтыға
Тоғытқан бейне тоқтыдай
Жапырласты шөпірлеп.
Күміс қарға көбіктей
Сүңгіп алып сүліктей...

деп суреттейді. (4-сынып, 78-б.) Немесе «Ғажайып бақ» ертегісінде Асан деген кедейдің жерінің өте кішкентай екенін көрсету үшін, «Ұлтарақтай жеріне егін егіп»,- дейді. (183-б.), т.т.

Мұндай теңеп көрсету көркем мәтінді дәл қабылдауға көмектеседі және оны балалардың ұғынуын тереңдетеді.

Теңеу бастауыш сынып оқулықтарында жиі кездеседі, оның кез келгеніне тоқталып, талдап жатудың қажеті жоқ; жұмысты түрлендіру мақсатында теңеудің кейбіреулеріне ғана талдау жасауға болады.

Эпитет – заттар мен құбылыстардың мән-мағынасы және оларды автордың бағалауы туралы санада айқын бейне жасайтын көркем анықтама. Мысалы, М.Жұмабаевтың «Аққала» өлеңіндегі «Күміс қарға көбіктей» (4-сынып) дегенде, «күміс» сөзін автор қардың ақтығын, тазалығын асқақ сезіммен суретеу үшін қолданған.

«Сыбдыр қағып, бұлаңдап ағады су», - дейді Абай «Жаздыгүні шілде болғанда» өлеңінде.

Тіл қарым-қатынас жасаудың жолы болса, сол қарым-қатынас жасауда адамның өз ойын жеткізуінің негізгі формасы – сөйлем. Басқаша айтқанда, сөйлем- пікір алысуды, қарым-қатынас жасауды қамтамасыз ететін тілдік материалдың біртұтас бөлшегі [6]. Бұл жерде сөйлемнің жеке компоненттері, олардың өзара байланысу заңдылықтары мен құрылу принциптері, сөйлемнің сөзден айырмашылығы бар үлкен единица екенін анықтайтын басты белгілері туралы айтыпжатудың қажеттілігі жоқ деп ойлаймыз.

Адам ойының әр алуандығы оны айту үшін жұмсалатын сөйлемдердің құрамы мен түрлерінің әртүрлі болып келуіне ықпал етеді. Соның бірі – жай сөйлем. Жай сөйлем грамматиканың синтаксиси деп аталатын саласының объектісі ретінде қарастырылады. Ал орта мектепте қазақ тілін оқытуға арналған бағдарламада жай сөйлем синтаксисі жеке курс ретінде оқытылып, мұнда оқушыларға жай сөйлемің түрлері, сөйлем мүшелері, бірыңғай мүше, оқшау сөз т.б. грамматикалық белгілерін ажырата білуге, сөздерді синтаксистік құрылымда ауызекі сөйлеу мен жазу тлдерінде дұрыс қолдануға дағдыландырып, курс бойынша жүйелі, толық білім беру қамтылады.

Ыбырай 1862 жылы Н.И.Ильминскийге жазған хатында: «Сіз қазақтың табиғи тілін бұзатын татаризмге өте қарсы екенсіз, ал мен де көптен бері осы пікірде болатынмын... Молдалар өздерінің адам басын қатыратын ерекше қасиеттерінің үстіне, қазақтың табиғи тілін бұзып жүр. Басқа халықтар сияқты, қазақтарға да олардың өздеріне түсінікті тілде жазылған, оқығанда, ақыл беріп, ой түсіретін кітаптар керек», - дейді [18].

Грамматиканың фонетика, лексика, морфология салалары сияқты синтаксистің де тілдік материалында жарыстырыла, тіл фактілерімен сабақтаса жүріп, іске асырылатын тақырып – тіл дамыту.

Тіл дамыту жұмыстары – оқулықтардағы тілдік материалдар негізінде оқушылардың психологиялық ерекшеліктеріне қарай, педагогикалық принциптермен тығыз байланыста жүргізілетінпрактикалық жұмыстар. Оқушылардың ой-өрісін кеңейту, дүниетанымын, көзқарасын қалыптастыру, сөзді мағынасын дұрыс түсініп, орынды қолдана білуге тәрбиелеу,

сөйлеу, жазу жағдайларын жетілдіру жұмыстарының бәрі де тіл дамыту мәселесіне келіп саяды. Бағдарламада тіл дамытуға арнайы сағат тіл ұстарту деген атпен белгіленеді. Тіл дамыту жұмысын ауызша-жазбаша жаттығулар, шығарма, мазмұндама, диктант сияқты жұмыс түрлері арқылы іске асыру міндеттелінген. Методикалық әдебиетте тіл ұстартуға тіл дамытудың және сабақ болып өтілетін түрі, ауызша және жазбаша тіл дамытулар деп анықтама беріледі.

Әдебиеттер:

1. Аманжолұлы С. Мектепте ана тілді оқытудың мақсаты, оның маңызы.-Алматы, 2008. - 205 б.

2. Сытдықов Ә. «Оқу-жазуға үйреуде психология не айтады?».-Алматы, 2001.-90 б.

3. Сарыбаев Ш. Қазақ тілі методикасының кейбір мәселелері. - Алматы, ҚАЗМОМБ, 2006.- 124 б.

4. Бастауыш мектептегі қазақ тілінің әдісі (ред. басқарған проф. Қ.Жұбанов).-Алматы, 2012.- 185 б.

5. Ысқақов А.Қазіргі қазақ тілі – Алматы: Ана тілі, 1991. – 38 б.

6. Бегалиев Ғ. Бастауыш мектепте қазақ тілі методикасының мәселелері.- Алматы, 2004.- 75 б.

ӘӨЖ 35.01

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІНДЕ ЭМОЦИОНАЛДЫ ИНТЕЛЛЕКТІНІҢ РӨЛІ МЕН МАҢЫЗЫ

Алшынбаева Ж.Е., Жамауова А.М., Мырзалы Н.Н.
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті

«Эмоционалды интеллект» түсінігі, «Адам өмірлік іс-әрекетінің табыстылығын не анықтайды?» деген сұраққа ғылыми тәсілдер негізінде бірнеше рет жауап беруге әрекет етілген зерттеулерге жатады. Эмоционалды интеллекті қойылған сұрақ контекстында талдайтын ғалымдар, зерттеді: эмоционалды интеллекттің кәсіби іс-әрекет үшін маңызы (Андреева И., 2003), тұлғааралық өзара әрекеттесу процессіндегі эмоционалды интеллекттің рөлі мен маңызы (Люсин Д., 2004; Власова Е., 2005; Манойлова М., 2006), эмоционалды интеллекттің функционалды сипаттамалары (Носенко Э., Коврига Н., 2003), лидерлік сапалардың қалыптасуы мен көрінуіне эмоционалды интеллекттің ықпалы (Гоулман Д., 2005). Эмоционалды интеллект өз эмоцияларын түсіну мен сезіну үшін оларға шомуды және сонымен қатар эмоцияларды рационалды талдау әрі осы талдаудың негізінде шешім қабылдауды білдіреді. Осылайша, зерттелініп отырған мәселе өзектілігі ғылыми білімдер дамуының тенденциясымен және орын алған әлеуметтік практиканың қажеттілігімен анықталады. Эмоционалды интеллектіні және оның лидерлік сапалармен байланысын зерттеу, өзекті зерттеуді және әрі қарайғы өңдеуді талап ететін, маңызды теориялық әрі практикалық міндет.

Кейінгі кезде эмоционалды интеллект концепциясы дәстүрлі интеллектке балама ретінде психологиялық ғылымда кеңінен танымал болды. Мысалы, кейбір авторлар эмоционалды интеллект коэффициенті (EQ) IQ-ға қарағанда артығырақ болжаулық құндылығына ие деп есептейді, ол табыстылықты 80%-ға, ал IQ -15%-ға анықтайды. Оның бірнеше анықтамасы бар. Мысалы, П.Селавей мен оның бірлескен авторы Дж.Майер эмоционалды интеллектті «интеллектуалды процесстер негізінде, эмоцияларда бейнеленетін, тұлға көріністерін түсіну мен қабылдау қабілеті» деп анықтайды. Олардың пікірінше эмоционалды интеллект төрт бөліктен тұрады:

1) эмоцияларды сезіну мен қабылдау қабілеті;
2) өз эмоцияларын ақылға көмек ретінде бағыттай білу қабілеті;
3) қандай да бір эмоцияның нені білдіретінін түсіну қабілеті;
4) эмоцияларды басқара алу қабілеті [1].

Сондай-ақ, қазақстандық ғалымдар А.М. Кустубаева, А.А. Толегенова, Н.Қ. Тоқсанбаева әртүрлі тұлғалардағы эмоционалды интеллектінің бастапқы деңгейін зерттеді. Сондай-ақ, эмоционалды интеллектінің мазмұны мен құрылымын Л.О. Сарсенбаева, А.К. Егенисова, П.Е. Жарылгасова зерттеген. Г.К. Ахметова, Г.Т. Балакаева, С.Ж. Зейнолла «Білім беру ортасы субъектілерінің эмоционалды зияткерлігін дамыту мәселелері», Б.К. Кудышеваның «Әлеуметтік-эмоционалдық оқыту Қазақстандағы балалар мен оқушы жастардың әлауқатына қол жеткізу құралы ретінде», С.П. Садуованың «Эмоционалды интеллект және көшбасшылық арасындағы байланыс» тақырыбындағы ғылыми еңбектері талданды [2].

Ежелгі Гректің ұлы ойшылы Аристотель эмоцияның түрлері мен олардың атқаратын қызметтерін бөле отырып, олардың психиканың маңызды құрылымы екенін көрсетті. Эмоция (фр. emotion, лат. emoveo - толғану) психикалық процесстің бір түрі. «Эмоция» сөзінің түбірі латынның «motere» деген етістігінен шыққан, ол «қозғалу, қимылға келу» деген мағынаны білдіреді, ал «э-» қосымшасы оған сыртқа бағыттылық мәнін қосады: «алыстату, қашықтату», бұл әрбір эмоцияның әрекетке ұмтылысын білдіреді. Эмоциялардың әрекетке итермелейтінін жануарлар мен балаларды бақылау арқылы оңай көруге болады;

«Эмоция» - адамның ішкі сезімдері мен мінез-құлқын басқарушы психологиялық күй. Эмоциялардың негізгі қызметі адамға қоршаған ортаға бейімделуге көмектесу. Эмоцияның бағалау қызметі арқылы эмоциялар адамға қауіп-қатер мен берер пайдасын жылдам анықтауға мүмкіндік береді, ал ынталандыру қызметі әрекетке итермелейді. Бұл эмоцияның қызметтері бейімделу қажеттілігімен тығыз байланысты: стресс пен қорқыныш жағдайында ағза арнайы гормондар бөліп, реакция беруге дайындалады. Сонымен қатар, эмоциялар коммуникативтік қызмет атқарады, бұл вербалды және вербалды емес байланыс арқылы жүзеге асады. Эмоциялардың реттеу қызметі адамның өзін-өзі бақылауына және көңіл-күйін реттеуге мүмкіндік береді, бұл өмірлік жағдайларда дұрыс әрекет етуді қамтамасыз етеді.

Осылайша, біздің әр эмоциямыз өзіндік бірегей рөлді атқарады. Сондықтан да әр адам өзінің эмоцияларын түсініп, оларды қажет жағдайда және орынды пайдалана білуі тиіс. Кейбір жағдайларда эмоцияны біз емес, эмоция бізді басқарып жататындай көрінуі мүмкін. Әлеуметтікбиолог мамандары да дәл осындай тұжырымдарды жасады. Олардың пікірінше, біз қиын немесе түсініксіз жайтқа тап болғанда эмоцияға ерік береді екенбіз. Осындай сәттерде кейбір адамдар өздерінің шыдамдылығы мен суыққандылығын көрсетеді. Ситуацияны рационалды тұрғыда саралап, эмоциясын дұрыс пайдаланады міне осы кезде біз сол адамның эмоционалды тұрақтылығын байқай аламыз. Әрбір субъект өз кезегінде эмоцияларын түсінбеген жағдайда, оларды психологиялық тұрғыда өңдей алмайтын болса әр-түрлі жағымсыз салдардың тууына себепші болады. Мысалы, психосоматикалық бұзылулардан бастап, әлеуметтік, тұлғалық және тұлғааралық конфликтілерге дейін. Осы аталған мәселелердің негізі эмоционалды интеллекті деңгейінің төмен болуы деп айтсақ қателеспейміз.

Ғылыми тұрғыда *эмоционалды интеллект* түсінігін өзінің және басқа адамдардың эмоцияларын түсіну, тану және қарым-қатынас жасауда темперамент, ниет сияқты психикалық процестер мен күйлердің жағымды немесе жағымсыз жақтарын еш қиындықсыз сезе білу деп қарастырамыз. Ең алғаш рет бұл түсінікті ғылымға 1990 жылдары Питер Сэловей мен Джон Мэйер атты Йель университетінің зерттеушілері енгізген болатын және ең алғашқы үлгіні де өздері құрастырған еді(Сурет 1).

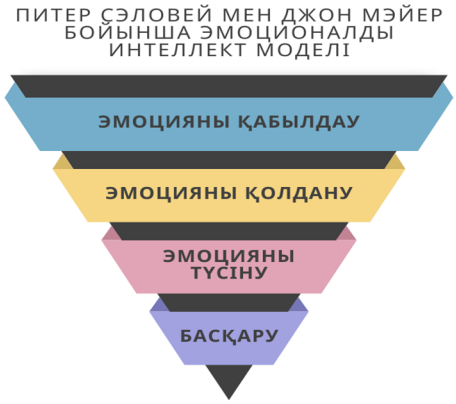

Сурет 1. Питер Сэловей мен Джон Мэйер бойынша эмоционалды интеллект моделі

Бастапқыда эмоционалды интеллект тек қана кішігірім зерттеушілер мен ғалымдарға таныс ғылыми концепция ғана болатын. Кейін, эмоционалды интеллект түсінігі бұрынғы Гарвард университетінің профессоры Дэниэл Гоулманның кітабының арқасында көпшілікке таныла бастады. Гоулманның көзқарасы бойынша, қарапайым IQ деңгейі жоғары адамға қарағанда EI (эмоционалды интеллект) деңгейі жоғары адамдар көп жетістікке жетеді екен. Осындайда IQ не үшін керек деген сұрақ тууы мүмкін. IQ - ақыл-ой қабілетінің объективті көрсеткіші. Интеллект коэффициенті адамның мектептегі, жұмыстағы деңгейін анықтайды. Ал эмоционалды интеллект ұжымда жұмыс істеу қабілетіне және әріптестерінің көңіл күйіне әсер етеді. IQ-ге қарағанда EQ-ді реттеу мен көтеру оңай. Мысалы, жұмыс берушілер жоғары ақыл-ой қабілетін бағалайды. Бірақ 1-орынға қоймайды. IQ көрсеткіші жоғары адамға көппен тіл табысу қиын болуы мүмкін. Сондықтан көптеген ірі компаниялар эмоционалды интеллекті бар жұмысшыны қалайды [3].

Оқушылардың оқу-тәрбие процесінде эмоционалды интеллектінің маңызы өте зор. Бұл балалардың тәрбиесінің кілті деп қарастырсақта болады. Балаларды оқу-тәрбиелеудегі түпкі мақсат - тек тәртіпті, мейірімді бала өсіру емес. Кез-келген ата-ана өз баласының тәрбиесі мен оқу жетістігін қалайды. Мысалы: қоғамға үлес қоса алатын, адамгершілігі мол, жауапты, өз таңдауын жасай алатын, өзіне сенімді, сәтті неке құратын және өздері де жақсы ата-ана бола білетін азаматтарды тәрбиелеу және т.б. Американдық психолог, профессор Джон Готтман өз зерттеулерінің барысында тек бір махабаттың жеткіліксіз екенін анықтаған. Оның ойынша, тәрбиенің құпиясы - ата-ананың эмоционалды сәттерде өз балаларымен қалай қарым-қатынас жасайтынында [3]. Яғни, эмоционалды тәрбие беру арқылы баланың бойына қажетті дағдыларды дамытуға болады.

Эмоционалды тәрбие - оқушының өз сезімдерін түсінуіне, оларды қабылдауына және дұрыс білдіруіне көмектесетін ата-ананың, мұғалімдердің және ересектердің маңызды тәрбиелік құралы. Эмоционалды интеллектіні неғұрлым ерте дамыту қажет. Д. Готтман балалық шақ пен жасөспірімдік кезең ЭИ дамытуға мүмкіндік береді деген. Осы орайда, эмоционалды интеллект тәрбиесінің шетел мектептеріндегі тәжірибелерін атап айтсақ болады. Мысалы, Америка Құрама Штаттарында мектептерде «*self-science*» деп аталатын арнайы сабақ (факультатив) өткізіледі. Бұл сабақта, оқушылар ашудың астарында басқа сезімдер, қызғаныш, реніш сияқты эмоциялар жасырынуы мүмкін екенін түсінеді. Олар өз сезімдерін сөзбен жеткізуге, сондай-ақ қақтығысты жағдайларды конструктивті түрде шешуге машықтанады. Сабақтар әңгімелесу, талқылау немесе рөлдік ойындар түрінде өткізіледі екен.

Оқушыларға ерте кезден эмоционалды интеллектіні дамытуда бұндай әдіс-тәсілдер міндетті түрде нәтиже береді. Балаларға эмоционалды тәрбие беру бірнеше аспектілерден құралады.

Біріншіден, Готтманның зерттеулері көрсеткендей, эмоцияларын ерте жасынан бастап дұрыс атауға үйренген балалар стресстік жағдайларға жақсы бейімделеді және өздерін еркінірек сезінеді.

Екіншіден, эмпатияны дамыту. Эмпатия - басқа адамның эмоцияларын түсіну және сезімдеріне жауап беру қабілеті. Эмпатия арқылы бала достық қарым-қатынастар орнатып, ұжымда өзін жайлы сезінеді. Осы орайда, ата-аналарға балалардың бойында эмпатия сезімін дамыту үшін берілетін кеңестер бар, мысалы: баламен көбірек кітап оқу барысында, оқиғалардағы кейіпкерлердің эмоциялары туралы сұрақтар қою. «Сенің ойыңша, ол қазір өзін қалай сезініп тұр?» немесе «Бұл кейіпкер неге мұңайды деп ойлайсың?» деген сұрақтар эмпатияны сөзсіз дамытады.

Келесі, эмоционалды тәрбие берудің маңызды бөлігі басқарушылық қабілет. Бұл кезекте, баланы тыныс алу, медитация немесе эмоцияларды сурет салу арқылы жеткізіп үйретуге болады. Мұндай әдістер стресс жағдайларында эмоцияны тиімді басқаруға көмектеседі.

Эмоционалды тәрбие беру үшін және эмоционалды интеллектінің жоғары деңгейін қалыптастыру үшін баламен ашық әңгімелесулер жүргізу қажет. Жалпы адам адаммен дұрыс, жағымды және ашық вербалды қарым-қатынасқа түскен уақытта олардың ішкі әлеміне еніп, сезімдерін түсінуге мүмкіндік алады. Тіпті, балабақшаға баратын кіші топ баласымен балабақша туралы әңгімелесіп, тәрбиешілер туралы жағымды көзқарас қалыптастырсақ, балалар сол ортаға тезірек бейімделіп кетеді. Күн сайын балабақшадан кейін, «бүгін сені не қуантты?», «қандай қиындық болды?» немесе «өзіңді қалай сезініп тұрсың?» деп сұрау баланың өз эмоцияларын аша білуіне және ата-анасымен жақын қарым-қатынас орнатуға көмектеседі.

Дж. Готтманның эмоционалды тәрбие беру бағдарламасы бойынша ата-ана рөлдері 3 түрге бөлінді.

1. Қабылдай алмаушылық

Бұл топтағы ата-аналар балалардың теріс эмоцияларына мән бермейді, оларды елемейді немесе маңызсыз деп санайды. Мысалы, баланың мұңайып немесе ашуланған сәттерін «бұл бос әңгіме» деп қабылдап, оларға эмоцияларын көрсетуге мүмкіндік бермейді. Мұндай көзқарас баланың эмоцияларын басуына және өз сезімдерін түсінбеуіне алып келеді.

2. Қарсыласушылар

Бұл топқа жататын ата-аналар балалардың теріс эмоцияларына қатысты теріс пікірде болады. Олар баланы сынға алып, кейде оның эмоцияларын көрсеткені үшін ұрсып, жазалауы мүмкін. Мұндай әрекет баланың өз эмоцияларынан ұялуына, тіпті оларды мүлдем көрсетпеуіне себеп болады.

3. Немқұрайлы қарайтындар

Бұндай ата-аналар балалардың эмоцияларын қабылдап, жанашырлық танытады, бірақ шешім жолдарын ұсынбайды және балалардың мінез-құлқына шектеу қоймайды. Олар баланың эмоцияларына түсіністікпен қарап, оның сезімдерін қолдағанымен, баланың қателіктерін түзетуге және жағдайды басқаруға қажетті бағыт-бағдар бермейді [4].

Балалық шақ - эмоционалды интеллектіні дамытудың және ата-ана мен бала арасында жақын эмоционалды қарым-қатынас орнатудың ең қолайлы кезеңі. Жоғарыда айтылғандай шетел мектептерінде яғни, АҚШ-тағыдай, Ресейде де эмоционалды интеллектті дамыту бойынша бағдарламалар әзірленуде. Мысалы:

- К.В. Адушкина қосымша білім беру жағдайында эмоционалды интеллектті дамыту бағдарламасын сипаттады. Бұл бағдарламада музыкатерапия әдістері негізге алына отырып сол арқылы баланың эмоционалды интеллект деңгейін қосымша білім беру жағдайында дамытуға болатындығы дәлелденді.

- А.В. Дегтяревтің идеясы бойынша мінез-құлқында ауытқуы бар (девиантты) жасөспірімдердің эмоционалды интеллектісін дамыту мақсатында ғана емес, сондай-ақ, профилактика ретінде психологиялық тренингтердің(топтық) маңызын ашып көрсетті;

- А.О. Куракинаның бағдарламасы балалардағы эмоционалды интеллектіні дамытуға арналған.

Тұжырымдай келе, эмоционалды интеллектінің даму мәселесі бойынша ғылыми әдебиеттерді теориялық талдау негізінде «эмоционалды интеллект» ұғымы негізделіп, нақтыланды, бұл арқылы біз интелектуалдық, мәдени-бұқаралық, интегративті білім беруді

айтамыз. Сондай-ақ, мінез-құлық және эмоционалдық қасиеттер, оқушылардың өз эмоцияларын және сыныптастарының эмоцияларын білуді, түсінуді қамтамасыз етеді, қарым-қатынас пен оқушының дамуына әсер етеді.

Сонымен бірге қазіргі таңда эмоционалды интеллект түсінігін елемеушілік азайғанын байқаймыз. Эмоционалды интеллектіні дамыта отырып тәрбие беру, тұлғаның қалыптасуын сәтті ететін процесс. Оны елемеу адамзаттың эмоционалды сауаттылығының төмендеуіне, өзіне деген сенімнің азаюына алып келеді. Эмоционалды тәрбиені тиімді пайдалану арқылы ата-аналар мен педагогтар баланың жеке басының дамуына ықпал етіп, оның өмірге деген оң көзқарасын қалыптастыратыны сөзсіз.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. - Астана, 2019. - 94 б.

2. Кустубаева А.М., Багаева Е.В. Эмоциональный интеллект и принятие решения // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Психология и педагогика. - 2011. - №S5. – С. 104-109.

3. Бар-Он Р. Инвентаризация эмоционального интеллекта (EQ-i): Техническое руководство. - Торонто, Канада: Мульти-Системы здравоохранения, 2007. - 278 с.

4. Андреева, И.Н. Эмоциональный интеллект как феномен современной психологии [Текст] / И.Н. Андреева. - Новополоцк: ПГУ, 2011. - 388 с.

УДК 378

ВЛИЯНИЕ ПОЗИТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ НА СНИЖЕНИЕ УРОВНЯ ТРЕВОЖНОСТИ У ОБУЧАЮЩИХСЯ (СТУДЕНТЫ БАКАЛАВРИАТА)

Мусакина Екатерина
Карагандинский университет имени Е.А. Букетова

Современное образовательное пространство сопровождается высокой динамикой, возрастающими требованиями к академическим достижениям и уровню саморегуляции личности. В условиях постоянных изменений, неопределённости и социальной нестабильности студенты, особенно обучающиеся по программам бакалавриата, оказываются в уязвимом положении. На протяжении всего периода получения высшего образования им приходится преодолевать целый спектр адаптационных трудностей: привыкание к новым форматам обучения, освоение большого объёма теоретического материала, взаимодействие с преподавателями и сокурсниками, участие в конкурсах и проектах, а также решение жизненных вопросов, связанных с бытовыми условиями, финансовой независимостью, сепарацией от семьи и построением личной идентичности.

Эти факторы зачастую становятся триггерами повышенного психоэмоционального напряжения, что выражается в различных формах тревожности — от лёгкой неуверенности и эмоциональной нестабильности до устойчивых проявлений личностной тревожности. Согласно исследованиям, уровень тревожности у студентов первого и второго курсов значительно выше по сравнению с другими возрастными категориями. Психологи подчёркивают, что тревожность не только снижает качество жизни и эмоциональное благополучие обучающихся, но и напрямую влияет на их учебную мотивацию, концентрацию внимания, академическую успеваемость и способность принимать решения в условиях неопределённости.

Традиционные методы коррекции тревожности — в том числе релаксационные техники, медикаментозное сопровождение, индивидуальное консультирование и организационные изменения в образовательной среде — хотя и могут быть эффективными, зачастую требуют значительных ресурсов, времени и профессионального сопровождения. При этом в центре внимания современной психологии всё чаще оказывается внутренний ресурсный потенциал личности — в частности, позитивное мышление, как фактор устойчивости к стрессу и эмоционального восстановления.

С позиций когнитивно-поведенческого подхода позитивное мышление способствует переоценке угрожающих стимулов, снижению катастрофизации и иррациональных убеждений, а также формированию более конструктивных моделей саморегуляции. Для студентов это особенно важно, поскольку именно в юношеском возрасте закладываются базовые установки, определяющие эмоциональное реагирование в будущем, формируется самооценка и стиль межличностного взаимодействия.

Кроме того, в последние годы ряд исследований подтвердил, что развитие позитивного мышления оказывает выраженное профилактическое воздействие в отношении тревожных расстройств, снижает уровень дезадаптивного поведения (в том числе прокрастинации, избегания, агрессии), способствует формированию устойчивости к фрустрациям и увеличивает уровень удовлетворённости жизнью [1].

Таким образом, исследование взаимосвязи позитивного мышления и тревожности у студентов бакалавриата представляет не только теоретическую значимость, но и выраженную практическую направленность. Актуальность данной статьи обусловлена:

- высоким уровнем тревожности среди студентов, особенно младших курсов;
- необходимостью поиска устойчивых внутренних ресурсов преодоления стресса;
- потенциалом позитивного мышления как средства эмоциональной саморегуляции;
- возможностью применения результатов для профилактики эмоционального выгорания и снижения тревожности в учебной среде;
- ориентацией современной педагогической психологии на развитие эмоционального интеллекта, навыков осознанности и когнитивной гибкости.

В современных условиях проблема не просто академической успешности, но и сохранения психологического здоровья студентов требует системного, междисциплинарного подхода. Изучение роли позитивного мышления как буфера от тревожности открывает перспективы для внедрения психологических тренингов, программ развития личностных ресурсов, а также для совершенствования методов педагогической поддержки в рамках высшего образования. Это особенно актуально в контексте задач модернизации образования, повышения качества подготовки специалистов и укрепления психического здоровья молодёжи как стратегического ресурса общества.

В период получения высшего образования обучающиеся бакалавриата сталкиваются с многочисленными психоэмоциональными и адаптационными трудностями, связанными с учебной нагрузкой, личностными поисками, социальной конкуренцией и неопределённостью будущего. Именно на этом этапе возрастает значение личностных ресурсов, в числе которых ключевым выступает позитивное мышление — как способ восприятия, интерпретации и реагирования на внешние обстоятельства. Исследование взаимосвязи между позитивным мышлением и уровнем тревожности в студенческой среде позволяет глубже понять внутренние механизмы эмоциональной устойчивости и разработать эффективные психолого-педагогические подходы к поддержке обучающихся.

Позитивное мышление выступает как личностный когнитивно-эмоциональный стиль, связанный с оптимистичной установкой на будущее, умением видеть возможности даже в трудностях, осмыслением жизненного опыта и устойчивостью к стрессовым воздействиям. Это мышление, которое фокусирует свое внимание на положительных аспектах жизни, а не на негативных. Данное понятие тесно связано с “оптимизмом”, но есть грань различия, это не просто вера в лучшее, а осознанное решение концентрироваться на хорошем и выбор учиться на своих ошибках [2].

Данный тип мышления не предполагает игнорирование проблем, а наоборот содействует переосмыслению своих неудач, правильному расставлению приоритетов и извлечению из них ценного опыта. Индивид, чье мышление сосредотачивается на хороших сторонах ситуаций, открывает для себя возможность поиска выхода из трудностей и принятие сложных ситуаций как способ для самосовершенствования и личностного роста. При таком мышлении человек заинтересован тем, что происходит в его жизни, он умеет поддерживать себя, верит в свои успехи и гордится своими достижениями. Как говорил выдающиеся философ Конфуций: “Если вы настроены позитивно, вы увидите возможности, а не препятствия“

Привычка позитивно мыслить формируется под влиянием таких факторов как забота, поддержка в семье, дружба, счастливое детство, любовь, уверенность в себя и вера, что в жизни ожидает хорошее.

Оптимизм лежит в основе позитивного мышления. Как отмечают психологи, вера в благоприятный исход событий помогает находить возможности даже в затруднительных ситуациях [3].

Умение гибко мыслить позволяет рассматривать проблемы под разными углами. Данная черта помогает трансформировать негативные мысли в конструктивные решения. Благодарность помогает улучшить эмоциональное благополучие и найти силы двигаться вперед.

Ежедневное фиксирование положительных моментов, как показывают эксперименты, снижает уровень тревожности. Умение использовать интелектуальные стратегии для преодоления стресса помогает развивать саморегуляцию [4]. Самосознание и эмоциональная устойчивость помогает не допускать ошибок в стрессовых ситуациях и дает возможность управлять своими реакциями.

Исследования показывают, что люди с оптимистичным настроем реже страдают от сердечно-сосудистых заболеваний, снижается уровень гормона стресса – кортизола, а увеличивается выработка других гормонов, благодаря которым поднимается настроение, улучшается сон, замедляется процесс старения, а также укрепляется иммунитет [5]. В то же время тревожность — один из наиболее распространённых психоэмоциональных феноменов в студенческом возрасте. Она проявляется в чрезмерном волнении, внутреннем напряжении, склонности к негативному прогнозированию и сомнению в собственных силах.

Тревожность — это субъективное ощущение напряжения, беспокойства, нервозности и обеспокоенности, возникающее в ответ на конкретную ситуацию. Она может проявляться как устойчивое личностное качество или как временное эмоциональное состояние» [6].

Эмоциональное состояние тревожности у обучающихся бакалавриата проявляется в повышенном беспокойстве, напряжении в теле и неуверенности. Тревожность имеет накопительный характер, может оставаться на долгое время без явной на то причины, в отличие от страха, который быстро исчезает после устранерния угрозы и связан с определенным объектом, предметом или ситуацией.

Выделяют ситуативную и личностную тревожность. Ситуативная тревожность кратковременна, возникает на конкретную ситуацию или стрессовые события, ощущается внутреннее напряжение, беспокойство в ожидании какого-нибудь события [7]. Чаще всего у студентов присутствует академическая тревожность – это специфическая форма беспокойства, напряжения, связанная с учебным процессом.

Личностная тревожность это устойчивое проявление частого переживания, тревоги в различных ситуациях, даже при отсутствии реальной угрозы. Данный вид тревожности связан со страхом ошибиться, зависимость от мнения окружающих, склонность к негативной самооценке, а также стремление к идеальному результату, что приводит к постоянному внутреннему напряжению. [8].

Многие студенты переживают по поводу выбора профессии, трудоустройства после окончания университета и своей конкурентоспособности на рынке труда. Эти размышления часто сопровождаются внутренними сомнениями и чувством тревожного ожидания, особенно в условиях нестабильной социально-экономической ситуации.

Социальная адаптация также может стать источником тревожности. Каждый семестр меняются преподаватели, новые требования, к которым приходится адаптироваться. Необходимо устанавливать отношения с преподавателями, одногруппниками, адаптироваться к иным нормам поведения и общения. Часто студентам сложно себя проявлять первые два года обучения, пока достаточно много общеобязательных дисциплин. Если студент сталкивается с трудностями социализации, не находит достаточно поддержки в учебной среде, это может вызывать чувство одиночества и эмоциональную нестабильность.

Важно отметить и физиологические факторы, например, нехватку сна, малоподвижный образ жизни и общее переутомление, которые усугубляют эмоциональное состояние [9].

Личностные особенности играют не менее важную роль. Повышенная чувствительность, низкая самооценка, склонность к перфекционизму, а также отсутствие навыков саморегуляции могут усиливать восприимчивость к стрессу и повышать уровень переживаний. Такие студенты чаще склонны преувеличивать значимость ошибок, бояться оценки со стороны других и чрезмерно переживать из-за возможных неудач.

Кроме того, тревожность может быть вызвана внешними обстоятельствами: проблемами в семье, материальными трудностями, необходимостью совмещать учёбу с работой, переездом в другой город и резкой сменой привычной среды. Все эти факторы создают дополнительную эмоциональную нагрузку и требуют высокой адаптивности со стороны студента [10].

Физиологически тревожность активирует стрессовую реакцию организма: повышается уровень кортизола, учащается сердцебиение, нарушается работа желудочно-кишечного тракта, наблюдаются мышечное напряжение и частые головные боли. Кроме того, тревожные состояния могут вызывать расстройства сна (инсомнию), снижение иммунитета, а также способствовать развитию психосоматических заболеваний, таких как синдром раздражённого кишечника или хроническая усталость. Повышенная тревожность снижает уровень продуктивности, снижая уровень концентрацию и внимание, ухудшает память.

Своевременное выявление и коррекция тревожных проявлений через психологическую поддержку, обучение навыкам саморегуляции и формирование устойчивых стратегий совладания со стрессом становится важной задачей как для самого студента, так и для образовательной среды в целом.

Целью исследования стало определение взаимосвязи между уровнем позитивного мышления и тревожности у студентов бакалавриата. Была выдвинута гипотеза: если у обучающихся бакалавриата высокий уровень позитивного мышления, то уровень их тревожности будет ниже.

Объектом исследования выступили позитивное мышление и тревожность студентов, а предметом — характер взаимосвязи между этими переменными. В качестве задач исследования были поставлены:

1) Анализ психодиагностических методик, применяемых для измерения позитивного мышления и тревожности;
2) Проведение анкетирования студентов с использованием авторского опросника;
3) Обработка и интерпретация результатов;

Формулирование выводов по результатам исследования.

Для оценки тревожности в настоящем исследовании были адаптированы формулировки из шкалы тревожности Спилбергера–Ханина (STAI), шкалы Бека и шкалы самооценки психоэмоционального состояния (САМОАЛ), охватывая когнитивные, поведенческие и эмоциональные компоненты тревожности. Формулировка вопросов для оценки уровня оптимизма соответствуют Шкале Жизнестойкого Оптимизма (LOT-R) Шейера и Карвера.

Методика включала 28 утверждений, разделённых на два блока: первая часть опроса (14 утверждений) была направлена на выявление ожидания хороших событий, благодарности, радости и позитивного восприятия других людей. Вторая часть опроса с компонентами ситуативной и личностной тревожности, отражающими страхи, стресс, неуверенность в

решениях, трудности концентрации также состояла из 14 утверждений. Шкала оценивания — от 1 (полностью не согласен) до 5 (полностью согласен). Таким образом, каждая шкала (позитивность и тревожность) может иметь итоговую сумму баллов от 14 до 70. Чем выше значение, тем более выражено соответствующее качество.

Опрос проводился среди студентов бакалавриата. Количество участников составило 27 человек.

Средний балл по позитиву составил 4.07 (рисунок 1а), минимальный - 2.86, максимальный балл - 5.00. По тревожности средний балл составил 2.88 (рисунок 1б), минимальный 1.14, а максимальный 4.50.

Гистограмма (рисунок 1) указывает на то, что большая часть студентов выбирала высокие оценки по шкале оптимизма («4» и «5»), распределение смещено в правую часть, что показывает положительное восприятие будущего и уверенность в себе. По шкале тревожности баллы распределены более равномерно относительно значений от 2,5 до 3, что соответствует умеренно низкой тревожности.

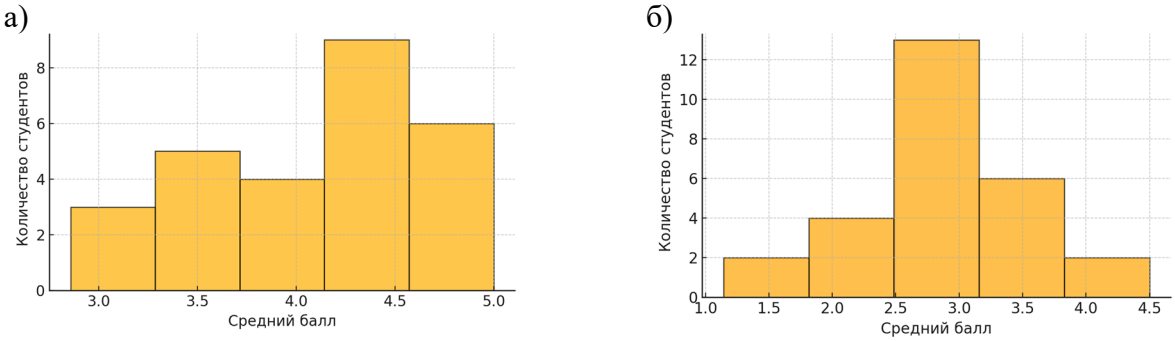

Рисунок 1 – Гистограмма баллов по уровню а) оптимизма и б) тревожности

Распределение по уровню позитивного мышления и тревожности представлено на рисунке 2.

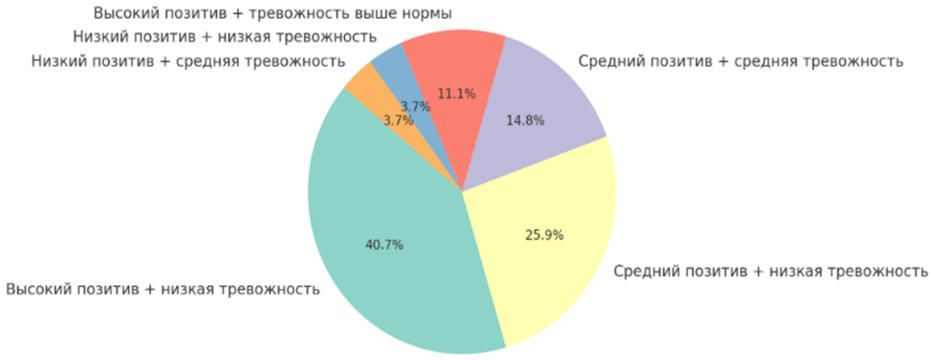

Рисунок 2 – Круговая диаграмма распределения уровня позитивного мышления и тревожности по результатам проведенного исследования

Выявлены следующие сочетания:

- высокий уровень позитивного мышления (≥59 баллов);
- низкий уровень тревожности (≤44 балла).

11 человек (40.7%) - высокий позитив + низкая тревожность (оптимальный эмоциональный профиль);

- 7 человек (25.9%) - средний позитив + низкая тревожность (стабильное состояние);
- 4 человека (14.8%) - средний позитив + средняя тревожность (умеренный уровень);

• 3 человека (11.1%) - высокий позитив + тревожность выше нормы (возможно, внешне уверенные, но внутренне напряжены);
• 1 человек (3.7%) — низкий позитив + низкая тревожность (апатия без тревоги);
• 1 человек (3.7%) — низкий позитив + средняя тревожность (риск подавленного состояния).

Результаты опроса также были сгруппированы на 3 кластера с использованием метода K-средних (KMeans). На рисунке 3 показано распределение студентов по уровням позитива и тревожности.

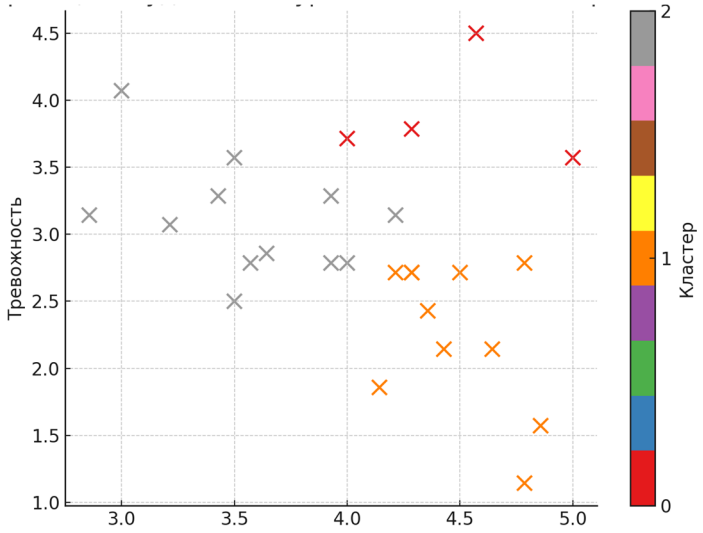

Позитив

Рисунок 3 – Распределение студентов на кластеры по уровням позитива и тревожности

Коэффициент корреляции Пирсона между позитивным мышлением и тревожностью составил –0.355, что свидетельствует об умеренной обратной связи и подтверждает гипотизу о взаимосвязи. То есть, чем выше уровень позитивного мышления у студента, тем ниже его тревожность. p-value = 0.06881 — значение, приближающееся к статистически значимому уровню ($\alpha = 0.05$), что позволяет говорить о наличии тенденции к значимой зависимости при расширении выборки.

Особо стоит отметить, что ни один из студентов не продемонстрировал одновременно низкий уровень позитивного мышления и высокий уровень тревожности. Вместе с тем, 11 человек (значительная часть выборки) показали высокий уровень позитивного мышления и низкий уровень тревожности, что указывает на их высокую эмоциональную устойчивость.

У студентов наблюдается высокий уровень позитива, что свидетельствует о положительном восприятии учебного процесса и уверенности в будущем. При этом у части респондентов выявлен повышенный уровень тревожности, что может указывать на эмоциональные трудности или стрессовые состояния.

Отрицательная корреляция говорит о том, что чем выше уровень позитивного мышления, тем ниже тревожность. Таким образом, результаты исследования позволяют сделать вывод о том, что развитие позитивного мышления может служить эффективной профилактикой тревожных состояний у студентов и быть целесообразным направлением психолого-педагогической работы в образовательной среде. Рекомендуется использование психологической поддержки, внедрение программ по управлению стрессом и профилактике выгорания.

Список литературы

1. Diener E., Oishi S., Tay L. *Happiness: The Science of Subjective Well-Being*. Guilford Press, 2020.

2. Позитивное мышление как инструмент успеха [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ugktid.ru/studentu/позитивное-мышление.html (дата обращения: 30.04.2025).
3. Abdullayeva S., Hasanov M., Aghazadeh S. *Positive Thinking and Academic Success*. Baku: Science and Education Publishing, 2021.
4. Bessaraba O., Davydenko I., Plokhikh V. The Role of Positive Thinking in Overcoming Stress by a Person: The Neuroscientific Paradigm // *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. – 2022. – Vol. 13, No. 3. – DOI: https://doi.org/10.18662/brain/13.3/350.
5. Silton R., Kahrilas I., Skymba H., Smith J., Bryant F., Heller W. Regulating Positive Emotions: Implications for Promoting Well-being in Individuals with Depression // *Emotion*. – 2020. – Vol. 20, No. 1. – DOI: https://doi.org/10.1037/emo0000675.
6. Spielberger C.D., Gorsuch R.L., Lushene R.E. *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory (STAI)*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 1970.
7. Проблема тревожности студентов // *Eduherald.ru* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://eduherald.ru (дата обращения: 30.04.2025).
8. Исследование тревожности у студентов различных специальностей // *Bulletin of Psychology*. – URL: https://bulletin-psychology.kaznpu.kz (дата обращения: 30.04.2025).
9. Тревожность у студентов // *Психолого-педагогическая среда* [Электронный ресурс]. – URL: https://pphsreda.com (дата обращения: 30.04.2025).
10. Назарова Н.М. Диагностика тревожности студентов в контексте психолого-педагогического сопровождения // *Консультативная психология и психотерапия*. – 2011. – № 1. – Режим доступа: https://psyjournals.ru/journals/cpp/archive/2011_n1/36728 (дата обращения: 30.04.2025).

УДК 378

АВТОРИТЕТ ВЗРОСЛОГО В ГЛАЗАХ ДЕТЕЙ: УТРАТА ИЛИ ТРАНСФОРМАЦИЯ?

Григорьевская Алина Витальевна
Карагандинский университет имени Е.А. Букетова

В условиях стремительных социально-культурных трансформаций и цифровизации всех сфер жизни особенно актуализируется вопрос о статусе взрослого как авторитетной фигуры в системе воспитания и социализации подрастающего поколения. Изменения в семейной структуре, образовательной среде и коммуникативных практиках привели к переосмыслению традиционных подходов к авторитету, который ранее основывался преимущественно на возрастной иерархии, опыте и безусловном подчинении. Сегодня дети и подростки всё чаще воспринимают значимого взрослого не как носителя власти, а как партнёра по взаимодействию, чьё мнение важно в силу личностных качеств – уважительности, последовательности, эмпатии, способности к диалогу.

На этом фоне возникает научный интерес к выяснению, действительно ли происходит утрата авторитета взрослых в глазах детей, или речь идёт о его трансформации под влиянием новых общественно-психологических реалий. Целью настоящего исследования является анализ восприятия взрослыми и детьми понятия « авторитет» в современном контексте, а также выявление факторов, влияющих на формирование доверия и уважения к взрослым со стороны младшего поколения.

В современном мире взаимодействие между взрослыми и детьми очень изменилось. В разговорах со сверстниками и просто в наблюдениях за различными семьями возникает вопрос: а есть ли ещё авторитет у взрослого? Или дети теперь сами себе взрослые – и нам остаётся только наблюдать, как рушится привычный порядок? Но, если честно, кажется, что дело вовсе не в утрате. Мы не теряем авторитет – мы учимся быть другими взрослыми! Более

человечными, честными, настоящими. И, возможно, именно это становится новой основой доверия между поколениями. «Слушайся взрослых!» — с детства нам твердили это, будто бы авторитет взрослого был чем-то незыблемым, как закон. Родители, учителя, старшие — их мнение было истиной по умолчанию. Но что мы видим сейчас? Подросток спокойно спорит с учителем, ребёнок игнорирует указания родителей, и кажется, что взрослый теряет своё влияние. Кто-то говорит — «всё, дети больше не уважают старших». Думается, что дело не в утрате. Это не крах, а трансформация.

Раньше авторитет – это была сила, опыт, знания. Это были взрослые, которые «всегда правы». Родители, учителя, воспитатели, которые говорили: «Делай так, потому что я сказал». И дети слушались, потому что боялись. Или уважали. Или просто не имели выбора.

Сегодня дети выросли в другой реальности. В реальности, где авторитет – это не громкий голос, а способность быть рядом. Не приказ, а искренний разговор. Не безупречность, а честность.

Мы, взрослые (наши родители, учителя, и теперь уже мы сами как будущие педагоги), больше не можем быть «высшей инстанцией» просто по факту возраста. И это не трагедия — это вызов. Авторитет не исчезает, он просто становится другим: менее иерархичным, но более глубоким, честным и человечным.

Что происходит с авторитетом взрослого сегодня?

Многое из того, что ещё 20 лет назад было нормой, сейчас вызывает сомнение. Дети не верят на слово, требуют объяснений, ждут от взрослых открытости. Это требует совсем иного подхода к воспитанию и взаимодействию.

Исследования показывают, что влияние взрослого в сознании ребёнка ослабевает, если не подкрепляется личным доверием последовательностью и эмоциональной вовлечённостью. Авторитет больше не может быть «по должности» — он формируется на уровне личных отношений, эмпатии и опыта совместного проживания жизни.

«Современные подростки всё чаще оценивают взрослого не по статусу, а по личным качествам: уважению к ним, способности выслушать, готовности быть искренним» [1]

Это делает нас, взрослых, уязвимыми, но и заставляет расти. Чтобы быть услышанным, нужно стать примером, а не приговором.

Интересный аспект: подростки высоко оценивают взрослых, которые признают свои ошибки. Это говорит о том, что авторитет теперь строится не на «безошибочности», а на честности и человечности.

Факторы, влияющие на трансформацию авторитета:

1. Влияние цифровой среды

Сейчас любой ребёнок может за пару минут найти ответ в интернете. Он может проверить, сомневаться, спорить. Информация стала доступной, и взрослый перестал быть « властителем знаний». Это не значит, что нас больше не уважают. Просто нам надо стараться больше: не просто знать, а уметь объяснить, заинтересовать, вовлечь.

Цифровая реальность изменила всю структуру детского мышления. Раньше ребёнок узнавал о мире в основном от взрослых. Сегодня — от интернета. YouTube, TikTok, Telegram, Instagram заменили не только книги, но и беседы с родителями. По данным Института цифрового образования РАО (2023), более 80% подростков ежедневно пользуются YouTube и TikTok как источниками информации и « жизненных советов».

«Информационное пространство влияет на самооценку подростка, формирует личностные ориентации. Родитель, не включенный в эту реальность, теряет своё влияние» [2]и

И тут у взрослого появляется выбор: конкурировать с блогерами или научиться быть настоящим примером- не в кадре, а в жизни. В этот момент главное понять, что важно быть проводником, фильтром, референтной фигурой, а не диктатором.

2. Изменение модели воспитания в семье

Семья перестала быть жёсткой вертикалью. Родители всё чаще стремятся к диалоговому подходу, где важно мнение ребёнка. Но не все готовы отпустить контроль. Отсюда — конфликты, непонимание, обиды.

В статье Е. С. Прокопьевой подчёркивается, что авторитет формируется через любовь, поддержку и пример, а не через страх или манипуляции. Это трудно, потому что требует от родителей не только знаний, но и эмоциональной зрелости. Но только так можно сохранить уважение ребёнка. [4]

3. Кризис педагогического авторитета

Учитель сегодня не может быть просто носителем информации. Учащиеся проверяют всё — и слова, и действия. И если педагог допускает неуважение, формальность, безразличие — авторитет исчезает. Теперь приходится завоёвывать внимание, доверие, интерес.

«Педагог, не умеющий наладить эмоциональный контакт, проигрывает в конкуренции с внешними источниками влияния» [1]

В статье О.В.Николаевой подчёркивается, что современный педагог должен быть не только носителем знаний, но и модератором эмоционального климата в классе, наставником, который помогает проживать подростковые кризисы. [5]

Это тяжело. Это требует душевных вложений. Но без этого – никакой «авторитет» не удержится.

Лично для меня это очень откликается. Я помню, как в школе уважала только тех преподавателей, кто относился ко мне с доверием. Кто мог пошутить, признать ошибку, поговорить честно. Это был настоящий авторитет — живой, близкий, настоящий.

Новый облик авторитета

Современный авторитет взрослого можно описать тремя словами:

Партнёрство. Взрослый — не над ребёнком, а рядом.

Эмпатия. Способность понимать чувства ребёнка, а не обесценивать их.

Честность. Умение признавать ошибки, быть открытым к диалогу.

Очень интересную мысль предлагает концепция «Совета отцов» как форма вовлечения мужчин в воспитание. Это показывает, что авторитет — это не только функция матери, но и отцовская миссия, особенно в подростковом возрасте, когда важна модель зрелого поведения. [3]

Как воспринимается авторитет взрослых в реальности — среди обычных детей и взрослых.

В рамках недавнего исследования по теме: «Авторитет взрослых в глазах детей: утрата или трансформация?» было проведено анонимное онлайн- анкетирование, в котором приняли участие 69 подростков (в возрасте от 11 и до 17+) и 31 взрослый (родители, учителя).

Анкета включала как закрытые, так и открытые вопросы, среди которых:

• Считаете ли вы родителей/учителей авторитетами?

• Что, по-вашему, делает взрослого уважаемым?

• Когда взрослый теряет уважение?

• Кого вы чаще слушаете: родителей, друзей, интернет-блогеров?

Ключевые результаты (подростки):

• Только 43% подростков уверенно считают родителей авторитетами.

• Свыше 30% отметили, что чаще обращаются за советом к сверстникам или интернет-личностям.

• 74% подростков считают, что взрослый заслуживает авторитет, если он ведёт себя с уважением, честно и справедливо.

• Среди ответов наиболее частыми были слова: “слушаю тех, кто понимает”, “не люблю, когда взрослые сами нарушают свои же правила”, “если просто кричат и требуют — я не слушаюсь”.

Ключевые результаты (взрослые):

54,8% считают, что дети воспринимают их как авторитет.

74,2% считают, что отсутствие уважения к мнению ребенка - одна из главных угроз подрыва авторитета.

Большинство уверено, что личный пример – важнее, чем наставление.

Особенно запомнился один ответ из анкетирования для взрослых:

«Считаю, что не обязательно укреплять авторитет, он должен быть по умолчанию (по иерархии)». Это говорит о том, что часть старшего поколения еще живет в иерархической модели. Но дети уже не воспринимают такую позицию как авторитетную.

Вывод по исследованию:

эти данные подтверждают то, о чём говорят учёные: дети не перестали нуждаться во взрослых, просто они ищут не “начальника”, а настоящего человека.

Авторитет формируется не на силе или наказании, а на открытости, честности, готовности слушать и признавать свои ошибки.

Сейчас дети стали «ближе» к взрослым не в плане подчинения, а в плане восприятия. Они не боятся, не чувствуют дистанции, и именно поэтому не принимают авторитет автоматически. Сегодня авторитет нужно заслужить. Когда взрослый честен, открыт, умеет слушать и признавать ошибки – это вызывает уважение. А когда он просто требует и осуждает – вызывает отторжение. Мы сами — дети переходного времени. Мы застали старую модель, где взрослого слушали, потому что «так надо». Но уже живём в новой — где быть взрослым значит не командовать, а быть примером, другом, человеком. Для нас взрослый с авторитетом — это тот, кто может обнять и сказать: «Я понимаю, что тебе тяжело. Я с тобой». Это не слабость. Это сила. Такая сила, которую чувствует даже самый бунтующий подросток.

Дети не перестали нуждаться в авторитете, они просто ищут тех, кто сможет быть рядом, а не сверху. И если мы справимся с этим вызовом, то наше влияние будет не меньше — оно будет глубже.

Почему авторитет не исчезает?

Авторитет трансформируется, а не утрачивается. Авторитет – это не форма, а содержание. И если раньше он опирался на силу и страх, то теперь он основан на диалоге, на способности взрослого быть рядом – не сверху, не снизу, а наравне. Современные дети очень тонко чувствуют фальшь. Им не нужен взрослый, который «всё знает», им нужен взрослый, который умеет быть человеком – с чувствами, ошибками и поддержкой.

Вывод.

Итак, мы видим, что авторитет взрослого действительно трансформируется. Он перестаёт быть функцией власти и становится функцией отношений. Его больше нельзя требовать — его можно только заслужить. Через доверие, уважение, искренность, совместный опыт. Да, это сложно. Но именно такая модель формирует здоровую личность, умеющую уважать других и себя. И если мы, взрослые, научимся быть не просто старшими, а надёжными и честными людьми рядом, то дети снова начнут смотреть на нас с доверием, а значит, с уважением.

Авторитет взрослых не исчез. Он стал другим – живым, уязвимым, заслуженным. Чтобы быть авторитетом сегодня, важно быть рядом, а не над ребенком.

Список использованной литературы

1. Шешукова Т. В. Родительский авторитет в развитии личности подростка [Электронный ресурс] // КиберЛенинка. – Режим доступа: https://cyberleninka.ru/article/n/roditelskiy-avtoritet-v-razvitii-lichnosti-podrostka (дата обращения: 30.04.2025).

2. Иванова А. М. Авторитет родителей как детерминанта самооценки подростка [Электронный ресурс] // КиберЛенинка. – Режим доступа: https://cyberleninka.ru/article/n/avtoritet-roditeley-kak-determinanta-samootsenki-podrostka (дата обращения: 30.04.2025).

3. Совет отцов как один из факторов формирования настоящего родительского авторитета [Электронный ресурс] // ProDOD. – Режим доступа: https://prodod.moscow/archives/23003 (дата обращения: 30.04.2025).

4. Прокопьева Е. С. Родительский авторитет и его влияние на развитие личности ребёнка [Электронный ресурс] // Schools.by. – Режим доступа: https://chkalovo.schools.by/m/pages/roditelskij-avtoritet-i-ego-vlijanie-na-razvitie-lichnosti-rebenka (дата обращения: 30.04.2025).

5. Николаева О. В. Роль эмоционального интеллекта педагога в формировании доверия учащихся // Психолого-педагогические исследования. – 2023. – № 2. – С. 30–37.

UDC 378

FEATURES OF WORKING WITH EARLY CHILDREN

K.T.Analbekova

The family is a natural environment for a young child. And, touching on the issue of the influence of the family environment on the general and speech development of the child, it is impossible to ignore the problem of early child-parent relationships, since it is in early childhood that parents especially intensively limit the desires, feelings and thoughts of the child. Features of parental communication with a young child can hinder or promote its development. Research in the field of parent-child relationships has been carried out by many psychologists and identified four main positions of the family in relation to the child and problems associated with the child:

1. The family accepts the child as he is, recognizing the presence of a problem;
2. The family accepts the child, but not the problem associated with his development;
3. The family accepts the child's characteristics, but cultivates his specificity;
4. The family does not accept either the child himself or his characteristics. Most psychologists believe that a child needs access to his mother in order for him to have a sense of security and not have feelings of anxiety. But it is important that mother's love does not consume personal space, does not suppress the child's independence and does not stand in the way of his growing up. A mother must have not only the desire to be with her baby, but also the desire to separate and let him go from herself. The physical presence of the mother, communication with her, emotional attitude, all this is integrated with the growth and development of the child, and further affects the health and life path of your daughters and sons. Mother's love should instill in the child a love of life, and only happy women can do this. Otherwise, anxiety is transmitted to the child, and all this greatly affects the child's personality. The essence of mother's love is to promote the growth of the child, to love the growing child, to help him to separate. Women who know how to love others are capable of this." It is worth noting that the "environment" of your baby, which shapes his personality and influences his entire future destiny, is not only the mother, but the entire family as a whole, which will satisfy or not satisfy mental needs of your child. Your child's mental needs will be best met in a good family environment. The family not only provides the child with optimal opportunities for the formation of his personality, but it also naturally introduces him to ever-expanding social relationships and creates the preconditions for his socialization[1]

The child learns to respond to constantly changing social situations. With the help of the mother and other family members in whom the child finds support, he establishes new relationships and takes on certain roles and positions. His confidence, as well as the healthy self-confidence resulting from warm feelings in his own family, facilitates social adaptation in childhood and contributes to subsequent adulthood. The various difficulties that an adult has in the social sphere are largely due to the fact that during their childhood these people lived in a conflicting, cold atmosphere or were exposed to different, sometimes contradictory, methods of education in the family.

Psychologists are unanimous in their research that unfavorable conditions cannot but affect the mental development of a child. They write about the existence of the concept of "age segregation," which characterizes the changes taking place in recent years in the lives of children and the younger generation. Age segregation manifests itself in the inability of young people to find a place in society.

Thus, all these circumstances and their consequences negatively affect the mental development of the child. The initial symptoms of this appear in the emotional and motivational sphere: hostility, indifference, irresponsibility and inability to do things that require diligence and persistence. In more

severe cases, the consequences also manifest themselves in a deterioration in the ability to think, operate with concepts and numbers, even at the most basic level[2].

• Authoritarian parenting style

Communication between children and parents does not occur as such; it is replaced by strict requirements and rules. Parents most often give orders and expect them to be carried out exactly; discussions are not allowed. Children in such families, as a rule, are unassuming, withdrawn, fearful, gloomy and irritable. Girls typically remain passive and dependent throughout adolescence and young adulthood. Boys may become uncontrollable and aggressive, and may react extremely violently to the restrictive and punitive environment in which they were raised.

• Liberal parenting style

Parents hardly regulate the child's behavior at all and are open to communication with their children. Children are given complete freedom with little guidance from their parents. The absence of any restrictions leads to disobedience and aggressiveness; children often behave inappropriately in public, tend to indulge their weaknesses, and are impulsive. Under favorable circumstances, children in such families become active, decisive and creative individuals. If connivance is accompanied by open hostility on the part of the parents, nothing can stop the child from giving free rein to his most destructive impulses.

• Rejecting parenting style

By their behavior, parents demonstrate obvious or hidden rejection of the child. For example, in cases where the birth of a child was initially undesirable or if they wanted a girl, but a boy was born. The child initially does not meet the parents' expectations.

It happens that at first glance a baby is desired, he is treated attentively, he is cared for, but he has no emotional contact with his parents. As a rule, in such families, children become either aggressive or downtrodden, withdrawn, timid, and touchy. Rejection gives rise to a feeling of protest in the child. Traits of instability and negativism are formed in the character, especially in relation to adults.

• Egocentric parenting style

The child, often the only one long-awaited, is forced to imagine himself as a highly valuable person. He becomes the idol and "meaning of life" of his parents. At the same time, the interests of others are often ignored and sacrificed to the child. As a result, he does not know how to understand and take into account the interests of others, does not tolerate any restrictions, and aggressively perceives any obstacles. Such a child is disinhibited, unstable, and capricious.

• Hypersocial parenting style

Parents strive to meticulously follow all recommendations for the "ideal" upbringing of a child. Children in such families are overly disciplined and efficient. They are forced to constantly suppress their emotions and restrain their desires. The result of such upbringing is a violent protest, aggressive behavior of the child, and sometimes self-aggression.

• Indifferent parenting style

Parents do not set any restrictions for their children, are indifferent to them, and are closed to communication. Often they are so immersed in their own problems that they simply do not have time and energy left to raise their children. If parental indifference is combined with hostility, the child may show a tendency towards antisocial behavior.

The absence or lack of maternal affection and love very often causes the child to develop not only a number of negative, or even simply severe mental states, ranging from feelings of insecurity, anger, autistic tendencies, hyperactivity, relationship problems, but also physical psychosomatic ailments, and even the death of a child. No matter how wonderful the conditions in which orphans or children abandoned by their mother are raised, they, growing up, look for a mother (real or ideal) - the most dear, close and native creature in the world. The topic of love for a child is broad and multifaceted. With this conversation we highlighted some aspects of this topic.

More specific questions concerning each baby individually will have to be resolved by every woman who has become or is about to become a mother, and how she can love her own child will be

told not only by experience and knowledge of the subject of discussion, but also by her own mother's hear[3]

The most important thing is to always remember that your love for children should be unconditional. The child must be sure that he is always loved by you, no matter what grade he received at school, or what vase he accidentally broke. He should know that you love him just like that, just because he exists! And don't forget about respect for your own daughters and sons! If warmth, attention, love and respect reign in your relationship, then your child will grow and develop unhindered!

It would seem that everyone knows the truth: children are our future. But let's delve deeper into this idea. After all, it really is the future. Because the future of our society depends on how your child and the child of your friends, and your co-workers, and acquaintances, and neighbors grow up. There are no trifles in education. Everything in it makes sense and brings echoes and consequences far in time. Consider this in the name of love and respect for your children. If you can do this, they will reward you with the same love and the same respect.

References

1.Raising young children in family and kindergarten settings. Collection of articles and documents/Ed. T. I. Overchuk. – St. Petersburg: "CHILDHOOD-PRESS", 2020.

2.Vygotsky L.S. Collected works: B6 vol. 4. Articles: "Crisis of 3 years", "Infancy", "Early age". M., 2017.

3.Krokha: A manual for the upbringing, training and development of children under three years old: Textbook. -method. manual for preschool educational institutions and family education / G. G. Grigorieva et al. - M.: Education, 2023. - 253 p.

4.Pavlova L. N., Volosova E. B., Pilyugina E. G. Early childhood: cognitive development. Toolkit. – M.: Mozaika-Sintez, 2020. – 152 p.

Smirnova E. O., Galiguzova L. N., Meshcheryakova S. Yu. First steps. Program for the education and development of young children. – M: Mosaika-Sintez, 2007. – 160 p.

5.Teplyuk S. N., Lyamina G. M., Zatsepina M. B. Young children in kindergarten. Program and methodological recommendations. – 2nd ed., rev. and additional – M.: Mozaika-Sintez, 2017. – 112 p.

ӘОЖ373.2

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ КАДРЛАРЫН КӘСІБИ ДАЯРЛАУ

Бельгибаева Г.К., Базылханова А.Е., Куатова А.Қ., Михалькова О.А.

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды зерттеу университеті
Сочи мемлекеттік университеті

Қазіргі қоғамның дамуы мектепке дейінгі білім беру ұйымдарына ерекше жағдайларды, инновацияларды, балалармен жұмыс істеудің жаңа технологиялары мен әдістерін қарқынды енгізуді талап етеді. Бүгінгі таңда мектеп жасына дейінгі баланы тәрбиелеу мен дамытудың заманауи жүйесіне өзінің жеке әлеуетін дамытуға қабілетті,шығармашыл, құзыретті педагог сұранысқа ие.Ал кәсіби құзыреттіліктің негізі педагогтердің жеке және кәсіби дамуы болып табылады.Педагогтерді кәсіби даярлау және олардың құзыреттіліктерін арттыру мәселесінің өзектілігімамандардың инновациялық өзгерістерге жеткіліксіз дайындығымен,ақпараттық-коммуникациялық құзыреттіліктің,эмоционалды интеллекттің, біліктілік деңгейінің жеткіліксіздігімен жәнеұйымдардағы тәрбиешілердің, психологтардың, әлеуметтік педагогтердің тапшылығыментүсіндіріледі.

Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі білім беруді дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасында білім беру саласын реформалаудың стратегиялық

бағдары инновациялық шығармашылық ойлау түрі бар, дамыған дүниетанымдық мәдениеті бар, әлемге этикалық жауапкершілікпен қарайтын жоғары білікті мамандардың жаңа ұрпағын қалыптастыру идеясы атап өтілген [1].Сондықтан педагогтің үздіксіз кәсіби даму парадигмасын одан әрі ілгерілету осы процестің әрбір кезеңін (кәсіптік бағдар беру, педагогикалық даярлық, біліктілікті арттыру) сабақтастық қағидатына және өз функцияларын дәйекті орындауға негізделуі тиіс.Осы тұжырымдамада іске асырылатын реформалар мен бастамалар:

-педагогтің жоғары мәртебесін қамтамасыз ету, тағайындау және аттестаттау арқылы білім берудегі сапалы менеджментті қалыптастыру, педагогикалық мамандықтарға түсу үшін үміткерлерге қойылатын талаптарды күшейту, жұмысқа конкурстық қабылдау, педагогтарды сертификаттау және т.б.);

- дәстүрлі оқыту бағдарламаларынан білім алушыларды болашаққа даярлау (білім беру мазмұнының құндылық аспектісін өзектендіру, оқу бағдарламаларының жаһандық құзыреттіліктерді, эмоционалдық интеллектті, сыни ойлауды, білім алушылардың кәсіпкерлік және қаржылық сауаттылығының негіздерін қалыптастыруға бағыттау; оқытуды бейінді саралау және даралау, оқыту бағыттарын таңдаудың кең және икемді мүмкіндіктері арқылы).

Сонымен қатар, мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды дамыту моделін іске асыру шеңберінде оқыту мазмұнын өзгертуді көздейтін жүйені трансформациялау жүргізілуде [2].Модельді іске асыру жоғары оқу орындары мен колледждердің қатысуымен мектепке дейінгі ұйымдар педагогтерінің сапалық деңгейін арттыру мәселесін шешудің кешенді міндеттерін болжайды:

1) жоғары оқу орындары мен колледждердің педагогикалық факультеттерінің білім беру бағдарламаларын қолданыстағы нормативтік-құқықтық актілерге сәйкес кадрлар даярлауды көздеу, тәрбиелеу мен оқыту бағдарламаларын іске асыру үшін әдістемелік базаны, студенттердің педагогикалық практикадан өтуін қамтамасыз ету;

2) кадрларды даярлауда теория мен практиканың бірлігі үшін жоғары оқу орындары мен колледждердің мектепке дейінгі ұйымдармен балаларды ерте дамыту мәселелері бойынша өзара іс-әрекетті қамтамасыз ету;

3) білім беру саласындағы мамандар мен профессор-оқытушылар құрамының сапасын арттыру арқылы жоғары оқу орындарының институционалдық әлеуетін ұлғайту.

Мектепке дейінгі білім беру жүйесінде кадрларды кәсіби даярлау - бұл мамандардың кәсіби қызметке дайындығының жоғары деңгейін қалыптастыруға бағытталған арнайы ұйымдастырылған білім беру процесі. Кәсіби даярлықтың мазмұны педагогтің кәсіби функцияларын жүзеге асыру үшін қажетті білім, практикалық дағдылар мен іскерліктер жүйесін қамтиды.Кәсіби даярлық мәселесіне көптеген зерттеушілердің (Г.Я. Гревцева, Н.В. Кузьмина, В.А. Сластенин, Н.Н. Тулькибаева және т.б.) еңбектері арналған. Бұл зерттеулерде студенттердің кәсіби дайындығының мазмұнын әзірлеудің жаңа тәсілдері; студенттердің практикалық қызметке дайындығын қалыптастыруға ықпал ететін оқу пәндерінің мазмұны; студенттердің кәсіби дайындығы процесінде педагогикалық қасиеттерді дамыту; студенттердің кәсіби дайындығын тиімді қалыптастыру технологиялары және т.б. айтылады.Бұл зерттеулерді талдай отырып, кәсіби дайындық-бұл арнайы білім жүйесін, жалпы және нақты дағдыларды, кәсіби қызметті шығармашылық орындау дағдыларын игеру процесі, ал дайындық-болашақ маманның интегративті кәсіби маңызды сапасы, яғни дайындық нәтижесі деген қорытынды жасауға болады.

В.С. Елагина мен Е.Ю. Немудраның пікірінше, қазіргі білім беру процесінде мұғалімнің рөлі белсенді тәуелсіз танымдық іс-әрекетті ұйымдастыруға, балалардың әлеуетті мүмкіндіктерін ашуға, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал ететін жағдайлар жасауы тиіс. Ал бұл мұғалімнің позициясы өзгерген кезде ғана мүмкін бола алады және бұл балалармен өзара әрекеттесуді ұйымдастыруда көрінеді. Авторлар қазіргі мұғалімнің келесі қасиеттерін атайды: ынтымақтастық, бірлескен шығармашылық қабілеті, танымдық іс-әрекетті басқару қабілеті, демократиялық қарым-қатынас стилі. Сондай-ақ, студенттердің педагогикалық құзыреттілігін қалыптастыру процесінде олардың қызметін ұйымдастыру

болашақ мұғалімдердің кәсіби қалыптасуының келесі міндеттерін шешуі керек дейді: студенттерге кәсіби маңызды білімді дайын түрде алуға емес, оларды өз бетінше алуға, практикалық қызметте қолдана білуге үйрету; коммуникативті және зерттеу дағдыларын дамыту. Осы орайда зерттеушілік қағидасын қолдану болашақ педагогтердің танымдық қабілеттерін дамытады, білім алушылардың белсенділігін арттыруға, танымдық қызметтің әдіс-тәсілдерін игеруге, қызығушылығын арттыруға септігін тигізеді.Бұл салада нақты нәтижелер алу үшін автордың деңгейіне сәйкес тәжірибеде өткізілген технологиялар, өзіндік ғылыми жұмыстар мен мақалаларына енгізілген теориялық және практикалық жағына ерекше назар аудару керек [3].

С. Е. Шишов пен В.Е. Калней білім беру сапасы әлеуметтік категория ретінде, қоғамдағы білім беру процесінің жай-күйі мен нәтижелілігін, оның қоғамның (әртүрлі әлеуметтік топтардың), жеке тұлғаның азаматтық, тұрмыстық және кәсіби құзыреттерін дамыту мен қалыптастырудағы қажеттіліктеріне сәйкестігін анықтайды деп жазады. Ал Б.С. Гершунский, А.К. Маркова, В.Д. Шадриковтың зерттеулеріндегі құзыреттілік функционалдық сауаттылықпен, кәсіби біліктілікпен және тұлға мәдениетімен қатар кәсібилікті қалыптастыру сатыларының бірі ретінде қарастырады.

Педагогикалық және ғылыми-педагогикалық кадрларды даярлаумен тиісті жоғары және орта кәсіптік оқу орындары айналысады.Педагогикалық кадрларды заманауи кәсіби даярлаудың міндеттері:

- жоғары және орта кәсіптік білім беру оқу орындарында студенттерді оқыту сапасын арттыру;
- жаңа кәсіптік білім беру стандарттарын іске асыруға мүмкіндік беретін педагогикалық даярлық бағдарламалары мен оқыту технологияларының мазмұнын өзгерту;
- педагог кадрларын практикалық даярлау;
- орта және жоғары педагогикалық білім беру мамандарын оқытуда сабақтастықты қамтамасыз ету.

Кәсіптік оқытудың негізгі бағыттарымыналарды қамтуы мүмкін:

Тәжірибеге бағытталған білім. Дайындық процесі оқытудың игерілген бейіні бойынша практикалық қызметтің нақты міндеттерін шешу нәтижесінде жүреді. Студенттің өзінің кәсіби қызметін жобалауға мақсатты, белсенді қатысуы үшін жағдай жасау. Кәсіптік білім беру бағдарламаларын әртараптандыру. Оқу процесінде таңдау бойынша курстар, жаңа технологияларды, мотивациялық саланы дамыту әдістерін, балалармен және олардың ата-аналарымен ынтымақтастық қарым-қатынас орнату дағдыларын игеруге мүмкіндік беретін факультативтер енгізу.Қазақстанның білім беру жүйесін дамыту үдерістері педагогтердің үздіксіз кәсіби дамуын басым бағытқа айналдырады, ол педагогтердің өздеріне қойылатын қиындықтар мен қажеттіліктер бойынша курстық даярлыққа енгізілуі тиіс. Сонымен қатар, талап етілетін кәсіби даму оның тиімділігін үнемі бақылап отыруды талап етеді.

Педагогтарды даярлауда педагогикалық практика маңызды рөл атқарады. Болашақ педагогтерді даярлаудағы педагогикалық іс-тәжірибе теориялық білімді, олардың кәсіби дағдылары мен құзыреттерін шоғырландыруды және интеграциялауды қамтамасыз етеді. Бұл болашақ маманды бейімдеуді жүзеге асыруға, әріптестермен ынтымақтастық және топтық жұмыс дағдыларын, мәртебесі мен жұмыс тәжірибесін қалыптастыруға, сондай-ақ кәсіби ойлауды, кәсіби ұстанымды, өз қызметіне қатысты рефлексия дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Кадрлық әлеуетті қалыптастыру педагогтердің тиісті білім деңгейін қамтамасыз етуге, оқытудың сыртқы жүйесі (біліктілікті арттыру курстары) және (әдістемелік жұмыстың) ішкі жүйесі арқылы олардың біліктілігін арттыруға арналған.Мұғалімнің кәсіби құзыреттілік моделі оның теориялық және практикалық дайындығының бірлігі ретінде ұсынылуы мүмкін. Аталған тәсілдер негізінде педагогикалық дағдылар төрт топқа біріктіріледі [4]:

Сындарлы-педагогикалық міндеттерді қоя білу. Олар әлеуметтенудің объективті процесінің мазмұнын оқыту мен тәрбиелеудің нақты міндеттеріне байланысты: жаңа білімді белсенді игеруге дайындық деңгейін анықтау үшін жеке тұлға мен ұжымды зерттеу және осы

негізде ұжым мен балалардың дамуын жобалау; білім беру, тәрбиелеу және дамыту міндеттер кешенін бөліп көрсету, оларды нақтылау және басым міндеттерді анықтау; Ұйымдастырушылық-педагогикалық іс-әрекет тәсілін бағдарламалау мүмкіндігі. Олар педагогикалық жүйені құруға және ұйымдастыруға мүмкіндік береді: білім беру, оқытужәне тәрбиелеу үдерістерін ұйымдастырудың формаларын, әдістері мен құралдарын оңтайлы таңдау.

Коммуникативті-педагогикалық іс-әрекетті орындау. Бұл бірлескен қызметті ұйымдастыру және білім беру процесінің байланысын қамтамасыз етуді, сыртқы бағдарламаланбайтын әсерлерді реттеуді көздейді; Гностикалық-мәселені шешудің нәтижелерін зерттеу мүмкіндігі. Ол педагогикалық іс-әрекеттің нәтижелерін есепке алуды және бағалауды талап етеді: педагогикалық процестің барысы мен педагогтің іс-әрекетін интроспекциялау және талдау; педагогикалық міндеттердің жаңа кешенін анықтау.

Мектепке дейінгі білім беру нысандарының өзгергіштігі жағдайында болашақ мұғалімдердің білім беру бағдарламасын жүзеге асыруды қамтамасыз ететін әдістер мен технологиялардытаңдауға дайындығы маңызды болып табылады. Осы тұрғыдан алғанда, педагогикалық білім берудің мағынасын оқу процесінде студенттің іс-әрекеттік позициясын қамтамасыз етуден көреміз, бұл кәсіби іс-әрекеттің біртұтас көзқарасының тәжірибесін қалыптастыруға, ондағы жүйелі іс-әрекетке, жаңа мәселелер мен міндеттерді шешуге, өнімді инновациялық технологияларды игеруге ықпал етеді, оны игеру тәжірибесін студент кәсіби дайындық жүйесінде алуы керек [5].

Мектепке дейінгі білім берудің болашақ мамандарын даярлауды ғалымдар өзара байланысты көптеген ішкі жүйелері бар құрылым ретінде қарастырады.Мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс істейтін маман өзінің кәсіби қызметінде болуы керек (және кейіннен жетілдірілуі керек) келесі сипаттамаларды ажыратуға болады:

1.Кәсіби бағыт.Білім алушының өз ұмтылыстарын жүзеге асыруы, тәрбиеші мамандығына қызығушылық танытуыболашақ тәрбиешіні педагогикалық білімді, дағдыларды игеруге ынталандырады және кәсіби маман ретінде үнемі өзін-өзі жетілдіруге көмектеседі, сонымен қатар бұл бағыт мұғалімдерді тәжірибе алмасуға ынталандырады, маманның қарым-қатынас шеңберін анықтайды, және әртүрлі салаларда жаңа білімді игеруге деген ұмтылысты қалыптастырады.

2.Педагогикалық оптимизм (бұл баланың (ұжымның) шексіз мүмкіндіктеріне деген сенім, балалардың күшті жақтарын, қасиеттерін анықтау, қабылдау, дамыту және әлсіз жақтарымен жұмыс істеу қабілеті). Педагогикалық оптимизм мұғалімнің нақты күш-жігерімен нығайтылуы керек (оған қажетті жағдайларды жасау немесе ұйымдастыру, әр мектеп жасына дейінгі баланың әлеуетін іске асыру үшін оқытудың жаңа формалары мен әдістерін қолдануға дайындығы).

3. Педагогикалық әдептілік. Білім беру процесінде "педагогикалық әдептілік" ұғымы белгілі бір мінез-құлық ережелерін, әдептілік нормаларын сақтау ретінде анықталады.

4. Педагогикалық рефлексия.Педагогтің өз жұмысының нәтижелерін бағалау қабілетінде көрінеді: қойылған мақсаттар мен нақты нәтижелерді салыстыру, өз жетістіктері мен күш-жігерін талдау (яғни жоспарланған және нақты нәтижелерді талдау, уақытында дұрыс қорытынды жасау және тапсырмаларды орындау үшін қажетті құралдарды пайдалану). Педагогикалық рефлексия-бұл әр мұғалімнің кәсіби жағынан да, жеке жағынан да өсу қажеттілігі.

5. Эмпатия. Бұл тиімді педагогикалық қызметті жүзеге асырудың қажетті элементтерінің бірі болып табылады, ол баланың және оның ата-анасының сезімдеріне белгілі бір эмоционалды реакциялар ретінде көрініс табады. Баламен қарым-қатынаста мұғалім мейірімділік, жауаптылық, жанашырлық танытып, мектеп жасына дейінгі баланы қолдай білуі керек.

6. Кәсіби қарым-қатынас мәдениеті. Бұл жоғары деңгейдегі кәсібиліктің, тәрбиенің және мәдениеттің үйлесімі. Кәсіби қарым-қатынас мәдениетінің деңгейі педаготің ата-аналармен және әріптестерімен өзара әрекеттесу процесінде көрінеді.

7.Мұғалімнің жеке қасиеттері. Мұндай қасиеттерге: әдептілік, ұстамдылық, шыдамдылық, өзіне деген талапшылдық, өз кемшіліктерімен жұмыс істей білужәне т.б. жатады. Бұл сипаттамаларға ие болу үшін маман оларды үнемі жетілдіріп, дамытуға деген ұмтылысты қамтамасыз етуі керек .

Осылайша, мектепке дейінгі білім беру жүйесінде кадрларды даярлау үнемі өзгеріп, жетілдіріліп, жаңартылып отырадыдеген қорытынды жасауға болады. Ол қоғамның маңызды әлеуметтік тапсырысын орындайды және оның даму факторларының бірі болып табылады. Мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс жасаудағы болашақ маманның сипаттамаларын және оларғақойылатын талаптарды қарастыра отырып, біз кәсіптік даярлық жеке өсумен бірге жаңа білім, дағдылар мен іскерліктерді игерудің үйлесімді өзара байланысын, оқу қызметінен, танымдық қызығушылықтан кәсіби қызметке біртіндеп көшуді қамтамасыз ете отырып, оқытудың біртұтас жүйесін құруға негізделуін байқаймыз.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1.Қазақстан Республикасында мектепке дейінгібілім беруді дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 249 қаулысы.

2.Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамыту моделі: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 15 наурыздағы № 137 қаулысы.

3.Самашова Г.Е., Құрымбаев С.Ғ., Абильгазин Б.И., Акылтаева С.Д.Болашақ педагогтардың зерттеушілік құзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық шарттары: монография \ Г.Е. Самашова, С.Ғ. Құрымбаев, Б.И.Абильгазин, С.Д. Акылтаева: Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мем.ун-і. - Қарағанды: Типография Арко, 2020. – 20 б.

4. Печеркина А.А.Развитие профессиональной компетентности педагога: теория и практика: монография / А.А. Печеркина, Э.Э. Сыманюк, Е.Л. Умникова: Урал. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург2011. - 34 с.

5.Корепанова М.В. Современные тенденции подготовки специалистов дошкольного образования // Известия Саратовского университета.СерияАкмеология образования. Психология развития. 2012. вып. 2. С. 37-40.

УДК 378

РАЗНЫЕ ВЗГЛЯДЫ НА ЖИЗНЬ: ПОЧЕМУ ДЕТИ НЕ ПОНИМАЮТ РОДИТЕЛЕЙ И НАОБОРОТ?

Амрина Карина Бериковна
xvmrink@gmail.com
Карагандинский университет имени академика Е.А. Букетова

Конфликт поколений — одна из самых актуальных социальных проблем современности. В условиях стремительных социальных, культурных и технологических изменений различия между взглядами родителей и детей становятся особенно заметными. Старшее поколение, воспитанное на традиционных ценностях, сталкивается с новыми моделями мышления и поведения молодёжи, формирующимися под влиянием интернета, цифровой среды и глобализации. Это приводит к недопониманию, снижению уровня доверия и эмоциональной близости в семье. Актуальность данной темы обусловлена тем, что межпоколенческие разногласия затрагивают практически каждую семью. Современные дети и подростки растут в мире, отличающемся от того, в котором жили их родители. Разные источники информации, модели воспитания, нормы общения и жизненные приоритеты становятся причиной разного восприятия мира, что, в свою очередь, может вызывать конфликты и отчуждение. Сегодня, когда семья теряет свою традиционную структуру и функции, особенно важно научиться

находить общий язык между поколениями и формировать эффективные стратегии взаимопонимания. Целью данной работы является выявление основных причин межпоколенческих разногласий и предложение практических путей их преодоления. В исследовании используются как теоретические подходы (анализ научной литературы по психологии, социологии и педагогике), так и эмпирические методы, включая анкетирование детей и родителей. Практическая значимость исследования заключается в разработке рекомендаций, которые могут быть полезны в семейной педагогике, школьном консультировании и других сферах, связанных с воспитанием и межличностным взаимодействием.

Межпоколенческие конфликты сопровождают развитие общества на протяжении всей его истории, однако в современном мире они приобретают особенно острый характер. Изменения в социальной и культурной среде, широкое распространение цифровых технологий, трансформация института семьи и образовательных практик — всё это влияет на характер взаимодействия между детьми и родителями. Современные подростки и молодёжь формируют своё мировоззрение под воздействием интернета, социальных сетей и глобальной культуры, в то время как старшее поколение ориентируется на нормы, сформированные в других исторических условиях. Отсутствие взаимопонимания между родителями и детьми может приводить к психологическому отчуждению, снижению уровня доверия и эмоциональной дистанции в семье. В свою очередь, это отрицательно сказывается на личностном развитии ребёнка, его самооценке, уровне тревожности и социальной адаптации. Родители, испытывая трудности в общении с детьми, чувствуют потерю авторитета и эмоциональное выгорание. Поэтому поиск причин межпоколенческих разногласий и эффективных стратегий их преодоления представляет собой важную задачу как для научного сообщества, так и для практиков в сфере образования, психологии и семейного консультирования. Актуальность темы усиливается необходимостью сформировать культуру диалога, взаимного уважения и принятия различий, которая может стать основой для гармоничного развития семейных отношений.

Проблема межпоколенческих разногласий изучается в различных научных дисциплинах: психологии, социологии, педагогике, культурологии. В научной литературе подчёркивается, что конфликты между поколениями обусловлены различиями в ценностях, стилях общения, жизненных приоритетах и уровне адаптации к технологическим изменениям (Братусь, 2010; Кон, 2003; Щербакова, 2016). Согласно Э. Эриксону, подростковый возраст — это этап формирования личностной идентичности, сопровождающийся стремлением к независимости. В этот период дети часто отвергают авторитет родителей, что создаёт почву для конфликтов. С. В. Кравцова отмечает, что современные родители часто сталкиваются с «разрывом поколений», когда старшие не понимают и не принимают образ жизни, ценности и взгляды своих детей. Это особенно актуально в цифровую эпоху, когда информационная среда формирует у молодёжи новое мышление и способы коммуникации. Психологи подчёркивают роль семейной атмосферы и стиля воспитания в развитии доверительных отношений. Авторитарные методы чаще приводят к сопротивлению и закрытости ребёнка, тогда как демократичные формы взаимодействия способствуют взаимопониманию (Юрьева, 2017). Также рассматриваются современные педагогические подходы, направленные на укрепление связи между поколениями. Практика семейных тренингов, открытых диалогов, медиативных техник показывает положительные результаты в преодолении недопонимания и конфликтов. Таким образом, в научных трудах подчёркивается важность осознания различий между поколениями и необходимости поиска конструктивных форм взаимодействия.

Для достижения поставленной цели и решения исследовательских задач были использованы как теоретические, так и эмпирические методы.

Теоретические методы включали:

– анализ и обобщение научной литературы по психологии, педагогике и социологии, посвящённой проблемам межпоколенческих конфликтов и семейной коммуникации;

– сравнительный анализ ценностных ориентаций и моделей поведения представителей разных поколений на основе существующих теоретических подходов.

Эмпирические методы включали:

– анкетирование (онлайн-опрос), проведённое среди представителей двух групп — родителей и детей (подростков и молодёжи). Анкета была направлена на выявление причин недопонимания, основных тем конфликтов, отношения к современным технологиям, а также предпочтительных способов общения и разрешения конфликтов;

– качественный анализ ответов на открытые вопросы, позволяющий глубже понять личностные установки участников и их видение путей преодоления разногласий. Методологической основой исследования стали работы отечественных и зарубежных учёных в области возрастной психологии, конфликтологии, семейной педагогики и межличностной коммуникации..

Вот готовый текст раздела «Результаты анкетирования», с формулировкой о том, что анкета составлена на основе изученной литературы:

Результаты анкетирования. Для получения эмпирических данных по теме исследования было проведено анкетирование среди представителей разных поколений. Анкета составлена автором на основе изученной литературы по вопросам семейной психологии, конфликтологии и возрастных особенностей (в частности, на основе работ Н.С. Сыроед, С.В. Кравцовой, Э. Эриксона и других исследователей, изучавших межпоколенческие отношения и ценностные различия).

В опросе приняли участие 34 человека. Из них 73,5% — дети и молодёжь, 26,5% — родители. Большинство респондентов находятся в возрастной категории 18–25 лет (67,6%), что позволило зафиксировать взгляд молодого поколения, при этом мнение родителей также было представлено (в возрасте от 26 до 50+ лет).

На вопрос об уровне взаимопонимания в семье 61,8% ответили, что он средний, 35,3% — высокий, и только 2,9% оценили его как низкий. Это говорит о том, что большинство семей сталкиваются с определёнными трудностями, но при этом сохраняют положительное взаимодействие.

Основными темами, вызывающими разногласия, участники назвали:

- учёбу и работу (47,1%),
- личное пространство и отдых (32,4%),
- использование гаджетов и интернета (29,4%),
- домашние обязанности (29,4%).

Причины конфликтов участники обозначили следующим образом:

- разные взгляды на жизнь — 73,5%,
- разница в воспитании — 47,1%,
- недостаток общения и доверия — по 20,6%,
- жёсткий контроль — 17,6%.

Источники информации участников также показали различия между поколениями: 61,8% указали социальные сети и интернет как основной источник, 29,4% — советы родителей, 5,9% — книги и журналы. Это подчёркивает разрыв в медиапотреблении и восприятии информации.

На вопрос о том, как чаще всего решаются конфликты, 52,9% ответили — через спокойный диалог, 20,6% — избегают обсуждений, 11,8% — просто ждут, пока всё пройдёт. Также упоминались агрессия, спор, уход от общения.

Среди предложенных участниками способов улучшения взаимопонимания наибольшее число выбрало: больше общаться (35,3%), слушать друг друга без осуждения (20,6%), проявлять уважение и учитывать особенности поколения (по 17,6%).

На открытый вопрос «Что бы вы хотели изменить в общении?» 37,8% ответили, что их всё устраивает. Остальные выразили потребность в уважении, доверии, терпении, свободе выбора и уменьшении контроля.

Таким образом, результаты анкетирования подтверждают, что межпоколенческие конфликты обусловлены в первую очередь ценностными и коммуникативными различиями. Однако большинство участников стремятся к диалогу, что позволяет говорить о возможности налаживания отношений через взаимное принятие и уважение.

Сравнительный анализ ценностей представителей разных поколений. Результаты анкетирования и анализ научной литературы позволили провести условное сопоставление ценностей детей и родителей. Современное молодое поколение ориентировано на индивидуализм, свободу выбора, эмоциональную открытость и цифровую коммуникацию. Молодёжь чаще черпает информацию из интернета и социальных сетей, что формирует новые формы мышления и восприятия реальности. Родители, напротив, придерживаются более традиционных взглядов. Для них характерны ценности дисциплины, ответственности, авторитета семьи и личного опыта. Они чаще ориентируются на книги, личные советы и жизненные уроки. Эти различия нередко становятся причиной недопонимания: дети воспринимают позицию родителей как давление, тогда как взрослые чувствуют утрату авторитета и контроль над воспитанием. Таким образом, разрыв между поколениями проявляется в разных системах координат: цифровое поколение “живёт онлайн”, быстро адаптируется к изменениям, тогда как старшее — опирается на стабильные и проверенные временем ориентиры.

Современные подходы к воспитанию и их влияние на семейные отношения. Современные подходы к воспитанию характеризуются отходом от жёсткой авторитарности и стремлением к диалогу. Родители всё чаще стараются стать «друзьями» своим детям, учитывать их мнение, потребности и эмоциональное состояние. Вместо наказания и контроля всё чаще применяются методы поддержки, сотрудничества и совместного обсуждения проблем. Однако не все родители готовы принять такие изменения. Некоторые продолжают использовать директивные модели воспитания, что приводит к конфликтам с детьми, которые не воспринимают давление и стремятся к самостоятельности. Таким образом, именно гибкость воспитательных подходов и ориентация на доверие позволяют снижать уровень конфликтов в семье и укреплять эмоциональную связь между поколениями.

Рекомендации. На основе теоретического анализа, а также эмпирических данных, полученных в ходе анкетирования, можно выделить ряд практических рекомендаций, направленных на снижение уровня конфликтности и укрепление взаимодействия между детьми и родителями:

1. Налаживание открытого и уважительного диалога

Семейная коммуникация должна строиться на принципах уважения, принятия и доверия. Необходимо отказаться от категоричности и осуждения в разговоре, особенно по вопросам, связанных с личными интересами, интернетом, самоопределением ребёнка. Родителям важно слушать ребёнка без перебивания, давая ему возможность выразить мнение и чувства.

2. Совместное обсуждение важных тем

Темы, вызывающие конфликты (учёба, гаджеты, обязанности), нужно обсуждать совместно, а не навязывать готовые решения. Подросткам важно чувствовать себя включёнными в процесс принятия семейных решений. Это снижает сопротивление и формирует ответственное поведение.

3. Формирование гибкого воспитательного стиля

Родителям рекомендуется отходить от авторитарной модели воспитания, давая больше свободы при сохранении эмоциональной поддержки. Эффективным является демократичный стиль взаимодействия, при котором учитывается мнение ребёнка, а контроль осуществляется через доверие, а не запреты.

4. Осознанное использование цифровых технологий как точки сближения, а не конфликта

Вместо того чтобы ограничивать подростка в использовании гаджетов, родителям стоит изучать цифровую среду вместе с ним: смотреть видео, обсуждать соцсети, узнавать об интересах. Это создаёт возможность для диалога и укрепляет эмоциональную связь.

5. Регулярное совместное времяпрепровождение

Даже в условиях занятости важно выделять время для совместной деятельности: прогулки, игры, хобби, обсуждение фильмов или событий. Это восстанавливает контакт, уменьшает напряжённость и формирует общие точки опоры.

6. Повышение психологической грамотности родителей и подростков

Рекомендуется участие в психологических тренингах, семейных консультациях, просмотр тематических вебинаров. Осознание возрастных особенностей, эмоциональных потребностей и особенностей восприятия информации каждым поколением помогает избежать конфликтов и формировать зрелые отношения.

7. Развитие эмпатии и эмоционального интеллекта

Родителям и детям полезно учиться ставить себя на место другого, проявлять сочувствие и понимание. Практики эмоционального самоконтроля, обсуждение чувств и переживаний способствуют укреплению доверия и снижению уровня агрессии в конфликтных ситуациях.

8. Формирование семейных правил совместно, а не сверху вниз

Эффективной стратегией является совместная выработка правил — например, договор о времени пользования гаджетами, распределение домашних обязанностей, формат отдыха. Это позволяет каждому почувствовать свою значимость и ответственность.

Заключение. Проблема межпоколенческих разногласий отражает глубокие изменения, происходящие в современном обществе. Родители и дети всё чаще сталкиваются с трудностями в общении и понимании друг друга, что обусловлено не только возрастными различиями, но и влиянием внешних факторов — цифровой трансформацией, изменением социальной структуры, глобализацией и переосмыслением жизненных ценностей. Старшее поколение ориентируется на традиционные нормы и опыт, тогда как молодёжь живёт в мире быстрых перемен, где доминируют новые формы коммуникации, индивидуализм и стремление к самовыражению. Проведённое исследование подтвердило, что недопонимание между поколениями чаще всего связано с различиями в восприятии мира, информационных источниках, подходах к воспитанию и уровнях доверия. Анкетирование показало, что, несмотря на наличие конфликтов, многие семьи сохраняют позитивное взаимодействие и стремятся к улучшению взаимопонимания. Это говорит о том, что существует реальный потенциал для преодоления межпоколенческих барьеров через осознанное и уважительное общение. Современные подходы к воспитанию, основанные на принципах диалога, доверия, эмоциональной поддержки и совместного принятия решений, демонстрируют эффективность в снижении уровня конфликтности. Важно, чтобы родители были готовы адаптироваться к изменяющимся условиям, учитывать индивидуальные особенности детей и развивать собственную психологическую грамотность. В свою очередь, детям и подросткам важно учиться эмпатии, терпению и уважению к опыту старших. Таким образом, гармоничные отношения между поколениями возможны при условии взаимных усилий, открытости к изменениям и готовности к сотрудничеству. Статья подчёркивает необходимость формирования семейной культуры, основанной на диалоге, эмоциональной включённости и признании ценности каждого члена семьи. Выводы и практические рекомендации, представленные в исследовании, могут стать основой для дальнейших разработок в области семейной педагогики, психологии и консультирования, направленных на укрепление межпоколенческих связей в условиях современного мира.

Список литературы:

1. Сыроед Н.С. Конфликт поколений как социальная проблема // Научный журнал социологических исследований. – 2023. – № 4. – С. 56–72. https://sciup.org/konflikt-pokolenij-kak-socialnaja-problema-14939888?utm_source=chatgpt.com

2. Конфликт поколений в современном обществе: основные причины, характеристики и вызовы // Социальная динамика. – 2022. – № 3. – С. 112–130. https://cyberleninka.ru/article/n/konflikt-pokoleniy-v-sovremennom-obschestve-osnovnye-prichiny-harakteristiki-i-vyzovy?utm_source=chatgpt.com

3. Сидоров Е. С. Конфликт поколений в контексте процесса развития культуры и общества / Вестник культурологии // – 2021. – № 2. – С. 85–99. https://www.gramota.net/article/hss20130244/pdf?utm_source=chatgpt.com
4. Читай-город. Подборка книг о конфликте поколений [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.chitai-gorod.ru
5. Московская школа конфликтологии. Литература по теме «Конфликт поколений» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.conflictology.ru

УДК 373.2

ТРЕНДЫ ЦИФРОВИЗАЦИИ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Егорова А.С., Мирза Н.В.
Карагандинский университет им. Е.А.Букетова
16070@mail.ru

С ростом цифровизации общества в Республике Казахстан остро встал вопрос внедрения цифровых технологий в образование. Тема цифровизации образования крайне актуальна для практикующих педагогов, стремящихся идти в ногу со временем, сохраняя при этом гуманистическую направленность воспитания.

Современный педагог находится в условиях стремительной трансформации образовательной среды, где цифровые технологии становятся неотъемлемой частью педагогического процесса. В условиях активной цифровизации образования в целом и дошкольного образования в частности, педагоги в Республике Казахстан сталкиваются с рядом вызовов, таких как недостаточная готовность воспитателей к использованию цифровых инструментов, дефицит методических рекомендаций по интеграции цифровых ресурсов в традиционные методы работы, неравномерное развитие цифровой инфраструктуры – большая разница между городскими и сельскими дошкольными организациями в плане оснащения и доступа к скоростному интернету, а также отсутствие единых государственных стандартов цифровизации образования. Что касается последней из перечисленных проблем, то, например, в Концепции цифровой трансформации, развития отрасли информационно-коммуникационных технологий и кибербезопасности на 2023 - 2029 годы одной из целей стоит реализация концепции «Smart city»: «Цифровые технологии будут внедрены в сферы жизнедеятельности городов, включая образование, транспорт, жилищно-коммунальное хозяйство, здравоохранение, безопасность, социальную сферу, управление города, строительство, развитие бизнеса, туризма и экологию» [1], тогда как в Типовой учебной программе дошкольного воспитания и обучения на сегодняшний день поиск по тексту показывает, что в документе не найдено ни одного слова по запросу «цифровизация», «контент», «цифровой ресурс», «онлайн», «электронное устройство», «платформа». Постановление Правительства Республики Казахстан «Об утверждении Государственной программы «Цифровой Казахстан» вышло 12 декабря 2017 года, а последняя редакция Типовой учебной программы дошкольного обучения и воспитания была совершена приказом Министра Просвещения РК от 14.10.2022 года.

Это дает нам понять, что нормативная база дошкольного образования морально устарела и не изменилась с внедрением повсеместной цифровизации – завершила свое действие программа «Цифровой Казахстан» сроком с 2018 по 2022 год, на данный момент действует «Концепция цифровой трансформации, развития отрасли информационно-коммуникационных технологий и кибербезопасности на 2023 - 2029 годы».

Реализации ключевых принципов, целей и задач Концепции цифровой трансформации, развития отрасли информационно-коммуникационных технологий и кибербезопасности на

2023 - 2029 годы в Республике Казахстан способствует внедрение современной цифровой среды в образовательный процесс дошкольных учреждений, так как цифровые технологии – это эффективное средство для решения задач развивающего обучения, обогащения развивающей среды в дошкольном учреждении, а в первую очередь это действенный инструмент профессиональной деятельности в руках педагога.

Цифровизация образовательного процесса – это встречная трансформация элементов образовательного процесса, с одной стороны, и цифровых технологий и средств, используемых в образовательном процессе, с другой, с целью максимально полного использования потенциальных дидактических возможностей цифровых технологий и максимально полного приспособления их к решению педагогических задач [3].

Таким образом, исходя из определения цифровизация образовательного процесса мы видим, что для успешного внедрения технологий в процесс обучения важно сохранять баланс между традиционными методами и цифровыми инструментами, которые будут успешно друг друга взаимодополнять.

Для того, чтобы успешно провести практическую интеграцию цифровых технологий в дошкольную организацию, потребуется системный подход. Вот как можно организовать этот процесс:

1. Проанализировать готовность дошкольной организации.

1.1 Проверить техническую базу: наличие компьютеров, интернета, интерактивной техники.

1.2 Изучить кадровый потенциал: выяснить уровень цифровой грамотности педагогов и администрации.

1.3 Исследовать реакцию родителей: анкетирование об отношении к цифровизации.

2. Выбрать инструменты работы педагогов под цели обучения в связке «задача-решение», примеры которых представлены в таблице 1.

Таблица 1. Педагогические задачи и их решение

Педагогическая задача	Традиционный инструмент	Цифровое дополнение
Развитие речи	Кукольный театр	Видеоигра «Буквария»
Физическое воспитание	Эстафета	Интерактивный пол
Патриотическое воспитание	Инсценировка народной сказки	Программируемый робот «оживляет» персонажей
Формирование логики	Конструктор (кубики, лего)	Робот BeeBot
Работа с родителями	Очные консультации, родительски собрания	Чат в мессенджерах с опциями цитирования и голосования

3. Постепенное внедрение.

Стоит отметить, что для более эффективного процесса внедрения цифровизации необходимо понимать стартовый уровень дошкольной организации. Для этого была разработана анкета оценки степени интеграции цифровых инструментов в дошкольной организации. Анкета состоит из 5 разделов: общая информация, использование цифровых инструментов, оценка эффективности, профессиональное развитие, перспективы и предложения. В эти разделы включены 11 вопросов с одним или несколькими вариантами ответов, а также есть возможность открытых ответов. Примеры представлены на рисунках 1-4. Целью данной анкеты является определение уровня цифровизации образовательного процесса в конкретной организации и выявление проблем и потребностей со стороны педагогов.

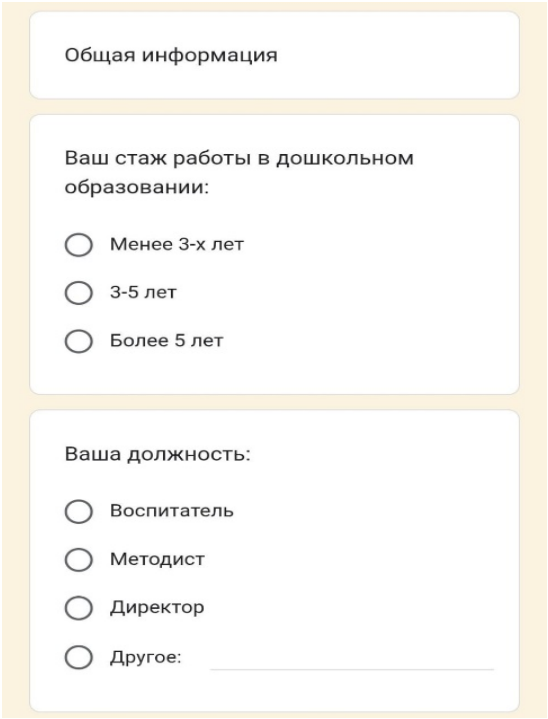

Рисунок 1 – Раздел «Общая информация»

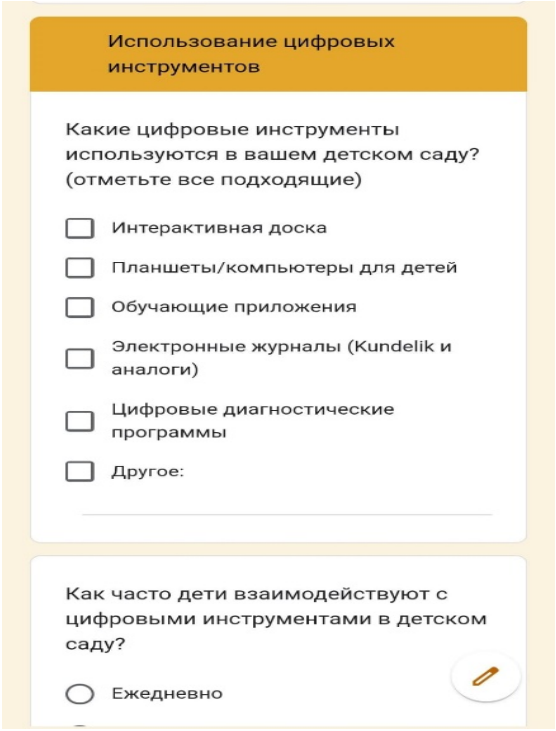

Рисунок 2 – Раздел «Использование цифровых инструментов»

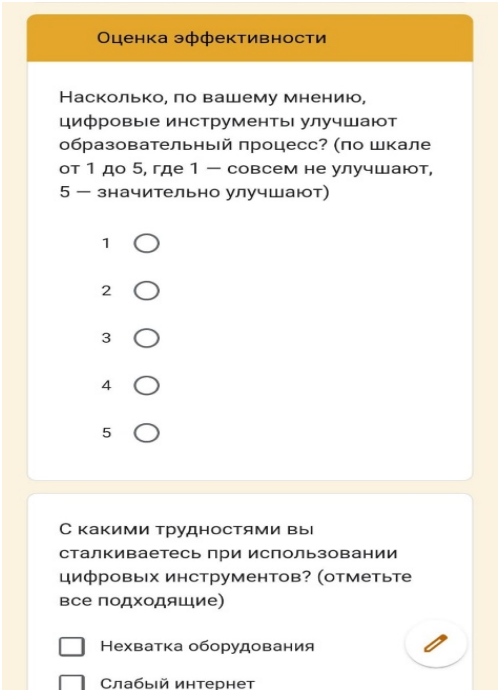

Рисунок 3. Раздел «Оценка эффективности»

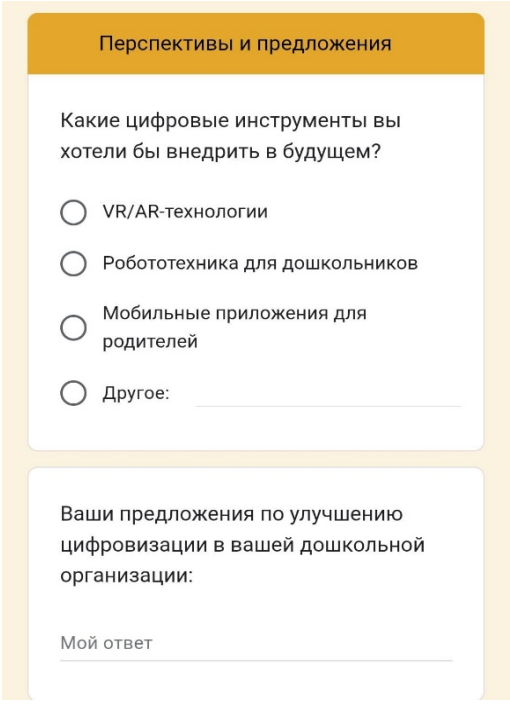

Рисунок 4. Раздел «Перспективы и предложения»

Данная анкета была загружена в гугл-форме по ссылке https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSePMDHSFs6dsA3IzJ2jUuugAVCZ7hIkwR2E_wVL5gq8zy2M9A/viewform?usp=header

В первичном испытании анкеты принял участие коллектив дошкольного мини-центра «Солнышко», состоящий из 8 воспитателей, методиста и директора.

Ответы показали, что 80 процентов детей взаимодействуют с цифровыми инструментами 2-3 раза в неделю, 88,9 процентов педагогов используют групповую форму работу с цифровыми инструментами, весь педагогический состав отмечает слабый интернет как трудность. Только один из педагогов проходил обучение по использованию цифровых инструментов. В последнем вопросе педагоги внесли собственные предложения по улучшению цифровизации в их детском саду. (Рисунки 5-9)

Рисунок 5. Частота взаимодействия детей с цифровыми инструментами

Рисунок 6. Формы работы с цифровыми инструментами

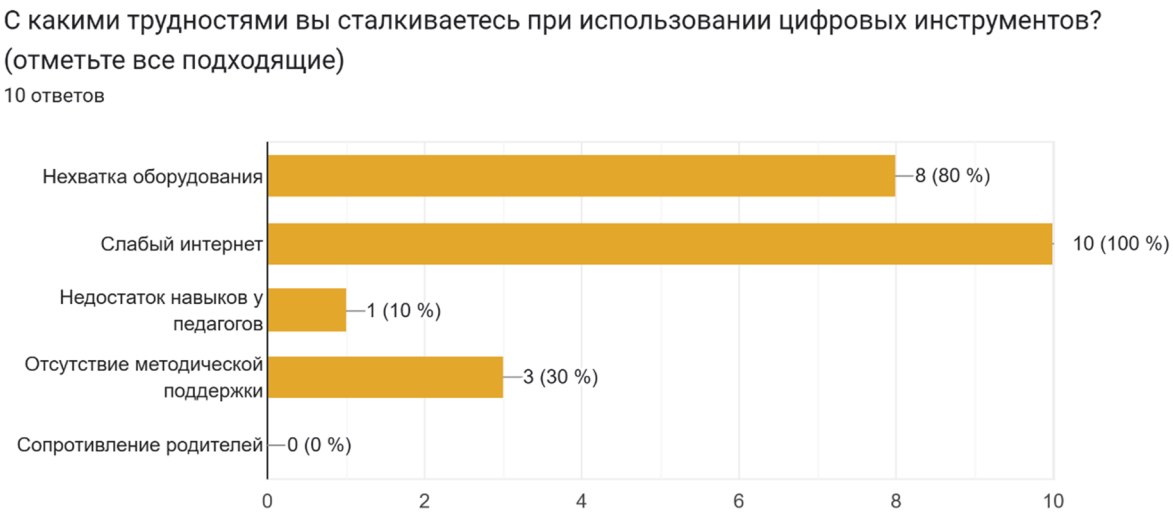

Рисунок 7. Трудности при использовании цифровых инструментов

Рисунок 8. Прохождение обучения по использованию цифровых инструментов

Рисунок 9. Предложения педагогов по улучшению цифровизации

Анализ ответов анкеты позволит выявить уровень оснащенности и востребованности технологий и определить потребности в обучении, затем дать конкретные рекомендации коллективу по внедрению цифровых инструментов в педагогическую и административную

деятельность. Следовательно это позволит использовать анкету желающим продиагностировать состояние и процесс цифровизации в отдельно взятой дошкольной организации.

Таким образом цифровизация дошкольного образования в Казахстане – неизбежный и необходимый процесс, соответствующий глобальным трендам и государственным программам, например, «Цифровой Казахстан». Однако успех этого процесса зависит от сбалансированного подхода, где технологии дополняют, а не заменяют традиционные методы обучения и воспитания.

Литература:

1. Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 марта 2023 года № 269. Об утверждении Концепции цифровой трансформации, развития отрасли информационно-коммуникационных технологий и кибербезопасности на 2023 - 2029 год. URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000269

2. Дождикова Е., Федорова С. Цифровые технологии в дошкольном образовании. Conferința «Ştiinţă, educaţie, cultură». 2023, Comrat, Moldova, 13 februarie 2023, - 262 с.

3. Блинов В.И. Дидактическая концепция цифрового профессионального образования и обучения / П.Н.Биленко, В.И.Блинов, М.В.Дулинов, Е.Ю.Есенина, А.М.Кондаков, И.С.Сергеев. М., 2020. – 98 с.

4. Приказ и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 12 августа 2016 года № 499.Об утверждении Типовых учебных программ дошкольного воспитания и обучения. URL:https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1600014235#z15

5. Постановление Правительства Республики Казахстан от 12 декабря 2017 года № 827 «Об утверждении Государственной программы «Цифровой Казахстан». URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37168057

ӘОЖ 378

ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ БОЛАШАҚ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУДАҒЫ БАСЫМ БАҒЫТТАР

Ш.Ж. Кадырова[1], Г.Б.Жұмаш[2], Б.Қ. Шоменова[3], Ж.Ә. Қамза[4]
[1]Педагог-психолог, Қарағанды облысы Білім басқармасы
Қарағанды қаласы Білім бөлімінің
«№24 жалпы білім беретін мектебі» КММ
[2]Педагог-психолог, Қарағанды облысы Білім басқармасы
Қарағанды қаласы Білім бөлімінің
«Абай атындағы мектеп-гимназиясы» КММ
[3,4]Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Қарағанды қ. Қазақстан
tursynbetg@mail.ru

Қазіргі уақытта әлемде жаңа қозғалыс басталды. Ол жасанды интеллект әлемі. Осы әлемдік еңбек нарығында орын алып жатқан өзгерістерге байланысты, future skills қатысты зерттеулердің маңыздылығы арттырып отыр. Жоғарғы оқу орындарында студенттердің болашақта қажет болатын дағдыларын дамыту білім беру саласының басты міндерттерінің бірі ретінде қарастырылуда. Болашақ дағдылар инновация мен технологиямен шектелмеді, сондай-ақ сыни тұрғысынан ойлау, эмоционалды интеллектпен байланыс дағдылардын байланысын қамтиды. Бұл дағдылар студенттердің жеке тұлғалық әрі кәсіби тұрғыдан дамуына, сондай-ақ өмірде табысқа жетуіне елеулі ықпал етеді. Сондықтан, қазіргі уақытта бұл білім беру жүйесінде өзекті тақырыптардың бірі болып табылады.

Бұл мақалада қазіргі білім беру жүйесінде болашақ заманауи педагог – психологтарының кәсіби біліктілігін арттыруға бағытталған маңызды аспектілер қарастырылады. Атап айтқанда, олар цифрлық сауаттылыққа, эмоционалдық интеллектке, инклюзивті білімге, стресске төзімділікке, шығармашылық ойлауға және үздіксіз кәсіби дамуға назар аударады.

Future skills дегеніміз – еңбек нарығында аса қажет болатын қабілеттер мен дағдылар. Бұл дағдылар адамдарға өзгерістерге оңай бейімделуге және жаңа мүмкіндіктерді тиімді пайдалану мүмкіндігін береді [0].

Hard skills — бұл кәсіби білімдер мен техникалық дағдылар, оларды үйрену үшін нақты оқыту немесе тәжірибе қажет.

Soft skills — бұл адамның тұлғалық қасиеттері мен әлеуметтік дағдылары, олар кәсіби өмірде тиімді жұмыс істеуге мүмкіндік береді[0].

Шет елдерде бұл тақырыпқа көптеген зерттеулер жүргізді. Оның қатарына Даниэль Гоулманды қосуға болады. Оның зерттеулері эмоциялық интеллект (EI) тұжырымдамасын дамытуға бағытталған және ол Soft skills (эмоциялық интеллект, әлеуметтік дағдылар) маңыздылығын аша білген. Эмоциялық интеллект педагог-психологтың кәсіби біліктілігіне қажетті қасиет болып табылады, өйткені ол өз эмоцияларын әртүрлі күрделі жағдайларда дұрыс басқаруға және сабырлық сақтай білуге мүмкіндік береді. Бұл қабілет педагог-психологтың оқушылармен және олардың ата-аналарымен немесе әріптес мұғалідермен жұмыс істегенде өте маңызды. Эмоциялық интеллекті дамыған маман өз эмоцияларын түсініп, оларды басқару арқылы стресстік жағдайлар мен қиындықтар кезінде тиімді шешімдер қабылдай алады. Сонымен қатар, ол басқалардың эмоцияларына сезімтал болып, олардың қажеттіліктерін дұрыс түсініп, қолдау көрсете алады[0].

Заманауи педагог-психологтың эмоциялық интеллекты сондай-ақ қарым-қатынаста тиімді болуға көмектеседі, өйткені бұл маман өзара түсіністік пен сенімділік орнатуға қабілетті. Сабырлы және эмоционалды тұрақты болу оның кәсіби деңгейін арттырып, оқушылардың немесе клиенттердің дамуына оң әсер етеді. Эмоциялық интеллект педагог-психологқа өз жұмысында туындайтын қиын жағдайларды шешуде, сондай-ақ адамдармен қарым-қатынасты жеңілдетуде үлкен көмек көрсетеді.

Білім беруде future skills бағыттарында да педагог және психолог студенттерінің маңызды шеберлігі – эмоционалды интеллект болып Бұл дағдыға өз эмоцияларын түсіну және басқару, басқа адамдардың эмоцияларына сезімтал болу, олардың жағдайын түсіну және дұрыс қарым-қатынас жасау қабілеті жатады. Оқушылар мен тәрбиеленушілердің психологиялық күйін бақылап, оларға қажетті қолдау көрсету маңызды.

Future Skills – қазіргі еңбек нарығында табысқа жету үшін қажетті дағдылар мен білім жиынтығы. Жаһандану мен 2020 жылғы технологиялық өзгерістердің әсерінен бұл тақырып өте өзекті болды және ерекше назар аударды. Әсіресе пандемия мен автоматтандырудың салдары жұмыс әлемін жаңа талаптарға бейімделуге мәжбүр етті.

Future Skills құрамына жататын еңбек нарығында өте қажет цифрлық дағдылар, креативтілік, сыни ойлау, қиындықтарды шешу дағдылары, эмоциялық интеллект, бейімделгіштік және техникалық дағдылар жатады. Соның ішінде цифрлық дағдылар қазіргі заманда өте өзекті тақырыптардың біріне айналды. Бүгінгі таңда цифрлық сауаттылық педагог-психологтар үшін өте маңызды. Білім беру жүйесі онлайн платформалар, психодиагностикалық тесттер мен жасанды интеллект құралдары арқылы жұмыс істеуге бейімделіп жатыр. Бұл өзгерістер болашақта педагог-психологтардың жұмысын тиімдірек ұйымдастыруға мүмкіндік береді, ал заманауи технологияларды қолдану олардың кәсіби біліктілігін арттыруға көмектеседі.

Бұл дағдылар тек жұмыс орындарын қамтамасыз етіп қана қоймай, адамдардың қоғамдағы рөлін, өзара әрекеттесуін және күнделікті өмірін өзгертуде маңызды орын алады. Цифрлық технологиялардың дамуы, жасанды интеллект пен автоматтандырудың кең таралуы болашақта жаңа талаптарды туындатып, жеке тұлғалардан жаңа білім мен қабілеттерді меңгеруді талап етеді. Осы орайда, шығармашылық, бейімделгіштік, сыни ойлау, тілді меңгеру, және цифрлық сауаттылық сияқты дағдылар алдыңғы қатарға шығады.

Педагогика және психология студенттерінің кәсіби және заманауи маман болып қалыптасуы үшін future skill дамыту және қалыптастыру маңызды рөл атқарады. Оқу барысында студенттер арнайы пәндер мен курстар арқылы осы дағдыларды меңгереді. Мұндай білім мен тәжірибе студенттердің тек теориялық білімін арттырып қана қоймай, сонымен қатар практикалық дағдыларын шыңдайды, оларды болашақ кәсіби қызметтерінде тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Цифрлық технологиялардың күн сайын жаңа жетістіктердің күрт асуынан, болашақ әрі заманауи педагог-психологтарға бейімделгіштік және сыни тұрғысынан ойлау өте қажет. Жасанды интеллекттің қарқынды дамып келе жатқаннан, педагог-психологтар жаңа құралдар мен әдістерді игеру және оларды тиімді қолдану үшін үнемі білімін жетілдіріп отыруы тиіс. Сонымен қатар, цифрлық технологиялардың оң және теріс әсерлерін дұрыс бағалау және оларды кәсіби тәжірибеде этикалық тұрғыдан қолдану да маңызды.

Жасанды интеллект, онлайн платформалар мен психодиагностикалық тесттер сияқты құралдар, педагог-психологтарға оқушылардың және ата-аналардың психологиялық жағдайын тезірек анықтауға және нақты шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді. Алайда, бұл технологиялар адам мен машина арасындағы қарым-қатынасты дұрыс үйлестіруді талап етеді. Сондықтан педагог-психологтың негізгі міндеті-адамның психологиялық қажеттіліктерін түсіну және осы қажеттіліктерге негізделген жеке тұлғаларды қамтамасыз ету үшін цифрлық құралдарды пайдалану.

Педагог-психологтардың жұмысы стандартты әдістерді ғана жүргізу емес, сонымен қатар креативті әдістерді де қолдануды талап етеді. Әрбір студенттің немесе клиенттің ерекшеліктерін ескере отырып, олардың қажеттіліктеріне сәйкес жеке әдісті таңдау маңызды. Сондықтан заманауи педагог-психолог өзінің креативті әлеуетін пайдалана отырып, тиімді және нәтижелі жұмыс істей алады.

Заманауи талаптарды қанағаттандыру үшін педагог-психологтар үнемі креативті ізденістер жүргізіп, жаңа әдістер мен әдістерді меңгеруі керек. Бұл тенденция жаңа ғылыми зерттеулерді, инновациялық технологияларды, білім беру мен психологиядағы үрдістерді бақылауды қажет етеді. Сонымен қатар, креативті ойлау педагог-психологтарға әртүрлі жағдайларға икемді жауаптар табуға және әдеттен тыс және қиын міндеттерді шешуге көмектеседі.

Заманауи педагог – психологтар үшін future skills және олардың екі негізгі категориясы — hard skills мен soft skills бойынша дамуы қажет.

Ғылыми әдебиеттерде осы ұғымдарды зерттеген ғалымдар да бар. Мысалы, Т.А. Яркова мен И.И. Черкасова атты ғалымдар білім жүйесінде soft skills маңызды бөлік ретінде қарастырып, олардың білім беруде дамуын жүйелі түрде басқару қажеттігін атап өтеді [0].

Сонымен қатар, кәсіби құзыреттілік деңгейі артқан сайын, soft skills, hard skills маңыздылығы мен сұранысы жоғарылайтынын Д.Татаурщикова атап өткен болатын.

Заманауи педагог-психологтардың негізгі мақсаты — білім беру жүйесінде орын алып жатқан өзгерістер мен қоғамдағы жаңа талаптарға сәйкес келетін дағдыларды дамыту. Қазіргі уақытта технологиялардың қарқынды дамуы, экономикалық өзгерістер және пандемия сияқты жаһандық сынақтар педагогика мен психологияның дәстүрлі тәсілдерін қайта қарауды талап етуде. Болашақ дағдыларын дамыту — педагог-психологтың рөлін қайта анықтайтын және оқу процесінің тиімділігін арттыратын негізгі бағыт.

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің педагогика факультетінде, педагогика және психология мамандығында оқитын 1-ші курс және 4-ші курс студенттер арасында Болашақ педагог-психолог студенттеріне арналған “Future Skills” бойынша сауалнама өткізілген болатын.

Сауалнама 10 сұрақтан тұрды және 18 студенттің жауабы алынды. Сауалнама нәтижелері 1-кестеде және 1 суретте берілген.

К е с т е 1 – Сауалнама нәтижелері

№	Студенттің аты-жөні	Көрсеткіш (Сауалнама нәтижелері)
1	Аружан	55
2	Бекзат	64
3	Динара	65
4	Ернұр	63
5	Саяна	59
6	Нұрсұлу	45
7	Әсел	52
8	Дамир	67
9	Аяжан	51
10	Мадина	54
11	Айша	58
12	Жансая	75
13	Аяулым	53
14	Гүлнұр	74
15	Наргиз	60
16	Раушан	89
17	Лаура	91
18	Маржан	94

Сурет 1. Сауалнама нәтижелері

Жоғарыда көрсетілгендей, біз 1-ші және 4-ші курс студенттері арасында салыстырмалы түрде «Future skills» дағдыларын зерттедік. Салыстырмалы түрде, 4-ші курс студенттерінің көрсеткіштері 1-ші курс студенттеріне қарағанда әлдеқайда жоғары екені байқалды. Біздің жұмысымыздың алдағы тиімділігін дәлелдейтін көрсеткіштер мен деректер 2-диаграмма мен 2-кестеде көрініс тапқан.

К е с т е 2 – Салыстырмалы нәтижелер

№	Студенттің аты-жөні	Тренингке дейінгі көрсеткіш	Тренингтен кейінгі көрсеткіш
1	Аружан	55	75

2	Бекзат	64	72
3	Динара	65	76
4	Ернұр	63	71
5	Саяна	59	81
6	Нұрсұлу	45	70
7	Әсел	52	69
8	Дамир	67	77
9	Аяжан	51	71
10	Мадина	54	76
11	Айша	58	68
12	Жансая	75	75
13	Аяулым	53	65
14	Гүлнұр	74	79
15	Наргиз	60	80
16	Раушан	89	90
17	Лаура	91	93
18	Маржан	94	95

Сурет 2. – Салыстырмалы нәтижелер

Диаграммада көрсетілген мәліметтер, жүргізілген сауалнама мен өткізілген тренинг нәтижелеріне сәйкес, 1-ші курста оқитын студенттердің статистикасы тренинг өткізілгеннен кейін айтарлықтай жақсарғанын көрсетеді. Бұл болашақ педагог-психолог студенттерінің кәсіби дағдыларын дамытуда тренингтердің тиімділігін дәлелдейді.

Біздің стратегиямыз болашақ педагог-психолог студенттеріне өздерінің кәсіби дағдыларын жетілдіру, сонымен қатар олардың эмоционалдық және әлеуметтік интеллектін дамытуға бағытталған. Тренингтер мен арнайы сабақтар арқылы студенттердің «Future skills» дағдыларын қалыптастыру, оларды заманауи білім беру талаптарына сай болуға дайындау маңызды мақсат болып табылады. Осылайша, студенттер кәсіби қызметте кездесетін түрлі қиындықтармен тиімді күресе алады, креативті және инновациялық шешімдер қабылдай алады.

Бұл көрсеткіштер мен деректер болашақ педагог-психологтардың кәсіби дамуына бағытталған оқыту бағдарламаларының нәтижелілігін көрсете отырып, бізге оқыту әдістемелерін жетілдіруге және студенттердің дағдыларын одан әрі дамытуға мүмкіндік береді.

Диаграммада көрсетілген мәліметтер мен жүргізілген сауалнама нәтижелері болашақ педагог-психологтардың дағдыларын дамытудағы маңызды өзгерістерді көрсетеді. 1-ші курста оқитын студенттер мен 4-ші курс студенттер арасында өткізілген треннингтен кейінгі көрсеткіштерінің айтарлықтай жақсарғаны, болашақ педагог-психологтар үшін «Future skills» дағдыларын дамыту қажеттілігін айқындайды. Диаграммада 1-ші курс студенттерінің көрсеткіштерінің тренингтен соң көтерілгенін көре отырып, біз «Future skills» бағытының студенттердің кәсіби дамуына қандай оң әсер тигізетінін нақты көруге болады.

Бұл көрсеткіштер болашақ педагог-психологтардың заманауи білікті маман болу үшін ең басты дағдылардың бірі – «Future skills» бағытының ерекше даму қажеттілігін дәлелдейді. Студенттердің тренингтер арқылы өздерінің кәсіби дағдыларын дамытуы олардың болашақ жұмысында креативті, бейімделгіш және тиімді маман болуына мүмкіндік береді. Сонымен қатар, «Future skills» дағдыларының даму деңгейі жоғарылаған сайын, студенттер өз жұмыстарында инновациялық шешімдер қабылдауда және күрделі мәселелерді шешуде тиімдірек болады.

Сондықтан, бұл диаграмма бізге болашақ педагог-психологтарды заманауи талаптарға сай даярлау үшін «Future skills» дағдыларын дамытуға ерекше назар аудару қажеттілігін көрсетеді.

Заманауи педагог-психологтар үшін бүкіл дағдылардың дамуының негізі ретінде Future skills, Soft skills және Hard skills бағыттарын дамыту аса маңызды. Бұл үш бағыттың үйлесімді дамуы педагог-психологтардың кәсіби және жеке жетістіктеріне үлкен әсерін тигізеді. Олардың әрқайсысы бүгінгі білім беру жүйесі мен қоғамдағы өзгерістерге бейімделуге, инновацияларды енгізуге және тиімді жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

Төмендегі ұсыныстарды ұсынуға болады:

1. Технологияларды меңгеру: Педагог-психологтар үшін цифрлық құралдар мен платформаларды тиімді пайдалану дағдыларын дамыту маңызды. Бұл онлайн психодиагностикалық тесттер, тренингтер, психологиялық кеңес беру қызметтері сияқты құралдарды қолдануды қамтиды.

2. Креативті ойлау мен инновацияларды енгізу: Болашақ педагог-психологтарға креативтілік пен жаңа әдіс-тәсілдерді қолдану қабілеттерін дамыту қажет. Бұл өзара байланыс, жаттығулар мен оқу әдістерін әртүрлі формада енгізу арқылы жүзеге асуы мүмкін.

3. Эмоциялық интеллекті дамыту: Студенттер мен клиенттердің эмоцияларына сезімтал болу және олармен тиімді қарым-қатынас орнату маңызды. Эмоциялық интеллекті дамыту тренингтері мен арнайы бағдарламалар арқылы жүзеге асырылады.

4. Білімді үздіксіз жаңарту: Өмір бойы білім алу принципін ұстана отырып, педагог-психологтар кәсіби дағдыларын үздіксіз жетілдіріп отыруы тиіс. Бұл психология, педагогика және жаңа технологиялар саласындағы курстар мен семинарларға қатысу арқылы жүзеге асады.

5. Топтық және жеке жұмыс дағдыларын дамыту: Командалық жұмысқа бейімделу және жеке кеңес беру қабілеттерін дамыту үшін тренингтер мен тәжірибе алмасу маңызды.

Қорытындылай келе, заманауи педагог-психологтардың кәсіби дамуы үшін Future skills, Soft skills және Hard skills бағыттарын үйлесімді түрде дамыту өте маңызды. Осы дағдылардың әрқайсысы педагог-психологтың жұмысында маңызды рөл атқарады. Future skills арқылы заманауи технологияларды тиімді пайдалану, Soft skills арқылы адамдармен тиімді қарым-қатынас орнату, ал Hard skills арқылы кәсіби білім мен дағдыларды нақты қолдану қажет.

Цифрлық сауаттылық, аналитикалық ойлау, эмоционалдық интеллект және креативтілік сияқты дағдылар педагог-психологтың кәсіби қызметін жетілдіруге ықпал етеді. Сонымен қатар, кәсіби психодиагностика, кеңес беру әдістері мен терапевтік тәсілдерді меңгеру оның жұмысында маңызды болып табылады.

Заманауи педагог-психологтар үздіксіз білім алу, өз эмоцияларын басқару, жаңа технологияларды меңгеру арқылы өз кәсіби қызметін дамытып, оқушылар мен клиенттерге сапалы психологиялық қызмет көрсетуге қабілетті бола алады. Осы бағыттарды дамытудың

нәтижесінде педагог-психологтар өз жұмысына жаңашылдық енгізіп, заманауи білім беру жүйесінің талаптарына толықтай сәйкес келеді.

Заманауи педагог-психологтың болашақ дағдыларын дамыту – білім беру жүйесінің тиімділігін арттырудың маңызды факторы. Қоғамдағы өзгерістер, оқушылардың психологиялық әл-ауқаты, цифрлық технологиялардың дамуы және инклюзивті білім беру талаптары бұл маманның жан-жақты болуын қажет етеді.

Педагог-психологтар жаңа әдістер мен технологияларды меңгеріп, эмоционалды интеллектін дамытып, кәсіби дағдыларын жетілдіре отырып, білім беру саласындағы маңызды рөл атқара алады. Осы бағыттағы үздіксіз даму мен бейімделу заманауи маман үшін табысқа жетудің басты шарты болып табылады.

Әдебиеттер**:**

1. Ehlers U. D., Kellermann S. A. Future skills: The future of learning and higher education. – Karlsruhe, 2019. – С. 2-69.

2. Lamri J., Lubart T. Reconciling hard skills and soft skills in a common framework: The generic skills component approach //Journal of Intelligence. – 2023. – Т. 11. – №. 6. – С. 107.

3. Гоулман Д. Социальный интеллект: Новая наука о человеческих отношениях. М.: АСТ, 2021. 650 с.

4. Сорокопуд Ю. В., Амчиславская Е. Ю., Ярославцева А. В. Soft skills («мягкие навыки») и их роль в подготовке современных специалистов //Мир науки, культуры, образования. – 2021. – №. 1 (86). – С. 194-196.

5. Исаева О. М., Савинова С. Ю. Развитие эмоционального интеллекта: обзор исследований //Современная зарубежная психология. – 2021. – Т. 10. – №. 2. – С. 105-116.

ӘОЖ 378.4

КРЕАТИВТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ: ҚАЗАҚСТАН УНИВЕРСИТЕТТЕРІНДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘЖІРИБЕЛЕРДІ АРТТЫРУ

Г.Т. Жеңіс, Б.Қ. Шоменова
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Қарағанды қ. Қазақстан
tursynbetg@mail.ru

Қазіргі уақытта блім беру жүйесінде түбегейлі өзгерістер орын алуда. Ғылым мен технологияның қарқынды даму әсерінен, еңбек нарығындағы жаңа мамандықтардың пайда болуы, білім жүйесінде жаңғырту қажеттілігін тудырады. Бұл өзгерістер білім беру әдістерін жетілдіруді, креативтілікті арттыруды және заманауи инновациялық технологияны қолдануды талап етеді. Бүгінгі таңда айқын көрініс тапқан жасанды интеллект, цифрлық платформалар және әлеуметтік желілер арқылы студенттердің білімге деген құштарлықты арттыруға болады. Сондықтан студенттердің осы құралдармен креативті сабақ жүргізу қазіргі таңда өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Креативтілік – бұл әдеттен тыс идеяларды шығаруға және проблемаларды шешуге дайын, қалыптасқан ортақ дәстүрлі жолдардан тыс креативтілік қабілет. Креативтілік – дарындылықтың тәуелсіз факторларының көрінісі [0].

Педагогикалық инновациялар – бұл педагогикалық қызметтегі жаңашылдықтар, оқыту мен тәрбиенің мазмұны мен технологиясындағы өзгерістер, олардың тиімділігін арттыруға бағытталған [0].

Осы мәліметтерге сүйене отырып, Қазақстанның жоғары оқу орындары үшін инновациялық тәжірибені дамыту үшін оқытудың креативтілік әдістерін қолдану өте маңызды екенін атап өтуге болады. Бұл әдістер білім беру сапасын жақсартып қана қоймайды, сонымен

қатар студенттердің креативтілік және сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін және оларды қазіргі еңбек нарығының талаптарына сәйкес дайындауға көмектеседі Бірақ білім беру жүйесін жаңғырту барысында бірқатар мәселелер туындауда. Мысалы оқытушылардың жаңа технологияның артынан ілесе алмауы, материалдық базаның жеткіліксіздігі немесе үнемі жаңартылмауы секілді мәселелер бар. Осыған байланысты, жоғары оқу орындары инновациялық педагогикалық технологияларды енгізумен қатар, білім беру мазмұнын үздіксіз жетілдіру жұмыстарын жүргізуі қажет. Бұл мақалада креативті әдістер арқылы инновациялық тәжірбиелерді Қазақстан университеттерінде арттыруға байланысты тиімді әдістер мен бағыттар ұсыналатын болады.

Әр ғасырдың өзіндік жаңалығы бар. Сол себепті білім беру жүйесі заман ағымына қарай дамып, оқыту әдістерін түрлендіріп отырды. Креативтілік – адамзатпен бірге ежелден қалыптасқан құбылыс. Ежелгі дәуірде алғашқы адамдар тас өңдеу, құрал жасау, үңгір суреттерін салу және мифология арқылы креативтілік қабілеттерін көрсетті. Олар күнделікті өмірде кездесетін мәселелерді шешу үшін жаңа әдістерді ойлап тауып, тәжірибе арқылы жетілдірді.

Антикалық дәуірде ғылым мен өнердің өркендеуіне байланысты креативтіліктің дамуы ерекше қарқын алды. Бұл кезеңде ұлы грек философтары Сократ, Платон және Аристотель креативтілік пен сыни ойлаудың маңызын зерттеп, оны білім беру, өнер, сәулет және ғылыми инновацияларда қолданды. Олардың еңбектері болашақтағы педагогикалық жүйелердің негізін қалады.

Кеңес дәуірінде де креативтілік педагогикада аса маңызды тақырыптардың бірі болды. Балалардың сабаққа деген қызығушылығын оятуға байланысты әртүрлі қызықты, креативті әдістер ойлап тапты. Педагогикада креативтілік – бұл дәстүрлі оқыту тәсілдерінен шығып, білім алушылардың креативтілік қабілеттерін дамытатын жаңа, тиімді әдістерді қолдану. Оның даму тарихына көз жүгіртсек:

XVII–XVIII ғасырларда Я.А. Коменский білім беруде көрнекілік әдісін енгізді.

XIX ғасырда И.Г. Песталоцци мен Ф. Фребель оқытуда баланың табиғи қызығушылығына сүйене отырып, ойын элементтерін қолданды.

XX ғасырда Джон Дьюи, Л.С. Выготский және Жан Пиаже білім беруді жаңғыртып, тәжірибелік оқытудың, белсенді оқыту әдістерінің маңыздылығын атап өтті.

Қазіргі уақытқа келетін болсақ цифрлық технологиялар мен инновациялық әдістердің дамуы педагогикалық креативтілікті жаңа деңгейге көтерді. Бүгінгі таңда STEAM-оқыту, жоба негізінде оқыту (PBL), дизайн-ойлау (Design Thinking), геймификация сияқты әдістер кеңінен қолданылады.

Қазақстандық жоғары оқу орындары да бұл үрдістен қалыс қалмай, білім беру жүйесіне инновациялық әдістерді енгізуде. Университеттерде қолданылып жүрген негізгі тәсілдер мыналар:

Жобалық оқыту (Project-Based Learning, PBL) – студенттер теорияны практикамен ұштастырып, нақты мәселелерді шешуге бағытталған жобалар әзірлейді.

Геймификация (Gamification) – оқу процесіне ойын элементтерін енгізу арқылы студенттердің қызығушылығын арттыру.

Дизайн-ойлау (Design Thinking) – креативтілік шешімдер табуға және инновациялық идеяларды дамытуға көмектесетін тәсіл.

Цифрлық білім беру технологиялары – онлайн-курстар, виртуалды және толықтырылған шындық (VR/AR) құралдары арқылы интерактивті оқыту.

Кейс-әдісі – нақты жағдайларды (кейстерді) талдау және шешу арқылы білімді меңгерту.

Қазіргі таңда Қазақстан университеттерінде креативті оқыту әдістерін қолдану арқылы инновациялық тәжірибелерді дамыту маңызды. Бұл тәсілдер студенттердің креативтілік және сыни ойлау қабілеттерін жетілдіруге, оларды заманауи еңбек нарығының талаптарына сай дайындауға ықпал етеді. Креативті педагогика – тек білім беру сапасын арттыру құралы ғана емес, сонымен қатар болашақ мамандардың интеллектуалдық және кәсіби бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ететін негізгі факторлардың бірі.

А.С. Горинский өз зерттеуінде үздіксіз білім беру стратегиясы, әдетте ойлағаннан әлдеқайда көп дәрежеде, жеке тұлғаның тәжірибесін үнемі инновациялық жаңартуға бағытталғанын көрсетті, бұл оның креативті қабілеттерінің сұранысқа ие болуымен тікелей байланысты [0].

Үздіксіз білім беру-бұл кәсіби шеберлікті арттырудың құралы ғана емес, сонымен бірге адамның креативтілік әлеуетін ашудың маңызды тетігі. Осыған байланысты оқу процесін икемді ету және оқушылардың өз бетінше ойлау қабілетін дамыту үшін заманауи білім беру жүйесіне инновациялық әдістерді енгізу қажеттілігі артып келеді.

Горинскийдің зерттеулері көрсеткендей, үздіксіз білім беру қазіргі уақытта тек академиялық біліммен шектелмейді. Бұл адамның өзін-өзі дамытуына ықпал етеді, оның креативтілік қабілеттерін шыңдайды, өмір бойы оқуға деген ынтасын арттырады. Бұл тенденция еңбек нарығындағы сарапшыларға сұраныстың артуына айтарлықтай әсер етіп қана қоймай, олардың интеллектуалды және креативтілік өсуіне де әсер етеді.

Сондықтан білім беру мекемелері мен ұйымдары оқыту жүйесін заман талабына сай бейімдеп, жаңартылған бағдарламалар мен креативті әдістерді енгізуі қажет. Бұл студенттер мен мамандардың шығармашылық қабілетін шыңдап, оларды жаңа мүмкіндіктерді игеруге және инновациялық ойлау дағдыларын дамытуға ынталандырады.

О. Д. Никитин студенттердің креативті дамуын бағалаудың негізгі өлшемдерін айқындайды. Оларға мыналар кіреді: "ерекше тәсілмен мәселелерді шешу, жаңашыл тәжірибеге бейімділік, шығармашылық әлеуеттің артуы, назарды шоғырландыру қабілеті, өзгелердің сезімін түсіну, эмоциялық тұрақтылық, юморды қабылдау және оқу үдерісіне деген шынайы қызығушылық" [0].

Жоғарыда жазылған теориялық білім негізінде Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің педагогика факультетінің студенттері арасында «Қандай креативті әдістерді білесіңдер?» атты сауалнама жүргізілді. Сауалнама 10 сұрақтан тұрып, оған 12 студент қатысқан.

Нәтижелер 1-кестеде және 1-суретте ұсынылған.

К е с т е 1 – Сауалнама нәтижелері

№	Сұрақтар	Жауаптар (%)
1	Креативті әдістерді қолдану маңызды ма?	Иә – 75%, Жоқ – 25%
2	Шығармашылық тапсырмаларды орындау сізге қиындық тудыра ма?	Иә – 50%, Жоқ – 50%
3	Қандай креативті әдістерді білесіз?	Миға шабуыл – 85%, Кейс-әдіс – 75%, Рөлдік ойындар – 65%
4	Проблемалық оқыту әдісін қолданасыз ба?	Иә – 45%, Жоқ – 55%
5	Дизайн-ойлау әдісімен таныссыз ба?	Иә – 45%, Жоқ – 55%
6	Өз креативтілік деңгейіңізді қалай бағалайсыз?	Жоғары – 15%, Орташа – 60%, Төмен – 25%
7	Оқыту үдерісінде интерактивті әдістер қажет деп санайсыз ба?	Иә – 80%, Жоқ – 20%
8	Креативті ойлау қабілетін дамыту үшін не қажет деп ойлайсыз?	Практикалық сабақтар – 55%, Шығармашылық жобалар – 30%, Жеке тәжірибе – 15%
9	Инновациялық оқыту әдістерін қолдану оқуға деген қызығушылықты арттыра ма?	Иә – 85%, Жоқ – 15%
10	Креативті әдістерді үйренуге қызығушылығыңыз бар ма?	Иә – 90%, Жоқ – 10%

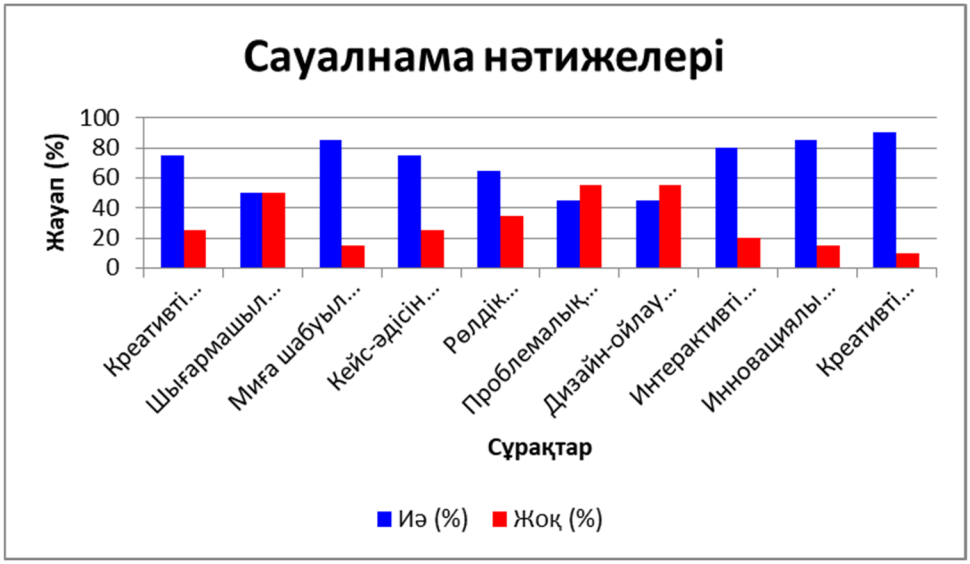

Сурет 1. Сауалнама нәтижелері

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, студенттер арасында креативті әдістерге жоғары сұраныс бар. Алайда кейбір әдістердің танымалдығы төмен деңгейде болғандықтан, оларды кеңінен енгізу және студенттердің оларды қолдану дағдыларын дамыту маңызды. Сонымен қатар, шығармашылық тапсырмаларды орындаудағы қиындықтарды азайту үшін қосымша әдістемелік қолдау көрсету қажет.

Осылайша, жүргізілген зерттеу жұмыстары мен сауалнама нәтижелері біздің алға қойған мақсаттарымызға қол жеткізгенімізді дәлелдейді. Студенттердің креативті әдістерге деген қызығушылығы мен олардың оқу үдерісінде қолданылу деңгейі білім беру жүйесінде инновациялық тәжірибелерді енгізу қажеттілігін көрсетеді.

Білім беру жүйесінде креативті әдістерді дамытуға арналған ұсыныстар:

1. Интерактивті оқыту әдістерін енгізу: Дизайн-ойлау, кейс-әдіс, миға шабуыл сияқты әдістерді оқу бағдарламасына қосу. Бұл студенттердің шығармашылық ойлауын және практикалық дағдыларын жетілдіруге көмектеседі.

2. Оқытушылардың біліктілігін арттыру: Креативті оқыту әдістерін меңгеруге бағытталған тренингтер мен семинарлар ұйымдастыру. Педагогтардың тәжірибе алмасуына жағдай жасау.

3. Шығармашылық жобаларды дамыту: Студенттерге ғылыми-зерттеу, инновациялық стартаптар және шығармашылық жобалармен айналысуға мүмкіндік беру. Бұл олардың дербес ойлау және жаңа шешімдер ұсыну қабілеттерін арттырады.

4. Сандық технологияларды пайдалану: Онлайн платформалар, виртуалды шынайылық (VR), толықтырылған шынайылық (AR) және басқа да цифрлық құралдарды оқу процесіне енгізу.

5. Студенттердің белсенділігін арттыру: Шығармашылық конкурстар, дебаттар, хакатондар өткізу. Студенттердің өз идеяларын жүзеге асыруына жағдай жасау.

6. Пәнаралық байланыстарды күшейту: Әртүрлі пәндер арасында креативті тәсілдерді қолдану арқылы интеграция жасау. Бұл студенттердің кешенді ойлау қабілетін дамытады.

7. Оқу процесін жаңарту: Оқыту әдістерін үнемі жетілдіру, заманауи оқыту стратегияларын енгізу және студенттердің қызығушылығын арттыруға бағытталған әдістемелерді қолдану.

8. Жоғарыда аталған креативті оқыту әдістерін жүзеге асыру оқушылардың креативті қабілетін дамытып, өз бетінше ойлау және есеп шығару дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді. Егер креативті әдістер білім беру жүйесінде сабақ ретінде жүргізілсе, бұл студенттердің кәсіби құзыреттіліктерін дамытып, болашақта еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болуына және кәсіби іс-әрекетінде жаңашыл шешімдер қабылдауына мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, инновациялық технологияларды оқу процесінде қолдану білім алушылардың танымдық белсенділігін арттырып, оқыту жүйесін тиімді ұйымдастыруға көмектеседі. Жасанды интеллект, интерактивті құралдар және заманауи әдістемелер студенттерге ақпаратты тез қабылдауға және оны іс жүзінде қолдануға мүмкіндік береді. Инновация білім беру мазмұнын жаңартып қана қоймайды, сонымен қатар оқу процесін жақсартып, оқушылардың зерттеушілік және креативті қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Білім беру жүйесін жаңғырту және оқытуда креативті әрі жаңашыл әдістерді енгізу болашақ мамандардың жан-жақты дамуын қамтамасыз етеді. Бұл әдістер оқушылардың оқу үдерісіне белсенді қатысуына ықпал етіп, олардың өз ойын еркін жеткізуіне, зерттеушілік дағдыларын дамытуына және топта үйлесімді жұмыс жасауына көмектеседі.

Қорытындылай келе, білім беру жүйесінде заманауи инновациялық тәжірибелер мен креативті әдістерді қолдану қазіргі Қазақстан университеттері үшін өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Инновациялық тәжірибелер болашақ мамандардың интеллектуалдық әлеуетін дамытып, оларды еңбек нарығында бәсекеге қабілетті етуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, креативті әдістер студенттердің өз бетінше ойлау қабілетін дамытып, жаңа идеяларды қалыптастыруына және кәсіби ортаға икемді бейімделуіне көмектеседі. Сондықтан жоғары оқу орындары креативті оқыту әдістерін жетілдіріп, оларды білім беру процесінің тұрақты бөлігіне айналдыруы қажет.

Әдебиеттер:

1. Куспанова А. К., Саванчиева А. С., Сабденалиева Г. М. Білім алушылардың креативті ойлау дағдыларын қалыптастыру жолдары мен факторлары //Вестник КазНПУ имени Абая. Серия: Педагогические науки. – 2023. – Т. 77. – №. 1. – С. 199-206.

2. Гайсагалиева Д. Г., Айдынғалиева А. Н. Қазіргі білім беру жүйесіндегі инновацияның рөлі. – 2023.

3. Андрюхина Л. М. Педагогические условия и технологии развития креативного потенциала студентов в высшей школе //Современные проблемы науки и образования. – 2021. – №. 6. – С. 26.

4. Жильцова С. Р. Эмпирическое исследование влияния психолого-педагогического сопровождения на позитивное отношение студентов к профессии педагога //Международный журнал гуманитарных и естественных наук. – 2023. – №. 5-2 (80). – С. 105-110.

УДК 378.01

ФАКТОРЫ АДАПТАЦИИ ОБУЧАЮЩИХСЯ В ОРГАНИЗАЦИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Базарбек М.М.
medinabazarbek@gmail.com
Карагандинский университет имени академика Е.А. Букетова

В условиях динамично меняющейся образовательной среды адаптация обучающихся к процессу обучения в организации высшего образования становится ключевым фактором успеха реализации образовательных программ. Переход от школьной системы к университетской образовательной среде сопровождается значительными психологическими, социальными и эмоциональными изменениями, что требует разработки эффективных методов поддержки обучающихся в этот период. Проблематика адаптационных процессов приобретает особую актуальность ввиду возрастающей конкуренции на рынке образовательных услуг и необходимости формирования устойчивых личностных ресурсов у молодых людей.

Как отмечают Махрина Е.А. и Тимофеева А.В. Стрессоустойчивость студентов является важным аспектом адаптации, позволяющим минимизировать негативное влияние стресса на

учебную деятельность. Были проведены исследования адаптации и стрессоустойчивости 3-х методик на студентов. По окончанию эксперимента были подведены следующие итоги. Адаптация и стрессоустойчивость студентов имеет тесную прямую взаимосвязь, а показатели данных характеристик влияют на способность личности эффективно действовать в стрессовых ситуациях [1].

Аналогично, Трухан Н.С. и Мамедова Л.В. подчеркивают, что успешная адаптация первокурсников напрямую влияет на их академическую успеваемость и мотивацию к дальнейшему обучению. Критериями для определения социально-психологической адаптивности выступает самоопределение личности по отношению к социальной среде, включающее конструирование системы смыслов и целей для себя в этой среде, отношение к этой среде и к самому себе как к ее части [2]. Актуальность исследования адаптационных процессов в вузе обусловлена необходимостью создания условий, способствующих снижению уровня стресса, формированию устойчивости к негативным воздействиям и повышению общей эффективности образовательного процесса.

Дополнительно, исследования Кашапова М.М. и соавторов демонстрируют, что эмпатия выступает в качестве ресурса жизнестойкости, способствуя более быстрому и эффективному принятию новых социальных и образовательных ролей. Авторы пишут о своих опасениях в проблемах межличностных отношений, подчеркивая, что низкий уровень эмпатии может приводить к трудностям в адаптации, возникновению конфликтов в студенческой среде и снижению эмоциональной устойчивости. Они отмечают, что недостаточное развитие эмпатии у студентов может затруднять их взаимодействие с преподавателями и сокурсниками, а также негативно сказываться на формировании профессионально значимых коммуникативных навыков. Так же отмечают и Березина З.И. и Улыбышева И.Н, одиночество может значительно затруднять процесс адаптации личности в вузе, снижая уровень социальной активности и увеличивая риск деструктивных переживаний. Студенты, испытывающие дефицит социального взаимодействия, чаще сталкиваются с трудностями в учебном процессе, низкой самооценкой и эмоциональным выгоранием. В связи с этим особую значимость приобретает разработка механизмов психологической поддержки, направленных на формирование у студентов навыков социального взаимодействия, развитие эмпатии и создание комфортной образовательной среды.

Не менее важными являются вопросы диагностики и профилактики деструктивного поведения, что рассматривается в работе Смирнова А.А. и коллег. Авторы подчеркивают, что деструктивные формы поведения, такие как повышенная тревожность, агрессивность, замкнутость или отказ от социального взаимодействия, могут существенно осложнять процесс адаптации студентов к вузовской среде. В их исследовании рассматриваются методы ранней диагностики таких проявлений, а также разработка профилактических программ, направленных на создание комфортной образовательной среды, снижение уровня стресса и формирование навыков конструктивного взаимодействия. Особое внимание уделяется роли психологической поддержки и вовлеченности студентов в социально значимую деятельность как инструментам профилактики деструктивного поведения.

Адаптация студентов к образовательному процессу в высшем учебном заведении является многогранным и сложным процессом, включающим в себя психологические, социальные и эмоциональные аспекты. Успешность этого процесса во многом зависит от уровня стрессоустойчивости, способности к самоопределению в новой среде, а также качества межличностного взаимодействия. Исследования показывают, что факторы, влияющие на адаптацию, тесно связаны между собой и определяют академическую успеваемость, мотивацию к обучению и общий уровень удовлетворенности образовательным процессом.

Особое внимание уделяется профилактике деструктивного поведения, созданию комфортной образовательной среды и формированию у студентов устойчивых личностных ресурсов, необходимых для успешного обучения и профессионального становления.

Адаптация обучающихся 1-го курса к обучению в высшем учебном заведении представляет собой сложный процесс, включающий психологическую, социальную и

академическую перестройку, необходимую для успешного функционирования в новой образовательной среде. В этот период студенты сталкиваются с изменением ролевых установок, формированием новых социальных связей, освоением учебной нагрузки и развитием самостоятельности. Современные исследования выделяют три ключевых аспекта адаптации: психологическую, социальную и академическую. Психологическая адаптация включает эмоциональную стабильность, стрессоустойчивость, уровень эмпатии и способность управлять своими переживаниями. Социальная адаптация определяется уровнем включенности в коллектив, развитием коммуникативных навыков и степенью удовлетворенности социальными связями. Академическая адаптация связана с формированием учебных стратегий, мотивации и способностью эффективно усваивать образовательный материал.

Одним из важнейших факторов успешной адаптации обучающихся является стрессоустойчивость, то есть способность сохранять эмоциональное равновесие и адекватно реагировать на учебные и социальные вызовы. В студенческом возрасте основные стрессовые факторы включают высокие учебные нагрузки, адаптацию к новой социальной среде, необходимость принятия ответственных решений, а также финансовые и бытовые трудности. Низкий уровень стрессоустойчивости может привести к снижению академической мотивации, повышению тревожности и эмоциональному выгоранию. В то же время развитые навыки эмоциональной саморегуляции, эффективного решения проблем и рационального подхода к стрессовым ситуациям способствуют успешной адаптации.

Так стрессоустойчивость обучающихся проявляется в способности сохранять эмоциональную стабильность в стрессовых ситуациях, быстро находить эффективные решения возникающих проблем и адекватно регулировать своё эмоциональное состояние. Согласно Колтунову и соавт. (2022), восприятие стресса и способы адаптации студентов во многом определяются их ценностными ориентирами. В ходе кросс-культурного исследования было выявлено, что студенты с доминирующими ценностями самореализации и коллективизма легче адаптируются к условиям обучения, тогда как индивидуалистическая направленность личности может усиливать стресс и способствовать возникновению кризисных состояний [5].

Другим значимым аспектом адаптационного процесса является уровень эмпатии. Эмпатия включает в себя способность понимать и разделять эмоции других людей, а также принимать чужую точку зрения. Высокий уровень эмпатии способствует лучшей социальной адаптации, формированию прочных межличностных связей и снижению уровня конфликтности в студенческой среде [3]. Обучающиеся с развитой эмпатией легче адаптируются к новой образовательной среде, обладают высокой стрессоустойчивостью и демонстрируют устойчивую мотивацию к учебе.

Не менее значимым фактором адаптации является самооценка, определяющая уверенность студентов в своих силах и их мотивацию к обучению. Социальная адаптация студентов в вузе охватывает не только дидактический компонент, т. е. приспособление студента к новой форме обучения, но и социальный, и профессиональный компоненты [4]. Высокий уровень самооценки напрямую связан с активной учебной деятельностью, участием в университетских мероприятиях и стремлением к самореализации. Социальное взаимодействие играет решающую роль в академической и профессиональной адаптации: участие в общественной жизни вуза способствует развитию коммуникативных навыков, расширению социального капитала и повышению вовлеченности в учебный процесс.

Однако не все студенты успешно адаптируются к новым условиям. Ощущение одиночества и склонность к деструктивному поведению могут служить индикаторами неблагополучной адаптации. Причинами этого могут быть трудности в установлении социальных контактов, разочарование в учебном процессе и несоответствие ожиданий студента реальности вузовской жизни. Деструктивное поведение, включая избегание общения, снижение интереса к учебе, эмоциональную нестабильность и самодеструктивные реакции, требует своевременной диагностики и психологической поддержки.

Исследования показывают, что студенты, принимающие активное участие в университетской жизни, реже испытывают стресс и одиночество, что положительно сказывается на их академической успеваемости и психологическом благополучии [1]. В то же время дефицит социальных контактов и трудности в коммуникации могут способствовать развитию деструктивного поведения. По данным Смирнова, диагностика деструктивных тенденций и своевременная психологическая помощь позволяют минимизировать негативные последствия социальной дезадаптации студентов [4]. Исследование Березиной и Улыбышевой также подтверждает, что одиночество может значительно усложнять процесс адаптации студентов к вузовской среде, влияя на их эмоциональное состояние и уровень тревожности. переживание одиночества у студентов связано с повышенной тревожностью и снижением уровня психологической адаптации. Так исследования указывают, что эмоциональная изоляция может стать значительным препятствием для успешной адаптации к условиям обучения в вузе, вызывая стресс и чувство неопределенности [6].

Диагностика адаптационных процессов студентов играет важную роль в системе образовательной поддержки. Она позволяет своевременно выявлять риски академической неуспешности, социальной изоляции и эмоционального выгорания, что делает возможным разработку эффективных программ сопровождения. Интегрированные опросники помогают образовательным учреждениям оценивать уровень адаптации студентов и предпринимать меры для улучшения их психологического комфорта, что в конечном итоге способствует повышению качества образования и успешности студентов.

Цель этапа исследования — выявление степени выраженности ключевых факторов, влияющих на адаптацию студентов первого курса к условиям высшего образования. На основании теоретического анализа были выделены основные компоненты внутренней адаптации, включающие стрессоустойчивость, эмпатию, самооценку, коммуникативную толерантность, субъективное переживание одиночества и склонность к деструктивному (агрессивному) поведению.

Для сбора эмпирических данных была разработана анкета, включающая адаптированные и валидированные методики:

- Шкала стрессоустойчивости CD-RISC (Коннор–Дэвидсон) — измеряет устойчивость к стрессу, способность адаптироваться к изменяющимся условиям.
- Тест эмоциональной эмпатии (EETS) — оценивает способность к сопереживанию и эмоциональному вовлечению.
- Шкала самооценки Розенберга (RSES) — диагностирует общее отношение к себе.
- Методика коммуникативной толерантности (В. В. Бойко) — определяет гибкость и терпимость в межличностном взаимодействии.
- Шкала одиночества UCLA — позволяет выявить уровень социальной изоляции и субъективного одиночества.
- Опросник агрессивности Басса–Дарки — фиксирует склонность к выражению агрессивных и враждебных реакций.

В исследовании приняли участие 29 обучающихся на первом курсе. Каждый участник ответил на 30 балльных вопросов и 5 бинарных (да/нет) утверждений, охватывающих шесть указанных факторов. Результаты представлены в таблице 1.

Таблица 1

Фактор адаптации	Средний балл	Интерпретация
Стрессоустойчивость	73,25%	Средний уровень
Эмпатия	83,25%	Высокий уровень
Самооценка	68,25%	Средний уровень
Толерантность	64,33%	Умеренная толерантность
Одиночество	48,25%	Низкий уровень одиночества
Агрессивность	60%	Умеренная выраженность агрессии

Результаты опроса показывают, что степень стрессоустойчивости обучающихся средняя (73.25%), что означает, что имеются базовые адаптационные ресурсы. Но отсутствие высоких значений говорит о возможной уязвимости при повышенной академической или эмоциональной нагрузке.

Эмпатия оказалась наиболее яркой среди всех факторов (83.25%), что означает, студенты могут понимать и учитывать чувства других, что способствует успешной социальной адаптации и снижает вероятность конфликтов.

Самооценка респондентов составляла 68.25% от максимальной оценки, что нам показывает обучающиеся уверенно держатся и трезво оценивают свои силы, но при адаптационном времени может быть переменчивой. Важно в этот период поддерживать учащихся, правильно научить конструктивному самовосприятию посредством достижений в учебной деятельности и социальной поддержки.

Коммуникативная толерантность (64.33%) свидетельствует о наличии умеренных трудностей во взаимодействии, особенно с людьми, имеющими отличные взгляды и привычки. Это может создавать напряжение в группе и снижать общую удовлетворённость образовательной средой.

Изоляция была выражена слабо (48.25%), что говорит о его высоком уровне социальной вовлеченности у большинства студентов. Это положительный показатель, указывающий на то, что учащиеся не чувствуют себя изолированными.

Агрессивность продемонстрировала средние уровни (60%). Это может быть проявлением скрытого стресса и внутреннего напряжения, особенно в сочетании с умеренной толерантностью. Легче держать в себе отрицательные эмоции, чем научиться выражать их. Важно своевременно отследить такие тенденции, чтобы предупредить их развитие в деструктивных формах поведения.

Проведённое исследование подтвердило значимость психосоциальных факторов в процессе адаптации студентов к высшему образованию. Высокий уровень эмпатии и социальная включённость формируют основу для устойчивых межличностных связей и позитивного взаимодействия в учебной среде. В то же время средние показатели стрессоустойчивости, самооценки и коммуникативной гибкости требуют дополнительного внимания со стороны педагогов, психологов и кураторов.

Таким образом, эмпирическое исследование не только дало количественный диагноз выраженности психосоциальных факторов в адаптации студентов первого курса, но и эмпирически подтвердило диспозиции, сформулированные в теоретической части. Полученные данные коррелируют с научными представлениями о комплексном характере адаптации, которая зависит от сочетания личностных особенностей и особенностей социального взаимодействия. Высокие показатели уровня эмпатии, зафиксированные у большинства опрошенных, свидетельствуют о наличии важного ресурса социальной адаптации, который обеспечивает устойчивые межличностные связи и снижает риск возникновения конфликтных ситуаций. Продемонстрированные участниками исследования средние уровни стрессоустойчивости и самооценки подтверждают их значимость в качестве поддерживающих факторов для обладающего потенциала, в то же время указывая на необходимость их развития в условиях образовательной нагрузки и социальной неопределенности. Умеренные значения коммуникативной толерантности и агрессивности у некоторых субъектов выявляют потенциальные зоны риска, требующие систематической профилактической и корректирующей работы академических специалистов.

Таким образом, результаты эмпирического этапа исследования подтвердили теоретическую гипотезу о многокомпонентном характере студенческой адаптации. Они подчеркивают необходимость комплексного подхода к поддержке обучающихся, включающего развитие личностных ресурсов, развитие конструктивных коммуникативных навыков, создание благоприятной образовательной среды. Это позволяет рассматривать представленное исследование не только как диагностически значимое, но и на практическом уровне, способствующее оптимизации процесса адаптации в системе высшего образования.

На основе полученных данных можно рекомендовать:

- Реализация адаптационных программ с первых недель обучения. Организация адаптационных мероприятий в начале учебного года помогает студентам быстрее привыкнуть к новой обстановке. Эти программы могут включать в себя вводные лекции о структуре университета, правилах процедуры, а также экскурсии по кампусу. Это помогает снизить тревожность и создать чувство принадлежности к университетскому сообществу.
- Проведение тренингов по развитию стрессоустойчивости и коммуникативных навыков. Регулярные тренинги, направленные на развитие навыков управления стрессом и эффективной коммуникации, помогают обучающимся справляться с эмоциональным напряжением и выстраивать продуктивные отношения с окружающими. Эти упражнения могут включать в себя ролевые игры, тематические исследования и упражнения на эмоциональный интеллект.
- Индивидуальная психологическая поддержка обучающихся. Предоставление возможности индивидуальных консультаций с психологом позволяет своевременно выявлять и решать личные проблемы студентов, связанные с проживанием. Это может включать в себя диагностику уровня тревожности, работу над самооценкой и разработку стратегий преодоления.
- Создание групп поддержки студентов и систем наставничества. Формирование групп поддержки, где студенты старших курсов помогают студентам первого курса адаптироваться к учебному процессу и социальной жизни университета, способствует более быстрому вхождению новичков в студенческое сообщество. Наставники могут поделиться своим опытом, помочь с семейными и образовательными проблемами, оказать эмоциональную поддержку.

Таким образом, результаты эмпирического этапа исследования подтвердили теоретическую гипотезу о многокомпонентном характере студенческой адаптации. Они подчеркивают необходимость комплексного подхода к поддержке обучающихся, включающего развитие личностных ресурсов, развитие конструктивных коммуникативных навыков, создание благоприятной образовательной среды. Это позволяет рассматривать представленное исследование не только как диагностически значимое, но и на практическом уровне, способствующее оптимизации процесса адаптации в системе высшего образования.

Заключение. Адаптация обучающихся к условиям высшего образования – сложный и многогранный процесс, включающий в себя не только интеллектуальную, но и эмоциональную, коммуникативную и поведенческую составляющие. От успешности адаптационного периода во многом зависит продолжение академической и социальной траектории обучающегося, его профессиональное самоопределение и психологическое благополучие.

В рамках теоретического анализа были рассмотрены ключевые подходы к понятию адаптации, а также охарактеризованы основные внутренние условия, влияющие на ее успешность. К ним относятся стрессоустойчивость, уровень эмпатии, самоуважения, коммуникативная толерантность, субъективное переживание одиночества, склонность к деструктивному поведению (особенно агрессивному). Анализ научной литературы позволил выявить взаимосвязь между этими факторами и особенностями адаптационного процесса на начальном этапе обучения в вузе.

Практическая часть исследования заключалась в эмпирической проверке значимости указанных корректирующих коэффициентов у студентов первого курса. С помощью набора валидированных методов был предложен опрос 29 респондентам. Результаты показали, что большинство студентов имеют средний уровень стрессоустойчивости и самооценки, высокую эмпатию и низкий уровень одиночества, что можно рассматривать как положительный показатель совладания. В то же время умеренный уровень агрессии и сниженная коммуникативная толерантность у некоторых студентов свидетельствуют о наличии потенциальных трудностей во взаимодействии с социумом и повышают риск возникновения конфликтных и стрессовых ситуаций. Полученные данные подтвердили положения

теоретической части, согласно которым успешная адаптация является результатом комплексного взаимодействия личностных ресурсов и особенностей социальной среды. Адаптация студентов требует систематической поддержки, направленной не только на развитие академических навыков, но и на формирование стрессоустойчивости, развитие эффективных коммуникативных навыков, создание благоприятной и толерантной образовательной среды.

На основе проведенного анализа можно сделать вывод о том, что своевременная диагностика адаптационных факторов, организация профилактических и развивающих мероприятий, а также привлечение педагогов и психологов к сопровождению студентов первого курса являются необходимыми условиями для разработки комплексной и устойчивой стратегии адаптации студентов к условиям высшего образования.

Литература:

1). Махрина Е.А., А.В. Тимофеева Адаптация и стрессоустойчивость студентов // E-Scio. - 2022 - № 6(69). - С. 13–21 https://cyberleninka.ru/article/n/adaptatsiya-i-stressoustoychivost-studentov/viewer

2). Трухан Н.С., Мамедова Л.В. Адаптация студентов первого курса // Управление образованием: теория и практика. - 2022 - №7(54) - С. 267-275. DOI: https://doi.org/10.25726/b9553-3805-6569-r

3). Кашапов М.М., Смирнов А.А., Соловьева Е.В., Серафимович И.В. Эмпатия как ресурс жизнестойкости студентов при адаптации к вузу // Сибирский психологический журнал. - 2022. - № 86. - С. 119-138. DOI: 10.17223/17267080/86/7

4). Смирнов А. А., Карпов А. А., Смирнов Д. А., Соловьева Е. В. Диагностика и профилактика деструктивного поведения и оптимизация социальной адаптации студентов вуза // Перспективы науки и образования. 2022. - № 6(60). - С. 384-402. https://cyberleninka.ru/article/n/diagnostika-i-profilaktika-destruktivnogo-povedeniya-i-optimizatsiya-sotsialnoy-adaptatsii-studentov-vuza

5). Колтунов Е.И., Грязева-Добшинская В.Г., Дмитриева Ю.А., Маркина Н.В., Чжи Ц., Набойченко Е.С. Ценностные основания переживания стресса и адаптации студентов: кросс-культурное исследование // *Образование и наука.* 2022. - №24(2). - С. 138-168. DOI:10.17853/1994-5639-2022-2-138-168

6). Березина З.И., Улыбышева И.Н. Психологическая адаптация личности, переживающей одиночество, к условиям обучения в вузе // Вестник Самарского государственного технического университета. Серия «Психолого-педагогические науки». 2023. - №3(20). - С. 167-178. DOI: 10.17673/vsgtu-pps.2023.3.12

УДК 378

КРИТЕРИИ ИСТИНЫ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ И ИХ ВОСПРИЯТИЕ СТУДЕНТАМИ

Файзуллин Р.Р., Исхакбаева Т.Г.
Карагандинский университет им. Е.А.Букетова, г. Караганда

Проблема истины и ее критериев занимает одно из центральных мест в эпистемологии, определяя основания научного познания и границы достоверного знания. Вопрос о критериях истины имеет не только фундаментально философское значение, но и прикладную значимость в условиях современного информационного общества, характеризующегося высокими темпами производства и распространения информации. Стремительный рост объема данных, доступных через цифровые технологии, приводит к необходимости осмысленного подхода к их критической оценке, что делает исследование данной темы особенно актуальным.

Современные студенты, как будущие специалисты в различных областях науки и практической деятельности, сталкиваются с проблемой оценки истинности получаемой информации, особенно в образовательном процессе. Однако предпочтения студентов в выборе критериев истины остаются недостаточно изученными, что создает теоретический и практический интерес к их эмпирическому анализу. Определение того, какие критерии истины преобладают в их когнитивной практике, например, соответствие практике, логическая непротиворечивость и авторитет источника, позволит выявить существенные тенденции и возможные пробелы в формировании критического мышления.

Анализ теоретических подходов к истине в сочетании с эмпирическим исследованием предпочтений студентов может способствовать не только углубленному пониманию данной проблемы, но и совершенствованию образовательных методик, направленных на развитие аналитического мышления и навыков критической оценки информации. В связи с этим рассмотрение критериев истины в контексте их восприятия студентами представляется важной научной задачей, имеющей как теоретическую, так и практическую значимость.

Вопрос о том, что такое истина, каким образом она может быть познана, и возможно ли достоверное знание, выступал краеугольным камнем в построении эпистемологических концепций. На протяжении истории философии вырабатывались различные подходы к пониманию истины, отражающие как смену философских парадигм, так и развитие научного знания. Несмотря на многообразие интерпретаций, большинство исследователей сходятся во мнении, что истина представляет собой форму соответствия между мышлением и объективной реальностью, хотя способы выражения и проверки этого соответствия различны.

Один из подходов к пониманию истины – эмпирическая теория, утверждающая, что истина основывается на опыте и наблюдениях. Эмпиристы, как правило, полагают, что определенное знание о мире можно получить исключительно через чувственное восприятие, а так же главным критерием определения истины, по их же мнению, является эмпирическое наблюдение.

Наиболее традиционное и устойчивое в истории философии определение истины предлагает корреспондентская теория. Согласно данному подходу, истина есть соответствие знания или суждения объективной действительности. Данный взгляд стал основой для классического реализма и находит поддержку в научной практике, где истинность гипотез определяется их эмпирической подтверждаемостью.

В противовес корреспондентской теории была сформулирована когерентная теория истины, согласно которой истинным признаётся знание, согласующееся с уже существующей системой утверждений. То есть, истинность утверждения зависит от того, насколько оно согласуется с другими утверждениями в рамках определенной системы.

Особое место занимает прагматическая теория истины. С точки зрения прагматизма, истина — это то знание, которое оказывается полезным в практическом действии и в конечном итоге подтверждается успешностью последствий. В этом смысле, знание признаётся истинным, если оно «работает» и ведёт к достижению целей. Этот подход получил значительное распространение в прикладных науках и педагогике.

Далее хочется затронуть конвенциональную теорию. В этой теории истина определяется как то, с чем соглашается большая часть людей или что принимается консенсусом научного сообщества. Иными словами, истина — это то, что большинство считает истинным после обсуждения и исследования.

Вопрос о критериях истины занимает центральное место в теории познания, поскольку без возможности проверки невозможно отличить истину от заблуждения. На протяжении истории философии многие мыслители и учёные предлагали различные способы установления истины, однако ни один из них не получил статуса универсального. В связи с этим представляется необходимым рассмотреть основные теоретические подходы к определению критериев истины.

Корреспондентный критерий истины утверждает, что истина – это соответствие знаний реальности. Теория основана на классической философской традиции и развивается в

реалистических концепциях познания, но несмотря на все это – у данного критерия все же есть свои проблемы. В некоторых науках, например, в математике, истина не требует эмпирического подтверждения. При всем при этом, не всегда представляется возможным установить между утверждением и реальностью.

Следующий критерий, выдвигаемый мной на обозревание, называется когерентный. Этот критерий утверждает, что истина – это логическая непротиворечивость утверждений внутри системы знаний. Таким образом, математические теоремы считаются истинными, если они выводятся из аксиом по правилам логики. Но важно понимать, что возможны логически непротиворечивые, но ложные теории.\

Согласно прагматическому критерию истины, истина – это то, что работает и приносит практическую пользу. Этот подход разработан Уильямом Джеймсом и Джоном Дьюи. Так, например, Законы Ньютона долго считались истинными, потому что позволяли предсказывать движение тел. С появлением теории относительности их заменили более точными законами, разработанными Эйнштейном. Основной претензией к данному критерию выдвигается тот факт, что истина не может зависеть только от полезности, так как ошибочные идеи тоже могут приносить временную пользу.

Конвенциональный критерий истины - это подход, согласно которому истина определяется не как соответствие, а как результат соглашения между субъектами познания, чаще всего - внутри научного, культурного или языкового сообщества. Суть этого критерия заключается в следующем: если утверждение признаётся истинным в силу общепринятых норм, соглашений или договорённостей в определённом сообществе, то оно считается истинным. Истина здесь мыслится не как открытие объективной реальности, а как установление согласованных норм и правил интерпретации.

Продолжая разбирать проблемы основного подхода к определению истины, а именно корреспондентского, то важно рассказать о проблеме совпадения мышления и реальности. Во многом она связана с вопросом: может ли человеческое познание достоверно отражать окружающий мир, или же любое знание является субъективным и искаженным? Этот вопрос занимает центральное место в теории познания и философии науки. Если истина – это соответствие знания объективной реальности, то возникает проблема: насколько точно наши мысли и суждения способны отразить мир таким, каков он есть на самом деле?

Сложность этой проблемы проявляется в следующих аспектах: ограниченность человеческого восприятия – наши органы чувств не дают полного представления о реальности; влияние субъективных факторов – познание зависит от культурных, исторических и когнитивных факторов; различие между реальностью и её представлением в сознании – философы спорят о том, возможно ли вообще постижение объективной истины.

Теоретический анализ показал, что проблема критериев истины остаётся актуальной как в философском, так и в научном дискурсе. Особое значение она приобретает в условиях информационного общества, где умение критически осмысливать поступающую информацию становится необходимым компонентом профессиональной и гражданской зрелости личности.

В связи с этим практическая часть настоящего исследования направлена на эмпирическое выявление того, как студенты воспринимают различные критерии истины, какие из них они используют в реальных ситуациях оценки информации, и насколько выражены у них элементы критического мышления.

Для проведения исследования была разработана авторская анкета, включающая закрытые вопросы, направленные на выявление:

- представлений студентов об истине и её определениях;
- предпочтений в выборе критериев достоверности информации;
- способов оценки противоречивых утверждений;
- самооценки способности критически осмысливать информацию;
- отношения к вопросам истины и критического мышления в учебном процессе.

Структура и формулировки вопросов были составлены с учётом целей и задач исследования, а также особенностей целевой аудитории (студенты бакалавриата). Анкета

позволяет собрать эмпирические данные, необходимые для анализа тенденций в восприятии критериев истины и уровня сформированности критического подхода к информации.

Эмпирическое исследование было осуществлено с применением метода онлайн-анкетирования посредством платформы Google Формы. Анкетный опрос включал серию закрытых вопросов, направленных на выявление представлений студентов о критериях истины, а также на анализ предпочтений в процессе оценки достоверности информации.

В качестве респондентов выступили студенты бакалавриата 1–4 курсов педагогических специальностей. Общая численность участников составила 14 человек. Анкетирование проводилось в дистанционном формате, на условиях полной анонимности и добровольного участия, что способствовало снижению уровня социальной желательности ответов и обеспечению большей достоверности полученных данных.

Организация анкетирования в онлайн-среде позволила обеспечить гибкость участия и минимизировать влияние внешних факторов на процесс опроса. Среднее время заполнения анкеты составило от 5 до 10 минут.

Следует отметить, что выборка респондентов в количестве 14 человек носит ограниченный характер, что обусловлено как временными и организационными рамками, так и спецификой исследовательского контекста. Однако, несмотря на малочисленность выборки, данное исследование может рассматриваться как пилотное, направленное на предварительную проверку гипотез и уточнение методологического инструментария. Полученные данные обладают эвристической ценностью и могут служить основой для последующего масштабирования исследования с привлечением более репрезентативной совокупности участников.

Результаты анкетирования позволяют выявить специфические особенности восприятия критериев истины у студентов бакалавриата, а также их отношение к вопросам достоверности информации и критического мышления.

Осведомленность о критериях истины: факт того, что лишь 38,5% респондентов уверенно заявили о своей осведомлённости в вопросе критериев истины, а почти половина (46,2%) — признали наличие лишь поверхностного понимания, позволяет сделать вывод о недостаточном уровне эпистемологической подготовки в рамках образовательной программы. Это подтверждает предположение, сформулированное в теоретической части, о том, что критерии истины редко становятся предметом целенаправленного обсуждения в неклассических дисциплинах. При этом сам факт знакомства большинства студентов с данной тематикой может свидетельствовать о наличии интереса и готовности к её более глубокому освоению.

Преобладание среди студентов таких ответов, как «то, что соответствует реальности» (61,5%) и «то, что подтверждается опытом» (69,2%), указывает на устойчивую установку на корреспондентский критерий истины и эмпирическую верификацию как наиболее авторитетные способы установления достоверности. Это согласуется с теоретической позицией, согласно которой на ранних этапах философского и научного образования учащиеся интуитивно склоняются к наиболее очевидным и прямолинейным критериям истины.

Наиболее часто упоминаемые признаки достоверности (наличие доказательств — 53,8%, логическая стройность — 30,8%) свидетельствуют о предпочтении студентами рациональных оснований при проверке информации. Это можно интерпретировать как свидетельство сформированности базовых элементов критического мышления, что косвенно подтверждает релевантность когерентного критерия истины, пусть и в латентной форме.

Отвержение консенсусных и субъективных оснований: практически полное отсутствие выбора таких ответов на вопрос «Представьте, что вы читаете новость в интернете. Что будет для вас главным признаком ее достоверности?», как «совпадение с моими взглядами» (0%) и «то, что признаётся большинством» (7,7%), может свидетельствовать о критической дистанции студентов по отношению к популярному мнению и личным предубеждениям.

Таким образом, гипотеза о возможном преобладании субъективистских или релятивистских оснований в восприятии истины у студентов не находит эмпирического подтверждения.

Предпочтение рациональных стратегий (логический анализ — 30,8%, проверка фактами — 38,5%) при столкновении с противоречивыми мнениями позволяет сделать вывод о тенденции к аналитическому типу мышления у респондентов. Это также подтверждает соответствие когнитивных установок студентов когерентному и корреспондентскому критериям истины, представленных в теоретической части исследования.

Оценка усилий вуза в развитии критического мышления (76,9% — положительные ответы) и достаточно высокий уровень субъективной уверенности в распознавании достоверной информации (61,5% оценили себя по шкале от 1 до 5 на 4) позволяют предположить наличие позитивного образовательного фона. Однако учитывая поверхностную осведомлённость о критериях истины (пункт 1), это может говорить скорее о формировании интуитивных когнитивных стратегий, чем о системной академической подготовке в области философии знания.

При всем при этом, у студентов есть запрос на более глубокое изучение проблематики. Более 60% респондентов выразили желание уделить больше внимания вопросам истины и анализа информации в образовательном процессе.

Проведённое исследование показало, что большинство студентов осведомлены о существовании различных критериев истины, однако уровень глубинного понимания этих концепций остаётся ограниченным. В выборе определения истины и критериев её установления преобладают корреспондентский и эмпирический подходы, что свидетельствует о склонности студентов к здравому смыслу и опоре на факты. При этом наблюдается умеренный уровень уверенности в умении критически оценивать информацию, а также выраженная потребность в развитии соответствующих навыков.

Полученные данные указывают на актуальность интеграции вопросов истины и критического мышления в образовательные программы, особенно в контексте подготовки студентов к анализу и оценке информации в условиях цифровой среды.

На основе полученных результатов представляется целесообразным предложить ряд направлений, способствующих совершенствованию образовательных практик, направленных на развитие критического мышления студентов. В первую очередь необходимо отметить важность систематического включения в учебный процесс тем, связанных с теоретическими основаниями истины, её критериями и практиками их применения. Как показало исследование, несмотря на относительную осведомлённость студентов, значительная часть из них опирается преимущественно на эмпирические или интуитивные признаки достоверности информации. Это указывает на необходимость углублённой проработки соответствующих понятий в рамках учебных курсов по философии, логике, методологии науки и педагогике.

Также целесообразно интегрировать в образовательный процесс элементы дискуссионных форматов, ситуационного анализа и аргументативных практик, способствующих развитию аналитических навыков и способности распознавать логические ошибки. Практики сравнительного анализа противоречивых точек зрения, кейс-методы, упражнения по деконструкции информационных сообщений — всё это может существенно повысить уровень критического осмысления у студентов.

Особого внимания заслуживает организация междисциплинарных семинаров и элективных курсов, в которых вопросы истины и достоверности информации будут рассматриваться в контексте конкретных областей знаний — гуманитарных, естественнонаучных и социальных дисциплин. Такой подход позволит студентам соотнести абстрактные философские категории с прикладными задачами их будущей профессиональной деятельности.

Наконец, развитие критического мышления невозможно без соответствующей педагогической позиции. Преподавателям рекомендуется использовать методы сократовского диалога, поощрять студенческую рефлексию и задавание вопросов, создавать учебную среду, в которой ценится аргументированность, а не простое воспроизведение информации. Это

особенно актуально в условиях нарастающей информационной нагрузки и необходимости самостоятельной оценки достоверности поступающей информации.

Таким образом, реализация обозначенных выше направлений может способствовать формированию у студентов устойчивых навыков критического мышления, позволяющих эффективно взаимодействовать с информацией в образовательной, профессиональной и общественной сферах.

Литература:

1. Каменев Д.В. Важность истины в современном мире: философский взгляд // Вестник науки №6 (75) Том 3. С. 1305 - 1313, - 2024 г. https://www.вестник-науки.рф/article/16060

2. Кимелев Ю.А. Теории истины // Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. Сер. 3, Философия: Реферативный журнал. С. 182 - 190, - 2020г. https://cyberleninka.ru/article/n/teorii-istiny

3. Ерахтин А.В. Истина в философии и научном познании // Историческая и социально-образовательная мысль № 6 Том 8. С 133 - 136, - 2016. https://api.semanticscholar.org/CorpusID:151394185

4. Садова А.Р., Хиль Ю.С., Пащенко Т.В., Тарасова К.В. Измерение критического мышления взрослых: методология и опыт разработки // «Современная зарубежная психология» № 4. Том 11. С. 105 - 116. https://doi.org/10.17759/jmfp.2022110409

УДК 378.01

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ БАРЬЕРЫ ПРИ ВЫБОРЕ ПРОФЕССИИ У ВЫПУСКНИКОВ ШКОЛ

Сәткәрім А.А.
Научный руководитель: д.п.н., профессор Шкутина Л.А.
Карагандинский университет имени академика Е.А.Букетова, г.Караганда
satkarimaiganym@gmail.com

Целью данной работы является выявление и анализ основных психологических трудностей, с которыми сталкиваются подростки и молодые люди в процессе определения будущей профессиональной деятельности.

Гипотеза: предполагается, что на выбор профессии у выпускников могут оказывать значительное влияние внутренние психологические барьеры, такие как неуверенность в себе, страх ошибки, давление со стороны окружения, недостаточная осознанность.

Введение.Выбор профессии – это важный этап, определяющий дальнейший жизненный путь каждого выпускника. В этот период молодые люди сталкиваются не только с необходимостью принятия судьбоносного решения, но и с внутренними конфликтами, неуверенностью, страхом перед ошибкой и влиянием общественных ожиданий. Психологические барьеры, возникающие в процессе профориентации, могут серьезно затруднить этот выбор и привести к профессиональной неопределенности.

В последние годы внимание исследователей всё больше сосредотачивается на проблеме психологических барьеров при выборе профессии выпускниками школ. Многие исследователи выявили, что низкая самооценка, страх неудачи и влияние стереотипов значительно осложняют процесс профориентации. Эти исследования демонстрируют, что современные социально-экономические изменения, динамика рынка труда и растущие требования к профессионалам создают дополнительные вызовы для подростков. Таким образом, изучение психологических аспектов профориентации становится особенно актуальным для разработки эффективных мер поддержки и профилактики профессиональных ошибок.

Также изучение психологических барьеров при выборе профессии у выпускников школ является особенно актуальным по следующим причинам:

1. Критический этап формирования личности и профессиональной идентичности. Переход от школы к взрослой жизни требует от подростков принятия судьбоносных решений, определяющих их будущее. Многие старшеклассники сталкиваются с серьезными затруднениями, что может негативно сказаться на их дальнейшей профессиональной реализации [1].

2. Влияние внутренних психологических факторов. Индивидуальные особенности темперамента, низкая самооценка и страх неудачи препятствуют объективной оценке собственных возможностей, что усугубляет проблему выбора [2].

3. Предотвращение профессиональных ошибок. Эффективные профилактические меры, основанные на современных исследованиях, способны снизить вероятность ошибочного выбора и обеспечить успешное профессиональное самоопределение [3].

4. Социально-педагогический аспект. Ожидания семьи, педагогов и социокультурные стереотипы формируют рамки, которые могут ограничивать творческое самоопределение выпускников [4].

Основная часть. Одним из наиболее распространённых барьеров является страх совершить ошибку, который особенно ярко выражен у выпускников, осознающих всю необратимость выбора. Согласно исследованию которое проводилось Павловой, Коняевой и Ногиной в 2022году, около 68 % выпускников отмечают, что опасение сделать неверный выбор существенно ограничивает их способность определиться с профессиональными предпочтениями. Такая тревога зачастую приводит к прокрастинации и нерешительности, что может негативно сказаться на дальнейшей профессиональной реализации [1].

Неуверенность в собственных силах, заниженная самооценка и недостаток веры в личный успех – ещё один важный аспект психологических барьеров. Исследование которая проводила Ганеева в 2011 году выявило, что порядка 72 % опрошенных выпускников испытывают страх перед критикой и сомнения в способности справиться с профессиональными обязанностями, что затрудняет формирование ясного карьерного плана. Низкий уровень самооценки становится фактором, который усиливает сомнения и приводит к выбору «безопасной», но не всегда соответствующей интересам профессии [2].

Темперамент играет немаловажную роль в формировании профессиональных предпочтений. По результатам исследования которая проводила Белова в 2022 году, у выпускников с повышенной тревожностью и чувствительностью отмечается в 1,5 раза более выраженная склонность к профессиональной нерешительности. Такие подростки зачастую оказываются неспособны объективно оценить свои возможности и интересы, что приводит к дополнительному психологическому давлению.

Факторы, способствующие формированию барьеров являются: Семья, образовательная среда и социальные стереотипы оказывают значительное влияние на процесс выбора профессии. Давление ожиданий со стороны родителей и близкого окружения может усилить страх неудачи и привести к формированию убеждения, что выбор профессии – это решение, от которого невозможно отказаться. В условиях высоких социальных ожиданий выпускники часто оказываются в ловушке дихотомии между собственными желаниями и навязанными нормами, что приводит к внутреннему конфликту и дополнительному психологическому стрессу.

Несмотря на наличие программ профориентации, многие школы не располагают достаточными ресурсами для проведения всесторонней поддержки своих выпускников. Отсутствие регулярных консультаций, практических занятий и индивидуального подхода к каждому ученику способствует формированию неуверенности и неопределённости в выборе профессионального пути. подчёркивает, что качественная информационная поддержка способна существенно снизить уровень тревожности и помочь выпускникам сделать осознанный выбор [4].

Внутренние установки, сформированные в течение школьного обучения, также оказывают значительное влияние на профессиональный выбор. Низкая самооценка, страх перед ответственностью и постоянное сомнение в собственных силах способствуют тому, что выпускники не способны адекватно оценить свои интересы и способности. Результаты исследования демонстрируют, что высокая степень неуверенности непосредственно коррелирует с затруднениями при определении профессиональных приоритетов.

Эффективные системы профориентации должны учитывать как личностные особенности выпускников, так и требования современного рынка труда. Однако, как показывают исследования, недостаток информации и недостаточно развитые ориентационные программы приводят к тому, что многие выпускники делают выбор, основанный не на объективном анализе, а на субъективных страхах и внешних ожиданиях. Это усугубляет внутренний конфликт и усиливает психологическое давление [5].

Выбор профессии рассматривается как личностно значимое решение, требующее сформированного уровня самопознания, уверенности, внутренней мотивации и реалистичного взгляда на собственные возможности. Однако в подростковом возрасте эти механизмы еще находятся в стадии становления, что и создает предпосылки для формирования барьеров. Важно отметить, что большинство исследователей подчеркивают: психологические трудности могут быть неосознанными и проявляться в виде избегания принятия решения или навязчивого сомнения.

Опираясь на теоретические разработки, я выделила несколько ключевых барьеров, которые, по моим предположениям, чаще всего проявляются у выпускников:

— страх ошибки и неудачи;

— неуверенность в себе;

— внешнее давление;

— дефицит самопонимания и интереса к профессиям.

Гипотеза заключалась в том, что большинство респондентов испытывают именно внутренние затруднения, которые мешают им сделать осознанный и свободный профессиональный выбор.

Эмпирическое исследование. Для проверки гипотезы я разработала авторскую анкету, состоящую из 12 вопросов. Все вопросы были сформулированы на основе анализа научной литературы, затрагивающей проблему профориентации и психологических барьеров (Бодров В.А., Волкова Н.П., Шевченко С.Н. и др.). Анкета включала как закрытые, так и открытые вопросы, что позволило выявить как количественные, так и качественные особенности затруднений.

Анкетирование проводилось онлайн, анонимно. Участвовали 34 человека в возрасте от 15 до 22 лет — школьники, студенты колледжей и вузов. Это обеспечило широкую выборку и позволило охватить разные стадии профессионального выбора. Участники отвечали на вопросы, касающиеся их отношения к профессии, уровня осознанности, страхов и внешних влияний.

По результатам анализа анкет были выявлены следующие наиболее выраженные барьеры:

- Страх сделать ошибку при выборе профессии — 52,9%

Это самый частый ответ. Он говорит о высокой тревожности в момент принятия важного решения, отсутствии уверенности в завтрашнем дне.

- Тревога о будущем и страх неудачи — 17,6%

Респонденты опасаются не реализоваться в выбранной сфере, не найти работу или разочароваться в профессии.

- Беспокойство из-за возможной безработицы — 14,7%

Здесь явно прослеживается страх социального неблагополучия и неуверенность в стабильности трудового будущего.

- Неуверенность в собственных силах — 5,9%

Указывает на слабую самооценку, отсутствие веры в то, что человек справится с требованиями выбранной сферы.

Дополнительно, 38,2% респондентов признались, что не знают, чем действительно хотели бы заниматься, а 23,5% отметили, что боятся сделать неправильный выбор. То есть, даже при наличии выбора — нет уверенности в его правильности. Это подтверждает низкий уровень сформированности профориентационной зрелости.

Также я обратила внимание на следующие тревожные индикаторы:

- 45,5% считают, что могут неправильно оценить собственные интересы;
- 33,3% боятся нереалистичных ожиданий от профессии.

Вместе всё это демонстрирует наличие внутреннего конфликта между желанием реализоваться и страхом ошибиться. Преобладание таких установок указывает на психологическую неготовность к профессиональному выбору.

Для снижения влияния психологических барьеров необходимо создавать условия, способствующие развитию уверенности в себе, предоставлять выпускникам актуальную информацию о рынке труда и организовывать качественную психологическую поддержку. Практические мероприятия, такие как тренинги, консультации и семинары, помогают молодым людям принимать обоснованные решения и выбирать профессию, соответствующую их способностям и интересам [5].

Также можно обеспечить выпускников информационном сопровождением и профориентационными программами. Создание специальных информационных платформ, где выпускники могут получать актуальные данные о тенденциях на рынке труда, профессиональных требованиях и перспективах развития, позволяет снизить уровень неопределенности.

И только комплексный подход, включающий системное взаимодействие образовательных учреждений, семей и специалистов в области психологии, способен обеспечить формирование осознанного и устойчивого профессионального самоопределения. Именно синергия педагогической поддержки и психологического консультирования позволяет выявить и скорректировать индивидуальные особенности учащихся, способствуя принятию более обоснованных профессиональных решений. Такой интегрированный подход является необходимым условием для минимизации ошибок при выборе профессии и формирования уверенности в собственных силах, что особенно актуально в условиях современного динамичного рынка труда [6].

Заключение. Психологические барьеры при выборе профессии у выпускников школ – многоаспектное явление, корни которого лежат как в индивидуальных особенностях, так и во внешних социальных факторах. Преодоление этих барьеров требует комплексного подхода, включающего психологическую поддержку, современные профориентационные программы и активное информирование молодежи о возможностях современного рынка труда.

Проведённое исследование подтвердило гипотезу: выбор профессии у выпускников действительно осложняется внутренними психологическими барьерами. Анкетирование ясно продемонстрировало, что наиболее значимыми среди них являются: страх ошибки, неуверенность в себе, тревога о будущем и низкий уровень осознанности.

Полученные результаты показывают: молодые люди часто оказываются один на один с важным решением, не имея достаточной информации о себе и мире профессий, а также не получая необходимой поддержки. Отсюда и сомнения, и страхи, и избегание выбора.

Таким образом, мой исследовательский опыт показал: внутренние барьеры не менее важны, чем объективные внешние факторы. Понимание этого — ключ к построению эффективной профориентационной работы, помогающей каждому подростку найти своё место в мире профессий.

Литература:

1. Павлова Л.Н., Коняева Е.А., Ногина А.А. Представления выпускников школ о порядке выбора профессии и трудоустройстве // Профессиональное образование и рынок труда. – 2022. – Т. 14, № 4. – С. 79–85. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/predstavleniya-vypusknikov-shkol-o-poryadke-vybora-professii-i-trudoustroystve

2. Ганеева А.А. Основные затруднения и ошибки старшеклассников в выборе профессии // Вестник Казанского государственного университета культуры и искусств. – 2011. – № 2. – С. 123–127.

3. Белова С.Д. Влияние темперамента на выбор профессии // Вестник медицинского института «Реавиз». – 2022. – № 2. – С. 45–50. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-temperamenta-na-vybor-professii

4. Дикова В.В. Профессиональная направленность старших подростков: структура, компоненты, типы // Профессиональное образование и рынок труда. – 2023. – Т. 11, № 4. – С. 131–145. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/professionalnaya-napravlennost-starshih-podrostkov-struktura-komponenty-tipy

5. Зотова Н.Н. Происхождение ошибок старшеклассников при выборе профессии и возможность их профилактики // Вестник Московского университета. Серия 14. Психология. – 2010. – № 2. – С. 102–110.

6. Данилова Е.Е. Мотивация выбора будущей профессии у старшеклассников мегаполиса // Актуальные проблемы психологического знания. – 2021. – № 1–2 (55). – С. 31–38. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/motivatsiya-vybora-buduschey-professii-u-starsheklassnikov-megapolisa

УДК 378.01

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІН ЦИФРЛАНДЫРУ: АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ МЕН БОЛАШАҒЫ

Бакирова И.Д., Рахимбаева А.Б., Қоманова Д., Сейтхан А.М.
Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті

Қазіргі заманғы инновациялық технологиялардың дамуына байланысты білім беру жүйесінде өзгерістердің орын алуы заңды құбылыс. Барлық салаларда жүріп жатқан жаппай цифрландыру үдерісі жоғары білім беру жүйесін де айналып өте алған жоқ.

Цифрландыру – бұл тек қана ілгері басқан қуатты қадам емес, сонымен қатар қоғамдағы барлық жүйелердің, оның ішінде адамдардың санасы мен дүниетанымының өзгеруін білдіретін трансформация. Цифрландыру – ақпаратты жедел қабылдау үшін оны цифрлық тәсілдермен өңдеу әдістерін қолдану. Бұл үдеріс ғылымдар тоғысында жүзеге асады: мысалы, педагогика мен экономика, педагогика мен кибернетика сияқты бірнеше саланы біріктіру арқылы. Бүгінгі таңда білім беру үдерісінің цифрлануы дәстүрлі ғылымның жаңа бағытын – цифрлық педагогиканы дүниеге әкелді.

Зерттеудің өзектілігі қазіргі қоғам саясатының қағидаттары мен көзқарастарына негізделетін білім берудің қоғам өміріндегі негізгі рөлдерінің бірімен байланысты. Білім мен жалпы білім беру үдерісі – постиндустриалдық дәуірдің даму векторы болып табылады.

Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К. Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауында қашықтан оқыту форматы үшін ақпараттық жүйелердің сапасын арттыру қажеттігі атап өтілген [1].

Жаһандық пандемия білім беру жүйесіне жаңа талаптар қойып, дәстүрлі «бетпе-бет» оқыту форматын цифрлық форматқа көшіруге мәжбүр етті. Кез келген жаңа енгізілім секілді, білім беру кеңістігінің цифрлануы да өз артықшылықтарымен қатар, белгілі бір кемшіліктерге де ие.

БҰҰ деректеріне сүйенсек, пандемия кезінде 190 елде шамамен 1,6 миллиард студент, яғни оқушылардың 94%-ы зардап шекті [2]. Мектептер мен университеттердің жабылуы дәстүрлі білім беру жүйесіне үлкен соққы болғанымен, олар цифрлық білім беру құралдарының көмегімен бұл қиындықты еңсере алды. Керісінше, пандемия цифрлық білім беру технологияларына деген сұранысты күрт арттырды.

Осыған байланысты цифрландыру үдерісі білім беру жүйесінде өзгерістерсіз және жоғалтусыз өтуі мүмкін емес. Жоғары оқу орнында білім беру үдерісін цифрландыру бірқатар мәселелерді – ұйымдастырушылық, әдістемелік, психологиялық, әлеуметтік және т.б. шешуді талап етеді. Зерттеуіміздің мақсаты – білім беру үдерісін цифрландыруға байланысты артықшылықтар мен кемшіліктерді анықтау, сондай-ақ ерекше назар аударуды қажет ететін аспектілерді белгілеу.

Осы мақсатқа жету үшін келесі әдістер қолданылды: диалектикалық әдіс, психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау, әлеуметтік үдерістерді синтездеу.

Білім беру саласындағы цифрландыру мәселесі XX ғасырдың 90-жылдарының соңынан бастап, ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуына байланысты әлемдік ғылымның назарын аударып келеді. Бұл қызығушылықтың себебі – білім беру үдерісінде цифрлық технологияларды қолданудың қазіргі заманғы экономикалық стандарттарға сай келетін бірқатар артықшылықтарының болуы.

Цифрландыру мәселесін зерттеуге үлес қосқан бірқатар ғалымдар бұл үдерістің тек артықшылықтарын ғана емес, сонымен қатар даму үрдістерін де атап өтті. Атап айтқанда, цифрландыру мәселесі келесі ғалымдардың еңбектерінде қарастырылған: Т.С. Ахромеева [3], Д.И. Дубровский [4], В.А. Кутырев [5], Е.В. Масланов [6], Д.А. Мачерет [7].

Зерттеу нысаны – қазіргі қазақстандық білім беру жүйесінің цифрлық мәдениеті. Цифрлық технологиялардың болашақ мәдениет бейнесін қалыптастырудағы рөлін философиялық және мәдениеттанулық тұрғыдан зерттеу, өркениеттік дамудың жаңа жағдайларына байланысты цифрландыру үдерістерін басқарудың теориялық қорытуы мен практикалық іске асырылуына деген қажеттіліктен туындайды. Бұл үшін пәнаралық әдіс қолданылады.

Жоғары оқу орнындағы білім беру үдерісінің цифрлануы жекелендірілген білім беру ортасын қалыптастырады. Бұл орта тек бізге таныс кітап оқулықтармен ғана емес, сонымен қатар интернет-платформалармен, түрлі электрондық оқулықтармен және басқа да білім беру контентімен толықтырылады. Бұл контент студентке өзінің «виртуалды үстелін» құруға мүмкіндік береді. Цифрландыру сонымен қатар студенттердің жеке мүмкіндіктерін ашуға және олардың өзіндік білім беру контентін жасауға жағдай жасай отырып, жекелей оқыту тәсілін жүзеге асыруға көмектеседі.

Жоғары оқу орны тек белгілі бір білім беру бағдарламасын игеруге байланысты диплом беретін білім беру мекемесі ғана емес, сонымен қатар өмір бойы қажет болатын ең үздік дағдылар мен қасиеттерді қалыптастыратын орта болып табылады. Білім беру кеңістігінің цифрлануы «қатаң» және «икемді» дағдыларды, сыни ойлауды, бірлесе жұмыс істеу қабілеттерін дамытуға септігін тигізеді.

Қазіргі таңда кәсіптік білім беруде қолданылып жүрген цифрлық ойын форматы заманауи маман тұлғасының маңызды қасиеттерін қалыптастыруда оң әсерін тигізуде. Ойын симуляциялары оқыту бейініне сәйкес өмірлік жағдайларды оқу процесінде қайта жасауға мүмкіндік береді.

Әрине, білім беру үдерісіне енгізілген цифрлық технологиялар ақпаратты тиімді іздеу және өңдеу дағдыларын, жаңа «қашықтықтан» байланыс формаларын, зерттеліп жатқан заттар мен үдерістердің визуализациясын дамытуға мүмкіндік береді.

Қазіргі білім беру үдерісінің ерекшелігі – оның жаһандану сипатында. Бұл – әлемде жүріп жатқан интеграциялық үдерістер мен мемлекеттердің түрлі салаларда өзара әрекеттесуінің нәтижесі. Осылайша, білім беру ұлттық басымдықтардан жаһандық басымдықтарға қарай ойыса бастады.

Біз еліміздің жоғары білім беру жүйесін жаңғырту – уақыт талабы деп есептейміз. Себебі ғылым мен білім – бүкіл адамзат дамуының басты бағыты. Демек, білім беру үдерісі заман ағымымен қатар дамуы керек. Егер жаңа енгізілімдер білім беру сапасына оң әсер етсе, онда оларды қабылдау қажет. Алдағы уақытта цифрландыру білім беру ортасын тиімді қалыптастыруда инновациялық технологиялардың маңызды рөлін айқындай отырып, жаңа талаптар қояды. Бұл білімді меңгеру деңгейін арттыруға, студенттердің шығармашылық

қабілеттерін дамытуға, теориялық білімді тәжірибеде қолдануға дайындығын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Оқыту үдерісінде инновациялық технологияларды қолдану – сапалы маман даярлаудың алғышарты болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Послание Главы государства К-Ж. Токаева народу Казахстана от 1 сентября 2020 г. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-1-sentyabrya-2020-g

2. Концептуальная записка: образование в эпоху COVID-19 и в последующий период. [Электронный ресурс]. URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_-_education_during_covid-19_and_beyond_russian.pdf

3. Ахромеева Т.С., Малинецкий Г.Г., Посашков С.А. Смыслы и ценности цифровой реальности: Будущее. Войны. Синергетика // Философские науки. 2017. №6. С. 104-120.

4. Дубровский Д.И. Электронная культура. Кто против? // Философские науки. 2017. №2. С. 50-57.

5. Кутырев В.А. О судьбе управления и права в цифровом обществе // Вестник Нижегородской академии МВД России. 2019. №1(45). С. 278-281.

6. Масланов Е.В. Цифровизация и развитие информационно-коммуникационных технологий: новые вызовы или обострение старых проблем? // Цифровой ученый: лаборатория философа. 2019. Т.2, №1. С.6-21.

7. Мачерет Д.А. «Цифровой социализм» или расширение свободы индивида? // Общественные науки и современность. 2019. №2. С.54-65.

幼儿园教师职业幸福感的影响因素识别
——基于 DEMATEL-ISM 的实证研究

李杨，王滢梓，贺敬雯

（沈阳师范大学 学前与初等教育学院，辽宁 沈阳 110034）[1*]

摘要：职业幸福感是促进幼儿园教师队伍稳定和高质量发展的内在驱动力。为深入探究幼儿园教师职业幸福感各影响因素的重要程度及因素间复杂层级关系，采用文献法筛选出13个幼儿园教师职业幸福感的主要影响因素，运用决策实验室(DEMATEL)与解释结构模型(ISM)方法划分因素间的逻辑关系与内在路径，并识别出关键影响因素。研究结果显示：各因素间存在浅表层、中间层、根源层3层逻辑关系。职业认同感、职业获得感、职业胜任力、职业稳定性、组织支持系统、薪资水平是影响幼儿园教师职业幸福感的关键因素，其中职业认同感、职业获得感与职业稳定性处于浅表层，是影响幼儿园教师职业幸福感的最直接因素；职业胜任力处于中间层，是幼儿园教师职业幸感的重要连接性因素；组织支持系统与薪资水平处于根源层，是影响幼儿园教师职业幸福感的最本质因素。基于此，提出重铸幼儿教师职业认同、强化教师职业能力、夯实园所组织支持、增强教师物质保障，以期提升幼儿园教师职业幸福感。

关键词：职业幸福感；幼儿园教师；DEMATEL-ISM；影响因素

[1*]基金项目：国家社会科学基金教育学青年课题“教师专业愿景的形成、发展机制及建设路径研究”（HA200264）

作者简介: 李杨（2000-）女，黑龙江集贤人，硕士研究生，研究方向为学前教师教育。王滢梓（2001-）女，辽宁省丹东人，硕士研究生，研究方向为学前教师教育。

通讯作者：贺敬雯（1985-）女，江苏常州人，教授，博士，研究方向为教师教育、教师发展。

IDENTIFICATION OF INFLUENCING FACTORS OF KINDERGARTEN TEACHERS' PROFESSIONAL WELL-BEING —-EMPIRICAL RESEARCH BASED ON DEMATEL-ISM

Li Yang, Wang Yingzi, He Jingwen

School of Preschool and Primary Education,
Shenyang Normal University, Shenyang 110034, Liaoning*

Abstract: Professional well-being is the inherent driving force for promoting the stable and high-quality development of kindergarten teachers. In order to delve into the importance of the influencing factors of kindergarten teachers' professional well-being and the complex hierarchical relationship between the factors, the literature method was used to select 13 main influencing factors of kindergarten teachers' professional well-being, and the decision making trial and evaluation laboratory (DEMATEL) and interpretative structural modeling (ISM) methods were used to divide the logical relationship and internal path between the factors, and identify the key influencing factors. The research results show that there are three logical relationships between the shallow surface layer, the intermediate layer, and the root layer between the various factors. Professional identity, professional acquisition, professional competence, professional stability, organizational support system, and salary level are the key factors affecting the professional well-being of kindergarten teachers. Among them, the sense of professional identity, professional acquisition, and professional stability are at the superficial level, which is the most direct factor affecting the professional well-being of kindergarten teachers; professional competence is at the middle level, which is an important connecting factor for the professional well-being of kindergarten teachers; the organizational support system and salary level are at the root level, which is the most essential factor affecting the professional well-being of kindergarten teachers. Based on this, it is proposed to recast the professional identity of preschool teachers, strengthen the professional abilities of teachers, consolidate the organizational support of the school, and enhance the material security of teachers in order to enhance the professional well-being of kindergarten teachers.

Keywords: Professional well-being; Kindergarten teacher; DEMATEL-ISM; Influencing factors

一、问题提出

职业幸福感是教师从教育工作中获得的意义感和满足感[1]。在教育过程中，教师循着探求客观规律之真和培育社会人才之善进入到一个更高的职业境界，这就是教师感受幸福与创造幸福的过程[2]。作为幼儿活动的合作者、支持者和引导者，幼儿园教师的职业幸福体验不仅能够向幼儿传递积极情绪，作用于儿童的健康成长，更在一定程度上决定幼儿园教师的留任意愿与整体教师队伍的稳定性。《中共中央国务院关于全面深化新时代教师队伍建设改革的意见》指出，到 2035 年要实现尊师重教蔚然成风，广大教师在岗位上有幸福感、事业上有成就感、社会上有荣誉感，教师成为让人羡慕的职业[3]；《建设高素质幼儿教育和保育队

[1][]程红艳,陈金平.基于扎根理论的民办高校教师职业幸福感影响机理研究[J].黑龙江高教研究,2023,41(3):106-111.

[2][]沈忠明.关于教师职业幸福的几点思考[J].教育发展研究,2007,(8):56-57.

[3][]中共中央 国务院关于全面深化新时代教师队伍建设改革的意见[EB/OL].(2018-01-20)[2024-12-16].https://www.gov.cn/zhengce/2018-01/31/content_5262659.htm

伍报告》指出，应从教师培训与技能发展、教师工作条件和幸福感、领导力和管理三方面建设高质量学前教师队伍[1]。幼儿园教师队伍的质量直接影响着学前教育的未来发展。提升幼儿园教师的教育素质，不仅需要培养他们卓越的教学技巧，更关键的是确保教师在其职业生涯中体验到幸福，这是激发教师主动提升个人能力的根本保障。但审视当下，由于教育对象的特殊性，幼儿园教师承受着来自社会各界过多的压力。媒体舆论对幼儿园教师提出严格要求，家长把子女监管和教育问题推托给教师，无边界的工作负荷和有限的薪资待遇使幼儿园教师群体陷入内心情感与现实冲击的来回拉扯之中，其职业幸福感也面临挑战。因此，寻找幼儿园教师职业幸福感的来源，探求科学有效的提升策略成为当前不容回避的话题。

围绕幼儿园教师职业幸福感的影响因素，已有学者开展了大量研究。发现内部因素中的职业认同[2]、工作满意度[3]、胜任力[4]；外部因素中的组织支持、领导方式[5]、社会支持[6]等均会对幼儿园教师职业幸福感产生正向影响。已有研究对提升教师职业幸福感起到重要支撑作用，但当前幼儿园教师职业幸福感的影响因素复杂多样，浮现于多因素交互影响中，不同因素之间可能存在因果关联，然而现有研究很少涉及此方面，各因素之间的具体联系以及对教师职业幸福感的影响程度如何尚不明确。只有科学地识别出影响幼儿园教师职业幸福感的关键因素，明确各因素间的深层逻辑关系及其作用路径，才能提出有针对性的解决策略。基于此，本研究试图运用决策实验室分析法（Decision Making Trial and Evaluation Laboratory,DEMATEL）明确各影响因素的地位，采用解释结构模型（Interpretative Structural Modeling,ISM）方法梳理要素间的层级结构，厘清各因素之间的内在关系，分析影响幼儿园教师职业幸福感的关键因素，并根据研究结果提出改善幼儿园教师职业幸福感的相应措施，以期为提升幼儿园教师队伍稳定性及学前教育的高质量发展提供借鉴和参考。

二、研究设计

（一）研究方法

1.DEMATEL 方法

---

[1][]钟秋菊,张一春,兰国帅.国际学前教师队伍建设：样态透视与经验启示——基于OECD《建设高素质幼儿教育和保育队伍报告》的解读[J].现代教育管理,2022,(1):75-82.

[2][]卫少迪,关金凤,王淑敏,等.幼儿教师职业认同、情绪劳动与职业幸福感的关系[J].中国健康心理学杂志,2021,29(9):1367-1371.

[3][]张晓茹,卢清,李勇.转岗幼儿教师心理幸福感、工作满意度及心理幸福感影响因素研究[J].现代预防医学,2017,44(4):608-612.

[4][]王钢,范勇,黄旭,等.幼儿教师政府支持、组织支持和胜任力对职业幸福感的影响:职业认同的中介作用[J].心理与行为研究,2018,16(6):801-809.

[5][]艾玥玥,雷颖,周姝颖,等.家长式领导风格与乡村幼儿园教师职业幸福感的关系：组织信任与心理资本的链式中介作用[J].成都师范学院学报,2023,39(5):84-91.

[6][]杨颖,鲁小周,班永飞.幼儿教师职业倦怠、社会支持与主观幸福感的关系[J].现代预防医学,2015,42(4):660-662.

决策实验室分析法（DEMATEL）由美国学者 Gabus 和 Fontela 于 1971 年提出，以矩阵工具和图论为基础，通过影响因素之间的两两比较[1]，从而计算某一因素对其他因素的影响度、被影响度、原因度和中心度，并确定各因素之间的因果关系，从而构建模型。

2.ISM 方法

解释结构模型法（ISM）由美国学者 J.N.Warfield 于 1973 年提出，是一种以直观的多级递阶结构模型形式，呈现出系统复杂要素间关联结构的典型建模分析方法[2]。DEMATEL 方法能针对复杂系统识别出关键影响因素，但无法明确的探析因素间内在层次结构，而 ISM 法能够将因素间的逻辑关系予以直观呈现。因此将两种方法相结合，可以实现优势互补，为复杂系统定量分析和科学决策提供强有力的支持[3]。

图 1 DEMATEL 法与 ISM 法技术路线

（二）研究工具

根据筛选得到的幼儿园教师职业幸福感影响因素，自编幼儿园教师职业幸福感影响因素问卷，包括个体、组织与社会三维度，共计13个题项，其中个体维度与社会维度各包括4个题项，组织维度包括5个题项，问卷采用李克特5点评分法，包括“无影响”（0分）到“影响非常大”（4分）五个等级，邀请研究对象以问卷的形式对影响因素间的相互作用进行打分，以获取样本数据。

（三）研究对象

选取学前教育高校教师及幼儿园教师参与问卷调查。学前教育高校教师具有一定的专业性，能够把握学前教育领域的整体发展趋势和关键要素，而幼儿园教师作为职业幸福感体验的主体，对于影响自身职业幸福感的因素有着直接的认知。通过结合这两类教师的视角，可以更加全面、深入地探讨幼儿园教师职业幸福感影响因素间的作用程度。其中学前教育高校教师10人（占33.3%），幼儿园教师20人（占66.7%）；教龄在1～5年的有10位（占33.3%），5～10年的教师有12位（占40%），11年～15年的有5位（占16.7%），15年以上的有3位（占10%）；本科生学历教师15位（50%），研究生学历教师5位（占16.6%），博士学历教师10位（占33.3%）。

（四）数据处理

首先，为避免研究结果的主观性，运用 EXCEL 软件计算专家对各影响因素评分的平均值，形成初始直接影响矩阵；再次，利用公式计算得出规范直接影响矩阵、综合影响矩阵及综合影响指数；最后，利用上述结果，计算得出可达矩阵，并绘制多层递阶结构模型。

三、研究过程

[1][]TSENG M L. A causal and effect decisionmaking model of service quality expectationusing grey fuzzy DEMATEL approach [J] .Expert Systems With Applications, 2009, 36(1) .

[2][]袁红,王焘.政府数据开放可持续发展关键影响因素识别与作用机理分析[J].图书情报工作,2022,66(9):53-65.

[3][]陈为公,张娜,张友森,等.基于DEMATEL-ISM的城市灾害韧性影响因素研究[J].灾害学,2021,36(1):1-6+17.

本研究使用文献调查法，对已有文献进行搜索，获取幼儿园教师职业幸福感的影响因素；邀请专家对提取出的影响因素间的作用关系和影响程度进行评分，随后采用DEMATEL方法，得到各影响因素间的因果关系与关键程度；再通过ISM方法划分影响因素之间的层级结构，具体过程如下。

（一）幼儿园教师职业幸福感影响因素体系的构建

首先，研究者以中国知网（CNKI）为数据库，将检索词设为“幼儿园教师”OR“幼儿教师”AND“职业幸福感”OR“幸福感”，截止到2024年12月，共搜集到期刊文献178篇；经过人工筛选，共获得58篇涉及幼儿园教师职业幸福感影响因素的文献。通过对文献进行深入归纳，系统梳理幼儿园教师职业幸福感的各类影响因素，剔除同义或意义相近的因素，最终确定了13个关键影响因素，具体详情见表1。

表 1 幼儿园教师职业幸福感影响因素指标划分编号	影响因素	编号	影响因素
a1	身心健康状态	a8	园所管理制度
a2	职业认同感	a9	职业发展前景
a3	职业获得感	a10	职业稳定性
a4	职业胜任力	a11	薪资水平
a5	园所同事关系	a12	社会地位
a6	园长领导风格	a13	家长认可
a7	组织支持系统		

影响因素具体如下所述：

个人层面：一是身心健康状态（a_1）。身体健康作为生理性个体资源，是幸福的基本保障，同时也是教师职业幸福感的观测指标之一[1]。二是职业认同感（a_2）。职业认同是教师对自身职业的一种积极认知、体验及行为倾向[2]，是重要的个体资源。根据资源保存理论，工作过程中资源的产生与合理运用能促进个体对工作的满意度，从而带来工作幸福感[3]。三是职业获得感（a_3）。获得感本质上是一种精神需要被满足的心理状态，是教师在践履职业角色过程中所体验到的尊严感[4]。包括工作过程中儿童的关心与爱、自身的个人成长、自我

[1][]彭佳,于海波,高琳然.乡村小学青年教师工作特征、个体资源对职业幸福感的影响——基于不同任教动机的调节作用[J].基础教育,2022,19(5):51-67.

[2][]陈奕荣,魏扬帆,张澳环,等.组织支持感与特殊教育教师职业倦怠的关系：职业使命感的中介作用及职称的调节作用[J].中国特殊教育,2023,(5):90-96.

[3][]李爱梅,王笑天,熊冠星,等.工作影响员工幸福体验的“双路径模型”探讨——基于工作要求-资源模型的视角[J].心理学报,2015,47(5):624-636.

[4][]栗波.获得感:教师职业认同的时代建构[J].教育理论与实践,2018,38(29):36-38.

价值观的改变等，持续的获得感会带来幸福感的提升，是持续幸福感的保证[1]。四是职业胜任力（a_4）。胜任力能够反映出一个人能否有效从事某一职业的能力或资质，是幼儿园教师职业幸福感的可控性因素与保护性因素。自我决定理论认为，人类的基本心理需要是促进动机内化的重要原因，当工作能够满足个体的自主需要、胜任需要与关系需要时，便会获得职业的幸福。组织层面：一是园所同事关系（a_5）。关系被认为是影响个体组织行为的重要变量，是教师幸福感最重要的元素之一[2]，和谐的同事关系是教师社会情感互动的桥梁。二是园长领导风格（a_6）。领导是园所组织中的关键情境因素，是幸福感的重要前因变量，已有研究表明，领导风格可以极大地影响员工在工作中的一系列态度和行为[3]，对幼儿园教师职业幸福感有重要影响。三是组织支持系统（a_7）。幼儿园支持系统指幼儿园为教师专业发展所提供的客观条件，含物质条件、福利待遇等[4]，是影响职业幸福感的重要因素，同时也是教师幸福感最基本的保障。四是园所管理制度（a_8）。园所管理制度包括教师评价制度、进修制度、园本学习和培训制度以及幼儿园其他日常，直接关乎教师幸福感体验[5]，良好的园所管理制度能够极大地激发幼儿园教师的潜能，提教师队伍的凝聚力和稳定性。五是职业发展前景（a_9）。发展前景指教师未来的发展方向和规模，为教师提供专业发展的机会与条件是教师获得职业幸福感的根本[6]。

社会层面：一是职业稳定性（a_{10}）。工作不安全感对员工幸福感的影响效应具有持续性[7]，职业稳定是影响教师的根基所在[8]。二是薪资水平（a_{11}）。薪酬水平在某种程度和意义上代表了教师对自身社会地位及受重视程度的感知[9]。Szcks 等人研究发现，绝对收入水平对人们的幸福起着重要决定作用[10]。合理的薪酬待遇不仅直接关系到幼儿园教师的留任意愿，

---

[1][]王俊秀,刘晓柳.现状、变化和相互关系:安全感、获得感与幸福感及其提升路径[J].江苏社会科学,2019,(1):41-49+258.

[2][]姚茹.中国中小学教师幸福感现状调查与教育建议[J].中国特殊教育,2019,(3):90-96.

[3][]郭润萍,龚蓉,魏嘉,等.包容型领导与员工隐性知识共享——基于认知-情感人格系统理论视角[J/OL].科学学与科学技术管理,1-18[2024-09-03].https://kns-cnki-net.webvpn.synu.edu.cn/kcms/detail/12.1117.g3.20240730.1512.002.html.

[4][]陈金菊.影响幼儿教师专业发展的幼儿园环境因素之研究[D].广州:广州大学,2007.

[5][]熊苏春,涂心湄,曾宪瑛.影响高校女教师幸福感因素的探究[J].教育学术月刊,2022,(3):104-112.

[6][]张道理,华杰,李晓燕.教师职业幸福感的缺失与重建[J].黑龙江高教研究,2010,(12):108-111.

[7][]张兴贵,彭坚,戴雪明,等.员工幸福感的文献计量研究与整合框架[J].管理学报,2024,21(3):464-474.

[8][]马国亮.高职院校教师职业幸福感现状调查[J].当代教育科学,2013,(13):39-41.

[9][]陈涛.基于ERG的科技人员收入激励状况实证研究——关于江苏省南通市2600份调查表的分析[J].科学学研究,2008,(1):157-161.

[10][]DIENER E, LUCAS R E, OISHI S. Advances and open questions in the science of subjective well-being[J]. Collabra: Psychology, 2018, 4(1): 15.

更能吸引并有效带动幼儿园教师工作投入水平。三是社会地位（a_{12}）。需求-控制-支持模型指出，支持不足是致使职业压力出现的重要原因之一[1]，低水平的社会支持将加剧教师心理压力，不利于其身心健康，并将减弱其主观幸福感[2]。四是家长认可（a_{13}）。家长反馈是教师努力获得认可、体现自身价值与职业幸福感的主要来源之一。

（二）基于 DEMATEL 的幼儿园教师职业幸福感因果关系分析

首先，确定直接影响矩阵 S。向 20 位被试教师发放问卷，对影响因素间的相互作用进行打分，以获取样本数据。为避免被试结果的主观性，采用 EXPERT 软件计算研究结果的平均得分，形成初始直接影响矩阵 S。

随后，采用行最大值法，根据公式，$B=S_{ij}/max(\Sigma_{j=1}^{n}S_{ij})$，得到规范影响矩阵 B。

最后，在规范影响矩阵 B 的基础上，利用公式 $T=B(I-B)^{-1}$（（I 为单位矩阵）计算综合影响矩阵 T，通过矩阵 T 计算各个要素的影响度、被影响度、中心度、原因度，从而体现各元素间影响的综合效应。影响度（D）是综合影响矩阵 T 中各行之和，用来衡量因素影响力的大小。被影响度（C）为各列之和，被影响度越大，越容易受到其他因素的影响。中心度（M）为 D+C，中心度越大，因素在系统中的作用程度越强。原因度（R）为 D-C，当 R＞0 时，记作原因因素；当 R＜0 时，记作结果因素（见表 2）。根据计算结果可知，影响度排在前三名的因素分别为薪资待遇、职业稳定性、组织支持系统，这些因素集中于组织维度与社会维度，对其他因素影响程度相对较高，是幼儿园教师职业幸福感的“起源型”因素。被影响度排在前三名的因素为职业认同感、职业获得感与职业稳定性，这些影响因素主要集中在个体内部维度，受其他因素的作用程度较大，属于“结果型”因素，例如，工作时间、强度及工作中面临的困境等外部因素都会对结果型因素产生消解作用。其中职业稳定性这一因素即能够影响其他因素，也能够被其他因素所影响。与“起源型”因素不同的是，“结果型”因素更加直接地作用于幼儿园教师的个体感知。中心度排在前三位的是职业稳定性、职业认同感、职业获得感，是影响幼儿园教师职业幸福的关键因素。

表 2 各因素影响度、被影响度、中心度、原因度值

所属维度		影响度 D	排序	被影响度 C	排序	中心度 D+C	排序	原因度 D−C	因素属性
个体因素	1	6.715	12	8.053	6	14.768	9	-1.338	结果因素
	2	8.295	6	10.493	1	18.788	2	-2.198	结果因素
	3	7.972	9	10.371	2	18.343	3	-2.399	结果因素
	4	8.53	4	8.752	4	17.282	4	-0.221	结果因素

[1][]JOHNSON J V，HALL E M，THEORELL T. Combined effects of job strain and social isolationon cardiovascular disease morbidity and mortality in a random sample of the Swedish male workingpopulation[J]. Scandinavian Journal of Work，Environment and Health,1989,15(4):271-279.

[2][]程秀兰,高游.幼儿园教师社会支持与工作投入的关系:心理资本的中介作用[J].学前教育研究,2019,(12):41-51.

所属维度		影响度 D	排序	被影响度 C	排序	中心度 D+C	排序	原因度 D−C	因素属性
组织因素	5	6.593	13	7.247	9	13.84	13	-0.655	结果因素
	6	8.286	7	5.96	13	14.245	12	2.326	原因因素
	7	8.739	3	7.895	7	16.634	6	0.844	原因因素
	8	7.976	8	6.48	11	14.456	11	1.495	原因因素
	9	7.488	11	7.883	8	15.371	8	-0.395	结果因素
	10	8.879	2	10.302	3	19.18	1	-1.423	结果因素
社会因素	11	9.03	1	6.376	12	15.406	7	2.654	原因因素
	12	7.896	10	6.606	10	14.502	10	1.29	原因因素
	13	8.507	5	8.488	5	16.995	5	0.019	原因因素

（三）基于 ISM 的幼儿园教师职业幸福感影响因素层级划分

首先，根据公式 H=I+T，计算整体影响矩阵 H。鉴于 DEMATEL 方法采用 0～4 的五级赋分法划分因素间影响程度，而 ISM 方法采用 1 和 0 的二分法来辨别因素间有无关系，故引入阈值 λ 筛除整体影响矩阵 H 因素间的弱影响关系，从而简化关系层次。根据综合影响矩阵 T 中所有影响因素的平均值，计算得出本研究中阈值 λ 为 0.62，由此得到可达矩阵 K。

随后，建立多层递阶结构模型。通过对可达矩阵进行层次划分，识别出最终的因素层次递阶结构，并绘制幼儿园教师职业幸福感影响因素的层级分析模型，如图 1 所示。

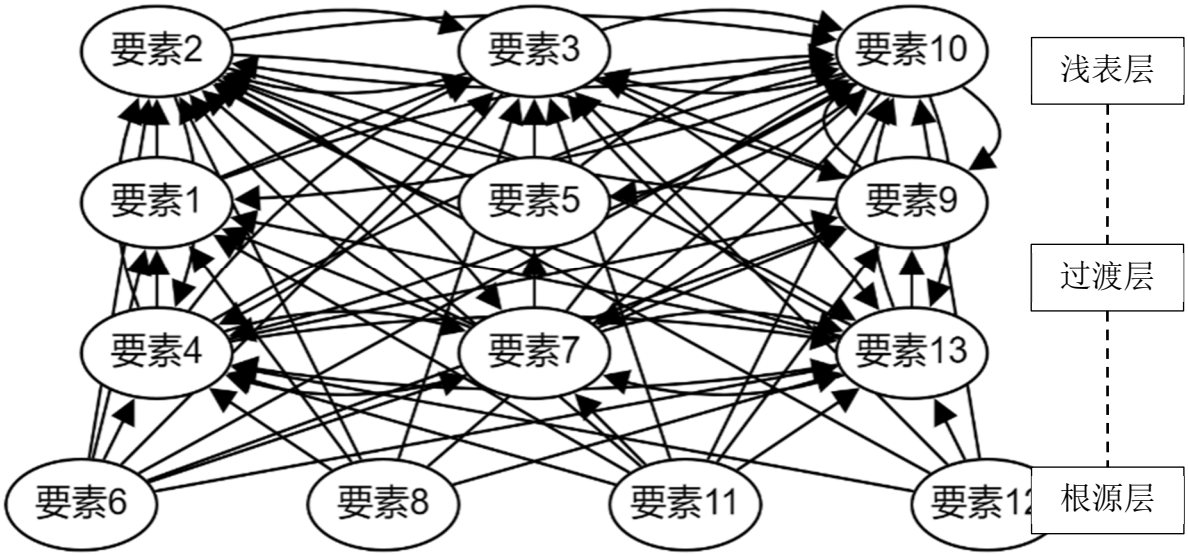

图 2 影响因素层级分析模型

（四）幼儿园教师职业幸福感的影响因素模型层次分析

为更加清晰地呈现影响因素间的层级关系，根据计算结果绘制出幼儿园教师职业幸福感的层次递阶结构模型（见图 2），包括浅表层、过渡层与根源层三个层级，其因素间的影响

作用自上而下依次加深。各因素间不仅存在着不同层次的影响关系，还存在同层次的相互作用，构成了一个动态的影响系统。

1.浅表层影响因素

浅表层影响因素位于模型的第一层，包括职业认同感（a_2）、职业获得感（a_3）和职业稳定性（a_{10}）。相较于其他层级影响因素，这三个因素的影响路径最短，对它们进行调控所产生的效用立竿见影，是提升幼儿园教师职业幸福感最直接的因素。职业认同感与职业获得感作为教师内心深处的积极情感资源，有助于缓解工作压力，减轻职业倦怠。幼儿园教师对自身职业的认同是内心对学前教育专业的接纳过程，是教师在工作过程中全力以赴的动力。获得感契合了教师在精神上的多元需求，教师在职业中得到的获得感，不仅能够促进教师对职业身份的内在认同与积极肯定，还能深化教师对职业乐趣的体验与感悟，从而在实践层面满足教师对幸福感的追求与向往[1]。同时，稳定的工作带来的不仅是一种平和的生活状态，更是一种对个体身份的认可，能够为幼儿园教师提供持续的经济收入，让教师在熟悉的环境中获得归属感，对幼儿园教师职业幸福感起到最直接的作用。

2.过渡影响因素

过渡层影响因素位于模型的第二层与第三层，包括身心健康（a_1）、园所同事关系（a_5）、职业发展前景（a_9）、职业胜任力（a_4）、组织支持系统（a_7）与家长认可（a_{13}），属于传递和连接性因素，能够将根源层因素的影响传递给浅表层因素，在整个系统中起到桥梁和纽带的作用。已有研究表明，超负荷的工作量与超长的隐性工作时间使教师职业幸福感呈现“健康缺失”样态[2]。身心健康是一切行为发生的基础，直接决定幼儿园教师是否能体验到职业中的幸福。此外，同事关系是教师职业幸福感的重要影响因素，与其他教育阶段不同的是，幼儿园每个班级是由主班教师、配班教师与保育员共同构成的关系场域，其同事配合默契程度与互相理解程度对教学质量与班级氛围产生直接的影响，并对幼儿园教师的幸福感产生“放大”或“缩小”的作用。在专业发展过程中，园所和社会能否为幼儿园教师职业发展创设有利的条件，提供一定的晋升空间，直接影响教师未来的职业生涯规划。资源保存理论认为，个体具有保存、获取和弥补资源的倾向，资源的平衡会使个体获得幸福感，资源的损失则会引发个体的倦怠感[3]。如果园所能够在一定程度上满足教师在职称晋升、荣誉获得、专业成长等方面的需求，给予教师一定外部资源，为幼儿园教师提供一定的发展空间，便能使其在职业成就的基础上提升幸福感。

随着公众对高质量学前教育的需求日益迫切，园所给予教师“走出去”接触名师、参与专业培训的机会逐渐增多，职业胜任力获得显著提升，工作处理更加得心应手，进而持续增强自身的幸福感。幼儿园教师身处园所，必然会感受到组织的资源支持与管理制度的约束，若幼儿园对教师利益足够关心并认同教师价值，为教师提供必要的物质或非物质支持，平等对待每一位在职教师，帮助他们维护自身合法权益，将会为教师带来持续的幸福感体验。由于教育对象的年龄特点，家长作为儿童的直接监护人，成为评估幼儿园教师工作成效的关键一环，对教师的认可程度直接或间接的影响着教师的职业幸福感。当家长对教师的工作给予积极评价，表现出信任与尊重时，教师会感到自己的努力被看见、被肯定，进而以更为充沛的热情投入教育教学事业。

3.根源层影响因素

[1][]栗波.获得感:教师职业认同的时代建构[J].教育理论与实践,2018,38(29):36-38.

[2][]李广,盖阔.中小学教师职业幸福感调查[J].教育研究,2022,43(2):13-28.

[3][] HOBFOLL S E. The influence of culture, community, and the nested-self in the stress process: Advancing conservation of resources theory[J]. Applied psychology, 2001, 50(3): 337-421.

根源层影响因素包括园长领导风格（a_6）、园所管理制度（a_8）、薪资水平（a_{11}）和社会地位（a_{12}）是幼儿园教师职业幸福感产生的最根本因素，不受其他因素的直接影响，但能够对其他层次的因素产生间接或直接的作用。

领导行为可以划分为任务导向、关系导向、变革导向与消极导向四类，其中关系导向领导行为强调对员工福祉、尊严的关注，平等对待不同员工[1]。乔治·埃尔顿·梅奥(George Elton Mayo)的人际关系学说中提到“工人不是单纯追求金钱等物质需求的经济人”，而是“追求人与人之间的感情、安全感、归属感和受人尊敬等社会的、心理的需求”的社会人，“他们不是被动的、孤立的，而是属于某个团体并受之影响”[2]。当幼儿园教师感受到来自园长的尊重与认可时，便会将工作视为一种责任，并愿意将更多的时间和精力投入到工作中，享受工作带来的乐趣，进而萌发强烈的职业幸福感。园所管理制度则决定教师在园的一切事务安排，公平公正、完善灵活的管理制度是幼儿园教师职业幸福感的主要防护盾，能够有效解决教师面临的突发事故，使其专心从教。薪资待遇是保障个人生存的基础需要，也是驱动个体进行活动的最根本动因，根据马斯洛的需要层次理论，只有当个体在匮乏性需要得到充分满足之后才会进一步追求成长性需要，而这种高级需要的满足离不开良好的物质保障，是幼儿园教师产生幸福感的重要基础。另外，根据社会支持网络理论模型，当人们遭遇的事件处于压力之下时，来自周围环境的支持可以有效缓解负面压力[3]。当幼儿园教师拥有的社会支持网络越大，社会地位更高的时候，他们便能更好地解决工作中面临的困难，获得更多的幸福感与认同感。

四、研究结果

本研究综合运用 DEMATEL-ISM 方法，对幼儿园教师职业幸福感的影响因素进行分析，通过数据量化各因素之间的联系程度和层级结构，从整体出发对关键影响因素进行识别。本研究以各影响因素的中心度为主，影响度和被影响度为辅，结合多层递阶结构模型，选取中心度排名前 8 位的因素进行关键因素识别，包括职业稳定性、职业认同感、职业获得感、职业胜任力、家长认可、组织支持系统、薪资待遇与职业发展前景。

具体而言，职业认同感、职业获得感与职业稳定性的中心度排名为第 1 第 2 与第 3，位于多层递阶结构模型的浅表层，是幼儿园教师职业幸福感的最直接来源，因此被确认为关键影响因素。职业胜任力的中心度与被影响度均排名第 4，位于多层递阶结构模型的中间层，在整个因素系统中起到关键连接作用。组织支持系统的影响度排名第 3 位，在幼儿园教师职业幸福感的影响因素模型中，组织支持系统虽然未直接进入关键影响因素的浅表层，但其在整个模型中起到了不可忽视的作用。完善的组织支持系统能够为教师提供一个公平、公正、有序的工作环境，减少因管理混乱而产生的工作压力和不满情绪。薪资水平的影响度排名第 1 位，在多层递阶结构模型的层级图中位于根源层，是幼儿园教师获得幸福感的深层保障。薪资待遇不仅能够满足幼儿园教师的基本生活需求，更是教师自身价值的直接体现，当付出得到合理的回报时，幼儿园教师会获得心理上的平衡与满足感，从而更热爱自身职业。因此，上述 6 个因素被确定为影响幼儿园教师职业幸福感的关键因素。

五、幼儿园教师职业幸福感的提升路径

[1][]代向阳,彭剑锋,尹奎.领导行为与领导幸福感:理论梳理与模型整合[J].现代管理科学,2021,(8):46-56.

[2][]吕晨,朱光磊.管理理论中人性假设的批判性反思[J].领导科学,2024,(4):57-63.

[3][]殷馨宇,朱美侠,孙玉洁.领悟社会支持对幼儿教师融合教育胜任力的影响:心理授权和职业认同的链式中介作用[J].中国特殊教育,2024,(1):90-96.

本研究通过梳理相关文献，发现幼儿园教师职业幸福感的影响因素是一个多层次的复杂体系，通过文献调查，共提取 13 个影响幼儿园教师职业幸福感的因素，并采用 DEMATEL-ISM 组合方法对影响因素进行分析。研究发现，职业认同感、职业获得感、职业稳定性、职业胜任力、组织支持系统与薪资水平是影响幼儿园教师职业幸福感的最关键因素。提升其职业幸福感需要多主体的共同努力，鉴于此提出以下建议，旨在增强幼儿园教师职业幸福感，提升学前教师队伍建设。

（一）唤醒内生动力，重铸教师职业认同

作为幸福感生成的主体，职业认同感是幼儿园教师的内生动力，也是维持职业幸福感的不竭源泉。教师要坚定个人的教育信念，明晰幼儿园教师不仅仅是一份谋生的职业，更是守望儿童健康成长的一份事业，在对儿童言传身教的过程中感受教育职业的重要，在陪伴生命成长的旅途中体会自身的价值。一方面，幼儿园教师要不断完善自身的专业能力，不断提高自己的专业素质，积极面对工作中的各种挑战，从工作中寻找到成就感与使命感，从而增强对工作的活力和热情。另一方面，幼儿园教师应树立终身学习的理念，主动寻找自我发展的途径，包括提升自身学历、积极参加培训等，更新自己的知识范围。幼儿园教师应制定个人职业发展规划，设定短期和长期目标，不断追求职业成长。通过参加各类教育培训、争取晋升机会、参与教育项目等方式，实现自我超越，从而在教育事业中持续汲取幸福感与成就感。

（二）增强职业能力，强化教师胜任水平

幼儿园教师的职业胜任力和获得感是影响其职业幸福感的关键因素，良好的职业能力不仅会增强幼儿园教师的幸福感，还能激发他们投身教学工作的热情。愿景即清晰的工作图景，是教师职业发展的动力源泉。在实践中，幼儿园教师寻找实现愿景的策略尤为重要，若愿景与实践差距过大，则会出现倦怠或离职行为[1]。因此，教师应积极思考自身未来的职业规划，以愿景为导向，改善并规范自身行为，主动提升自身的职业胜任力和获得感。一方面，园所应鼓励教师积极参与专业学习，通过在职培训、研讨会等形式，持续更新教育理念与教学方法。支持教师进行学历提升和学术研究，为其专业成长提供坚实的知识支撑。此外，建立学习共同体，共享教学资源和经验，让教师在合作中相互启发、共同进步，形成良好的教育生态。另一方面，在数字化教育转型时代背景下，教师应积极探索数字技术与教育教学的深度融合，培养自身的数字素养，以技术赋能的方式提升教育质量与效率。并且，教师应将实践与反思相结合，在实践中不断学习、总结经验、改进教学，从而提升自身的职业胜任力和获得感，在实现愿景的过程中增强职业幸福感。

（三）优化园所管理，夯实组织支撑力量

幼儿园是教师日常工作的实践场域，园所的规章制度与幼儿园教师的个人利益密切相关，教师对幼儿园各项管理制度是否满意，会显著影响其职业幸福感。幼儿园的管理制度要真正做到“以人为本”，避免用各种规章来捆绑幼儿园教师。园所要为幼儿园教师增权赋能，鼓励教师积极参与到幼儿园管理制度的制定当中，当幼儿园教师意识到自己不仅仅是幼儿教育的实施者，更是园所管理的重要参与者和决策者时，他们的主人翁意识便会被激发，从而以更高的热情投身工作，获得更为深刻和持久的成就感与职业幸福感。同时，建立相应的幼儿园教师表彰制度，通过宣传优秀幼儿园教师的事迹，让大众看到幼儿园教师的付出，让大众意识到，幼儿园教师也是社会中的普通人，同样具有社会属性，减少对幼儿园教师苛刻的

[1][]贺敬雯,柳欣彤,周子涵,等.幼儿园教师愿景发展的驱动机制研究——基于模糊集定性比较分析[J].学前教育研究,2024,(2):42-53.

舆论要求，给予教师足够的宽容与关心，向幼儿园教师传递积极的期待，让幼儿园教师感受到被尊重、被需要，贮存教师活力。

另外，园所要时刻关心教师，营造积极、支持的组织氛围，及时了解教师生活与工作中所面临的困境并给予物质、情感等方面的支持，积极回应教师诉求，有针对性地为教师提供帮助，推动教师专业发展，增强其职业胜任力。例如，增加激励制度、提供多样化的培训方式、减少非教学任务、帮助教师舒缓心理压力等，使教师在工作中感受到强烈的归属感、安全感以及尊重和认可，从而提升教师的职业幸福感与教师队伍的稳定性。

（四）提升薪资水平，稳固教师队伍发展

教师薪酬待遇不仅关乎教师个人的切身利益，还关乎教师职业的吸引力以及师资队伍的整体稳定与发展。有学者认为，教师职业生涯报酬体制鼓励的是即时主义而非未来主义取向，即大部分教师强调现在能够获得的报酬[1]。因此，社会与园所首先要及时为幼儿教师发放工资，为其生活提供充分的经济保障。其次，逐步解决幼儿园教师“同工不同酬”问题，为非在编幼儿园教师提供一定的职业稳定性，避免因为薪资问题导致幼儿园高质量教师队伍的流失。资源保存理论认为，主观社会地位更高的个体认为自身拥有更充足的资源，并有能力维持和获取更多资源，具有更高的幸福感[2]。因此，要不断营造尊师重教的社会氛围，给予教师足够的社会支持与社会地位，提供充分的经济保障和身心关怀，贮存教师活力。

学前教育专业师范生实习满意度对从教意愿的影响：

职业压力与职业胜任力的平行中介作用[1*]

贺敬雯，王滢梓，李杨

（沈阳师范大学 学前与初等教育学院，辽宁 沈阳 110034）

摘要：教育实习是师范院校培养合格师资的重要环节，为师范生构建专业教师身份打下坚实基础。学前教育专业师范生对教育实习满意度的感知情况显著影响其毕业后的从教意愿。以 318 名学前教育专业师范生为样本，基于认知-情感-意动框架，构建以职业胜任力为正

[1][]林榕,王海英,魏聪.嵌入与调适:普惠性民办幼儿园教师生存状态的社会学分析[J].教育发展研究,2019,39(8):41-48.

[2][]王文静,刘一璇,杨一鸣,等.县中教师主观社会地位对教育情怀的作用机制——基于东中西3省7县1808名教师的调查[J].教育科学研究,2024,(5):74-81.

向激励机制和职业压力为负向阻碍机制的双重中介模型，并引入职业认同感作为调节变量。结果发现，实习满意度对师范生的从教意愿有正向预测作用，并且可以分别通过职业胜任力和职业压力的中介作用影响从教意愿。建议提升学前教育师范生实习满意度，强化其从教意愿；树立清晰的专业愿景，降低学前教育师范生的职业压力；增强学前教育师范生职业胜任力与职业认同。

关键词：学前教育专业师范生；从教意愿；实习满意度；职业压力；职业胜任力

A STUDY ON THE INFLUENCE OF INTERNSHIP SATISFACTION OF TEACHER EDUCATION MAJORS IN PRESCHOOL EDUCATION ON THEIR WILLINGNESS TO TEACH ——THE PARALLEL MEDIATING EFFECT OF OCCUPATIONAL PRESSURE AND OCCUPATIONAL COMPETENCE*

He Jingwen, Wang Yingzi, Li Yang
School of Preschool and Primary Education
Shenyang Normal University, Shenyang 110034, Liaoning

Abstract: Education internship is an important educational link for normal universities to cultivate qualified teachers, laying a solid foundation for normal students to build their professional teacher identity. The perception of satisfaction with educational internships among preschool education majors significant affects their willingness to teach after graduation. Using 318 preschool education teacher candidates as samples, based on the framework of Cognitive-Affection-Conation, a dual mediation model was constructed with occupational competence as the positive incentive mechanism and occupational stress as the negative hindrance mechanism, and occupational identity is introduced as the moderating variable. The results showed that internship satisfaction has a positive predictive effect on the willingness of normal university students to teach, which can affect their willingness to teach through the mediating effects of professional competence and occupational stress respectively. Therefore, It is suggested that the satisfaction with preschool education trainees' internships be improved and their willingness to teach be strengthened; a clear professional vision should be established to reduce the occupational stress on preschool educators; and the vocational competence and professional identity of preschool education trainees should be enhanced.

Keywords: Preschool education major teacher candidates; Willingness to teach; Internship satisfaction; Occupational stress; Professional competence

一、问题提出

习近平总书记在致全国优秀教师代表的信中提出要建设一支以教育家精神为引领的高素质教师队伍，为教育强国建设提供坚实保障[1]。十四五时期，党和国家高度重视学前教师队伍建设，将培育优质学前师资作为我国学前教育发展的重中之重[2]。当前，受现实因素影响，学前教师队伍并不稳定。幼儿教师流失率高，离职倾向严重，对学前教育高质量发展造成

不利影响[3]。不仅如此，学前教育毕业生进入幼儿园教师岗位的数量并不理想，幼儿教师师资从职前阶段便开始流失[4]。由于幼儿园教师这一职业的付出-回报失衡感较强，不同学历的毕业生在幼儿园从事工作获得的物质回报和社会地位基本处于同一水平，从而导致高学历教师的从教意愿更低[5]。换言之，学前教师队伍建设数量上的难点囿于教师“职前的消隐”和“职后的流失”，其中学前教师职前阶段的“离场”是问题产生的起点与前因。

师范生从教意愿是其对本专业理解或教师职业认同的表征，是其坚定个人教师愿景和信念的前提，也是其完成由普通人向专业教师身份转换的内在动力[6]。学前教育师范生是高素质师资队伍的储备军，其从事幼儿园教师工作的意愿是衡量推进幼儿教师队伍建设的重要保障。为建设优质教师队伍，学者们对师范生从教意愿的影响因素进行了探讨，主要分为内部因素、外部因素和重要他人因素。内部因素主要包括个体的职业认同感[7]、兴趣[8]、能力[9]等主观因素；外部因素主要指教师的职业待遇[10]、教师教育质量[11]、实践场域中的关键事件[11]；重要他人因素主要指师范生的家人、同伴和教师的影响[12]，教育实习在已有文献中作为重要的研究场域而常被提及。但已有研究多仅从教育实习的本质意义出发简要叙述实习对从教意愿的意义，对教育实习与从教意愿的深层影响机制与边界条件研究较少。

教育实习是师范院校培养合格师资的重要教育环节[13]。与此同时，教育实习也是师范生从学科理论学习迈向职业实践的起点，这一阶段的师范生将所学的知识技能转化为教学实践，为构建专业教师身份奠定坚实基础。已有研究证明，教育实习对师范生的从教意愿具有“双刃剑”般的作用，此过程中师范生的实习满意度既可以通过促进师范生的职业学习思考、提升师范生的积极职业体验和职业认同以坚定从教意愿，也通过边缘参与、观念冲突和管理受挫等现实困扰，降低师范生从教意愿。因此，探讨教育实习满意度通过何种机制影响学前教育专业师范生的从教意愿具有重要性和必要性。

认知-情感-意动理论是认知心理学领域重要理论之一，该框架旨在解释个体如何通过认知、情感和意动三个维度来理解和响应他们所处的社会环境。本文基于这一理论框架，尝试以职业胜任力和职业压力作为双重中介变量，以职业认同感作为调节变量，探讨教育实习对

学前教育师范生从教意愿的影响机制，为学前教育师范生从教意愿的培养提供实证依据，为建设优质幼儿教师队伍积蓄后继力量。

二、理论基础和研究假设

本研究采用认知-情感-意动框架解释学前教育专业师范生实习满意度对从教意愿的影响。其中，“认知”指学前教育师范生对实习满意度的感知；“情感”为学前教育师范生在实习过程中产生的感受，包括基于自身感知产生的职业压力和职业认同感；“意动”为学前教育师范生在感受到职业胜任力、职业压力和职业认同感后产生的从教意愿。认知-情感-意动理论认为个体的认知经验和情感感知会影响其思维方式和决策。不同于高校的理论学习，学前教育专业师范生在幼儿园这一实践场域与真实的教育情境产生互动。在教育实习的过程中，师范生以实践作为职业认知的起点，以主体能动性体验作为职业情感培养的核心，以幼儿园情境作为职业角色建构的有效载体，以身体力行的保育和教育活动，培养自身的职业胜任力，不断建构对幼儿教师的职业认知，体会从教情感，从而形成幼儿教师的职业从教意愿。因此，本研究认为该理论能够阐释学前教育专业师范生实习满意度对其从教意愿的影响机制。

（一）教育实习满意度与学前教育师范生从教意愿的关系

教育实习的经历对于师范生的职业选择动机形成具有重要影响。在教育实习的过程中，师范生往往会反思教师职业的内涵，并判断自己是否会坚定选择从事该职业[14]。在一项对学前教育师范生的研究中发现，从教意愿与教育实践经历相关，参与过实习的学生从教意愿最强烈[8]。此外，李琼等学者直接指出幼儿园教育实习中，学前教育师范生所体验到的实际感受将影响他们对在幼儿园任教的决策[15]。还有研究则在此基础上进一步指出，实习期间学生的满意度与其从教意愿之间存在显著的正相关关系，即实习期间满意度越高，学生将来选择成为幼儿教师的可能性越高[16]。上述结果都证明了实习经历的感知对于学前教育师范生职业选择所产生的影响。

据此，提出假设 H1：教育实习满意度对学前教育师范生从教意愿具有正向影响。

（二）职业胜任力的中介作用

教育实习对学前教育师范生专业能力的提升具有关键的推动作用。教育实习作为师范生培养体系的必修课程，有利于师范生在实践中提升专业能力，从而推动教育质量提升[17]。已有研究表明，师范生的实习过程是一个不断适应幼儿园工作的过程，稳定期的师范生可以将理论与实践相结合，在班级管理、教育教学活动组织和实施等方面显现成效，以增强自身的职业胜任力[18]。对于学前教育专业师范生而言，自身职业能力水平对其从教意愿具有正向影响[19]。综上所述，通过前人对教育实习满意度、职业胜任力与从教意愿的研究，可知职业胜任力在实习满意度与从教意愿之间有着内在关联，可以充当连接两者关系的内在路径。

据此，提出以下假设：

H2：教育实习满意度对学前教育师范生职业胜任力的培养具有正向影响。

H3：学前教育师范生职业胜任力对其从教意愿具有正向影响。

H4：学前教育师范生职业胜任力在教育实习满意度与从教意愿之间起正向中介作用。

（三）职业压力的中介作用

在整个实习过程中，当最初的新鲜感消失后，实习生会产生一定程度的倦怠感，包括情绪耗竭、效能感降低等职业压力。例如，实习中经历的困惑会引发一定程度的职业倦怠和共情疲劳感，从而产生职业压力[20]。学前教育师范生在其实习“混乱期”时，会对集体教学、班级管理等方面感到困惑和无力，甚至对职业产生较多的负面情绪，导致压力增大。职业压力作为工作场域中重要的认知、情感因素，可以负向预测从事既定职业的行为意向。例如，当乡村师范生面对教学中包括发展前景、教学条件、同伴认同在内的诸多压力来源时，会倾向

于降低他们的长期从教意愿[21]。综上所述，师范生在实习中感知到的满意度越低，其职业压力就越强；并且，感知到的职业压力会促使其从教意愿降低。

据此，提出以下假设：

H5：教育实习满意度对学前教育师范生职业压力具有负向影响。

H6：学前教育师范生职业压力对其从教意愿具有负向影响。

H7：学前教育师范生职业压力在教育实习满意度与从教意愿之间起中介作用。

（四）职业认同感的调节作用

相关研究表明，职业认同感在职业胜任力与从教意愿之间具有调节作用。师范教育课程在一定程度上培养了学前教育师范生的职业认同感，显著提高其职业能力，并且随着认同感的提高，进一步增强他们毕业后从事学前教育行业的意愿[22]。此外，认知-情感-意动理论认为，实践场域里产生的正向情感可以强化个体的行为动机或行为意愿。换言之，学前教育师范生在拥有一定职业胜任力的情况下，其对本专业的职业认同感越强，相对应其从教意愿就越强。

据此，提出假设 H8：学前教育师范生职业认同感在职业胜任力与从教意愿之间起正向调节作用。

综上所述，本研究基于认知-情感-意动理论框架，构建教育实习满意度、职业胜任力、职业压力、职业认同感与从教意愿的理论模型，尝试解释实习满意度对学前教育师范生从教意愿的路径条件及影响机制（见图 1）。

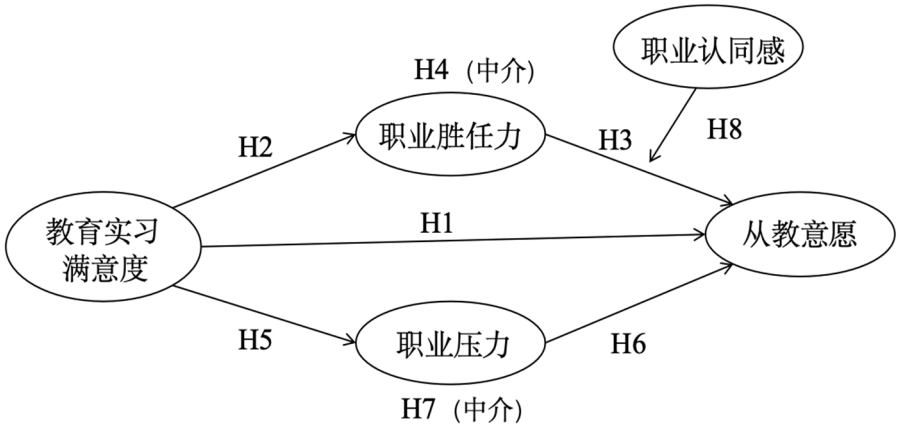

图 1 分析框架模型图

三、研究设计

(一) 研究对象

研究选取 S 省一所省属高校全日制学前教育专业的本科生为研究对象，回收问卷 366 份，删除作答时间低于 90 秒和答案同质性较高的被试，最终获得有效问卷 318 份，有效回收率为 87%。专业课排名在前 30%和 30%-60%的共计 274 人（86.2%）；153 位学生参加过学前教育专业相关竞赛（48.1%）；163 位学生有幼儿园教师资格证（51.3%）；233 位学生在公办园实习（73.3%）；在小、中、大班实习的学生分别有 71、89 和 41 人，分别占比 22.3%、28%和 12.9%，其余学生在两种班级以上轮换实习。

(二) 研究工具

本研究主要采用问卷调查法。量表采用 Likert5 点计分法。其中：“非常不同意”记 1 分，“不同意”记 2 分，“一般”记 3 分，“同意”记 4 分，“非常同意”记 5 分。问卷包含如下变量：

1.实习满意度量表

研究采用但菲等学者编制的教育实习满意度问卷[23]。问卷共 5 个维度，26 个条目，本研究中，该量表的 Cronbach's a 系数为 0.988。验证性因子分析结果为：X^2/df =3.866，CFI =0.939，TLI =0.930，NFI=0.919，RMR =0.009。

2.职业胜任力量表

研究采用自编问卷，经探索性因子分析，KMO 值为 0.977，表明非常适合进行因子分析，问卷共 30 个条目，提取出 3 个维度，3 个主成分累计方差贡献率达到 82.771%，表明因子结构有效。本研究中，该量表的 Cronbach’s a 系数为 0.949。验证性因子分析结果为：X^2/df =3.713，CFI =0.925，TLI =0.917，NFI=0.901，RMR =0.011。

3.职业压力量表

研究采用阿拉坦巴根和刘晓明的幼儿园教师职业压力问卷[24]。问卷共 4 个维度，18 个条目。本研究中，该量表 Cronbach’s a 系数为 0.973。验证性因子分析结果为：X^2/df =5.208，CFI =0.922，TLI =0.901，NFI=0.906，RMR =0.073。

4.职业认同感量表

究采用魏淑华等的教师职业认同感问卷，并根据幼儿教师职业身份进行改编[25]。问卷共 4 个维度，18 个条目。本研究中，该量表 Cronbach’s a 系数为 0.966。验证性因子分析结果为：X^2/df =3.105，CFI =0.914，TLI =0.923，NFI=0.903，RMR =0.023。

5.从教意愿量表

研究采用陈子立的从教意愿问卷，并根据幼儿教师职业身份进行改编[26]。问卷为单维度，共 4 个条目。本研究中，该量表的 Cronbach’s a 系数为 0.967。验证性因子分析结果为：CFI =0.983，TLI =0.949，NFI=0.982，RMR =0.017。

四、研究结果

（一）变量区分效度检验

本研究将所有题项作为一个潜变量加入结构方程模型，模型拟合差，X^2/df =20.257，GFI=0.317，CFI =0.466，TLI =0.420，NFI=0.455，RMR =0.168。证明本次研究不存在严重的共同方法偏差问题。

本文运用 Amos23.0 软件检验模型整体的拟合度。首先，对各变量题项进行打包[27]，采用验证性因子分析检验实习满意度、职业胜任力、职业压力、职业认同感和从教意愿五个变量之间的区分效度，并将五因子模型和其他四个竞争模型的拟合指标进行对比。根据表 1 可知，五因子测量模型的拟合效果最佳，各项拟合指标均达到可接受标准，且明显优于其他备选模型。这说明本文的五个变量之间具有良好的区分效度。

表 1 验证性因子分析结果及测量模型比较

模型	因子	X^2／df	RMR	CFI	NFI	TLI	GFI
五因子模型	实习满意度；职业胜任力；职业压力；职业认同；从教意愿	3.242	0.032	0.940	0.916	0.932	0.813

四因子模型	实习满意度；职业胜任力；职业压力；职业认同＋从教意愿	5.851	0.060	0.868	0.846	0.854	0.675
三因子模型	实习满意度；职业胜任力；职业压力＋职业认同＋从教意愿	9.691	0.120	0.762	0.742	0.738	0.559
二因子模型	实习满意度；职业胜任力＋职业压力＋职业认同＋从教意愿	15.229	0.124	0.607	0.592	0.571	0.395
单因子模型	实习满意度＋职业胜任力＋职业压力＋职业认同＋从教意愿	20.257	0.168	0.466	0.455	0.420	0.317

注：“＋”表示因子合并。

（二）描述统计及相关分析

表 2 列出了各变量的均值、标准差和相关分析系数，五个关键变量两两之间呈显著相关。实习满意度与职业胜任力、职业认同感和从教意愿呈正相关；职业压力与其余各变量呈显著负相关。由此可见，变量间相关系数显著，可进行后续主效应、中介和调节效应检验。

表 2 各变量的描述统计及相关分析（n=318）

变量	M	SD	1	2	3	4	5
1 实习满意度	4.44	0.60	1				
2 职业胜任力	4.48	0.52	0.69**	1			
3 职业压力	2.58	0.95	-0.22**	-0.29**	1		
4 职业认同感	4.16	0.67	0.58**	0.59**	-0.32**	1	
5 从教意愿	3.54	1.05	0.37**	0.37**	-0.29**	0.59**	1

注：* p ＜0.05，** p ＜0.01，***p＜0.001，下同。

（3） 假设检验

1.主效应检验

本研究利用多元线性回归方程验证主要路径，逐层回归分析结果如下（见表 3）。在下列模型中，年级、专业课成绩排名、实习园所性质、实习所在班级、是否有幼儿园教师资格证作为控制变量放入模型第一层中。上述控制变量均经过虚拟化处理，分别以大三年级、成绩排名 30%-60%、实习园所为公办园、实习所在班级小班、有幼儿园教师资格证作为参考。模型 1 以从教意愿作为因变量，第二层分别加入实习满意度、职业胜任力和职业压力，结果显示实习满意度正向预测从教意愿(B=0.583，p <0.001)，假设 H1 得到验证；职业胜任力正向预测从教意愿(B=0.677，p <0.001)，假设 H3 得到验证；职业压力负向预测从教意愿(B=-0.290，p <0.001)，假设 H6 得到验证；模型 2 以职业胜任力作为因变量，第二层加入实习满意度，结果显示实习满意度正向预测职业胜任力(B=0.588，p <0.001)，假设 H2 得到验证。模型 3 以职业压力作为因变量,第二层加入实习满意度，结果显示实习满意度负向预测职业压力(B=-0.244，p <0.01)，假设 H5 得到验证。

表 3 假设 H1、H2、H3、H5、H6 的检验结果

	模型 1				模型 2		模型 3	
	从教意愿				职业胜任力		职业压力	
	分层 1	分层 2a	分层 2b	分层 2c	分层 1	分层 2	分层 1	分层 2
(常量)	3.584	1.035	0.554	4.414	4.473	1.902	2.862	3.928
年级（大四）	0.257	0.139	0.159	0.092	0.144*	0.026	-0.566	-0.517
成绩排名前 30%	0.099	0.060	0.050	0.100	0.071	0.032	0.006	0.022
成绩排名 60%以后	0.171	0.053	0.146	0.248	0.037	-0.082	0.266	0.315
实习园所性质（民办）	0.143	0.042	0.076	0.138	0.099	-0.003	-0.017	0.025
实习班级（中班）	-0.127	-0.174	-0.114	-0.153	-0.019	-0.066	-0.09	-0.07

（大班）	-0.329	-0.312	-0.313	-0.340	-0.024	-0.007	-0.038	-0.046
（两种班级以上）	-0.251	-0.178	-0.241	-0.238	-0.014	0.059	0.042	0.012
是否有教资证（无）	-0.247	-0.098	-0.080	-0.229	-0.246***	-0.097	0.062	-0.007
实习满意度		0.583***				0.588***		-0.244**
职业胜任力			0.677***					
职业压力				-0.290***				
R^2	0.061	0.153	0.161	0.121	0.119	0.498	0.112	0.132
调整 R^2	0.037	0.128	0.137	0.096	0.097	0.483	0.089	0.107
ΔR^2	0.061	0.092	0.100	0.060	0.119	0.378	0.112	0.020
F	2.511*	6.183***	6.659***	4.730***	5.233***	33.883***	4.881***	5.207***
ΔF	2.511*	33.454***	36.714***	21.172***	5.233***	231.816***	4.881***	7.051***

2.中介效应检验

本研究利用普里彻（Preacher）和海耶斯（Hayes）开发的 SPSS 中的 Process 插件 Model4 来检验职业胜任力和职业压力的中介作用，设定 Bootstrap 抽样 5000 次。如表 4 所示，抽样计算得到的 95% 置信区间不包含 0，说明两个中介作用均显著。结果表明，实习满意度通过职业胜任力对其从教意愿的间接效应显著,中介效应占比 33.0%，假设 H4 得到验证；实习满意度通过职业压力对其从教意愿的间接效应显著,中介效应占比 11.5%，假设 H7 得到验证。模型路径系数如图 2 所示。

表 4 中介作用检验结果

项	c	a	b	a*b	a*b（95% BootCI）	c’	结论
实习满意度=>职业胜任力=>从教意愿	0.651	0.605	0.355	0.215	0.053~0.372	0.361	部分中介
实习满意度=>职业压力=>从教意愿		-0.351	-0.214	0.075	0.025~0.143		部分中介

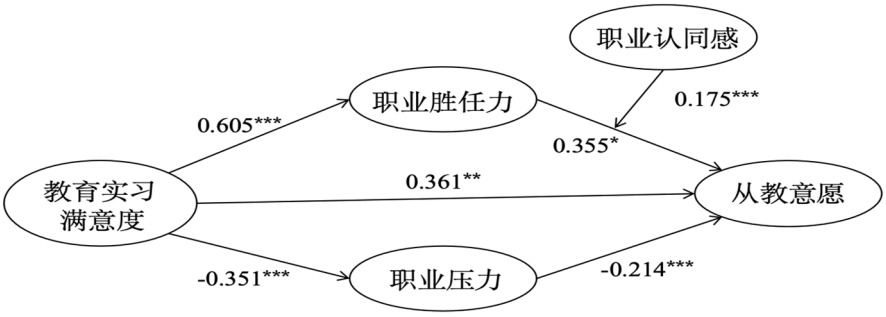

图 2 模型路径系数图

3.调节效应检验

运用层次回归分析法进行调节效应分析。在以从教意愿作为因变量的模型中， 职业胜任力与职业认同感的交互项对因变量的回归系数显著(B =0.175，p＜0.001)，证明职业认同感对职业胜任力与从教意愿之间的调节效应存在。为了更好地解释该模型，本研究绘制了不同职业认同感水平的斜率图。根据图 3 所示，职业认同感为高水平时，职业胜任力对从教意愿的预测效果高于职业认同感为低水平时的预测效果。这说明在一定的职业胜任力水平下，主体的职业认同感越高，其从教意愿越强。综上所述，职业胜任力对从教意愿的影响受到职业认同感的正向调节，假设 H8 得到支持。

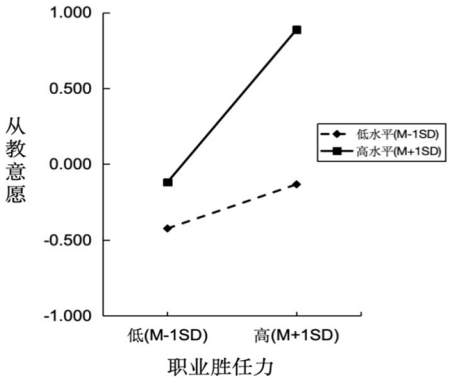

图 3 职业认同感对职业胜任力→从教意愿的调节作用

五、讨论

（一）学前教育师范生实习满意度正向预测从教意愿

研究发现，学前教育师范生实习满意度对其从教意愿有显著的正向预测作用，即学前教育师范生的实习满意度越高，其从教意愿越强，这与已有研究结果相似[28]。教育实习是学前教育师范生迈入教师职业的关键环节，能够帮助师范生发现自身价值，增强对教师职业的情

感与体验，对实习体验的满意程度将会影响师范生进行未来职业决策时态度的成熟度[29]，从而明确未来职业选择意向。具身认知理论认为认知是具有情境性的，即认知发生在现时且具体的情境中，必然受到物理环境和社会文化的影响[30]。在实习期间，师范生通过深入幼儿园一线工作场域，亲自操作和全面独立的教学体验，对教师身份有积极的体验，表现出较高满意度并给予教师职业积极的情感评价时，便会促使其走入教师行业，坚定毕业后的从教意愿。（二）职业胜任力在师范生实习满意度与从教意愿间发挥正向中介作用

研究发现，职业胜任力在师范生实习满意度与从教意愿间发挥正向中介作用，即学前教育师范生的实习满意度通过职业胜任力而提升其从教意愿。认知-情感-意动理论认为，实践场域里产生的正向情感可以强化个体的行为动机或行为意愿。职业胜任力作为一种积极正向的情感体验，能够不断激发学前教育师范生的自我价值感与工作热情。依据胜任力冰山模型，胜任力包括“水上”的外显知识、技能，与“水下”的内隐动机、价值观等，这些基本特质构成了个体从事教育教学活动的基本前提，有利于提升师范生从教意愿水平[31]。在教育实习的过程中，师范生获得并积累除理论知识外的直接教学经验，发展水下的“内隐”自我概念与动机，对未来的选择有更清晰的认识。这也符合自我决定理论的观点，其强调了胜任感这一基本心理需求在个体动机中的重要性[32]。相较于外部动机的驱动，内部动机驱动的人在活动中更倾向于表现出浓厚的兴趣、激动的情绪和坚定的信心。这说明当学前教育专业师范生能够成功地胜任自身的实习岗位，有能力处理好幼儿园发生的事件，肯定自己作为幼儿园教师的价值，感受到教书育人的责任与使命，便会表现出更强烈的从教意愿。

（三）职业压力在师范生实习满意度与从教意愿间的中介作用

研究发现，学前教育专业师范生的实习满意度可以通过职业压力的增长从而削弱其从教意愿，即学前教育专业师范生是否选择从事幼儿园教师这一职业，很大程度受教育实习中所经历的现实冲击所影响。

职业压力作为工作场域中重要的认知、情感因素，可以负向预测从事既定职业的行为意向。教育实习是学前教育师范生对幼儿园教师职业感知从模糊到清晰的过程，是理论与实践、理想与现实的碰撞过程，随着实习时间的深入，实习中的消极体验以及职业压力都会对师范生带来负向影响。从职业外部压力来看，幼儿园教师普遍面临薪资待遇偏低、工作时间较长以及不定期加班等困境，工作负担较重。同时，幼儿园教师的社会地位不高，其专业特性常被等同于“看孩子”或“保姆”，缺少职业尊重，导致其在职业成就感等“软回报”方面感到缺失，从而面临较高的付出-回报失衡感[33]。从职业的内部压力来看，师范生作为刚跨进职业领域的新人，不仅面临着学生与教师转换的角色困境，还要不断调整自身从学习者到传授者的地位变化，很多师范生进入幼儿园实习后总是徘徊在教育教学活动边缘，总认为自己是“局外人”，扮演的职业角色则常介于“教师”“打杂工”和“学徒”之间。这种不被重视的失落感与压力间的不断碰撞，使学前教育师范生产生极大的落差感，从而对教师这一职业产生怀疑态度，降低自身的从教意愿。

（四）职业认同在职业胜任力与从教意愿之间起到调节作用

学前教育专业师范生的职业认同感正向调节职业胜任力与从教意愿之间的关系，即拥有较高职业胜任力且对学前教育这一专业有更多认同度的师范生会比低认同度师范生的从教意愿更高，这与已有研究结果相似[34]。职业认同是师范生个人与环境相互作用的过程，是个人对教师职业的认可度，它可以作为一种相对稳定的态度和积极的情感资源存在于教师心理中，研究表明，师范生对教师职业的认同会显著影响他们的专业自信、学习投入与长期从教的动力[18]。根据自我决定理论，自主性和关联性对个人动机的选择起至关重要的作用，

这表明，师范生只有在将职业发展看作是个人自主性成长的内在需求，对所属职业、所在组织充满归属感，而不是受到外部力量或利益、硬性标准的影响时，他们才会坚定其从教意愿，主动追求专业成长，并且愿意接受并内化教师身份建构的相关规范和要求。因此，在实习过程中，应关注实习生个人职业发展的内心体验和内在获益感，从而增强其专业归属感，进而提升其从教意愿。

六、教育建议

（一）提升学前教育师范生实习满意度，强化其从教意愿

研究发现教育实习是学前教育师范生从教意愿的重要前置因素，提升学前教育师范生实习满意度，对促进其未来从教意愿有重要影响。在实习过程中，师范院校、幼儿园单位以及相关教育部门应该形成合力，为师范生提供全方位的实习指导和保障，尽可能最大的提升师范生实习满意度。

首先，在实习前，师范院校要制定明确的实习目标与期望，为学前教育师范生提供一定的实习培训。通过帮助师范生提前掌握幼儿园的管理方式、明确自身实习任务，更好的完成教育实习。其次，在实习过程中，园所要为师范生配备幼儿园实习指导教师，与高校教师共同构成“双导师制”，帮助师范生快速构建教师身份。在此过程中实习指导教师应与实习生建立起融洽的人际关系，寻求可视化和养成自我角色等有效策略来促进实习生的专业发展[34]。师范生首次近距离、全方位接触实践，对教师职业、园所环境、工作任务以及教育理论都会有新的认识，且难免产生一些“消极体验”和“现实震撼”[35]，而实习指导教师能够及时对实习生给予一定的心理支持，帮助他们应对实习中面临的压力。最后，在实习结束后，学校通过师范生的实习反馈进行改进。学校可以采用发放问卷、集体访谈等方式，了解学前教育师范生在实习过程中面临的困难与带来的收获，尽可能的调整并优化实习方案，提升师范生实习满意度，增强其从教意愿。

（2） 增强学前教育师范生职业胜任力与职业认同

实习是学前教育师范生专业发展与职业生涯阶段的重要转折点，它对于新教师职业胜任力的提升具有承前启后的作用。

一方面，对于园所的领导者来说，实习任务的发布应该由简到难，循序渐进。加强对实习过程的监控，及时发现并解决师范生实习中的现存困境，保障实习的顺利进行。向实习生传授有效的教育教学经验，包括如何应对突发事件，如何解决幼儿分离焦虑等情境性知识，不应拘泥于理论学习，而是注重提升师范生解决实际问题的能力。同时，在实习过程中给予师范生积极的反馈和指导，以教研活动、公开课讲评等多种策略帮助其提升其职业胜任力与职业认同感。另一方面，对于学前教育师范生来说，在实习阶段应该主动进行角色重塑，将“局外人”身份转化为“教师”，仔细观察主班教师面对问题的解决方式，通过观摩发现自身不足，尽可能地对教学经历进行记录，将理论知识与实践经验相结合，从实践性知识的角度出发，从行动反思中培养批判反思知识、策略性知识、人际与自我知识，[36]从实践中逐步树立起教育信念，不断提升自身的职业胜任力。

（三）树立清晰的专业愿景，降低学前教育师范生的职业压力

教育实习是对自己所学专业进行体验的第一步，实习过程中的压力感知对其今后的从教意愿有很大影响。当师范生无法纾解自身的职业压力，便会产生放弃从教的想法。

一方面，师范生在实习过程中应不断调节心态，树立清晰的工作图景，避免在职业初期产生倦怠感。幼儿园教师在实践中找寻愿景的实现策略尤为关键，若愿景与实践差距过大，则会出现倦怠或离职行为[37]。因此，在实习阶段为避免出现理想与实践带来的心理落差，不仅应明确教育实习的具体要求及标准，而且应积极思考自身未来的职业规划，并在此愿景基础上改善并规范自身行为，主动缓解实习压力带来的负面影响。另一方面，学校应客观地阐述学前教育行业的社会现状和潜在变革，并且在合理预测和充分准备的前提下，针对学生关注的舆论问题展开深入的讨论解答[38]。给予学前教育师范生足够思想准备，降低现实与理想

间的差距，当面临幼儿园教育实践中难以解决的问题时，能不因此怀疑和动摇自身的职业信念。

参考文献

[1]中华人民共和国教育部.习近平致全国优秀教师代表的信[EB/OL].(2023-09-29)

[2024-07-21].http://www.moe.gov.cn/jyb_xwfb/moe_176/202309/t20230909_1079296.html.

[2]朱旭东,宋萑,等.新时代中国教师队伍建设的顶层设计：《关于全面深化新时代教师队伍建设改革的意见》解读三十二条[M].北京:北京师范大学出版社,2018:130,193.

[3]祖静,索长清,但菲.国内幼儿教师离职倾向预测变量的元分析[J].心理研究,2024,17(3):252-260.

[4]洪秀敏,王梅.幼儿园教师待遇保障的逻辑遵循、困境检视与立法保障[J].学前教育研究,2024,(7):1-10.

[5]谢剑虹,尹玉飞.学前教育师范生职业认同感与学习投入的关系——
学习动机的中介作用和培养层次的调节作用[J].学前教育研究,2022,(6):78-81.

[6]金一鸣.教育社会学[M].南京:江苏教育出版社,1992:35.

[7]LORTIE D C，School teacher[M].Chicago:University of chicago press,1975:45-49.

[8]REID I,CAUDWELL J. Why did secondary PGCE students choose teaching as a career?[J].

Research in Education 1997(1):46-58.

[9]SHIN J, SONG K,JUNG J. A study of the beginning teachers'motivations in choosing

teaching profession and factors affecting their motivations[J].Journal of Korean Education,2007(2):51-72.

[10]苏涵琼,张维.非公费师范生从教意愿动态变化的影响因素与作用机制——
基于计划行为理论的实证分析[J].湖南师范大学教育科学学报,2023,22(3):51-61.

[11]DARLING-HAMMOND L,CHUNG R,FRELOWF.Variation in teacher preparation:How

well do different path ways prepare teachers to teach[J].Journal of Teacher Education.2002(4):286-302.

[12]CHRISTENSEN S S,DAVIES R S,HARRIS S P,et al.Teacher recruitment:Factors that predict high school students' willingness to become teachers[J].Education Sciences,2019(4):1-12.

[13]张念宏.中国教育百科全书[M].北京:海洋出版社,1991:632.

[14]任永灿,任永琦,李丹华,等.教育实习对师范生职业认同感的双刃剑效应——
基于角色压力和职业获益感的双中介模型[J].教师教育研究,2023,35(6):44-51.

[15]李琼,赵江山,刘伟.“敬而远之
”：场域理论视角下学前教育公费师范生的职业认同与从教选择[J].教育科学,2022,38(4):67-74.

[16]SAIHONG P,SANTIBOON T.Early childhood pupils’performance of their trainee student teacher internships to their improving creative thinking and performance attitude skills[J].European Journal of Education Studies,2017,3(4):411-430.

[17]陈时见,刘凤妮.师范生教育实习的目标定位与实践路径[J].教师教育研究,2022,34(2):15-21.

[18]顾慧,张雨强,王丽.学前教育师范生实习阶段专业成长的内在心理过程分析[J].学前教育研究,2017,(5):35-47.

[19]周晶,李晨,王艳琳,等.新时代幼儿教师储备队伍的质与量:学前教育师范生专业能力与从教意愿的关系研究[J].教育观察,2023,12(24):9-14.

[20]伍沛,申海艳,杨彦,等.沉浸式临床体验教学对手术室护生共情能力的影响[J].护理学杂志,2022,37(7):45-47+75.

[21]刘佳,方兴.“00后”师范生的乡村从教意愿与政策改进[J].当代青年研究,2021,(3):45-51.

[22]黄明明.教师教育课程认同与学前教育专业毕业生从教意愿的关系研究[J].教育科学探索,2024,42(2):20-27.

[23]但菲,王小溪,刘笑男.基于结构方程的高校学前教育专业学生教育实习满意度模型[J].学前教育研究,2018,(10):36-45.

[24]阿拉坦巴根,刘晓明.幼儿园教师职业压力问卷编制与现状分析[J].学前教育研究,2014,(2):21-26+48.

[25]魏淑华,宋广文,张大均.我国中小学教师职业认同的结构与量表[J].教师教育研究,2013,(1):55-60+75.

[26]陈子立.地方综合性高校师范生学习满意度对从教意愿的影响[D].武汉:湖北大学,2023:74.

[27]吴艳,温忠麟.结构方程建模中的题目打包策略[J].心理科学进展,2011,19(12):1859-1867.

[28]许慧,黄建平,张程晨.师范生从教意愿影响因素的确立和实证分析[J].中国高等教育,2022,(23):49-51.

[29]张岩,雷婷婷.教育见习对师范生职业发展影响的实验研究——
基于“4+1”跟岗教育见习模式[J].教师教育研究,2020,32(6):91-98.

[30]焦彩珍.具身认知理论的教学论意义[J].西北师大学报(社会科学版),2020,57(4):36-44.

[31]黄明明.实习胜任力与学前教育专业师范生从教意愿的关系：职业认同感与职业决策效能感的链式中介效应[J].民族高等教育研究,2024,12(4):56-62.

[32]RYAN R M,DECI E L.Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being[J].American psychologist,2000,55(1):68-78.

[33]张丽敏,叶平枝.农村幼儿园教师工作生活质量对付出—回报失衡感的影响:超负荷的调节作用[J].学前教育研究,2018,(8):28-40.

[34]许立新.哥伦比亚大学师范学院职前教师教育实习研究——基于教师学习框架的考察[J].外国教育研究,2019,46(9):90-105.

[35]马洁然,顾荣芳.幼儿园实习指导教师对自身角色的认识：基于扎根理论的分析[J].学前教育研究,2022,(2):45-60.

[36]陈向明.教师实践性知识研究的知识论基础[J].教育学报,2009,5(2):47-55+129.

[37]贺敬雯,柳欣彤,周子涵,等.幼儿园教师愿景发展的驱动机制研究——基于模糊集定性比较分析[J].学前教育研究,2024,(2):42-53.

[38]高敬.教育实习对学前教育师范生职业认同的影响——“幼有所育”政策背景下的研究[J].教育发展研究,2019,39(8):58-66.

新生代幼儿园教师工作满意度潜在类别及其对专业身份建构的影响

但菲，雷鳗琦，丛龙昊，周晨晨

摘要：教师工作满意度作为教育质量提升的核心指标，对教师队伍稳定性及专业发展具有关键性影响。为考察新生代幼儿园教师工作满意度的潜在类别并探讨不同类别对专业身份建构的影响，本研究采用教师工作满意度调查问卷和幼儿园教师专业身份建构现状问卷对 5252 名新生代幼儿园教师进行测量。分析结果显示，新生代幼儿园教师工作满意度可分为 3 个类别：低工作满意度型、中工作满意度型和高工作满意度型。不同教龄、婚育状况、学历以及园所性质在工作满意度三种潜在类别中存在显著差异，不同潜在类别对其专业身份建构的预测效果存在差异，其工作满意度越高，专业身份建构水平越高。研究建议：发挥高工作满意度型优势，引领建构专业身份；打造互促共进的融洽氛围，提质专业身份建构；构建更加理想的工作条件，助推专业身份建构。

关键词：新生代幼儿园教师；工作满意度；专业身份建构；潜在剖面分析

POTENTIAL CATEGORIES OF JOB SATISFACTION OF THE NEW GENERATION OF KINDERGARTEN TEACHERS AND ITS INFLUENCE ON THE CONSTRUCTION OF PROFESSIONAL IDENTITY

Dan Fei, Lei Manqi, Cong Longhao, Zhou Chenchen

Abstract: As the core indicator of improving the quality of education, teacher job satisfaction has a key impact on the stability and professional development of the teacher team. In order to investigate the potential categories of job satisfaction of the new generation of kindergarten teachers and explore the influence of different categories on professional identity construction, this study used the teacher job satisfaction questionnaire and the kindergarten teacher professional identity construction status questionnaire to measure 5252 new generation kindergarten teachers. The analysis results show that the job satisfaction of the new generation of kindergarten teachers can be divided into three categories: low job satisfaction type, medium job satisfaction type and high job satisfaction type.There are significant differences in the three potential categories of job satisfaction among different teaching ages, marital status, academic qualifications, and the nature of the institution. There are differences in the predictive effects of different potential categories on their professional identity construction. The higher the job satisfaction, the higher the level of professional identity construction. Research recommendations: give full play to the advantages of high job satisfaction and lead the construction of professional identity; create a harmonious atmosphere for mutual promotion and common progress to improve the construction of professional identity; build more ideal working conditions to promote the construction of professional identity.

Keywords: The new generation of kindergarten teachers; job satisfaction; professional identity construction; potential profile analysis

一、问题的提出

2010年以来，出生于90年代之后的新生代幼儿园教师作为一代“引路人”，并逐渐成为幼儿园教师队伍的中坚力量[1]。伴随《关于全面深化新时代教师队伍建设改革的意见》《“十四五”学前教育发展提升行动计划》等一系列政策出台，幼儿园教师队伍的专业水平得到有效提升，同时也促使教师角色内涵发生结构性拓展，教师面临多维角色期待与专业实践场域的复杂交互[2]。研究表明，新生代幼儿园教师群体在承担课程开发者和家园共育协调者等多角色时，普遍存在角色负荷超载与职业效能感衰退等发展困境[3][4]。这种持续的角色张力若未得到有效疏解，由此产生的角色焦虑不仅可能引发新生代幼儿园教师专业身份构建危机，还可能成为其专业提质道路上的绊脚石，进而制约其专业潜能的最大化呈现。教师专业身份建构是教师在社会情境和个体身体的相互作用中，所形成的对专业身份所具有的地位角色、职责功能等的感知、理解与判断，是一个积极主动的动态建构过程[5][6]。已有研究表明，工作满意度是实现教师专业身份自我建构的内在驱动力[7]。工作满意度是指教师职业以

及工作条件与状况带来的愉快或积极的情绪状态，是教师衡量个体工作成就以证明其工作价值的重要标尺[8]。具体而言，教师工作满意度越高，个体对自身与所在组织的价值感知越深刻，从而能够有效提高教师对职业的坚定信念与责任担当[9][10][11]。反之，若教师在工作中长期积累负向情绪，将难以形成职业成就感、归属感、使命感、时代感，可能诱发专业身份建构危机[12]。这些为突破当前新生代幼儿园教师专业发展的瓶颈提供了理论切入点。因此，关注新生代幼儿园教师工作满意度有助于促进其内涵式发展，是优化幼儿园教师队伍建设、保障幼儿教育质量提高的重要抓手[13]。

纵览已有文献，研究者大多是以变量为中心，针对幼儿园教师工作满意度的整体现状进行剖析，忽视了个体工作满意度组合的复杂多样，缺乏对新生代幼儿园教师群体内工作满意度的分类研究，基于工作满意度个体中心的人口学差异也尚待深入探讨。鉴于此，本研究采用潜在剖面分析以个体为中心明晰新生代幼儿园教师工作满意度的潜在类别及其影响因素，并进一步探究了新生代幼儿园教师不同工作满意度类型对其专业身份建构的预测作用，以此赋能教师专业发展。

二、文献综述

（一）教师工作满意度的类型及其影响因素研究

现有少量研究以个体为中心探讨了教师工作满意度的类别。洪秀敏等学者通过潜在剖面分析对中国与新加坡两国幼儿园教师进行跨国比较，识别出三类群体：低工作满意度-高离职倾向型教师、中等工作满意度-离职倾向型教师、高工作满意度-低离职倾向型教师[14]。在学科教师研究中，黄成焕综合分析了数学教师工作满意度及压力类别，发现存在三种类别，即高工作满意度和极低压力组、极低工作满意度和压力大组、较高工作满意度和较高压力组[15]。此外还有研究以医生等为对象考察工作满意度潜在类别[16]。但当前鲜有研究考察新生代幼儿园教师工作满意度的潜在类别。通过探究其工作满意度的不同类别及类别特征，有助于提出具有针对性的工作满意度提升策略。

近年来，已有大量研究表明教师工作满意度存在显著的个体差异。祁占勇等学者的大样本调查显示，最高学历为大学本科的教师整体工作满意度得分显著较高，教龄为5年以下的教师工作满意度显著低于26~30年教龄的教师[17]。关成华等人发现相对于未婚教师，已婚教师的工作满意度更低，且女性教师在工作满意度上得分显著高于男性教师[18]。然而，当前差异性研究大多是以变量为中心，鲜有研究基于个体中心探寻新生代幼儿园教师工作满意度的人口学差异。

（二）工作满意度与专业身份建构的关系研究

根据奥尔德弗（Clayton·Alderfer）的ERG需要理论，人的动机可解构为3种核心的需要，层次从下到上分别是生存（Existence）的需要、相互关系（Relatedness）的需要和成长发展（Growth）的需要。其中，生存需要涵盖人有关生理和物质上全部的基本要素；相互关系的需要是指个体维系重要人际关系的需求，指向同事支持与组织归属感等；成长的需要是个体要求自我完善和发展的需要，涉及专业自主权与职业发展机会等进阶维度。但这三种需要层次并非刚性结构，且可以同时起作用，这为解析教师工作满意度与专业身份建构的交互机制提供了适切的理论透镜[19]。具体来说，需求满足度对专业身份建构的作用机制呈现双重路径：一方面，个体的物质、人际关系等需求的满足程度通过增强工作满意度，有助于显著提升个体的职业归属感及工作投入度，进而触发专业身份建构的主动性循环[20]。另一方面，物质保障系统（如良好的薪酬结构）与关系网络建设（如导师制实施）通过资源保存理论（COR）的增益效应，促使教师专业身份建构效率提升。当前已有实证研究加以佐证，保罗·布塔科尔（Paul Butakor）等人发现教师工作满意度对专业身份建构显著的积极效应[21]。富勒（C. Fuller）等学者研究表明，教师职业认可度及自我实现的需求的满足能够有效提高工作满意度，并共同驱动其专业身份的建构[22]。然而，现有研究大多是采用变量中心范式，未考虑同一群体内是否存在异质性的工作满意度类别，未能揭示不同工作满意度类别对专业身份建构的差异化预测模式。因此，本研究从群组异质性角度考察不同新生代幼儿园教师工作满意度类型对其专业身份建构的预测作用。

三、研究设计

（一）样本来源与数据收集

本研究以全国范围内新生代幼儿园教师作为调查对象。首先，采用分层抽样，根据中华人民共和国国家统计局制定的《东西中部和东北地区划分方法》[23][24]，将全国划分为东北、东部、中部、西部四大地区。其次，采用目的抽样。由各地教育行政人员向当地新生代幼儿园教师发放纸质问卷与电子问卷问卷，研究共计回收问卷6000份，其中有效问卷5252份，有效率为87.5%。研究对象基本信息见表1。

表1 研究对象基本信息表

人口学特征		人数	百分比%
教龄	0-3年	2196	41.8
	3-5年	1328	25.3
	5-10年	1381	26.3
	10-15年	347	6.6
婚育状况	未婚	2735	52.1
	已婚未育	481	9.2
	已婚一孩	1444	27.5
	已婚二孩	576	11.0
	离异或丧偶	16	0.3
学历	中专及以下	573	10.9
	大专	2758	52.5
	本科	1872	5.6
	硕士研究生及以上	49	0.9
园所性质	民办	1932	36.8
	公办	3320	63.2

（二）测量工具

1.教师工作满意度调查问卷

本研究采用冯伯麟[25]编制的《教师工作满意度调查问卷》对新生代幼儿园教师工作满意度进行测量。该问卷包含“自我实现”“工作强度”“工作收入”“领导关系”“同事关系”五个维度，其中自我实现涉及教师的成就感及理想价值的实现，工作强度是指教师在一定时间内需要完成的工作任务，工作收入是指幼儿园教师的经济流入，领导关系是指幼儿园教师与园所领导建立的情感关系，同事关系是指教师与同事建立的交往关系。问卷共有25个题项，采用5级计分，得分越高表示教师工作满意度越高。本研究中，该问卷的Cronbach α系数为0.88。

2.幼儿园教师专业身份建构现状调查问卷

本研究采用课题组编制的《幼儿园教师专业身份建构现状调查问卷》对新生代幼儿园教师专业身份建构进行测量。该问卷包含“角色确证”“动机驱向”“效能体认”“情感归属”“地位感知”五个维度，其中角色确证是指幼儿园教师对自身所承担角色的认识和理解，动机驱向是指幼儿园教师所形成的激励自己坚守教师身份的动力和因素，情感归属是指幼儿园教师对自己是否有能力完成幼儿园教师

工作的自信程度，地位感知是教师对自身专业地位的判断及感知。问卷共有22个题项，采用7级计分，得分越高表示教师专业身份建构越好。本研究中，该问卷的Cronbach α系数为0.93。

（三）数据处理

本研究使用SPSS26.0软件对新生代幼儿园教师工作满意度潜在剖面的人口学差异、潜在类别对专业身份建构的预测效果进行分析。采用Mplus软件对新生代幼儿园教师工作满意度进行潜在剖面分析，将工作满意度划分为不同的潜在类别并明细其分布状况。

（四）共同方差偏差检验

本研究使用的调查问卷为自评问卷，问卷中的所有题项均由同一研究对象填写，可能存在共同方法偏差效应。在统计分析前，对研究变量进行Harman单因素检验。检验结果表明，未经旋转得到了6个特征根大于1的因子，且第一个因子的解释率为28.40%，低于40%的临界标准，表明共同方法偏差对本研究结果的影响不大。

四、研究结果

（一）各变量的的描述性统计及相关分析

新生代幼儿园教师工作满意度与专业身份建构的描述统计和相关分析结果见表2。从表2中可知，新生代幼儿园教师自我实现、工作强度、工作收入、领导关系、同事关系和工作满意度得分均大于理论均值3，处于中等偏上水平。角色确证、动机驱向、效能体认、情感归属、地位感知和专业身份建构得分均高于5分，处于较高水平。相关分析表明，工作满意度各子维度与专业身份建构各子维度间均呈正相关。

表2 新生代幼儿园教师工作满意度与专业身份建构的描述性统计及相关分析

	平均值（*M*）	标准差（*SD*）	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1 自我实现	3.87	0.45	1											
2 工作强度	2.60	0.85	.213**	1										
3 工作收入	2.62	0.80	.273**	.459**	1									
4 领导关系	3.64	0.66	.474**	.529***	.402**	1								
5 同事关系	3.64	0.57	.459**	.443**	.283**	.662***	1							
6 工作满意度	3.34	0.47	.645***	.735***	.714***	.825***	.727***	1						
7 角色确证	5.90	0.59	.506***	.061**	.060**	.309**	.315**	.322**	1					
8 动机驱向	5.10	0.97	.582***	.365**	.381**	.423**	.348**	.577***	.400**	1				

9 效能体认	5.63	0.68	.643***	.280**	.291**	.521***	.450**	.586***	.684***	.662***	1		
10 情感归属	5.64	0.66	.661***	.300**	.297**	.541***	.507***	.615***	.653***	.676***	.833***	1	
11 地位感知	5.48	0.67	.605***	.160**	.205**	.382**	.363**	.456**	.674***	.613***	.726***	.752***	1
12 专业身份建构	5.59	0.59	.701***	.275**	.290**	.513***	.467**	.601***	.794***	.779***	.919***	.919***	.871***	1

注：*表示$p<0.05$，**表示$p<0.01$，***表示$p<0.001$。

（二）新生代幼儿园教师工作满意度的类型分析

为进一步了解新生代幼儿园教师工作满意度的不同类型，基于工作满意度调查问卷涉及的五个维度，对新生代幼儿园教师工作满意度进行潜在剖面分析。从类别数1开始构建潜在剖面模型，并对各个类别的模型进行拟合估计，从而确定工作满意度的分类。一般来说，AIC（赤池信息量准则）、BIC（贝叶斯信息量准则）、aBIC（样本调整后贝叶斯信息量准则）数值越小，表明模型拟合越好。Entropy（熵值）代表分类精确度，取值范围为0～1.数值越接近1，表明潜在类别模型拟合越好，通常0.7为可接受水平。LMR、BLRT数值若达到显著水平，说明该模型的拟合显著优于前一模型。新生代幼儿园教师1～5类别的潜在剖面模型拟合度指数如表3所示。结果显示，随模型类别数的增加，AIC、BIC和aBIC的值持续下降且均达到显著性水平。其中4类别模型拟合指标虽然优于3类型模型，但类别概率不如3类型模型适宜。综合考虑各项指标，选择3类模型作为新生代幼儿园教师工作满意度的分类模型。

表3 新生代幼儿园教师工作满意度潜在剖面模型拟合指数

Model	AIC	BIC	aBIC	BLRT	LMR	Entropy	类别概率
1类	51979.12	52044.78	52013.01	-	-	-	1
2类	46652.51	46757.58	46706.73	<0.001	<0.001	0.756	0.5102/0.4898
3类	45214.70	45359.16	45289.25	<0.001	<0.001	0.740	0.3194/0.4997/0.1809
4类	44400.11	44583.98	44495.00	<0.001	<0.001	0.793	0.0392/0.3788/0.4457/0.1363
5类	44150.89	44374.15	44266.11	<0.001	<0.001	0.753	0.3958/0.0765/0.0425/0.3678/0.1175

以工作满意度各维度得分（见图1）为依据，对三种类别的新生代幼儿园教师进行命名。第一种类别的新生代幼儿园教师在工作满意度各维度的得分相较于其他群组均较低，因此将该类别定义为低工作满意度型，约占总人数的31.94%；第二种类别的新生代幼儿园教师在各维度的得分上处于中等水平，因此将该类别命名为中工作满意度型，约占总人数的49.97%；第三种类别的新生代幼儿园

教师所有维度得分均高于理论均值，且均处于最高水平，因此将这类教师命名为高工作满意度型，约占总人数的18.09%。

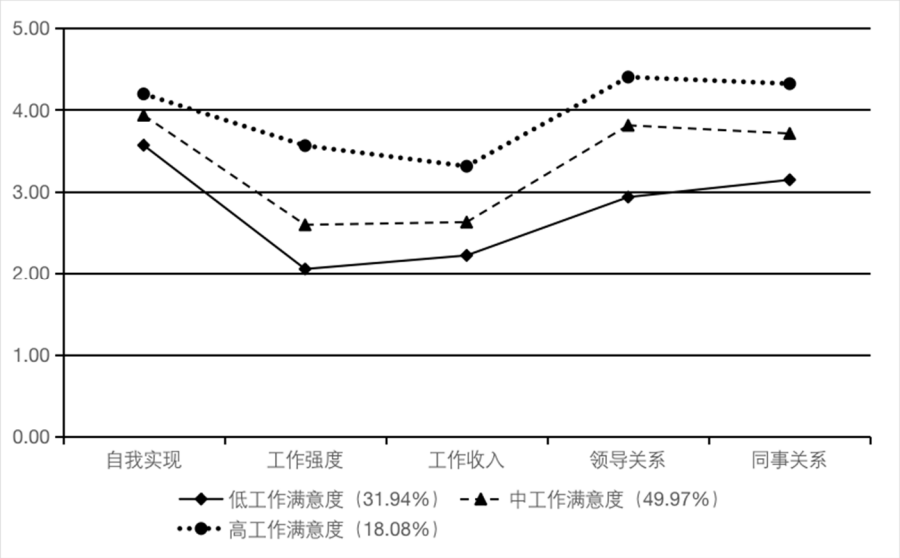

图1 新生代幼儿园教师工作满意度的潜在分类结果

（三）人口学变量在新生代幼儿园教师工作满意度潜在类别中的差异

探讨新生代幼儿园教师的人口学变量在工作满意度潜在类别中的差异，结果发现，教龄、婚育状况、学历和园所性质在3种类别中得分差异显著（见表4）。具体来说，0~3年教龄的新生代幼儿园教师在高工作满意度型的分布比例较其余教龄教师高；已婚教师高工作满意度型的比例高于未婚和离异丧偶的教师，且育有二孩的教师在高工作满意度型的占比更高；在四种学历背景中，中专及以下学历的教师是高工作满意度型教师的占比最高且低工作满意度型占比最低，而硕士研究生及以上学历的教师中为高工作满意度型教师的占比最低且低工作满意度型占比最高；公办园教师低工作满意度型和中工作满意度型占比高于民办园教师，民办园教师高工作满意度型占比高于公办园教师。

表4 人口学变量在工作满意度潜在类别中的差异性检验

变量		低工作满意度		中工作满意度		高工作满意度		χ^2
		人数/人	占比/%	人数/人	占比/%	人数/人	占比/%	
教龄	0-3年	685	31.2	1068	48.6	443	20.2	16.50*
	3-5年	442	33.3	659	49.6	227	17.1	
	5-10年	455	32.9	707	51.2	219	15.9	
	10-15年	96	27.7	19	55.0	60	17.3	

婚育状况	未婚	964	35.2	1319	48.2	452	16.5	
	已婚未育	151	31.4	259	53.8	71	14.8	
	已婚一孩	413	28.6	734	50.8	297	20.6	46.85***
	已婚二孩	143	24.8	305	53.0	128	22.2	
	离异或丧偶	7	43.8	8	50.0	1	6.3	
学历	中专及以下	149	26.0	271	47.3	153	26.7	
	大专	840	30.5	1378	50.0	540	19.6	
	本科	668	35.7	953	50.9	251	13.4	70.80***
	硕士研究生及以上	21	42.9	23	46.9	5	10.2	
园所性质	民办	526	27.2	957	49.5	449	23.2	66.70***
	公办	1152	34.7	1168	50.2	500	15.1	

（四）新生代幼儿园教师工作满意度潜在类别与专业身份建构的关系

以新生代幼儿园教师工作满意度的3个潜在类别为分组变量，采用单因素方差分析探究其与专业身份建构的关系，结果表明（表5），3个类别的新生代幼儿园教师在专业身份建构总分及角色确证、动机驱向、效能体认、情感归属和地位感知维度得分上的差异均具有统计学意义。事后检验发现，3个潜在类型在各维度上，两两之间均值差异都达到了显著水平，而且低、中、高3个潜在类型的均值依次增加。

表5 新生代幼儿园教师工作满意度潜在类别与专业身份建构的差异检验(M±SD)

维度	低工作满意度（1）	中工作满意度（2）	高工作满意度（3）	*F*	事后检验
角色确证	5.63±0.69	5.99±0.47	6.13±0.50	321.26***	1<2<3
动机驱向	4.46±0.99	5.20±0.81	5.70±0.72	709.98***	1<2<3
效能体认	5.13±0.73	5.80±0.49	6.10±0.48	1027.23***	1<2<3
情感归属	5.13±0.67	5.80±0.47	6.13±0.48	1217.36***	1<2<3
地位感知	5.09±0.72	5.59±0.56	5.83±0.56	525.57***	1<2<3
专业身份建构	5.15±0.62	5.72±0.43	6.00±0.45	1074.82***	1<2<3

五、研究结论

本研究通过大规模的问卷调查，采用潜在剖面分析对新生代幼儿园教师工作满意度进行异质性检验，形成了低工作满意度型、中工作满意度型、高工作满意度型三种新生代幼儿园教师工作满意

度类型，对三种工作满意度类型的特征及其与新生代幼儿园教师专业身份建构的关系进行分析，得出以下结论。

（一）新生代幼儿园教师工作满意度的潜在类别及其主要特征

本研究采用潜在剖面分析的方法探究新生代幼儿园教师工作满意度的潜在类别，结果显示新生代幼儿园教师工作满意度存在三种潜在类别：低工作满意度型、中工作满意度型、高工作满意度型，这与已有研究结论相似[26][27]。

中工作满意度型教师的人数占比最高（49.97%），该类别在工作强度与收入上低于理论均值，反映出教师对工作的部分期望与实际状况存在落差，从而使整体满意度受限，但因在领导及同事关系维度得分较高，教师付出易得到认可与支持，能够抵消部分对工作的消极情绪[28]；低工作满意度型的教师占比次之（31.94%），是幼儿园中普遍存在的教师群体。该类别各维度得分最低，工作强度与收入均低于理论均值，领导关系维度得分则在理论均值附近波动，这类教师可能由于能力不足，难以应对当前的工作强度。同时，她们也相对缺乏融入工作环境和构建良好人际关系的能力与资源，这导致领导对她们的印象不佳，与上级的关系也较为紧张；高工作满意度型教师的人数占比最少（18.09%），该类新生代幼儿园教师在各维度上均得分最高。她们热爱职业，擅长构建和谐关系，积极调动工作动力，应对高强度要求游刃有余，这与凯瑟琳•乔伊斯（Catherine Joyce）等人界定的“高工作满意度型”医生特征相似[29]。

上述调查数据显示，中、低满意度型教师共占81.91%，表明新生代幼儿园教师工作满意度尚且存在系统性提升空间。这一现象主要可以从三个方面进行阐释：一是薪酬结构失衡引发生存需求危机，幼儿园当前仍陷于低工资、微福利的泥沼，工资待遇质量处于较低水平[30][31]，教师在生活需求与实际收入之间存在冲突。二是工作角色超载加剧资源耗损，幼儿园教师承担了教育教学工作的同时，还需兼顾参与园所建设与数字转型任务（如电子档案管理）等多重任务[32]，时间与精力成本的增加导致其工作压力超负荷[33]，在工作中产生消极心理。三是专业反馈机制失效制约成长需求满足，基于格特·凯尔克特曼(Geert Kelchtermans)所建构的个人解释框架，“重要他人”的反馈对个体自尊的建立更加重要，是进一步加强其幸福感与工作满意度的关键[34]。在幼儿园场域中，部分教师遭遇反馈延迟或缺失，致使不满情绪滋生。

（二）不同教龄、婚育状况、学历、园所性质在新生代幼儿园教师工作满意度潜在类别中存在显著差异

本研究在探索新生代幼儿园教师工作满意度潜在类别的基础上，还探讨了新生代幼儿园教师的人口学变量在工作满意度潜在类别中的差异。

1.0-3年教龄的新生代幼儿园教师高工作满意度型比例最高

本研究发现，0~3年教龄的新生代幼儿园教师在高工作满意度型中占比最高，教龄为3-5年和5~10年教师的高工作满意度型占比相对较低。从整体上看，教师的工作满意度呈“U”型曲线分布，这一发现与既有研究的线性增长预期存在分歧[35]。一般认为，教师随教龄增长，通过经验积累与情感承诺深化实现工作满意度提升[36]。但本研究发现，0~3年教龄的新生代幼儿园教师在高工作满意度型中占比更多可能是因为职业初期的“蜜月效应”与经济独立带来的成就感与新鲜感[37]，处于积极探索阶段；而随着教龄增长，社交圈固化与工作负荷攀升导致教师的动力衰减，对工作前景的无措感逐步攀居其上[38]。10年以上教龄群体通过经验有效积攒，显现出的卓越工作表现与能力受到广泛青睐与认可，激发了积极的职业情感与自我价值的实现，致使高工作满意度型教师占比有所回升[39]。

2.已婚二孩的新生代幼儿园教师高工作满意度型比例最高

本研究表明，已婚教师高工作满意度型的比例高于未婚和离异丧偶的教师，且育有二孩的新生代幼儿园教师高工作满意度型比例最高，这有异于与朱颖等人的研究结果[40]。既往研究认为已婚已育工作者面临多重角色挑战，需大量时间与精力投入。之所以与本研究存在差异可能涉及两方面：一是受到生育政策放宽的影响，在外部政策和内部意愿支持下生育更多孩子的父母可能会拥有更高的主观幸福感[41]，这能为其带来包括工作、健康等多领域的成功，可一定程度上提升她们对工作的满意程度[42]。二是育儿共鸣促使教师群体形成非正式支持网络。经验表明，教师间的交流常围绕家庭生活和育儿经历，不仅能够增进职场友谊，还丰富了资源获取，实现个体资源和工作资源的双重强化[43]。相较之下，未婚教师可能因缺乏家庭生命周期同步性而错失建立良好关系的机会，处于幼儿园关系网络的边缘，从而导致其工作满意度提升受限。

3.硕士研究生及以上学历教师被归为低工作满意度型的概率较大

研究结果显示，相较于中专及以下学历的教师，硕士研究生及以上学历的教师更容易归为低工作满意度型，与过往研究结果相似[44]，说明硕士研究生及以上学历教师面对工作现状存在一定负面情绪。分析原因可能是具备较高学历的教师更容易被各方寄予高度期待，期盼其能更好地处理好各项教学与非教学任务，满足来自幼儿、家长以及领导等不同主题的需求，导致教师常处于心理重压下，较难得到适当的放松。此外，根据希金斯的自我差异理论，当现实自我与理想自我不符时个体

容易产生消极情绪[45]。高学历教师在实际幼儿园教师的繁琐工作和亟需提高的社会地位面前，期望与现实、理论与实践的对冲可能使他们感受到巨大的心理落差，导致其教育热情逐渐消退，进而影响到工作满意度。

4.民办园教师高工作满意型占比高于公办园教师

研究结果显示，民办园教师归入高工作满意度型的比例高于公办园教师，这一结果支持了以往的研究结论[46]。尽管公办园教师享有更高的职位晋升可能性，但晋升带来高收入与高社会地位的同时伴随着更大的工作压力及更长的工作时间。过往研究表明，公办园幼儿园教师的职业压力总体大于民办园教师[47]。从长期来看，公办园教师的工作满意度提升空间有限，甚至可能出现工作满意度低于职位晋升前的情况[48]。同时，随着我国学前教育改革逐步深入，民办园的社会保障体系得到了显著完善，且园内教学资源实现稳步丰富[49]，一定程度上既能满足教师生存的需要，又能为其自我实现提供物质保障，因此民办园教师对工作的满意度得到明显提升，归为高工作满意度型的概率较高。

（三）新生代幼儿园教师工作满意度的潜在类别与专业身份建构的关系

本研究表明，新生代幼儿园教师的专业身份建构水平在不同的工作满意度潜在类别上存在显著差异，且高工作满意度型的新生代幼儿园教师专业身份建构得分显著高于其他两个类别，中工作满意度型居中，低工作满意度型教师专业身份建构水平最低。这从侧面反映了新生代幼儿园教师工作满意度越高，其专业身份建构水平也越高，验证了工作满意度与专业身份建构之间的关系[50][51]。本研究的结果可从以下两方面解释。

第一，根据ERG需要理论，高工作满意度型新生代幼儿园教师会展现出需求层级的良性递进，生存和相互关系需要的相对满足能够形成基础保障，激活成长需求，并在一定满足后更高程度地驱动个体实现新发展，催化专业身份建构的迭代升级。具体而言，一方面，她们在幼儿园场域中建立了相对满意的人际关系，可能在工作中得到更多的资源和支持[52]，如领导的支持、同事的合作、家长的认可等。这些外部因素有助于缓解心理压力[53]，增强她们的职业归属感和专业自信心，推动新生代幼儿园教师积极建构和提升专业身份。反之，低工作满意度型的教师需求断裂，缺乏外部支持，导致她们实践共同体参与度下降，引发专业身份构建的迟滞。另一方面，高工作满意度型教师的心理需求，如成就感、认可感与尊重等，通常能在工作中得到较好满足。这种心理需求的满足更能使教师认识到自身工作与存在的意义，有助于激励她们更加积极地投入工作、优化工作表现[54]，持

续发展专业技能，并更加坚定地构建自己的专业身份。而低工作满意度的教师可能在这些方面感到不满或未得到充分满足，导致他们对教师职业的认同感较低，专业身份建构水平也较低。

第二，中、低工作满意度型教师的薪资以及其他工作条件方面都未能得到充分满足，这导致她们更加聚焦于确保基础生活的质与量等较低层次的需求，而非将精力投入到更高层次的需求上，如个体的自我实现以及明确和构建自我的专业身份。与此同时，低工作满意度型教师因关系建立的困境而出现“受挫—
回归”的情况。有学者指出，当前仍有部分幼儿园组织氛围较为封闭，幼儿园领导往往忽视了园中关系的情感性因素[55]，造成领导与教师之间的关系联结衰弱，进而挫伤教师的工作体验[56]。在此情境下，教师的生存需求会进一步膨胀，对更高薪资待遇或更好工作条件的期望会变得更加强烈，最终导致教师对实际生存需求满足度的感知相对下降。倘若幼儿园未能对此作出适时且恰当的回应，新生代幼儿园教师往往难以形成稳固的职业安全感。久而久之，频繁的负面情绪体验会促使中、低工作满意度型教师倾向于“逢优则转”[57]，进一步制约了她们专业身份的建构。

六、研究建议

为提升新生代幼儿园教师的工作满意度，提高教师专业身份建构水平，构建幼儿园高质量教师队伍，针对研究结论提出下列三点建议以提升新生代幼儿园教师工作满意度，提质专业身份建构水平。

（一）发挥高工作满意度型优势，引领建构专业身份

研究发现，高工作满意度型教师面对当前的工作强度展现出较高的适应性，并擅长构建良好的人际关系。基于此，可以充分发挥这类教师的榜样引领作用，以促进教师队伍的共同发展。具体来说，可构建园内教师合作交流平台，聘请高工作满意度型教师作为“实践导师”，充分发挥高工作满意度型教师的独特优势，包括传播建立和谐人际关系的技巧、分享有压力的工作经历及投入角色学习的建议等。同时，个体积极向上的情绪具有扩散效应，能够渗透至整个集体，进而刺激更多人员保持积极、满意的心理状态，不仅有助于维系教师集体的持续学习与成长，还为其注入了持久的活力[58]。因此，可以将高工作满意度型教师作为积极情绪的传递者，通过她们的示范和引领作用，实现积极情绪从个体到集体的有效扩散。在成员间形成具有交互作用的良性“情绪循环”，进一步增强集体的凝聚力和向心力[59]。最终，有助于教师集体精神的跃升及工作动力的全面提升，能动性地提高自我知识与技能水平，以幼儿园集体性正向氛围激发教师专业身份的高质量构建。

（二）打造互促共进的融洽氛围，提质专业身份建构

幼儿园是幼儿园教师工作和生活的核心场所，也是她们构建大部分社会关系的重要场域，而来自幼儿园内部领导和同事的支持与关注对塑造和健全教师的专业身份具有至关重要的作用[60]。同时，本研究发现，低工作满意度型新生代幼儿园教师在建立理想相互关系的需求上未能获得充分满足，导致她们对更高层次需要的追求动力不足。因此，针对低工作满意度群体在关系网络中的结构性弱势，幼儿园应致力于构建和谐且开放的文化氛围，例如可以通过定期举办团队活动、分享会等方式，增强教师之间的交流与合作，营造积极的工作环境，进而增添幼儿园教师对幼儿园的归属感。此外，幼儿园应打破传统的教师与领导之间的服从关系，幼儿园管理者需适当调整领导风格，更加关注教师的个人需求和职业发展，提供必要的心理支持和职业指导。同时，建立有效的沟通机制，确保教师能够及时向上反馈问题，提出建设性意见和建议，便于管理者及时响应并给予支持。最终形成园内共同向上、温馨融洽的人际氛围，使教师感受到幼儿园的关怀与认可，满足她们对和谐人际关系的精神需求，进一步激发其专业身份建构的内生动力和质量。

（三）构建更加理想的工作条件，助推专业身份建构

人的满意指数取决于物质生活与精神生活的和谐统一。研究发现，当前部分新生代幼儿园教师对收入仍具有不满情绪，且存在工作负荷过重的问题。因此，应该从以下两方面进行调整，推进教师工作满意度提升，助推专业身份建构。

一是把薪资提升作为新生代幼儿园教师最大的激励。关注新生代幼儿园教师的薪资待遇、适时给予物质激励能够有效提高其工作满意水平，进而为教师专业身份的建构奠定物质基础。为此，可与时俱进完善薪酬管理机制，稳步调增幼儿园教师薪资待遇，灵活奖励教育创新探索，合理保证交通补贴、餐费补贴、通讯补贴等福利待遇，确保劳动与绩效的有效对接，激发成长动机、引导发展行动。二是把人文关怀作为新生代幼儿园教师最大的幸福。当前，新生代幼儿园教师面临幼儿园诸如填写材料、应对事务性检查与评比、家园沟通等日益繁重的非教学工作，有学者发现大多数幼儿园教师每天显性与隐性工作时间的总和超过10个小时[61]。根据工作要求-资源模型，高强度的工作将导致教师的体力与精力枯竭，从而对教师处于压力之中，损害其对工作的满意度[62]。因此，有必要深化管理性探索，完善工作流程，优化基础工作，合理管控诸如填写材料、应对事务性检查与评比、家园沟通等日益繁重的非教学工作。加强互动性交流，丰富沟通渠道和活动载体，让幼儿园教师感受到组织的关心和关怀并主动增强干事创业的责任感、使命感、幸福感。

参考文献：

[1] 洪秀敏,张明珠,刘呈呈.幼儿园青年教师情绪调节策略及其与工作满意度的关系研究[J].中国青年

社会科学,2023,42(4):73-81.
[2] 汤博闻,朱金秋,朱志勇. 教师社会角色的多重类型：基于UNESCO教育报告及中国政策的分析 [J]. 比较教育学报, 2024, (04): 117-129.
[3] 张倩,李子建. 职前教师专业身份建构之困境与出路——对教师教育内涵式发展的思考 [J]. 课程.教材.教法, 2014, 34 (03): 95-99.
[4] 闵慧祖,王海英. 幼儿园教师承受着怎样的角色压力——基于教师视角的混合研究 [J]. 教育学术月刊, 2023, (05): 61-67.
[5] 容中逵. 教师身份认同构建的理论阐释 [J]. 教育研究, 2019, 40 (12): 135-144.2
[6] 汪甜甜,邓猛. 融合教育背景下新任资源教师的身份建构研究——基于教师情绪的视角 [J]. 中国特殊教育, 2021, (04): 20-26.
[7] Canrinus E T, Helms-Lorenz M, Beijaard D, et al. Self-efficacy, job satisfaction, motivation and commitment: Exploring the relationships between indicators of teachers' professional identity[J]. European journal of psychology of education, 2012, 27: 115-132.
[8] Ho C L, Au W T. Teaching satisfaction scale: Measuring job satisfaction of teachers[J]. Educational and psychological Measurement, 2006, 66(1): 172-185.
[9] 刘欢.中小学心理教师的心理契约、工作满意度和职业认同的现状及关系研究[D].云南师范大学,2017:40-41.
[10] 洪秀敏,张晗,张明珠等.
师范生见习满意度现状及其与职业认同感的关系：自我效能感的中介作用 [J]. 高教探索, 2021, (11): 123-128.
[11] Chen H, Liu F, Pang L, et al. Are you tired of working amid the pandemic? The role of professional identity and job satisfaction against job burnout[J]. International journal of environmental research and public health, 2020, 17(24): 9188.
[12] 汪甜甜,邓猛. 融合教育背景下新任资源教师的身份建构研究——基于教师情绪的视角 [J]. 中国特殊教育, 2021, (04): 20-26.
[13] 周思妤,王艺卓,李晓巍.
幼儿园新教师学历与离职意向的关系:入职适应、工作满意度的多重中介作用 [J]. 心理发展与教育, 2021, 37 (05): 675-682.
[14] Hong X, Zhang M, Liu Q, et al. Early childhood teachers' job satisfaction and turnover intention in China and Singapore: a latent profile analysis[J]. Asia Pacific Education Review, 2023: 1-14.
[15] Hwang S. Profiles of mathematics teachers' job satisfaction and stress and their association with dialogic instruction[J]. Sustainability, 2022, 14(11): 6925.
[16] Joyce C , Wang W C .Job satisfaction among Australian doctors: the use of latent class analysis[J].J Health Serv Res Policy, 2015:224-230.
[17] 祁占勇,杨灵婷,郑维鸾,等. “双减”格局下教师工作满意度：现状、差异与影响因素——基于3392名教师的实证调查 [J]. 教育科学研究, 2024, (07): 5-12.
[18] 北京师范大学教师劳动力市场研究课题组,关成华,邢春冰,等.中学教师的职业满意度与流动意愿及其影响因素研究——
来自中国教育追踪调查数据(CEPS)的经验证据[J].北京社会科学,2021,(03):84-102.
[19] Arnolds C A, Boshoff C. Compensation, esteem valence and job performance: an empirical assessment of Alderfer's ERG theory[J]. International Journal of Human Resource Management, 2002, 13(4): 697-719.
[20] 于海波,王宇琪,彭佳. 选拔方式、工作特征对义教阶段乡村青年教师职业认同的影响——基于18省35县调查的实证研究 [J]. 当代教师教育, 2024, 17 (02): 71-80.
[21] Butakor P K, Guo Q, Adebanji A O. Using structural equation modeling to examine the relationship between Ghanaian teachers' emotional intelligence, job satisfaction, professional identity, and work engagement[J]. Psychology in the Schools, 2021, 58(3): 534-552.
[22] Fuller C, Goodwyn A, Francis-Brophy E. Advanced skills teachers: Professional identity and status[J]. Teachers and Teaching, 2013, 19(4): 463-474.
[23] 中华人民共和国国家统计局.东西中部和东北地区划分方法.[EB/OL].(2011-06-03)[2023-10-24]http://www.stats.gov.cn/zt_18555/zthd/sjtjr/dejtjkfr/tjkp/202302/t20230216_1909741.htm.
[24] 我国东西中部和东北地区划分方法[J].统计与咨询,2012(6):63.
[25] 冯伯麟.教师工作满意及其影响因素的研究[J].教育研究,1996(2):42-49+6.

[26] Joyce C , Wang W C .Job satisfaction among Australian doctors: the use of latent class analysis[J].J Health Serv Res Policy, 2015:224-230.
[27] Hong X, Zhang M, Liu Q, et al. Early childhood teachers' job satisfaction and turnover intention in China and Singapore: a latent profile analysis[J]. Asia Pacific Education Review, 2023: 1-14.
[28] 武向荣. 哪些关键因素影响了乡村教师工作满意度 [J]. 教育与经济, 2022, 38 (02): 62-69+96.
[29] Joyce C , Wang W C .Job satisfaction among Australian doctors: the use of latent class analysis[J].J Health Serv Res Policy, 2015:224-230.
[30] 熊灿灿. 幼儿园教师工作条件的现实困境及影响探析 [J]. 学前教育研究, 2024, (06): 44-57.
[31] 吴琼. 我国幼儿园师资保障质量评估与提升策略 [J]. 学前教育研究, 2021, (01): 57-66.
[32] 陈玉佩. 建构亲密与控制情绪:幼儿教师的情感劳动研究——以北京市3所幼儿园的田野调查为例 [J]. 妇女研究论丛, 2020, (02): 45-62.
[33] 蒋瑜洁,王志康. 数字化对公益组织服务创新"双刃剑"作用与应对策略——基于山城志愿服务中心的案例研究 [J]. 中国非营利评论, 2023, 32 (02): 251-274+326.
[34] 祝刚,王语婷,申亮,等. 微观政治视角下的教师个人解释框架与专业脆弱性——与比利时鲁汶大学格特·凯尔克特曼教授的对话 [J]. 中国电化教育, 2022, (02): 91-97.
[35] 祁占勇,杨灵婷,郑维鸾,等. "双减"格局下教师工作满意度：现状、差异与影响因素——基于3392名教师的实证调查 [J]. 教育科学研究, 2024, (07): 5-12.
[36] 李恺,万芳坤. 乡村振兴背景下乡村教师工作满意度研究——基于心理契约的视角 [J]. 华中农业大学学报(社会科学版), 2019, (04): 123-135+176.
[37] 皇甫倩,靳玉乐.教师学习力测评模型的构建及应用[J].教师教育研究,2021,33(03):65-76.
[38] 彭坚,张兴贵,谢彬,等. 利用式领导会降低员工工作幸福感吗？——基于工作要求—资源模型的解释 [J]. 外国经济与管理, 2023, 45 (09): 119-134.
[39] 陈水平,张亚玲.江西省农村中职教师职业认同的实证研究[J].职教论坛,2012,(22):69-72.
[40] 朱颖,张岚.护士工作满意度和角色冲突的相关性[J].解放军护理杂志,2014,31(17):22-25.
[41] 穆峥,谢宇. 生育对父母主观幸福感的影响 [J]. 社会学研究, 2014, 29 (06): 124-147+244.
[42] Lyubomirsky S, King L, Diener E. The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success?[J]. Psychological bulletin, 2005, 131(6): 803.
[43] 倪旭东,王婷婷,朱星魁. 工作重塑视角下完美主义对工作绩效的影响——职场友谊和职场排斥的调节作用 [J]. 心理科学, 2024, 47 (03): 671-679.
[44] 朱桂琴,张竞元,谭小漫,等.研究生学历乡村教师主观心理环境现实困顿与突围超越——基于25个省的调查分析[J].中国教育学刊,2024,(04):83-89.
[45] Vartanian L R. Self-discrepancy theory and body image[J]. 2012.
[46] 柳世平. 郑州市幼儿教师工作满意度及影响因素调查研究 [J]. 河南教育学院学报(哲学社会科学版), 2013, 32 (06): 33-37.
[47] 邹思静,王异芳. 公办园和民办园幼儿园教师职业压力现状调查研究[C]// 中国心理学会. 第二十三届全国心理学学术会议摘要集（下）,2021:2.
[48] Johnston D W, Lee W S. Extra status and extra stress: Are promotions good for us?[J]. ILR Review, 2013, 66(1): 32-54.
[49] 李云淑.福建省老区农村幼儿教师精神生活状况研究[J].教育研究与实验,2018,(01):71-77.
[50] Butakor P K, Guo Q, Adebanji A O. Using structural equation modeling to examine the relationship between Ghanaian teachers' emotional intelligence, job satisfaction, professional identity, and work engagement[J]. Psychology in the Schools, 2021, 58(3): 534-552.
[51] McKevitt D, Carbery R, Lyons A. A profession but not a career? Work identity and career satisfaction in project management[J]. International Journal of Project Management, 2017, 35(8): 1673-1682.
[52] 赵琴,朱满德. 关系网络与新农人创业绩效：影响效应及作用机制 [J/OL]. 江西财经大学学报, 1-13[2024-08-19.
[53] 王文岚,蒋文艳,尹弘飚.教师情绪调节研究：从个体取向到人际取向[J].华东师范大学学报(教育科学版),2024,42(07):77-88.
[54] Arnolds C A, Boshoff C. Compensation, esteem valence and job performance: an empirical assessment of Alderfer's ERG theory[J]. International Journal of Human Resource Management, 2002, 13(4): 697-719.
[55] 贺敬雯,胡芸菲,王春贺. 我国普惠性民办幼儿园组织氛围发展的差异分析——

基于对辽宁省沈阳市326名教师的调查 [J]. 成都师范学院学报, 2024, 40 (04): 73-83.
[56] 闵慧祖,王海英. 幼儿园教师承受着怎样的角色压力——基于教师视角的混合研究 [J]. 教育学术月刊, 2023, (05): 61-67.
[57] 王涛,李梦琢,刘善槐,等.乡村振兴背景下农村幼儿教师离职倾向的影响机制研究——基于有调节的中介效应分析[J].华东师范大学学报(教育科学版),2022,40(06):82-96.
[58] Fredrickson B L. The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions[J]. American psychologist, 2001, 56(3): 218.
[59] 张琨,侯玉新. 情绪劳动与工作压力、工作倦怠的关系——以室内设计师群体为例 [J]. 社会科学家, 2020, (10): 139-143.
[60] 戴双翔,刘霞. 超大城市幼儿园教师专业能力发展现状及影响因素研究——基于华南地区G市22593名幼儿园教师的调查 [J]. 广东第二师范学院学报, 2022, 42 (06): 1-13.
[61] 秦旭芳,孙雁飞,谭雪青. 不同办园体制下幼儿教师的生存状态 [J]. 学前教育研究, 2011, (10): 28-33.
[62] 于海波,王宇琪,彭佳. 选拔方式、工作特征对义教阶段乡村青年教师职业认同的影响——基于18省35县调查的实证研究 [J]. 当代教师教育, 2024, 17 (02): 71-80.

МАЗМҰНЫ

GU Songting. Frontier hotspots and future prospects of preschool education research in the digital-intelligent era	3
Жеңіс Г.Т., Полупан К.Л. Развитие социального интеллекта у будущих педагогов-психологов в условиях digital era of society 5.0	10
Dursun B., Toleukutova A.M. How emotional intelligence affects learning: a psychological perspective	15
Ельшина М.К., Gelişli Y. Мотивация болашақ педагогтердің өзін-өзі оқыту дағдыларын қалыптастырудың негізі ретінде	18
Иминова Ю.Б., Жубандыкова А.М. Практическая реализация playful learning на базе комплекса play hub для дошкольника	22
Нурмаханбетова А.К. Мектеп жасына дейінгі балалармен театрландырылған әрекетті ұйымдастыру	28
Қашқынбаева З.Қ. Цифрлық трансформацияны мектепке дейінгі білім беру жүйесінде пайдаланудың тиімділігі	33
Akhmetova A.E., Shkutina L.A., Polupan K.L., Mirza N.V. Digital transformation of education: the need to develop emotional intelligence among teachers	36
Fu Jianye, Jin Fang. Class-based evaluation of the quality of teacher-child interaction: a meta-analysis study	39
Жандилдина Р.Е., Махина С.Қ.,Сейдина Б.З. Балалармен жұмыс жасауда арт-терапия әдістерінің сипаты	57
Ким Е.Н. Педагогическое сопровождение детей с трудностями в овладении письменной речью	62
Карманова Ж. А., Аутаева І. Психосоматикалық бұзылыстары бар білім алушылардың ата-аналарын психологиялық педагогикалық сүйемелдеу	69
Алжанова А.У., Карманова Ж.А. Модель формирования мотивационной сферы обучающихся в области музыкального искусства в условиях колледжа	72
Молдашов Б.С. Информационные технологии как фактор повышения компетентности учителя	76
Ерназаров А.О. Дәстүрлі және проблемалық оқыту әдістерінің салыстырмалы сипаттамасы	79
Әділханова А.Е. Психикалық дамуы тежелген балаларды психологиялық қолдаудың заманауи тенденциялары	82
Жанашев Д. Ж. Применение искусственного интеллекта в науке и образовании	85
Жандилдина Р.Е., Жусупова Ж.А., Оспанбекова М.Н. Бала дамуында интеллектуальды ойындарды қолдануда педагогикалық-психологиялық маңызы	88
Искакова О.Г., Клявинш О.О. AI in learning process: valuable resources for teachers	91
Майлыбаева Г.С., Кенбаева Қ.М. Инклюзивті білім беру жүйесіндегі инновациялық әдістер: play hub моделі және оның әлеуметтенуге ықпалы	94
Korchagina E.I., Chernysheva A.A. Using artificial intelligence in preparing for classes. magicschool.ai. twee.com	100
Крысальная А.М., Чемоданова Г.И. Формирование ресурсного мышления у будущих педагогов в ходе профессиональной подготовки	105
Қуанышева Ә.А., Абилова О.А. Педагогикалық блоггинг - заманауи педагогке арналған тренд	111
Куатова М.К. Мамандық таңдаудың психологиялық факторлары: жоғары сынып оқушыларына кәсіби бағдар берудің маңыздылығы	115
Қанатқызы Б. Кредиттік оқыту жағдайында студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамытудың шарттары	119

Маженова С.С. Оқу тиімділігін арттыратын білім беру платформалары	122
Майлыбай М.Е. Мектеп жасына дейінгі балалардың креативті ойлауын заманауи технология негізінде дамыту	127
Мақсым А.Е. KIKUS инновациялық тіл үйрету әдісінің қазақ тілін үйретудегі қолданысы	134
Джумадельдинова А.А., Нұрсұланқызы А., Оразбекова Т.К. Цифрлық трансформация және болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігін дамыту: онлайн білім беру мен психологиялық қолдау аспектілері	137
Оразбекова Т.К. Lego- мектеп жасына дейінгі балалардың интеллектуалдық қабілеттерін дамытатын заманауи педагогикалық технология	139
Баубекова Е.В., Россійцева Н.И. Использование ТРИЗ - технологии как средство достижения успешности обучения	145
Сансызбаев А., Жусупова Г.Қ. Қазақ әдебиетін мектепте оқытудың заманауи технологиялары	148
Саят А.С., Айтамбетова Р.Е. Ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларға арналған математика бағытындағы бағдарламалық ойын	152
Торебаева Г.Р. Білімнің жаңа көкжиегінде педагогтің үздіксіз кәсіби дамуы	155
Уразметова И.В., Лутерс Е.Н. Элективный курс как инструмент подготовки к итоговой аттестации по русскому языку и литературе	159
Уразметова И.В. Опыт экспериментального исследования по формированию учебной мотивации подростков	162
Khasanova A.Zh. The prospects of using artificial intelligence in preschool education	168
Мукушева С.Б., Худайназарова М.В. Формирование игровой компетентности как условие профессионального развития будущего педагога	173
Айтымов Е.К., Жасуланулы Т., Сулейменова А.А. Роль индивидуального подхода в образовании	179
Fu Jianye, Jin Fang. The modernization ~~and~~ transformation of preschool teacher education: international experience and inspiration	182
Аблаев Ә.А., Эм С. Интеграция различных видов графического дизайна в другие сферы и междисциплинарные подходы: вызовы и возможности для профессионалов и образовательных программ	192
Auyezova A.A. Devolopment of engineering thinking in preschoolers	194
Кусаинова А.А. Мектепке дейінгі тәрбиелік білім беру үрдісіндегі заманауи әдістердің тиімділігі	201
Муталиева А.Ш., Айдынгалиева Д.Д. Инклюзияның білім берудегі орны мен маңызы	205
Муканова А.Н. Ағылшын тілін оқытудағы жасанды интеллектке негізделген бейімделмелі платформалар: тиімділігі мен қолдану мүмкіндіктері	210
Айтмаганбетова Ш.К., Ақмалаева Р.Б. Мағжан Жұмабаевтың педагогикалық еңбектеріндегі оқушылардың адамгершілік-этикалық тәрбиесі мәселелері	215
Алкенова Ж.Ғ. Гаджет-тәуелділігі, оның түрлері және психологиялық сипаттамалары	218
Аманбек Ж.О. Үздіксіз білім алу: педагогтің тұлғалық және кәсіби өсуі	222
Анетова А.М., Кенжетай Ә.Б. Мектепте сандық білім беру ресурстарын қолданудың маңыздылығы	228
Женіс Г.Т., Манатпек А., Сейтханова Г.Е. Жоғары оқу орындарындағы студенттердің академиялық стресті басқару жолдары	230
Ахыбай К.Д., Ерманова Е.Н., Ахтан И.Қ. Колледждердің білім беру процесінде инновациялық технологиялар арқылы кәсіби этика құндылықтарын дамыту	233
Ахыбай К.Д., Хамидова А.Х., Нарембаева А.Е. Устаревшие методики преподавания – нужны ли новые подходы к обучению?	236

Ахыбай К.Д., Каримова А.А., Алпысбекова А.А. Влияние сми на агрессивное поведение детей и подростков	238
Ахыбай К.Д., Радженова Д.У., Боровкова О.Е. Бездействие учителя – путь к кризису образования	240
Ахыбай К.Д., Суданова С.А., Аяан А. Нейропедагогика мечтаний: как визуализация и воображение влияют на обучаемость и творческое мышление	243
Жеңіс Г.Т., Жумабаева А.М., Жамауова А.М. Білім беру жүйесіндегі блогингтың рөлі	246
Сержанұлы Б. Эмоциялық интеллект феномені және оның тұлға аралық өзара әрекеттесудегі маңызы	249
Жеңіс Г.Т., Айтымов Е.К., Даулетбекова Л.С. Цифрлық білім беру: онлайн платформалар мен қашықтықтан оқытудың болашағы	254
Ахыбай К.Д., Әшім А.М., Амзе Г.С. Инклюзивное образование в 21 веке: онлайн-обучение для учащихся с особыми образовательными потребностями	256
Асанханова Ж.Ж. Цифрлы кеңістіктегі балалардың киберқауіпсіздігі	261
Сержанқызы Ж. Цифрландыру – білім беруді дамытудың негізгі факторы	266
Жеңіс Т.Ж. Использование инновационных технологий в обучении иностранному языку	269
Жеңіс Г.Т., Айтымов Е.К., Амантаева Ж.С. Жеткіншектердің әлеуметтік бейімделуі: мектеп психологының рөлі	273
Жеңіс Т.Ж., Зейнеғабыл Ж.М., Айтымов Е.К. Білім беру жүйесіндегі өзгерістер: инновациялық әдістердің рөлі	275
Николаева В.В., Манашова Г.Н., Кошкумбаев К.Т., Ившина Н.В., Қаршыға Н.Ғ. Создание предметно-пространственной развивающей среды в дошкольной организации: использование искусственного интеллекта	278
Иминова Ю.Б., Жубандыкова А.М. Практическая реализация playful learning на базе комплекса play hub для дошкольника	283
Кадырова Ш.Ж., Хишин А.А. Роль школьного психолога: почему его влияние недооценено и как это исправить?	289
Байжанова Г.К. Оқушылардың шығармашылық әлеуетін бастауыш сыныпта дамыту	293
Есмагамбетова Л.О., Аблаев Ә.А., Мейрамқызы Ж. Көркемдік білім берудің заманауи трансформациясы және цифрлық технологиялардың орны	295
Жеңіс Г.Т., Искандаров А., Құрымова М.К. Кризис подросткового возраста: причины, последствия и пути преодоления	297
Азилхан А.Б. Білім берудегі блогинг: қазіргі заманғы тәрбиешінің құралы	302
Аманбек Ж.О., Серикмурат Н.С. Мұғалімдердің инновациялық қызметі және кәсіби дамуы теориялық және практикалық аспектілер	304
Аманбек Ж.О., Төлеутай Д.С. Блоггинг – оқыту процесін жаңғырту құралы ретінде	307
Аманбек Ж.О., Жалел.Г.Ж. «Қазіргі білім беру мен ғылым саласындағы ақпараттық технологиялардың ықпалы және даму болашағы»	310
Аманбек Ж.О., Жапан М.Ж. Ғылым мен білім берудегі жаңа мүмкіндіктері	313
Аманбек Ж.О., Қуатова А.Қ. Ғылыми зерттеулерде IT қолдану. ғылыми коммуникация және IT	316
Аманбек Ж.О., Рахманберді Ұ.Ш., Артықбай М.К. Педагогикалық шеберлік, кәсіби даму және өзін-өзі жетілдіру	321
Айтымов Е.К., Рахимберлина Д., Бахыт А., Артықбай А.А. Жасанды интеллекттің студенттердің мотивациясын арттырудағы рөлі	323
Бахыт А. Білім берудегі психология және мотивация	327
Жеңіс Г.Т., Маликова К., Нургалиев Д.Е. «Перегрузка ученика: когда школьное	329

образование превращается в стресс»	
Сейдуалиева М.Ж. Мұғалімнің ақылды көмекшісі: жасанды интеллекттің білім саласындағы рөлі	331
Наконечникова К.Н., Мирза Н.В. Telegram-канал как инструмент непрерывного профессионального развития педагога средствами искусственного интеллекта	333
Нұрсұланқызы А., Мехмет Ташпинар, Нурахмет Қ.Р. Болашақ педагог-психологтардың цифрлық құзыреттілігін дамытудағы инновациялық әдістер	337
Жеңіс Г.Т., Бейсенбекова А., Айтымов Е.К., Аманбаева Ж.И. Инновациялық технологияларды қолдану арқылы оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамытудың маңыздылығы	340
Saduakhas T.T., Zhengis T.Zh. Ways of integrating artificial intelligence into the development of oral communication skills of high school students	343
Жеңіс Г.Т., Сайлаухан М.Қ., Кеулімжаева Н.А. Студенттердің интернетке тәуелділігі: білім алу мен психикаға әсері	348
Слем Ұ. Білімді игерудегі желі журналының жетістігі	350
Протасов А.Д. Формирование эмоционального интеллекта у школьников как фактор успешной социализации	354
Аблаев Ә.А., Баулекова Д.Н. Навыки XXI века: чему учить детей сегодня	356
Уалибекова А.Д. ЖОО педагогінің үздіксіз кәсіби дамуы: тарихи негіздері, статистикалық талдау, студенттермен қарым-қатынасы және психологиялық тұрақтылықты сақтау мәселелері	360
Суданова С.А., Исхакбаева Т.Г., Загайнова В.И. Интуиция в диагностике и оценивании в образовании: возможности и ограничения	367
Тілеуқабылова А.Д. Болашағымыз – ана тілінде	371
Тілеуқабылова А.Д. Оқушылардың қазақ тілін дамыту ерекшеліктері	376
Тілеуқабылова А.Д., Оқушылардың қазақ тілін дамыту ерекшеліктері	381
Алшынбаева Ж.Е., Жамауова А.М., Мырзалы Н.Н. Оқушылардың оқу-тәрбие процесінде эмоционалды интеллектінің рөлі мен маңызы	387
Мусакина Е. Влияние позитивного мышления на снижение уровня тревожности у обучающихся (студенты бакалавриата)	391
Григорьевская А.В. Авторитет взрослого в глазах детей: утрата или трансформация?	397
Analbekova K.T. Features of working with early children	401
Бельгибаева Г.К., Базылханова А.Е., Куатова А.Қ., Михалькова О.А. Мектепке дейнгі білім беру кадрларын кәсіби даярлау	403
Амрина К.Б. Разные взгляды на жизнь: почему дети не понимают родителей и наоборот?	407
Егорова А.С., Мирза Н.В. Тренды цифровизации дошкольного образования	412
Кадырова Ш.Ж., Жұмаш Г.Б., Шоменова Б.Қ., Қамза Ж.Ә. Заманауи педагог-психологтардың болашақ дағдыларын дамытудағы басым бағыттар	417
Жеңіс Г.Т., Шоменова Б.Қ. Креативті оқыту әдістері: қазақстан университеттеріндегі инновациялық тәжірибелерді арттыру	423
Базарбек М.М. Факторы адаптации обучающихся в организации высшего образования	427
Файзуллин Р.Р., Исхакбаева Т.Г. Критерии истины:теоретические подходы и их восприятие студентами	433
Шкутина Л.А., Сәткәрім А.А. Психологические барьеры при выборе профессии у выпускников школ	438
Бакирова И.Д., Рахимбаева А.Б., Қоманова Д., Сейтхан А.М. Жоғары оқу орындағы білім беру процесін цифрландыру: артықшылықтары мен болашағы	442
Li Yang, Wang Yingzi, He Jingwen. Identification of influencing factors of	444

kindergarten teachers' professional well-being - empirical research based on dematel-ism	
He Jingwen, Wang Yingzi, Li Yang. A study on the influence of internship satisfaction of teacher education majors in preschool education on their willingness to teach - the parallel mediating effect of occupational pressure and occupational competence	456
Dan Fei, Lei Manqi, Cong Longhao, Zhou Chenchen. Potential categories of job satisfaction of the new generation of kindergarten teachers and its influence on the construction of professional identity	475